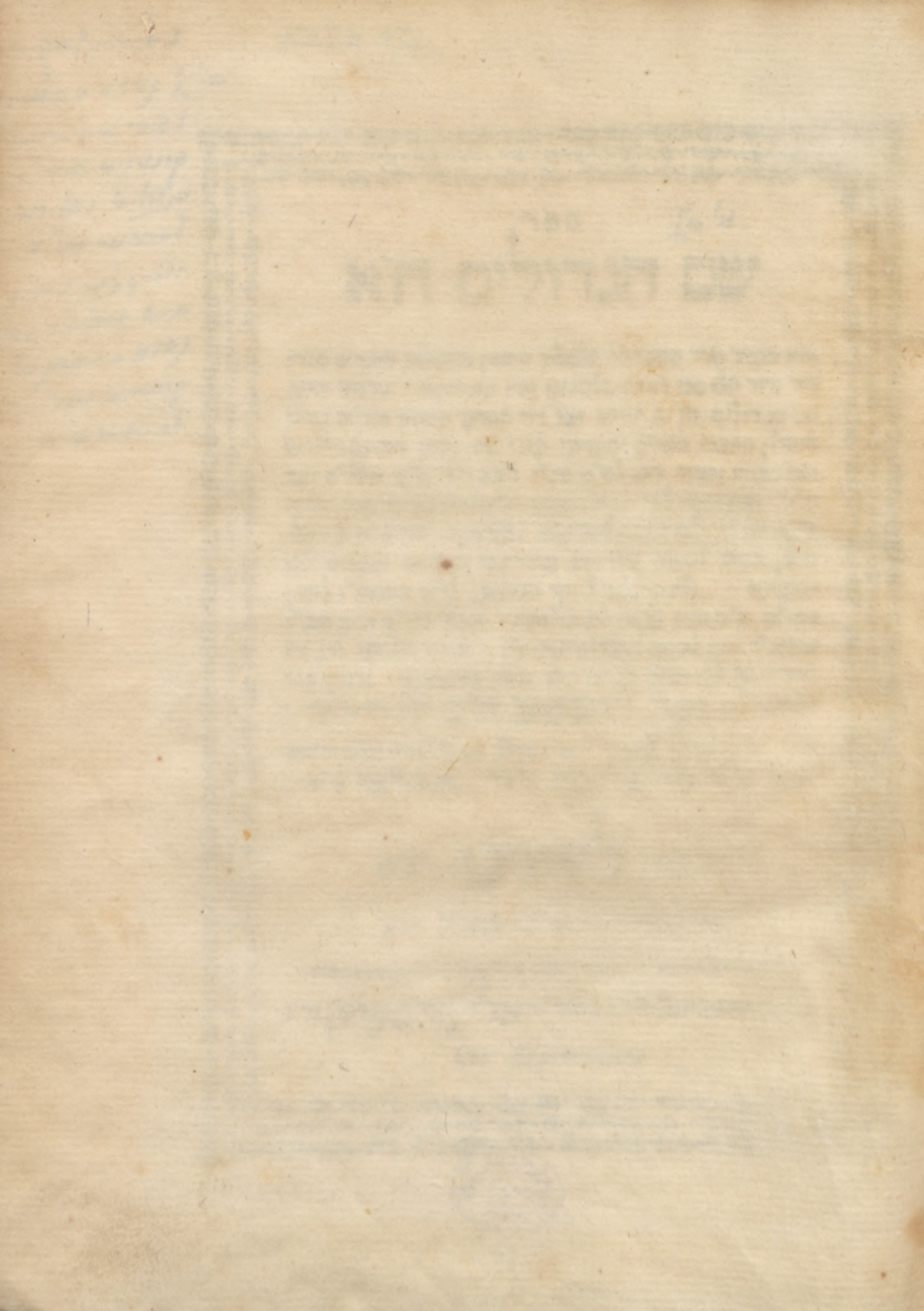

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA

B. 849/1

Handwritten notes in a cursive script, possibly a later addition or a marginal note, located in the upper right corner of the page.

THE GREAT SEAL

Main body of text, appearing to be a formal declaration or legal document, written in a dense, historical script. The text is arranged in several lines and is enclosed within a decorative border.

By the authority of the King

Witness our hand and seal

At the city of London the first day of the month of May

In the fifth year of the said King's Majesty

גזרת נח"ש

למען אשר לא יקרב איש ליטול את הט"ם על ידו או
על יד וולתו מדפ"ס ועולם - כלו או מקבתו
מהיום עד עשרה שנים ואשר יעשה בזדון כח"ש הוא שיתין
תיכלי - אשרי אדם שומע וחדל מעשות כזקא ופלבא כזקא
מברכת"א חביטה ליה - כלו טלאנן שלו הברכה האחת למוס
תמיד יחברו והוא מרומים לעולם יעלה - מהודא ומעבה אכל
אשר עד כה ברכני ה' יגמור בעדי ה' חסדך לעולם גואל
מלא - ארומך ה' כי דליתני ה' הים עוזר לי טפי מעלני -
אורך ימים ושנות **חיים**

THE HISTORY OF THE

EMPIRE OF GREAT BRITAIN

IN THE REIGN OF CHARLES THE SECOND

BY JOHN HANCOCK

IN TWO VOLUMES

THE SECOND VOLUME

CONTAINING THE HISTORY OF THE

REIGN OF CHARLES THE SECOND

FROM HIS RETURN FROM EXILE

TO HIS DEATH

IN THE YEAR 1685

שם הגדולים מערכת א'

ואין יד עניי אי לאו דמסתפינא אנא דאמרי שהכתוב בספר רכיבו ירוחם מספר האשכול הוא באומה לרופן וכו' דוקא - ומה שכתוב שם אח"כ דבק כתב ה"ר דוד וכו' האי לחודיה קאי ואינו חס' האשכול - והמכריח לזה הוא שכתוב בס' תמים דיעו סימן קנ"ג שם' האשכול חיברו רכיבו אברהם אב"ד הנו' שהיה חמיו של הראב"ד - ואולי שהרב אב"ד כותב על חתנו הראב"ד סתם או תרי הוא :

ה רכיבו אברהם בר דוד בעל השגות - היה תלמיד רכיבו משה הרשף ורכיבו נאולם - ומהר"ם ריקאנטי פ' בשא כתב שגילה אליו אליהו הכביא וכן כתב רכיבו מהר"ו ז"ל בהקדמות הארוכה לספר עין החיים כ"י כאמור וכתב עוד שזהו שכתב הראב"ד בהשגות פ"ח דלולב ופ"ו דכית הבחירה כ"י נגלה לי מסוד ה' ליראיו והו מסכים למ' מהר"ב ח"ג סי' קלו וכן כראה בתורת חיים למהר"ש ח"ג סי' ס"ח דף ק"ז ע"ו ודלא כמהר"ס נ' חביב בס' כפות תמרים דף י"ב ע"ב בחון בהם וחקור מהם :

ו הראב"ד הנו' חיבר חידושים על התלמוד כאשר הרמב"ן והראב"א ובשיטות נוקבות מביאין משמו וגם איני ראיתי בכל חידושי על קצת חס' וגם חיבר פסקי הלכות ושו"ת והשגות על הר"ף והרב המאור וס' בעלי הנפש ושאר חיבורים ופירושי הראב"ד על ספר יצירה המודפס כתב רכיבו מהר"ו ז"ל כי אינו מהראב"ד בעל השגות :

ז הראב"ד חיבר פירושי תורת כהנים ומינתו ליה הרא"ס והרב קרבן אהרן ויתר אחרונים וישנו אלל קצת חכמי הדור כ"י וחזיתיה להרב חוות יאיר סי' ק"ח שכתב דמפרש ת"כ אינו בעל השגות - ועמו הסליחה שהרי בהשגות פ"ב דכלים כתב הראב"ד שפעם פי' תורת כהנים וכן ראיתי לרבנן קשישאי בכל :

ח ס' איסור משהו הזכירוהו הראשונים חיברו הראב"ד וישנו בעיניו כ"י וגם הרא"ס כתשוכה ח"ב סי' כ"ד מייתי ליה :

ט הראב"ד השגות פ"ו דכלאים אינל ומורה להרמב"ס שמתאכה גדולה עשה באסיפת בבלי וירושלמי ותוספתא - והטעם שהשיג עליו בכל תוקף הוא כדי שהדורות לא יסמכו עליו וישכרו האין לנטות מדרכיו - ומה גם שקרא ספרו משנה תורה שאחר תורה שכתב ספר הרמב"ס הוא משנה לתורה - וגם יבררו אחריו בספר המורה - וכת"ש הרמ"ע כתשוכה סוף סי' ק"ח ומהר"ס האג"י בס' נשמת חכמים - וגם הרמ"ה ז"ל הטב חרה לו על שם משנה תורה - ועלה תראב"ד אל האלהים שנת ר' אלפים תתק"ח :

י רכיבו אליקים הלוי כתב הרא"ש בתשוכה כלל א' סימן ח' שפירש כל התלמוד ורכיבו בכלל כליקוני סדר קדשים שלו כ"י מביא פירושו על סדר קדשים ובשו"ת מהרש"ל

שם הגדולים מערכת א' ב

מפרט"ל סי' כ"ט כתוב דרכינו אלוקים הים חנינו של דש"ז פירש ארכעה סדרים מהתלמוד ע"ט :

יא ס' אמרכל חיבור מפתחי דינים ומידושים כל הזכירו לפעמים בס' אליה רכה הנרפס מקרוב על ש"ע א"ח :

יב אהל מועד ספר פסקי דינים קדמון מזכירו מין הקדוש לפעמים בכית יוסף :

יג דיניו אליעזר ברי נתן הוא ראב"ן ודלא כס' יוחסין זכר הסינו כס' קורא הדורות דף י"ד והן בפיו תוכחות מדרבי המרדכי והגמ"י ואין צורך לזה דספרו כאלו הוא עד כי ספר ראב"ן מודפס וזה שמו אב"ן העזר ושקיל זטרי עם מתנו רבינו יואל טובא ועם רשב"ם ור"ת וברך קמ"ח כתוב דשאל מרבינו מאיר חתנו של רש"י ומכינו רשב"ם ורשב"ם ור"ת והשיב לו ר"ת שהיה סר וזעף על סילוקו של דריק אחיו ר'בם ורשב"ם לא היה אצלו וכתב שם אבי יקרא אליו ואני הקטן כותב בדמ"ט .

וכתוב בתחילת הספר סי' כ"ו דף י"ד שהתיר בלי יין אשתה עכו"ם כי סמך שאמרו שיהיה בגבו ואקריון בחלמיה השותים במורקי יין ואשר היין שנחבית והתענה הוא והשותי' עש"כ וכיוצא בזה ראיתי להרדב"ו בתשובה כ"ה אכתב בס' ב' אלפים רפ"ו שהורה דתפילין של ר"ת יכול לעשותם דרש"י ובליילה הראוהו בחלמו של הורה יפה וחזר בו וכו' וראה גדולתן של רבותינו בדבר שהיו נוטים מהאמת בחלום ידבר בה על דרך שהיה נעשה לתבאי ואמוראי כמבואר בתלמוד ובמרדשים כמה זימנין ומהם פ' הזרוע דאקריוה לרב ספרא מעדה בגד כלפי רבא דאמר לשמעיה זכה לי מתנתא ולא אקריוה לרבא משום דכוף הוא ופירש"י דכוף הוא משום האי מעשה ולא הוכיח לו כמה שאמרו דהוה כוון משום דהטיח כלפי מעלה וכו' וכן הכריע הרא"ש בפסקיו שם ופ' אלו מנלחין דכוף הוא תהא מעשה שלא דקרק בדבר ואמטול הכין לא אקריוהו בחלמיה :

ויק"ק על רש"י דבתעניות דף כ"ד ע"כ כתב בהכינו שרבו להורגו וחתכו את מותו והיינו דאמרינן פ' הזרוע דבא כוון הוא ולא תנינו לו כזיפה בכל הש"ס אלא בזה המעשה עכ"ל . הרי דמסכים הולך דמאי דאמרו פ' הזרוע כוון הוא היינו מההוא עובדא דבקש מער בתמוז שלא לצורך ואלו פ' הזרוע הביא פי' זה מפי השמועה ולהורות נתן שאינו רוצה בקיומו ופירש דכוון מההוא גופיה דאמר לשמעיה וכי לי מתנתא . ויש סמך קצת לפירושו דרש"י פ' הזרוע והרא"ש ודעמיהו דההיא הוראה גופיה הוא כוון מירוש' דתרומות דעל דרבכל מסר לעולא בר קושב לא אתחין ליה אלוהו משום דלא עבר משנת חפידים . וה"כ אשכחן בתלמודין פ' סני

שם הגדולים מערכת א

וייטו בההיא דרב עכן דאסתלק מיניה אליהו וכוור לטוב על שהיה גורם דגורם
 דאסתקום טעמיה דההוא גברא קמיה כי ריכא ררב נחמן ואף כי אותיב בתעביתיה
 והדר אתי מבעית ליה בעותיה . ויש לחלק :

ואל תתמה דהרי רבא"ן הורה הוראה ואקריוהו בחלמיה ואלו לרבא כפי פי'
 רא"י והרא"ש לא אקריוהו בחלמיה דכמה תשו' דרבא דרבא"ן עצמו לא

סתה ולא עביר עובדא כנפטיה . ועוד ראביה התם דרב ספרא לא אכיל אי כמי
 דלא שאל רבא את פי רב יוסף כמ"ס מהרש"ל בים של שלמה ס"י ג' . ועוד יש
 להשיב ופשוט . אמנם דרבא מהרש"ל הנה מקום אתי לדרק על דבריו בזה וכמ"ס
 בת"א ועיין ימות כ"ב ע"ב דאמרו ס"ס והא אקריון בחלמא קנה רבון וכו' ע"ס :

רמן האמור מפורש דהו רבוותא קמאי ובתראי זהירי וחיישי בחלואות ולא עוד
 אלא אפילו לחלוט עכו"ס במבואר במדרשי' וכמ"ס מהרש"ו ז"ל במגילת

סתרינו כו' . ומתעבין תענית חלוט אף בשבת וזו הלכה רווחת . ואשכחן איפכא כל
 קבל רבא דאמרו פ' זה בורר דף ל' ראס אמרו לו בחלוט כך מעות במקום פ' ושל

מעשר שני הם ומנאם באותו מקום ובמניכס הרי הם שלו ודברי חלומות לא מעלין
 ולא מורדין והוא הלכה במבואר בהר"ף והרמב"ם ובטור ח"מ סימן רכ"ה וכסתייע

מזה הרב ש"ך ח"ו סימן של"ב ס"ק פ"ה ועיין בתשובת מהר"טן סימן רע"א ע"ש
 וזה כסדרת ד"מ כביעין דף כ"ב ושיגיה הוריות ועיין בתש"כ"ן ח"ב סי' קכ"ח ואין
 כאן מקום להאריך :

יר רבא"ן קבל מרבינו ז"ל כן כתב מהרש"ל בתשובותיו סי' כ"ט :

שו רבא"ן חתנו של רבינו אליקים בר יוסף כמ"ס הרא"ש בפסקיו שיהי ראש
 השנה ופ' בתרא דמ"ק ומייתי התם עובדא דהוה קמייהו שנת תתק"ה ע"ש :

סו הרא"ש בפסקיו ותשובותיו כותב זקני רבא"ן ותתה על זה כמ' קורא הרוות
 דף כ"ג ע"ב והאריך בזה :

ואנן בעניותין אחינא דרבא"ן הפליג בוקנה שהרי כמ' רבא"ן סי' מ"ח כתוב
 על שטר שנכתב שנת תתנ"ב . ובמ"ו כ"ו בחלוט הכו' כתוב שהיה ש'

תתק"ב וכדף ק"ס ע"א כתוב בטובסי גיטין ה' אלפים ושבע ור' יחיאל אבי הרא"ש
 עלה אל האלהים שנת כ"ד לחלף השאי כמ"ס כמ' יוחסין דף ק"ו רפוס אמטורס

ובנחה דוד כתוב שנת כ"ח . ולפי זה יתכן שרבינו יחיאל אבי הרא"ש היה חתנו
 של רבא"ן :

ודע שמהאתי במגילת סתרינו של רבינו מהרש"ו ז"ל מטהרת ירו יד הקדש
 תמא וז"ל זה מנאתי באגרת רבינו יהודה בן הרא"ש אחי רבינו יעקב בעל

הסורים

שם הגדולים מערכת א' ג

הטורים ולא העתקתיה כולה וזל ולפי שיצאתי קטון מאשכנז לא הצנתי לשמוע
 מצטיהם רק מעט מוצר אשר שמעתי מא"א זל ומאחות וקנתי זל אשר ספרו לי כי
 זקני ה"ר יחיאל זל כולד באנת תתק"ע ובהיותו בן ז' שנה היה לו חבר כאמן בישיב
 ושמו ה"ר שלמה הכהן זל וכתרו ברית יחד שכל אחד מהם יהיה לו חלק עם חברו
 בכל מצותיהם ומעשיהם - ויהי בליל יום הכפורים ככתה נר של שעה של ה"ר יחיאל
 אשר שם בכית הכנסת כי בן מכהב האשכנזים להוליך נר שעה שתדליק כל הלילה
 וכל היום וכיון שראה שכבה נרו נתירא לאד ובחול המועד כפטר והיה מכהב של
 אשכנז שהיו מניחין ארון של מת על אבן גדולה סמוך לבית הקברות ופותחין הארון
 לראות אם נחמת טלטול נתעסק המת תוך הארון או אם הוא ישר - וקרב ה"ר
 שלמה הכהן זל אל אבן ארבע אמותיו ובכה בקול רם ואמר בפני כל הקהלות אני
 מוכיר לר' יחיאל גבירי וחבירי לפניכם שיזכור מהברית שכרת עמרי ואז התחיל
 ה"ר יחיאל לשחק בתוך הארון ודאדו כל הקהל - ויהי היום אחרי מותו ימים וה"ר
 שלמה יושב ולומר בכית המדרש ביום יורא את ה"ר יחיאל יושב אצלו וקורא עמו
 בהלכה ושאל לו מענינו ואמר לו כי הוא בגן עדן בטוב מאד ושהיה לו כסא מוכן
 לעצמו בין כל חסירי הדור - וא"ל ה"ר שלמה אנה אדוכי בעל בריתי תמה אני אם
 יש לך רשות להתראות לכני אדם - ויען לו ויאמר דע לך כי יש רשות לילך לביתי
 כבתחילה אלא שאיני רוצה שמא יאמרו כמה מתגאה עצמו דניק זה יותר מכל
 הדניקים שבג"ע ויהי בטעה חדשים לאחר זה ולאחר פטירתו בליל שבת בחצי
 הלילה נראה לאשתו בהקיץ ואמר לה ומה את עושה הנה מהרי וקומי וקמי בכיך
 ובכותיך והוציאה מהרה מהמקום הזה כי תמר יחרנו כל היסודים אשר במקום הזה
 וכן נגזר על כל הסכיכות והתפללנו עליהם וכתקבלה תפלתנו חוץ מצל המקום
 הזה ותקם ותעש כן וחזרה להציל את אשר לה אחר אשר הוציאה משם לא"א זל
 ולאחיו וכלם יצאו בליל שבת א"א זל ואחיו ה"ר חיים זל והיא וששה אחיות וכו' זה
 לקטתי מהאברת הכז' ואשר כתב לכני ודלגתי בה וקצאתי הלשון עכ"ל רבינו
 מהר"ו זל מכתבת ידו יד הקדש עצמו :

רמ"ש שמא יאמרו כמה מתגאה וכו' אף שיש לפרש שמא יאמרו הדניקים שבג"ע
 כי גם שם יש מקום להסתיר מעשיו וכחו כראשכחן ס"פ המדיר דר"ב
 כג"ע לא אחזיק טיבותא לנפשיה לומר שלא נראה קשת בימיו וכו' שאלו ליה רש"י
 נראה קשת בימיו א"ל לא עש"כ וזה קשת סיוע לפירוש והתוספות פ' אלו מציאות
 דף כ"ג גבי רבנן דמשנו באח"ת ע"ש וכמ"ש בעניותי בפתח עינים שם כס"ד
רמ"ב נראה הדברים שפי' שלא יאמרו היינו בעה"ז - והא דלא אמר כראשכחן
 פ' הכושא גבי רבינו הקדוש דהוה אתי כל בני שמעון וכו' ידעה שכיבתיה

שם הגדולים מערכת א

עוד לא אחי שלא להוציא לעז על צדיקים הראשונים אפשר דרכינו יחיל טעמא
סעים גם אם לא יודע הדבר כי אם לכני בתו שמה ואמרו בני ביתו עמם ותו
דאפיקיה כהאי ליטא שיהא בראה דכל הצדיקים יג להם כה זה והוא מדרך ענוה
שלא לומר כי הוא עדיף משאר צדיקי סביבונים ועוד יש להרחיב הדיבור ואין כאן
מקומו רק זה אומר כי כמה שנים הייתי תמיה על מנהג ישראל שמתפללין בוי' הארה
אצל קברות הצדיקים ואין לקרו' ק"ג או להתפלל תוך ר"א של מת או בבית הקברו'
כמ"ש בא"ח סי' ע"א ולהרחיב"ם לא יצא אף כדיעבר וכיוצא בזה הייתי תמיה על
מ"ש בס' עמק המלך דאע"ה השלים מנין וכן על מעשה שעשה רבינו האר"י ז"ל
בבית הכנסת וכיוצא :

עד

שמאחתי בספר חסידים סימן תתשכ"ט שכתב רבינו הקדוש היה נראה
ככדי חמדות שהיה לובש בשבת ולא בתכריכין ופטר בני ביתו מקדוש
כי הצדיקים נקראים חיים ולא בשאר חתים שהם חפשי מן המצות עכ"ר ובה תנוח
דעתנו בכל החקירות הנו' ויחד מהמה' ובה אפשר לפרש מאי דאמרוכין פ' כמה
מדליקין א"ר יוחנן מאי דכתיב במתים חפשי כיון שמת אדם נעשה חפשי מן התורה
ומן המצות וכבר כתיבנא בעניותין בספרי הקטן פתח עינים כמאמר זה שם אך
לפי דרכנו עוד מילתא בפומאי והיתה לבאר ונקדים מ"ש מהרש"א בחידושי אגרות
פ' גט פשוט הוא דאמרוכין ג' עכירות אין אדם ניצול בכל יום וכו' דרייק למנכט
אדם דהוי אדם דעלמא אבל החסידים ניצולין • ורבי יוחנן ק"ל בכתוב דהו' לל
המתים חפשים ולזה פי' דהכונה במתים שלמראה עינים הם חתים וכולל חסידים
וביננויים ולא דיבר הכתוב אלא בחסיד ובינוכי האחד חפשי דהוא הבינוכי חפשי
אבל החסיד אינו חפשי ומקיים המצות שם וכמ"ש פ' הפועלים שהאבות מתפללים
וזה רמז רבי יוחנן באומרו כיון שמת אדם דיקא אדם דעלמא לאפוקי חסיד כמ"ש
מהרש"א אהקיא דגט פשוט :

טוב

רבינו אליעזר הלוי הוא ראב"ה והוא בן בתו של ראב"ן שחתנו היה רבינו
יואל כמ"ל והוא היה רבינו יואל בר יצחק כמ"ש מהרש"ל בתשובה סי' כ"ט
וכמו שהוכיח בס' קורא הדורות סוף דף ל' וראב"ה הוא רבינו אליעזר ברבי
יואל הלוי :

חי' ראב"ה תלמיד רבינו שמשון ורבינו אליעזר ממוין וחיבר ס' אב"ה העזרוס'
אב"ה אסף • וס' אבי העזרי מוכריין אותו לשבח המרדכי והרא"ש והטור
ודעמיהו • ואשתכח באחמתא דרבנן בתראי כמו הרב ת"ט כמו שתראה בתשובותיו
סכס' טו"ת גאוני בתראי ומהר"ם רי' לכוזאנו כמ"ש בס' שתי ידות וס' אבי אסף
דאחיה עיני כתוב על קלף ישן נושן על סדר בויקין :

שם הגדולים מערכת א' ד

ט רבינו אשר מלוכיל היה כוונן ר"ב בעל התוס' כמפורש בתוס' קמ"ד דף ס"ד ע"ב והוא רבינו אשר שמוכרים בעל התרומן והמרדכי והגהמ"י ואינו הר"ש מבינו של הטור כמו שכתבו ז"ל . וגם הכלבו כשמוכיר הר"ש כותבו על הר"ש מלוכיל או מפלג"א כמ"ש הרב שירי א"ה סוף סי' רכ"ד :

ך רבינו אליעזר מומין הוא תלמיד ר"ת . ור"ב בעל התוס' השיב על דין שהז"ל למחר"א מומין ככתוב בתשובות מהר"ם דפוס פראג סי' תע"ד .

כא הר"ש הכן חיבר ס' יראים ומההרת יד הקדש מהר"ם די לונזאנו ראיתי שאינו סידרו של ס' יראים ולא כדפוס כמות שהוא כאשר מיכרו הרב . וכ"כ בס' הקורא דף כ"א .

כב רבינו אלחנן הוא בנו של ר"ב בעל התוס' ועיין בתשובת מהר"ל קולון שדע כ"כ . ובנו רבי שמואל בר אלחנן וכ"כ הרשב"ץ בתשובותיו ח"ב סי' רמ"ו .

כג אמרי נובש על התורה יש בו חידושים מהתוס' ואמי ראיתי תיכורים טובים על התורה כל מהתוס' על החומש .

כד אוצר הכבוד פירוש אגדות ברכות מועד וקצת נשים וחולין על דרך האמת מרבינו טודרוס הלוי כ"ו והוזכר בפרדס ומראות אלהים .

כה רבינו לעזר בעל ס' רקת הוא בנו של רבינו יהודה ככדו של רבינו קולונימוס והוא תלמוד רבינו יהודה החסיד . ושלשלת יחסו וקבלתו הביאנו מנדרף

למחמה דף י"ד ודף ט"ו מס' רקת כ"י . ויש לו פי' התורה וכו' רמזים וביטוריאיות ואני ראיתי כ"י והיה בשנת ד' אלפים תתקצ"ח והוא רבינו אליעזר מרמזיא . והוא ציר וירמזיא אשר הובס שמה היום כך על מעשה נורא ככתוב בס' מעשה נסים שאירעו בעיר הכן וראיתי כ"י .

כו רבינו אברהם בר נתן הירחי חיבר ספר המנהיג והיה בסוף האלף החמישי וכדפוס ס' המנהיג בקושטנדיכא שכת' רע"ט ומה שכתב בס' יחסין דרבינו אליקים ורבינו יואל העזרי שכתבו של הר"א בן ירמי והוא וקמו של המרדכי שלשה שמה כפלאו והוא סבר דראב"ן הוא רבינו אברהם בר נתן וליתא אלא הוא רבינו אליעזר בר נתן ועוד דראב"ן חתנו של רבינו אליקים והוא אוגל בתר איפכא ועוד דרבינו יואל העזרי שכתב הוא רבינו יואל הלוי והעזרי הוא שם חיבור בנו אבנ העזרי ככתוב ומפורש לעיל :

כז רבינו אליעזר מוסך הוא אשר קיבר תום שארן וחיבר התוס' שבידנו . ומ"ס בגליון תוס' הוא מחידושי שיטה עקובת פי' אלו נעדרות דף ס"ג ע"ג :

כח רבינו אהרן הלוי ככדו של הר"ש בעל המאור כמ"ש הר"טבא בחידושי סוכה דף ל"ה ובארחות חיים דף י"ז ע"ב וכ"כ מהרמ"א ז"ל כשער הגלגולים ור"ל

שם הגדולים מערכת א

בס' קורא הדורות דף כ"ב ע"ב. ובהקדמתו לבדק הבית ז"ל בר זרחיה בר יצחק
 בר זרחיה. וכתב מהר"ם ז"ל שם שהרא"ה נפשו משורש קין והוא גלגול רב
 אחא מאבאחא באון.

כט הרא"ה תלמוד הרמב"ן ואחיו רבינו פנחס הלוי ותלמוד הרא"ה הר"טבא
 ועלה לשמים שנת כ"ג. ועיין בתשובת הר"ב ש"פ ח.

ל הרא"ה חיבר חידושים על התלמוד וכדפסו חידושי הרא"ה לכתובות וגם אני
 ראיתי חידושו על קצת מס' כ"ו והר"טבא ומהר"ר בצלאל בחידושיהם הנדפסין
 ואשר הנה כתובים שנופתיה בפומייהו. וראיתי פסקי הלכות להרא"ה כ"ו. וחיבר
 פי' על הלכות הר"ף כח"ש הר"ן פ"ק דמגילה וה"מ פ"ב דשבת. וכדפסו בדיק
 הבית לו ז"ל השגות על תורת הבית להרא"ה.

לא מדגלגל בפומייהו דרכן בתראי הלא בספרתם שהרא"ה חיבר ס' החינוך
 וכ"כ מהר"א אלפאנדרי בסדר אליהו דף ס"ו וכס' החינוך עצמו בהנהגה
 שדפוסו ריש פ' תרומה. ויש לפקפק קצת דעל הרוב כשמוכיר הרמב"ן כותב ז"ל
 זכמה פעמים כותב חפזי מורי ישמרהו אל. עוד זאת אדרש דאשכחן כמה זימני
 דרעית הרא"ה נגד מ"ש בס' החינוך:

ודע דבמנחה שכ"ו בסוף נראה דהיה שנת ה' אלפים לו והרמב"ן בשנת כ"א
 עלה לכה"ק ירושלם והוא כותב עליו ז"ל כנו' ואולי הוא ט"ס.

לב רבינו אשר בן רבינו יחיאל אבי רבינו יעקב בעל הטורים חיבר פי' על
 התורה. ופי' המשניות על זרעים וטהרות וכדפסו. ופירושו על התלמוד
 כפירוש מס' נדרים הנדפס. ואני ראיתי פירושו לכזיר כ"ו. ורבינו בצלאל בלקוטי
 סדר קדשים וסוטה מוזכר פירושו. וחיבר תוס' על התלמוד ויש בידיו תוספותיו
 על קצת מס' כ"ו ועוד חיבר תוספי תוס' על התלמוד. מלכד הלכותיו כהלכות
 הר"ף. ותשובותיו הנדפסות ויש מי שכתב שהוא חיבר פסקי תוס'. וכס' המגיד
 למדן ד"א סוף דף ל"ו הכי קרא לרבינו הרא"ה אשר קדישי וכתב מרן ב"א ח"סו'
 ב"א משם הרב מהר"ל"ח שבספר הרחוקו הרא"ה לרבן וכ"כ בתשובת מהר"ו קארו
 בדוק תשובות מרן א"ה ומהר"ר בצלאל בתשו' סימן כ"ב ובתשובות רבינו ברכיה
 הלוי כ"ו.

לג רבינו אהרן הכהן מלונגל חיבר ארמות חיים מוקרוב נדפס חלק אחד ועוד יש
 חלק שני כ"ו מדיני איסור והיתר. וכס' קורא הדורות דף כ"א ע"ב כתב שהיה
 בזמן הרמב"ן והרמ"ה והוא רבינו אהרן הכהן אשר לפניו ובית דינו השיג הרמ"ה
 על הרמב"ם כח"ש מגדל עז פ"ח דתשובה.

שם הגדולים מערכת א' ה

יאנ בעצמו אומר דרדקו דברי הרב'ס' יוספין שכתב שהיה בזמן רבינו יוחנן
 שהיו בס' ארחות חיים מפורש שתדיר כותב הרשב"א ז"ל ומזכיר הרבה
 להר"ט אשכנזי תלמיד הרא"ה והרשב"א באשר ידוע אצל עלן רוב"ל בס' ארחות
 חיים ואיזה לשונות מיייתי מרן בכה' כגון בא"ח סי' תתנ"ו וד' סוף סי' קכ"א שכותב
 בא"ח בשם הר"ט כה'.

לד ספר הכלבו הוא מצטיק על הרוב'ס' ארחות חיים ועמ"ש מרן בכסף המשנה
 דיש הל' שופר:

לה מהר"ר אליה מורחמי בזמן מהר"ס קאפסלי וירוש' כי מהר"ר ליה פרנס שמוזכר
 בשו"ת מהר"קו הוא הרא"ס' - והוא תלמיד מהר"ר אליה הלוי הזקן וחיבר
 ביאורו על רש"י עה"ת וקצת תוספות לסמ"ב ושני חלקים תשובות וס' המשפך וכל
 זה ברפוס מלכר הרבה חיבורים שלא נדפסו. וכתב מהרח"ש כתשו"א ה"ה סימן ג'
 דף ק"ה ע"א שהוא מקובל שהרב מהר"ל כל היו בעיניו דברי הרא"ס' כביכול כתשה
 גפי הגבורה. והרא"ס שקיל וטרי עם מהר"ס אלשקר ומהר"ן חכים:

לו מהר"ר אליה הלוי הרב המחבר מאמר כל דאי וחיבר שו"ת תכ"א דבי אליהו והיו
 תכ"א סימנים ואחר כמה זמן נדפס המורס מהס' בשם זקן אהרן. והיה בזמן
 הרא"ס'.

לז אבקת רובל. כתב הרב מהר"ס הלוי נזיר בכה' שהוא תשובות מרן על א"ח
 ד' ח"מ שלא נדפסו:

לח מהר"ר אברהם טרויוס נרפתי חיבר ספר ברכ' אברהם על דיני כטי' והסכימו
 על הדפסת הספר מרן מהר"ו קארו ומהר"ר אליה הלוי ומהר"ר אהרן מטראני
 דורו של הרב המבוגר תלמיד מהר"ו פאסי. ומזכירו מרן בכה'. ומהר"א טרויוס הנז'
 כתב שם שהיה מגדע רש"י. ושקיל וטרי עם מהר"ר ישראל בן הרא"ס' ומהר"א
 הנז' בר פלוגתיה דמהר"ל כ"ח ומהר"ך:

פז רבינו אליהו די וידאס תלמיד הרמ"ק חיבר ספר הקדוש ראשית חכמה וספר
 תוצאות חיים שהוא סלת מהראשית חכמה ובסוף ימיו יצא חפצת ויבא עד
 חברון ויקבר שם וכתב מהרח"ו ז"ל שהיה הרב הנז' ומהר"ס קורדובירו ז"ל נפס'
 ורוח וכריהו בן יהודה ולכן היו אוהבים זה לזה ובס' א"ח מ"כ שהרב אליהו הנז' כתי'
 כפש מאבטליון:

מ מהר"ר לעזר אשכנזי תלמיד מהר"ר יוסף סאגים וכסמך מהר"ו כי רב ומזכירו
 מהר"מט בתשובותיו וחיבר ס' קדוש הוא ס' החדדים בענין המצות וענפיהם
 ודברי כבושין והאר"ן במצוות הנוהגות בארץ. ומתנו נשתלשל ס' זוכחת תורה
 למהר"ס אשכנזי כירוע:

שם הגדולים מערכת א'

סא מהר"ר אברהם גאלנטי הוא הקדוש מופלג בקדושה ככתוב בספרי אבות הארץ וְזָלַל - והוא תלמיד רבינו מהר"ם קורדובירו וְזָלַל וְחִיבַר ע' ירח יקר פי' הוהר - וס' קול בוכים הכדפס :

סב מהר"ר אברהם הלוי הורוויץ אביו של הרב הקדוש בעל שני לוחות הכרית תלמיד מור"ם בעל המפה - חיבר ס' עמק ברכה וס' כרית אברהם וס' יש כוחלין - וזרע אברהם וזרע קדש רבנים מופלגים וקדושים :

סג מהר"ר אהרן ברכיה ממורינא בזמן הרמ"ע חיבר כמה חיבורים ונדפסו ספר מעבד יבק ועלה לשמים שנת ט"ט :

סד מהר"ר אהרן ז' חיים ממדינת פא"ם נוכית רינו של הרב וידאל הנדפתי בא לויניציא והדפיס חיבורו הסכבר קרבן אהרן אחר ד' מהדורות ולב אהרן על כביאים ראשונים וסא נאמר כי חיבר על ספרי גזעילתא ועוד לוס' מצח אהרן ומנכפת אהרן ככ"ו. ועבר בארץ מצרים והרכיץ תורה עם - וראיתי חתימתו כפסקי רבני מצרים כ"ו - ונכרו אשר ישא את שמו היה אחד מרכבי עה"ק חברון תו' וראיתי תשובותיו כ"ו בס' הרב חכמיא אישפריאל מרכבי חברון בזמן הרב המוסתף מהר"ח אבאלעפיה הוקן - גם ראיתי תשובתו כ"ו שקיל נסרי עם הבאון מהר"א אה"גו איש ירושלים ובס' דרכי נועם וסו"ת הרב כנה"ג הכדפסות ובס' וות מהר"ש הלוי אב"ר אינזייר כ"ו הובאו קצת תשובותיו - והיה רב באינזייר - ויכפר על בני ישראל ברעש :

סה מהר"ר אברהם סכנרני תלמיד מהר"קש - וראיתי חתימתו שהיה חותם אברהם ז' לארובי הרופא יוסף דודיע סכנרני והיה מוכי בניו של מהר"ל אסכנרני שמוכיר מהן ככ"ו וכ"כ בס' הקורא דף ל' ע"כ ודלא כמ"ש דף ת"פ ע"כ -

סו מהר"ר אברהם מוכסון תלמיד רבינו בצלאל אשכנזי והיה אחד מרכבי מצרים מצרים והיה סופר מהיר - ויש בידי מלקת שוכותיו כל - וראיתי ספרי תורות מכתיבת ירו יד הקדש בארץ מצרים - ובכר מהרש"ך ח"ג סי' ס"ו השב"ח השב"ח להרב ז"ל על כתיבת ידו הגדולה מאזר לאר"ש - וראיתי קונטרס כ"ו שכתובח עם מהר"ם די לוביאנו על ס' אמרי אמת שחיבר להשיב על מהרח"ו ז"ל כחכמת האמת וכו' - גם ראיתי בקובץ כ"ו שחיבר ברושים נחמדים - ותשובותיו הן הנה בשו"ת מהר"טץ ומהרש"ך ומהר"אט - והלך למתא קושטנדינא יצא והיתה מכותו כבוד עס :

סז מהר"ר אליהו ז' חיים רב במתא קושטנדינא - והיה בזמן מהרש"ם ומהר"ש יפה ובשאלך מהר"מ"ש בכחמותו לקושטנדינא עלפל עמו בשם סיתי כמ"ש בספר

שם הגדולים מערכת א'

ספר שמות הניטין . וכדפסו שני חלקי תשובתו העמוקות ודרושיו הנחמדים אך
 דוב חיבוריו נאכדו . וכן כתו הוא הרב פני משה .

בד מהר"ר אהרן שאון תלמיד מהר"ם מטאלון . חתנו של מהר"ש הלוי הזקן
 ונדפס חלק מתשובותיו בפלפול עצום הוא ספר תורת אמת . ותלמידיו גדולים
 הדור מהר"ש ומהר"ש יונה . והיה בזמן שהרש"ם ומהרש"ך . וכבר הוא הרב
 אהרן שאון דשקיל וטרי עם הרב פני משה בח"ב סי' ק"ה והיה בן אחותו של הרב
בכה"ג . והרב מאנה למלך מזכיר מקובטרים הן ישלח שחיבר ומחדשו לפעמים
 ומהם ריש פני' דאיסורי ביאה . והרב בני יעקב מזכיר להרב תורת אמת בשם מר
 זקני ולנכדו בשם מר דודי .

בט מהר"ר אביגדור קאסטילין בנו של מהר"ר שמעון ואחר שהיה למהר"ש ג'
 כנים מתו והרבנית חדל להיות לה . ואחר זה ריחם הוא ית' ויתן לה הריון
 וקראו אביו אביגדור שובדור פרצת ג' אחיו גי' אב' והיה רב מופלג וחסיד ונפטר
 שנת ת"ט . כן מצאתי בקובץ כו' . ובתשובות כו' להרב יעקב פאראג' מהמה ראיתי
 שהיה הרב הנז' חבר להרב קרבן אהרן והם רבותיו של רבו .

ז מהר"ר אברהם די בוטון . תלמיד מהרש"ם . חבר מהר"ם קלעי . ותלמידיו
 מהר"ש חיינו ומהר"ש יונה . ובנו מהר"ם די בוטון . וכבר היה מרבני
 עה"ק ירושלים ממנה אביו . ואחר מרבני שלזינקין . ובנו הרב עדות ביעקב .
 וחיבר הרב שתי הלחם עבר לחס רב מתשובות ולחס משנה חיבור נכבד על
 הרמב"ם . והתחיל לחבר ספרו לחס משנה קודם שנדפס ספר כסף משנה למרן ז"ל .

גא מהר"ר אברהם אזורא . בכמה"ר מרדכי ביהר"ר אברהם אונלוי היה
 ממדיני פלס ומשפחות חכמי קסטיליניא אשר באו תכף מדרוש ספרד לפיס הוא
 הרב החסיד מר זקניו ז"ל ודרך אביה בא לקפוטקיא ומשם נתישב בעה"ק חברון
 בזמן הרב הגדול מהר"ר אישור ז' ארחא . והיה מזה חכם בכמה חכמות וסופר מהיר
 ומקובל גדול . ובנו של הרב היה מהר"ר יצחק מקובל וסופר ודבר ומנהיג . וחתני
 מזה הם הרב הגולל ביהר"ר בנימין ואבי והרב החסיד מהר"ר דוד יצחקי וכבר
 בני בנותיו הרבנים הגדולים מהר"ר אברהם ישראל זאבי ומהר"ר אברהם
 יצחקי זבי כלם לחיי עו . וכבר נודע בשערים שמום וכפלאות מתורתם בקצת
 ספרים שזאלו לאור הדפוס . וכן מהר"ר יצחק הנז' הוא עטרת ראשי מר זקני מהר"ר
 ישעיה מרכיץ תורה בתלמידיו והיה תלמידו של הרב פר"ח ונפטר בעה"ק ירושלים
 תו' וס הששי לאחר התצ"ב . ובנו אדוני עטרת ראשי אבא מארי מהר"ר יצחק
 זרחיה זלטה מלכי נדק מלך שלם ונפטר בעה"ק ירושלים תו' וס כ"ג טבת תקכ"ה
 תקנכ"ה .

שם הגדולים מערכת א'

גב מזה מהר"א אולאוי הכן סיכר ס' הסר לאברהם וזהי חמה וכרפסו ועוד לו
 ככ' פי' הכ"ר ופי' המעניות וההטות על הלבושים וזהי חמה ח"ב וס' אור
 חמה וס' אור הלככה וס' אור הגנון וס' מעשה חושב והזכירו גנת ורדוס א"ת
 כלל ב' סי' ג' וס' ככף רכניס והזכירו יד אהרן א"ח סי' קל"ג והרמז בפירושו
 קוהר כ' תזכיר פי' מזה והזכירו בשם קרית ארבע והוא ספר אור החמה הכן ששאל
 ג' קובצים גדולים וכל הספרים הכן הנס בידי ככ' הוץ מאור הגנון שגנון
 ובס' יקת התורה להרב מהר"א חוקוני מוזכר ס' ככף רכניס ותמה שחסר ממנו
 כמה ענינים ולא ראה ס' מעשה חושב שהוא ח"ב ממנו ומזה עלה לשמים יום השש
 פ' היי טרה שנת הת"ר כעה"ק חברון תוב"ב וכנו מסר"ר ינחם הכן סיכר ספר
 גרש ינחם ובאבר ונח כפשיה בקושטנדינא ז"ע ורכו עניניהם וחסידותם
 ז"ע

גג מהר"ר אליעזר ז' ארחא המוכר חיבר ספרים הרבה וראיתי דרשותיו כ' וחלק
 מתשובותיו כ' וכתוב שם שהוא אחד מהמשי' מחיבוריו והרב הכן ומזה קבורי'
 כמערה אחת בקרית ארבע תנכ"ה

גד מהר"ר אברהם היכני תלמיד מהר"מט חיבר ק"ן מומזרים וקרא הספר הוד
 מלכות וכרפסו וחיבר אשל אברהם דרושים וס' תוספת מדוכה ביאור על
 התוספתא ויש בידי תשובה בדיון איני כיוזנית ואיני עושה כ' מהרב ז"ל

גה מהר"ר אברהם אליבדי בומן הרב מהר"ח אלפנדארי הוקן יש ביניהם ויכוח
 גדול בתשובה והוא ל"ו כרפסה כס' חגיד מראשית ושקיל וטרי עם הרב פני
 חשה ואני ראיתי בהותיו לטורים כ' וחבר ס' לב שמה להליץ בעד הרמב"ם
 מאלו השיבו הרמב"ן במנות

גו מהר"ר אליעזר אשכנז חיבר דמשק אליעזר על כל הש"ס באריכות ופלא
 וכרפסו על חולין לכר וחיורשוו בשמות הדיטין הובאו בספר שמות למהר"ר
 שמה

גז מהר"ר אהרן לפפא חיבר בני אהרן שו"ת ועוד לו חיבור על רכינו ירוחם
 ובאבר ובעיר איזמיר ראיתי שימות מקובצות מהרב כ' שעשה מלאכת הרב
 כפלאל אשכנזי והיה תלמיד מהר"ר אברהם מוטל והוא היה חתנו של מהר"ם
 אלבאוי ובספר בני אהרן שקיל וטרי עם מהר"ט ומהר"מט ומהר"י איסקאפא וברב
 כנה"ג וחתנו מהר"ז ז' כעיס הרב המחבר משכנות יעקב

גה מהר"ר אברהם ז' טוואה חיבר שו"ת וכרפסו בסוף התשכ"ז וכותב על
 הרמב"ן ועל הרשב"ן ארוני וקני והוא מרבני אלג'אנייר כאשר הרואה וראה
 פתאוכותיו הכן

שם הגדולים מערכת א'

ז

נט מהר"ר אהרן הכהן פרימיא - תלמיד מהר"ב חסדאי הרב המחבר תורת חסד - והיה רב בטלובניקא וחיבר ש"ת פרח משה אהרן . פרחי הכוה"ט בגדי כהונה וזכרון דברים . ושקיל וטרי עם הרב פני משה ואהר"ם גאון . והיה עשיר תורה וגדולה ומראהו כמלאך ה' . ומתאבותיו ניכר תוקף גדולת תורתו .

ס מהר"ר אברהם אבלי מק"ק קאליש חיבר מגן אברהם על א"ח ודבריו בקיבור ועומק ישר וזקניאות וכתבו רבני אשכנז שיש בו ט"ס לפעמים מההתקנות . גם וית רעבן על הילקוט תנ"ך . ופי' קצת תוספתא מנויקין . וחיבר שאן שאון עה"ת מדרושים נחמדים ומרעפים אך לא נדפס כי אם על קצת ס' בראשית . והרב אליה ווטא כותב עליו כהיש הלכות שבת אלוף בעודי ומתכו הרב למה הפנים וכו' .

סא מהר"ר אליה שפירא בן הרב מהר"ר וואלף ככר הגאון הוא הראש אב"ד דק"ק פראג . היה דרשן בק"ק פראג . וראש ישיבה . ואב"ד דק"ק טיקטין . וחיבר חיבורים רבים ולא נדפס כי אם אליה ווטא ואליה רבה א"ח ואימת על קצת מס' דרך חורפא . והוא גיסו של הרב חק יעקב .

סב מהר"ר אברהם ברודא בישראל גדול שמו והרביץ תורה בישראל מאד והיה ראש ישיבה בק"ק פראג ואב"ד בק"ק מיץ ובק"ק פפ"ד ושמועו מתוקף גדולתו בתורה וחסידיות וגדל שקירתו עד יום פטירתו ככתוב בספר תולדות אברהם הנדפס מחדש . ותלמידיו היו גאוני ארץ . ושמו הולך בכל העולם והוא נדפוסם בכל אשכנז וזמן רבנים בחיבוריהם אומרים מקצת שבו וכאשר יתנו עדיהן גאוני הזמן בספרו הנדפס של אברהם על קצת מס' ובכמה ש"ת וחיבורים וליקוטים ומכללם ספר קרבן נתכאל להגאון אב"ד מק"ק קראלסווא שמעתתים בפרייהו . ומתכו הרב מהר"י מפרעמסלא הרב המחבר תץ יוסף ושרש יוסף ובתנית יוסף .

סג מהר"ר אברהם ברודו . אחד מדבני קושטרינא ושקיל וטרי עם הרב פ"ת חיבר ברכת אברהם דרשות ועלה לע"הק ירושלים ת"י בזמן רבינו מהר"ל וזחקי והיה חותם בראש וכן הוא בהסכמת עין יוסף מניעאל והיתה מנומתו בע"הק ירושלים ת"י כ"כ וכיום שמועתי בקושטרינא אפטר עלא הרב רת ודין רב עמנו ג"כ מקום ללון .

סד מהר"ר אפרים כ"ץ מוויילנא עמית בתורה עם הרב ברכת הובנא והרב שפתי כהן והיה אב"ד בק"ק בודון וקבלוהו לרב ק"ק אשכנזים בע"הק ירושלים וחיבר ש"ת שער אפרים בבקיאיות ופולפול ושקיל וטרי עם רבני אשכנז שבמנו הרב שפודת הגראווי והרב נחמ נדק ומיעתס ועם הרב הגו"ן והרב מהר"ם ו' חביב .

נהיה

שם הגדולים מערכת א

ויהי לא מחנא אפרים על התורה ונאכל • ובנו הרב החסיד מהר"ר יהודה לייב
 וכפטר בע"ה קצת תו • וכן בתו הגאון מהר"ר זכאי אשכנזי •

טה מהר"ר אליהו קוב"ו בזמן מהר"י אפאנדארי וכפטר סגנת תמ"ט כמ"ט מהר"א
 הכהן פרחיה בדרוש ג"ט וחיבר ש"ת אדרת אליהו •

פז מהר"ר אליהו מלובלין חיבר ש"ת יד אליהו ודרשם באמשטרדם סגנת תע"ב
 והז' הרבה חיבורים ועל אליהו בע"ה חכרון תו' והיה מופלג בזקנה
 וכתורה והיתה מכותה שם •

פז מהר"ר אליהו מפולדא • בזמן מהר"ד אופנהיים ומהר"ר כפתלי כ"ץ ומהר"ר
 זכאי חיבר פירוש זרעים וככות מהירושל' ושמעה אזני מהפלגת שקידתו
 וקדושתו •

פח מהר"ר אליהו אלפאנדארי אחד המיוחד בדבני קושטנדינא בזמן הרב מהר"י
 דואלנים חיבר חיבורים הרבה • וכדפסו מכתב מאלהו וסדר אליהו והיה
 תלמיד הרב פני משה •

פט מהר"ר אליעזר ג' סגנא אחד מרבני קושטנדינא אכיר דרועים תלמיד מהר"י
 קצבי קרוב לקרב בכ"הג ושקיל וטרו עם הרב מהר"י רוזאנים ומהר"ם שלטון
 והוא ואחיו מהר"ר יעקב תנו רבנין וחיברו כמה חבורים וכשרפו כתבי הקדש
 המורס מהס נדפס ס' דתודין •

ע מהר"ר אברהם יצחקי מורינו הרב בנו של הרב החסיד מהר"ר יצחקי בן בתו
 של מר זקנינו הרב חסד לאברהם תלמיד הרב המג"ן • ואחיו הרב מהר"ר
 יצחק יצחקי • ומתלמידיו הם גדולי דורנו מהר"ם חאג"ז ומהר"י הכהן • ומורינו
 הרב למד חכמת האמת עם הרב החסיד אבי אחי מרתי • ועטרת ראשי אבא מארי
 אלה למד לפניו בסוף ימיו בסגנת תפ"ט • והוא שתמכה לראש בזמן גדולים והרב
 מהר"י חזן מופלג בתורה וזקנה קרא עליו זה יעבור בעמי והיה דבר ומנהיג לאריא
 דבי עילאו מתיל אך ידענו כאמנה מתוקף חסידותו כנעא • וחיבר חיבור גדול
 על הרמב"ם ועל דר ועל הל' גיטין וש"ת ולא נדפס כי אם ש"ת זרע אברהם ב'
 חלקים • ואחי ראיתי כמה כתיבות מהרב א' וענינו ועוזו וכפלאותיו רבו • ועלה
 לשמים כתוככי ירושלים יום השטי"ב סיון תפ"ט והיה לו שניות חיים • ובאשכבתיה
 דרכי כודע תוקף גדולתו והוא היה ראשון כומנינו שאקבר בתוך ד' אמות לזכריה
 סנביא תכב"ה •

עא מהר"ר אברהם הלוי בן הרב דרכי כועס היה אב"ה במצרים ועשיר תורה
 ובדולה במקום אחד וחיבר ש"ת גנת ורדים ומ' בן המלך ומ' יאיר נתיב •
 ושקיל ושרי טובא עם מהר"ם ז' חביב ומהר"א יצחקי ומהר"י פראג' וסיעתם וש' ל'
 קונטרס

שם הגדולים מערכת א' ח

קובצרים מלמדת מצוה כדון מילה כתוקף גדול וכבר השיבו עליו מוריניו הרב מהר"י ואבי בספרו והרב פנים מאירות ח"א סי' ז'. ועוד נמצאו אתי פסקים כג' מרכני דורו לסתור דבריו . ועוד הילך דרשות הרבה ולא נדפסו . גם ש"ת אחרות שלא נדפסו :

עב מהר"ר אפרים כבון הורתו ולידתו בקושטנדינא והיה בן גילו של הרב בני יעקב ואח"ך בא עם חמוי הבכיר בה"ר יהודה אירגאו ונתישב בירושלם תנ" ונאם כתבודר למעלה מעשרה שנים ולמד הש"ס והר"מ ובית יוסף והלך בשליחות לקושטנדינא ומהר"ר רואנים מיכהו לדיין וגדל מאד והיה רב בקושטנדינא . וחיבר מחנה אפרים ומכתתו ובקיאיותיו ניכר מספרו הנורא . ושמוענו כפלאות מתורתו ובקיאיותו ומסידותו . וכונו הרב החסיד הרב המחבר קרית מלך רב .

עג מהר"ר אליעזר ז' יעקב נחום אב"ד בק"ק אינדירני תלמיד הרב החסיד מהר"ר יעקב שפרימ"ר ומגדולי תלמידיו הרב מגילת ספר והרב המו" מהר"ר שלם הרב המחבר דברי שלמה שונה הלכות לב שלם והוא אב"ד בק"ק אמשטרם הי"ו והרב מהר"א הכו' לעת זקנתו עלה לע"ק ירושלם והיה לראש כעשר שנים צעיקי ראו תוקף גדולת תורתו ושקידתו ורוב ענותותו ועד סוף ימיו ממש כותב פסקים ומפלפל בשיבה והגיע לבכורות וחיבר חזון נחום על קדשים וטהרות ונדפסו ועוד לו עב"ז זרעים ומכילתא וספרי והרמב"ם ועיסור ודרושים וש"ת וכו' :

עד מהר"א הכהן פימינטיל א" מרכני אמשטר"ר ואח"כ היה רב באתבונגו חיבר חיבור נחמד ס' מנחת כהן ונדפס שנת תכ"ח .

.....

בס"ר

ועד לחכמים ח"ב

מערכת א'

א . מהר"ר אפרים אלנקוואה . מצאתי כב"ד רבינו מקרה"ו ז"ל שכתב מצאתי בתשובה להרב הגדול רבינו אפרים בן הר"ר ישראל בן אלנקוואה וקראת שער כבוד ה' עכ"ל . ועת"ש כת"א אות כ"ד .

ועד לחכמים מערכת א'

ב' אזהרות • רכיבו אליהו הזקן הזכירום תום' זמא דף ח' ע"א •
 ג' מסת"ר אסתרוק ו' סגנ"ג. הזכירו הרב שיניו כנה"ג א"ח סי' קע"ד עיון
 ס"ט
 ד' רב אחא משבחא היה תלמיד מר שמואל ראש כלה • רכיבו האיני ג'און הביאו
 הרשב"א בחי' ברכות על דף ח"ג בסופו •
 ה' אגור הרב מחברו הגיה פי' תשלום מרר"ק שנרפס כנאפולני שנת רמ" •

ו' מסת"ר אברהם סכנדרו תלמיד מהר"קש כתב בספר באר מים חיים להרב
 כמהר"ח מוזיירו נר"ו שהיה בנו של מהר"ו סכנדרו שמביא
 מרן בבית יוסף ע"ש ב"ד סי' ט'. ואין הדבר כן לא היה מחבני בניו כח"ש בשם הגדול
 ח"א מערכת אלף אות מ"ג ויש לי פסקים מהרב ומתימתו וכך חותם אברהם בן
 לאדוני הרופא יוסף ידיע סכנדרו ונראה דאביו לא הוה בר אוריין אלא רופא ובעל
 קודא הדורות למד בישיבתו והעיר שהרב ז"ל היה אומר שהוא מחבני בניו של הרב
 אסכנדרו שמביא הכית יוסף ע"ש דף ל' ע"ב ומ"ש בדף ח"ט לאו דוקא והוא אב
 ריהטיה •

ז' מר רב אברהם ג'און • בה"א אות כ"ב כתבתי דאחר האמוראים אשתרכובי
 אשתרכוב עלמא להכיח לבניהם שמות אברהם ויצחק • ושם הבאתי ח"ש
 הרב המכ"ט ח"א סי' דע"ז דאין להעלות שם אלא מאברהם ואינך והקד' בשם יפת
 וכיוצא בו אינו בכלל מי שעמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו זהו תורף דבריו •
 ודבריו קשים דקפסיק ותני ומפי עצמו אמרה • ואילו היה אומר משם ד"ל או שקבל
 מקבלת רבותיו המרשנו • אבל הרב ז"ל כתב סתם כאלו הם דבריו מדעתו וזו היא
 טקשה כח"ש בעניותי בה"א ועיין מה שכתבתי על זה בקונטרסי' יוסף אומץ סוף סי'
 ז'א בה"ד •

איברא דיש מקום לצדד דודאי כך קבל או יש סוּך מר"ל מאשר גזר אומר
 בפשיטות דאינו בכלל מי שעמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו
 ואב"ב טעמיה לא גמר אומר עיקר מטרין ושרט הדבר • אלא שיקשה ממנהג העולם
 קראו בשמותם בניו וילרו אדם יפת מהללאל וכיוצא כמו שכתבתי שם • ולא עוד
 אלא דיפת ומהללאל נמצאו בימי התנאים והאמוראים כאשר כתבתי שם •
וכלפי מה שזכרנו שהרב המכ"ט לאו מרנפשיה אמרה אלא קבל זה מרבותיו
 ברם עיקר שרשואי מר"ל יש לתת טעם לדבר בה"ש מ"ה כפי' המשנה
 כ"פ ג' דנדרים והבאתיו אבי הדל ככמה תקומות והוא מספרי המקובלים כי קודם

ועד לחכמים מערכת א' ט

דור הפלגה היו כל הנשמות כלן טהורות ובלתי טהורות יוצאות מאוצר אחד ומדור הפלגה שנבחר אברהם אע"ה לחלקו יתברך כל הנשמות הטהורות של האומה ישראלית יוצאות מאוצר אחד לבדם וכל נשמות ע' אומות מאוצר בפני עצמו ולזה אין ישראל בכלל בני נח ולא בני נח בכלל ישראל. ומה שהעירותי אני הדל בזה בספר הקטן ברכי יוסף א"ח סימן מ"ז כבר יישבתי בקונטרס שמחת הרגל פסח דף ז' ע"ב ועלה בדינינו דאוצר נשמות ישראל הם מאברהם אע"ה ואילך ויש טוב פעם בי ילד יולד זה שמו אשר יקראו מזמן אברהם אע"ה ואילך רבו סיה מתחיל אוצר נשמות ישראל.

ומה טוב ומה נעים משאל דאין קורין אבות אלא לשלשה אברהם יצחק ויעקב אבותינו ע"ה דאוצר נשמות ישראל הוא אוצר כפ"ע מאברהם אע"ה ואילך ולכן אין קורין אבות לא קודם ולא אח"כ כי הם האבות ומאבות יצאו תולדות.

וב"ש בח"א על תשובת בשמים ראש והנהגה אשר שם. בקונטרס יוסף אומן סימן הסוף הבאתי תאמרו ר"ל מב"ר ותנחומא וביארתי הדבר עיני שם ודוק.

ח. ראב"ן הרא"ש כותב עליו זקני וכן קורא הדורות תמה על זה ועתה ראיתי להרב מהר"י חאב"ד בהלכות קטנות ח"ב סי' ש"א דנשאל אם יש לקרות לאבי זקנו וזקני והשיב דהרא"ש כותב על ראב"ן זקני והטור כותב סתם כותב ראב"ן ותלה זה ברין אם שלישי בראשון כשר לעדות ע"ש ויש להרגיש דפשיט' ליה דראב"ן הוא זקנו ומש של הרא"ש וכפי מה שהעיר בס' קורא הדורות אינו זקנו ממש אלא זקנו של אביו או של אמו כמ"ש שם בס' קורא הדורות דף כ"ג ע"ד. הן אמת שאני הצעיר כתבתי בקונטרס שם הגדולים ח"א דראב"ן הפליג בזקנת מחד כפי הנראה מכמה תקומות מספרו שהבאתי שם ויתכן שיהא זקנו ממש. אמנם אין הדבר פשוט וברור. ותו יש להעיר על הדב הלכות קטנות דלמאי אתא אי ניתא ביכול הכת"ב מדבר אי מני למימר זקני על אבי זקנו הא פשיטא דאי בעי למימר שפיר מני למימר למעלה מזה כמו שהוכחתי אני הדל בספרי הקטן חיים של סוף סי' ס"ח ע"ש. ואם הרב ז"ל קאי אם חייב לומר הא ודאי לא מחייב ולא שייך בזה חיוב. וז"ל דהרב ז"ל מיירי למען דעת היכי הוי סדר עולם ואורח ארעא ודרך בני אדם ודוק:

ט. ראב"ן הספר שבידינו שנדפס בפראג שנת ש"ע הבאון מהר"ד אופנהיים בהשוכה כי באה בט"ות שבות יעקב ח"ב סי' ס"ה כתב ומהרה רבה פרת שמימיו פרים ורבים ומבארו אנו שותי' פ"ה תופת הדור הראב"ן שכתב בספרו

וערל חכמים מערכת א

צפנת פענח סי' ר"פ וכו' ע"ש. ועמו הסליחה כי הוא כיוון על ספר ראב"ן הנז' כמו
שיראה הרואה כס' ראב"ן שבידו סימן ר"פ. ואיברא כי ראב"ן חיבר ס' צפנת
פענח מדינים וגם ס' אבן הראשה. והני בני תרי לא גרפסו דק מוכיחים אותם
הפוסקים ואבן הראשה אחי הצעיר ראיתו בכל. אבל זה הם שבידו שעליו דמו
הרב נקרא אב"ן העור כמבואר בתחילתו כי בן קראו ראב"ן עצמו.

י' הרא"ה נסתפק בספר קורא הדורות אם הוא תמשפחת הר"ה ע"ש דף כ"ב
ע"כ. וכח"ל הוכחתי מקצור שכלי הלקט ח"ב כו' שקורא להרא"ה
בעל המאור וקני ולמרה"ה דודי וכו' ע"ש. ועתה ראיתי להר"טבא בחידושי סוכה
על דף ל"ד ע"כ בסוף המשנה שכתב והכונן כמו שפירש הרב בעל המאור וקנו על
רכיו כ"ד ע"ש וידוע דהר"טבא כותב רכיבו סתם על הרא"ה שהוא רבו מובהק
ונכבד רמותי בן כשם הדולמים ח"א.

יא' אמרכל ס' כו' מדינים והוכיחו הרב אליהו רבא ח"ט ואחי הצעיר ראיתי
קיצור אמרכל בקלף ישן כושן כו' ומוכיח שם מהר"ס מרוטנבורק
ומוריכו הרב רכיבו אשר בר וחיאל.

יב' מהר"ר אי"זק טירנא חיבר מכהני אשכנז והביא קצת מדרכיו הרב הלבוש
בסוף חלק א"ח ע"ש.

יג' מהר"ר אברהם פפראב עשה הגהות על הטורים ומביא מדרכיו מור"ם
והאחרונים.

יד' אבא בכר בח"א אות ל"ב כתבתי דרכ היה שמו אבא נ"ש שם ראויש
דעלמא דכ"ע קרו ליה אבא שכך שמו אסור לבן לקרותו בשמו.
והכחתי מ"ש התוס' ישנים שילחי יומא וחילקתי דרוקא גבי רב אמרוהו דכ"ע היו
קורין לורכו וכו' ע"ש. עתה ראיתי מ"ש הרב הגדול מופת הדור כמהר"ד חיים
אלפאנדארי וליה בהגהתו לדרושי מהר" קצבי בס' רב עוסף בדרושים דף יד חילק
בין שם אבא לשאר שמות ע"ש:

ורע דכתבו הגאונים דהווכר כבדיותות תלת וימני רכי אבא והוא רב. וגם
כתוספתא הווכר רכי אבא. וכתבתי אחי בעניי קצת כוה בקונט' יוסף
אומן סי' מז' כס"ד.

טו' מהר"ר אברהם קארו בח"א אות מ"ו הכחתי ושמם כתבתי דכמה קונטרסיו
ממנו מביא מוריכו הרב חוון כחוס וליה כי היה חורגו
ותלמידו. ואחי בעניי בקונטרס יעיר און דף מ"ב כתבתי שמהר"א קארו חיבר
קונטרס בענין דרשינן טעמא דקרא. והאמת דכתבתי מהרש"ם אלני ולא היה כירי
קאון כסוף וכעת צדאה דכתחלף לי אם למקרא בטעמא דקרא וה' יעילכו משגיאות
ועיין

ועד לחכמים מערכת א

כר · אותיות אלעזר כ" ממורינו הרב מהר"א כחוס' ז"ל והוא קושיות ותמימות כש"ס ובהרמב"ם וכטורים כדרך קצרה מאל' והיה כירי זמן מועט כרביע שעה ·

כה · מהר"ר אהרן אכיוב בימי מהרשד"ם וזמניו דמכיל תשובותיו ושקיל וטרו עמו ·

כו · מהר"ר אהרן אוזיבי · הנה בזה תשובתו בתוך תשובות מהר"ר אליעזר ן' ארחא ז"ל וכמדומה שהרב מהר"ר אהרן הכו' היה חמיו של הרב מטה יוסף ז"ל כפי מ"ש חתמו הרב מהר"ר זיין ז"ל וכעת אין ס' הכו' בידי ·

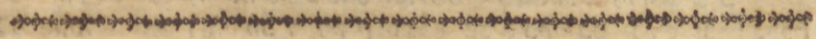
קך אדרת אליהו לכמהר"ר עמנואל חי ריקי על הש"ס ·

כח · אגרת אליהו על הגדות הירושלמי להרב מהר"א הכהן בעל שכת מוסר וכו' וכרפס ח"א ·

כט · ארוחת תעיד דרושים להרב מהר"ש יצחק ז"ל בעל באמן שמואל ·

ל · אוריין תליתאי חי' שבעות למהר"ן זיבש וחי' קרושין להרמב"ן וחי' עז' להרמב"א ויש בו מירושים מהרב באמן שמואל · ומהרב יוסף שמואל מודילניאכו זכר כלם לחיי ער ·

לא · מהר"ר אשר ז"ל זקנו של הגאון מהר"ם מלובלין מיבר'ט' בקבלה והיה תופס ושיבה בק"ק קראקא · כ"כ בהקדמת בן הגדול של מהר"ם לתשובותיו ·

שם הגדולים מערכת ב

א · כרכי · כתב רשב"ם פ' ע"ע דף ק' ע"ב אחיו ראמרינן א"ל רשב"ב רכבי יומי כרכי רזונך כפסיק וכו' ז"ל כרכי כך קראו רשב"ג לר' יוסף בר חלפתא כלומר גדול הדור עכ"ל ·

ופשוט רכובת רשב"ם דרכי יוסף איהו כיהו גדול הדור ולא קאי ארבי חלפתא · וכן מתבאר מ"ש רש"י קידושין דף ל"ב ע"ב ר"ב כרכי כלומר אדם גדול וכן כל כרכי שכבתי · וכ"כ עוד רש"י שם בקידושין דף כ"א ע"ב יודן כרכי יודן שמו גדול כדורו היה וכל היכא דקרו ליה כרכי לשון חכמה וחריפות ·

שם הגדולים מערכת ב

והריפות הוא וכ"כ בע"ז דף מ"ג ע"א וע"א וע"א חלו טריפות דף נ"ו ע"כ ודף ו' ע"א
 ובעירובין דף נ"ג ע"א וחולין דף כ"ח ע"א ודף פ"ד ע"ב
ומ"ש רמ"ז במכות דף ה' ע"ב ברבי אומר כך היה שמו כבר פי' דבריו בחולין
 דף לא בכריתא זו עמיה ברבי אומר לא ירענו מנו לא אחר גדול כדורו
 היה ומאלי לישאל דרש"י חולין תשובה מונחת למ"ש מהרש"ל בחכמת
 שלמה שם במכות ע"ש

ומהתימא על הרב שדה יהושע ריש"פ ע"פ שכתב ה"ן חלפתא וכו'
 ככבלי דפרקיין רמייתא האי עובדא קאמר ר' ברבי כלומר בן
 גדול הדור והיינו רבי חלפתא דהבא כדכתב רש"י עכ"ל ועמו הסליחה דהוא
 חשב דפירוט ברבי היינו בן רבי וא"כ רבי שפירושו גדול הדור קאי על רבי חלפתא
 ואין הפירוט כן כי ברבי אין הכוונה בן רבי רק הוא כינוי שדרה ורכבות לאדם עצמו
 ומ"ש רש"י גדול הדור קאי על רבי יוסי עצמו ולא לאביו והרי הוא כמבואר
 מלהקת לשונות הש"ס פנ"ז וכ"כ רמ"ז עוד בקדושין דף פ' ע"ב וביבמות דף ק"ה ע"ב
 מדבריו של ברבי כלמוד ופ"רשי רבי יוסי כל ברבי לשון אדם גדול וכמנחות דף ל"ד
 ע"כ פ"רשי יהודה ברבי יהודה החכם וכ"כ בסוטה דף כ"ט ע"ב ובכורות דף כ"ד
 ריש ע"ב וחולין דף קל"ז ע"א וסוכה דף כ"ו ע"א

והתימא על הרב כפתור ופרח פרק ה' דף ט"ו ע"א שכתב עמ"ש בערכין
 דף זו אחר רבי יוחנן בן כורי כהה פעמים לקה עקיבא בן יוסף
 על ידי שהייתי קובל עליו לפני רבן גמליאל ברבי שזהו בנו של רבינו הקדוש וזה
 המעשה היה כימי רבי שהרי ר"ע מעשרה הרובי מלוכה היה עם רש"ב אבי רבי
 עכ"ד עש"ב ודבריו כפלאו ממני כי זה ר"ג ברבי דאמר רבי יוחנן בן כורי שהיה
 קובל על ר"ע בראה דהוא רבן גמליאל ריבכה דבעדיה לרבי יהושע וברבי היינו
 גדול הדור כמדובר וכן מצינו שקראוהו לרבן גמליאל רבי ליעזר ורבי יהושע ברבי
 בקדושין דף ל"ב

ויו היא שקשה איך תבא וגי' בדעתו הרב כפתור ופרח שזהו רבן גמליאל בנו של
 רבינו הקדוש שהרי רבינו הקדוש הוא תלמיד תלמידי רבי עקיבא רבי שמעון
 ורבי מאיר וכו' ואיך ר' עקיבא רבה דרכוואתיה ליקה על יד בנו ותו דכפ"ת פלת
 השמר מבואר דעלה על לב לאוקמו רבי עקיבא לנשיא במקום ר"ג ריבכה אי' לאן
 חשום וכות אבות ע"ש

ומ"ש שרש"ג הנכרה היה אבי רבינו הקדוש ליתא אלא היה וקמו של אביו של
 רבינו הקדוש ומה שהביא מדברי הרמב"ם בהקדמותו לפי' המעשה
 נשאל חנוטת כודמכה לו וכו' בכל מערכין דף ע"א אחריון לאחר פטירתו של
 רבן

שם הגדולים מערכת ב'

בין גמליאל נכנס רבי יהושע להפך את דבריו עמד רבי יוחנן בן כורי וכו' הרי דר' יוחנן בן כורי היה בדור ר"ג דיבנה וכקידושין דף ע"ב אמרו שמת רבי יעקבא בולד רבי שהוא רבינו הקדוש.

גם ידוע דהעשרה הרוגי מלכות לא נהרגו בזמן אחד וקדם הרבינת רשב"ג להרבינת ר"ע כמ"ט בס' יוחסין דפוס אמטטרס דף כ"ד ועיין פ"ח דשמחות.

ואמרו פ' כל כתבי דף קט"ו ע"א מעשה באבא חלפתא שהלך אל ר"ג ברבי וכו' אמר ליה זכור אני בר"ג אבי אביך וכו' ופירש"י ר"ג ברבי לא שהיה בנו של רבי אלא אדם גדול קרי ברבי. ר"ג אבי אביך הוא ר"ג הזקן וזה שהיה בדורו של רבי חלפתא הוא אבי אביו של רבינו הקדוש עכ"ל.

והרשב"ן בתשובותיו ח"א סי' קל"ו הביא דברי הרמב"ם בפירוט המעשה בנסחת הערב והגיה אותם.

אך אוסיף להביט להרשב"ן שם שכתב דשני בני רבינו הקדוש היו נקראים רבין גמליאל ברבי ור"ט ברבי. ולפי כל האמור נראה דמאי דקאמרי בס"ס ר"ג ברבי ור"ט ברבי אינו מוכרח לפרשו על בניו של רבינו הקדוש אלא ברבי לטון חשיבות כאמור והוא דבר הלמד מעניינו אי הש"ס איירי בבני רבינו הקדוש.

ואחר זמן רב הגיע לירי יד כהה ספר מוגן אבות להרשב"ן והוא פירוט חס' אבות הנדפס מחדש וראיתי שם דף מ' ע"ב שהוא קצת פוסח על שתי הסעיפים בפ' תיבת ברבי וע"ש ברבריו ובדף י"ב ודף ל"ג וחקור בהם כי יש לדקדק קצת בדבריו לפוס מאי דאמרו ואין להאריך.

שוב ראיתי להרב כפתור ופרח דף ס"ט ע"א שכתב דרבין גמליאל דיבנה הוא ר"ג הזקן כי ר"ג לא היו כי אש שנים ר"ג הזקן ור"ג בנו של רבי וכו' ע"ס. ודבריו קטים בעיני כי ר"ג דיבנה הוא בנו של רשב"ג הנקרא כדורו של ר"ג הזקן ור"ג דיבנה הוא זקנו של רבינו הקדוש וכל זה פשוט ומבואר ויש חבילות ראיות לזה מובלגי וירושלמי והמרדכי ואין להאריך בדבר המפורסם.

ב בית מועד הוא ספר קדמון מפסקי דינין ומר זקני הרב מהר"א אזולאי ז"ל שהבנתיו מביא הרבה חידושי דינין מהנו. וגם הרב פרי חדש מוזכרו איוה פעם.

ג ס' הכתים מוזכרו מרן בכ"מ. וב"סות מהר"ר תם כתוב סי' כ"ח ס' הכתים לרב הנכבד. ושמעתי שבעיר פ"ס ימצאון שם ט"ת הרשב"א כי קראו בשמותם ספר הכתים.

שם הגדולים מערכת ב' יב

ר בשר על גבי נחלים הוא ספר קרמון מוכיבי' אותו הראשונים ונקרא כך הם
הכו' שיטתו כמותו טעם כבשרא אומרי וכ"כ מהר"ל בלקוטא וכתב שם
דנאכר הם' בומן הגדולות .

ה רבינו ברוך תלמיד רבינו אליעזר ממין חיבר ס' החכמה כ"כ הרב בית חדש
א"ה סי' ל"ה ע"ה .

והזיתיה להרב ככה"ג א"ה סי' ז"א הנהת ב"א אות ח' עזרר ררבינו ברוך
ממונאל שהביא המרדכי ורבינו ברוך מארץ יון שמוציא בהגהות
אשרי חד נברא רבא הוא ע"ט . ולי הסדיוט נראה דתרי הוו וכמאי דכתיבא
בעניותין בספרי הקטן חיים שאל ח"א סימן ס"ט כס"ר ועיין כס' קורא הדורות
דף ט' ע"ב ודף ז' ע"א .

ג רבינו ברוך תלמיד ר"ה הוקן בעל התוספות חיבר ס' התרומה בריני איסור
והיתר וכו' והוא חכר רבינו שמשון משאנן . וכתוספות בובסיס בסוף כמה
דיבורים כתוב . ברוך . הוא רבינו ברוך הכו' .

ז ברק הבית שחיבר הרא"ה הגהות על תורת הבית להרשב"א לא ראהו מרן .
כ"כ הרב ככה"ג . ג' סוף סי' קל"ה . וכונתו שלא היה בידו ככתב יד כמו
שהיו לו כל ספרי הראשונים בכתיבה . כי הכרעם עלה בככ"ט מכבש הדפוס יותר
משלשים שנה אחר פטירת מרן והוא פשוט . ועיין מה שכתבנו בעניותנו בספרי
הקטן ברכי יוסף א"ה סי' קכ"ח אות ג' כס"ר .

ח ברוך שאמר . כתב מהר"ל בוכנין כס' כחלה ליהושע סי' א' וז"ל מצאתי בחכור
אחד שנקרא ברוך שאמר חיברו אשכנזי סופר בומן מהר"ם מרוטנבורג וכו'
ע"ט .

ואנכי איש נעיר בא לירי יד כהה קונט" כתיבה אשכנזית ישן נושן ובלוי
וכתוב שם שהוא ס' ברוך שאמר ובהקדמה כתוב שחיברו מהר"ר שמשון
בר אליעזר המכונה ברוך שאמר על שם שהיה קטן יתום מאב ואם וכן שמנה שנים
היה אומר בבקר ברוך שאמר בקול נעים בבית הבכסת עד שביטלוהו ברוך
שאמר :

וכזה ראיתי בהשוכת מהר"ר רוד בר משה בלומיש הובאה כס' ות מהרש"ג
סי' ל"ה שכתב ומהר"ר שמשון ברוך שאמר :

ברם חזה היות למרן הבית יוסף א"ה סי' ל"ו שכתב ודע שמצאתי קונטרסים
לחכם אחרון שמו ה"ר ינחם ברוך שאמר וכו' ע"ט . וכראה שזה החכם
בעל הקונטרסים שהביא מרן והוא אחרון היה מיוצאי חלציו של מהר"ר שמשון ברוך
שאמר הכו' וכשאר ביכוי ברוך שאמר לכל ודעו :

שם הגדולים מערכת ב'

הגם

הלום ראיתי אחרי רואי בתשובת מהר"ר שלמה כרבוני הובאה בתשובת מהר"ר קאטרו כ"ה סי' קד' שכתב וז"ל ידוע ליהוי שהחכם השלם החסיד והקדוש כמהר"ר מלכיאל אשכנזי מנא קונט' חיברו מהר"ר שמאון כרבי אליעזר תכונה כרוך שאמר :

ט רבינו בחיי חיבר ספרו הקדוש חובת הלבבות בלשון הגרי וזמנו שנת תתקכ"א לאלף השמישי והקורא בספרו ובהקדמתו יראה תוקף קדושתו ודבריו חיים וקיימים והיו למאורות . וכבר לקט מפנינו אמרו הרב ראשית חכמה . והרב זידה לדרך קיצר נצרינו בעשרה פרקים בתוספת מספרים אחרים לקרותם בעשרת ימי תשובה עיין בספרו .

• רבינו בחיי בר אשר מסרקסטה חיבר פירושו על התורה והיה תלמיד הרשב"א ודביו חשבו שהוא בן הרא"ש . ועוד בה ספרו ל"ס יקננו ונכתב בס' עומר פשטחה . ולא היא . שלא הזכיר בספרו לא הרא"ש ולא בניו הרבנים . והרא"ש יבא מאשכנז בשנת ס"ו לאלף הששי ורבינו בחיי חיבר ספרו בסרקסטה שנת כ"א והרא"ש בא לטולטולה והגדול שבבניו רבינו יחיאל . ועוד שכאשר המחברים כתבו הרא"ש ובניו לא כזכר שם רבינו בחיי . ועוד שלא הזכיר לאביו כלשון כבוד רק בר אשר .

יג ברוך הבית חיבר מרגן הגהות והשמטות מספרו הקדוש בית יוסף ומכאור בהקדמה שנאכדו כמה קונטרסים ואלו זכינו שיבא לאור בשלימות אפשר דהיו מיושבים כמה השגות שהשינו על מרגן .

ודע

דזמנו דמשכחת שההגות נכתבו שלא במקומו ומאי דכתוב לסימן זה סי' לסימן אחר כי הא דכתוב בא"ח מ"ב סי' רכ"ו . וכבר ראיתי אחד קדוש השיג על הרב כנה"ב שהטיח דברים על פנים חדשות בהקדמתו שלא היט מחפש בשרשן של דברים וכתב עליו הרב הנז' כי גם הוא העתיק דברי ברוך הבית סי' רכ"ו ולא ראה הדברים בשרשן וכן השיבו הרב מהר"ר חג"ז כמ"ש הרב בנו בספר משנת חכמים סי' ס"ג .

אמנם

כבר הרב עצמו בשיירי שם סי' רכ"ו אף הוא ראה והעיר על זה שנכתב שלא במקומו . וכ"כ הרב בכנה"ג ד"ר סי' ק"י הבהת ב"ז אות מ"ג .

יב ברוך הבית חיברו מרגן אחר שחיבר בסף משנה . בית דוד י"ד דף ק"ד ריש ע"ב .

יג ברוך הבית לא ראהו מור"ם בעל ההגה . בית שמואל א"ה סוף סי' ט"ו . והוא דבר פשוט דבר הבית נרפס את שם'ו . ואלו הרב מור"ם משג עלם אל האלהים מקמי הכי טובא .

שם הגדולים מערכת ב' יג

איברא דהאי שתא אשר היתה מזמתו של הרב מור"ם לא כירא לי כי בזמא דד כתב שנפטר שנת של"ב . והרב פורי זכא ח"א סי' ת"ך כתב שנפטר רמ"א יום ל"ג לעומד שנת של"ג .

ואנכי הרואה כא"ה סי' קכ"ד בכנסה הגט שכתב מור"ם כתוב שנת ש"ס . ומ"מ הרב ברוד כי הרב מור"ם לא דאה בדיק הבית שחיבר מרן כדבר האמור .

והקדוב אלי שגם הרב סמ"ע לא דאהו שלא נתפשט בזמנו לפי מ"ש כנו בהקדמת דרישה י"ד שהרב חיבר חיבוריו על הטורים עד שנת ש"ן כאשר יראה הרואה מתוך מ"ש שכבר היו מ"א שנה טענשו חיבוריו על ד' טורים ודרישה י"ד דכפס שנת טנ"ה וגם כתב שם שהיו אחד ועשרים שנה שנפטר הרב . וקדוב הדבר שלא נתפשט אל עירא ח"ל אצל מוקמו בימיו . ובהכי אתנח לן מכתם קושיי והווי שיש על הרב סמ"ע מס' בדיק הבית כאשר קנתם השיבוהו הרב ס"ך ורכבן בתרא ויותר מהמה המנא ימצא . אך אין תלויה על הרב כי לא נתפשט הם' בימיו . כנ"ל לפוס דיהטא שאינו זכר שהרב הזכיר בדיק הבית .

יד מהר"ר בצלאל אשכנזי . תלמיד החדב"ן ומהר"ר ישראל די קוריאל בת"ש ריש תשובותיו . והפליא בעסק התלמוד כשקירה עצומה במיעוט טובה במיעוט אכילה וכו' כמ"ש ריש סי' ט"ו . וחיבר שיטות על התלמוד מקובלות מרכוזאתא קמאי . ונדפסו על ביצה כתובות קמא חזינא . וראיתי חכ"ע על שבעות וחולין וסדר קדשים וגויטיין סוטה נזיר . והרב המכ"ט ח"ג סי' רכ"ט מזכירו . וכתשובות מהר"א מונסון והרב מהר"קש כ"י הוא חותם על כמה פסקים . ובס' שבחי האר"י לנל כתוב שרכיבו האר"י היה תלמידו כפסט ובס' קורא הדורות דף מ' חולק . ואין הזכרתו הוכחה . וכן ראיתי בקובץ כ"י שהיה רבו של האר"י וכתוב שם שהוא ביטל שם נגיד בארץ מנרים מטום מעשה שהיה :

טו מהר"ר בנימין בכ"ר מתתיא מארץ המור"אה . היה בזמן יסדר"ך ומרן ומהר"י טאוטאנץ . וחיבר ס' בנימין זכב שפת רפ"ד . ואף שנדפס בימי מרן לא סזכירו בבית יוסף . ועיין בס"ות זקן אהרן סי' קכ"א ומהרש"ל בים של שלמה פ"ה דקמא סי' ע"ח וזבבורת אנשים להש"ך דף ו' ע"ד .

טז מהר"ר בנימין אשכנזי . תלמיד מהרש"ל ומור"ם . חיבר ש"ות משאת בנימין והיה בזמן הרב סמ"ע ומהר"ם מלוצלין וזכו של הרב הוא הרב נחלת יעקב על רס"ע עה"ת .

טז מהר"ר ברוך קלעי תלמיד מהר"א חסון חיבר ש"ות מקור ברוך ושקיל וטרי עם מהר"ט הלוי הוקן . ואחיו מהר"ר מרדכי ובס' קורא הדורות הפליג

שם הגדולים מערכת ב'

כשכח מהר"ם הנו' בתורה וכמעשים ע"ש באורך
 חי' מהר"ר ברוך אבנ"ל בזמן מהר"ם קלעי ומהר"ם אחר מרבני שלונקי וחיבר
 ש"ת ושיטות - וכח' דורש משפט מביא חידושים ממנו על ח"מ.
 יט' מהר"ר ברוך מפולנוביא חיברס' גדולת מרדכי על המרדכי'וס' אגודת אוזב
 על קצת ח"מ גרפס שנת טע"ה -

ועד לחכמים מערכת ב'

א' בישמים ראש - עמ"ש בח"א - ואחר זמן ראיתי ברפוס דרכי הנאון הגדול
 המפורסס ר"מ ואב"ד דק"ק ברלין ז"עא מהר"ר נבי הירש כר"ו
 או דמר בני זמננו מוציא דבה על הס' הנו' - והפיץ והדפיח כל הדברים יגעס
 ולאסתתיה דרב כי הספר תמים כתיב ביה והיה עשר שנים כתיבו טרס שנרפס -
 ואהניא לן ז"קרהדוהא רפוס ברת"א -

ב' ברית מנוחה - מה שכתוב בראש הס' שעל הלשון שהוא בנה בנינו בס'
 מטפחת ספרים ראיתי בסמ"כ שאין בו הלשון כסגנון המודפס -
 ולפי מ"ש הרב עיר וקרוי מהר"ז זמ"ל דמחבר ברית מנוחה קרס לרשבי"א
 הלשון שהוא הוא הגהה מכחון ואינו מן הספר -

ג' בית הפחירה - להרכ המאירי ז"ל מקרוב בא לידנו פסקי הרב למס' יבמות
 גרפס בשלונקי ז"עא -

ד' בן פורת יוסף - ביאור על הפטרות לרב אשכנזי מהר"ר יוסף העס ז"ל
 אב"ד ור"מ דק"ק קאסיל ומדינת העסן - גרפס מחדש והוא ביאור רחב
 ושם הגהות מכן הרב המחבר מהר"ר יצחק -

ה' בני' אהובה - חיבור על אה"ע מהגאון מהר"ר יונתן כ"ז ועדיין לא נרפס -

ו' בנין שלמה - להרכ מהר"ר נתן מאו ז"ל אטסה על מס' סנהדרין בפלפ"א
 ארזכת"א -

ז' בנין הכית - קובצרים חיבר מהר"ר יחיאל הלל בענין בנין בית המקדש
 וגרפס - ואח"ך הדפיסו בתוך פני' לכ"ד הקראא מנודת רוד ומנודת ביון
 זמננו יחוקאל -

ועד לחכמים מערכת ב' יד

ח' בית יוסף - עתה נרפס חדרג כדירקן פורט ויש הנפות למטה חדשות
 ובכלל זיבג יהודה ובח"ה יש פרישה ודרישה ובח"מ הוספה שחיבר
 הסמ"ע מלכר ד"מ וכדק הבית.

ט' בדרק הבית - למרן ז"ל כתב בנו בהקדמה שנאכרו כמה קונטרסים וכתבתי
 אני הדל שאני מטער כי רוב הקושיות אשר האחרונים הקשו על מרן
 ז"ל כבר מרן ז"ל בכדק הבית קדם וסלקן מעין דוגמא למס שהקשה הרב מאסה לעלך
 על מרן בכ"מ פ"א הדוטה בדין קנא לה על שנים הדראיו שהביא מרן אינס בודקו
 זכתב וכבוד אלהים הסתר דבר ובעלם ממנו דמרן בכדק הבית מתק אליו הראיות
 זכ"מ ש בקונטרסי ואין ספק דמות זה אם היה בדרק הבית בשלמות כמה דעת
 האחרונים דמרן מר ניהו הרר כיה שכן ראוי להקט חוזר.

י' ואתיא מכללא אני בעניי בתכתי בקונטרסי דזמנין דבש"ע תקן דבריו
 שלאחר מהדורא כתרם שתקן בכדק הבית כתב הדין בש"ע. והגם
 כי אין מופת חותך וגם אני הנעיר פקפקתי על הרב שיירי שכתב דשלחן ערוך
 חיברו אחר בדרק הבית כמ"ש בשם הגדולים ה"א מערכת שין אות ל"א מ"מ אפשר
 דאיוה הלכות הקדים. או אח"ך תקן. בדרך המחברים. וזמנין דלא הוה
 אדעתיה.

י"ד בדרק הבית - חיברו מרן אחר שחיבר כסף משנה כ"כ הרב בית דוד ז"ל
 דף ק"ד כמו שהבאתי בשם בראשון אות ז"ב. ולפי דברי הרב שיירי
 הנו"א"כ שלחן ערוך חיברו אחר כ"מ וכדק הבית. ואני הדל מנאתי כמה מקומות
 שמרן הגיה לשון הרמב"ם בכסף משנה ובשלחן ערוך העתיקו כנסחת הספרים
 בטעות ומהם א"ח סימן ג' דין ז' ויד סימן ט"ב דין ח' ועיין בטו"א ח"י. וברו"כ
 אך מה שכתבו בעניותנו הנה אמת דזמנין דש"ע מאוחר וזמנין מוקדם. וכן כסף
 משנה ובית יוסף. וכן כסף משנה ובדק הבית. א"כ זמנין דתקן מ"ש קודם
 וזמנין לא הוה אדעתיה לבודל המלאכות דעסיק בהו ועול התלמידים ובעלי הדין
 וכסף עוד לראש אשמורות עלה בכ"ש הלא ברו"כ כס"ף עה המגיד כנודע.

ועתה כח לירי ש"ת שבות יעקב ח"ג שדפסם מקרוב וראיתי להרב ז"ל שכתב
 בסו"ל"ה דכאשר יד מרן לעמוקא דריכא לסדר הדברים בש"ע לקבוע
 הלכה למעשה חזר מכל מה ששירש בכ"ו ובכ"מ ופירש דברי הפוסקים על כוון
 ויתר. וכ"ש לפי מ"ש לעיל ריש לתלות דכבר היה מתוקן בכדק הבית וכאכר
 כמס"ל:

יא' הגאון רבינו ברנילוי. הזכירו רבינו האון בתשובה הובאה בשו"ת
 מהר"ם ד"ק סי' קמ"ט ובס' הכלכו סי' ק"ו כתב וכן מנא בספר

[Faint handwritten notes and bleed-through from the reverse side of the page.]

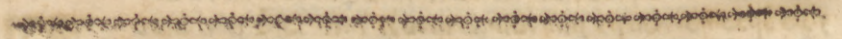

שם הגדולים מערכת ב' מז

ב' גדולי המחברים הוא הרמב"ם - גדולי הפוסקים הגדול - גדולי הדורשנים
 גדולי הראשונים רבינו האי - גדולי סגורות הראש"ד - כל"ס ספקר ישן - גדולי
 סרב הלכות אלני כלל ר"ו - וכן ראיתי לתה"ד - בעלאל פתשוכה סי' ל"ד דבש"אומרי
 סרב המאירי - גדולי המפרשים כותנו על המחכ"ם וכ"כ בשמחה מקובלת ס' פ"ג
 פערות חף ק"ג פ"ד

ד' גדולי לנת"ר כתוב בתשו' מהרש"ל סי' כל"ט מהם בכותש של רש"י ובינינו אל ג' ע
 הגדול ורבינו שמשון הגדול ורבינו שלמה הבבלי ורבינו גרשון ממי' גוש"ת
 ה' קה"ר גבויאל ליהמיראכסה מרבגן קאיש"א אשר בע"ה - סקנפתתו"כ - קה"ר
 הרב מהר"ר יהוכתן בן הרב המוסקד מהר"ס גאלאטש ונחלק פ"ס הרב הרמב"ם
 פועם וברלה בשפת ר"ב - והכריע ביניהם הרב המג"ן במכואר בש"ת הרב רבינו
 ח"מ סי' ל' וסי' ל"א - וגדול הרוב מהרמ"א בע"ה - תיש הדפ"ס קתת לקושי מאש"ת
 מהרב הכ"ר וראיתו שפותנו כל -

ו' מהר"ר פרשן אשכנזי אב"ד דק"ק חין - חיפר שו"ת עכומה הגרמאניס
 תפארת הגרמאניס וספר חידושי הגרמאניס וקאל וטרי בתשוכות - עם סרב ג' ע
 גסימן ק"ו וסימן ק"ח - גם בתשוכות חוות יאיר ושער ארמים גקיל וטרי בתשוכות
 גמכואר כמפריהם - ותלמד הרב היה גדול סרוב תנאון מהר"ר דוד לויסקאויס
 ועשה הקדמה בעלאת בתשוכות הרב - ונחמא רב שגורו כגנית ק"כ

ועד לחכמים מערכת ג'

א' גרי"ם מס' גרי"ם ממס' קטנות וכו' ת' והדפסתה בסוף קאשריע אמת
 הרב - ונתה גרפס בעיר קירח"ס מחלת יצחק פי' ת' פתחיה
 שמחות כלס דרך ארץ - ופירש גם מס' גרי"ם סגור מקוש' שחזית חגל - וסרב
 ספירורח והמחבר ששבו שהיה מס' גרי"ם יתוש' שחוכי הרב מנח"ל ע"ה - ולזן סרב
 בן כח"ס אמי החל בשם הגדולים ח"פ ע"ט

ב' רבינו פרשוס בר שלמה אבי רלכ"ג חתנו של הרמב"ן - חיבר'ס שער שמים
 וכת"ס בשפ"ג ח"כ פחערכת שון אונת ג"ן :

ג' רבינו גראוס חיבר'ס שלחן כ"כ בשיטה כ' קדמונית למס' תוספ' :

ועד לחכמים מערכת ג

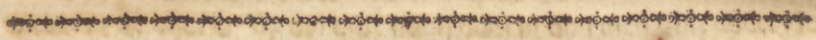
ד' גבעת בנימין רבי בנימין הלוי מורה מקום מכל סימני הדינים מד' ש"צ
מסודר ע"פ א"כ. ואינו כמנהג אמנם א"ח וד' וא"ה כדפסו אנל לקט
הקמח. וכן מ"ש פרי מגדים מ"מ עם חידושי סמ"ע יותר באורך.
ה' גביע הכסף ר' יוסף כספי פי' על המורה כו' והמקבר הזה חיבר חיבורים
הרבה ראיתי הרבה מהם בבליאוטיקה של פאריז כספרי כו' של ישראל.
ו' גלילי כסף. מהמחבר הנז' הביא דבריו בקצור הרב עיר וקרוי הרשב"א
הלוי ז"ל כספרו החשוב מכות הלוי. ומשגב עליו.
ז' גבעת המורה מהרב יוסף בר יצחק הלוי פי' על המורה. עם הגהות הרב
בעל תוספת יום טוב ז"ל.
ח' גנת זרדים להרב מהר"ר יוסף בעל פרי מגדים וכתב גם שכבר נדפס
כפ"ד שנת תקכ"ז ולא בא לידינו בגלילות אליו.
ט' גימטריאורה הראשונים כ"ן היה רעום בגימטריאות וזמנין דמשכחת
בש"ס וכמדורשים כמה גימטריאות ורכיבו אלעזר מגרמיואל
הפליא לעשות בשערי בינה על הגילת אסתד כו' ומכיליו. הרב עיר וקרוי הרשב"א
הלוי ז"ל בס' מכות הלוי גם ראיתי על התורה מרכיבו אלעזר הנז' ורכיבו אפרים כו'
טרומזים כמעט כל מדרשי רז"ל בגימטריאות. גם רכיבו יעקב בעל הטורים
כפרפראותיו זה רכבו דרך הקדש. וגם יש קונטרסים מהרב המג"ן ז"ל בסוף ס' קרבן
חגיגה בגימטריאות שרמז הרב דברי רז"ל בפסוקים.
ורבר פשוט שאין לאחד הזמן ולטרוח בגימטריאות רק אם יבא כנקל בעת
מן העתים הנה מה טוב. וכמ"ש הרב מהר"ם מאגוז ז"ל בתחילת
הקונטרס שבסוף קרבן חגיגה הנז' וכבר כתבתי שראיתי קונטרסים על קלף כו'
מתלמידי רבינו יהודה החסיד ז"ל שקבלו ממנו כלו גימטריאות.
והרב שפתי כהן ז"ל על התורה בסוף כל פרשה הביא גימטריאות כפרשה
היא מרכיבו שמשון. וכמ"ש בשם הגדולים ח"כ. ויש ס' אחד שמו
חות ואיר מודפס כלו גימטריאות.
יוד' מהר"ר גדריוז קורדובלרו יש לו תשובה וזכרה בתשובות הרב המוסמך
מהר"ר יום טוב זקלון סי' רצ"ו ובתוך תשובתו הביא דבריו
ושקיל וטרי עלייהו. ונראה שהוא בנו של רבינו הרמ"ק ז"ל והיה בייביא לארפיס
איוה ספר מהרב אביו ז"ל וראיתי טופס שטר פטר עם הרמ"ע ז"ל על ת"ק סיקיוס
שכר לתת להרכבת אמו בעבור רשות להעתיק ספר אור יקר כו' מהרב פי' הוהר
ששה עשר קובצים גדולים כמ"ש בשם הגדולים ח"כ מערכת אלף אות מ"ב.

ועד לחכמים מערכת ג' טז

יא מהר"ר גרליה חינון ז"ל הוא הקדוש . והוא כולד בקושטניא ז"בא והיה תלמיד הרב המופלא מהר"ח אלפאנדארי ז"ל וכא"ל לע"ה הקדוש ז"ל תנו' והלך בשליחות מבוה לע"ה הקדוש תנו' כלי כסף וכלי מחיר וחור לע"ה הקדוש ותמיד היה מוסיף קדושה ועסק בסכמת האמת וכוונות רכינה הארץ ז"ל בכל כמו . והיה מוכין כל כונות הרב ז"ל במדות ובתפלות א"ל מהנה לא כעדרה והכל בקדושה והתבודדות ופרישות וכדורכו היה חסיד מופלג מאד . ומחפלו על המולים וזמין דהמולה אומרים לו בחלום שניבול כעבוד תפלת הססיר ז"ב .

יב מהר"ר גרדיהו בר' שלמה חיבר עץ שתול על ס' עיקרים ועשה ענפים ושרשים .

יג מהר"ר גרשון קאלניץ תלמיד הרב שבות יעקב ז"ל . ויש לו כמה תשבות בשבות יעקב ח"ב . ומקורב נרפה ספר קרית חנה מתשבותיו :

שם הגדולים מערכת ד'

א רב דוסתאי גאון כתב מהרח"ו ז"ל שיהיה משורש קין ככח" נפש האדם כמה כביאים ותכאים ואמוראים ע"ש באורך .

ב ספר דינין חיברו ר"ה הכהן תלמיד רבמ"ה . הר"ם אלעקר סוף סי' כ"ח וסימן ז"א :

ג רבינו דוד בר' סעדיה חיבר חיבור בלשון הגרי להשיב על הלכות גדולות שיטה מקובצת מציעא דף ר"ע א" .

ד רבינו דוד בן רבינו אברהם בן הרמב"ם כולד בארץ יוצרים שנת אלף תקל"ד לשטרות . כן כתוב בסוף פירושי גמרת ר"ה להרמב"ם כ" . ומיכר רבינו דוד מדרש על התורה וההפטרות בלשון הגרי וזכני בארץ מצרים כ" . ובק"ק ומסתעריב אשר שם קורין בו בכל שבת בהעלות המנחה לזכות את הרבים :

ה רבינו דוד קמחי בן רבינו יוסף אחי רבינו משה . פי' הב"ד פירוש רמב"ם וברכה ידו בדקדוק וחיברו הוא ואחיו כמה ספרי דקדוק ואחריו עליהם אס"א קמ"ח און תורה ודר"ק חיבר חיבוריו בשנת ד' אלפים תקמ"ן והרמב"ן בפירושו ומאידו ודר"ק אור חיל כנגד הדוכרים על דריק הרמב"ם ועברו דברי ריכות זכנו וזין האשיא רבי יהודה אלפכר בכתוב באגף הרמב"ם ושם סמאה יראה אגבת הרמב"ן להג"י

שם הגדולים מערכת ג'

לכלין על הרמב"ם ספר תורתו וחסידותו עט"כ מתק טפתיו וחין ערכו בחכמה
רמה

א רבינו דוד באכפיד תלמיד הרמב"ן חיבר חיבורים על התלמוד והר"ן בחידושי
מנהגין מוכיחו תדיר ודאיתו חידושי כל

ז מהר"ר דוד אבדרהס תלמיד רבינו יעקב בעל הטורים היה בשנת ק"א לאלף
השמי חיבר פירוש התפלות זכו

ח מהר"ר דוד הכהן מעיר קורפו בזמן הרא"ם ומהר"י טאישאצק ומהר"י כי רב
זמיעתא חיבר ש"ת בפלפול אריכתא ובענין עבודה כחלק על בעל
בנימין זאב אך גדולי הדור הסכימו להתייר הפך מהר"ך כמוכר בספר בנימין
זאב ומתנו על מהר"ך הוא מהר"ר דוד ויטאל המחבר כתר תורה על המצוות
אתלמידו של מהר"ך הוא הרב זשפטי שמואל

ט מהר"ר דודן זמרא תלמיד רבינו יוסף אראגוואי המלומד בנסיים ודאיתו
בקובץ כל שהרדב"א היה מיוצאי ספרד והלך לעיר פיס וירד מצרימה ותיקן

המשטרות של הקברים אף הוא ביטל חשבון השטרות שהיו מוכין מזמן אשכנזים
חיבר שלש אלפים תשובות ומהם נדפסו שלשה חלקים וחיבר על הרמב"ם בכל
דקום שלא פנה מנ"ד משנה ומקורב נדפס על הפלפול וזרעים וחיבר מתחם לדוד

פ' סיר השירים על דרך האמת וס' מנודת דוד טעמי המצות ומזכירו הרמ"ח
בספריו ונדפסו מן דוד להרב וזהו הרב הרדב"א משיבת הנגיד רבינו יעקב

הכהן סולאל ומתום בהסכמת הנגיד ובית דינו משנת הרע"ד כמ"ט בתשובותיו
סימן תרמ"ד ומהר" קורקום היה מלידו כמ"ט בתש"ו ס' ש"ס ושמייתו מרכבי

פ"ה ק ירושלם תו' הוקים שקבלו טגולה אליו אליהו הנביא זכור לטוב ותלמידו
רבינו בצלאל אשכנזי ולעצ זקנותו עלה לפ"ה ק צפת תו'

יוד מהר"ר דוד עאראמה חיבר פי' הרמב"ם ונדפס בראשונה שנת ה"ה ונדפסו
תשובותיו אך איש כמנחם כמ"ט בלקט הקמח משניות ביותא

יא מהר"ר דוד סג"ל אב"ד דק"ק אוטטרא וק"ק לבוב חיבר דברי דוד על פי"שי
בחומש וחיבר טורי זהב על ש"ע ר' טורים ונדפסו זהו חתנו של הרב בית

טדש והזכירו בכ"ח י"ד סוף סי' קמ"א שכתב והעירני לזה חתני הרב הגאון מהר"ר
סלוי וגם בתשובות הכ"ח מזכירו וזמ' אחיו הגאון מהר"ר יצחק סג"ל ונדפסו

תשובותיו ותלמידו מהר"ש סג"ל המחבר כחלת שבעה

יב מהר"ר דניאל איסטרוואסה תלמיד מהר"ם קלעי ושקיל וטרי עם מהר"ם
בתשובותיו וחיבר ש"ת מן גבורים ונדפסו עוד קצת תשובותיו בסוף בית

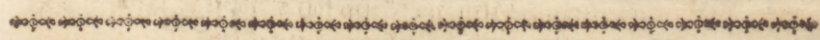
טלמה למהר"ם חסון וכס' חסון ישועות וספר דורש משפט מובאים מחידושי וכו'
מג

שם הגדולים מערכת ד' י'

חגן גבורים שקיל וטרי עם מהר"ר שמחה בעל שמות הגיטין
 יג. מהר"ר דוד אופנהיים אב"ד דק"ק ביקלשפורג ומדינת מערדין ואב"ד דק"ק
 פראג שמו כודש בשערים . והיה מליץ גדול ולשכחו שלטת גדולה מלשון
 תלמוד . חיבר ש"ת כשאל דוד הזכירם בן לקט הקמח . וכדפסו קצת חידושי
 כפ"ת להרב בתחילת ספר בית יהודה . ובתשובות חוות יאיר ושכות יעקב יש
 תשובות מהרב .

יד. מהר"ר דוד קונפורטי חיבר ס' קורא הדורות . וזויה תלמוד מהר"ם קלעי
 ומהר"ר אישטורמסה . וחיבר ש"ת . ועיין בדרכי נועם א"ה סי' כ"ד .

ועד לחכמים מערכת ד'

א. דת אש . ש"ת וביאור ה' כלאים להרמב"ם להרב אור שרנא פיינש ז"ל נדפס
 כבדלין שנת תק"ג .

ב. דברי אמת . ההגת הכ"ר ע"ד ס' מנחת ש"י וע"ד אור תורה להרמ"ר ז"ל
 חיברו הרב הגדול מהר"ר שלמה עדני ז"ל תלמיד רבינו בצלל אשכנזי
 ורבינו חיים ויטאל זכרם לחיי עד והוא בכ"י .

ג. דרישה . ופרישה . אכן העור עתה נדפס בבית יוסף שנדפס בדירהן פארט
 כמס"ל מערכת בית ע"ש .

ד. דעת קדושים . חיבר הרב מהר"ר דוד הכהן ז"ל כוזן הרב המג"ן מורס
 מקום מהאחרונים ע"ד הרב כנה"ג כ"י . והרב מהרד"ך הכ"י היה
 אב"י אחו של מוריכו הרב מהר"ר יצחק הכהן בעל כתי כהונה ז"ל ואב"י היה אשכנזי
 מלובלין וממשפחת רבא פורט . ובן הרב מהרד"ך היה הרב יעקב אב"ד ור"מ מק"ק
 נפת ע"הק"ת .

ה. דברי שלום . דרושים והרב מהר"ר יצחק אדרכי ז"ל שדרש בק"ק שלום
 בעובל שלוביקי ז"עא . ודברי ריבות קרא לס' ש"ת חידוע .

ו. דינא דחיי . כתבתי בשם הגדולים ח"א וח"כ דלא נדפס כלו ומחדש ראיתי
 איזה מקומות אחרים בכנה"ג שרומז לעיין בדרכי דחיי וחסד לפיכיו .

ז. דרשות . כתבתי בח"א שגשגו מהות הדרשות . מדור דור . ובאזכור
 שפענו כי זאת לפנים בפולין היו הדרשני' נוהגים לדרוש מאמרי'
 תנאים בהקדמות תוספות ופוסקים וחודפות . ועתה חזרו מקצתם לדרוש פשטים

ועד לחכמים מערכת ד'

פשוטים וכמה מהם שקורין בכל שבוע ס' אור החיים - להרב המופלא ה"ק מהר"ן ז'
 עטר ז"ל ומחכבין את דבריו כי הם על פי הפשט -

ח. מהר"ר דוד בלגומיש בומן מפרש"ל ומור"ם ובש"ת מהרש"ל סי' ל"ז הובאה
 תשובתו -

פ. דרך חיים למהר"ם די לונזאנו ז"ל תוכחת מוסר ושקלא וטריא על הדין ועל
 האמת - והוא בס' שתי ידות להרב ז"ל -

יוד. מהר"ר דוד דיטבקיש לו תשובה בס' באר יעקב כו"ד סימן ק"ו דף ס"ג
 ע"ד מהספר -

יא. דרך חיים - להבאון מהר"ר ליווא מפראג פי' מס' אבות באורך ומכיל
 הרב ת"ט -

יב. רובב שפתי ישנים חיבר הרב הגדול מהר"ש אלבאוי ז"ל מחירושי הרב זקנו
 וקצת מחי' אחיו והוא הוסיף כמה תילי מעליתא - וכסופו קונטרס

מהשין ימני שבמקרא תאחיו ז"ל - וראיתי בדפוס קונט' שמאל ישראל על השין שמלי -
 ויש גם מאמר כולל כל שין שמאלי שבמקרא אחד מהם לא נעדר כלשון הסתוב לשון
 פה יפה מאד מעשה ידי אמן - ויש גם שיר אחד יפה להמליץ הגדול בעל הסקדמה
 שידועה החכם השלם כמפר"ר אהרן קמון -

התקנתו ותיקונו ותיקונו ותיקונו ותיקונו ותיקונו ותיקונו ותיקונו ותיקונו ותיקונו ותיקונו ותיקונו

שם הגדולים מערכת ה'

א. רבינו ראוי באון בן רב שרירא באון בן רב חנינא באון בן מר רב יהורא
 באון בר מר רב שמואל ריש כלל מורע רבה בר אבנה מכני ורובב

בן קאלתיאל ורביה חקוק על חותמו - ורביה רבינו ראוי חתנו של רב שמואל בן
 קפני - וגיסו בעל אחות רבינו ראוי רבינו אליהו הוקן שימד רוסדות שאומרים
 באשכנז - ותלמידיו רבינו כסיס באון ורבינו גרשון מאור הגולה ויש מי שכתב דגם
 רבינו חננאל למה לפניו - וכתב בתשובת מהרש"ל סימן כ"ט דרב שרירא סוף לכנו
 רב ראוי לבאון כשהיה בן עשרים שנה בשנת ה' אלפים תשל"ו -

אך הראב"ד בס' הקבלה כתב דבשנת תשנ"ח נסמך לבאון ורביה באון ארבעים
 שנה וימי חייו ס"ט שנה - ובנמח דוד כתב השכ"ה ועלה לטמיע שנת תשנ"ז -
 ובס' קורא הדורות סוף דף ה' כתב וז"ל וכתוב עוד שם בתשובת רב שרירא ואחר
 עמירת רבינו ראוי בני ישיבתו וכו' ע"ש והוא אגב שיטפיה כי לשון זה ליתיה
 בתשנ"ו

שם הגדולים מערכת ה' יח

פתחו רב טוירא ואו אפשר שיהיה דק הם דברי הראב"ד בס' הקבלה וחיבר רבינו
הא"י כמה חיבורים בתלמוד ודיניו ועל דרך האמת ואין בדינו אלא ס' המקח וס'
משפטי שכונות וכתב מהר"א ז"ל שכל דבריו בקבלה חיים וקיימים אך הם בהעלם
כמ"ץ.

ב הלכות גדולות - מהרמב"ם בס' המצות והרמב"ן שם ובמלחמות והר"ה נראה
דחיברו רבינו שמעון קיירא אך התו' בכמה דוכתי מיחסים אותו לרבינו יהודאי
באון וכ"כ סמ"ג וכבר כתבו האחרונים בזה - ורבינו שמעון קיירא היה ט"ד
אלפים ת"ק.

ג בהלכות גדולות שבידינו יש חסדונות הרבה - הרמ"ע בהשוכותיו סי' ז"ב.

ד רבינו הלל בר אליקים פירש ספרא וספרי וראיתים כו' והתוס' כסוטה דף ל"ח
פוזכירו פירושו לספרי.

ה הגהות מיימוניות - חיברם רבינו מאיר הכהן תלמיד מהר"ם בר ברוך וכ"כ
בס' הגמ"י כו'.

ו הגהות מורדכי - להגותם מלוקטים מספרים הרבה הלשון ממונה מור"ם
בתשובה סוף סי' מ'.

ז הגהות אשרי - כתב מהר"א בביאוריו פ' ויחי דחיברם מר זקנו ובתב מור"ם
בסוף ספר יוחסין דהמחבר הוא מהר"ר ישראל מקריתיו.

ח מהר"ר הלל אשכנזי - היה פרוס ומנהיג בק"ק וילנא ואח"כ היה אב"ד בכמה
ק"ק והיה בזמן הרב ברכת הזבח והרב חלקת מחוקק וחיבר ס' בית הלל על
ט"ע ז'ד וא"ה וכדפס סגת את"ן.

ועד לחכמים מערכת ה'

א הגהות מור"ם על כל ט"ע קראם מפה כלו' שהוא פורס מפה על השלחן -
וזה כי רבכות אלפי ישראל שבערי פולין ואשכנז כוהנים כדבריו.

וכבר כתב מהר"ר בשל"ה ז"ל דפסטה הוראה כמור"ם אף שחולק על רס"ל באלו
ינאת כ"ק דהלכה כמור"ם ע"ס. והוא פלא כי מור"ם ז"ל נפטר בן ז"ג שנה וה' עמו
לכתוב ד"מ על ר' טורים והגהות ותורת חטאת ותורת העולה ומחיר זין ופי' הוסר
כו' וסו"ת שלו ולסרביץ תורה בתלמידים וכותו יגן עלינו - וביסו של מור"ם היה

הגאון

ה ב 2 5

ועד לחכמים מערכת ה'

טגאון הרב שארית יוסף כח"ש הוא עצמו והביא לשומו הרב ט"ך מ"מ ריש סי' קכ"ח ע"ט.

ב. הוספה חיבר הרב סמ"ע תוספת על ד"ו כמובאר בהקדמתו. ועתה שהדפיסו מחדש בית יוסף כלו בדיהרן פורט. הדפיסו בח"מ הוספה הנו' אבל הוא מועט מועט אחשוב שלא הדפיסוהו בשלימות אלא קצת ממנו.

ג. הגהות ס' התשב"ץ לתלמיד מהר"ם הנדפס הם כלם מרביבו פרץ. כן ראיתי בתשב"ץ כ"ז על קלף יטן כוסן. ושם כתובות כל הגהות. ד. הגהות חדשות על בית יוסף ואיזה מורה מקום כתשובות וכיוצא בדפסו בבית יוסף שנדפס בעיר דיהרן פארט מחדש למטה בגיליון כל

ה. הר הכרמל ש"ות למהר"ר איהו על סדר ארבעה טורים ונדפס בפרנקפורט דארד.

ו. הגהות רכות על הר"ף ומפרטיו ספר גדול כ"ז ואיזה פירושים וקושיות בדרך קצרה. אחשוב שהוא ממהר"ם קאזיס ז"ל.

ז. הגהות על ספרי להרב עיר וקדיש מהר"ר סלימאן ז"ל אוחסה ז"ל בכתיבת יד.

ח. הגהות על ירושלמי ממהר"ר בצלאל אשכנזי ז"ל והם בעה"ק ירושלם תנ' : ש. הגהות על ירושלמי לא' קדוש בכתיבת יד והם בירי.

יור. הגהות על ירושלמי להרב עיר וקדיש ממהר"ם די לובואכו ז"ל בכתיבת יד :

יא. הגהות על הרמב"ם ממהר"ר רוד עראמה ז"ל ונדפס פעמים. ובלקט הקמח כתב שנדפסו תשובות למהר"ר עראמה הנו' ולא ראיתם עד הנה :

יב. הגהות על הרמב"ם עשה מהר"ם אפארוה ז"ל כשהדפיס הרמב"ם מגדל עד שנת ט"ז וזמנין דמרון בכ"מ כותב כתב הרב המהיה וכוונתו על ועליהם השיב הדרכו בסוף תשובותיו בדפוס ויניציא כח"ט כשאם הגדולים מ"א מערכת ת"ס אות פ"ב ה"ה

שם הגדולים מערכת ו' יט

א ויירא שם חכם בירושלמי פ' כיצד זולין ויירא אמר דא כ"ס הרב שיערי כנה"ב בשילהי כללי התלמוד :

ואנא בריה קלה אומר כי לא לכד פ' כיצד זולין כוכר זה בירושלמי כי במקומות הרבה שם כאמר : ומתה בירושלמי ריש חס' שבת ז'פ' ראוהו כ"ד הלכה ג' וריש פ"כ דקדושין ובסוטה פ' כ"ג וריש פ"ג ז'פ' כ"ב דמזיעא וריש פ' המוכר פירות : אבל עם הרב כנ"ה והסליחה כי לא מן הש"ס הוא זה דקדושין הוא והיכן אמר זה : וכן ראיתי להרב מהר"ש טריליון בפתיחת במאורו לירוש' כ"ב כתב ויירא אמרה כמו והי דא אמרה : וכן פ' הרב יפה מראה פ' כ"ג ז'פ' דסוטה והיכן מצינו זה : וכן פ' הרב אחיו בשדה יהושע פ"א דקדושין : ועל הרב יפה מראה יש להרגיש דפ"כ דמזיעא אות ב' פ' והנה עובדא דרבי סמינא אומרת זו וה"ל כ"ב כי אנרחיה והיכן מצינו זה : וכן פ' שם מהר"ר אליהור : וגם מסוגיות הירושלמי בקצת דוכתי מוכח שכן הפ' : ואחר זמן כדפס ספר יד מלכאי להרב החסיד ז"ל נראית שם אות רכ"ד הביא משהו יהושע ורעיש וקדושין וכתובות והשיב על הרב כנה"ב :

ויו אחת מההשמטות שכתבתי בקונטרס העלם דבר מהשמטות דאשתמיטו לרכוונא אתא קמאי ובתראי דאגב טירדייהו כשמט מהם לשעה אינה דבר וכח שהארץ הבאין בעל חיות יאיר בתשובה כס' חוט השני סי' ק' דמצינו גדולי עולם כשמט מהם לשעה אינה בקיאו' והוא בעצם פ' אשתמיטתיה כלומר רבעת הדין כשמט מוכר ונס הקדוש אותו הבקיא' והוא לשון הרגיל בתלמוד דפריך על האמורא אשתמיטתיה ממתביתין או מתכיתא או שמעתא מאמורא הקורס לו במעלה :

וחזיתיה לרב כהנא הרב יד מלכאי אות ל"א דאיתיה ביר"ה דברי מהר"ר בכלאל במקובצת כתובות פ"א דף ע"ג דאין להקשו' אשתמיטתיה אלא מדבריו של גדול וכתב עליו יש לתמוה דפרק עשרה יוחסין דף ע"א קאמר על דבי יוחנן אשתמיטתיה הא דא"ר אלעזר אף דרבי יוחנן : רבו מובסק דרבי אלעזר עכ"ל : ומלבד דאין זה תימה על מהר"ר בכלאל כי דבריו הם פשוטים כאמרו מאד דמאן ספין ומאן דקיש בתסון משמיש לאריא דרכיע לאותוכיה מנבבא דלא מסתפי מיניה ולא על רבינו בכלאל תלוכותו כי אם בגופא דשמעתא הוא דאיכא למידק הכי : עוד כה דאשתמיטתיה כי כבר עמד בזה מהר"מט שם בחידושי ואינו מפרק לה בתלתא פירוקי ע"ש :

ואתה תחום להרב חזות יאיר שם בתשובה הנו' שרטט וכתב מצד דובבא כמה השמטות ובכלל ררך קשתו על גדול ארוביו שרתב"ס כפרקו בתקנת ורעיש הוא היה מונה בחספר שנות התנאים שלא אמרו בהשגה אלל' הלכה

שם הגדולים מערכת ו'

הלכה אחת והרצ הכן' מנא שזכרו קצתם עוד הפעם ופעמים - וזכאת שהוא דבר
 פלא על הרמב"ם דכחית למיניא ולא שלטו מאורי אור עיניו בכל המקומות שהזכיר
 הרב הכן' והגם שאיזה מהם כיתן להשכון דוכס כראים השמטה גמורה - וכו' כפרק
 אמרתי אל לבי דהרב הכן' מדויל יריה משתלים כי לא זכר שר שאר מקומות ואשר
 כבר עשהו הרב ס' יוחסין שהשיב על הרמב"ם בזה כיתר שאת ויתר עז :

זכר ראיתי להרשב"ץ כס' מגן יאכות סוף פ"ג שהתחיל להעיר על הרמב"ם
 בזה כמ"ש שר"א חסמא לא נזכר כי חס פ"ג דתרומות וכתב הרשב"ץ
 ואני מצאתיו נזכר במסכת מקואות בשתי בסמאות וגם במסכת נגעים
 פ"ז עכ"ל :

ויק ולא זכר שזכר נמוי פ"ז דמוציעא זמ"ג דנגעים - וכן ק"ק על הרב תוספ"י
 י"ט טס סוף פ"ג דאבות שכתב דר"א חסמא גרסי' וכן נזכר פ"ג דתרומת'
 ולא זכר שזכר כמותב תלתא פ"ז דמוציעא ופ"ז ופ"ג דנגעים והרב חוות יאיר
 בתשובה הכן' לא זכר ר"א חסמא בהשיבו על הרמב"ם ואין להאריך :

ואחרי כותבי דאיתי שהרב הכן' בספרו חוות יאיר סוף סי' א' נזכר חס' יוחסין
 ע"ט :

ב דכינו ויראל די טולנשא - חיבר מגיד משנה על הרמב"ם וכתב מרן בהקדמת
 בסף משנה שהיה חבירו של הר"ן וכן כתב מהרש"ן ז"ל - וכתב טס שה"ל להרב
 המגיד נשמה עליונה והיה גלגול מגאונים ותנאים - גם ה"ל שייכות וקורבה עם
 הרמב"ם ולכך חיבר ספרו לזכאר דברי הרמב"ם והאריך הרבה בענין הנ"ל והדבר
 עתיקים עש"ב - וכן קורא הדורות הוכיח מתשובת הר"ב סי' טפ"ה דכח נפטיה
 דרב המגיד קודם הר"ן ע"ט - והר"ן כביאורו להלכות ריש פ"ב דמועד קטן כתב
 ומגיד משנה השיב :

ומכאן תשובה למ"ש הרב ס' יוחסין כי זמן הה"מ שנת קל"ה והר"ן זמנו
 קודם גם בתשובת הר"ן סי' ע"ג דפוס רומי נראה שהיה הר"ן בשנת
 קל"ד וכן מוכח מתשובת הר"ב הכן' - ונראה דט"ס הוא כס' יוחסין שממך לזה
 כתב דהר"ן היה בשנת ק"ס - וכתב מהר"ק בתשובותיו כ"ז סי' ק"ג דהר"ן והרב
 המגיד כל א' כותב על חבירו ויש מי שכתב -

וראיתי להרדכ"ז בתשובה כ"ז סי' טני אלפים שין שכתב בענין אשת ישראל
 שנחבשה על ידי עכו"ם ונבמר דינה להריגה דמותרת להרמב"ם
 ז"ל ובעל מגיד משנה היה תלמידו של הרשב"א וכתב שכן הכריחו האחרונים והם
 הרמב"ן והרשב"א והר"טבא שהיו קרובים לדורו עכ"ל - זמ"ש דהרב המגיד היה
 תלמידו של הרשב"א הוא קצת רחוק כי האף אמנם שמעתי' דהרשב"א בפומיה לא

שם הגדולים מערכת ו' כ

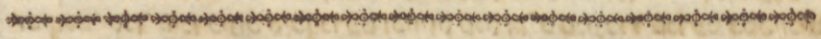
והתחבבה ת"מ לא ראינו שזוכירו בתואר רב כלל - גם מסדר זמנים אינו נראה
 כן לכן היה נר"מ ש"ש תלמידו של הרשב"א לאו דנקא רק כוונתו שהולך בעקבותיו
 תמיד :

אבל אכן היה נראה כיום שירובר בנו אחי קדוש מהרה"ו ז"ל בשער הגלבוב
 כל שכתב בהרב המגיד היה תלמיד הרב"ה והוא חידוש שאין נראה
 לא מסדר זמנים ולא מדברי ה"מ - גם מ"ש הרדב"ן בתשובה הנו"ד ה"ה מ"מ כיוון
 לרמוז דעת הר"טב"א הוא חידוש דהרי הר"ס אלסקר בתשובה סי' ק"ג כתב שהר"ן
 אינו כותב משם הר"טב"א וכן כתבו האחרונים כי אות היא על פי קמא וכו' שהוא
 במקו שכותב משם הרב"ש והר"טב"א ואין זה דרך הר"ן - ובכך נודע שהרב המגיד
 חכירו של הר"ן כמדובר - ושוב ראיתי בס' יד מלאכי הנכחו כתישור שפירוש מ"ק
 הוא מהרב הנמקי פ"ש באורך :

ב ווי העמודי חיברו הגאון מהר"ר שפטל סג"ל בנו של הרב שני לוחות הברני-
 והוא תלמיד הגאון מהר"ר שלמה אפרי"אב"ד דק"ק פראג ובהקדמה שם נאמר
 מנחה חיבורים שחיבר וכפרט בדיני אסור והתר חיבור מופלא - וכמו היה הגאון
 מהר"ר ישעיה אב"ד דק"ק פפ"ד - ובכך נודע שלשלת יוחסין מהגדולים הללו
 מהמשפחות היותר מיוחסות ופתי"ש הגאון בתחילת נואתו הכדפסת בסוף ס' יש
 בחלין :

ד מהר"ר ויראל הצרפתי אחד מנאוני המערב הקדמונים והרב קרבן אהרן היה
 מבית דינו - חיבר השגות על הרא"ם ונדפסו בס' ניווקי שמואל להרב נכדו
 ועוד חיבר ס' כוף דבש וכו' - והיה אב"ד ק"ק פ"ס ז"א :

ה ויכוח תיש חיבר הגאון חיים בר בצלאל השגות על מור"ם בתורת חסאת:

ועד לחכמים מערכת ו'

א מהר"ר ויראל צרפתי מנאוני קמאי דמערב. יש חידושים מהרב ז"ל בספרי
 בחוקי שמואל - חיבר קצת פירוש על התורה כל - ואב"ד
 הד"ל לקטתי קצת מפירושו וכתבתיו בקובצוהו ספר ווסף
 בס"ד :

ב מהר"ר ווארף ספירא אביו של הרב אליה רבה וחמיו של הרב מנחם יעקב
 ולפעמים מביאים חידושים מאתו ושמו מהר"ר נכמץ כי
 הוא :

ועד לחבמים מערכת ד'

חאלף בלשון אשכנזי הוא זאב ולכן למי ששמו בנימין קורין אותו באשכנזי וחאלף
אלמי ששמו יהודה קורין לזב שהוא אריה בלשון אשכנזי וכוננו בשמות אחרים
ובאיטליא קצת בוסגים לשום לבניהם שם חיה כי אומרים שקבלו כי כזה ינצל
מחולאים ולכן קראו בשמותם זבי או חיל או אריה וכיוצא :

ג. ויבוא מים חיים להגאון מהר"ר חיים בר בצלאל ז"ל ובשם הגדולים ח"ב
אות ה' הסכמתי דחור"ס נח כפטיה שנת של"ב מכת ת"ש כס'
ויכוח מים חיים וכבר כתבתי בועד כח"א מערכת מ"ס אות ז"ב דכתוב על מצבת
הגאון מור"ס ז"ל יום ל"ב לעומר של"ב בן ל"ג ע"ס ואין ראיה מזה דנה כפטיה
בימי הגאון מהר"ס ל"ב כמ"ש במ"ש דב דיש לומר דשני המאורות הגדולים סלוק לב"ע
בשנה א' או מהר"ס ל"ב היתה מכותה בשנת של"ד :

ד. וידוי לתלמיד חכם בפרטות יסוד הרב החסיד כמרה"ל אלבאזי ז"ל ככ" :

ה. ויבוא ראה זה חדש בס' פרי הגדים א"י יש קונטרס כראש הספר כאלו
מלמד כותב לו שאלות ומוסר זהו משיב ומסודר הכל יפה לך נא
ראה :

ו. ויבוא ההכם עם החסיד בקונטרס אגרת אל תהי כאבותיך ושם כתבים
יפים ומליצות קדמוניות בהמצאות חשובות לשון חכמה חיכו ממתקים
וכלו מחמדים והויכוח הנו' חיברו הרב שם טוב בן יוסף בן פלקידה הוא המחבר
ס' המבקש שנדפס בעיר האב שנת תקל"ח ויש בקונטרס הלז אלף אלפין בחכמה
בפלאה בחרו ובסוף כל בית ג' תיבות הפסוק וראשון א"כ ותשרקן ושם המסודר
יוסף ברבי ששת בן לטימי עשאנו שנת תתרט"ח בלארדא וכל התיבות מתחילות
באלף וזאת שני מהתיבה כראש השורה ובאמצעה ראש כל הנו' והוא פלא
ובקובץ הנו' איכו כתוב היכן נדפס ובאיזה שנה ומ"כ שנתברר שנדפס בסביבונטא
שנת טר" :

ז. רבינו וידאל די טולושא הרב המחבר מגיד משנה כתב הרדב"א שהוא סומך
עליו בפירוט דברי הרמב"ם שהיה אדם גדול ובקי ורוב שיטותיו
כהרשב"א זכיון שהוא בא לפרש דברי הרמב"ם דקדק בהם כל הצורך כ"כ כח"א
ס' קצ"ד ושאר דוכתי ומה שכתב איזה אחרון דבשה"מ לא סבירא ליה כהרמב"ם
מוזכרו בשם מחברו וכשסובר כמותו מזכירו בשם רבינו לרעתו הקצרה הרי זה
בכל יאמר והעיקר דומיין כותב הכי ומזכין הכי ולומר מסבר אינו זלול ח"ס
אין להאריך :

שם הגדולים מערכת ז' כא

א רבינו זרמיה בעל המאורות : תלמיד רבינו משה הדרשן וקרא ספרו מאור רמו שמו ושם עירו . וכן כתוב בפתחתו לם' המאור :

לינהרו זרמיהו במגדל ירמיה חיברו בעבור הזכיר שמו ומקומו . כלומר קראו בשמו מזל"ח זרמ . ומכון שבתו לזכיל עשה ירמ . והיו למאורו"ת . וכתב מהרש"ל ז"ל שיהיה מאורש הכל משרש בבא בן בוטא ורב ששת וכו' . והיה הר"ה בזמן הראש"ד והראש"ד השיב על ס' המאור בקצת מהכתות ככתוב בס' תמים דעים והר"ה השיב על ס' בעלי הנפש להראש"ד . ובמקובצת למציעא פ' השאל כתוב ויכוח הראש"ד והר"ה בסוגית שתי פרות באורך . וחיבר הר"ה ספר הנבא במדות התלמוד והרמב"ן השיבו ככתוב בס' תמים דעים . ויש אומרים כי ס' הישר של מוסר חיברו הר"ה והרא"ה ורבינו פנחס הלוי נכריו . והר"ה חיבר ס' המאור ש' תתק"ו :

ב מהר"ך שמוזכר לפעמים הרב מהר"ר איסרלן בתרומת הדרשן ובכתביו נראה שהוא מהר"ר וייסלן כ"ץ והוא הרב המחבר ספר האגודה כת"ש הגאון מהר"ה כ"ץ בהקדמת ס' האגודה . ומשמע קצת מדברי מהר"קו שרש קפ"ג שהיה בזמן רבינו יעקב בעל הטורים :

ג מהר"ר זרמיה גוטע תלמיד הרב מהר"ר יחיאל באסן והרב מהר"מט ויש בידו גדולה תשובה כו' מכנה הרב נתן גוטע ארוכה ורחכה ושם נא' ז"ל והגאון אבי פחיברו הגדול על ד' טורים זרמ יעקב האריך הרחיב וכו' . ושמועו מוקמי עה"ק ירושלם תו' שהרב מהר"ה הנו' הוא קבור שם . ושוכ ראייתי בכתבי בנו הרב הנו' שהרב אביו נפטר שנת הת"ח בארץ מצרים והעלו עצמותיו בע"הק שנת הת"י וחיבר פי' על הרמב"ם ועל פי' רש"י בחומש :

ד מהר"ר זיסקינד רוטנבורג חיבר ש"ת ונדפסו קצת חתומותיו בקובץ קטן . והיה בזמן הרב עבודת הרש"י והרב חוות יאיר :

ה ס' הזכרונות המדבר באיזה דיוקן אשר קצת העם נכשלים והרב כה"ג מביא דבריו . לא נזכר בספר מי בעל דברים שמו ושם עירו . וירענו שחיברו הרב החפיד מהר"ש אבוהב אחר המיוחד מרבינו ויניציא הרב המחבר ש"ת דבר שמואל ולרוב חסידותו לא הזכיר שמו עליו . וכן מוכח בש"ת שמוס' צדקה וכו' לקט הקמת ולהעלים הרב הנזיר שאור והדפוס אינו טוב :

והנה הרב פנים גואירות בחלק א' בהקדמתו עלה ונסתפ"ק בזה אם טוב לאדם לכתוב ולהדפיס ספר שחיבר בכתס ולא לומר מי המחבר או יולמא חיובא רמיא על המחבר להזכיר שהוא חיברו אשר ישא את שמו משום שא ראמרינן בכמה דוכתי כל ת"ח שאומרים שמועה חפיו שפתותיו רוכבות בקבר . והשיב דהא דשפתותיו רוכבות אינו מחייב שהאומר שמועה יזכיר שם אומרה והגם שיאמר

שם הגדולים מערכת ו

שיאמר סתם או בשם אחרים קמי' שמיה בליא. הו' לדה והמחזיקה וספתותיו דוככות י
אך הקפידה שהיו מקפידים לומר בשם אומרה טעמא דכשיאמרו השמועה משם
אומרה והוא ארס גדול השומע יאמר ומקבלה ובורסין אותה וכותבים לב ללומדה
וע"ז האומרה שפתותיו דוככות כי הא דאמרו בכתובו דף כ"ה שהוא דלתא לקמיה
דר"ל אמר ליה מוחזקני בזה שהוא כהן מה ראית שקרא ראשון בבית הכנסת א"ל
ראית שחילק על הברכות א"ל רבי אלעזר ואם אינן עם גורן בטלה כהונה ומוכין הון
יתבי קמיה דרבי יוחנן וכו' א"ל ר' יוחנן ואם אינן עם גורן וכו' הדר הוא לרבי אלעזר
בימות אחר שמעית מילי דבר כפחא ולא אמר. לן משמיה אלמא דמפני דר' אלעזר
לא אמרה משמיה דר' לא קבלה מיניה וכמו שפרש' וזיונא בזה אמרו בשבת דף כ"א
אמרו רבין קמיה דרבי' משום רבי ירמיה ולא קבלה כי איתא רבין אמרוה קמיה
אבוי משמיה דרבי יוחנן וקבלה. וכו' פי' מאמר הירושלמי פ' ה"ה קנורא רבי יוחנן
הוא מסתמך על רבי יעקב והוא רבי אלעזר חמי' ליה ומטמר ליה תן קומי א"ל
תרין מילין עביד לי הדין בבבלא חדא דלא שאיל בשלמי ומדא דלא אמר שמעתא
מן שמי א"ל כן אינון כהנין דזעירא לא שאיל בשלמא דרבה וכו' ע"ש דרד"ק להבין
סתים זו שהקפיד רבי יוחנן דבראה דתלוים זה בזה והוא קשר"ן של דברים אכן
תלמיד במור חייב לשאול לשלום רבו ותלמיד חבר אינו חייב לשאול לשלמו והשתא
אם הוא תלמיד במור מצי' לנימר שמעתא דרביה בסתם וכ"ע ידעי דהאי שמעתא
לאו מדכפשיה אלא מדרכיה כי הוא תלמיד ולית בחיליה לחדש שמועו' ואין להקפיד
עליו אך אם נתחכם והוא במדרגת תלמיד חבר אפשר לו לחדש מדעתו וכשאומר
סתם סברי דתורה דיליה היא לכן חייב לומר משם רבו והשתא רבי אלעזר דלא שאיל
בשלמיה דרבי יוחנן ש"מ שמחזיק עצמו לתלמיד חבר כי שיח וכי שיב לו וא"כ מצאיה
הקפידה אגמאי לא אמר משמיה דרבי יוחנן דיש מקום ייסכרו דהני שמעתא מפי
עצמו אמרו והיינו דקאמר רבי יוחנן תרתי' מילי וכו' דמ"כ יש להקפיד עליו
והשיב לעולם דתלמיד במור הוא ומשו"ה אין צריך לומר משמיה דמר אך אינו שואל
לשלמו מטעם אחר דאינון כהנין וכו' זהו תורף דרבי הרב פנים מאירו' כפי הרשום

בזכרו כי כעת אין הס' מצוי אצלי :

ולפי דרכו ניחא טובא דרבי יוחנן קפיד אחרתי ורבי יעקב מתרץ ליה חדא
דאינון כהנין ותו לא ואוב בתר הכי קאמר ליה דהכל יודעי' שמה שאומר
הוא מר' יוחנן וכו' ואיכא למידק דכיון דרבי יוחנן בחדא מחתא מחתיכוהו אמאי לא
השיבו אלא על השלום וזאת טעמת יכחידה תחת לשונו עד שיעבר זמן מה אמנם
כפי דרך הרב הנו' א"ש דבהא דתרין דאינון מקיימין ראויי נערים וכו' ארוכס
עלתה לשניהם והרי הוא כמבואר אלא דלכתר הכי לתוספת ביאור פי' סיחתי' ו

שם הגדולים מערכת ז' כב

ויזן האומר כיחא לי מ"ס בתלמודין ביבמות ג"ו כבי רכי אלעזר עצמו דקפיד עליה רכי יוחנן דלא אמר שקעתא משמיה עזל לגביה רכי אחי ורכי אחי אל"ל לא כך היה מעשה כב"ס של טבריא וכו' סדר איקפד טפי אמר חכרותא כמי ויש להבין מה כונת חכרותא כמי אך ע"פ האומר כיחא דכל הקפדה דרכי יוחנן על רכי אלעזר הויא שמחזיק עצמו לתלמיד חבר וא"כ הילל משם דבי יוחנן דיסברו שהוא מדליה ולא לקבלו מיניה כההיא דר"ל וכו"כ בימי מפסיד דבי יוחנן שאין שפתותיו דוככות וכוון שהקפידה היא אפיקרא על שמחזיק עצמו לתלמיד חבר להכי כרעויל רכי אחי ורכי אחי ואייתן ליה ההיא דקרעו ס"ת בחמתן סדר איקפד אמר חכרותא כמי כלומר רכי מצטער על שהוא החזיק עצמו לתלמיד חבר ואתם דוכים להעלותו עוד ולעשותו חכירי וזו דעה חולה יותר מהראשונה שאתם מחזיקי אותו לחבר וזהו חכרותא כמי :

ועפ"ו אפשר שיובן כונת הכתוב אז אמרתי הנה באתי במגילת ספר כתוב עלי לעשות רבונך אלהי חפצתי ותורתך בתוך מעי בשתי דק בקהל דב הפק אפתי לא אכלא ה' אתה ידעת ולא גאריך בדקדוקים . אתנס כבר כתבנו דיש נד לומר דהמחבר ספר לא זכיר שמו עליו מצד הענוה . וההכרח להחזיקו בשמו הוא פי הוכי דלקבלו במס"ל וז"ש אז אמרתי הנה באתי במגילת ספר שהם התהלים כתוב עלי דכ"ע ידעי שאני המחבר וכי תישא מדרך החסידות דליהוי במזמורא יתקא חבלי זכר בעליו לז"א לעשות דבונך אלהי חפצתי ותורתך בתוך מעי הכונה מה שאני מייחס ס' התהלים לי לאו מדמות רוחא דק לעשות דבונך אלהי חפצתי בו הנה תורתך בתוך מעי הוא חלקי אקבלתי מסיבי ואם איני מכנה על שמו לא יקבלוהו . והדאיה שאינו להתגדל בשתי דק בקהל דב ותמיד אני דורש לעם ואיני חושש שיבא אחד העם ויגבוב החידוש ההוא משום שכיון דאומר' החידוש ההוא שפתותי לא אכלא ויהיו שפתי דוככות אף שאינו אומר בשמי ה' אתה ידעת שו המחדש ושפתותי דוככות אבל לענין הספר מוכרח דלמרו משמי וידעו כי אני המוליד פי הוכי דלקבלו מיני וזהו לעשות רבונך :

ובעיקרו של דבר נראה ההאמת עם הרב הגו' דלקיים שפתותיו דוככות אינו צריך לזכור אם אומר דקמים שמיא ג' לוא והדאיה לזה מתסם משנה וכל ההלכות הפאוריות במשניות ובריתות בסתם חבלי הזכיר סה אומרס ואם איתא דלהיות שפתיו דוככות הדבר מוכרח שיזכרו סה אומרס . אמרי רבינו הקדוש נתלמידיו לא אמרו כל דבר בשם אומרנו כמי שיהיו שפתותיו וכו' . אלא מוכרח דאף אם לא יזכירו שמות הכעלים מהחידושים ההם לפניו נכלו תעלומות והאומרס שפתותיו דוככות ואין חשש רק ללא לקבלו ואמטול הכי במשניות ובריתות רודאי

מוקבלים

ו ב ג 6

שם הגדולים מערכת ז

טקבלים א"ל לזכור בשם אומרו . וזה היה רעית הרמב"ם לכתוב כל ההלכות סתם ועמ"ש באברותיו :

ועד לחכמים מערכת ז

א * זבחי שלמים - לרכיבו מהר"ם קורדובא"ר פי' תפלות וכו' כדפס בעיר לובלין שנת ע"ג :

ב * זר"ה יעקב - חיבור הרב ורחיה גוטה"ל על ד' טורים בפלפול גדול כג' וכמודמה שפאכר :

ג * זרע אברהם - פי' במדרש ופי' בהגרות ירושלמי להרב מהר"ר אברהם ז"ל ראש כ"ד מק"ק גלוגא - וזכה פעמים כדפס פירושו במדרש עם ירי משה - ופירושו בירוש' כדפס אצל יפה מראה שדפס באמשטרדם - וכן הרב ז"ל הוסיף קצת מוס' כבוד חכמים לרבו ז"ל :

ד * זהר - עיין מה שכתבתי בח"א ועיין מה שכתבתי פה לעיל בריש מערכת בית בס"ר :

ה * זהר - חדש כדפס במנטובה בהגהת הרב עיר וקריש מהר"ם זכות ז"ל . ואחר כמה זמן בא לידי זהר חדש שהיה של הרמ"ז ז"ל ועוד הוסיף בו הגהות רבות וחידושים מכה' ממש . ועוד יש ביריכו זהר חדש שהיה של מר וקני אב"ז אב"ז ביהר"ר ישעיה ז"ל חוגה הגהות רבות אמיתיות מרבני אשכנז ז"ל מקובלים שכלא בחברת הרב יהודה חסיד ז"ל בשנת תס"ג :

ו * זכרונות - כבר כתבתי שחיברו הרב מהר"ש אבוהב ולא רצה להזכיר שמו עליו וכתבנו בשם הגדולים ח"א וח"ב דלענין שפתותיו דובבות כתב הרב פנים מאירו' דאין צורך רקמי שמוא גליא וכל הקפידא ראש יורעים שהוא נאדם גדול יקבלו דבריו . ומה שנתפשט המנהג שכל מחבר מוכיר שמו על הספר לפי שיטת זו אפשר לתת טעם שיהיה לזכרון לו ולרעהו אחריו גילוי בשמים עליהם מלאכי הספר שזומעים שמוזכרים שמו לטובה בתורה ומלצדים טוב בערם - ועוד טבין שמינו דנחמיה עכש שאל נקרא שמו על ספרו כמו שאמרנו פ' חלק ע"ט . א"כ בדרות אלו אם לא יזכירו שמו על ספרם - יאמרו שזה היה עובש להם שלא נקרא הספר על שמו :

ועד לחכמים מערכת ז' כג

ועתה אשר עינינו הרואות שמומן הגאונים כל מחבר ספר כותב שמו עליו יש להחזיק במנהגם ושאי התנאים והאמוראים שכתב בס' החסידים סימן סח' רש מהם מי שנהג זה שלא להזכיר שמו דלפי עליונותם המופלא היו נוהגים גם כזה הדקדוק וכותבם לשמים - אך מומן הגאונים עד עתה לא מניחו מי שנהג כזה - וכמעט מי שרצה לנהוג כך ברור יתום יהיה רמות רוחא כי מורה שכבר הוא סלס ורצה לקיים גם זה הדקדוק ולא יבצר שלא יודע בדורו - ואע"ג דלכו לשמים וכותבו לטובה - איכא לזות שפתים שרצה להראות חסידות יותר תכמה גאוני וגדולי עולם :

צא ולמד מהרכ החסיד מהר"ש אבוהב עצמו שהבס שהוא ז"ל לא הזכיר שמו על ס' הזכרות לא צוה לכניו שידפיסו ש"ת שלו כסתם ולא יזכירו שמו עליו ואדרבא יעשו באופן שלא יכירוהו כדרך שעשה הוא ז"ל בס' הזכרות שהכיר והדפוס משוכה - וכניו הדפיסו הש"ת וקראוהו דבר שמואל וכתבו שהוא חיברו :

והנראה שדוקא בס' הזכרות שהוא תוכחת מוסר בכל מה שנכשלים העולם כזה דוקא לא רצה להזכיר שמו שלא ליטול גדולה שהוא מוכיח ואין גם אחד כדורו שאינו לכך וטעמים אחרים אבל על תשובותיו לא עלה על לבו :

ורע שמה שכתבתי דמומן הגאונים כל מחבר ספר כותב שמו עליו ככותב שמו דע המחבר ועל הרוב אני אומר - ראש"ג דהרז"ף והרא"ש והמרדכי לא כתבו הקדמות ולא כתבו שהם ז"ל חיברו - כיון שתלמידיהם ידעו שהם ז"ל חיברו והם פרסמו הדבר כמו שיכתבו הם דמי - ועוד שכראה דהרא"ש קרא גם הם' אשרי על שמו וכן המרדכי - והעיטור אפשר שהיה כתוב וכאבד וכבר נודע - וס' מתעבות וס' הכתים - אין בידינו הספרים ואפשר רשם היה כתוב - וראש"ג ז"ל מסר הפירושים לכבודו ולתלמידיו ופרסמוהו - וס' החינוך כבר רמז איזה רמז - ומה ששאר כלי ידיעה הוא ס' הכלבו - וס' הכיני - גם מחברי התוס' שכראה שהם הרבה ולא נודע המחבר שכתב התוספות אפשר שכתביכה היה נודע מי המחבר - והראשונים ידעו ומוכיחים כל א' בשמו והלכות גדולות תלמידיו ידעו באופן רבובא דרובא כתבו שם או מסרו לתלמידיהם וע"ז נודע גם המחבר :

ולא אכחד ראשיקרא דרובא פרבא דמה שהניח הרב פנים מאירו' ז"ל במוכת ראש' נודך להזכיר השם להיות שפתותיו רובכו דקמו שמיא בליא ואין נודך להזכיר מי בעל דברים אלא כי היכי דלקבלו מיכיה - עתה אני רואה דאפשר דנדיך להזכיר השם לקיות שפתותיו דוככות ואין אני אומר בתנאים גאוראים וקדישי עליונין ומהפוסקים

שם הגדולים מערכת ח' כד

א רבינו חושאל אחד מארבע גאונים שכתבו בימי רב שירא באון קרוכ
לשנת ר' אלפים תש"ן ופרו לרבינו חושאל באפריקא והיה לראש
במדינת חיל קירוואן שהיתה עיר גדולה וחזקה מכל מדינות ישמעאל שבארץ
המערב והן היום מדינת חיל קירוואן היא במלכות תונס וקבלה בידם ששם קבורים
גאונים :

ב רבינו חננאל בנו של רבינו חושאל הכו' ונולד במדינת חיל קירוואן וכתב
הרשב"ן בתשובותיו ח"א סימן ע"ב דרבינו חננאל ורב נסים קבלו מרבינו
חושאל ורב נסים קבלו גם מרבינו האיו' ויש מי שכתב שגם רבינו חננאל למד לפני
רבינו האיו' - ורבינו חננאל ורבינו נסים רבותיו של הר"ף ז"ל -

ג רבינו חננאל דבריו דברי קבלה - ובתוס' בעירובין ריש דף ח"א מפורש שה"ל
קבלה אף בעניני התנאים ועמ"ש הרב מעדני ח"ג ס"פ שבועת הדיונים -

**ד רבינו חננאל פירש התלמוד ואיבר פי' התורה ומזכירים אותו הרמב"ן ורבינו
בחי בפירושיהם -**

ה רבינו חנוך הספרדי בן רבינו משה אחד מד' גאונים הנז' שכתבו ורבינו חנוך
היה עם אביו וכשבה עמו ופדאוהו בספרד בעיר קורטובא ורבי נתן דריין
החסיד שהיה עם אחד אחי איני דריין זה האורח הלבוש השק הוא רבי נחמי תלמידו
ומזוהו הקהל עליהם לריין לרבינו משה הכו' -

ו רבינו חנוך פי' כל התלמוד בערבי כו"ש בהקדמת מעתיק פי' הרמב"ם כיוקין -
ורבינו משה בר חנוך שמתחיל גדולי המחברים כבעל התרומות ורבותיה הוה
כנו של ר' חנוך הכו' -

ז ס' חסידים חיברו רבינו יהודה החסיד בן רבינו שמואל תלמיד ר"ב בעל התוספו'
ורבו של הסת"ג וכ"כ ברקת כל שרבינו יהודה חסיד בן רבינו שמואל החסיד
כו"ש מצרף לשמות דף ז' וט"ו. וכס' יומטין כתב שרבינו יהודה החסיד היה בר
יצחק וחבר ס' הכבוד - וכמדומה לי שגם החסידים מזכירו ומ"ש במח רוד משם
ש"ה שרבינו שמואל חיבר ס' החסידים ואת"כ כתב שר' החסיד חיבר הנזוהות ליתף
שרבינו יהודה הוא חיבר הנזוהות וס' החסידים ואין לנוכי להשיב על צמח רוד שצריך
להאריך הרבה. ומ"ש בספר חסידים סימן ק' הוא לשון הרמב"ם פ"א ופ"ב מהלכות
תשובה -

ח רבינו חיים הכהן אחד מבני התוספות אבי אמו של הרב הסת"ג כת"ש בה"ל
חמן סי' ע"ח -

ט רבינו חיים בנו של רבינו יצחק חייבא היה כומן הרשב"א כת"ש כס"ז
הרשב"א סי' תקע"ה. והוא מהר"ח דמייתי הגהו אשרי כת"ש מהר"ל בתשובה

שם הגדולים מערכת ח'

ס' קצ"ג :

י"ד רבינו חיים בר דוד תלמיד הרשב"א חיבר צרור הכסף וס' צרור החיים ואפי'
 ראיתי צרור הכסף מכ' ודלא כהרב המכ"ט בתשובה ח"ב ס' כ"ב שמיחס ס'
 צרור הכסף לרשב"א . ואפשר דכוותי הרב המכ"ט דסברת הרשב"א הכיאה
 תלמידו .
י"ה חיי עולם ס' קדמון מוזכרו המדרכי בהלכות קטנות ומרן ב"א ח"א ס' ר"ן :

י"ב חקת התורה ס' קדמון מוזכרו מהר" קולון ובארש קע"ה כתב שחיברו בנו של
 רבינו אשר .

י"ג חזה התנופה מוזכרו מרן בכ"ו והוא מתלמיד הרא"ש שקישר תשובות הרא"ש
 ויש בו חידושים .

י"ד מהר"ר חיים ויטאל בישראל גדול שמו וז"ל והיה תלמיד בפשט מהרב מהר"ם
 אלשיך . ומרן מהר" קארו היה מזהירו בקטנותו של מהר"ו משם התלמד
 סדוכר בו על התורה ועל העבודה . והוא היה בן מהר"ר יוסף ויטאל קאלאבריס
 סופר התפלין . וכשמתו היתה גדולה מאד וכקיה יותר מכל בני דורו והיה גבול
 הרב המגיד ומלכד הכתוב בשער הגבולים וזיתי וראיתי ס' החינוכות מכתובת
 יד מהר"ו ממש מכל מה שאירע לו מוקדם שנתעברה אמו עד סוף ימיו ורבו עניניו
 וגוראותיו והוא קבל מרבינו האר"י ז"ל חכמת האמת וכתב אשר שמע מרבו בס' עץ
 החיים כ" כמפורסם ויען אברורי אברור כתבי הקדש על ארבע כנסות הארץ בכמה
 מיני ספרים וכסחאות . אמרתי אעלה בקבר אחיך להודיע לבני אדם . הנה רבינו
 האר"י ז"ה שאם אחר מתלמידיו לא יכתוב וז"ל מהר"ו אך הם לחשקם בתעלומות
 חכמה היו כותבים ומאלו הקונטרסים משאר תלמידים נתהוו טעויות וכסחאות .

ועוד כי מהר"ו לא נתן רשות להעתיק מכתביו לשום אחר וחלה חולי גדול וכבר
 יצא ממון לקחו מכני ביתו ת"ר כ"יירים ונתכנס למאה סופרים . והעתיקום במהירות
 בעוד שלשת ימים וזו סיבה שנית לטעויות ושינוים . וזה שלשים שנה ויותר שיצאו
 לאור שמהם שפרים מסודרים מכן מהר"ו מהר"ר שמואל ועליהם יש לסמוך . אך
 אין בשפרים הנז"ל מהדורא בתרא כי מהר"ו ז"ה לבונה בקברו ורכנ קדישי
 אשר ברור ע"י יחודים הוציאה מקברו ברשותו ע"י ש"ח ובאה ליד מהר"ר יעקב צמח
 ומהר"ר מאיר פאפירש כ"ץ . ולכן תמצא בס' דרך עץ השמים שסידר מהר"ם סנו'
 מסקדמות וזה הס' קורין אותו הכל עץ חיים חידושים רבים ועמוקים אשר אינם
 בשער ההקדמות אשר סידר מהר"ש ויטאל הנו' כי לא היה ביד מהר"ש המהדורא
 בתרא . ולכן הרוצה ללמוד בספרים היותר מודיקים ילמוד שמהם שפרים
 מהר"ש

שם הגדולים מערכת ה' כה

מהר"ם ודרך עץ החיים שסידר מהר"ם פאפירש הפקרה ע"ה שבו הסתדורא בתרא
 אך לענין הסתדורא קמא לשון שער ההקדמות הוא יותר מיופה ומסודר וכו' שלשון
 שער ההקדמות הוא מהדורא אחרת מציבתא . גם ס' מבא שצרים היה עם מה"כ
 כי לא היה ביד מהר"ם הכו' . וס' אונרות חיים הוא סידור מהר"ם כמות והוא מובלע
 שלשון ממש בתוך ס' דרך עה"ח להרמ"פ הכו' . ואני הצעיר ראיתי בארץ מצרים
 בח' שערים מכו' מהרמ"ו עצמו רק דמהרמ"ו סידר שער הפסוקים ומצות שער אחד
 ושער אחד אשר נמצא מספרת יד הקדש הארץ לכל עצמו. גם בסוף כל שער יש קונט.
 פאטר שמו מהרמ"ו משאר הספרים ששמעו מהדכ וזה עשאו קונטרס מיוחד צמח
 כל שער . וכמו מהר"ם לקח השער אשר נמצא מכו' הארץ וגם הקונטרס שבסוף כל
 שער הכו' וסידר ועירב הכל כאחד זהלך בסדר הרב אכיו רק שחילק שער הפסוקים
 ושער המצות לשנים והוא ח' שערים . גם ראיתי מכו' מהרמ"ו כמה חיבורים בכל
 הכתה . וספר עץ הדעת טוב ורעות על כל התורה מחו"ע ד' פרד"ס . גם
 הידועים על הש"ס והתוספות מכתב ידו . ובספר חזיונות הנזכר כתוב שגולד
 מהרמ"ו שנת הש"ג . ודמשק מכוחתו שנת הש"פ . גם ראיתי פתקא מכתב יד
 מהר"ם אלשיך עצמו ומתוב בה שבכח אשר נסמך ממדן מהר"ם קארו הוא סומך את
 מהרמ"ו יורה יורה ידן ככל דין מוסמך והזמן ד' אלול שנת הש"ן . ומהרמ"ו
 יד קנת זמן בע"הק ירושלים ועל ידי חפשה הלך לדמשק . ואני ראיתי שטר הנכתב
 בע"הק ירושלים בשנת השמ"ד ומזכיר בו למהרמ"ו . וכמו מהר"ם שמואל היה מרבה
 דמשק . והיה התנו של מהר"ם פינטו בזקנותו . ואח"כ הלך למצרים והיתה מצוחתו
 טס והוא חיבר חמשה קובצים דרשותיו ודרשות למספרת החדש וס' ש"ות וס' חכמות
 נשים בסדריו גיטין וחליצות . גם חמדת ישראל זכמה ספרים בחכמות וכמו מהר"ם
 משה ויטאל היה מרבה מצרים ושקיל וטרי עם הרב גנת ורדים בריש א"ח . ומהר"ם
 יוסף אבני מהרמ"ו היה ניצוץ עזרא הסופר ובמקום אחר מ"כ שרש"ר מאיר וכפש"ד
 יטבב הסופר .

שו' מהר"ם חייל רופא הרב המוסמך חיבר ש"ות וידידו התלמוד והוא ס' מפשה
 חייל והסכים בס' באר טבע שנת שע"ב . והיה תלמיד הרב מהר"ם שלמה
 קאניס .

שז' מהר"ם חיים שכתי תלמוד מהר"ם א"שון וחיבר ש"ות הרבה מאד ונרפסו ד'
 חלקים מהנמצא התשובותיו . ובח"ב מס' תורת חיים סי' ז"ב היה לו ויכוח
 עם מהר"טן וכתבו לו מהר"ם גאלנטי הזקן ומהר"ם אבולעפיה בכבוד גדול .
 וכתורת חיים ח"א סי' ס"ה השיב בתוקף על תשו' הרב כ"הג' בחברותו והיא
 צרפטה בסוף פני משה ח"ג . והיה רב גדול בשלונקיית' שנה . וכס' קורא הדורות
 כתב

שם הגדולים מערכת ח'

כתב מגדולי תלמידיו והאריך בטכסיו

טוב מהר"ר חסדאי הכהן פרחאי תלמיד מהר"ש חיבר ש"ת תורת חסד ושקול וטרי בתשובה עם הרב כהנ"ג ומהר"ס הלוי נזיר והיתה מנוחתו כאלול התל"ז

חי מהר"ר חיים בככשת תלמיד מהר"מט בידוע וראיתי בככה"ג א"ה סי' ז"א שהיה תלמיד גם כן ממהר"ר סאמ"גה ובשיורי א"ח סי' ר"ס כתוב שהיה תלמיד דמהר"ר צמח כרובני ואחיו הוא הרב שרה יהושע וקרובו הרב פני משה ושמועתי מפוס רבזן זקני שער שהרב מהר"מט רבו כפלאת אהבתו אתו עמו וחבה יתירה כודעת לו על כל חביריו והשתדל הרב מהר"מט להשיאו בת גבירה צנוע גדול והיה מוכרו שיחבר חיבור על הסמ"ג

והבי חינאל בתשובות מהר"מט ח"א סי' קכ"א דפליג ליה רביה יקרא ורבו יתירה והן בעורכו בן אחר ועשרים שנה בשנת השפ"א התחיל לחבר החיבור על הסמ"ג אשר קראו דינאל דחיי בכתוב בהקדמת ככה"ג א"ח והיה ממונה על איקור והיתר בקושטא דינאל בומן רבו ומהר"ט ז' יעוש כמ"ש בכנ"ה ז"ר סימן כ"ז אות ס"ב ומתוך חיבורו על הסמ"ג העיר ה' את רוחו לחבר החיבור הגדול כנסת הגדולה ואח"כ היה רב במתא תיריא ומשם בא במתא איזמיר בומן הרב מהר"ר איסקאפה שהיה זקן מופלג מאד והיה באיזמיר הרב בני אהרן ועבדו דברי ריבות ביניהם בכתוב בש"ת פני משה ח"ג סי' ב' וסי' ל"א ורמוה הרב בפ' כנ"ה ח"ג סי' תכ"ד הג"ה אות ז"ב ושמועתי שהרב היה מאריך בזה בכנ"ה עם והשמיטוהו מהדפוס מפני הכבוד ובן אחותו היה הרב אהרן שאון נכרו של הרב תורת אמת כמ"ש הר"ב בכנסת בכמה דוכתי ומהם בא"ה סי' קע"ה והרב דת ודין היה קרובו

יט הרב הנון מאיר עיני גולה הוא בספרי כנסת הגדולה אשר נדפסו בשמחה חלקים ובלעדו לא ידעו איש מורה הוראה הבקי בדרכי הוראה והוא תיראי הוראה את ירו באום הוראה עד שילך מהרה לבית הכנסת ויראה מה בפיו ומה ירונון עיני חמתו ואחר זאת מביית הכנסת בנחת רוח יערה יורה יורש וכבר הפליג מהר"ר ישראל פואה בטכסו בתשובה כי באה בש"ת הרב הנדפסות ח"ב מא"ח גס הרב המג"ן לא זו מחבבו לס' כנ"ה כמ"ש הרב המכ"ח משמו בש"ת והלכות קטנות ולמפורסמות אין צורך ראה ידעי רבזן מורי הוראות יושבי בסאות ומחברי ספרים כי גבר עלינו חסדו ויקבור ה' בעדו כן יתן לידיו כח לעשות חיל ברוך עם כבודו ועשה הרב מהדורא בתרא ולחלק א"ח ולקצת ח"מ אשר העלה לאשר הביא על מוכח הדפוס קרא בשם איורי כנ"ה י ואת היותר חיבר מההדרות

קמא

שם הגדולים מערכת ח' כו

ויען קמא ובתרא והיו לאחרים - ולכן לא יצרך שם שיירי על חלק י"ד האחרון -
 כי ספרי כנ"ה נדפסו פסקי פסקי חין להקשות על האחרונים מודברי
 כנ"ה ומהתשובה כי אשר רמזים בתוכו עד אשר יחזור אם בימי האחרון
 הוא היה נדפס החלק הזה מהכנסת - ולהיות כי שצפתי מקצת ת"ח אשר לא
 נתנו אל לבם דבר זה אשר היו תתקיים על האחרונים אכני הצירותיהו לרגל
 המלאכה אשר לפני ולרגל הילדים בחורי חמד חילני דמלכלבי ה' עליהם יחמי:
ך דע ש' שפתי כהן ח"מ נדפס בימי הרב כנ"ה וכן נדפסו תשובות מהר"ם בר
 ברוך דפוס פראג בימי א"ך לא הגיעו ליד הרב כנ"ה ומעולם לא זכר בספריו
ס' שפתי כהן ח"מ וכוונתה לי שגם תשובות מהר"ם לא נזכרו כלל בספריו - וס'
 שפתי כהן אינו רחוק דודאי קודם שנדפס כבר השלים כנ"ה ולדיוחן המקומות אף
 אחר שנדפס לא הגיע ליד הרב ויתכן שגם או שנתים קודם פטירתו הגיע לידו
 ומש"ה לא עבר כח לעמוק בו ולא הזכירו כלל - ומכאן תשובה להרב אליה רבה
סי' קל"ה דהשיב על הרב דאישתמיטתיה דברי הש"ך ואין זו השגה אלא מספר
 אשר נתפשט בימיו והיתה עמו וקרא בו -

כא הרב הנו' חיבר דינא דחיי על הסמ"ג ולפי מ"ש בהקדמת כנ"ה הנראה
 שאח"כ כשחיבר ס' כנ"ה שינה טעמו מהסדר אשר עלה במחשבה לחברו -
 ומ"ה נראה כי לא נדפס ספר הכוזב בשלמות אף שמתוכו יראה כי לו שלם כאשר
 ישיב אנוס -

כב עוד חיבר תשובות דבות ואני הצעיר ראיתי כמה חלקים מתשובות הרב
 כנ"ה מתכתבת ירו בקושטניכא זעא - ומקורב נדפסו תשובות א"ח ח"ב
 ונדפס גם ס' פסח מעובין להרב ז"ל - וגם ראיתי שיטת סנהדרין כ"ה מהרב - וגם
 יש לו ס' דרושים בכ"ה - ומפתחות חלק מתשובותיו ל"ד נדפסו בסוף ס' קול בן לוי -
 והיתה מוכחתו ז"ט אלול תג"ל :

כג מהר"ר חיים אלבאזי מקושטניכא תלמיד מהר"מט חיבר ס' תיבות משפט
 על קצת ס' משלים - והיו לו תשו' ודרושים -

כד מהר"ר חיים שור אשכנזי חיבר ס' תורת חיים שיטות על ט' מסכתו' בפלפול
 וסברא ישרה וקצת לעיני דינא - וחיבר צאן קדשים על סדר קדשים ושם
 הרבה ענינים נהרס נכדו דרך חודפא - וכל מקום שזכיר הרב ברכת הזבח ודפוס
 חדש חפ"ד מ"ה הוא מהרב ככדו - גם נדפס קונטרסים ברוך הבית מהרב על כ"ה הל'
 נישין וכו' - וכנחמ דוד מזכיר להרב שנת של"ב - אך כס' תורת חיים על הככות
 שנדפס בחיי הרב כתוב שנדפס שנת שפ"ד :

שם הגדולים מערכת ה'

כד מהר"ר חיים הכהן מעיר ארם צובה תלמיד מהר"ן חיבר טור ברכת וכו' על כל ש"ע א"ח וכדפס גם כדפס ס' תורת חכם להרב גם מגדול דוד על דות שהדפיסו אחרים הוא ממנו ודי בזה - ואזו ראיתי חיבורו על ש"ע ז"כ על דרך שחיבר בא"ח - ועוד ה"ל חיבורים רבים ומידר כזכות התפלה על פי הא"ח ז"ל ועלה לשמים בק"ק ליוורנו י"ע:

כו מהר"ר חיים אבנאלעפיא הזקן הרב המוסמך בן הרב המוסמך מהר"ר יעקב אבנאלעפיא היה אחד מרבני ע"הק חברון - בימי הרב מהר"ר אברהם ז"ל חכמי ובימי מר זקני הרב מהר"ר יצחק בן הרב חסד לאברהם ז"לה - אך הרב הגד' כפטר בע"הק ירושלים תו' ומקבר טס והוא תלמיד מהר"מט - והוא זקנו של מופת דורנו הרב הגדול מהר"ח א שחיבר ע"ן החיים ומקראי קודש יוסף לקח ישרש יעקב שבות יעקב חנן אלהים ותיקן כפנה תקנות בעיר איגוד ולעת זקנתו בנה ק"ק טבריה ורבו מוראותיו ועיניו וקרובותו כאחד מהראשונים באפורס:

*כאן נמצא
במס' אבות
במס' אבות
במס' אבות
במס' אבות*

ק מהר"ר חיים אלפאנדרי הזקן חיבר ש"ות עבד מראשית בזמן מהר"מט והרב פנחס חייא והרב לב פתח - ובניו הרבנים מהר"ר יעקב אבי המליצה רבו של מהר"ר שזון וכדפס מוצל מאש להרב - ואחיו מהר"ר יצחק אביו של מופת דורנו הרב המופלא מהר"ח א שחיבר אש דת דרך הקדש וההנות בם' בני חיי ומתק שפתיו ודבר גבורות פנימו וכוראותיו רבו:

כח מהר"ר חזקיה די סילווא תלמיד הרב מהר"ל שארף והרב המג"ן חיבר ס' הנחמד והמורא פרי חדש ג' חלקי' ומיס חיים ותוקף גדולת תורתו ובקיאותו ניכר לאוכלי פרוי קדש הלולים - וגם אני שמעתי מרבני ע"הק הזקנים את יקר תפארת גדולתו וחורפתו וגם כתב שיטות בתלמוד על דרך האמת בהקדמות הא"ל ז"ל וציוה לבזקם ובאשר נבגזו אגב טירדייהו גם אשו"ר כלום עמס פר"ח ה' שבת נבגזו עם כתיבותיו על דרך האמת - וכבר ידוע הסכמת מנצרים שלא לתלמוד ספרו פת"ש גנת ורדים ז"ל כלל ג' סי' ג' -

ובא וראה מפלאות תמים דעים שאחרי הדור ההוא מעט כתקבל לרב בארץ מצרים תלמידו מופת דורנו הרב חסיד מהר"ט אלבאזי ז"לה והיה רב טס מ"ה שנים וכל הנוראותיו היו על דעת רבו הרב פר"ח - וגם מופת דורנו הרב המופלא בעל פתי כהוסה היה תלמידו של הרב פר"ח ושמעתי מפיה קדוש כמה עינים מגדולת הרב פר"ח - ובהיום הזה כל חכמי ישראל טותים כנמא אפ דבריו -

כט מהר"ר חיים יאיר ככרך חיבר ש"ות חוות יאיר וכדפסו אך כל שאר חיבוריו שהוביר טס לא נראו בעליל - ואת יקר תפארת גדולתו ניכר מספרו רוב בקיאותו

שם הגדולים מערכת ה' כז

בקיאותו כודע אלל עין רובל כספרו וכפרט סי' ז"ד ומי' קנ"כ וחוט השני סי' ק"י -
 זיהי תוכ"ן הרבה כמ"ש סי' ר"ט - וכדרך האמת כמ"ש סי' ר"י - וכפי בהנדרסה
 ותשבורת כמ"ש סי' עק"כ - ובחכמת המספר כמ"ש סי' א' ובסוף חוט השני - ויודע
 פרק בשאר כמבואר בסוף הספר - וזכה למדת הנשתנות כמ"ש בהקדמת חוות יאיר -
 והוא בן גדולי ישראל כמבואר בתאו' ובס' חוט השני -

ודע

שכס' כריתות ותחילת חכמה שכתבם באמטורדם כדפס קונטרסים אסיפ'
 הכללים - וזה הקונטרסים הוא מהרב חוות יאיר וכדפס בס' הגז' סי' ז"ד
 ואסיפה זו עלה בקב"ץ המופלג הארי הח' - וכדפס קצת בדברי המדפיס - וק"ק
 על הרב יוד מלאכי אות ד' שכתב בן העתיק בעל חוות יאיר סי' ז"ד ובעל אסיפת
 הכללים ע"ש והרואה יראה שהכל אחד ודי בזה -

ל

מהר"ר חיים אלבאזי מאיזמיר היה רב ברודים ובסוף ימיו על מות לבן חור
 לאיזמיר וסיה תלמיד הרב מהר"ש אלבאזי הוקן חיבר ס' בני סיי על ד' טורים -
 ותלמידו מהר"ס ראבון -

לא

מהר"ר חיים ז' פטר עיר וקדיש מק"ק סאלי ובא לע"ה הק' ירושלים תו' סוף
 שנת תק"כ ואזי הצעיר זכיתי והייתי בישיבתו הרמתי ועיני ראו גדולת
 תורתו עוקר הרי הרים וקדושתו הפלא ופלא - ולפי דרכו היה לב הרב מבעית
 בתלמוד וסיה כמעייין המתבאר - והן בעון הרור כמעט סב"כ וכחדש תמוז תק"ג
 עלה לשמים בן קו' שנה ז'להה - וחיבר חפ"ה' ראשון לביון אור החיים פרי תואר -
 וחכמתו פוכרת מספריו - אך זה אחד מעשרה מחכמתו ורוחב לבו וחורפתו הפלל
 ופלא וחוסף עליו כל היום סדר קדושה והכרלה מעניכי העה' ורכו עזון כוראותיו
 וכן אמותו סיה בר מערבי הרב המפולפל מאד מהר"ר אליעזר די אב"ל ולשמח
 און שמענו כפלאות מתורתו ז'להה -

ועד לחכמים מערכת ה'

א - חזה התנופה מרבני הרב כנסת הגדולה כמ"מ כמ"א סי' ס' ראש הבהת
 כל' וח"כ סי' ז"ל הבהת כל' אות ה' - מוכח שלא ידע מהותו של חזה
 שתנופה שהוא קיבור תשובות הרא"ש כמו שכתבתי כמ"א ובסם הגדולים ח"כ פינן
 כדברי הרב כמ"ה שם ואתה תחזה וע' כל' ח"מ ריש סי' ז"ב ודוק -

ועד לחכמים מערכת ח'

ב' חינוך כתב בס' פרי מגדים א"ח במשכבות זהפ דף כ' בהקדמתו שחיבת הרב"ה וכ"כ כמה אחרונים • ובגם הגדולים ח"א מערכת אלף אות כ"ט • פקפקתי בזה • ובגם שאלת שלום להגאון מהר"ר ישעיה ברלין כר"ו כתב שחיבר פי' על ס' החינוך וזה שמו חנוך לנער •

ג' חק יוסף על ה' פסק • ועתה כדפס שכות יעקב ח"ג והרב ז"ל הטב חרה לו על הס' הכז' • והגם על שמו קרא עלער דיוסף שם חק לכומרים וכו' • ובמטו מינייה דמר דאין להשגיח בעיקר הרב כמו שהוכחתי במקום אחר מובחים דף ל"א ודי בזה •

ד' חקת התורה בגם הגדולים ח"ב אות ו' • חסר בסוף הלשון • וכ"כ מהדקו בטרט קע"ח וכו"ט בח"א כז"ל ובטמט מהדפוס •

ה' חרדים ס' על המצות חיברו הרב עיר וקריש מהר"ר אלעזר אזקרי ז"להם כח"ט בגם הגדולים ח"א מערכת אלף אות ל"ח • ושמענו מקדושתו ופלאות שבעשו לו בקובט' ז"ע •

ו' מהרה"ו ז"ל רבים אמרו דכטבא ללמוד עם רבינו האר"ז ז"ל היה יותר גדול בשנים מהרב ז"ל ושכך מצאו כתוב בכתבים • ואכי ענתי שאני הצעיר זכיתי ודאיתי ס' חזיונות מההר"ח ז"ל מכתובת ידו וכתוב שם שכולד שכתב הס"ג והוא כטבא אלל ארב היה בתחילת שנת של"א וכפ"ה ה"ל כ"ח שנה • ובשנת של"ב יום ה' לאב בלח ארון האלהים רבינו האר"ז ז"ל ז"ע והיה בן ל"ח שנה • ובא זראה שכל החכמה למד בטנה ועשרה חדשים • והוא פלא • אך כבר נודע שהרב אשקו למהר"ח ז"ל תבארה של מרים בים טברי' ותישבה החכמה בקרבו ובציוף בשמתו העליונה והרב הקדוש המלמדו להועיל ז"ע •

ז' חירור הלכות חירושי כדה למהר"ר אלחנן כדפסו עם סדרי טהרה לו ז"ל פי' הלכות כדה מהש"ע •

ח' מהר"ר חזקיה די סילוא ז"ל הרב המחבר פרי חדש • עיר מולדתו בליורנו ושם למד עם מהר"ש קוסטא ז"ל ואח"ך בא הרב הגדול

מהר"ר יהודה שארף ז"ל בשליחות ובחזרתו כתעכב זמן בליורנו ולמד עמו הרב מהר"ר חזקיה הכז' • והלך לבי"ק ירושלים תו' אחר שה"ל בשנים שנה • ושמעתי שפי' תלמודו מורינו הרב מהר"ר הכהן בעל בתי כהונה ז"ל שכיו' ראשון שהלך לבי"ק ארב המג"ן וכל קדושים עמו פלפל בחכמה והביא כ"כ בקיאיות בו בפרק • ובסוף פר"ח מים חיים יש דיבור תוספות שכתב מהרב המג"ן ומשיב על דבריו • ושמעתי שהרב הגדול מהר"ש אבאזי ז"ל הזקן מחבר הספרים בעת זקמתו שהיה אז בעה"ק ה"ל נחת רוח מחורפתו והיה תכילו לפלפל עמו •

שם הגדולים מערכת ט'

- ג רבינו שמואל בן אחינעז הרמ"ה חיבר חידושי יבמות הזכירם הרב מהר"ק
ח"מ סוף סימן ז' ואבי ראיתים בכ"ז ישן מאד ונפטר שנת מ"ג לאלף השמי
ד מהר"ר טוביה הלוי תלמיד הרב הגדול מהר"ר שלמה שאגים ז"לה חיבר ס' חן
טוב דרושים וראתה עיני לזבי התעורה מהר"מט ב"ר דרשותיו פ' חיי שרה
כתב וראיתי להחכם השלם עמית בתורה ובמצות כמה"ר טוביה הלוי נר"ו שכתב
בספרו וכו' ועם שהוא אהובו שלמת אהובה יותר אלכלו וכו' ועם ב"ר חן טוב
מביא הרבה פירושים ודרכים נחמדים משם רבו ז"להם
ה טל אורות הוא ס' מרב אשכנז על ט"ל מלאכות ותולדותיהן כפול דברי
חאשוכים ואינו מצוי כל כך

הערה: המילים הנ"ל הן שם הגדולים המופיעים בספרים שונים.

ועד לחכמים מערכת ט'

- א' של אורות נרפס מחדש להרב יוסף ז' בו"א ז"ל על קצת לשונות המדרכ
ובסופו קצת ש"ת וקצת דרושים יש בו פלפול וחידושי דינים על ט"ל
מלאכות שבת
ב' טוב וחסד דרושים על פדר הפרשיות בהקדמות על פי הדין חיבר הרב
הכולל כמה"ר שם טוב גבאי ז"לה והיה תלמיד מהרב המופלא חסיד'
קדישא מהר"ר חיים ז' עטר ז"ל והם בכתובת יד
ג רבינו טוביהו בר' אליעזר חיבר פסיקתא זוטרתא על כל פרשיות התורה
אדפס מפ' ויקרא ע"ס - ובבליאוסיקא של הדוכוס בפרינצי מנחתי
שם ב"ר כלוי קרוע פסיקתא על בראשית שמות כתוב בקלף ישן - וחיבר גם על
ה' מנילות כמו שנראה בספר מכות הלוי וכבר כתבנו כמה מצוי ששם הם לקח
טוב
ד' שורים חיבר רבינו יעקב בן הרא"ש ופסל ליה ארכעה טורי וגדולי הדורות
עשו פי' עליו כמו"ש בשם הגדולים ח"א מערכ' ז"ר אות כ"ה - ולבדול
קדושת נשמתו ונשמת גורן וכו' שכל מודה הוראה כריש כל מראין לקוחים הם בידו
סוד ובית יוסף ומכלעדם לא ירים איש את ידו בהוראה - והרב ברכת הובה
כתשובתו הובאה ב"ר נחלת שכעה ש"ת סימן ז' כתב לו שימכור ספריו האחרונים
ויקח טורים ובית יוסף וכבר כתב שבו' בתשובה לשאלה כי כל ריון שמוקד ואין
ספרו ב' לפניו כודאי ישנה בהוראה עכ"ל הרב ברכת הובה שם יצ"ש בהקדמת
סח"פ

שם הגדולים מערכת י

- ג** רבינו יוסף הלוי מונאט . תלמיד הר"ף יושב על כסאו וכתב מהרה"ו אצל
 שהיה משרטת הכל משרטת שהענין הנדויק . שמעון בן יוחאי . שמעון בן כנס
 שמעון אחי עזריה ושאר תנאים ואמוראים ע"כ .
- ד** רבינו יוסף הלוי מונאט פי כמה מסכתות וכדפסו חידושי לכתרא ושבועות
 והרכה להש"כ ש"ת ותוס' הכיל רבינו בצלאל בשיטותיו ואמי הנעיר יש בידי
 קובץ אחר מתשובותיו כו' . וזימנין הפוסקים קרו ליה הרא"ש פי הרב אבן מינאט .
 וישב על כסא הר"ף משנת ר' אלפוס תתס"ג עד שנת תתק"א .
- ה** רבינו יהודה בן פרזלי אברכלומי תלמיד רבינו יצחק בר ראובן שבזמן הר"ף .
 חיבר ס' הצתים כו"ט התוס' ס"פ היה קורא והרשב"ץ ח"ג סוף סי' ט"ו כתב
 שחיבר עוד ספרים והרב העוטור כותב עליו הרב המחבר פתס .
- ו** רבינו יעקב בר יקר רבו של רש"י . וכתוב בתוספות שאין גיטין ב"ד דף מ' שהוא
 תלמיד רבינו גרמן מאור הגולה .
- ז** רבינו יהודה בר יקר פי' הירושלמי כ"כ הרשב"א בתשובה סי' תקכ"ג והיה
 פירושו ביד הרשב"ץ כנראה אמ"ש בס' מנן אבות פ"ה דף ס"א במשנת רבי
 יוחנן הסנדלר .
- ח** רבינו יצחק הלוי היה רבו של רש"י כנראה מפירשי בכמה דוכתי וכתב בס'
 קורא הדורות דף ס' ברביה דרש"י רבינו יצחק בר יהודה הלוי ואיכרא דהכי
 מוכח מהתוס' בסוכה דף ל"ה דמייתי .
- אד** מדברי רש"י בביטין סוף דף כ"ט נראה קצת דרש"י בר יהודה לחוד . ור"ל הלוי
 לחוד וכן נראה מדברי הרב מהרש"א בחידושי הלכות שם ומתוס' רש"ל סי'
 כ"ט וממהר"ל הלוי סי' ל' . ושמעתי מהרב המופלא חסידא קדישא מהר"ח בן עטר
 ז"להם שקבל מרבותיו דכאשר רש"י כותב בתוך דבריו לוי'ה כמו בשבת דף מ' ודף
 ג"ט ע"כ ודף ס' ע"כ ר"ל דפי' זה מרבו רבינו הלוי . וכן רבינו יעקב ונקרא רבינו
 יעבץ כו"ט בתשובות מהרש"ל סי' כ"ט .
- ט** רבינו יצחק בר אשר הלוי כתב ס' יוחסין שהוא רבו של רש"י וגם בס' קורא
 הדורות מסתפק בזה . ולי ההדיוט פשו' שאינו רבו של רש"י שהיו מוכח בס' תמים
 דעים סי' קצ"ד וסי' קכ"ח וסי' ר"ג שהוא אחד מבעלי התוס' והוא רבא המזכירים
 התוס' כדמוכח שם בתמים דעים ובש"ות הרא"ש כלל ת"ה סימן י' . ובענין זה
 שכתב הרא"ש התוס' יש גיטין הקשו על רש"י וכתבו ומפרש רבא גם בנדה דף
 ט"ל כתבו התוס' שרבא הק' לרש"י והשיבו . וגם בס' יוחסין כתב הוא עצמו אחר
 זה שרבא תלמיד רש"י וכן הוא האמת .
- יוד** רבינו יצחק סגן נהור בן הראב"ד ונכלה ליו אליהו זכור לטוב והיו תלמידיו
 רבינו .

רבינו עזרא ורבינו עזריאל דכותיו של הרמב"ן

יא רבינו יצחק בר תלמי דק שפי' סוף חס' ככורים וכרפס סוף פי' רבינו שאשון
זכתב בקורא דף י' שהיה בזמן רש"י ואני דאיתי פי' זרעים כלו כו' להר"י בר
תלמי דק וכתוב שם שהוא הר"י מסימפונט . והפוסקים מיייתו הר"י מסימפונט על
סדר טהרות . והרב העטור דף כ"ה הזכיר לר' שילה בן הר"י מסימפונט .

יב רבינו יצחק בן אבא נארו כתבו שהוא הרב המחבר ס' העטור והיה שנת ד'
אלפים תתקל"ט כח"ש בדיש מאמר . און זכסוף אות מחאה דף כ"ג ע"ג כתב
זה לי ארבעים שנה שאקלתינו במשקל וכו' ולפי' היה בזמן הרמב"ם ויותר גדול
בשנים שהרמב"ם נולד שנת תתצ"ג והרב העטור שנת תתקל"ט כתב זה מ' שנה
שאקל במשקל אז יסיר שר לו נאמר . וחיבר עוד עשרת הדברות . ועוד חלק
מהעטור מדיכוי כיצית ושחיטה וכו' .

יג רבינו יוסף טוב עלם כתב בקורא דף ט' שהיה בזמן רש"י . ורבינו שמחה
תלמידו כדמוכח בש"ת מהר"ם ד"פ סי' קמ"ח . וכן מוכח טראכ"ן היה בזמן
רבינו מאיר חתנו של רש"י דמיייתי תאו' רבינו יוסף טוב עלם כמפרו סי' ק' דף
ל"ב .

יד רבינו יהונתן הכהן שפי' עירובין מהלכות הר"ף כתבו שהיה מחכמי לוביל
ובזמן הרמב"ם ובתשו' מהר"ם אלשקר בכמה דוכתי ומהם סוף סי' ס"ח כראה
דפי' כל הלכות הר"ף .

טו רבינו יעקב בר מאיר נכדו של רש"י בן בתו הוא הנקר' רבינו תם ורבינו יעקב
שמכיה העטור הוא רבינו תם כח"ש הרב ככ"ה ה"ח סי' קיב"ה הבה"ה אות
קמ"ג . וכן סמ"ג כותב רבינו יעקב על ר"ת . וחיבר ס' הישר על התלמוד והיה
ממצא לראשונים ועד אחרן מהר"י קולון ממצא אתו כח"ש בשרש ק"ן . זש' הישר של
מוסר שמיחסים אותו לרבינו תם אינו אמת כח"ש מהר"ם די לובזאנו בדרך חיים .
וחיבר ר"ת תחזור כח"ש הרא"ש והמרדכי בברכות והראב"ד בס' הקבלה מוזכר
לר"ת שהיה בדורו . וכש"ת מהרש"ל סי' כ"ט כתב הגדולים שמשו לר"ת וראיתי
למהר"ם דאנון מעורטובאל תלמיד מהר"י אבוהב בכלליו כו' שכתב וז"ל כתב גברא
דבא על ר"ת דרב גובריה כרש"י זר"ח ובה"ג והוא כאחד מהם ואולי יותר בחריפות
זכקיות וכל חכמי ישראל הנמצאים היום כלם כקליפת השום וכגריני שומשום כבר
אחר תלמידיו הקטנים עכ"ל ואחר זמן ראיתי שהם דברי הרלב"ש בתשובה סימן
שנ"ד .

והנה שוית להרב דבר שמואל סי' כ"ו כתב דרובם שכותבין התוס' הוא רבינו
תם ולי ההדיוט כראה דהתוס' אינן מכנים לר"ת רובם ומה שהתוספות

שם הגדולים מערכת י

כותבים ר"בם כותבים על רבינו יצחק ב"ר עמרם אחי ר"ת ורשב"ס או ר"ב בר טררבי :
טז רבינו יצחק בעל התוס' הוא ר"ב בר שמואל והוא ר"ה הזקן והוא בן אחות רשב"ס
ור"ת ור"בם והוא נכד בת דטו' והוא אחי רבינו אלחנן והיה נכדו של רבינו
שמחה בר שמואל שחיבר מחזור ויטרי תלמוד רטו' . ורבינו ברוך בעל התרומה
תלמידו ומזכירו בספרו בשם רבינו הקדוש ועיין במהרי"ק סוף שרש כ"ב . ובס' אות
מהרש"ל סי' כ"ט כתוב הגדולים ששמואל לפני ר"ה בעל התוס' .

רצופה הייתה להרב שיירי כח"ס א"ח סי' תמ"ו סוף הגהת הטור שכתב שרף
הכחור הוא בן אחותו של ר"ת ואין זה ר"ה הזקן שכתב הרשב"א עכ"ל
ועמו הסליחה דר"ה הזקן הוא בעל התוס' בן אחות ר"ת . ופיק חזי כמימר קדישין
התמכ"ן והרשב"א בחידושיהם בכלמה הוכתי כותבים ר"ה בר שמואל הזקן הידוע בעל
התוס' . וכן מוזכר בהקדמת צידה לדרך וכ"כ הרשב"ן בתשובה ח"ג סימן רמ"ז
שר"ה בר שמואל שקורין אותו ר"ה הזקן בעל התוס' היה בן אחות רשב"ס ור"ת ור"בם
נכד בת רטו' ע"ש . ור"ה הכחור הוא ר"ב בר שמואל אחיו של רבינו שמשון משאלץ וכותבים
עליו ר"ב בר שמואל להורות שאינו ר"ב בר שמואל רבינו יצחק בר אשר הלוי כמ"ל :

יעוד תמהני על הרב שיירי כח"ס שם שכתב דר"ה שכתב הטור הוא ר"ה הכחור
מדלא הקדימו לר"ת והרב פר"ח שם כראה שמכ"י עמו דמוכח שאם היה
ר"ה הזקן היה מקדימו לר"ת וזה אינו כי ר"ה הזקן היה בן אחות ר"ת . ובס' אס כוכת
הפוסק על ר"ה הזקן ברין הוא להקדים לר"ת דודו אחי אמו :

טוב רבינו יהודה החטיד תלמיד ר"ה הזקן בעל התוס' ורבו על הסמ"ג כמ"ס
בעשין הוא ר"ה רכ"ב ע"ד וכבר כתבנו בזה לעיל במערכת ההל' אות ד'
כס"ד

ד"י רבינו יעקב החסיד היה שאל טאלות מן השמים בהלכות ובספיקי דיוקן
ולתכריע בין הפוסקים ומשיביו לו . וכ"כ הרדב"ד בתשובה בח"א סי' י' דהיה
אחד מהגדולים כקבלה הכי קרא שמו יעקב . וכח"כ סי' ש"ס כתב דלאחר שהיה
ד"ת וכ"כ באיסור והיתר הארוך בענין חטאי דם :

ואני הצעיר הן כל יקר ראתה עיני קונט' ב"ה משאלות אלו והתשובות ששיבנו
מן השמים וזמם מוכח שאינו ד"ת . וכן ראיתי כס' שבולי הלקט כלל כ"ב
ד"ן כ"א וכלל א' סי' ד' וסי' י"ב שכתב שהוא רבינו יעקב ממרוג' . ונראה חס' חרדים
סוף דף מ"ב שהיה גיסו של הרב המרדכי .

איברה דיש לחקור על האי בברא רבא דהיה שאל מן השמים בספיקא דריבא
ובנהלפת הפוסקים הלכתא כהוא והיו משיביו מן השמים וכו' ואם
דהוה עבדי כאשר יורוהו מן השמים דהיכי עבדי הכי והדי פסקי דמח"כ ס' פ"ט

שם הגדולים מערכת י' לא

תיפורני התורה דין ר' ראש הנביא עקר דבר חפני המועצה או אמר ה' אמר שהיו
 כך יתכן שאל' לא בשמים שיש זמרון ככ"מ הביא אותה שאמרן אפילו אמרתי יחושבי
 כן כון לא צייתכא ליה וכתב הרב פר"ח כגיוזקין לס' המדע שהוא כלו דקדוק
 דהיה לאו בדרך כבואה קאמר אל' בדרך סברא ואלתמיש מיניה דהרמב"ם
 עצמו בהקדמתו לפי' המשנה כתב בדברי מרן וז"ל הנביא כשיסבור סברא וכו'
 ויאמר הנביא כי הקב"ה אמר אלי שסברתי אמת לא תשמע אלי וכו' וכן אמרו
 החכמים האלהיים אל' אמרתי לי יהושע ו' מן בפומיה לא צייתכא ליה ולא שמעתי
 מיניה וכן עוד אמרו אם יבא אליהו וכו' ירצה לומר שאין להוסיף ולברוש במונה
 על דרך כבואה כשום פנים וכן אם יעיר סברא שהקב"ה אמר אלי שהיו במונה פ'
 כך וכי סברת פ' אמת יהרב הנביא שהוא כבוא עקר כמו שיסדרנו שאין תורה
 כתובה אשרי כבוא הראשון ואין להוסיף ואין לברוש כמו שאל' לא בשמים הוא ולא
 הרשנו הקב"ה ללמוד מן הנביאים אלא מן החכמים אנשי הספרות והדעות לא אמר
 ובאת אל הנביא אשר יהיה בימים ההם אלא ובאת אל הכהנים הלויים ואל השופט
 עכ"ל

אתה הראת לדעת דהרמב"ם עצמו סבר דמתי אחרו אפילו אמרתי יהושע
 על דרך כבואה קאמר כמ"ס מרן ולא כהפ"ח

ותו ק"ק על הרב פר"ח דהאי ליטנא איתיה בחולין דף קכ"ד ע"א אמיטרת ר'
 יוחנן דמתני לה ר' אחי אויפא ועולא מתני לה ארישא ואמר רבי אחי
 האלהים אי אמרתי לי יהושע ו' מן משמיה לא צייתכא ליה ומשמע דאפילו יהושע
 כבואה אמר לי משמיה דרבי יוחנן הכי לא צייתכא ליה

ומתוך דברי הרמב"ם בפי' המשנה הניתנין למעלה משמע כפן שהבין מרן
 ככ"מ דכות הרמב"ם אפילו שהנביא כיון אל האמת כל שהנביא
 יבא בשם ה' על דין אף שלא יסתור ההלכה הוא כבוא עקר שהקב"ה ציונו ובאת
 אל הכהנים ואל השופט ולא הרשנו ללמוד מן הנביאים בדרך כבואה כמוכנא
 בדבריו

וק"ק על הרב מהר"ם אלבאוי כמ' קלונית לעין דף ח' והרב מופת הדור
 מהר"א בעץ החיים דף ק"ט ע"א והרב מחקי שמואל דף כ"ב דקמטנא
 דכנן למאי דתהו עלה מרן מכת קול דכית הלל דכות רבינו שהנביא אומר הפך
 דכוס וב"ק דכית הלל היה מסכים הולך לאחרי דבוס ודביכו כמי סבר כתירוץ התו'
 ובס' מחוקי שמואל ח"ד ותימא דתור כפי' על מרן ז"ל והרי הוא כמכנא ר' דדעת
 שפתי הרמב"ם כדור מללו כפי' המשנה כדכבר לה דב מרן כי האף אמנס כבוא
 לבס' חכמה ומכוין אל האמת שקורי קמאקר והיה טעמו ששם כפיקר דקרא קאמר
 ובאת

שם הגדולים מערכת י

ובאת אל הכהני ואל השופט ומאחר עלות דהכי סבר הלמכ"ס מרן דקמותיב שפיר
קמותיב דהרי ק"ל ככית הלל מטעם בת קול :

ואחזה אנכי להרב פר"ח תריץ יתיב לקושיית מרן דק"ל כרכי יהושע דאין
משגיחין בב"ק ומאי דכפיק בת קול דהלכה ככ"ה היא משום כבודן
דכ"ה והא דק"ל בכל דוכתא דהלכה ככ"ה לאו משום כ"ק אלא דמשמע לן כפ"ט
אחרי רבים בטר רובא מנש ולא בטר חידור טפי עכ"ל. ואני אמרתי בחפזי דתרי
נכרי רבכני סופי מטייעי להפד"ח זה ונא ראשונה הראב"ד בתשובה כל שכתב
שנים אומרים דבר הוראה ושתיהם גדול בחכמה ומנין חולק בטל יחיד במי שבוטו
וראיהו דק"ל ככ"ה שהם רבים אף דכ"ה מחדרי טפי ובטל היחיד אף שהוא גדול
בחכמה. וזאת שנית דברי הגהות בשם אור זרוע פ"ק דע"א שכתב הלך אחר
הגדול במנין אף שהאחר גדול בחכמה וכתב הרב שער אפרים סי' י' דטעמו דק"ל
ככ"ה אף דכ"ה מחדרי טפי :

אמנם כד דייקת פורתא דברי הרב פר"ח מודעתי כי קשים דריהטא דכלהו
שמועי משתמוען איפכא דמאי דק"ל ככ"ה היינו משום ב"ק ובפרט
מאותה שאלהו פ"ק דעירובין דף ו' דקודם ב"ק הרוצה לעשות ככ"ה עושה והרוצה
לעשות ככ"ה עושה וכו' וגם בפסחים דף ק"ד פריך והלכה ככ"ה פשיטא דהא נפק
ב"ק אלא משום ב"ק הוא דק"ל הלכה ככ"ה דאי לא"ה הרוצה לעשות ככ"ה עושה
במ"ש כפ"ק דעירובין ופ' אלו טריפות. וא"כ מסתברא דכוזת הראב"ד וא"ל לאו
כדסבר הפ"ח אלא לעולם דאי לאו ב"ק לא הוה הלכתא פסיקתא ככ"ה והרוצה
לעשות ככ"ה עושה ומכא הכ"ק הלכה ככ"ה לגמרי והכ"ק גילה דפי' אחרי רבים
היינו דבר שכתבין ולא משגיחין במחדרי טפי :

וחינין לנאון רבינו שא"י בתשובה הביאה הרמב"ן בחידושו פ' זה בורר
שכתב אם נחלקו ב"ר שהם ג' א' אומר כך ושנים אומרים כך אם שוים
בחכמה מניחין דברי היחיד ועושין דברי השנים ואם האחד עדיף מהשנים הולכים
אחר מיי שנתן טעם לדבריו וכתב עליו הרמב"ן ולא כתחזור לי מתני' דסנהדרין
ובת' ונ"ע מיהו פ"ק דיבמות גבי מחלקת ב"ש וב"ה אמרין כגון דכ"ה רובא מ"ד
לא עשו דהא כ"ה רובא ומ"ד עשו כי אזלינן בטר רובא היבא דכי הדדי כיכחו הכא
ב"ש מחדרי טפי וק"ל התם במ"ד עשו אלא אם אחד חכם גדול תכל חכיריו אין
דבריו בטלים וז"ל התם לא יושבין בדיון עושה כרצון עצמו לפי שכלבו כוונה אחר
החכמה אבל סנהדרין כלם צריכין לדיון וראוי היה שיסכימו כלם לאותו הדעת אלא
דחמנא אחר אחרי רבים הילכך כג' דיינים כמי הולכין אחר הרוב ועדיין ק"ל הך
דיבמות מר"א דבטלו דבריו וכו' ושם ז"ל ר"א ור"מ יחיד במקום רבים אין דבריו על

שם הגדולים מערכת י' ל'ב

א' במקום כ' וכי אהמי טעמא דמחדרי טפי היינו בני רבים ולכוס וזה תהי' דברי הרמב"ן -

ודברי הגאון והרמב"ן מוכחי דאף דהלכה כבית הלל מטעם הב"ק ומטעמא שהם עמותין כו"ס ע"ק דעירובין מ"מ בעלמא לא אמרינן אחרי רבים לא היכא דכי הדרי כינהו אבל כי נד אחד חכים טפי הולכין אחר החכמה אך בחלק"ות דלדברי הגאון אף אי חד בתרי לא בטיל ולדברי הרמב"ן דוקא כי הו' אחר אחר רבים מיהא אז הוא דאולין אחר החכמה וכל זה הוא כמט"ל דפשוט השמועות דק"ל ככ"ה משום דהו' רובא שלא כו"ס הפך"ח לדעת הרמב"ם -

ומדברי הרמב"ן הללו ק"ק על הרשב"ן בס' מגן אבות פ"ד דף כ"ט ע"ב במסכת אל תהי' דן יחיד שהביא דברי הרמב"ם שכתב שאם צרפת עמד אחרים לדון ואלקו עליך ואתה יחיד וחס רבים אל תאמר קבלו דעתי וכו' וכתב עליו הרשב"ן וזה לפי דעתי הוא מדרכי החסיד' כי מן הדין אין הולכין אחר הרוב אלא כשהם שוים ובמ"ט בראשון עיבמו' כי אולין בתר רובא היכא דכי הדרי כינהו ושאי' ב"ט דמחדרי טפי עכ"ל. ולפוס ריהטא כראה דנעלמו ממנו דברי הרמב"ן וקן ביתו ומחככו דתיר שכל מוכסה זו ישב ואסיק דאין הלכה כיחיד היונה לרון עם אחרים והיה דיבמות שאני כחבואר. והרב תורת חסד סי' ה' תקשה על דברי הג"א הנז' מסוגיות יבמות וחילק מדכפשיה כחילוק הרמב"ן ואני בעוכרי אומר דלפראש"ר והגהות אשרי ל"ק מסוגיות יבמות ושפיר מתרצתא אלא שאין רצוני להאריך כאן. ומיהו יש מקום לומר דהבהות אשרי סברי כהרמב"ן.

ומדברי הגאון והרמב"ן והרשב"ן יש לי להביא ראיה למ"ט מהרשד"ם א"ה סי' ל"ה דנשא על קהל אחד איך יתנהגו בצרכיהם אי הולכין אחר רוב קהל כשתם או אחר רוב בעלי כסים והשיב הרב דאחרי רבים היינו כשהם שוים אבל כשיש הבדל לא וסמוכות סגו מהיהא דפ"ק דיבמות דמ"ד ע"א ה"מ כי הדרי אבל ב"ט מחדרי טפי. וגדול כדורו מורינו הרב הגדול טארכנו מהר"א יצחקי ז"לה תמה עליו מדברי התוס' שם ביבמות ושאר דוכתי. ולי ההדיוט לא תבדל מדברי התוס' כאשר יראה המעיין. ודברי מהרשד"ם קיימין ותלתא קראי סריבין תלתא הגאון והרמב"ן והרשב"ן כחבואר.

חוזרנו לענין ראשון למאי דתתאן עלה דמפורש ויכא מדברי הרמב"ם ה"ל"ה בשמים היא אף אם אמרו כהלכה וכביא האומר סברת פ' אמת יהרב הכביא כי הוא כביא שקר ומאחר שכן קיימיתנו במקומה איך רכינו יעקב הנז' כגופי הלכות וספיקא דריכא ופלוניתא דרכוואתא שאלו שאל האי ש מן השמים ויכחו. ומשונים לזבוחיה הוא והסדים למשמעתו עבוד עובדא כאשר השמים מספרים. והלא

שם הגדולים מערכת י

והלל לא בשמים טיה וכלל כי האי בנוכח אם נכיא אומר כי אמר אליהם סכרת פ' אמת יהרב .

ומעין דוגמא אנכי העירוניתהו חקוד דכר במ"ש הנמי" פ"ג ראלכל וכחינוך קי' ט"ן והרשב"ן ח"ג סי' טכ"ג ומרן בכ"מ פ"ה דטומאת מת וכב"ז זר סי' טע"כ דק"ל כר"ש דקברו עכו"ס איכס מטמאים באהל משום דהכי אמר אליהו לרפה בר אבון במציעא דף ק"ד והלא לא בשמים היא ואין משגיחין בכביא אם יאמר סכרת פ' אמת במ"ש הרמב"ם והכי משמע מדאמרינן בשבת דף ק"ח מאי אש יבא אליהו ויאמר ופירש"י סתור ואיסור אין תלוי בו בלא בשמים היא והכי משמע מדאמרינן בעירובין דף מ"ה גבי מאי דשאל דוד באורים ויחזיקו בעבון קצילה דפירש"י התם דמידי דאיסור והתר לא משנייל . וא"כ איך הכי רבנן אהתא אמוד רבנן בשעמא דק"ל כר"ש בקברו עכו"ס דהכי אמר אליהו .

וכזאת יש להעיר עמ"ס גיליון תוספות כו' פ"ק דגיטין דהקטא איך אליהו דהוה טביח במתיבתא דרבנן לא פשיט כל תיקו ומשני דתרו אליהו בינסו והכיאו רבינו בצלאל בליקוטיו כו' וכיזבא בזה כתב הרשב"א בחידושו למנחו"ב דף ת"ה . כמה שאמרו אליהו עתיד לדרשה דאליהו יכול לפרשה באמת סכרת מדרשות דשביח התם עב"ד . והרי לא בשמים היא וכדמשמע מכלל האמור .

וכזה ראיתי למהר"ל ח"ג סי' ק"ו שכתב הרמב"ן חלק על הראב"ד אף כי אמר רוח הקדש הופיע בבית מדרשנו ולא בשמים היא . ומהר"ם ז' חביב בכפות תמרים דף זב חלק על מהר"ל כי אין כונת הראב"ד דרוח הקדש מוחסן הופיע אלא שאמר כן בדרך גיומאל ומ"מ קושטא דמילתא שאם יאמר פוסק פי' אחר בשמועה בשם רוח הקדש יכולין לחלוק עליו ולא בשמים היא עב"ד . וכבר כתבנו לעיל דכברי מהר"ל עיקר . ולעבין דינא טוים הם מהר"ל ומהר"ם ז' חביב כמב' וא"כ הערותינו קיימין בדוכתייהו .

והיה אפשר לומר דכל הכי רבנן אהתא פליגי על הרמב"ם מוכח הו דק"ל כבית קלל משום ב"ק וסכרו דאם הנביא ומן השמי' יאמרו כפי ההלכה מטמאין ועבדינן כותייהו וה"ה אם יבא אליהו ויאמר הלכה כפ' והכי פירושא דגיליתא . וכך הוא הדין ואסברא לן בטעמא בהפיקא דדינא מקבלין מיניה ואמטול הכין והכי טעמא רבנן אהתא דק"ל כר"ש דאליהו אהדה וזה דעת גיליון תוס' והרשב"א וזה דעת הראב"ד שכתב דרוח הקדש הופיע בבית מדרשו כלומר דכזה דיע פנים הרואין לדון זה כמו שהוכיח הוא ז"ל בס' תמים דעים הכי נקטינן . אלא דהרמב"ן חלק עליו דהוא סובר בהרמב"ם דגם בזה אמרינן לא בשמים היא . או דמכח שעיין סבר דהדין להפך וסוד הדען לומר לא בשמים היא כאשר נחזי . אכן דדעתנו להפך

שם הגדולים מערכת י' רג

ע"פ התורה שבידינו

וא"ת אם הראב"ד חולק בזה על הרמב"ם אמאי לא השיבו כי אורחיה וזל
 דמלשון החיבור אין ראיה דאפי' אמר בהלכה ואמת הדבר דאפשר לפרט
 כדתרבמוה רבנן בתראי כמ"ל ומש"ה לא השיבו ופי' המשנה לא ראהו הראב"ד
 כי ער זמן הרשב"א הוא שהועתק מלשון הגרי

אכן ק"ק דמין בכ"מ היכי יהיב טעם להרמב"ם דקברי עכו"ם אינם מטמאין
 משום דאלו סבר הכי והא' לדעת הרמב"ם בכי הא כמי אחרי' לא בשמים
 היא כמ"ט בפי' המשנה וכמו שהבין הוא בדברי הר"מ והוקשה לו תכ"ק דב"ה
 כאמור ויהי אפשר לומר דמין בכ"מ אטעמא דכתב התם דרבינא סבר הכי
 סמיך

אמנם נראה בלאו הכי דלמ"מ מהכי רבואתא דיהיבי טעמא דאלויהו סבר
 כר"ט ולא מדברי הגיליון והרשב"א הכן דכוונתם היינו שאלויהו הנביא
 סבר כך או יפרט כך מכה חכמתו הרמה ויריעתו השלימה לא שיאמר בן ברוך
 נבואה דאם אמרה בדרך נבואה לא צייתינן דלא בשמים היא וזהו כונת מין בכ"מ
 ואין זה סותר דעת הרמב"ם דאם הנביא אמר סבר פ' אמת יהרג דהכא לאו מטעם
 נבואה אתינן עלה כמבואר

אכן משום יתובי דעתא במאי דאתאן עלה בהאי דשאל שאלתא בהלכתא
 גברותא עמייתא ומסתרתא ופלוגתא דרבואתא רבינו יעקב ממרו"ט
 וראב"ד כתב דרוח הקדש הופיע הנה נכון לומר כרשניין דסברי דלא בהרמב"ם
 דאם מטמא מיהב יהיבי אמירה נעימה על הודע בדין אחד בהלכה צייתינן לה ועד
 ממחר דק"ל כב"ה משום בת קול וככל אשר דברנו והנהו סוגיות אשר זכרנו יש
 ליטבם דלא ליהוו כנגד היסוד הזה כאשר יראה המעיין

א"נ אפשר לומר דגם הראב"ד ורבינו יעקב הכן הן הן יודו לדברי הרמב"ם
 דאם נביא ניבא בשם ה' דסברת פ' אמת בא האות כי הוא נביא השקר
 ויהרג דלא בשמים היא דלא הרשנו הקב"ה ללמוד מן הנביאים אלא מן החכמים
 כמ"ט ובאת אל הכהנים הלויים ואל השופט אמוס בדבר שנחלקו בזמן הסנהדרין
 ועמדו במחלוקת ואין מכריע ולא אתמר הלכתא לא כמר ולא כמר בזה אם יבא
 בת קול או רוח הקדש לומר שסברת פ' אמת צייתינן לה תאחר דהסנהדרין והשופטי'
 לא יכלו להסכים בדבר ויש פנים הנראין לכאן ולכאן והב"ק הוא בהלכה דקודם
 הב"ק ירעבו טעם סברא זו וכי מרלית הכרעת הכהנים והשופטי' דאין מכריע בזה
 שומעין לב"ק ורוח הקדש שאמר בהלכה ובהא מתרבתא נמי קושיית מין מכ"ק
 דב"ה לדעת הרמב"ם דשאי מחלוקת כ"ה כי איש אין בארץ להכריע וככה"ל לא

אמרה

שם הגדולים מערכת י

אמרה הרמב"ם וכ"ט בגון הרבנים אחר הגאונים כי הן בעון חלק הלך סדר לימוד
 תכאי ואקוראי ורבנן סבוראי נחמד למראה יאה ויאה שהיו לומדים בקבוצת גדול
 וכורא למאות ולאלפים וחכמי ישראל אברורי אברור על ד' ככפות דליכא תו ובאת
 אל הכהנים הלויים ואל השופט . אז כאשר שמעו לו ז"ל והופיע רוח הקדש על גדול
 הדור איזה גופיה שפיר שמועני' אזינו תשמענה כאשר יורו משמים וכל אשר נבע
 אלהים בלבו באלו אחרו לסמוך מאחר דאין בידינו בחכמי הדור להכריע וגם הדין
 שהיא ותסברא שהיא יש לה פנים מסבירות בהלכה וה"ט דהראב"ד ודבינו יעקב
 הנז' . ומיהו אי גברא רבה נראה בעיניו מתוך התלמוד וכללי ההלכות להפך יכול
 לחלוק דלא בשמים היא וכמו שהרמב"ן חלק על הראב"ד כן נראה לפום
 דהטא .

ומסוגיית חולין דף קכ"ד הנז' שהבאתי לעיל היה נראה להביא ראיה לדברי
 מהר"ם ז' חביב בתוספת י"הכ דף ג' ע"א שכתב דאין הולכין
 אחר הכביא אבילו בספק מציאות כגון בן ז' לראשון או בן ט' לאחרון או פ' אחר
 עברו לפ' וכינא והקשה לפ' כמ"ט שהמן היה מביד הספיקות וכן כשהיא דרשבה
 פ"ב דשבת וביחא ליה דע"פ הדינין וההלכות היה פוסק הדין משה רבינו ולאמת
 דבריו בא האות העומד שכתבו מוכיח וכן רשבה אבמריה סמוך עיין בדבריו
 באורך ולמדנו מדבריו דלא מיבעיא בס' דין דאין לסמוך על דברי כביא אלא אף אם
 הדין פשוט לנו אלא שאנו מסתפקים במציאות גם בזה אין סומכין על כביא וכינא
 ולכאורה מסוגיית חולין הנז' דפירשה הרמב"ם אפי' אם אמרה יהושע בדרך כביא
 לא צייתא לה והתם קיימי במציאות אי אמרה רבי יוחנן ארישא או אסיפא הוי
 מייעתא לדברי הרב מהר"ם ז' חביב וכן משמע קצת מההיא דרבחים דף ס"ב . וכך
 מתבאר בספר הרב כבי דוד בריש ספרו .

אמנם אני בעיניי הוכחתי מכמה סוגיות ומיסודן של ראשונים רש"י ותוספות
 והרשב"א והרא"ש בכמה דוכתי שסברי להפך דבספק מציאות כן הודיע
 וביא צייתא ליה וכמו שהארכתי אני ההדיוט בענייני בזה בספרי הקטן ברבי
 יוסף א"ח סימן ל"ב ואין כאן מקום להאריך .
 ורבי רבינו יצחק מווייבא תלמיד רבינו יהודה מפריש וראב"ה . ותלמידיו הרמ"ה
 ומהר"ם בר ברון .

ודע דהפוסקים זימנין דקרו ליה הר"ה מוויבא וזימנין קרו ליה רבינו יצחק אור
 זרוב . וזימנין קרו ליה רז"א והוא ר"ת רבינו יצחק אור זרוב . שהרב
 הוא המחבר ס' אור זרוב . ואני הצעיר חזה הוית ס' אור זרוב כי על נשים וזיקין
 בסוגיית התוספות באריכות וגדול האריכות והכמות . וקרא גם הס' אור זרוב על

שם הגדולים מערכת י ל

ידי טיבה כג"ש כח' שמות הניטין דף כ"ז ע"כ וז"ל הר"ר יצחק אור זרוע מאוסטרליך
 חולק דאומר במדרש אור זרוע לנדיק ולישרי לב שמחה ס"ת רבו עיקבה ח"כ ט"ז
 דכותבין ליה בה"א ולא באל"ף ומרוב שמחה שמחא אותו נדיק רמוז באתו פסוק
 קרא ס"ר יצחק הנו' הס' שחיבר אור זרוע עכ"ל. וראיתי להרב מהר"ם חת"ו
 בהלכות קטנות בקונט' גיטין שכתב וז"ל עיקבה בה"א - נחם כתוב בג' ג' ג' ג'
 אור זרוע וכו' ס"ת עיקבה מכאן נראה לכותבה בה"א עכ"ל. ונפלא מהם שהתח
 מל"ל במדרש והראיה מרבינו יצחק מוינא. והיה הר"ר מוינא בתחילת האלף
 הששי.

ך רבינו ישעיה הראשון. כתב מהרח"ו א"ל שהוא משרש זיהרא עילאה דארס
 והוא רבינו ישעיה מטרנאי. והוא רבינו ישעיה שמביאים הרא"ש ושכלי הלקט
 וס' תביא והטור והפוסקים. והוא הרב המחבר תוספות לר"ע על קדושין הגרפס
 ר"ת רבינו ישעיה דטראכני ודלא כמהר"ל וכבר על זה ירדוף הקור"א חרו"ו והס"ג
 יש"ב על מהר"ל. וחיבר ס' המכריע. ואמי הצעיר ראיתיו כל. ומזכירו הרב
 מגילת ספר. גם ראיתי קובץ תשובותיו כל. וכן האגור מביא מתשובותיו. ועוד
 יש אתי פסקי שבת עירובין פסחים חולין על קלף כל מהרב. ובתשובות הרא"ש
 ח"כ סי' ל"ה הובאה תשובת רבינו ישעיה להר"ר אור זרוע ע"ש:

כא רבינו ישעיה אחרון הוא ר"ח שמביא בשלטי הגבורים וכתב מהרח"ו א"ל
 שגם הוא משרש זיהרא עילאה דארס. והוא נכדו של רבינו ישעיה הראשון.
 ומה שכתב בדברי ר"ח ששטה"ג ח"ה הוא מר-זקני הרב וכן כתוב בפי' בשלטי
 הגבורים ריש ברכות וכ"כ הרב כה"ג בה"מ סי' מ"ו הנשבע אות ל"ב. ועיין מאי
 דכתיבנא בענינותין לקמן במערכת הש"ן בס"ד.

כב רבינו יצחק דמן עכו מביאו הרב ראשית חכמה. והוא תלמיד הרמב"ן וחיבר
 ספרים הרבה. ובכמה ספרים כל כתוב הירע והוא ר"ת הרב יצחק דמן
 עכו. וראיתי בכ"ז ספרו מאירת עינים לשרש סודות הרמב"ן וכתוב שם להב סכ"ר
 דעת'ו. ר"ת. יצחק הצעיר בר שמואל בר דמן עכו. תו' ומהרח"ו א"ל במגילת
 פתרינו כל מביא מחכו הרבה ענינים.

כג רבינו יונה יחסיד מגירונרא. תלמיד הרמב"ן. כ"כ בס' יוחסין וכס' קורא
 הדרות דף ע"ט ע"כ השיבו מתשובת הרמב"ן סימן רפ"ד שכתב לו בכבוד
 גדול ע"ש ואין זו ראיה דכיון דהפליג בחכמה וסדר קדושה פליג ליה רביה
 יקרא.

יד ראיתי במדרשו סוף מ"ק שכתב ובהלכות שמחות מהר"ם כתב אמר לי
 הרמב"ן מפי רבינו יונה וכו' ע"ש ובענין זה כתב הרא"ש שם כתב רבינו

מאיר 9 2 ב ט

שם הגדולים מערכת י

מאיר בשם רבינו יונה ועיני בתשובות מהר"ט בן הרשב"ץ סימן דצ"א • ותלמוד
 רבינו יונה הוא הרשב"א ומביאו בהידושי ותשובותיו • וחיבר רבינו יונה'ם היראה
 וס' שצרי תשובה • והקורא בהם ישביל קדושתו וחסידותו ולכו ימהר לשוב כי דברי
 קדושתו ככנסים בלב והיו לחארות • ומשם נראה כי חיבר עוד שבעים בתורה
 ותפלה • ובס' היראה הזכיר לרבו רבינו שמואל בר שמיאור וחיבר ביאור לסלכות
 הר"ף וכרפס מס' ברכות • אך הלשון הוא מתלמודיו וכך מכנין אותו הפוסקים
 לטעמים תלמידי רבינו יונה • וחיבר חידושים על התלמוד • ויש אתנו חידושו על
 בתרא וסנהדרין כו' • ורבינו בצלאל מזכירו בשיטותיו המקובלות • וכן הרא"ש
 והטור ושאר פוסקים •

בר רבינו ירוחם • היה בשנת צ"ד לאלף השני • והוא תלמיד רבינו אברהם בן
 אשמעאל תלמיד הרשב"א • וגם היה רבינו ירוחם תלמיד הרא"ש • וחיבר ס'
 אדם וחוה וס' משלים • וספרו מלא טעיות המעתיקים כמ"ש הרלב"ח בתשובה סו'
 ק"ט • והמגיד לדרך קראו בשמו ירוחם טמירי • וכן כמה רבנים שחיברו ביאור
 לספרו כמו הרב מהר"ט יונה והרב בני אהרן ודכוותיהו או כתבשו בישיבה של
 מעלה או כאברו החיבורים ומעט מוצער מס' משלים ביאר הרב כתיבות משפט •
 ומאיתי כמה זימני שכותב דעת רבותיו סתם והוא כגד הרא"ש כמו שכתתי במקו'
 אחר • וכתב מהרשד"ם א"ה סוף סי' קנ"ח דעלינו יש לסמוך יותר מהר"בש •

בדה רבינו יעקב בן הרא"ש • קורא אותו המגיד לדרך יעקב דחילי • וחיבר
 ארבעה טורים • קרוב לשנת ק' לאלף השני • וגדולי דורות פשו חיבור עליו
 כמו מהר"י אבוהב ומהר"ן חביב ומהר"ם אלשקר • וזכה מרן בית יוסף שחיברו יצא
 לאור ונתפשט לכל ישראל • ואחריו הרב דרישה והרב בית חדש • ורבינו יעקב כתב
 פרפראות על התורה • ולפי מ"ש בהקדמתו מוכח שזה שבידינו אינו כל החיבור
 בשליחו' אפס קצוה :

גו רבינו בעל הטורים חיבר קיצור פסקי הרא"ש כמו שנראה מדברי מרן בן
 צמחה דוכתי ובא"ח סי' ש"ח כתב דהטור ברמז' מסדר דברי הרא"ש בקצרה
 אבל בטור כותב דעתו הלכה לניפשה • וכן כתב רבינו בצלל בתשו' סי' כ"ב וכתב
 שבאו לידו קיצור פסקי הרא"ש כתובים בקלף וקיצור התשובות • וגם הרב ת"ט באו
 לידו קיצור פסקי הרא"ש כתיבת יד • וכן כתב רבינו ירוחם בהקדמתו שרבינו יעקב
 כתב קיצור פסקי הרא"ש ודלא כהרב בית חדש א"ח סי' תכ"ז עייף ו' דמסתפק
 בזה ע"ש • ורבינו יעקב בעל הטורים כמע מאשכנז לבא לארץ ישראל ובעיר ביאור
 כתבשש בישיבה של מעלה וסיתת מנחתנו בבור :

שם הגדולים מערכת י' לה

יך רבינו יהודה בן הרא"ש אחיו וחתנו של רבינו יעקב בעל הטורים - וכתב ספר יוחסין ברף ל' כ' רפ"ט: אמטטרס שבזמן השמד הרבו עצמם רבי יהודה ואשתו וחמותו אשת רבי יעקב בעל הטורים בטוליטולא ושם הביא ס' יוחסין השם מרדכי דהיכא דירא שאינו יכול לעמוד בנסיון מותר להרוב עצמו וכתב שיש לו ראיה חזקה על זה מההוא כובס שהפיל עצמו מהגג על שלא זכה להודמן באשככתיס דרבי וינאת כ"ק שמוזמן לחיי העה"ב כג' פ' הנושא - שכ"ד הרב ס' יוחסין עש"ב - ואף דמין כס' בדק הבית יד סימן קנ"ז כתב דיש אוסרין - ראיתי להר"טבא בחירושי ע"ז דף י"ח שהתיר משם ר"ת וכתב שכבר הורה זקן וגדולי צדפת התירו הלכה למעשה עש"ב :

ומהרי"ט בחידושו לכתובות ס"פ הנושא כתב דטעם ההוא קצרא שהפיל עצמו היינו על שחילל שבת ונרצה לו וכ"כ מהר"ר בכלל בשיטת מקובצת עם וכתב שכן שמע מפי רבינו קלוונימום בירושלם ע"ס :

ומבאן קצת ראיה דמותר להמית עצמו משום תשובה לכפר עונותיו וכעובדא דיקים איש צדורות בכ"ר ור' אלעזר בן רורדיא פ"ק דע"ז - אבל מהר"ש יפה ביפה תואר בכ"ר פ' ס"ה כתב דאינו ראוי להמית עצמו משום תשובה עש"ב והרב שכות יעקב ח"ב ס' ק"א רחם דבריו עש"ב - ומיהו אחר הרואה בעיניו יראה דיש מקום לסברת מהר"ש יפה ויש להלית בעדו - ומ"מ כראש דאף לדעת מהר"ש יפה שהוא בכלל אך את דמכס היינו איסורא לחוד אבל אינו בכלל מאכזר עצמו לדעת שאין מתאבלין עליו וכו' ככ"ל :

ומ"ש הרב ס' יוחסין עם דהאי עובדא דרבינו יהודה היה שנת קכ"א כראש דהוא ט"ס - והוא עצמו ברף ק' ע"ב כתב כפטור ה"ר יהודה בן הרא"ש שנת ק"ט - ושם בסמוך כתב כהרב ה"ר יהודה בן אשר חכם גדול דומה לאבותיו יודע כל התלמוד ועשה ס' חקות שמים הוא כינו של פרא"ש וכו' ס' השנה אל קכ"א עכ"ל ונראה דזה ה"ר יהודה תורגי הרא"ש ואינו בן הרא"ש הנו' ועמ"ס בהקדמת צידת לדרך :

כח רבינו יצחק מודלא - בזמן רבינו יוחס שנת ז"ר כ"כ צמח דוד ועיין בקורא דף כ"ו סוף ע"א - וחיבר שיערים באסור והתר קראו בשמותם שיערי דורא - פ' אוני הדורות חיברו הנהות עליהם הרב תרומת הרשן ומהרש"ל ומבא שיערים למהר"ן שפירא אב"ד הוראדנא - ומהר"ם חיבר תורת מטאת כפי סדרו :

כט הר"טבא - תלמיד הרא"ש והרשב"א - וזמנין דנושכחת דאומר מורי סתם על פרא"ש ונראה שלמדו יותר לפני הרא"ש - והרב יד תלמידי דף קפ"ח סוכי

ועין לה שם
 ק"ט במבטא
 י"ו בס' מ"ג
 ל' ס' דף י"ח -
 ס' ע"י י"א
 על י"ג ס' מ"ב
 י"ג ס' מ"ג

שם הגדולים מערכת י

דגם הרב רבינו מאיר הלוי רבו של הר"טבא . והסוף עוד לומר דהרמ"ה היה רבו
 מובהק ולא הרמ"ה שבן כתב וכן דעת מורי המובהק הר"ם ואין מובהק אלא אחד .
 יק"ק שהוא בעצמו בסוף הלשון הביא שכתב הר"טבא בכמה דוכתי מורי הרמ"ה
 המובהק וא"כ הרי רבינו דגם להרמ"ה מכה מורי המובהק כמ"ש על הרמ"ה ואין
 כתב דהרמ"ה לא היה רבו מובהק דאי מובהק לא אחד . וכת' מהר"ו ז"ל דהר"טבא
 משרש אחד מן הרמ"ה עילאה דאדם שרי . מוסי הארכי ורבי חנינא בן רוסא ורבי חנינא
 בן עקשיא ושאר גדולי עולם :

ל הר"טבא חיבר חידושים על התלמוד וכבר נרפסו חידושי קידושין עם תוספות
 ר"ד . ובאמטרדס נרפסו חידושי עירובין תעניות מ"ק כתובות מניעא
 ובקושט' נרפסו חידושי סוכה בכלל ז' שיטות הרשב"א וחידושי יומא . ובשלוניקי
 נרפסו חידושי גיטין וע"ז . ובאשכנז נרפסו ח' חולין ומכות . ובכתובה ראיתי יבמות
 נזיר נדרים שכונות נדה :

ודע כי חידושי הר"טבא מניעא שנרפסו באמטרדס הם מכוונים עם חידושי
 פ"ק מניעא שנרפסו בסוף תשובות מהר"ם גאלנטי אמנם לא יכזבו עם
 מה שהביא רבינו בכלל באסיפת זקנים מניעא כלל . וכראה שהם מהדורא אחרת .
 ובסוף חידושי ע"ז כתוב שהשלימה בעיר אלקוליאה די סינקה שנת ק"כ :

לא הר"טבא חיבר שו"ת ומייתיה מהם מרן בב"ו והרב פר"ח במ"ס חיים גם חיבר
 ס' הוכרין להליץ על הרמב"ם מהשגות הרמב"ן בפי' התורה כמ"ש מהר"מ
 בדרשותיו דף ק"ה :

לב הר"טבא מרגלא בפומייהו דרבנן שהוא רבינו ז"ט בר אברהם . אבל נראה
 שהוא רבינו ז"ט בן אשכנזי שהרי מהר"ב ח"ד סי' ח' כתב והר"ר ז"ט בן
 אשכנזי כתב בחידושו פ' האיש מקרא וכו' והלשון ההוא הוא בחידושי קידושין
 להר"טבא דף ק' . גס"בס' אורחות חיים מייתי תדיר דעת הר"ט אשכנזי והם דברי
 הר"טבא בחידושו כגון בריש ה' סוכה בא"ח דף ק"ע א' כתב משם הר"ט אשכנזי
 ויש לשאול על מה סמוך והוא בחידושי הר"טבא דף כ"א . ומ"ש דף ק"ד ריש ע"א
 משם הר"ט אשכנזי הוא בחי' הר"טבא הכו' . גם זימנין דכותב בא"ח משם הר"ט
 אשכנזי וכי מייתי ליה מרן בב"ו כתב הר"טבא כמו בא"ח סימן תרמ"ו והלשון הזה
 הוא בחי' הר"טבא סוכה דף ל"ד . גם ראיתי חידושי קידושין ועירובין להר"טבא
 המודפסים והמה בכתובים כז' וכתוב בהם שחיברם רבינו ז"ט בן אשכנזי ועוד הראש
 לי אחד מאוהבי ה"ו שהר"ם אלטקר סוף סי' ל"ד מביא לשון הר"ט אשכנזי והוא לשון
 הר"טבא בחידושי כתובות . ויתכן שהר"ט אשכנזי הוא בן אברהם והכל מתוקן :

ודע

שספר הקות הדייכים כסתפקו מה חיברו והנה נמצא אתי בכ"ו וכתוב שס
שחיברו רבינו ז"ל אשכנזי תלמיד הרשב"א . וספר זה הזכירו הרב הנמקי
פ' זה בורר ומהר"ש בן הרשב"ן בס' תיקון סופרים והר"ס אלשקר
והרדב"ן בתשובותיהם :

לג

רבינו יוסף חביבא חיבר נמקי יוסף . וראיתי בדרשות מהר"ם ז' חביב כ"ו
שכתב שלשלת יחוסועד הרב הנמקי חומר מוגזע גאוני ספרד . ובס' קורא
הדרות דף כ"ו כתב וז"ל הר"ן עשה פירוש על כל ספר הר"ף אלא שהמסכתות שלא
כדפסו פירושו עשה עליהם פירוש בעל נמקי יוסף וכו' ועוד שהר"ן כתשו"ס כ"ח
וסי' ע"ו חביא תשובת הרא"ש וגם בפירושו להר"ף מזכיר הרא"ש בקצת מקומות
ומהם ריש פ' הגוול עצים עכ"ל . ואחר הרואה כאשר ירוף הקור"א מריהטא דלישניו
מקול הקור"א יורה יורה שבימי הרב הנמקי היה דפוס וכדפס פירוש הר"ן בזמנו
והמסכתות שלא כדפסו עשה פירוש הרב הנמקי . ולי ההדיוט פשיטא לי שבימי הרב
הנמקי לא כדפס הר"ן . והקדוב אליו שבימיו אכתיו לא היה דפוס לספרי ישראל . ועוד
שגם הרב הנמקי עשה פירוש על כל הר"ף וכמו שמביאים קצת אחרונים נמקי מכ"ו
ומהם הרב בני יעקב סוף דף ת"ו ודף קכ"ו :

ומ"ש

דהר"ן בפירושו חביא הרא"ש ומייתי מפ' הגוול לא דק דהר"ן בחידושו
הכדפסים ואשר בכ"ו ולא בכיבור ההלכות אינו מזכיר הרא"ש וכ"כ
מהר"ר בני בתשובותיו סי' כ"ב . גם פי' קמא הוא להרב הנמקי כמ"ש מהר"ן שם
ובס' דרך תמים ומסובית לשונו מוכיח :

ודע

שכדפסו אמשט' הגיהו הר"ן ונמקי ע"פ דרך תמים וכמסת מכות אשר
לא הגיה בדרך תמים כתוב עלה גם כדפסו חדש הנ"ל הר"ן וזה גרס
להרב מופת דורנו מהר"ר בר דוד כספרו הנכבד דברי אמת ריש קונט' ה' שהקשה
דברי הר"ן דשבעות עם דברי הר"ן דמכות ועלם מהרב ז"ל דפי' מכות הוא
שהנמקי וכן תראה להרב ת"ט והרב כנה"ג והרב ש"ך כי מיישו פירוש מכות הם
מיחסים אותו לנמקי ואכזהו דכלהו מרן בכ"ו ד"ר סי' קפ"א ושאר דוכתי :

גם

פירוש מועד קטן הוא מהרב הנמקי וכמש"ל במערכת הו"ו גושם הרב יד
מלאכי :

ודע

כי מה שמביא מרן בכ"ו מפירוש בתרא כסס הר"ן רבים חשבו שכותו על
כ"ו אלא שמרן כותב הר"ן מפני שכך כתוב בדפוס שהיה בזמנו על דרך מה
שכתב מרן גופיהו על תשובות הרמב"ן דאף דירע כי הם מהרשב"א כותב הרמב"ן
שטעם שכך כתוב בדפוס ויד כל אדם חושב שביספרי דפוס וימצאו מוכסאם וכן כתי
חשבו שכך הוא כמ"ש המש"ס ז"ל בתרא כי היא דכתב בח"מ סי' רמ"ו ברין אומדנא

שם הגדולים מערכת י

שהר"ן מסתפק וכו' ומהר"ם מלובלין סי' ק"ח והרב ש"ך שם בח"מ סי' רמ"ו כתבו
 דלא כמ"ש מרן דהר"ן מסתפק דק פשיטא ליה :

אכל

בקושטא מ"ש מרן בשם הר"ן הוא הר"ן בחירושי בתרא וכן הוא בחי'
 הר"ן לכתרא כו' דכרבי מרן שהוא מסתפק וכו' . וכב"ה ח"ה סי' ק' מזכיר
 דברי נחמי בכתרא ודכרי הר"ן . ועמ"ש הר"ן פ"ק דע"ז וכתבו משם
 הר"ר אשר ועיין בב"ח י"ד סי' קמ"ט :

לר

הרב הנחמי מזכיר הר"טבא תדיר ויש מי שכתב דרוכ מ"ש הנחמי סתם הוא
 מהר"טבא . והרב הנחמי מזכיר להר"ן בשם הרב"ר כי הר"ן הוא בר ראובן .
 וכתב בס' הקורא דף ז'ך שהרב הנחמי היה בזמן הר"טבא . ורכו מהר"ם תלמיד
 הר"טבא :

לה

הר"טבא תלמיד הר"ן ורכימו חסדאי קרשקש כמבואר בתשובותיו וראיתי בקובץ
 ישן שכבא הר"טבא לאלג'אזייר לא כהגו בו כבוד והלך לעיר לאחרייה וכיוהו
 והחרימו . והראה יראה להרשב"ץ בתשובה ח"א מסי' קנ"ח ואילך שכתב שנתמנה
 הר"טבא לריון ע"פ המלך ובלעדו וכו' . ויש לו תשובות ב' חלקים ומרן כב"ה מזכיר
 תשובותיו מח"ב . ואזי הצעיר ראיתי תשובות הר"טבא ח"ב כו' והם חלק מתשובות
 שמודפסות שבידיו כסדרן . גם ראיתי בב"ה פי' הר"טבא על התורה ממאמרי ר"ז
 ופשוטי הכתובים . גם חיבר חידושים על התלמוד ורכימו בכלל במקובצות מביא
 קצת מחידושויו :

לו

מהר"ל תלמיד ממהר"ר שלום מווינא וכתב מהרש"ל בתשו' סי' ע"ט דמהר"ר
 שלום היה גדול מאד ולא היה חושש לדעת הטור . ומהר"ל חיבר שו"ת . וגם
 יש ספר מנהגי מהר"ל :

ודע

דמהר"ל הוא מהר"ר סג"ל והוא מהר"ר מולן כמבואר במנהגי מהר"ל וכ"כ
 מור"ם בס' יחסין דפוס אמשטרדם דף קכ"ה וכמוזמה שגעלם זה מהרב
 כנה"ג דבא"ח סי' רכ"ה וסי' ט"ז ועמ"ש מרן בב"ה בשם מהר"ר מולן כתב בכנה"ג וכן
 בתב מהר"ל בתשובה . משמע דסבר דתרי הוו . וגעלם זה גם כן מס' קורא הדורות
 שכתב דף ז'ך וז"ל וכזמן הזה היו באשכנז הרב יעקב מולן וגם באותם הימים היה
 הרב יעקב הלוי ונקרא מהר"ר סג"ל שחיבר ש"ת בן מהר"ם סג"ל עכ"ל . הרי שבהדיא
 גילה דעתו שהרב יעקב מולן ומהר"ר סג"ל תרי הוו ומכאם בשתיים ולא עלתה
 לו והוא באחד כמבואר :

ונראה

שמכנין להר" מהר"ל מולן על שם אביו שנקרא משה כי משה מכנין
 אותו מולן כמ"ש בשמות הביטין דף כ"א משה המכונה מולן ולכך
 קראוהו רבינו יעקב מולן על שם אביו כמו מור"ם בעל ההנהגה שקורין מהר"ם
 איסרלאס

שם הגדולים מערכת י' לז

אישראלים על שם ישראל אביו וכשם ישראל יכונה .

זעור מכנין למהר"ל הרמ"ה הר' מולין הלוי על שם אביו כמו שתראה בסוף תולדות אדם מהרשב"א הרפ"טו שם קצת תשובות מהרמ"ה והם תשובות מהר"ל כמו שתמצאם בתשובותיו . ומורינו הרב הגדול שארנו מהר"ל זאבי זלחה בדרשותיו פ' וירא כתב עיין בתולדות אדם להרשב"א בסו"ת להרמ"ה וכו' וק"ק דהו"ל להביא מצינר תשובת מהר"ל סי' א' ולא מאותן תשובות שהן מקוטעות ועיר שם . וכמוהו לי דתשובת מהר"ל הנו' בעלמה מהרב פנים מאירות ח"ב סי' ל"ב ע"ש .

וכן בתשובת מהר"ל קולון סי' קס"ג קראו שם מה"ר מולין ס"ל למהר"ל ואתה תשובה שכתב שם בסו"ת מהר"קו שהיא לתלמיד מה"ר מולין היא תשובת מהר"ל וי"ל והרי היא בסו"ת מהר"ל סי' קס"ג . ועיין בהגהה ב"ד סי' רמ"ב דין ז' ודין ח' . ובסו"ת מהר"ל סי' קס"ח הזכיר למהר"ל בעל תה"ד בשם חבר . ומהר"ל כתב קש בשיבה של מעלה שכתב קפ"ז :

לז מהר"ר יעקב וי"ל . תלמיד מהר"ל כדמוכח בתשובות מהר"ל וי"ל סי' עק"ב ושאר דוכתי . וחבר תשובות ושחיטות ובריקות . ומרן ב"ז מזכירו לפעמים כמו ב"ד סי' רכ"ח וע"ש בהגה"ג הגהת ב"ז אות ג"ט . והגאון מהר"ר כתבאל אב"ד מקראלסווא הרב המחבר ס' קרבן כתבאל הוא שמיני להרב ז"ל :

לח מהר"ר ישראל המכונה מהר"ר איסרלן רבו הוא תלמיד תלמידו של מהר"ם מרונטכורק הרייב"ש ויאל אופנהיים תלמיד מהר"ם וה"ר עוזר משלעז"א תלמיד ה"ר יואל ומהר"ל תלמיד ה"ר עוזר כ"כ מור"ם בסוף ס' יחסין :

לס הרב מהר"ל חיבר סו"ת תרומת הדשן ואינס הלכה למעשה רק הרב עצמו עלה ונסתפק ופתח בתשובה כ"כ הרב ש"ך ז"ד סי' קצ"ו ס' ק"ט והרב בית שמואל א"ה סי' ק"ל ס' ק"ד והרב שצ"ר אפרים סי' ת"ב ושאר אחרונים :

פ ועוד חיבר פסקים וכתבים והגהות לשערי דורא וביאורים על רש"י בפי' החומש ומרן בתשו' דיני ברושין סי' י"ג הפליג לעשות יקר להרב תה"ד וכתב מהרש"ם בתשו' א"ה סי' קנ"ה וסי' קצ"ו ובח"מ סי' קכ"ג דרבו מהר"ל טאיטאנץ היה מחשיב דברי מהר"ל דרכיו ירא"ש ועיין להרב פרח מטעם אהרן ח"מ סימן פ"א :

טא מהר"ר ישראל מברונא מביא דבריו מור"ם בדרכי משה ובהגהה . ואני ראיתי קובץ תשובותיו כ"ז . והוא כסמך למורינו ממהר"ל וי"ל ומהר"ל כדמוכח בסו"ת מהר"ל סי' קכ"א ובפסקים וכתבים ממהר"ל סי' קכ"ו והנמשך וחכירו הי"ש מהר"א מבראב :

שם הגדולים מערכת י

כב מסר"ר יוסף קולון היה במלכות סאכויא כמ"א בשרש קמ"ט ומהר"קו כותב על מהר"ל ומהר"ו ז"ל וחולק על מהר"ו מכרובא כמ"א בשרש קס"ט וכן שרש פ"ג דרך קשתו על מהר"ם קאפסלי מקושט' ובקורא הדורות כתב דמשרש קס"ג כראה שהיה תלמיד מהר"ל וליתא כי התשובה היא ממהר"ו וי"ל כהש"ל ואיכא מתורתו של מהר"ו קולון ומהר"ל קדם למהר"קו כמ"א הגאון מהר"ד כתי בתשובה סי' קכ"ד והשיב על הרב שכות יעקב :

ומאי דתריץ דכוריה הרב שבות יעקב בח"ב ריש סימן קכ"ב ותלי זייניה במ"א סוף ס' יוחסין כראה שהוא ט"ס וגם מה שהביא מתשובת מהר"קו סס"כ כ"כ וסס"ג ע"כ וסי' קכ"ב איכא ראי' דמי זה אמר שהרב שמזכיר שם הוא מהר"ל תיבוב דעסיקא בית והרב יחיאל טראכובט מכיזו של מהר"ו קולון כמ"א בשו"ת מהר"ם זכות סוף סי' כ"ה ומהר"קו כתבקש בישיבה של מעלה שנת ר"ס :

אג מהר"ר יהודה מיכץ נרפשו קצת מתשובותיו עם תשובות מהר"ם מפאדוב"א והיה בומן הרא"ם והרא"ם מזכירו לשבח :

מד מהר"ר יצחק אבוהב תלמיד מהר"ו קפנטון גאון בקאשטיליא ומהר"ו אבוהב כשוא פגים אלל מלך פורטוגאל כמ"א שמהר"מט בתשובה ד"ר סי' ד' ומרן ב"ז מזכירו בשם רבינו הגדול ושמעתי דהוה רבא דרכייה מהר"י בי רב וחומר מהר"י אבוהב פי' לפי' הרמב"ן על התורה וס' מנורת המאור ונרפשו ועוד חיבר שיטות על התלמוד ונרפס קצת בשו"ת מהר"ם גאלאכטי וחומר פ' ארון העדות מפסקי הלכות וביאור לטור א"ש וביאור לפעמים מרן בב"י ואני הצעיר ראיתיו כ"י ועיני בתשובה שבסוף ס' שבעה עינים ותלמידיו הם מהר"א זכות הרב ס' יוחסין ומהר"ם בארון שחיבר כללי התלמוד כ"י וכתבקש בישיבה של מעלה בשנת רכ"ג בפורטוגאל :

מה מהר"ו די ליאון תלמיד מהר"ו קפנטון הגד' חבירו של מהר"י אבוהב וכתב מהר"ו וכל שהיה משרש כמה תנאים ואמוראים משרש יהרא עילאה דארס ומרן ככ"י כותב עליו רבינו הגדול ותלמידו הר"א בן בולט בתשובה בסוף ס' שבעה עינים מאריך בשבחו וכתב הרב ס' יוחסין שהיה מלומד בכנסים ולבו כלב האריה וכתבקש בישיבה של מעלה זקן בן שבעים שנת וכתב בס' קורא הדורות שהוא חיבר מגילת אסתר להגביל הרמב"ם מהשגות הרמב"ן בס' המצות :

בו מהר"ד ישועה הלוי חיבר הליכות עולם בדרכי הגמ' שנת רכ"ז ומרן מהר"י קארו חיבר עליון ס' כללי הגמ' ועליהם חיבר מהר"ש אלגאזים יבין שמועה :

שם הגדולים מערכת י' לח

מז מהר"ר יעקב לנדא אשכנזי חיבר ס' פאנור בשנת ר"ס וכס' סכ"ז מזכיר
 למהר"ר איסרלן בעל תרומת הרשן ולמהר"ז קולון. ובסופו יש חידושי מדינים :
מח מהר"ר יעקב ן' חביב . תלמיד הרב שמואל זאלאנסי . וא"ה מגדוש ספרד
 מעיר סמורה . וחיבר ס' עין יעקב בשלוחיקי ומרן מזכיר ס' עין יעקב בח"ח
סל תנ"ר . ועוד חיבר מהר"ז ן' חביב תשובות ושקיל וטרי עם הרא"ם בתשובותיו
סי ן' ועוד חיבר ביאורים לטור א"ח וז"ל ומביאו וז"ל ב"ו והוא אכיו של הרב מהר"ר
 לוי ן' חביב :

מט מהר"ז אבראבאביל טר וגדול חוטר מגזע ישי וזהו היה מגדוש ספרד שנת
 ת"ורה ישראל חיבר פי' על התורה ועל הכובאים באורך וברוחב וס' משמע
 ישועה וס' זכח פסח וס' ראש אמנה ועוד חיבר חיבורים רבים ובהקדמות ספריו
 מודיע צערו ויגאל ויחזק לשוח סיחה מכל הקור"ה עליו ועל אחיו בית ישראל עש"ב .
 והיתה מנוחתו בפארו"ה ש' רס"ט . ומרן מזכירו בה' ברכות ככ"מ וכבית יוסף :
ן מהר"ר יוסף אבראבאבוי . ראיתי במכתב להר"ח אבראבאבוי חכמי בניו שכתב
 שהיה מגדוש סמיליא וקדש את ה' וכל לארץ מנרים והוא רבו של הרדב"ז . ועלה
 לצה"ק צפת תוב"ב ונעשו לו כמה נסים והאריך בשבח הרב . וכן ראיתי להרב
 ספר שחרדים שכתב דף י"ד שהיה משיס שלום וראה אליהו הנביא זכור לטוב אזל
 התנא רבו יזודה בר אלעאי ושם נקבר יש' עמה"ן :

נא מהר"ר יוסף קורקוס היה מיוצאי גרוש ספרד וחיבר חיבור נפלא על הפרמ"ס
 ומביאו מרן בכ"מ ומקרום נרפס על ס' זרעיס מהרמב"ם . והרב חזן נחום
 מביא כמה לשונות ממנו והרדב"ז כותב עליו שה' קורקוס חכרין ושקיל וטרי
 בהר"ה כתשובה סימן ש"ס :

נב מהר"ר יעקב בי רב מגדוש ספרד ובחברותו היה רב בציר פ"ס ועלה לצה"ק
 צפת וסמכוהו עפל רברי הרמב"ם ועברו דברי דיכות בצנין הסמיכה עם
 מהר"ל"ח כמבואר באורך בתשובות מהר"ל"ח ועוד עברו דברי דיכות ביניהם ובין
 רבני מנרים בעסק גיטין וקידושין ומבואר הכל בתשובותיהם ומרן כותב עליו מורי
 הרב הגדול . וגם הרב המכ"ט היה תלמידו . זאת יקר תפארת גדולתו כתב הרב
 שמכ"ט בתשובה ח"א סי' ת"א דהיה בקי בתלתא סדרי כמאן דמנח ליה בכסתי .
 וכתלתא אחרני ידע לאהרורי סכרא . וחיבר הרב על הרמב"ם בכל מקום שלא יש
 ענין . גם חיבר שיטות על התלמוד . וחיבר שו"ת . וכדפסו קצת שו"ת ושיטת
 קידושין . והיתה מנוחתו ליל ש"ק ר"ח אייר שנת אש"ס כמ"ש הרב המכ"ט בתשובה
 ח"א סי' ק"ג :

שם הגדולים מערכת י

גב מרן מהר"ר יוסף קארן · כתב מהרה"ו ז"ל שהיה משרש רבני יהודה בר אלעזר · והוא בכנף אדה"ר השמאלית · והוא מבחי' אצילות · ובמקום אחר כתב שהוא משרש הרשב"א והרא"ה והרב המגיד וכמה תכאים ואמוראים וגאונים · וזכה למגיד המלאך הדובר בו · כמפורש בס' מגיד משרים ובכתב הרב החסיד מהר"ש בן אקבך במעשה אור חג השבועות והביאה הרב שני לוחות הכרית · ותוקף גדולתו ומשיכותו מפורסם שכתב שמו הגדולותיו וספריו הקדושים בית יוסף וכסף משנה וש"ע בכל תפוצות הגולה · ומגדולי תלמידיו הרב מהר"ם קורדובל'רו והרב מהר"ם גאלאנטי והרב מהר"ם אלשיך · ועוד חיבר מרן כללי הנמרא וש"ת אבן העזר ומגיד משרים ובדק הבית ונדפסו אך חסרו כמה קונטרסים מדרק הבית · וגם ס' מגיד משרים · לפי המשוער בדעתי הקצרה הנדפס הוא אחד מהמשים · ועוד חיבר שו"ת ששייכות לשאר טורים · וראיתי קובץ תשובותיו כ"ז בעיר איזמיר ז"עא · ועוד חיבר פירושי המשניות והוכיחו בכ"מ פ"ט מטומאת מת · ועוד חיבר פירוש על רש"י והרמב"ן על התורה כמ"ס בהקדמת בן הרב בתש"א ח"ה :

גד נרנן לפי רוב היכונה מכלכל דבריו בספריו הקדושים וראיתי למהר"א אלפאנדארני בקובץ עיבוכא דף כ"ט ע"א שכתב ראין דרך מרן לספר בבנות פני שפוסק רלא כוותיה ומשנתו היא משנת חסידים ואשר סינה מרתנו בכל ח"ה סי' י"ו על תשובת הר"א מוורדון ז"לה האכרח מפני מעשה שהיה והתיר הרב המכל"ט ח"ה סי' קפ"ו ובסי' קפ"א כתב דמהר"ר יוסף עמד לו מנגד ולבי אומר לי שמהר"ר שזכר הוא רבינו בית יוסף וכו' ע"כ ע"ל ע"ש שהאריך · ואין צורך לדברים שכלב והרי הרב מפורש באורך בתש"ו מרן בדיני משאל"ס שם נקבעו דלות וכמה תשובות ממרן על דברי הרב המכל"ט ותשובות גדולי הרול"ש :

גה מרן הזכיר אבי מהר"ר אפרים בא"ח סימן נ"ז כב"ז וסימן תרכ"א וב"ד סימן ס"ב · ובא"ח סימן שמ"ג כתב מורי חמי הרב חיים נ' אלכלב · ושם סימן תכ"ה הזכיר חמיו הרב יצחק סב"ע · ומר רודו הרב מהר"ד יצחק קארן בעל תולדות יצחק ובסוף תש"ו ח"ה יש תשובות מהרב דודו · ומרן האריך ימים פ"ז שנים ועלה לשמים בע"ה קצת יום ה' י"ג ניסן של"ה כמ"ס בסוף הרמב"ם ח"ר דפוס ויניציא ורלא כמ"ס קורא הדורות דכח כפשיה רב שנת של"ד · וכמו הרב שלמה קארן הי"ד אחר מרכיני קושטרכינא והובאה תשובה אחת ממהר"ש הכ"ז בתולדות חיים למהר"ש ח"א סי' כ"ה ·

גו מהר"ר יוסף טאייטלצק · ארבעים שנה לא ישן במטה והיה ישן על גבי תיבה ורגליו תלויות וקם בחמות ונודע זה אחר פטירתו כמ"ס הרב ראשית שחמ"ס שער הקדושה פ"ו ויקר תפארת גדולתו כפשוטו נבגאר בארית יהודה דף ס"ח ובדף

שם הגדולים מערכת י

בעל ההנהגה סימן כ"ה שקיל וטרי בתשו' מהר"י צונזין הסו' . וכתב שכותב כחלם
 ליהושע הסו' בסו' טו' ב' כותב על מרן מהר"ק קא כר"ו ומתם עם מהר"א ירושלמי
 ומהר"ש סבוע . והרב כנ"ה ה' ה' ה' על הרב מהר"י צונזין הכול מורי זקני .

ד מהר"ר יצחק ארבע חיבר ש"ת והדפיסם בימי מהרש"ד כמ"ש בש"ת
 מהרש"ד ח"מ סי' מ' וזוהי אב"ד בשלונקי בק"ק שלום וחיבר ס' דברי שלום
 מדרשות שדרש בק"ק שלום הסו' .

סה מהר"ר יעקב קאטרו חיבר הגהות על הש"ע וכתוב שם בא"ח סימן קס"ו
 דראה למרן מהר"י קארו כוה"ג וכו' וחיבר תשובות ובקרא הס' אהלי יעקב והס'
 בכ"ז ושם אנלי . וראיתי שיטות על התלמוד ה' להרב . והרב המב"ט בח"ג סי'
 דכ"ה שקיל וטרי בפדיה . וכתב שכותיו שקלי וטרו בהדיה מהר"ר אברהם מוכסון
 ומהר"ר ישראל בנימין זחתיים עליה מהר"ר בבלאל אשכנזי . ושטטן הוראותע בכל
 גבול מצרים .

סו מהר"ר יוסף כ"ץ אב"ד דק"ק קראקא חיבר ש"ת שארית יוסף וזוהי בזמן
 מהרש"ל זמור"ס בעל ההגהה . והוא הדפיס ונהיה ס' האגודה והיתה מוכחתו
 זקן ושבע ימים שנת אב"א וזוהי אב"ד וראש ישיבה קרוי לחתמים שנה והביע
 לגבורות .

סז מהר"ר יהושע פל"ק חיבר דרישה ופרישה על הטורי' וסמ"ע על ש"ע ח"א
 ודרישה בא"ח לא ראיתי בדפוס אבל שמעתי מקרוב שדפסם זמזכירו בס' אליה
 דבה . וכתב כנו בהקדמת דרישה יד שחיבר חיבורים על הש"ס והר"ף וסמ"ג ורש"י
 ודרושים וש"ת וחיבר חיבורים בשאר חכמות . וזוהי בזמן הרב בית חדש והרב
 שאפת בנימין . והרב ב"ח מוכנהו מהר"ך ר"ת מהר"ר זלמן כהן . והרב נחלת צבי
 מוכנהו רפ"ך ר"ת רב פל"ק כהן . והרב ג"ט פשוט בעלם ממנו זה שכתב ריש ספרו
 הסו' כ"כ הפרישה וכ"כ נחלת צבי משם רפ"ך עב"ד וכבר נודע דרפ"ך הוא ניהו
 הרב פרישה עצמו ואינו רב אחר :

וכבר נודע כי סמ"ע הוא מזכיר לדרישה ופרישה בכל סימן כמה פעמים
 והאחרונים זמזכין דמותי על סמ"ע והמצנין בפרישה בעיניו יראה
 בכות סמ"ע וזוהי לכבוד ביאור דהב . ואין זה חסרון בחיק הראשונים כי הפרישה
 של ח"מ אשת הוי' אשתיו ולא בדפוס אחר שמונים שנה מציבה מטה אחר שדפס
 סמ"ע . ונהירנא דחזיתיה לאחד מרבני זמזכינו כה"ג אב"ב ריהסיה תת"ה יקרא על
 הרב כנ"ה שלא השגיח בדרישה ח"מ וזה העלם דבר כי דרישה של ח"מ בדפוס
 סמ"ע שנה והוא אחר שדפסם כנה"ג ח"מ ח"א . וכמה קושיות כאלו שמעה אזני
 אפס רבני איגרי דמלכלכי וחיפוי דפומכריתא דרכו קשתם על האחרונים מספרי
 רכונותא

שם הגדולים מערכת י' ס

רכוואתא קמאי ובתראי שלא נרפסו בימיהם או מסכתא רב אחרינן שנרפס קודם ולא ירעו שהם' ההוא עם שנרפס קודם ומן רב לספר שנרפס מקרוב עכ"ל מחבר הס' הנרפס פתה קודם בזמן למחבר הס' שנרפס ראשון

וביוצא

כזה זה חמשים שנה בקירוב אשר עד כה ברכנו ה' שיום יום ההלכו עולין ברפס חידושי הראשונים לתלמוד ושמות המקובצו' וכדברי הראשונים המצא ימצא חבילות תשובות לרבנן בתראי הן לעינין שקלא וטריא והן לעינין ריבא ההבלות נבלות סברת הראשונים גדולי עולם הפך סברת האחרונים וכן לעינין קיס לי הכמה דניס שהעלו האחרונים שאין לומר קיס לי כסברת הפוסק פ' שלא מצאו לו חבר והוא באחד והיו הדברים בספרי תשובות האחרונים ודון דייני חכמי הדור שלפנינו כדברי האחרונים והן פתה שנרפסו חידושי הראשונים ושמות המקובצות עם אתה מוצא כי סברת הפוסק שהאחרונים סברו שהיא סברת יחידא וכן לרוב חכמים בכך והרר דיכא לרובתי מרימי עול גדל הקיס לי דמי המוחזק לומר קיס לי כסברת הפוסק ההוא דשיא סברת שנים מכל ואל השלשה :

ובעינין

קיס לי עצמו אשר מוזמן לזמן נשתנו הדברים דכתחילה היו כוהנים דלא מצי למימר לתת קיס לי וביוצא ואח"כ פשטה ההוראה דכל שאתה מרבה ספיקות אין מוציאין מיד המוחזק והמצא ימצא בפוסק א' עצמו פעם כסברא זו ופעם כזו ותלוי הדבר בשינוי הזמנים וכמו שגמורש בתשובת הרב דבר משה בח"מ ח"א סי' ה' וכל כי בני מילי נצרכים לתלמידי דבי רב ללמד בכנייהודה קט"ת כיצד סדר משנה :

סח' מהר"ר יואל אב"ד דק"ק קראקא וכן וישב בישיבה חיבר בית חדש על הסודי בעומק העיון ולא היתה קריאה אשר שגבה ממנו וכמעט בכלל ס' העמיק פרחיב ושלשה חלקי הבית נרפסו בחיי הרב וכבוד שהיו מרפסים חלק אורח חיים שנתת כסע הרב ארית חיים לאור באור החיים והיה לו תוכחת אהבה עם ה' דרישת וסמ"ע ועשה קונטרס אחרון שגבות עליו וכדפסו תשו' הרב ועד אחרון נרפסו קצת תשובות הרב בש"ות באוני בתראי הנרפס מקרוב ושם אתה מוצא דהרב שקיל וטרי עם הרבנים בכיו ועם הרב תוספת קיס טוב והוא היה תלמיד הרב החסיד מהר"ר שלמה מלובלין כמ"ש א"ח סי' א' ותחתיו של הרב הוא הרב טורי והב כידוע :

סט' מהר"ר יהושע אב"ד דק"ק קראקא תלמיד הרב סמ"ע חריף מופלא קולע אל הטערה ותלמידו הגאון שפתי כהן כמ"ש הרב בהסכמתו לשפתי כהן דה' חיבר ש"ות פני יהושע ושקיל וטרי עם הרב ב"ח ותחתיו הס"ו ושקיל וטרי עם הרב מהר"ר אב"ד הרב ש"ך בש"ות אשר כת' גבורת אנטו ומחבר ס' מביי שלמה להלן :

שם הגדולים מערכת י נא

עד מהר"ר יעקב אבולעפיה בן כתו של מהר"ל ב"ר רב תלמיד מהר"ם אבאבאלן
 ותלמידו מהר"ל פינטו : חיבר ס' ות הרכה יש בידי פסקים כל מהרב מכתב
 ידו וחימתו : ושקיל וטרי עם מהר"ם ומהר"ט בתשובותיהם : והיה רב בדמשק
 בזמן מהר"ו ז"ל : ובנו הרב המוסמך מהר"א זקנו של מופת דורנו מהר"א א'
עה מהר"ל פינטו הנז' : חיבר כסף נבחר כסף מיוקק כסף נרוף ונדפסו ועוד
 חיבר כסף נמאס פי' איכה : קבוצת כסף קיצור דיני נשים וממונות כס' ע' כ"י
 וחיבר מאור עינים על עין יעקב : וחיבר ס' ות ולא נדפסו : ויש איזה תשובות
 מהרב כס' ות מהר"טן ובס' יד אהרן א"ה ח"א : ומהר"ט ויטאל חתנו
עו מהר"ר ישעיה סב"ל הורו"ן : הוא הקדוש המפורסם בתפוצות ישראל היה
 אב"ד בק"ק פראג ובק"ק הראשית שבאשכנז : ועלה לע"ה ירושלים תו'
 והל' צער עם מתגרת צר הזכור על הארץ ככתוב בס' חרבות ירושלים ועלה לעיר
 קדש טביא תו' ופיתתו ממוחתו ודלא כמ"ס בס' קורא הדורות דף מ"ז ע"ב והרב
 חיבר חיבור על כל המדרגי ומקדוב נדפס בגדי ישע על סדר מועד : וחיבר הגהות
 על ס' עמק ברכה ברכת אברהם הגאון אביו : ובע"הק ירושלים חיבר שעה השמים
 בכוכות התפלה : וס' שני לוחות הכרית חיבור נורא וגדול כלול בפר"דס וחידושי
 דינים וכללים ומוקד וכל סדר קדושה : והרב הן בעודנו בע"הק ירושלים חתם
 בהסכמת ס' אור החמה למ"ה ויש אצלי חתימת ידו הקדושה
עז מהר"ר יוסף ג' עזרא : תלמיד מהרש"ם : ושקיל וטרי עם מהרש"ך חיבר
 עצמות יוסף ומשא חלך ושאר חיבוריו לא נדפסו אך בהקדמת ספריו מכוון
 מהל' ספרים אחרים נחמדים :
עח מהר"ר יחיאל באסן רב בק"ק קושטנדינה ז"עא בן הרב מהר"ר חיים דשקיל
 וטרי עם מהרש"ך בח"א סימן כ"ה : והרב מהר"ר יחיאל בזמן מהר"ם
 ומהר"ט ושקיל וטרי בהריוהו כמבואר בתשובותיה ומקדוב נדפס שארית הפליטה
 מתשובות הרב :
עט מהר"ר יוסף מטראכי בן פורת להרב המב"ט וכי נח נפשיה רב המב"ט הל' ז'
 כ שנה בע"הק צפת ולמד לפני הרב הגדול מהר"ם סאב"ם : ואח"כ קרא
 ושנה כל התלמוד עד מהל' הש"ס כמאן רפונח בכיסתיה והלך בשליחו לקושטנדינ'
 ועיכבוהו עם לאב"ד והרכי"ן תורה בישראל בתוקף עינוג ובקיאיותו והרגיל בספרי
 האחרונים עיניו יחזו אגדולי ישראל היו תלמידיו ואזכיר מה שנתברה לי מתלמידיו
 מתוך ספרי דבי רב הנדפסים וכז' : ואלו הם : הרב שדה יהושע : ואחיו הרב כנסת
 הגדולה : הרב נתיבות משפט : הרב מהר"ח אבולעפיה הוקן : הרב מהר"ר אברהם
 סיכני : הרב מהר"ר אברהם ג' חנניא : הרב מהר"ר יוסף קצבי : הרב מהר"ר יצחק
 אלפאכרדי

שם הגדולים מערכת י

ה'פ' אכררי הרב מהר"ר רפאל איספיריאל הרב מהר"ר יוסף הכהן חסיד הרב מהר"ר הלוי הרב מהר"ר עבדיה וכו' הרב מהר"ר משה ומר"ר יצחיה מטראכי ומהר"ר יצחק אלנקוה ומר"ר נתן בנט וכל אלה תלמידי מהר"מט והוא תקן כמה תקנות בקושטנדינא ופכללן שבכל שכה יהיו שלשה ממנו אסור והתר והוא חיבר ש"ת ב' חלקים ודרשות ושטות ואלו נדפסו מלכה כמה תשובות ושטות ומיכור על הר"ף והרמב"ם והר"ם והשגות על הערוך שלא נדפסו ובר פלוגתיה הרב מהר"ר ש"ן ולייסיב וכתבס קיטובת של מעלה בקושט' שנת ש"ט :

פ' מהר"ר יוסף איסקאפא זקן יושב בישיבה ומופלג בתורה וכוזקה רב ק"ק איזמיר חיבר ראש יוסף על הטורים ונדפסו ב' חלקי על קצת א"ח וקצת מ"מ בזמן מהר"ר ש"מ מהר"מט ושיעטס ונדפסו קצת תשובותיו ותלמידו מהר"ר ש"ן עבדא

פ"א מהר"ר יהושע האנדאלי תלמיד מהר"ר חט ונדפס מקרוב ש"ת פני יהושע בס' תאורות הגדולים

פ"ב מהר"ר יעקב הלוי תלמיד הרב מהר"ר אהרן חסון חיבר ש"ת ונדפסו שנת ש"ב וקורס לזה עשרים שנה הדפיס קובץ קטן וא"כ הוסיף וברע והדפיס קובץ גדול הנז' והעיקר הוא קובץ גדול ואליו הוא רומז הרב כ"ה"ב והקטן כתבטל

פ"ג מהר"ר יוסף קרני אחר מרכי קושטנדינא בזמן הרב פני משה ומקרוב נדפסו רב יוסף מקצת תשו' להרב

פ"ד מהר"ר יעקב האג"ו מנוע אבני היחס והמעלה מנרוס ספרד היה בליורנו צ"א ועלה לבי"ק ירושלים תו' והרכיך תורה בבית מדרשו שקבע בתוכני ירושלים תו' ומיבר ע"ן השנים פי' המשניות ותחילת חכמה כללים ואינו פי' ס' כריתות בת"ש קורא הדורות דף מ"ט וחיבר ש"ת הלכות קטנות וס' פתיל תכלת פי' אזהרות וס' קרבן מנחה ואלו נדפסו תלכד חיבור על ש"ע ושאר חיבורים שבאחריו וכו' הרב מהר"ר בעל לקט הקמח וכו' והיתה מכוחתו בקושטנדינא שנת תל"ד

פ"ה מהר"ר יוסף אלמושינו חתנו של מהר"ר שמוחה הרב המחבר שמונת הניטון תלמיד מהר"ר טאיטאנק חתן מהר"ר ג'און אב"ד בק"ק בילגוראדו בזמן הרב פני משה והרב שעה אפרי' והרב המג"ן ומהר"ר ש"ן חיבר ס' ערות ביחוסף ב' חלקים ש"ת

פ"ו מהר"ר יהושע בככגת אחי הרב כ"ה"ב תלמיד מהר"מט אחר מרכי קושטנדינא חיבר אוני יהושע דרשות שרה יהושע על הידועלמי ונדפסו

שם הגדולים מערכת י מב

ג' חלקים עבודה תמה על סדר עבודה וכל זה נדפס וחיבר טעם יהושע
חט"ו ת' ד' טורים ונערף וקנת תשובות להרב הם כס' פני משה וכס' ות מהר"מט
ועוד חיבר משמרת המצות זהם אזהרות מנין המצות כדעת הרמב"ם בשלל ובטירה
זפירשם בשקלא וטריא' אהרב אחיו בס' ריבא דחיי מזכיר ס' זה תדיר ועוד חיבר
לבוש מלכות מאמר שבת זמרה לאלהינו מעין דוגמא מכתר מלכות מהר"ש
גבירול אך בחלקו"ת שכתר מלכות כותף הודאה בסדר חכמת התכונה ולבוש מלכו'
השכח השכית בהדר חכמת הרפואה לפעולות אדם הרכבת אבריו ותכונתו היאמר
חומר מכלכל"ת הסור"ה ויהי הש"ס בצור"ת בקע יאר"ה ובש"ו אומד הפלאות
תמים דעים וכל כי הכי מילי ידבר יהושע שר לו כאמר מנין חומר זאכי הנעיר
ראיתי הני בני תרי כמו לבוש ומשמרתו ביד רב אחד מקוטט' והיה קרוב מהרב דת

פז מהר"ר יצחק בואינו רב אחד מרכי ע"הק ירושלים בדור שלפני פנינו חיבר
שלחן מלכים על ס"פ א"ח וז' מחידושי מהר"קא וחיידושי דייני מרכי ע"הק
שלפני זמנו ותוך זמנו ונמא ס' זה בעיר קרשנו ירושלים תו' והוכרס' זה
בס' פרי חדש ובספרי אחרוני זמנינו

פח מהר"ר יעקב פראג' רב בנא' אמוץ בזמן הרב בנת זרדים זהרב משה יוסף
והיה מרדקין גדול כמואר בתשובתו בס' בנת זרדים ותלמידו הרב מהר"ר
שמואל לאביארו בן מהר"ר לוי המגיה בס' כלי פז והיה גיסו של הרב מהר"ר שבת
נאוואוי רב בק"ק רושיד' וישב על כסא רבו בנא' אמוץ ומהר"ר יעקב פראג'
מהמה הנו' חיבר שני חלקים מתשובות וחלק אחד ראיתיו בנא' ונמנו בקח ציניס
ופרחים יולדו על ברכי יוסף בס"ר

פט מהר"ר יהודה עכאם חיבר כסא כבוד פי' המסכתות קטנות כלה סופרים
אבלות ר"ת כסא כבוד דרך ארץ וישנו בידו כנא' והסכימו עליו הרב מהר"ר
יונתן גלבעי אבי הרב האג"ן ומהר"ל שארף רבם של מהר"ש פרימוז וספר"ח ומהר"ש
אלגאזי הוקן ומהר"ל מאביליו ומהר"ש ויטאל והרב מהר"ר דוד גדשון רב רושיד
ושאר רבני מצרים

ואגב אודיע לתלמידי דבי רב כי אלו המסכתות קטנות הם שבעה בח"ס
הרמב"ן בסוף ס' תורת האדם בענין אבלות ישנה וז'ל זכמס' סופרים
משבעה מסכתות קטנות זכו ומסתברא דהך מכילתא מנהגי תניא עכ"ל ונראה
דמשבע מסכתות הם אלו סופרים שמחות הנקראת אבל רבתי בכתובות דף כ"ח
ע"ס ופירש"י ושיטה מקובצת כלה דרך ארץ רבא זוטא והני ארבעה נדפסו
ועוד ראיתי מס' גרוס כ' והזכירה הרב מגדל עז פג' דאפורי ביאה ומס' ארץ

שם הגדולים מערכת י

ישראל ומס' כותים - סוכריה הרמב"ן הובא במקובצת מצינא דף קכ"ט ע"ב
וול מצאתי בחיטובה במס' כותים משבעה מסכתות קטנות וכו' ע"ש :

והרי

מכואר רבנרי לן שלשה מסכתות מהכו' - וכן מסורי מסעדא תלמודא
דכני מערבא מסדר קדשים שהיה לראשונים כמו שגלות מדברי הרמב"ר
בהשגות פ"ב רבכורים דין ו' ותרב המגיד פכ"ד רמכורה דין ח"י -

גם

מהקדמת הרמב"ם לספר תיר מוכח דה"ל מכילתא משמות ע"ם התורה מה
שאין בדיכיו וק"ק על הרב דינא דחיי לאוין קנ"ד שכתב תניא במכילתא
ט"ם הוא וז"ל תניא בספרי עכ"ל. ולא היה הרב צריך למחוק הס' דהראשונים ה"ל
מכילתא וכ"כ הרב מגדל עזו בדיון ההוא דאיתיה במכילתא פ' רבדים ובספרי -

וכן

מודעת זאת דמדברש תנחומא שבידינו אינו מדרש התנחומא שהיה לראשונים
כמו שכתב הרב נחלת יעקב בהקדמתו ובפ' בראשית - וכן כתב הר"ם די
לוביאנו במעריך דף מ"ה ע"ש - וכן חסר לנו כמה מדרשי רז"ל -

פ"הכ"ר יעקב מולכו הרב המסיד אחד מרבני ע"הק ירושלם תו' בדור שלפני
פנינו אחד מרבני בית מדרשו של מהר"ל חאג"ו ניסו של רבינו מהר"א יצחקי
חיבר ש"ת כ"ז ושנים כירי - ועוד חיבר דיושם נחמדים וראיתיה כ"ז -

צ"א מהר"ר יהודה הכהן אחד מרבני ע"הק ירושלם תו' מבית מדרשו של הרב
פרי חדש חיבר חיבור גדול על הרמב"ם וראיתיו כ"ז וקצת חידושי ממנו מכיל
הס' מורכבת המסכת להרב מהר"א אלפאכרני כר"ו והזכר הרב הכו' בש"ת גנת
ורדים וש"ת זרע אברהם ובס' בתי כהונה ובסוף מים חיים להפ"ח -

צ"ב מהר"ר יהודה לירמא תלמיד מהר"ל באסן ותלמידו מהר"ר שמחה הרב שמות
הניסין חיבר כמה חיבורים ולא יצאו לאור כ"י אס קצת ש"ת פליטת בית
יהודה -

צ"ג מהר"ר יהודה רואנים תלמיד מהר"ם הלוי ומהר"י מטראני כבר מהר"ח חתן
הרב מהר"ר אברהם רואנים הוקן - חיבר פרשת דרכים וס' משנה למלך -
ויגתר שניכר תוקף גדולת תורתו וסדר לימודו ובקיאותו בספרי הנוראים - עוד
מדובר בו ככבוד עשר ידות חכמה ובקיאון ועמה גדולה ורבו עניניו אשר שמענו
ונדעם - ותרב פרי תואר בס' פ"ד ס"ק ג' כתב שאצו שחרב לא רצה להרשיע
חיבורו בחייו לכל יגמר חי ויטעה בכונת דבריו ויחשוב שהצד עליו עכ"ר. והרב
אורי החיים הכו' כתב לפי אשר שמע הוא ז"ל -

ואמנם

ידענו כאמנה מוקמי רבני קושטא ריבא יצאו שירעו שמה שלא הרשיע
הרב הן בצדונו חי היה לפי רוב העבודה הקבועה באמת כלכו והיה
לומר מה יתן זה לפנס רבנן - ועלת לשמים זקן נאכב ימים שבת תפ"ו -

שם הגדולים מערכת י' מג

צד ככר נודע שהרב הגדול הנז' היה כותב ומעלה על ס' ענינים נפרדים עם סימנים והמסדר מהר"ר יעקב כולי ז"לה שכל את ידיו ונתח אותן לנתחיו וסידרו בסדר הרמב"ם גם סידר כל אשר מצא בג' ליקוטים והבשות וככתב בספ' ועם היות שגבדיל לעשות מלאכה וחכמה בסדר כחה אפיריין נחטייה ת"מ לגדול ממלאכה בכמות ואיכות ורוב הטורח השאיר איהו ברביר בתוך תלאת הקדש ובר לדבר פ"ט ומבכורים דין ח שדחה רבוי הרב ב"ח וקושיא קושיא עצומה אלל דלא אייך שם וכיוצא בזה באופן דהמענין יפקח עיניו אל יתכן שמחמת הסידור הוא הדבר הקשה על הרב

עוד זאת אדרש שבכמה מקומות שיש איהו דברים קצרים בס' משנה למלך ובפרט בשכותב בתוקף להשיג על האחרוני' כל זה לאו מר חתים עלה ואינו מתורת הרב רק שן הן דברי הרב מר חמוי מהר"א רואנים והרב העתיק דברי ת"ח בג' ליקוטים ומצאם מהר"ג כולי מכתבת ידו וחשב דתורה דיליה הוא וזה קבלתי מפום רבנו קרישי' וכיוצא מצאם ידו יד כהה בספרים אחרים ודי בפערה זו

צה מהר"ר יוסף שמואל מקראקא אב"ד בק"ק פראנקפורט הוא הגאון אשר הפליא לעשות בהנהותיו לתלמוד ורש"י ותוספות והרא"ש והרבה לזכו הרבים להניב פיונים ומורה מקום כש"ם והרמב"ם בכל התלמוד עשר יודות עמה שהיה קודם ברפוס אמשטרדם שנת או"ת לסוכה ושמעתי שגנה משנתו כל הש"ס מ"ב פעמים וחקר וחקק וייקק הש"ס וקיים ודרכת ב"ם ויקדש ב"ם וצויה לבנו חתן הרב כהן שיטעו להדפיס התלמוד עפ"י הנהותיו והדפיס קצתו באמסט' וכלו בפראנקפורט ושמעתי כפלאות על הרב הנז' שלאר כ"ה שנה תורה מעומד ולמד תורה לשמה והיו דבריו כשמעיס בשמים כאחד מהראשונים וכותו יגן עלינו

צו מהר"ר יוסף חזן מרכבי אימיר ועלה לפ"הק ירושלם תו' והגיע לבבורות והיתה מנוחתו בתוככי ירושלים טוב"ב וחיבר כמה חיבורים והנדפס הוא שתי פנינים עין יוסף עין יהוסף ושקיל וטרי עם הרב תורת חסד סי' ו' וזכו הוא הרב שמת מיים

צז מהר"ר יעקב באק בן מהר"ר יוסף רישר מפראג חתנו של מהר"ר וואלף בן הגאון הרא"ש גיסו של מהר"ר אופנהיים ומהר"א שפירא אב"ד בק"ק מינץ חיבר מכתב יעקב ביאור על תורת הטאת וכנו מהר"ש חיבר שמן למכסה לישב מה שהקשה על הרב אביו בס' אורח מיסור' והרב עצמו חיבר סלת למכסה ומיבר חק יעקב וס' עיון יעקב ופאר יעקב וס'ות שכות יעקב ג' חלקים וז"ל לא נרפס עלתמידו מהר"ר יהודה הילר אב"ד דק"ק דיין

שם הגדולים מערכת י

צח מהר"ר יוסף הלוי כזיר בן הרב הקדוש מהר"ם הלוי כזיר היה בעיר הקדש ירושלים חבירו של הרב פר"ח ואחר זה נתישב בע"ה חכרון תו' ואח"כ היה אב"ר במנזרים חיבר ש"ת מטה יוסף ב' חלקים וחתנו הרב מהר"ז זיין חיבר פרח שושן ועוד לו כב' שערי יאנונה ושערי אורה ושערי תורה

צט מהר"ר ישראל זאבי מורינו הרב ז"לה בן הרב הכולל מהר"ר בנימין זאבי בן בתו של מר זקנינו הרב הסר לאברהם ז"לה ה"ה תלמיד מהר"ם אהוב אחד מורכבי ע"ה חכרון תו' וחתנו של הרב מהר"ר אברהם קונקי בעל אבן סופרים ואבן ררכים כב' וחכמתו אקדשתו נודע ביסודה ובישראל גדול שמו והיה רב בע"ה חכרון תו' כשלושים שנה ומורינו הרב מהר"א יצחקי ז"לה היה מר שנין וחתנו ומתלמידיו היו חתנו הרב החסיד מהר"ר מלמד והרב מהר"ר אברהם קא טול ואחרי מופלג משטיית הרב מאשר נמצא מכתבי הקדש הדפים רב אחי בכו פיוס' אורים גדולים ומורינו הרב הכו' היתה מנוחתו כבוד זקן ואבני ימים באייר שנת התצ"א תכנב"ה

ק מהר"ר יעקב ששון תלמיד הרב מהר"ל אלפאכרדרינין וכבר למהר"א ששון ובעו"ה נח נפשיה בן ל"א שנה ואבי שמעתי מפי המרוכבים מהפלג' חכמתו ובקיאותו וכפ' זכירתו וחיבר ס' בני יעקב על קצת מס' העטור ועוד לו רבה כתיבות

קא מהר"ר יצחק בן ג' אמיל אחד מורכבי ע"ה חכרון תו' זקנו של מופת הדוד הרב הגדול מהר"ח אבאלעפיה חיבר ס' חיים וחסד דרושים וזאת לפנים כדפס בקיזור בסוף ישרא יעקב

קב מהר"ר יוחנן חיבר אורח מישור פי' דרכי משה ז"ל ונרפס שנת תכ"ב ושנת תפ"ח כדפס אורח מישור חידושי כזיר ומ"ב על ז"ר

קג מורי הרב מהר"ר יונה כהן ז"לה בן הרב מהר"ר חנון כהן שהיה רב בעיר הקדש ירושלים תו' חיבר ס' נחפה בכסף ונרפס ועוד לו חיבור בפלפול עצום על הלכות גיטין סוכב הולך ע"ר הרב גט פשוט זכואור לכל תוספי רא"ם לסמו"ג וביאור לה' פסח וחלק ש"ת ודרושים ולקיוטים והיה אחד מרכבי הדוד בע"ה חכרון תו' וכמעט לא הכיח פסקן כמוותו בגלילותו והיה חסיד ומקובל והן בעון הדוד נח נפשיה בן מ"ז שנה יום ר"י אבט תק"ך תכנב"ה והרב מר אביו הכו' חיבר ס' דרושים נחמדים והמה בכתובים

קד מהר"ר יונה תאומים אפראב אב"ר דק"ק ניקלשבורג חיבר קישון דיונים וזכו מהר"ר יצחק מאיר פדנקל הדפוס עין יעקב עם כל המפרשים וקראו כפכות אור

שם הגדולים מערכת י' מד

קה מהר"ר יוסף רוד אב"ד בק"ק סלונקי . הוא הקדוש ושמענו מקדושתו והתבודדותו והיה כומן הרב מהר"ר קוב"ו והרב כרם שלמה . וחבר בית רוד על ר" טורים ויש לו כמה חיבורים אחרים .

קו מהר"ר יוסף אירגאן אחד מרכזי ק"ק ליוורנו . תלמיד מהר"ר פאס ובקבלה ממחר"ב הכהן איבר דברי יוסף . שומר אמונים ומהר"ר וואניס . הקסים בענו כנסת אחד .

ועד לחכמים ה"ב מערכת י'

א . רבינו יוסף קרא . הזכירו רש"י בפירושי משלי סי' ו' פ' כ"ג וסי' י"ח . פ' כ"ב . ושאר דוכתי . וכן א"ח אות ל"ה הכאתי מרשב"ם פ' וישב :

ב . יונת . אלם אחד מתאמרות עיר וקדיש הרמ"ע ז"ל והוא כדפוס . ועתה בלא לירי מאמר המילואים של הרמ"ע ז"ל כב"י וכתב שם ז"ל מאמר יונת אלם אשר לנו צריך מאד לחזור עלינו במהדורות רבות . לא אחת ולא שתיים כי הוא מקובץ מהנפוצות שהתחלתי לסדרם ובגבוי מאתי המהדורות הראשונות וכתפרסמו שלח ברשותי ומה גם עתה ידים עסקניות בתקון המאמר . הוא כהובן והדברים עתיקים לא יאמנו האומרים שיש בידם ממנו מהדורא בתרא כי אני מביא על עצמי שלא שבעתי עדין אל קצה הגבול מתקומו סדורו והגהתו עכ"ל . ועתה איך בירי מאמר יונת אלם הכדפס כרי לחות כנועם אם שם כאמר היותו מהדורא בתרא כאמת . גם שנועתי שיש ח"ב בכתב יד :

ג . מהר"ר יוסף קולון ז"ל כשרש"ע"ב כאנח על עבודתו מקרי דרדקי כחרוים פים ע"ש בסופו וכשרש"ם"ט כתב מורי אבי מופת הדור ז"ל :

ד . מהר"ר יעקב פולאק בר"י זחק הלוי הוא בפלפולו המניח חידור החילוקים באשכנז ומגדולי תלמידיו מהר"ר שכנא ומהר"ם מפאדוב"ה וישתשוכה בדפוס מהגאון מהר"ל מפראג ועליו כותב . תשובה בפלפול עצום מהר"ר יעקב פולאק הגדול פליסיהר ומונים כעת . לא כתישכו לי הדברים כי מהר"ר שכנא נפטר בשנת ט"ו וזמר"ם תלמידו שנת של"ב ואיך מהר"ר יעקב פולאק יכתוב כהרון . שכתב מהר"ל מפראג . ואחיו של מהר"ל הגדול מהר"ר חיים כתב בויכוח מים חיים שהיה חבירו של מור"ם ושניהם תלמידי מהר"ר שכנא כמ"ש בשם הג"ב . וערכת ו"ו אות ה' . כאופן שמהר"ל מפראג היה אחרון . וכנמת דוד וסדר הדורות

ועד לחכמים מערכת י

כתבו דפטר עטר ר' יעקב פולאק סביב לשנת ר"ץ . ועוד דבטאלה שנכתב עליה
פסק מהר"ל ומהר"ר יעקב פולאק מזכיר השאל שהיה שנת גש"ס ואך יכונ
הדברים :

ה . מהר"ר ישראל בן מהר"ר טכנא שקיל וטרי בתשו' מור"ס סי' כ"ה
ובמרידות יאנח על פטירת אביו ע"ש באורך :

ו . מהר"ר יהודה בן הגאון מהר"ס מפאדובה שקיל וטרי עם מור"ס
בתשובותיו סי' קכ"ו וסי' קכ"ז ומור"ס משיבו סי' קכ"ח
ומהר"ר יהודה כתב לו סי' קכ"ט וע"ש סי' ק"ל :

ז . מהר"ר יחיאל ענני הרב כנה"ג בתשו' א"ח ח"ב סי' מ"ד הזכיר תשובה
כל לשרכ הנו' :

ח . רבינו יעקב בר מכיר . הוזכר בשו"ת הרשב"א סימן טז"ה כז"ל כה"א :

ט . הר"י ז' מניח כתבתי בה"א אות ז' שהביאו מרן כב"ז בח"מ סי' ז"ב . וכ"כ
מרן ב"ד סי' רכ"ח וכן מצאתי בשיטת הר"י מניח . וכתב הרב כנה"ג

שם הג"ה ב"ז אות קכ"ו שערב משפט נדק ח"ב סי' ס"ו הבין שהוא מדברי הרשב"א
ואינו כן שסיים והוסיף הרא"ה והרשב"א אינו מזכיר הרא"ה כ"ש לר"ז מניח המביא
דבריו אלא הם דברי מרן ע"ש עכ"ל הרב כנה"ג . ובכלל דברי הכנה"ג בתפיסת
לשון מרן כתב בדברי מרן וכן מצאתי בתשובת הר"י ז' מניח והוא פ"ס כי בנ"ז כתוב
בשטת הר"י ז' מניח . והוא ע"ד שכתב בח"מ סי' ז"ב הנו' :

יוד . ילקוט כתיבת יד ישן נושא בא לירי על סדר פסיקתא רבתי על עניני
המועדים ושבעה דכחמתא וכו' והוא מאמרי ר"ל מסודרים . ויש
חידוש ויש שינוי במאמרים הידועים והועתק בשנת רל"ד בעיר
קאזאלייר והמעתיק נסים ז' ראש :

יא . הריטב"א כבר כתבנו שחיבר ביאור על הלכות הר"ף כמ"ש הוא עצמו
בחירושי מ"ק על דף ז"א ועל דף כ"ב . ויען שהרשב"ן השלים
הלכות הר"ף וחיבר על נדרים ובכורות כידוע נראה שהר"טבא עשה ביאור על
הלכות נדרים ובכורות של הרמב"ן . וכבר נדפסו ביאורי הר"טבא על הלכות נדרים
של הרמב"ן כמ"ש בח"א :

יב . הריטב"א חיבר דיני הלכות על דרך הרמב"ם ובא לירי קונט' על קלף
ישן נושא כ' . הלכות ברכות להר"טבא ומסודר לפרקים .
וממ"ש שם נראה דעשה הלכות אחרות לפסח וכינוא . וכבר
ראיתי חקות הדיונים כב"ז לו ז"ל על דיני ח"מ וממ"ש כה"ה :

ועד לחבמים מערכת י' מה

יג' רבינו יוסף - כבר כודע שהוא רבו של הרשב"א כמ"ש הוא ז"ל עצמו בכמה דוכתי וק' על הרב שבות יעקב ח"ג סי' ע"ד שגר' מדבריו דרבינו יוסף לא יחלוק על הרשב"א וכשמר מסכת הרשב"א זכינוא בלשון זה שזכיר ודאי שאמר דהרשב"א גדול מר' יוסף וכבר אני עמי דקדקתי על הרב הנז' בקונטרסים יוסף אומן סי' כ"ג בס"ד ע"ש :

יד' מהר"ר יצחק פראנסין בס' פני משה יש איזה תשובות מהרב ז"ל וזראה מפני משה ח"ב סי' ע"ו שהוא תלמיד הרב הגדול מהר"ט ז"ל וע"ש סי' ת"ח וסי' ת"ט :

טו' מהריב"ל כתבתי בשם הגדולים ח"א שכתב מהרש"ך שקבל דהלכות חתובים על שם בנו בח"א הם מהרב מהר"ל כל עצמו וזה הראינו א' מאזכרו נר"ו שם חק שלמה סי' ד' הנהת צ"ו אות ה' - הביא מהרש"ח בתשו' סי' ז' שכל הפתוב על שם בנו גם בח"ב הוא מתורת מהר"ל כל עצמו והשיב על הרב דבר משה ע"ש :

טז' יערות דבש שני חלקים גדרושים להבאון מהר"ר יונתן בתוכחות האמר :

יז' רבינו מהר"ר יצחק לוריא ז"ל שזענו שהיה מתשפחת מהרש"ל ז"ל וסיו בני חבורה מספרים כבוד שבחי הרב ז"ל ואתיא מכלל דיום השבת היה וכן ואחד מהחברים דחה להרב דרחשי מרחשן שפוותיה ועמד שם לראות אם זכין איזה דבר וכתעורר הרב ז"ל ואמר לו שרי ליה מאריה כי עתה קבלה נשמתי ריזן עילאין שנהיך כמה שנים לאומרו והצבור כבורו בתעוררתי - ואני העפיר אין אמרתי להם אין ספק כי כל היושבים כאן מאמינים בדבריו ר"ל והנה בילקוט שמואל ע"פ זילך דוד אל שמואל ככונות אמרו שבאותה לילה למד רוד מה שתלמוד ותיק אינו למוד כמה שנה - א"כ אפוא אין לתמוה על זה - כי כל המעבב הוא החומר הצבורי ודוד הע"ה ככה שמואל הנביא הפשיט החומר ורוחו הוא קבץ והדברים מוכנים ופשוטים ואין להאריך :

יח' מהר"ר יוסף פירמון רבו של הרב מהרש"ך הזכיר שני תשובות שלו הרב החב"ט בשו"ת ח"ג סי' ע"ז וסי' ע"ח והרב החב"ט שקיל וטרו בדבריו ויש לו כמה תשו' וסתומות בס' האחרונים והרב החב"ט בח"ג סי' קס"א סיפר בשבחו כי הוא רב מפורסם בחכמה ונקמה והוא גדול ויחיד מומחה ואין שום אדם ראוי להורות בפניו וכו' ע"ש :

יט' רבינו יעקב ממרוש עם"ש בשם הגדולים ח"א אהיה דלו אמרה יחושב ו' כון לא צויתכא ליה ע"ש אות ח' ועיין מה שכתבתי בעניני

ועד לחגמים מערכת י

במקומו שיש בו כחה לר סוף סל' למ"ב ע"ש ובפתח עינים חולין על דף קכ"ד:
ד' יס"ד קיום כל מהרב הכולל כמה"ר בנימין איחפנינווא ז"ל מקיים כסמאות

השגרות ורגילות כפי כל ישראל ומתי אמוחא הרובה לשבות:
כא' מהר"ר יוסף מילרואה חיבר תשו"ב והרב ככה"ג מביא מחשבותיו
וראיתי בס' שלום הבית למהר"ס קאזיס ז"ל ככה"ג שהסכים

עליו הרב הכו"ב שהיה בשליחות עה"ק צפת תו"ט שכ"ט:
כב' מהר"ר יהודה ככה"ר משה מפאנו יש לו כמה תשובות במקוה רוויגו
ויש לו תשובה בסוף ס' שלום הבית למהר"ס קאזיס ז"ל

כג' מהר"ר יצחק ככה"ר מרדכי מתתיה צורף הנה באה תשובתו בסוף ס'
שלום הבית ככה"ג:

כד' מהר"ר יצחק וינטורא מפיסארו הועתיק פסק שלו בסוף ס' שלום הבית
למהר"ר מנחם קאזיס ז"ל הנו':

כה' רבינו יעקב מקיוון הביאו הכלכו דף כ"ח ע"א:
כו' רבינו יוסף המכונה שין ככריש הביאו הכלכו דף ס"ה ע"ג:

כז' מהר"ר יוסף קשריש הוזכר בתשו"ה הרשב"א ח"ג סי' מ"ג וסי' ע"ג:
כח' מהר"ר ישראל כעבון הביאו בה"ד מהתשכ"ן טור הראשון סי' זב':

כט' מהר"ר יהודה עלושאס סי' זג וסי' כ"ה:

ל' מהר"ר יוסף ז"ל ליל כומן הרשב"א וכימניו היומר דוד ז"ל וכרי זמר
יהודה בן גיאן ממרויקוס ומר יצחק עמאר מחיפתא

כנראה כמה שמאל כתוב הרב ככה"ג בכה"ג והוא ככה"ג חלק א"ה בהשמות דף
ר"ח ואשר היה לו להרב ככה"ג בקומים באותו לשון כמבואר שם הרב החסיד
מהר"ר ז"ל שמואל ז"ל בס' ערות ביהוסף הגרפס מחדשנו ז"ל כורר שעיני עס' הבתים
להרשב"א ככה"ג והעמיד הדברים על בריין:

לא' רבינו יצחק ברי יהודה בשם רבו רבינו איצור ז"ל וכו' ור' משלם בר משה
שאל את פי אריות יושבי ירושלם וכו' שכלי הלקט ח"א שכלת רפ"ו:
לב' רבינו יעקב ממוצבבורק הביאו דרכיו בשכלי הלקט שכלת ש"ה:
ל"ג

ועד לחבמים מערכת י' מו

לג רבינו יואל בר יצחק הלוי חתמו של ראב"ן קותב לרבינו אפרים ובתוך דבריו כתב כך פירש רבינו חמי הטעם בספרו זרבינו אפרים השיב לו בתוקף ובתוך דבריו כתב וזכרפת דאיתי רבינו תם אצל וכל העיני הביא הרב שבלי הלקט שבלת ל"ה זרבינו אפרים הזה כאלה שהיא רבינו אפרים מרגש שפוק ועיין בח"א מערכת חלף אות ד' :

לד רבינו יצחק משפירא רבו של רבינו אביגדור כהן זקן שמוזכר תדיר בשבלי הלקט תשובות וסוראות משמו. ובשבלת קמ"ב בסוף כתב מחס רבינו אביגדור כהן זקן בשם רבו רבינו יצחק משפירא ע"ס :

לה רבינו יצחק בר מלכי זקן הרב שבלי הלקט מביא דיוני משמו ומחס בשבלת קמ"ט. ומר ניהו שיש לנו פירושו על סוף פכורים. אמנם הוא פירש כל סדרי זרעים וטהרות והוא מהר"ם מסימפוט בש"ל במערכת ט"ז :

לו הריטב"א חידושי הריטב"א המוציא המודפסים בארמ"ט עם חידושי עירובין וכו' הם כחידושי הריטב"א פ"ק דמזיעא המודפסים

בש"ת הר"ם גאלנטי ז"ל אינם כחידושי הריטב"א שביא רבינו בצלאל במקובצת. ובסם הגדולים כתבתי שהם מהדורא אחרת ידוע דהריטב"א עשה מהדורות אך בח"א בוער לחכמים אות ט' פקפקתי גלסון חי' הריטב"א דמזיעא אינם בסוגיית לשון הריטב"א של שאר מסכתות. ועתה אני אומר דקרוב לודאי שהם מהדורא קמא מהריטב"א מאחר שבתש"ן מהר"ם גאלנטי ייחסם להריטב"א וכן רבני גדולי אשכנז שהיו בידם שיטות אלו הרב של"ה ובניו ייחסום להריטב"א כן הוא האמת והם מהדורא קמא בילדותו שבידן לא נהג סלסול בכתבתו. ואחרי כן תפס לו דרך הקדש לזכר בכבוד גדול לראשונים וזה כיון :

לז מהר"ר ישראל מכונא בדפסו תשובותיו בשלזניקי אך עדיין לא באו לידינו :

לח מהר"ב ישראל אבא בזמן מהר"ש והרב משפט זקן והוצד כמה זמני ומהם בתשובות מהר"ש כח"א סי' ת"ו וח"ג סי' פ"ד וכריש תשובות משפט זקן חלק ראשון :

טל מהר"ר יצחק בארקי תלמיד מהר"ש ז"ל והביא תשובותיו במהר"ש ח"ג סי' כ"ט ונרפס פסק ממונו בסוף ס' התרומות שנרפס בשלזניקי :

ס מהר"ר יצחק פאררו בר כתבאל הובאס תשובותיו במהר"ש ח"ג סי' נ"ז :

ועד לחכמים מערכת י

- מא** · מהר"ר יהודה · לילאון הובאה תשובתו בשו"ת פני משה ס"ב סי' לד
והרב המקבר שקיל וטרי בדרכי תשובתו ע"ש :
- מב** · מהר"ר יהודה · דפאל קמחי הובאה תשו' בשו"ת פני משה ח"ט סי'
קכ"ג וה"ה משיבו סי' קכ"ד והרב הוה הזכירוהו הרב
פרשת דרכים והרב דת ודין :
- מג** · ריא"ו · שמוכיר בפסקי הרב המקובל מהר"ר מנחם מריקאנטי ז"ל קרוב
אזי לומר שהוא רבינו יצחק אור זרוע ולא רבינו ישעיה אחרון ·
וא"כ מה שכתבתי בח"א תערכת מ"ס אות ק' שגראה ממה שכתבתי שם דריא"ו
דמייתי מהר"ם ריקאנטי הוא רבינו ישעיה אחרון · חדא ועוד קאמינא התם דאפי'
במוכח שהוא רבינו ישעיה האחרון הכונה לקרק מפירוט וכו' כמ"ס שם :
- מד** · מהר"ר יעקב · הפכה הזכיר תשובתו בס' תורת תמים למהרח"ט ח"א
סי' ק' :
- מה** · יופי · מכלול הוא תוספת והגהות שהוסיף הרב מהר"ר יחיאל מיכל אב"ד
של ק"ק ברלין בס' יפה מראה על הגהות הירושלמי שהדפיס שם
בברלין :

הארכון יתבאר ואלהם יתבאר ואלהם יתבאר ואלהם יתבאר ואלהם יתבאר ואלהם יתבאר ואלהם יתבאר ואלהם יתבאר

שם הגדולים מערכת כ

- א** רב · כהן גדול הזכירוהו רכותינו בעלי התוספות מסכת סוכה דף
כ"א ·
- ב** ס' כריתות · חיברו הגאון רבינו שמשון מקינון בן רבינו יצחק ועיני לקמן
במערכת הש"ן ·
- ג** ס' הכבוד · חיברו רבינו יהודה החמיר כמ"ל במערכת הגוד בס"ד ·
- ד** כללי הרא"ש שגדפאו בויניציא שנת שס"ו יש בהם תוספת · ואלו שלחם ערוך
מהר" קארו בכ"ד דורון למהרש"ל ·
- ה** כד הקמה חיברו רבינו בחיי תלמוד הרשב"א והוא המפרש על התורה ודלא
כמ"ס קורא הדורות דף זור שחובר מרבינו בחיי בעל סוכת הלכות וליתא
וכ"כ ס' יוחסין ובקורא הדורות עצמו דף כ"ד ע"ב ·
- ו** כלכוס' זה לא נודע מחברו · וכבר כתבנו בעניותנו לעיל דעל ארוב ס' הכלכו
מעתיק

שם הגדולים מערכת ב' מז

ועתיק מס' ארסות חיים וסתבו שמסבר כלבו היה בזמן רבינו יעקב בעל הטורים
 כפתור ופרח כתב הדרכו בראשון סי' ל' שהיה תלמיד הרמב"ם והשינו בס'
 קורא הדורות דף כ"ג שבס' הנז' תוכיח הרמב"ם ומוכיח הגדולש משנת ס"ו
 ויראה דקצת הדרכו אינו שהוא תלמידו אלא בית יוסף ולכן השמיט אינה דבר תמ"ט
ה כסף משנה שחיבר מרן חיברו אחר בית יוסף ולכן השמיט אינה דבר תמ"ט
 בבית יוסף שחזר בו כן כתב מהר"קש בתשובה כל' סי' ע"ט
ו **ואנכי** איש נעדר אומר כי עמדתו בכמה ענינים וכלאין דברי בית יוסף אחרוני
 יותר מתוקנים לכן כראה דאין סדר למשנה דומין דכתב אינה הלכות ככ"ו ושוכ כתב
 בית יוסף וזימנין איפכא וזימנין תקן במהדורא בתרא בבית יוסף באופן שאין
 ביריבו יסוד מוסד הי קדים
ז כללי הגמרא שחיבר מרן עשאו אחר הבית יוסף - בית דוד י"ד סי' קל"ג והרב
 החסיד בס' יד מלאכי חלק עליו ריש דף קנ"ב ודעתי הקצרה מטה לדברי הרב
 בית דוד וכן מוכח קצת ממ"ש בכללי הגמ' דף נ"ג דלא עבר כס' והקיפושג חלואי
 וכו' ע"ט
י כנסת הגדולה עמ"ש בענינותו במערכת הח"ת בס' ר"ר

ועד לחכמים ה"ב מערכת ב'

א' כנפי יונה - אחי בעמי בס' הקטן חיים שאל סימן ע"א אינה ר" כתבתי
 דלדעתי הקצרה אינו מהרמ"ע כי הלשון מחכי' עלוהי דאינו מהרמ"ע
 כי לשון הרמ"ע נח ונקי וכיבר לשוכו בס' הפוסקים ובתשובותיו והמאמרות ועוד
 שמש' כ"י ראיתי כמה ענינים משם מהר"ם סרוק ושם בכנפי יונה כתבם בסתם וכו'
 ע"ט

ועתה בא לירי תאמר המילואים מהרמ"ע ז"ל כי וראיתי שכתב בסופו ז"ל אחי
 הנה הגדלתי והוספתי עכשיו בדרוש הזה בקצור מופלא וכשפה ברורה
 על מה שכבר כתב על ידי בקונטרסי הפסוקים ממה ששמעתי וקבצתי זה נושא
 במלקח מן היס מירד אל פיו ולא באתי עכשיו לירי מדה או רק לש"ס להודיע ולהודיע
 בני כבר כתפרסם המועט המושג מאז בין החברים המבורכים שהן הדיבורי וזיכוני
 למלוק להם מן החכמה הנחית וממקצתה אם תעט ואם הרבש בכל עת ונכלל טעה לתי
 כתובי

ועד לחבמים מערכת כ'

בתוכנו השב רוחי ופני יאשכנזי מונע בר. הוכרתיי כפי גדול תשוקה לסדר לפני
 אפילו שכרני לזמות אשר לי בד' חלקים קראתי מאז בשמותם ככפי יונה לחכב
 המלחמה בעיניהם כי קראת השם מורס. ההשיבות והיתה המורה הזו כי כל דבר
 המתפשט בתורה יום יום המעט אשר יוסף עזות עצמות ליונה החכימה לעוף
 השמים להשתכח בית הלל. ואני החרזתי גם מהגלות מקפתך בריאוי וטובות ומאן
 עקומות ועקשות הלם ושפריהן ושכרי שכרים כי כלן מהגלות המה יום ברירה
 לאחר זמן למי שיזכה ויחיון לסדרם על כסון איש על דגלו כי כל פירורי הכסף
 והזהב ביד נורף אומן הכס בהקבצן נוסף להעשות כלי חמדה לכבוד ולתפארת
 בהתקן כסף בתוך כור אולי יחנן ה' והאריך הרב עוד וסיים וזל הגדתי היום וכו'
 פי כל חלקי הכנפי יונה שזכרתי על ארבעת רבעיהם כעדרה שלמות המה כי באן
 גם הדברים בלתי מסודרים ולא מתוקנים דק לקוטי בתר לקוטי כחוקף זית בכל יום
 מעין כדכתיב מהם פרפראות מהם נחשיות ולקוטות גם מגויילים מקורעים
 ומשטטים אשר העתקתי מן הבא בידי כיהוסי דלא לירכס אפילו מידו דאזטר ולא
 הושלם עב"ל. איכז השתא הוברר דמה שפתתי דהלסון אינו מתקן ומסדר האמת
 אתי. אמנם הרמ"ע ז"ל הוא המחבר כמ"ש הרב של"ה והוא לימדנו דלכורך טעם
 נכתב כך כאשר עיניך הראות. גם הוצרך דהס' ד' חלקים כאשר נרפס. והחלק
 ה' שהוא בכנפי יונה כ"ז צריך להתישב אם היה כלול בתוך הר' או אח"ך הוסיפו
 הרמ"ע וכמאז זה יפילנו משגיאות כזר.

ב' ברלי ההוראה חיבר הרב ת"ט להורות דרך והנהגות אסור והתרופסין
 הרינים כשיש מחלוקת בפוסקים והוא כל' בפראג וקרא דרכי ההוראה
 וכמ"ש כשם הדוליס.

ומעין דוגמא עשה הרמ"ז ז"ל בעיר מנטובא בהסכמת כל הישיבה וטובי העיר
 איזה דרך ילכו כשיהיה ספק במציאות חדש וקרא הקובט' שורא דדייני
 והוא כדפוס.

ג' ברלי הש"ס חיבר הרב סדר הדוקות כמ"ש בתחילת הספר.

ד' ברלי הש"ס כסוף ס' מאיר נתיב הנרפס נמחדש באלטנא.

ה' כסף משנה. כבר נודע דיש מי שכתב דהב' קדם לכסף משנה ויש מי שכתב
 איכא ולכן כשם הדוליס ח"א אמרתי אנו בעיני דאין סדר למשנה
 ואין בדיעבד יסוד מוסד הי קדים. וראיתי כתוב בגליון וז"ל ויש יסוד מוסד מה
 שהכריח הרמ"ך מנ"ש מנ"ש כמ"ש מה' שמיטה ומו"ש כב"ה ח"ג ע"ש דף קפ"ז ע"ב
 באות

ועד לחיים מערכת כ"ח

היות ד' ע"כ"ל ואני בעמי אומר דאין ראיה כלל מ"ש בס"מ פ"ה השמיטה והשמיטה
 היא שנת ש"ז והב' השלישית שנת ש"ח דעלת סמיך הרמ"ך בס"י יד מלאכי דכיון
 דס' כסף השנה לא כדפס והיה בכתובה אלכו כתב אותה הלשון אח"ך כ"י כ"י כ"י
 ימיו חמש כדפס הכסף משנה ובעבור שהם מדפיסים ח"ר ר"ב סליק לבי קברו וא"כ
 מה ראיה והערעה יש ממ"ש ב"ה שמיטה ויעינינו הדורות שכל תפסה כל עוד שלא
 כדפס הם כותב ומוסיף ומגיה אחד כמה שנים וכל זה פשוט ותבוא וא"כ גם שבגמר
 הב' והכ"מ כמה שנים כל עוד שלא כדפס הב"מ היה מוסיף הגהות ולשונות וכן
 כדחק הבית שלא כדפס כימיו תדיר היה מוסיף וזה כודע שאולי מקנה כל המחברים
 וכן בכ"מ ה' גרושין ונביא תשו' מהר"ל כל ולא הווכחה בבית יוסף ובדק הבית

וכי תאמר בלבבך דלשון שכתבתי בשם הגדולים ואין ביריבו יסוד מוסד הי
 קדים אינו חסון דהרי מוכרח מכל הלשונות שיש בב' דמוכיר ביאור הר"מ
 ומכל לשונות שיש בכ"מ שמוכיר ס' בית יוסף דהיה מתעסק בשניהם יחד וה
 יסוד מוסד דע שכתבתי דבענין אחד שאמר רואים חילוק בין כ"מ לב' ויש בדרים
 לכאן ולכאן אין לנו יסוד בענין ההוא הי קדים ועמ"ש בענייני לעיל בקונטרסים זה
 מערכת כ' ומשם בארתי ואין רצוני להאריך

ג' כבוד כתב רבינו הרקח ז"ל סי' ש"ו ס' הכבוד שסדר האיש הגדול רבינו יהודה
 החסיד ע"ש ועמ"ש בשם הגדולים ח"א מערכת ח"ת אות ג'
כסף משנה לפעמי' תופס לשון הרמב"ם אינה תימות וכו' ואינו כותב כלום
 וראיתי לפעמים דהאחרונים כותבים שצ"ל ממרן ז"ל מקור הדיון
 והדבר ברור ופשוט שהם השמטות המעתיקים זכו"א ומרן ככה היה מורה תקום
 ויתכן אינה חידוש והושמטי

ח' מר כהן דרך הביא תשובתו כשבלי הלקט שבלת רע"ח ואפשר דאיתן כיהו
 רכ כהן דרך גאון שהביאו התוס' והמרחבי
ט' כונן מרש כונן יש ברפס ומתחיל ה' בחכמה יסד ארץ כונן וכו'

יוד' ברתי ופלתי על ד' ער סי' ק"א מהרב יונתן והדפיסו בחייו
יא' ברתי ופלתי ח"כ קובץ קטן על ה' נרה

הערה: יש להבין כי מדובר בפרשנות של מילים או ביטויים שונים, ויש להקפיד על ההקשר ההלכתי והלשוני של כל דבר.

שם הגדולים מערכת ל

א לפני זלפניס הוא ס' שחיבר הרמ"ה חכרו של הרמב"ן על דרך האמת

ב לקט חיבר רבי שמועון תלמיד רש"י כ"כ מור"ס בסוף ס' יוספין

ג רב לוי בן גרסום בן בתו של הרמב"ן חיבור פי' הכ"ר ושאר ספרים והוא קרוי להרשב"ן וכתש"כ ח"א סי' קל"ד בשנה שם אתה מוצא הקרבנים הללו שיש להרשב"ן עם רלב"ג ודלא כס' קורא הדורות שכתב גרל"ב אבי אמו של הרשב"ן פ"ש ובספר יוספין זהרש"כין חיבר ספר לזית חן הגהות על פירוש התורה לרל"ב

ד מהר"ר לוי'ן חיבר בר פלוגתיה דמהר"י בידב בן הדב מהר"ן חיבו והוא מיוחד ספר זכא והיה רב בע"הק ירושלם רכות בשנים חיבר ס' תשובות ובסוף קונטרסים הסמוכה דף שכ"ה ע"ר כתב חס היה בחיים הרב מהר"ר אליה מזרחי שהיה מוכה אותי תמיד שכמעט היה חותם על דברי בלוי שיראה אותם עכ"ל וסקיל וטרי עם מהר"א פריכים צרפתי ומהר"ש חכם הלוי ומושר"ך בתשובותיו שקיל וטרי על דבריו

ה מהר"ר ליווא היה אב"ד במדינת מערדון עשרים שנה ואח"כ אב"ד וראש ישיבה בק"ק פראג ואם בעודו בפראג דיבר עם הקיסר והסכים לו פנים יפות ואח"כ היה אב"ד בק"ק פוזנ'ן זהרש תיט קורא אותו רבינו הגדול וחיבר גור אריה על רש"י בשומש' וס' גבורת ה' וס' דרך חיים ועוד חיבורים אחרים וכתבתי רוד הביאו שנת שכ"כ והאריך לספר בשבחיו

ו לחס משנה פי' משניות תלתא סדרי זרעים מועד קדשים מהרב מהר"ר חסה מפוזנא ברפס בשנת שכ"ו והסכימו עליו הרב בית חדש והרב חידושי הלכות והוא פירוש יפה וכחמד

האריך לומר כי זהו חיבורו של הרב לוי'ן וכן נראה מהארכיון

ועד לחכמים ח"ב מערכת ל

א לא הביט און כיעקב קונט' מהרב שבות יעקב על השגות עטרת צבי וארץ מישור ומח' יוסף עליו וכדפס בסוף ש"ת שבות יעקב ח"ב

ב לבוש הרב עיר זקריש מהר"ם די לונזאנו ז"ל הגיה הגהות על הרב הלבוש וראיתם כל והרב חכ"א במצת שמורים קרא להגהות אלו עדי והב על

ועד לחכמים מערכת ל' מט

על שם הכתוב המעלה עדי זהב על לבואכם - זשמעתי מפיהם רבני קדישי שקבלו מדכותיהם שהרב הלבוש זל כב"ע העניק לרב גדול על שהתירם כנגדו בלמודו

ג' לשם זכח שיטה על ברכות בינש שכועז' מוכת זכמים חולין למחר"ר יעקב יהודה לייב מפרשטא ונדפס באלטנא שנת תקכ"ז
ד' לחם משנה חיברו הרב מהר"א די בוטון זל על הרמב"ם כידוע וכתב בס' קורא הדורות דעמק עמו הרב מהר"ם מטאלון ודבר המב"ט נושא זנותן עם הרב מהר"א די בוטון בסוף ח"ג ונדפס ס' משנה לחם וכתב שקרא הס' כך להיות דשקיל ופרי על דברי הגאון בעל לחם משנה ע"ש והרב התחיל לכתוב לחם משנה קודם שראה ס' כסף משנה למרן זל ואיזה אחרון מאיז עליו שלא ראה דברי מרן בכסף משנה והוא העלם דבר שהכיר כתב הוא זל דמקם הלכות כתב קודם שידע שיט כסף משנה בעולם

ה' לישון חכמים נדפס מקרוב והוא תוספי הרא"ש ליבמות כתובות הוריות לקצת סוטה ותמיד מדות חידושי הראב"ד לתמיד מדות

ו' לישון חכמים לשון בני אדם להרב עיר וקרוש כוהנהו אלגאזי זל בס' קהלת יעקב וחלק לשון תורה נדפס בסוף כחות יעקב להרב הנז' ונקרא מענה לשון

ז' לב אבות מהרב מהר"ם הלוי הזקן חמיו של הרב מהר"א שאן הרב המחבר תורת אמת והוא פי' אבות

ח' לבנת ספיר פי' הוהר וכמדרשה שראיתי כתוב דרכיו הארז זל מקיים דבריו

ט' לחם שלמה מהרב מהר"ט הלוי הזקן הנז' דרושים רפוס זוניניא

יוד' מהר"ר לוי טיליון חתמו של הרב מהר"ר אברפס אלגאזי כמ"ש בס' לב שמה והביא תשובת מהר"ר לוי הנז' הרב פ"ת ח"ב סי' ס"ז והרב המחבר משיב לו סי' ס"ח

יא' לויח לפעמים רש"י בתוך דבריו כותב לזוה ובסע הגדולים ח"א מערכת יוד אות ח' כתבתי משם הרב המופלא ח"ק כמהר"ח ז' עטר זל שקבל דכות רש"י זל דפי' זה הוא מרכו דרכיו הלוי ויש מי שאמר כי לויח ר"ת למורינו ורבינו יבחק הלוי

יב' לריות חן מהרשב"ן זל הנחות על פי' רלב"ג על התורה שהיה קרובו מדר שהיה רלב"ג בן כתו של הרשב"ן זל כמו שכתבתי בשם"ג ח"א

שם הגדולים מערכת מ' נ

לנ"ג כ' חידושי ספרהדרין הכו' וחידושי שבת להרמב"ם כמ"ט בכלליו הבואו הרב
 גופי הלכות אות שפ"ט

ו'אנכי תולעת בא לדיפי' ראש השנה כ' להרמב"ם . ומ"ט בט' הרדים
 במצות תשובה פ"ד שמאל בסוף שיטה אחת לרבינו מאה מאור הגולה
 וכו' הוא הרמב"ם כי כל אותו הלשון שכתוב בס' החדשים כתוב גם בסוף שיטת
 ראש השנה להרמב"ם הכו' רק שיש טעות בס' חרדים במספר השנים והשיטה שכו'
 כתוב שנת ארבע אלפים ותשע מאות וחמשה ועשרים . וחכמת הרמב"ם וקדושתו
 זקיבוריו בכל החכמות הוא מפורסם לכל . ומקורו ברפס"ם פאר הדור והוא קצת
 תשובות להרמב"ם מועתקות מלשון הגדלי .
ו' הרמב"ם חיבר כללי התלמוד והיו ביד רבינו כולל והזכירם הרב גופי הלכות

ז' הרמב"ם חיבר ס' מורה הנבוכים בלשון הגדלי ונודע שיצאו עליו עמיקין באתר'
 דזקוקין . ואני בעוכני אומר בא וראה תוקף גדולת ומעלת הרמב"ם ומעשיו
 לש"ס כי בחיבור זה שפליא לעשות כי חיזה מתפלספים יען שעיניהם ישיתו כי
 הרמב"ם פלוסוף גדול מטיס און לדבריו בס' הגדר החזקה . וכמדומה לי שראיתי
 בכתבי גורי האר"ז אלל שהגיד הרב שחכמתו הגילתו . ועמ"ט כס' מגיד משרים
 שאמר לו המגיד לחרן על הרמב"ם .

ח' מדברי הרב ס' יוחסין נראה שהרמב"ם חי ע"ה שפ" . והרשב"ץ בתשובה ח"א
 סי' ע"ב כתב אשר חי שבעים שנה . ומצאתי בסוף פי' ר"ה להרמב"ם כ' הכו'
 שכתב וז"ל מכתובת המגיד רבינו דוד בן הרמב"ם . רבינו מאה כולד לרבינו מיימון
 אביו בחדש ניסן יום י"ד שנת אלף תמ"ו לשטרות לציריה ד' אלפים תתצ"ג וכולד
 בקורטובה ונפטר מן העה"ז וזכה לחיי העה"ב שנת אלף תקל"ו לשטרות בליל ב'
 בשבת יום ד' לחדש טבת ואבא מארי בנו כולד לאביו בחדש סיון ונפטר בליל ב'
 בשבת זח כסליו ימיו ושבתיו אחד וחמשים ומאה .

ט' ס' המצות שכתב הרמב"ם לא ראהו הסמ"ג כ"כ הרא"ם בתוספותיו ה' חמץ
 וכתב עליו מורי הרב ז"לה בספרו נחפה בכסף שגם הרב המגיד לא ראהו
 וכבר השיגו הרב יד מלאכי דף קפ"ג שהה"מ הזכירו בה' חמץ והלכות אישות .
 ואולי כונת מורי הרב ז"לה שהרב המגיד שכתב הדין ההוא לא ראשו :

והררבו' בלשונות ס' כז"ר כתב דשאל הראב"ד והרב מגדל עז לא דאו
 ס' המצוות שחיברו בלשון קדר והעתקתו לא הביעה לידם והביא
דבריו הרב יד מלאכי שם . ונעלם מהם שהרב מגדל עז הזכיר ס' המצוות להרמב"ם
 בכמה דוכתי ומהם פ"א ופ"ה תיסודי התורה ופ"ו מרעות ופ"א מתפלה :

שם הגדולים מערכת מו

יד רבינו משה הכהן הנקרא הרמ"ך עשה השגות על הרמב"ם והשיב הרמב"ם עליהם כ"כ הרב ס' יוחסין דף נ"ט רפ"ט דפוס אמסטרדם . ואני אמרתי בחפזי שאין זה הרמ"ך שזכיר השגותיו מרן . וזיכרתי דגם הרמ"ך שהביא מרן הוא נקרא רבינו משה הכהן מלוכיל כמ"ש הר"ב בכתשוכה ס' ק' אבל רחוק היה בעיני שהוא הרמ"ך הנ"ל מטעם שמרן אינו זכיר שום תשובה מהרמב"ם על שום השגת הרמ"ך ועוד שראיתי בכל השגות הרמ"ך למאות ולא לפים על הרמב"ם . ועוד שכל מה קצת מהאחרונים הביאם הרב כנה"ג א"ח בכללי הפוסקים אות ל"ח שהרמ"ך השיב על הרמב"ם אחד השגות הראב"ד ובס' יוחסין זכיר הרמב"ך במונ' אחד וכן בצמח דוד מוזכר הראב"ד והרמ"ך בשנת תתקכ"ח . והקורב אלי שהוא הרמ"ך שזכיר מרן כמ"מ ובתחילה השיב הרמ"ך על הרמב"ם ונשלמו אליו בשם חכמי לוכיל לכבוד הרמב"ם כי ברכים היו שאלו ישאלו ממנו והרמב"ם השיבם כאשר הרב מודל ע"ו ומרן זכירם מתשובות הרמב"ם לחכמי לוכיל ואחריו השיב הראב"ד על הרמב"ם . ואשר שהשיב הראב"ד מור הרמ"ך להשיב על הרמב"ם והרבה להשיב בהשגותיו ומתם זכיר מרן כמ"מ :

יא הרמ"ך שזכיר רבינו בכלל בשמות המקובצות הוא רבינו מאיר הכהן מפרקסטה ובאן לרבי הצעיר חידושי גיטין כ"י מיוחסין להרמ"ך .

יב מחזור ויטרי חיברו רבינו שמהה בר שמואל תלמיד רא"ז וקמו של ר"ז בעל התנ"ך והוא היה רבו של רבינו אביגדור הכהן .

יג מכתס . ס' זה הוזכר ברברי הראשונים וחיברו רבינו דוד בר לוי כמ"ש הרב ארחות חיים דף י"ז ע"ב .

יד רבינו משה בעל הסמ"ג . תלמיד רבינו יהודה החסיד כמ"ש בפסוק ר"א דף רכ"ג ע"ד ותלמיד רבינו שמשון משאכ"כ כמ"ש בהקדמת הסמ"ק דפוס יאן ותלמיד רבינו ברוך בעל הסדרות כמ"ש בס' יוחסין . והיה הרב בתחילת האלף הששי וניוהו במראה בחלום לחבר הסמ"ג . ואמר אליו במראה לחכות בכלל תר"ג מצות השמר לך פן תשכח כמ"ש הוא ז"ל בהקדמתו . ובעשין ג' כתב וכשנתת תתקנ"ו הייתי בספרד להוביחם ולמן הקב"ה ורועותי בחלומי היהודים ובחלומות הגוים ובחיונות הככבים וזו עלי חסדו ותכנו הארץ ותהי לחדרת אלפים ועשו תשובות גדולות וקבלו אלפים ורבבות מצות תפילין מזוזות וזימית עכ"ל . ומתק"ל פ"י בביאוריו שהיה פותח חלומות גלי ההדיוט כראה שהלל ליהודים ולגוים חלומות מביא לוי וחיונות הככבים המודים רעה לעולם ושם עמדו פחד ועי"ז קבלו תוכחתו וגדולי ישראל עשו ביאורים לסמ"ג חידושי . ונקורב דפוס קצור סמ"ג אשר חיבר הרב עב"מ .

שם הגדולים מערכת מ' נא

פר מתיבות . הראשונים זימנין דמשכחת דכתבי ובעל מתיבות כתב וכס' יר
 מלאכי כלל תקנ"ן הביא בחידושי הרמב"ן גישין ריש פרק האומר דרב שמואל
 בר חפני כתב משם בעל מתיבות ולפ"י כמזא שהגאון מיימי משם בעל מתיבו' אהל
 ראיתי דברי הרמב"ן הנז' והדבר מכואר דמ"ש ובעל מתיבות הכי"ל סט דברי
 הרמב"ן ואיניס דברי הגאון כאשר חשב הרב הנז' .

שו רבינו משולם חיבר ס' השלמה וראיתי חלק אחד כ"י יסן בושן וק"ק על מרן
 הכ"ה ח"ס' קנ"ג שכתב וכס' ארמות חיים כתב משם בעל השלמה בדברי
 רבינו משולם ע"ש והרי רבינו משולם מר היה בעל השלמה . וכתב ס' יחסין
 דבעל השלמה היה בזמן רבינו אלעזר מגרמיוא ורבינו אליעזר ממין .

שוב הרמב"ן . כתב מהרה"ן ז"ל שטרשו בפאה דדיקנא רז"א הימנית ולזה וזה
 לחכמת הזהר ולפי ששם בחי' הדינין לא וזה אל חכמה זו אלא בוקנותו פי
 בכחותו לא היה מאמין בה עדה אשר רבו ר' עזריאל ברס לו שלמה על ידי אותה
 פעולה שעשה שאל אלכו בקפיצת הדרך כנודע עכ"ר . וגם היה תלמיד מרבינו
 עזרא אחד מרבותיו בעלי התוס' . ויש מי שכתב שגם הרב רבינו אלעזר מגרמיוא
 בעל ס' הרקח היה רבו . ובחידושי שבעות להרמב"ן כ"פ' שבעות הפקדון כתב
 דרבו רבינו נתן בכה"ר מאיר . והיה הרמב"ן מתעפחת רבינו יצחק בר ראובן
 אלכברלני כמ"ש הרשב"ן באשכולותיו ח"א סי' ע"ב . ובס' ארמות חיים דף פ' ע"ג
 כתב והרמב"ן כתב קבלתי מפי תורי רבינו יהודה שקבל מרבו רבינו יצחק בר
 אברהם הנרפתי . וזכה הרמב"ן לבינו אליהו הנביא וכו' לטוב ורמוזו בפירושו
 לתורה על דרך האמת עמקו אחר כמ"ש רבינו האר"י ז"ל וכבר הרב מהר"ם פאפירש
 פ"ן חיבר ס' לבאר רמוז הרמב"ן בפ"ה ועל דרך הפשט מהר"י אבוהב חיבר
 פירוש לפירושו . ועל טענות הרא"ם עליו חיבר הרב נחמי שמואל להלין
 בערו .

ומגדולי תלמידי הרמב"ן הם הרב בעל התרומות ורבינו יונה והרא"ה
 והרשב"א ושר"ן בעל הדרשות ורבינו דוד בוכפיר שמוכירו הר"ן
 תדיר בחידושו לסנהדרין .

חי הרמב"ן חיבר חידושים על התלמוד ומקדם קדמיה כרפסו חידושי בתרא ל
 ז"ל וכתב מהר"ל כל כתובותיו סימן כ"ו כ"ז דכספר המעיינים שבחבורה הוא
 מפקי וקוקין רגורא בחידושי הרמב"ן ולכן שקיל וערי הרב בחידושי הרמב"ן
 לבתרא עם סימן כ"ו וסי' כ"ה .

וכבר ראיתי למהר"ם משה האנון מפורטובאל תלמיד מהר"ל אבוהב בכלני
 כ"ה שכתב כמה כללים בדברי הרמב"ן בחידושו כי עמקו מאד . ובתב
 מהר"ל

שם הגדולים מערכת מ

עשה"ל שם דלא כדפסו חידושי הרמב"ן לא ככתרא וזה געלס מהרב מהר"ר ברוך
אנג"ל בתשובה סי' ט"ו והבאתיו לקמן כמערכת הש"ן בס"ד ומקורו כדפסו חידושי
הרמב"ן לקידושין ויבמות וגיטין ומכות ונדה . ואני הצעיר ראיתי בכ"י חידושי
שבועות על חולין לו"ל :

יט הרמב"ן חיבר תשלום הלכות הר"ף מס' נדרים ומס' בכורות . ואני הצעיר
ראיתים כ"י והם כסוגית הר"ף ולשונו . וכל אשר מכיל הרא"ש במסכתות סנו'
משם הרמב"ן הוא מהחיבור סנו' :

ך הרמב"ן מלאך מליץ טוב על הראשונים ויבא לישע הגאון בעל הלכות גדולות
לישב השגות הרמב"ם בס' המצות עליו והרכה להשיב ולהשיב על הרמב"ם
ולשרש שרשי . והלך לקראת הראב"ד על מה שהשיב על הר"ף ולמד זכות על הר"ף
וחיבר על זה ספר הזכות אפס קצתו כדפס . וערך מלחמה את המאור גדול הר"ף
בי מלחמות ה' נלחם להציל להר"ף . ופקד על אנשי הצבא להר"ף טובא בס' תמים
דעיים . וחיבר ס' תורת האדם וה' נדה ודינא דברמי וזדפסו ועוד חיבר חיבורים
אחרים בחכמה ומוסר . ויש בידי חידושי בינה לכן הרמב"ן ככ"י :

כא רבינו מאיר בר טודרוס הלוי הטוליטולא חיברו של הרמב"ן כנראה מכתב
אשר כתב להרמב"ן והוא באגרות הרמב"ם והוא הרמ"ה אשר השיב על
הרמב"ם לפני חכמי לונדל כמ"ש הרב מגדל עוז פ"ח דתשובה וכן דמו בכתב סנו' .
זהו רבינו מאיר אבואלעפיה שמזכיר הרשב"א בתשובה סי' תקקט"ו ובחידושי
הביאו הרב המגיד פ"ב דשכנים :

וראיתי להרב כמסר"ר שלמה אלפרהנג"א אחד מרבני מוצרי הקדמונים
שכתב בתשובה כ"י וז"ל והרב רבי מאיר אבואלעפיה הלוי ז"ל
מומשפחתי ומבית אבי כתב בחיבורא דידיה דעביד לכוליה תלמודא ואמיה דחיבורא
פרטי פרטי כתב פ' חזקת וכו' עכ"ל . ויש בידי הצעיר פרטיו להוריות ואכות על
קלף ישן כ"י וכתוב בהם שחיברם באייר וסיון שנת ד' אלפים תתקס"ו וקראם פריטי
הוריות ופריטי אכות :

ודע דכתופי הרא"ש הוריות מכיל הרבה חידושים מהרמ"ה ולא מצאתים
בפריטי הרמ"ה כ"י שבידי ולכן כתבתי אני הצעיר בספרי הקטן שער
יוסף דף ל"ג ע"ב דפריטי הרמ"ה אינו הרמ"ה שמזכיר הרא"ש . אך עתה דקדקתי
וראיתי שקנת מדברי הרמ"ה שמואלים בפ"ג הרא"ש והרב עין יעקב הנה הכס
בפריטי הרמ"ה שבידי . ובשכתבתי אני הדיוט על דוכ פ"ג דהוריות לא הו
בידאי פריטי הרמ"ה ולכן לא דקדקתי בדבר . והשתא פשיטא לי דהוא ניהו הרמ"ה
שמואלים הרא"ש וסגור . רק שהרמ"ה חיבר שני מהוריות אחת קצרה ואחת ארוכה

כת"ש

שם הגדולים מערכת מ' נב

כמ"ש בפירושו הרב צדקה לדרך למהר"ם ו' ורח בהקדמתו • ולכן אמר דאחרי דפריטי
 הוריות שבידי הם מההדורא קצרה • ומה שמביא הרא"ש הוא מההדורא ארוכה אשר
 בה האריך בקוסות והיות • והרמ"ה הוא תלמיד רבינו יצחק מווינא אור ורוע וכתב
 הרב ס' יוספין שעלה לשמים שנת חמשת אלפים וארבע • וכתוב בספר שטן סודות
 כ"ג שהרמ"ה זכה לתורה תמימה ולחכמה פנימית בעלמה וכבר כתבנו במערכת
 למ"ד שהרמ"ה חיבר ספר על דרך האמת הכי קרא שמו ס' לפני ולפנים :

*ועין צינור צדקה
 ח"ב ס' רע"ב*

כב ספר מנהל חיברו רבינו יצחק ומביאו הרב ארצות חיים בכמה דוכתי :
כג מהר"ם מרוטנבורק תלמיד רבינו שמואל ורבינו יצחק מווינא אור ורוע
 וכתבם למלכות מהר"ם ונח • כפטיה בבית הסוהר וע"ז זה זכה וכזכך הרבה
 כגון שאמר המגיד למרן ככתוב כס"מ מגיד משלים :

זמראש מקדמיאר"ש וממדב"ר קדמו"ת עתה שלחתי את ידי שלוח הק"ן
 כזהב באר"ש ואומר עם קנ"ה להעמיד דבר על כריו מאשר רבנו
 כתראי אחר הרוחה יראה ככוכבי הס באר"ש אי מהר"ם מרוטנבורק מר ניהו
 מהר"ם בר ברוך וחד גברא רבא הוא או דילמא תרי הוו וכינוייהם יתגועדיהם גס
 שביהם שני התאורו"ת מה ניהו רבה דהרא"ש ומה ניהו רבה דהמרדכי והלא כה
 דברי ::

כד אזכרה ימים מקדם כד הויבא טליא קרבת על חד מן קאמיא מוריכו הרב
 שארנו גדול ברורו מהר"א יצחקי ז"לה • בספרו הנכבד ורע אברהם אשר
 נראה בעליל לארץ מקרוב וחיה קוית ב"ד סי' ג' דף ל"ד ע"ר פוס ממלל רברבן כי
 הש"ג יט"ב על תרי רברי רברי מאריות גברו הרב כתיבות משפט דף רמ"ג והרב
 מוכל מאש סימן ל"ה דרבנן סברי דמהר"ם מרוטנבורק אינו גופיה מהר"ם בר ברוך
 ועל שניהם הוא אומר דלא צדקו יחדיו וקושטא דמלתא הרבנו דהרא"ש הוא רבינו
 מאיר מרוטנבורק הלוי ומהר"ם בר ברוך הוא אחר רבו של המרדכי עכ"ד • וגם
 ראיתי להרב פרי הארץ ח"א ח"מ סי' ג' דף ע"ו ע"א שכתב דזוכה מדברי ס'
 שלשלת הקבלה דתרי הוו • וגם מוריכו הרב הכו"ת ל"י וינייה בדברי הרב ספר
 יוספין ::

וכזה ראיתי להרב יד אהרן כד"כ כ"ח סי' קס"ה שכתב דלא קשיא מ"ש הטור
 שם משם מהר"ם מרוטנבורק למ"ש שההיות מיימונינו והמרדכי משם
 מהר"ם דהאי מהר"ם לאו מהר"ם מרוטנבורק הוא אלא מהר"ם בר ברוך
 וכן כתב בתשובותיו אות ב' באות עכ"ל :

שם הגדולים מערכת מ'

ואנא

בריה קלה אמונא ולא מסתפינא דהעיקר במימור קרישין הרב נתיבות
 משפט והרב מוצל מאש אמירה כעומש . דמהר"ם מרוטנבורק גם ברו"ך
 יהיה והוא באחד חד שמא . אחד מאזר לארץ שם עירו וגם הארמה מתרבה בברו"ך
 אב"א שם אביו אב בחכמה . והא מילתא יוצאה בהיכונא . למאזר ובא כרה כחמה .
 אשתמיט נתיביו והיה העלמ"ה . אמכוסא דספרד תורה שלימה . וגדולי הדורות
 אשר ברמה : זה יצא ראשונה מפי אריה דבי עילאי מהרלנ"ח בתשובה סי' ק"ל כתב
 דהרא"ש והמרדכי והרב הגהות מיימוניות במעמד שלשתן תלמידי מהר"ם . וזאת
 טענת אשר ריכז משה גדול הדור מהר"ם אלשקר בתשובה סי' ל"ב כתב מהר"ם בר
 ברוך מרוטנבורק . ועוד בה שלישיה אוריין תליתאי פוס ברתא מרן בית יוסף
 המלמדנו להועיל לא במקום אחד ולא בשני מקומות דמוכח מנייה הכי כי כרכים
 היו והיו בא"ח סי' קס"ה דמי"מ הטור בשם מהר"ם מרוטנבורק אמאי דכתבי
 הגמ"י ומרדכי בשם מהר"ם . וכח"מ סי' טפ"ח כתב וזאת אשר השיב הר"ם
 מרוטנבורק ומייתי תשובת מהר"ם בר ברוך . ובכמה דוכתי דהטור מיייתי סברת
 הר"ם מרוטנבורק וכתב מרן שכ"כ הגמ"י והמרדכי בשמו ומהם בח"מ סי' ע"ה דין
 י"ד וסי' רמ"ח דין ה' וע"ש בבדק הבית :

ואת

רב"ע אוסיף להביט להרב המב"ט מגדולי האחרונים שכתב בח"א סי'
 ר"ן דמהר"ם בר ברוך הוא מרוטנבורק והוא רבו של הרא"ש והוא מהר"ם
 והוא הבינו מאיר והוא הר"ם כ"ע והוא איש בבית הסוהר ע"ש שהארון :

ואוסף

מוט דבריו של גדול הדור האחרון הרב שיירי כנסת הגדולה בא"ח
 סי' טל"ט הגה"ה אות ז' שמתבאר כן מדבריו וכ"כ בכנה"ג ח"מ סי'
 רמ"ח הגה"ה ב"ז אות כ"ה דידוע דמהר"ם בר ברוך הוא מהר"ם
 מרוטנבורק :

ושתות

מלבין מטיפיה מברין ועדיה בצד . דבתשובות מהר"ם עצמו דפוס
 פראג שם מפורש דמהר"ם בר ברוך הוא מהר"ם מרוטנבורק כאשר
 הרואה בעיניו יראה :

והבין

חוינא לשלשת הרועים גדולי הדור האחרון הרב שער אפרים סי' ס"ח
 והרב משנה למלך פ"ב דמוטה דין א' והרב מחנה אפרים ה' נדקה דף
 כ"א ע"כ דהרואה לרבניהם דרכבן ישר יחזה דפשיטא להו דמהר"ם בר
 ברוך רביה דהרא"ש והוא עצמו מהר"ם מרוטנבורק :

איכו

השתא נדעה נדרפה מ"ש עוד מורינו הרב זרע אברהם הכו' דרכיה
 דהרא"ש הוא מהר"ם מרוטנבורק פלוי . ועם נשיקת הרצפה גם בזה
 פעלם מעיני חמקתו מ"ש גדול המורים הרובש בתשובה סי' תט"ו וזל גם הרמ"ס

מרוטנבורק

שם הגדולים מערכת מ נג

מרוטנבורק לא ידענו מי הוא כי הרמ"ם הוא רבינו מאיר הלוי אבל הר"ם הוא רבינו מאיר מרוטנבורק וגם זה אות שלא דקדקת בדבריך .

וכיוצא בזה השיב הרב כנה"ג בא"ה סי' פ"ב הנהת כ"ל אות י"ט על הרב משפטי שמואל סימן ז' שכתב דהרא"ש שאתה מימי הרמ"ה עיין בדבריו .

ואחר זמן רבות בשנים האיר וזרח ספר יוד מלאכי להרב החסיד הרמ"ך ז"לה וראיתי ברף קנ"ז ע"ד שכתב וז"ל ר"מ שהוא רבינו מאיר סתם הנזכר במדרכי הוא רבו מהר"ם מרוטנבורק וכו' והוא הוא מהר"ם בר ברוך וכו' כל תשובות מהר"ם המובאות במדרכי הם מההר"ם בר ברוך רבו של המדרכי ורבו של הרמ"ם הוא רבינו מאיר מרוטנבורק הלוי שו"ת זרע אברהם ע"ש שהביא מי ששגג בזה וכו' וכל מקום שהזכיר הרא"ש ר"ם סתם ואינו אומר הלוי הוא מהר"ם כ"כ כתיבות משפט . ורש שבמוצל מאש תמה על הרא"ש למה פסק כגד הר"ם בר ברוך רבו וכו' זרע אברהם השיב וכו' ואנא ראמרי כי דבריו נאמרו על פי דברי ס' יוחסין דס"ל דתרי נינהו אמתם בתשובת מהר"ם סי' קט"ו אשר בר יחיאל תלמידך וסי' ז"ב וכו' עכ"ל . והני מילי דרב כהנא נראים קצת כמעורבין . דברישא כתב דרביה דמרדכי הר"ם מרוטנבורק והוא הר"ם בר ברוך . ותכף באות ח' כתב דברי מורינו שרב זרע אברהם והוא סותר הקודם . והרב סירר דברי שיירי ושו"ת ז"ח ודברי זרע אברהם סמיכי אהרדי והיו לאותות לשבעה וגם לשמונה כאלו הם דברים אחרים או אינם סותרים וקשה לזווגם כמין גם סתרא"ל נינהו . ותו דמלשונו שכתב והוא הוא מהר"ם בר ברוך עיין שו"ת ז"ח משמע דהכי סבר הוא ומת"ש בסמוך על דברי מורינו הרב זרע אברהם ע"ש שהביא מי ששגג בזה לשון זה משמע דסבר וקבל דברי הרב זרע אברהם והשכח לאיש שוגג האומר הפך . והם דברים סותרים . ותו שהוא הביא משם מורינו הרב זרע אברהם דרביה דהרא"ש מהר"ם מרוטנבורק הלוי ובסמוך כתב דכל מקום שהזכיר הרא"ש ר"ם סתם ואינו אומר הלוי הוא מהר"ם אופי בה מתרכ כתיבות משפט והוא סותר הקודם שכתב דרביה דהרא"ש לוי . ותו דאח"ך הביא דברי מוצל מאש ודברי זרע אברהם פעם אחרת וכתב דמתשובות מהר"ם וכו' מוכח הפך והרי זה כמי סותר מ"ש בסמוך ע"ש שהביא מי ששגג בזה דמוכח שהסכים לדברי מורינו הרב . ותו דלא זכר שהרב כתיבות משפט כתב כהרב מוצל מאש ועל שניהם השיב מורינו הרב זרע אברהם . ותו שכתב דבריו נאמרו ע"פ דברי ס' יוחסין ולי ההדיוט אין ראיה מדברי ס' יוחסין כלל באשר הרואה יראה דברי הרב ס' יוחסין דף ק' ע"ב . ומה שהזכיר גבי הרא"ש מרוטנבורק ובי המדרכי בר ברוך אינה ראיה דל"ל דהוה פשיטא ליה דכולא חד ולא קפיד . ומ"ש הרב פרי

שם הגדולים מערכת מ'

הארץ המשלשלת הקבלה משמעותי הווי כצפת אין ספר זה מצני אלני - והגם
 שאמר כן לא חיישין ליה כמו שמבואר ממה שהוכחו וגם הרב יד מלאכי הוביח
 הזכחות אחרות ע"ש וכלאו הכי מקובלני מרבנן קריטי וקני אער שקבלו
 מרכוואתיהו ראיין לסמוך על דברי שלשלת הקבלה כי הדברים צתיקום מקובטריסם
 טובים אשר מצא וסמך עליהם ויש מהם מוטעים ולא חקר אם הם אמיתיים - ושם
 ראיתי להרב אשר מקנדיא במצדף לחכמה דף ו' שהסתיח דברים על שלשלת הקבלה -
הגם הלום ורחה השמש ס' יד אהרן א"ה ח"ב וראיתי לו בס' ק' הגפת ב"ל אות
 ה' שהוכיח מתשובת מהרש"ם ומתשובות מהר"ם הקצרות דמהר"ם בר
 צדוך רביה רהר"ש וכתב וז"ל וכן קבלתי מרבותי שמהר"ם בר צדוך היה רבו של
 הב"מ ונודע ורא"ש ואחר מצאתי הדבר מפורש ביוחסין דף ס"א וכו' והוצרכתי
 לזה לפי שאריתי להרב מהר"א יצחקי וכו' הן אמת שאריתי בס' יוחסין דף כ"ח
 שכתב רבינו מאיר מרוטנבורק הנקרא מהר"ם היה ברור הנה וכבר הוברתי ע"ש
 רבינו מאיר בר צדוך וכו' עכ"ל -

והתימא על הרב כר"ו דמה שתמה על מוריני הרב לימא איהו לכפשיה שהוא
 עצמו כתב ביר אהרן א"ה ס' קס"ה כדברי מוריני הרב כה"ל -
 ותי דהבא בל"ה כתב שך קבל מרבותיו ויש בל"ה הנדפס מקדם קדמתה זה
 שלשים שנה שכן מקבלתו - ומה שהביא מדברי הרב ס' יוחסין דף ס"א כדפוס
 אצוט' שלפני לא חייבא כהאי סימנא אך שם דף קכ"ה מצאתי קרוב ללשון זה והוא
 מדברי מור"ם בעל הגהה ואינם דברי ס' יוחסין - ומה שהביא בס' יוחסין דף כ"ח
 לשון זה כעת בקשתיו ולא מצאתיו כדפוס שלפני -

ואחר ומן רב האהים אכס לדי ס' שלשלת הקבלה דפוס ויציא וראיתי ברף
 כ"ח וברף ס' א"ה כתוב כמ"ש הרב יד אהרן משה היוחסין ומתחלף לו
 שלשלת ביוחסין וע"ש דף כ"ד - וכמעט שיעברתי קצת בס' הנה' ראתה עיני שיש
 להשיג עליו כמה השגות ודי בזה -

כד מהר"ם חיבר פי' סדר טהרות ומביא חידושייו הרב תוספת ע"ס טוב וחיבר גם
 כן סדר ברכות והוכיחו הפוסקים ומהם הרב תרומת הרשן סימן ל' וחיבר
 הלכות שמחות -

כה מהר"ם חיבר תשובות למאות ולא לפיס - ות למירוי הרב הבהות מיומוניות
 והרב המרדכי מביאים מתשובותיו תדיר - וגם כדפסו שני חלקים מתשובותיו
 קובץ גדול וקובץ קטן - ותשובות קובץ גדול הרב ש"ך מכנה אותם תשו' מהר"ם
 דפוס פראג - והרב בית חדש מוכירם שדפסו בימינו - וגם יש תשובות מהר"ם
 רכות בתוך ש"ת הרשב"א ח"א -

שם הגדולים מערכת מ' נד

כו תוספות יומא שבדימינו הם ממד"ס וכ"כ הרב יד אהרן א"ח סימן שכ"ט מפני השמועה. ובספרי הקטן שער יוסף דף ו' ודף קט"ו הבאתי שכן כתב מהר"ם בחידושי קידושין. ומה שכתוב בתום יומא דקמן דף נ"ד שהוא מתשובות מהר"ם ע"ש וכ"כ עוד מהר"ם ברש"י חידושי כתובות דף ע"ג וכן משמע בסגמ"פ ג' מתפלה דין ו'. והרב יד מלאכי ריש דף קפ"ה בשפלו זכר לנו כי מטא לפתח"א בפרט זה. וק"ק דאחר אחר חזה בתוך השער דף קט"ו כדמוז שם אמאי אכפל אחר זה לסכיא מ"ש התום דף כ"ד כאלו חדשות הוא מגיד וכבר כתוב כן בשערי.

וי"ז מי שכתב דהר"ם לא הוה בידיה תוספות דיומא דקמן. ועוד הוכיח שתום יומא הם מהר"ם מהגמ"פ א"ח דק"ש וכן נ"ל עוד להוכיח כן מה"ש בתום יומא דף מ"ב ע"א מורי הרב שמואל בר שלמה והוא רבו של מהר"ם בדמוכה כתשובות מייחוביות ריש משפטים ובתום הכ"ז דף י"ח כתוב מורי ה"ר יחיאל מפריש ודף מ' מורי ה"ש בר מנחם.

כו כתב בס' קורא הדורות דף כ"א דנראה דבזמן מהר"ם היה ר"א נכדו של רבינו ישעיה בן בתו שכ"כ במדכ"י פ' הנוזקין בתוך תשובו מהר"ם וכן הגיד לי ה"ר ישעיה משם ה"ר ישעיה מטראני עכ"ל.

וי"ח לפקפק קצת בזה שאם כונת מהר"ם באומרו וכן הגיד לי ה"ר ישעיה הוא על ר"א הול"ל וכן הגיד לי ה"ר ישעיה משם זקנו הר"ל מטראני.

ומ"ט נראה דהכי קושטא דמילתא דמהר"ם בזמן ר"אן שהיו מהר"ם תלמידו של הר"ל אור זרוע מויינא ורבינו ישעיה הראשון השיב לרבינו יצחק אור זרוע מויינא בתשובה כי באה בתשובו הרא"ם ח"ב סי' ל"ה וא"כ קרוב הוא דמהר"ם בזמן ר"אן תלמידו וכבר רבינו ישעיה.

כ ס' מילואים חיברו רבינו יוסף האזובי כ"כ בש"ת הרשב"א הסדרפסו בקושט' שנת רע"ו באותיות מרובעות. ובס' יוחסין דף ק' ע"כ כתב שה"ר יצחק ישראל בזמן הרא"ם חיבר ס' מילואים וס' יסוד עולם וספרים אחרים.

כט מהר"ר מנחם בר שלמה לבית מאיר. היה בזמן הרשב"א. וחוזה הוית בתשו' הרשב"א כו' דשקיל וטרי עם הרב מנחם בר שלמה. וכמדומה לי שהוא שרם המאירי. ורבינו בללאל במקובצת קמא ובתשובותיו מביא מחידושו. והרב כה"ג וכרינא דחיי מוכיר מחידושו לסנהדרין. ומקורב נדפסו באהשטרדס פסקי מגילה להרב.

ואנ"י הנעיר ראה ראיתי בק"ק מודינה פסקי הלכותיו כו' על כל הש"ס מריש ברכות ע"ס עוקצין והם ששה קובצים גדולים בקובץ הר"ן. גם ראיתי ככו' משיבת נפש להרב פסקי תשובה. וס' בית יד בדיני נטילת ידים. וקריית ס' שמביא

שם הגדולים מערכת מ'

שמכאן מהר"ם די לונזאנו באור תורה .

ל רבינו מרדכי חיבר ס' המדרכי המופלא ומעובה בספרות וחי' דושי דיכוס וש"ות .
 והוא תלמוד מהר"ם . כפרו של ראב"ן . חתמו של הר"י מפריש . גיסו של הר"י
 מקורביל בעל הסמ"ק ורבינו מאיר הכהן בעל הגמיו' . וכתוב בס' הקורא שהוא
 רבינו מרדכי בר הלל . וכן ראיתי בתשובת המרדכי שהביא בשלטי הגבורים ע'
 המקבל שחתם מרדכי ברבי הלל . וכתב הרב כנה"ג ח"מ סימן כ"ח הנהב"א אות ס'
 דהר"בש אפשר שלא ה"ל מרדכי . וכתב הרב בית חדש א"ח סימן תרפ"ב דמרדכי
 מועתק מכתה פנים זה מאריך וזה מקצר ואין לרקדק בלשון שהוא מנומס .

וכבר מודע דייחזין דמשבחת לשכות המרדכי שמביאים הפוסקים ואינם
 במרדכי שלפנינו ותראה בבית יוסף סוף סימן ע"ב חילוק בין מרדכי
 דריינוס למרדכי דאוסטרייך .

לא כל דברי המרדכי בהלכות קטנות כמעט הם מתוספות שאין מהר"ם
 אימלם בתשובה ריש סימן ל"ח ובסימן ק' כתב באות ה' כי לרוב כמאלו כו'
 לשמות מנומסים להיתו חלוט ומקובץ מספרים רבים ובאלו הנהגות ודיכוס
 שלא במקומן בקברה .

וראיתי למורי הרב נחפה בכסף ז"לה א"ח סימן א' דף ר' סוף ע"ג שכתב
 דהמרדכי בתד הרא"ש גריר כידוע עכ"ר . והן לא ידענו זה דהמרדכי
 לא ראה פסקי הרא"ש כי היכי דלגרר בתר מ"ש הרא"ש בפסקיו כי בשנת ס"ו בא
 הרא"ש מאשכנז לטולטולה ואם כתישכ וסידר ספריו והרב המרדכי נהרג בשנת ע"
 צעיר מירכורק . ובנמת דוד כתב בפירוש שהרא"ש בטולטולה חיבר האשרי על
 התלמוד .

לב רבינו מנחם מריקאנטי בזמן הראב"א . חיבר ביאורו על התורה ע"ד האמת
 והרב הלבוש חיבר פי' עליו . וחיבר מהר"ם ריקאנטי פסקי דינין וגרסו .

לג ס' מאור . חיבר ה"ר שמואל תלמיד הרא"ש כ"כ הרב המב"ט בתשו' ח"ב סי'
 כ"ב .

לד ס' נקדש מוכיחו מרן בבית יוסף א"ח סוף סימן ע"ז .

לה ס' מקדש מעט חיברו תלמידי הר"שכ"א והגכירו הרב כנה"ג חלק א"ח סימן
 רס"ח .

לו הרב המעילי מביאו באיטה מקובצת וכתשובה למהר"ש הכרלה אחד מרדכי
 ירושלים תו' הובאה בס' אורים גדולים דף ל"ח ע"ד הביא הנהגה כז' וכתוב
 בהנהגה דוברא תשיטת הרב תאיר המעילי ליכמות .

שם הגדולים בערכת מ' נה

לז רבינו מנחם חיבר על הרמב"ם ומרן מביאו. ומדפס בקושטא כדיכא שנת תע"ח על קצת הלכות. ומסוגית לשונו מוכח שהוא קדמון. וברף ז' ורף כ"ה מוכיר ס' יריאים. גם מוכיר הרב בעל התוספות דף ז' ורף ז' וסוף דף כ"ג. וברף מ"ו כתב מחידושי החכם ר' ישעיה. ובס' קורא הרגזות כתב ששם הס' ה' האנחה ואפשר שהוא ה"ר מנחם שהוכירו תוספות חולין דף כ"ד ועכ"ל ברף לו.

לך לי ההדיוט יותר נראה שהוא תלמיד מהר"ם שבדף מ"ב ע"א ורף מ"ד כתב ומורי ר"ם וברף ז"ט ע"ב ורף מ"ו ע"א הוכיר לרבינו שמואל בר שלמה והוא רביה דמהר"ם בנראה מתשו' מיי' דיש משפטים.

ואחר זמן ראיתי קובץ ישן כ"י פירושו רבינו מנחם על הלכות ק"ט תפלה וברכות ומזכיר כמה זמני להרב בעל התוספות ולהרב אביו ופ"ו דברכות כתב מורי רבינו מאיר ופ"י כתב ארוכי מורי רבינו ראובן ופ"ב תפלה כתב מאה הציור הזאת כרכובא וכתב שם שהיה רוצה לשהב פרק בסוף הלכות ברכו להרמב"ם בסדר גלסון הרמב"ם אך ידעת הרמב"ם עמדה על פניו ובמקצ' מזה וקיים לא תקופף עליו.

לח מגדל עז על הרמב"ם הרב המחבר יש מי שכתב שהוא פרוטבא ואין זה אמת אלא הוא רבינו שם טוב ז' אברהם בן גאון ספרדני וחבר כתר שם טוב על טעו' וכ"כ בקורא דף כ"ד. שהוא תלמיד הרשב"א. ועלה הרב מגדל עז לארץ ישראל כמ"ש פ"ז הלולב. ומהרש"ל השיב עליו בקמא כירוש'. ובה וראה קדושת מרן שאינו מוכירו אלא לאיזה צורך לביקאות או למה שמביא מתשו' לחמני לוכי' וכיוצא.

טל רבינו משה מצורך חיבר הגהות גדולות על הסמ"ק כת"ש הגאון מהר" קולון שרש קפ"ו.

פ רבינו מנחם ז' ורח' תלמיד רבינו יהודה בן הרא"ש ורבינו יהושע בן שופיב חיבר גידה לדרך והיה רב באלקלעה שנת ק"ז וכתב ק"ז וכתב ק"ז בישיבה של מעלה שנת קל"ד.

פא רבינו מנחם מריבזוק חיבר ס' דיכין גדול והיה מומינת זכשן וקצת מקמי הרב כדפסו בש"ת מהר"ם וייל. ושם בתשובות מהר"ם וייל ס' קל"ג משב"ה שאון גלי חמת הרב סנו'. ומהר"ם מינץ בתשובה ס' ז' מדקדק בדברי הרב הכנ"ר הרבה ועיין בש"ת מהר"ם הלוי ס' ח"ה.

פב מהר"ם מינץ בזמן מהר"ר איסרלן בעל ת"הד ושא"ל ממנו האלות כמ"ם בכתבי מהרא"י ס' כ"ב. וחיבה ש"ת ומדפסו שנת שעז' ומזכיר בתשובתו למהר"ם קולון בס' מ"ב.

שם הגדולים מערכת מ

פ מהר"ם אלשקר ריין בארץ מצרים ושקיל וטרי עם הרא"ם ומהרד"ך ומהר"י ב"ר רב וסיעתם. ומרן וזכירו בכסף משנה ה"סודי התורה וחיבר ט"ת ונדפסו זרלתי חיבורו על טור א"ה ככ"ו זמנו בתשו' סימן כ"ד הכי קרא שמו גאון יעקב בת"ש בס' ק"ח. ובקובץ כ"ה ראיתי שחיבר ביאור על פי' דש' בחומש כמו ביאור הרא"ם.

מ מהר"ר משה קורדוב"ר האשל הגדול כתוב בס' הגלגלים שהיה רוחו של זכריהו בן יהוירצ. ובגלגלים כ"ה ראיתי שהוא משרש אליעזר עבד אברהם והוא בחינת רוח משמיעה. והוא תלמיד מרן בית יוסף בפשט ויש לו תשובה בש"ת מרן בדפוס. ועוד ראיתי תשובה כ"ה מהרב וחיבר ס' הפרדס ונדפס. גם נדפס סדר עבודה וס' אור נערב וס' גירושין.

א הפליא לעשות וחיבר ביאור ארוך על הזהר והתיקונין כמו שנים עשר קובצים כקובץ ח"ג מהרמב"ם ויבניא וס' אלימה. ושאר חיבורים. וכס' הפרדס שגר סדר האגילות פ"ג כתב וז"ל קבלת מורי ורבי החסיד כמהר"ו קארן כר"ו וז"ל הא חתיבא לאודעא וכו' ע"ש והוא לשון המגיד למרן בכתוב בס' מגיד משרים וכאשר האריך הרב אמונת חכמים סוף פ' זך. וגיסו הרב מהר"ש בן אקב"ז ומגדולי תלמידיו הרב ראשית חכמה והרב קול בוכים. וכנ"ל אליו אליהו הנביא זכור לטוב וכתבשם בישיבה של מעלה שנת ה"ל ועמודא דכורא אזלא קמיא והכיד בו רבינו האר"י ז"ל ונדפס ס' תומר דבורה להרב ז"ל וראיתי למהר"י צמח ככ"ה שכתב דכה נפשיה דהרמ"ק ז"ל בן מ"ח שנה.

מ מהר"ם מפאדוב"ה חתנו של מהר"א בן מהר"י מינץ וחיבר ש"ת והדפיס הרמב"ם שנת ש"ה והגיה בו הגהות ולפגימים אומר בכ"מ כתב הרב המגיה זכונתו על הגהת מהר"ם פאדוב"ה. וס' הרמב"ם עם שנהותיו לא ראיתיו אך בראה שמה שהשיב הרדב"ז בסוף תשובות חדשות על הגהות א' מחכמי הדוד זכונתו על הגהות מהר"ם מפאדוב"ה הכז' (ואחר זמן בא לידי הרמב"ם עם הגה' מהר"ם מפאדובה ז"ל וכאשר דימתיו כן הוה דרדב"ז עליה קאי) ומהר"ם הכז' חיברו של הבאון מהר"ר שכנא ושכיסה מתלמידי מהר"ר יעקב פולאק ושקיל וטרי מהר"ם פאדוב"ה ובנו מהר"ר יהודה עם רבינו מור"ם בעל ההגהה בתשובותיו. וכתבשם בישיבה של מעלה מהר"ם פאדוב"ה שנת שכ"ה.

מ הרמ"ע מפאנו בומן מרן ומהר"ם פאדוב"ה וסיעתם. תלמיד הרב מהר"ר ישמעאל חניכה וכזבו אלף סיק"ני להעתיק כתבי הרב מהר"ם קורדוב"ר בת"ש בס' מצדף לחכמה. ומהר"ו לומברוזו בפירושו ריש איוב כתב שראה ושמע אבל רבו הרמ"ע המגיד. וחיבר תשובות ונדפסו וסידר תקיני תשובה מהרב ז"ל ונדפסו בראשית

*אחש קמך זכריהו
אל חלילי קורדוב"ו
דראובי בקורדוב"א
דכ"ה ע"ל א"כ
אלה סודות וס' פ'
אל ב"ר א"כ
א"כ ר"ק א"כ
ע"ל א"כ
בכ"ה ע"ל א"כ
וכס' א"כ
א"כ ק"כ וכו'
א"כ ע"ל א"כ
א"כ ע"ל א"כ
א"כ ע"ל א"כ
א"כ ע"ל א"כ
א"כ ע"ל א"כ*

שם הגדולים מערכת מ' נו

כראשית חכמה הקצר - וסידר סדר עבודה למועדים ע"ד שסידר מהר"ם די לובלין
 לחול ושבת - ומיכר עשרה מאמרות וכרפסו מאמר חיקוד דין - אש כל תי - מאמר
 העתים - מאמר המדות - עולם קטן - ואלו כרפסו עם פירוש - ומאמר יוכת אלם
 כרפסו כלני פי ואני ראיתי בכל מאמר הטובות - מאמר המילואים - מאמר שבתות
 ה' - וכונא וצוד חיבר בקבלה הרבה - ועלה לשמים שנת הש"ף -

מזב"ר כחבר
 כח"ע ז' בש"ן
 ז' / יא / יא
 ע"ג

פז מהר"ם איטראס בזמן מהרש"ל והרב שארית יוסף ומהר"ם פאדוק"ם ומרן
 חיבר"ם תורת העולה וס' תורת החטאת וס' דרכי משה והנהיג על כל ש"ס
 וס' תשובות וכתב"ו סי' מ"ח מתוכח עם מרן בדיו אחד וכתב לו בכבוד גדול
 והיה קני בחכמות אחרות כדראה מתשובותיו ובכל פולין ואשכנז פשטה הארצה
 כמותו אף כגד מהרש"ל ולקולא כמ"ש אר"ב שני לוחות הכרית - וכומן סילוקו על
 דרך עמ"ל במערכת כ"ת את ז"ל

מח מהר"ר מרדכי יפה אב"ד דק"ק פוזנא וקן ונשכ בישיבה חיבר עשרה לכוש'
 כמ"ש בהקדמתו ללבוש החור ולס כרפסו - והוא תלמיד מור"ם בע"ל
 ההנהגה - וסיה בזמן מהר"ם מלובלין כמבואר בא"ת מהר"ם הכן ויש לו הנהגות
 על שצרי דורא - והרב באר שבע תלמידיו -

טט מהר"ר משה מפרמבעסלא - תלמיד מהרש"ל ומיכר"ס תטה משה וכרפסו
 כראשונה בקראקא שנת ט"א -

י מהר"ם מלובלין חתנו של הגאון מהר"ר יצחק הכהן חתן הגאון מהר"ל מפראג
 חיבר מאיר עיני חכמים על הש"ס וש"ת והיה בזמן הרב הלכוש והרב משה
 בנימין והיתפ מכותיו שנת ט"ו -

יא ספר מלמד חיבור קדמון ובס' ארחות חיים וס' הכלכו כותבים כתב בעל
 שאלמד -

יב ס' מקצועות הזכירות הראשונים -

יג ס' מעיל דק חיברו רבינו מנחם בר פנחס הזכירו מהרש"ל בים של שלמה
 כ"ק פ"ח סי' ס' ובש"ש קידושין פ"ק סי' כ"ד הביא שאלתו שחוקים מנחם בר
 פנחס מעגל דק -

יד מהר"ם מטראלי המכ"ט תלמיד תורה כירב בר פלוגותיה דמרן - ומשנת
 הרפ"ה היה הרב המכ"ט מרבין תורה בע"ק נפת בק"ק בית יעקב כמ"ש
 בתשובותיו ח"ג סי' מ"ח - והיה הרב חוטר מנהיג רבינו יעקב הראשון והאחרון
 יודו הרב מהר"ר אהרן מטראלי תלמיד מהר"ר יוסף פאסי אשר היו קודמין לו לחבר
 ספר"ר אהרן בעל התוספות שהיה מקוין בעצמו וחורפתו לענותן התוספות ומהר"ר

מנאכיו

שם הגדולים מערכת מ

מזכירו כמ"מ בכמה דוכתי וכינו הרב שלמה שפטר בארץ מצרים והרב תהרמט -
 חיבר הרב המבט ס' קרית ספר בסדר הרמב"ם וכו' יש חידושים רבים . וס'
 בית אלהים . ושלושה חלקי תשובות הנרשמים .

ודע דזמנין הרב ש"ך בח"מ כשרומז לתשובת הרב המבט בח"כ כותב חלק
 א' וכן כשרומז לתשובת ח"א כותב חלק שני . וכשאר עשרה שנים אחר
 שצלה לשמים מרן ריש מתא והיתה מנוחתו שנת גוש"ה עלה אל האלהים - וכסוף
 תשובותיו שקיל ושרי על דברי מהר"ל .

נה מהר"ר משה בן מכיר מרבני קדישי קשימיא בע"הק צפת תופ"כ בזמן מהר"ח
 רופא ומהר"ש אוזירא חיבר סדר שיום ומכילא כנה"ג והוא היה ראש מתיבתא
 בעיר צין ויתן אשר כנליל וכרפס סנת שכ"ט .

נר מהר"ר מנחם הכבלי בזמן מרן והוכאה תשובתו בש"ת מרן דיני גיטין סימן
 י"ד .

וצופה הייתי לגדול דוריכו מהר" בר דוד בספרו ההכיר דברי אמת בקונטרסים'
 דף ס"ד ע"כ סכתב וראיתי כס' פני משה ח"ב ס' ל"ח הביא שם משם
 ה"ר מנחם הכבלי בעל כפתור ופרח שהיה בזמן הרב מהר" קארו וכו' ע"ש ואב"ב
 שיהיה הבין מדברי הרב פני משה שהר"ם הכבלי הוא בעל כפתור ופרח ואין זה
 כונת הרב פני משה אכן כונתו סכתשובת הר"ם הכבלי משם באר"ה המצוינים
 שהם בעל כפתור ופרח ושאר גדולים וכן מבואר בתשובת הר"ם הכבלי הנו' שהביא
 ראיה מס' כפתור ופרח המפורסם והלשון שהעתיק שם הר"ם הכבלי הרי הוא כס'
 כפתור ופרח ע' עשירי דף כ"ב .

נז מהר"ר משה נאב"א ארה מנורי האר"ל אל אבי המשורר מהר"ל נאב"א ארה חיבר ס'
 נחמד שהידר כל דרשות ר"ל בש"ס וספרא וספרי ומכילתא לענין דינא בסדר
 פכתובים בכל מזה . כדי שיהא פירוש עסוקי המנהג מסודרים בכל חלקי הדינים
 ודרשות ר"ל ושגורים פי חסם . אשרי אדם שוקר על דלתותיו וזו תורה לשמה ותורת
 חסד על לשון לגרמיה הוא רעבר שלו יאמרו אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו .
 וסמו נאה לו לקח טוב . וכרפס בקושט' שנת מאר"ץ . והרב כתבבק כישיבה של
 מעלה ורמזין מנחתו שנת אש"ש . בן מנאיתי בקובץ יטן כ"י .

נח מהר"ר משה אלשיך התב מהר"ח"ו ז"ל וז"ל מורי הרב משה אלשיך בעל חכנ"ל
 שהרון רבינא התגלגל בו עתה ורבי שמואל בר נחמני הוא עתה בסוד
 שעיבור וכו' עכ"ל . ובמקום אחר מנאיתי שרבינו האר"ל ז"ל היה קורא חכמת הקבלה
 עם מהר"ח והרב אליהו פלקון ולא היה רוכה שמהר"ם אלשיך יקרא והלך אלכו
 הרב מהר"ם אלשיך ואמר להרב המבינתך יאבר כ"ץ היום שאל מנן כתת לו ואכתוב
 לנה

שם הגדולים מערכת מ' נו

למה נדרע והשיב לו הרב כי בגלגול זה לא בא כי אם לכחינת דרוש וכו' . והנה
 הרב מהר"ם אלשיך הוא תלמיד מרן וכסמך ממנו . וחיבר פי' על תנ"ך מתוק
 ואמיתי . וחיבר ש"ת וחיבר ס' מאה שערים וכאבד . וראיתי כתוב דכצרות פולין
 בגולה בהקיץ לחכם אחד שהיה תריר לומר דרשותיו והצילו מתוך ההפכה .

נח מהר"ם גלגלסני הזקן הרב המוסמך תלמיד מרן חיבר ש"ת ונרפס ח"א וכסי'
 קה"ד כתב שמרן כתן לו רשות בהיותו בן כ"ב שנה לעסוק בגיטין וקדושין .
ס מהר"ר משה פרוכנינא מרבנן קשישזי שבעיר מנטובה יצא בזמן מרן והרמ"ע
 וסייעתם חיבר ש"ת והס' בבי' .

סא מהר"ר מרדכי הכהן תלמיד רבינו ישראל די קוריאל חיבר שפתי כהן פי' על
 התורה פרד"ס ובימטריות .

סב מהר"ר מנחם די לונזאנו אביר בתורה בזמן מהרמ"ו והרמ"ע ומהראש"ח
 חיבר סדר עבודה שנת של"ב . והפליא לעשות בס' אור תורה . ונרפס ס'
 שתי ידות להרב . וחיבר עומד מן אמרי אמת עדי זהב על לבוש והיו כמזאבים
 אצלנו מדרשו ר"ל כל' וספרי הראשונים כגון אבי העזרי שכלי הלקט יראים . והיה
 משורר גדול . ומדקדק עצום .

סג מהר"ר משה חטיבולי חיבר הגהות והשגו' על מרן בבית יוסף ובא"ח מצאס
 הרב יד אהרן כר"ו . ואולי הוא המחבר ימין משה תס' שחיטה וטרפות
 הנדפס בראשונה שנת שפ"ב .

סד מהר"ר מאיר גאביון אחד מרבני מצרים הקדמונים בזמן מהר"טוץ ומהר"ק
 וסייעת' וראיתי בארץ מצרים קובץ תשובותיו בכל באורך וסקול וטרי עם רבני
 דורו ומכללם הרב החסיד מהר"ר חיים כפואי בעל הנס' זלחה שהיה דיין ונסתמא
 והיו מרכיז' עליו שח"ו לקח שוחד ואמר בתוך קהל ועדה כי שגע דבת רבים יחדיו
 ירכנו שלקח שוחד ואם האמת אתם כן יהיה תמיד הענן יכסנו ואם הוא כזה מאד
 צוה יאיר עיניו כראשונה . ונתקבלה תפלתו בהלו כרו . ואני הצעיר ראיתי חתימתו
 כשהיה סגן כהור והיה מותם מאומד והמעט אין האותיות כפרות כמו שלא ראה
 וראיתי חתימתו אח"ך ה' כמי חיים כפואי כתיבה מאושר' ועד היום עכו"ם הנשבע
 לשקר על קברו כעגס . תנכ"ה זכותו יגן עלינו .

סה מהר"ר שאיר שיף אב"ד בק"ק פולדא חיבר על הס' סוד' טורים ולא בא
 לרפס אלא איזה שיטות והביאו במתח דוד שנת שנ"ג .

סו מהר"ר מאיר תלמד מגליל המוריה בן הרב מהר"ר טס טוב המחבר ס' בהר
 טס טוב תלמיד מהר"ך עזרא הרב המחבר עצמות יוסף . והיה בזמן מהרמ"ט
 ומהר"ט חיון וסייעתס . וחיבר ג"ח משפט נדק וח"ג לא נרפס ועיין בס' תורת

שם הגדולים מערכת ט

תמים למחרת ש"ח"א סי' ק' ובמשפט זרק מ"ב סי' ל"א חתם מהרש"ך על השוכתו
 וכבר אה שתכף נפטר מהרש"ך ב"ש מהר"ש חיון שם בחתימתו כי תמים הם
 בסילוקו של זרעו מהרש"ך

סז מהר"ר מאיר די בוטון חיבר כמה חיבורים ולא נרפחו אלא קצת מתשובותיו
 והיה בימי מהר"מט ומהר"ש"ן וילייסיד ורבי דורס ושקיל וטרי עם הרב כנסת
 הגדולה והרב פני משה בכפרותם והרב מהר"ש אלבאזי למד בושיבתו וחתנו
 מהר"ר ישו אלמולי ושקיל וטרי עם הרב כנה"ג בהשוכתו הכדפסות

סח מהר"ר משה פנכבשט בן בתו של מהראנ"ח והיו הקרו"בים מהרב תרי גברי
 דרכי הרב שדה יהושע והרב כנה"ג והיה הרב בקושטניניא ז"צ וחבר
 שלשה חלקי פני משה וס' ריב לשוכת ואלבר ושקלי וטרו בהדיה שנים קרובים
 לרב הכ"ז ומהר"ש"ן יעיש ומהר"א"ן חנניה והרב תורת חסד וה' פרח מטה אהרן
 ומהר"ש אלבאזי והרב שנות הדין וחתנו ומהר"ש גאון ויתר רבני הדור

סט מהר"ם גאלאנטי בן הרב יהונתן ככר הרב המוסמך אב"ד ור"מ בע"הק
 ירושלים תנ"ו והוא עם רבני דורו הסכימו שלא יהיה תואר רב בירושלם תנ"ו

כמ"ט מהר"ם חאגיג בשפת אמת ומבית דינו הרבנים מהר"ר דוד הכהן המחבר
 דעת קרושים כ"ו והרב אהרן חיון המקובל המחבר פי' הוהר אביו של הרב מהר"ם
 חיון אב"ד ור"מ בע"הק צפת תנ"ו והרב אברהם צמח בן הרב המקובל מהר"ו
 צמח המחבר ס' דרושים מופלאים ברית אברהם והרב החסיד יעקב מולכו והרב
 מהר"ם"ן חביב ומגדולי תלמידיו הרב פר"ח ומוריכו הרב מהר"א יצחקי וחבר ס'
 חלף המג"ן ש"ת ועיניו במספרם כמשפט אלפ"א לסלת והבהות על הרמב"ם
 ולא נדפס כי אם קרבן חגיגה וזכר שלמים וקצת תשובות בספרי האחרונים

וההר"ה חאגיג חתנו וכבר הרב המג"ח ובסוף ימיו הרב המג"ן היה חתנו של
 מהר"ם"ן חביב וכאשר היו לרב שנות ח"ים משה צלה אל האלהים כ"א שבט
 תנ"ט בסדר ואל משה אמר עלה ובמיוו היו פ"ה חתמים גדולים שלמים בתוככי
 ירושלים והפרכס היה הגביר אהרן פארוו וקרו למופלג כבוד בחלמיה על הרב
 והפרכס נחית ככאן צמח כיד משה ואהרן

ע מהר"ר משה שלטון אחד מרבני קושטניניא וראיתי בתשובה ר"ל למוריכו הרב
 שאריכו מהר"ו ואבי בתשובות מהר"ו ז"ל כ"ז שכתב שבשנת התת"ו היה הרב הכ"ז
 בקושט"ו ממונה אביטו וחבר ש"ת בני משה

פ מהר"ר משה אב"ד דק"ח וילנא והפרכס דק"ח הנ"ל בו בפרק היו הרב
 בריה הזכר והרב בית הל"ל וחבר חלקת מחוקק על א"ה וכתב מהר"ר בני
 כתשו"ת חיון קכ"ד שהוא מקובל מאכותיו הרבנים כמה תקיף מיליה דהרב הנזכר

שם הגדולים מערכת נ

נח

זכחו בהוראה.

עב מהר"ר מאיר פאפירש איש ירושלים תו' תלמיד הרב ישראל אשכנזי והרב המקובל יעקב זמח חיבר מאורי אור ערכי הכינויים לדעת רבינו הארז ז"ל. זאמי ראיתי בכל קצת חיבוריו אור זרוע על עץ החיים. אור פני מלך כונות התפלות. אור נ"ר בגלגולים. אור נח בהשתלשלות מתוך האור פי' עין יעקב עד"ה. אור רב פי' הזהר להפליא כי רב הוא. ושמעתי כי חיבר ספרים ט"ל אורות. וכתב גיסו הרב נתן גוטה דנח כפשיה דרב אדר התב"כ.

עג מהר"ר משה הלוי הנזיר הוא הקדוש הגדולי תרומה בע"הק חברון תו' חתנו של הרב הגדול מהר"א ז' חנניה אבי הרב מטה יוסף. וכאשר שמענו כינ דאינו עוצם קדושתו מטהר יד הקדש הסייגים וסדר קדושה שהיה מקבל בכל שנה. זלת קופת שנה מוסיף והולך. חיבר ידי משה על ה"מ בפלפ"א אריכתא. שאר חיבורים. ושקיל וטרי עם הרב תורת חמד. זאיזה ענינים להרב ותשובו נדפסו בס' מטה יוסף להרב בנו.

עד מהר"ם ז' חביב חוטר מגזע הרב הנאקיו וגאונים ספרד. חתנו של הרב יהונתן גאלנטי כמ"ש בחוף כפות תמרים. והיה חתנו של מהר"ה האג"ז בס' כן כמ"ש בתוספת זוהר דף טו"ב והוא יושב על כסא הרב המג"ן וחיבר ס' גט פשוט שמות בארץ עזרת נשים וקצת ש"ת בס' גנת ורדים יש בידי כמו ש' תשובות כ"ז מהרב. אך עיקר ס' תשובותיו נטבעו בים. וראיתי דרשותיו כ"ז. ונח כפשיה דרב כבן מ"ב שנה. וכן בתו מהר"ז כולי.

עה מהר"ר מרדכי הלוי אבי הרב גנת ורדים חיבר ש"ת דרכי נוצם והיתם מכוחתו בע"הק ירושלים תו'.

עו מהר"ר מנחם מענדל אב"ד דק"ק פפ"ד חיבר ש"ת זמח זרק ונרפס שנת תל"ה.

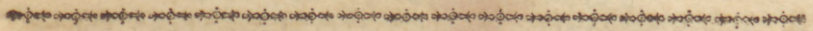
עז מהר"ר משה זכות. היה רב בוויניציא ואח"כ רב בק"ק מנטובא תלמיד בקבלה מהרב בנימין הלוי אבי הרב שלמה הלוי אב"ד איזמיר. ותלמידיו הרב בנימין הכהן מריג'ו ומהר"א רוויג'ו וחיבר ס' קול הרמז. וראיתיו בכל זהוהא כפלים מהנרפס. וחיבר פי' הזהר וכמה חיבורים בגלגלה ובנסתר. ומקורב נרפסו קצת ש"ת להרב. ונרפס זאת לפניו תיקון שובבים. שיר חדש תפתה ערוך ומכתו וקדושתו מודעת זאת בכל הארץ.

עח מהר"ר משה ישראל איש ירושלים היה רב בק"ק רודים ובק"ק נא חתן חיבר ש"ת משאת משה שלשה חלקים בפלפול עצום וסדר כהן ולטון הזהב ושקיל וטרי עם גדולי הדור מהר"ז רואנים ומהר"א כהן ומהר"ז הכהן זכותיו מהר"ז ומשאל

שם הגדולים מערכת מ'

ומהר"ז ומהר"ט כאלוהיו ומהר"ט קמחי ושאר רבני הדור והיה חתן מהר"ס ק' חביב
משלוביני :

ע"ט מהר"ר מאיר אשכנזי כרד אחות הרב ש"ך אב"ד בק"ק אייזשטאט הוכר
פנים מאירות ש"ת וחידושי הש"ס ד' חלקים ומקורב נדפס בתמות אור על
פתורה להרב וממוכר לו אור חדש להרב המריץ המופלא כבודו . והיתה תמונתו וקן
ושבע ועיס סיון תק"ד :

ועד להכמים ח"ב מערכת מ'

א' . מנהיג . כתבתי בש"ה"ג ח"א מערכת א' שהיה בסוף אלף החמשי . ויש
כתבתי כפי הנראה מחרב ס' יומסין . ועתה בא לידים המנהיג
שנרפס בקושטמדינה שנת רע"ט . ושם ראיתי בהקדמתו שכתב הרב ז"ל שמיכר הס'
בשנת ס"ד לפרט הימורה ע"ט . והקרוב אלי כי הס"ד הוא בסוף אלף ה' והיה שנת
תתקס"ד וזה"כ ראיתי כפי' קנ"ב בנסח הג"ט שנת דתתקס"ה :

וראיתי להרב פרי מגדים בא"ס בחלק משכמות והב דף ל' ע"ד שרנה להוריו
מדברי הרב תה"ד בפסקיו סי' קפ"א שכתב משר הטור דראב"ה פליג
וכטור סי' קמ"ב כתוב משם המנהיג ח"ב המנהיג הוא ראב"ה שהוא אבני העזרי
עב"ד . ועמנו הסליחה דהרב המנהיג הוא רבינו אברהם ק' נתן הידמי כמו שכתב
בס' המנהיג . וראב"ה הוא רבינו אליעזר בן יואל הלוי בן יהושע ראב"ן דהיינו
רבינו אליעזר בר נתן וזה פשוט . וה"כ מ"ש הרב התה"ד משם הטור דראב"ה
פליג אפשר דרך היה נסחחו בטור . או דאי"ג דהטור כתב בשם המנהיג הוא
פתח ראב"ה שדך חבר ראב"ה ג"פ . טוב ראיתי בדברי משה שם סי' קמ"ב דמביא
לשון מהר"ז בפסקיו הכו' וכתב מדברי בשם ראב"ה ע"ש . ולכל הדרכות . ויש
שרחבתי דה"כ . היברו רבינו אברהם בן נתן הידמי הוא האמה וזה פשוט ויהיה
ובתוך סס"דכ שהוא חידוש כותב בסופו אב"ן הידמי . וגראש שם המנהיג לא ראשו
הרב פרי מגדים ז"ל :

ב' . רבינו . מנחם לבית מאיר הוא הרב המאירי ז"ל . עחה נדפשו פסקי יבמות
להרב ז"ל וכבר כתבנו רהל המסררוח שדפסו סס תת' בית שכתבה
אצל מלכד זה היבר חידושים על הש"ס :

ועד לחכמים מערכת מ' נט

ג' מהזור ויטרי כתב הרב מטבנות זהב בא"ח בתחילתו שמכרו רבינו שמעיה
 ובטי בה נאם הרב בית חדש ח"מ סי' נ"א ע"ש. והרב כ"ח ט"ס חלני
 דכתב זה שראה שהחכם פ"ג דברכות כתבו בשם רבינו שמעיה רלכו רואה את
 הערוה מותר והתוס' פ"ק דאבות מנה שכתבו בשם מחזור ויטרי מוכח כן מזה דף
 הרב דמחזור ויטרי מיכרו רבינו שמעיה. וכמו שמיניסו תלמי און עדבר בן דרבינו
 שמעיה סיכר מחזור ויטרי כמו שהבאתי בשם הגדולים ח"ב מערכת יור אות נ"ו דר"ל
 בעל התוס' כתשובה הביאה מרדכי ריש ת"ק כתב ראיתי במחזור ויטרי שיסדר וקני
 רבינו שמעיה מתלמידי רש"י וכו' פ"ג והכר שר הבאתי דברי הרב כ"ח ה"ו. וגם
 מתשובת ר"ל הנו' נפשו מה שכתבו דהרב מהר"ל קולון בסתפק אם רבינו שמעיה חתנו
 של רש"י הו"ש בש"ח ח"ב מערכת מס אות כ"ה ע"ש ואם היה חתנו של רש"י ר"ל
 כתשובה הנו' ודאי היה כותב כך ולא היה סותם לומר מתלמידי רש"י לחוד:
ד' מהר"ר ב"ש קאזיס - בשם שלום הכית ה"ל להרב מנחם קאזיס חביו של
 הרב חנניה ה"ה קבאח סופרים וחק לישראל מספר בש"ח
 מאר וכתב דהו נפחין וקוקין דגורא ממומיה דהנאון מהר"ר משה קאזיס לפומיה
 דרבו הרמ"ע ז"ל. וראיתי שיטת חולין כ"ל להרב מהר"ר משה קאזיס ז"ל.
ה' מאורי אור מורה מקום ובקיאות גדול בכל התלמוד יסדו וחיברו מהר"ר
 אהרן וירמיש דיין ק"ק מיץ. ויש בו בקצרה איזה חידושים. ונדפס
 ח"ב מאורי אור ובו חידושים על הש"ס. ונדפסו בק"ק מיץ:
ו' מאיר נתיב נדפס עחד מורה מקום על הש"ס ברכות וס' מועד וכתוב שם
 שיש להרב המחבר על כל הש"ס ועוד ספרים אחרים ונדפסו בק"ק
 אלטנא:
ז' משפטי השנים הזכיר הרמב"ן ס' זה כמו שתראה בשיטה מקובצת מציבאל
 דפוס אמט"ר דף כ"ו סוף ע"ג מהספר:
ח' מטה ישאר. דרושים למהר"ר ישאר סג"ל אב"ר בגלילות שואכך וכו'
 דרשות לפני המועדים נדפס מחדש בעיר פוירדא:
ט' מהר"ר מאיר בכה"ר שמעון הלוי ח' מרכבי שלוקיין הובאו דבריו בש"ת
 הרב המב"ט ח"ב סי' ת"א:
יוד' מהר"ר ב"ש קאזיס אלפראג' שקיל וטרי ושואל שאלות מרכיבו הגדול מהר"ר
 יצחק אבוהב ז"ל ומשיב לו כמ"ש בש"ת הרב המב"ט ז"ל
 ח"ג סי' ח"ן. ובשם הגדולים ח"א מערכת מס אות כ"א הבאתי מ"ש רב מרכבי
 מצדדים הקדמונים מהר"ר שלמה אלפראג' דהוא ממעשפת רבינו מאיר אבולצפיאל
 הלוי ז"ל ע"ש:

ועד לחכמים מערכת מ'

יא • מהר"ם בר ברוך מרוטנבורק רבו של הרא"ם והמרדכי והגהות מייסודות.
 כמו שהוכחתי לפני בעניי בשם הגדולים ה"א וה"ב • והרב מהר"ל
 ז"ל נהיה בס' של אורות סדרים מחדש ערער על זה והשיב על גדולי עולם ואני
 הדל כתבתי על דבריו בסוף ועד לחכמים ה"א דף כ"ד בס"ד :

יב • מהר"ם מקאנג' תשובות כל והרב מש"ל פ"ה דגירושין דין ז' הדין
 מדרבנו בתשובה אחת • ושמעתי שיש ס' תשובות מהרב מהר"ם
 הנז' כ"ו •

יג • מהר"ר משה ליוון מאורכיכו הוכיח תשובתו בסוף ס' שלום הבית כ"ז
 מהה"ס קאזים ז"ל •

יד • מהר"ר משה אברהם רומאנין הגה בזה חתימתו על תשובות רבני
 איטאליא הובאו גם בס' שלום הבית כ"ו •

טו • רבינו מאיר בר' שמואל הכוזב דף ל"א ע"ב ע"ש וכש"ת מהר"ם
 ד"פ ס' תת"ד •

טז • מאה קשיטת מאמר אחד ממאמרות הרמ"ע ז"ל כ"ז •

טז • טילואים מאמר אחד ממאמרות הרמ"ע ז"ל כ"ז •

הי • מהר"ר משה ז"ל זכרי הוכיח בתשובות הרשב"א ה"ג ס' רכ"ח ועיון לעיל
 מערכת י"ד •

יט • מהר"ר מרדכי האזובי בר יצחק הוזכר בתשו' הרשב"א ה"ג ס' ר"ד וס' ^{ט"ב}
 ט"ב •

ך • מהר"ר משה גבאי שקיל וטרי עם הרשב"א בתשובותיו בה"א סימן פ"ב
 וז"ל •

כא • מהר"ר מימון כג"א שקיל וטרי עם הרשב"א בתשובותיו ה"א סימן ז"ד
 וס' ז"ה ז"ו וס' קט"ו והכחשד וס' קל"א וס' קכ"ד וה"ב
 ס' ד' וס' ס"ח והכחשך וס' קל"ה וס' קס"ד ושאר מקומות
כב • מהר"ר מרדכי כג"א שקיל וטרי עם הרשב"א ה"א סימן ק"ט וסימן
 קכ"ג •

כג • מהר"ר משה נשי • חתימה על חסות מהר"ש דוראן ושכמת הרב
 אביו כטור הראשון בה"ד שכתב"ל סימן ט"ז ועוד חתימות
 גם סימן ט"ט •

ס רעד לחבמים מערכת מ

כד' מהר"ר משה מיינסיש לו תש"ו כה"ר אבתישכ"ן כטור שני סימן ל"ה
 והוצרך במקומות אחרים ואפשר קרוב לודאי שהוא המחבר
 ישור מסג' פי' לאזהרות רבינו יצחק בר ראוון אלכבר' לונש
 ז"ל שדפס פנמיס -

כה' מהר"ם בר ברוך חיבר תוספות יומא שבידמו כמ"ס בשם הגדולים ח"א
 ומ"ב וכ"כ עוד מהר"מס בתשו' ח"ד סי' ל"ה כג"ל כה"א -

כז' מהר"ם מגרין כוזמן מן כ"י חיבר פירוש'ם' עבודה ועשה הגמות לספר
 הידרא מרבינו יונה ז"ל -

קד' רבינו מאיר בר משה היה רבו של הרב שכלי הלקט כמ"ס כשכלת קס"ב
 וכשכלת רנ"ו ועמ"ס כה"א מערכת נ' אות ז"ר ובסע הגדולים ח"ב
 דף ק"כ -

כח' מהר"ר משה די מאיו הובאה תשו' במהרח"א ח"ב סימן ז"ר וח"ג סימן
 ס"ח -

כט' מהר"ר משה ברודו הובאה תשובתו בספר פני משה ח"ב סימן ק"ח -

ל' מעריך חיבר הרב עיר וקדיש מהר"ס די לונזאנו לפרש איזה תיבות כירוש'
 וברכות וזהר' - ופירשם ביאור מדעני לא סברוי לפי שהוא ז"ל היה

מרש בלשון יוני וטורקי וערבי - ובא וראה שהרב הגדול הרב פר"ח מביא ללשון
 ירושלמי דשקלים ופירוש מעריך כ"ד סימן ס"ג ס"ק ג' - וכירושלמי שהוא ראיתי
 להרב קרבן העדה שפירשו לפי סברתו ואין האמת כן כמ"ס שם בשורשי ברכה
 כס"ד כי הרב מהר"ס די לונזאנו ידע פירוש אותן התיבות בלשון הגוים ידיעה
 ודאית - וכן כמה תיבות בזהר ראיתי שפרשים כמה פירושים לפי הענין - ופירוש
 הרב מהר"ס די לונזאנו מתישב יטוב - וברמן דין ה"ל הספרים הפוזבי יד וכתח"ו
 חוקמי - באופן שהמעריך הזכיר יש בו כורך לכל' ת"ח להבין בעצם תיבת היכוי
 סגיא - כי המפרשים מוציאו את התיבה ממשמעותה האמתית -

לא' מהר"ר משה מאליא הובאה תשובתו בס' פני משה ח"ב סימן ע' והרב
 המחבר כתב על תשובתו בס' ע"א ע"ט -

לב' מהר"ר מתת'א ז' אלרוייה' הזכירו הרב פני משה ח"ב סי' ג' וז' וז' לו
 חתימה על פסק הרבנים מהר"א ומהר"ן ז' סג"ג ז"ל -
 בס' רב יוסף למהר"ק קצבי ז"ל סוף סי' ז"ב -

לג' מגן אברהם חיבר הרב מהר"ר אברהם מוסאל כדמיני גיטין והזכירו הרב
 כנה"ג - ותשובתו הובאה בס' תורת טיים למתרת' שח"א סימן כ"ג
 ועל

ועד לחבמים מערכת ט'

ועל תשובה אחרת שם סימן ל"ח והובאה תשובתו כס' בני שמואל למהר"ש חייין
בשו"ת סי' כ"ט והוא רבו של הרב בני אהרן כמבואר בתשובותיו.

לר' מר' וקציעה ב' חלקים על טור א"ח וכית' יוסף מהרב ז"ל. וחיבוריו
נראה שהוא ז"ל חיבר על כל ר' טורים.

לה' מגדר צו מהרב הנז' מוסר גדול ערך ערך לחברו מחולק לעלויות עליות
היראה וכו' ודינים השייכו' לכל מצוה. וזהו מהרש"ם ברעתי חממה
שנים שראיתיו אך עתה איכנס פה עמנו.

לו' משביר יזכרו הרב הגדול מהר"ר משה בירדובו ז"ל על שמו כי משביר
בטוריקון משה בירדובו והיה הרב במערב הפנימי ושמעתי מהרב
המופלא ח"ק כמהר"ר חיים ז' עטר ז"לה שיהי מספר בשבחו כיושר עיונו בעומק
העיון. וכתב הרב מהרחב"ע הנז' בספרו חפץ ה' בשיטתו לשבת דף ז' ע"ב
מהספר ז"ל רוח הקדש הופיעה וכתבנו לו בהסח הדעת בבית הכנסת אני ואחי
הגדול גדול החכמי הרב ר' משה בירדובו אשר נפשי קשורה בנפשו עכ"ל וכמדומה
שיש תשובה להרב משביר כס' סמא דא"י ואיכנס פה עמנו הם' הנז'.

לו"ב בקדוש מלך פירוש על הזהר הקדוש מלוקט מהרב רבינו מהר"ר חיים
ויטאל ז"ל ומהרב עיר וקדיש מהר"ר אזולאי ז"ל מעיר מארנוויקוס
ותלמידיו הרב מהר"ר יעקב פיכטו והרב מהר"ר יאקעב הכהן. ומהרב הרמז וזכר
כלם לחיי ער. והס' חלקים. ויצודס' הדרת מלך וכבוד מלך על האמרים
עמוקים מהזהר הקדוש.

לח' מהר"ר משה וידאל ויואש אחד מדבני כרפת הקדמונים מעיר פירפיכויאן
הובאו דבריו בשו"ת למהר"ש א"ה סי' ה"י דף קכ"ז ע"ב.

טל' בחנה אהרן. מקורו ברפ"ס ס' קטן והוא מאשר נמצא מפירוש הרב עיר
וקדיש מהר"ר אהרן חייין ז"לה על קצת מאמרי הזהר הקדוש.

מ' מהר"ר מישה אידען ואחי מהר"ר מיומן ב' אחים נשואים בחכמה וחסידות
במערב הפנימי ושמענו מקדושתם וגדולתם ז"ל.

מא' הרמב"ן ראיתי בפרי מגדים א"ח בחלק משבנות זהב דף ל' ע"ב שכתב ז"ל
תרי רבינו יונה היו א' שחיבר על הר"ף ושצ"ו תשובה וס' היראה
לר' בירוכני אשר תלמידיו היו הרמב"ן והרשב"א וכו' והאבי הוא רבינו יונה א"ה
היה אחרון עכ"ל. וכבר נודע דרבינו יונה גירסא הוא תלמיד הרמב"ן והיה רבו של
הרשב"א וכן שבר הארבעי בשם הגדולים ח"ב. אך היה רבינו יונה אחר חבירו
של הרמב"ן כאשר הוכחתי שם. וז"ל תרי רבינו יונה הו' מרבנותא קמאי ורוק
הטב כי קדתי. וצ"ע מ"ש אני בעניי כשה"ה ח"ב. מערכת תיו אות ט"ו.

ועד לחכמים מערכת מ סא

סב • משבצות זהב • הם שני חיבורים שחיבר הגאון החסיד ועניו כמהר"ר יוסף אב"ד ור"מ דקק"י פרנקפורט דארר זלהה לישב ולבאר דברי הרב טז • הלא מראש הדפים מ' פרו חגדים על ש"ע י"ד עד סימן ק"א יחדין יהיו תמים כ' חיבורים בכת אחת משבצות זהב על הטז • ושפתי דעת על הש"ך • ומקורב דרשם פרו חגדים על א"ח והם שני חיבורים גמורים כפרדים • א' אשל אכרהם על מגן אכרהם • והב' משבצות זהב על הטז • ובהם הראה ענותנותו וחסידותו חוקפים חומת תורתו :

פוג • מגילת סתרים לרבינו נסים גאון הזכירוה הראשונים התוס' והרא"ש ודעמייהו וגם בספר החסידים סי' תר"ד העתיק ממגלת סתרים לרבינו נסים גאון ע"א. וכבר כתבנו בה"א דבראש דהמגלה הזו היא לרב נסים בן יצחק בן שאהון חבירו של רבינו חננאל והיה תלמידו של רבינו שא"י מפי כתבנו ומשנ"ה קרו ליה גאון • ועתה הפסתי כתשו' רב שריאל ובסדר שדרות וכינוא וכעת לא ראיתי שהזכירו לרבינו נסים בין הגאונים • גם כס' שצרי דרק שדרשם מקורב מתשובות הגאונים מזכיר תשובו' לכהה וכמה גאונים קראו בשמותם ולא זכר רבינו נסים •

והנה הטז בשבת דף ו' ע"ב אמאי דאמרין אמר רב תצאתי מגלת סתרים בי רבי חייה כתב וז"ל מגלת סתרי' שהסתירוה מפני שלא כיתנה לכתב וכטשזמעיין דברי יחיד שאינו נכסים בב"ה וכותבין אותם שלא ושתכחו מסתירין המגילה עכ"ל וכדף ג"ו כתב וז"ל מגלת סתרים שהסתירוה לפי שאין כותבים הלכות עכ"ל • וטעם זה לא שייך לומר במגלת סתרים דרבינו נסים גאון שהיה סוף הגאונים וכבר נכתב התלמוד • וגם הגאונים כתבו כמה ספרים • הלכות גדולות • שאלות • ומהם מספרי הגאונים שכתבו מוזני • הלא אפשר שכותב רבינו נסים גאון שקרא מגלת סתרים היינו שלא כוונן לעשות ספר ולפרסמו כמו שעשו הגאונים הלכות גדולות • הלכות פסוקות • שאלות • ועל דרך זה עשה חבירו רבינו חננאל שכתב פירוש התלמוד ופירוש התורה • אמנם רבינו נסים גאון מענותנותו קרא הס' מגלת סתרים לומר שלא עשה ספר למוסרו לרבים אלא לעצמו ועיין בערוך ערך מגל • ועני' שכתב עינים במציעה על דף ל"ג ועיין בפסקי הרב המאירי ז"ל לשכת שדרשמו מחרש ריש פ' כל כתבי דף ע"ו ע"ג מהספר ודוק •

מד • רב מתתיה גאון הובאו תשובותיו בספר שצרי דרק שדרשם מחדש משו"ת הגאונים •

סת • רב משלם גאון הובאו תשובותיו כס' שצרי דרק שו"ת הגאונים הפו' •

עם הגדולים מערכת ין

א רב כהילאי גאון הראשון משרש קין משרש ר'כו ורבי עקיבא ומהו כבולאי
תבאים ואמוראים ורב כהילאי גאון השני משרש הכל משרש כחוס איש
גם זו ורבי אלעזר בן צוריה ורבי אלעזר בן פדת וכו' כ"כ משרש"ו
ז"ל

ב רב נסים גאון קבל מרבינו האי ורבינו חושיאל ויהי רבו של הר"ף

ג רבינו נתן בעל הצרוך היה משבט יהודה ממושפת התפוחים כמ"ש בהקדמת
ס' זמח דוד ספולוטי . והיה שנת ד' אלפים תשנ"ח ככראה בצרך עד זגום .
והוא תלמיד רבינו חננאל ורבינו משה הדרשן וחבירו רבינו גרשון מאור הגולה .
ורש"י שאל שאלת מהרב הצרוך כמ"ש בס' אבודה דף עק"כ ובנימין ואב סיר"ל .
והיכר רבינו בעל הצרוך תשובות וזכרו לפתמים הפוסקים ומהם המרדכי פ' ג'
שאכלו . והיתה מנוחתו שנת תתס"ו :

ד ספר נחמני קיבנו רבינו נחמן בן רבינו חיים הכהן כמ"ש מהר"י קולון שרש
קמ"ט

ה הר"ן שנוכח ארחות חיים יראה לוי הצעיר שהוא רבינו נתנאל שכן אתה מוצא
כמה זימני מפורש שם בארחות חיים ה"ר נתנאל וכו' הרב כנה"ג ז"ר סי' ט"ב
ההב"ב שאינו הר"ן בר ראובן אך שם מסתפק מי הוא .

ו הר"ן בעל הדרשות תלמיד הרמב"ן והיתה מנוחתו שנת כ"ד לאלף השני .

ז הר"ן מפרש הר"ף כתב מהר"ו ז"ל שהוא משרש יצחק אבינו . חבירו של הרב
המגיד . ומגדולי תלמידיו הקדוש רבינו אפרים וידאל רבו של הרשב"ץ . וגם
הר"ב . היכר חידושים על הש"ס וכדפסו חידושו על גיטין וכדריס ושבויות
ובנהדרין וחולין ונדה . ואבי הצעיר ראיתי כה"ל חידושי מ"ק ושבת ובתרא . וכדפסו
קצת שו"ת מהרב בקושטנדינא ורומי ואין הסימנים שנים וכס' בית הרוחה דף ע"ו
כביא תשובת הר"ן סי' תתכ"ו מה"ו והר"בש תלמידו כתב קצת משבתי בתשובה סי'
שנ"ה ובהב כיוחסין שהיה בשנת ק"ס .

ח רבינו נחמיה תלמיד הרא"ש כמ"ש בתשובה הביאו הר"ס אלעקר סי' ז"ט .

ט מהר"ר נתן שפירא אב"ד דק"ק הוראדנא היכר מבה שצרים על ש"ד וכיאווי
רש"י אך הרב באר שבע כתב רביאורי רש"י אינס מהרב וצלה לשמים שנת אלף .

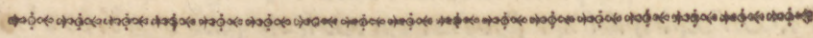
יוד כפר כייז הוא ספר פסקי דינין קדמון שמוזכרים הפוסקים לפעמים ויש
שכתב שהוא ס' הכלבו והוא מאגוד ארצות דס' כייז לא כודע מוכרו וס' כלבו

ימים הגדולים מערכת נ' סב

לא נודע מהכרו ולכן כתבו דוהו ס' כיור ואח"כ זכה לשם וקראוהו כלבו - אבל טעו בטקול הדעת וכן תמצא כמה פעמים לכותבים כאלה דטעו בדמיונ' טרזנים להבין דבר מתוך דבר ועוד טמומים על כל חאי דשמיני ואשר מצאו כתוב כמו ס' שלשלת הקבלה וס' שפתי ישנים אשר טעו כמה וכמה פעמים וזו יאמר הזמן לברר טעויותם ואחי הצעיר בא לירי ס' כתוב על קלף ישן כושן וכתוב שם דהעצק שנת קכ"ב ואמר המעתיק דס' הספר ס' פאפייר שהוא כיור בלעז' וס' הוא דמיון מלוקטים מה"ג והדמכ"ס וסמ"ג וס' התרומה ואין לו יחס עם ספר הכלבו כלל.

יא מהר"ר נתן שפירא אב"ד מק"ק קראקא חיבר מגלה עמוקות . ותלמידו הרב זרע בירך ועלה לשמים שנת שז"ד .

יב מהר"ר כפתלי כ"ץ אב"ד בק"ק פוזנן וק"ק פפ"רמ חיבר חידושי ברכות וסמיכת חכמים והיה מקובל מופלא קבלה מעשית ואלהית וזכה שבניו וחתיני דכנים מופלגים כמ"ס כשיצר ההכנה ורצה לעלות לארץ ישראל ובקושטנדינ' שנת תע"ט היתה מנוחתו כבוד .

ועד לחכמים ה"ב מערכת ז'

א נזירות שמשון . הנהות על ש"ע א"ח ומגינו ארץ חיברו הרב מהר"ר שמשון חסיד ז"ל כדפס שנת תקכ"ד ובמשניות אמטטרדס חדשות טיש שס בניליון תוספות חדשים יש חידושים הרבה מהר"ר שמשון חסיד הכז' . ובאגרת בקורת להרב יעבץ ז"ל יש תשובה אחת מהרב הכז' .

ב נצה ישראל באר"ת כנח נוטריקון צירוף חשבון והוא על התורה חיברו כמהר"ר יהודה מהללאל בכ"ר מכליח מלאקווילא בעיר פוסמורונו שנת שפ"ז .

ג הר"ן ז"ל בפירושו לנדרים לא היו כידו תוספות טו"ך ואחר שכלו לידו היה רוצה לתקן בפירושו איזה ענין כ"כ הר"ן גופיה בתשו' דפוס רומא בסיומן טו"כ .

ד נר ישראל כך אמר הרב חגן אברהם שקרא שם ספרו ר"ת כר יפה של רבי אברהם לוי מכובאר בהקדמת בנו .

ה נוף עץ החיים הוא מה שאייר הרב עיר וקריש מהר"ם פאפיראט ז"ל מכתבי רבינו הארז ז"ל והוא על תנ"ך ומאמרי רז"ל ויפודים וכבואה ורוח הקדש

ועד לחכמים מערכת נ'

בגלגולים . ויש ב' חלקים אחרים דרך יען חיים מהקדמת ופרי יען חיים תכונות
ואלו נרפסו כמה פיגמים בעולין . ומתוך ע"ח לא נרפסו חלף לקוטי תנ"ך בואלקות
יהוא בוף א' חס' בוף יען החיים . אמנם לקוטי תנ"ך יש כל' חגורי הארץ לל כפליים
לתואיה ובין בנרפס ובין כל' יש חידושי מהרח"ו לל מעצמו . ונתכרר לי חס' חידושי
מהרח"ו לל כתיבת יד שיש כירי לברם .

ר' גנור . אלהים להרב הקדוש מהר"ר שמשון מאסטרופולי לל הזמירו בס' רן ידיו .

ו' גהר שלום . לכמהר"ר שכתיו וינטורה ללהם על ש"ע א"ח וסיה תלמיד הרב
תמו' כמהר"ר פארדו ללהם .

יח' גמוקי יוסף לרכיכו יוסף חכים לל חוטר מנציג ג'אומי ספרד כך ראיתי בכל'
וראיתי בדרשות הרב מהר"ס נ' חכים לל כל' הרב המחבר גש פשוט
שכותב שם היחס שלו יעד הרב נמקי יוסף לל . ודיע שזכר נמקי יוסף כתב חידושים
על כל הט"ס והלבד זה עוד הוסיף וביאר כל הלכות הר"ף . ותמיד מחבר דברי
הר"ט בא חידושי . וראיתי מי שכתב דרכו של הרב הנמקי לל היה מהר"ס תלמיד
הר"ט בא לל והרב הנמקי הביא כמה ומני דברי הר"ן וקורא אותו הרבכ"ר כי הר"ן
היה בר ראובן . ומזכיר הרב הנמקי להרב המגיד בפירושו הר"ף לאועד קטן .

יט' רבינו נתחאל הקדוש מקימון הזמירו בס' הכלבו סי' ק"ד וזכר ס"ר ע"א סו'
כ"ט כתב הכלבו ועל זה כתב הר"ר נתחאל לחומרא ולי ועל ערובי
תבשילין וכו' ועיין לקמן אות טו"כ .

יז' מהר"ר נתחאל קרשקש תמונה אביטי בימי מהר"ר שלמה צדור וכותב
עליו שבחי שלמים בח"ד שכתב"ן טור כ"ס' יגוד ועיין
מל' זכ תתימתו .

יא' מהר"ר גדורזאי ג'ארמון מופלג בחכמה וזקנה מרכיבי תוכס חיבר יתר הספ
כמ"ט כ"א מערכת יגוד אות כ"ד . ויש קונטרסים נרפס
לחיים לכו לל .

יב' גמוקי שמואל חיבר מהר"ש נרפתי להליץ בעד הרמב"ן על מה שמקטס
עליו הרא"ס לל .

יג' רב בטרונאי ג'און סדכה תשוכות ודימין מביא תמונו בשבלי הלקט כתיבת
יד .

יד' מהר"ר נסים רודליוני . אחד מרכיבי ע"הק חברון תו' בזמן רבותנו מהר"ר
ואבי ומהר"ר יצחקי ללהם וראיתי כתב זמורינו הרב מהר"ר א'

נמקי לל להרב כ"ר הסג' משנת תס"ג שכתב לנו בכבוד גדול . והרב בני חיי מוכתב
באופן

ועד לחכמים מערכת נ

סג

באיוה חושיות גם הרב מהר"א אלבאוי ז"ל בספריו • ואני הצעיר ראיתי איוה מסכתות
 של גמרא שהיו של הרב הכ"ר וכתוב בגליון מירו ז"ל כמה חידושים • והרב פרח מטע
 אהרן חולק עמו בדיון אחד • ומתקדם בזכרוננו שהרב כ"ר הכ"ר ריבא קמשתעי •
 והיה בשליחות ומה נפסיה בעיר איסקופיא זלחה • ושמעתי שהרב הכ"ר היה בקי
 בגורלות וביטוי קבלה מעשית • והיה בקושטנרובה אצל הרב המו"ר מהר"ר אליצור
 ז' שגב"ז ז"ל וראהו מצטער על הגביר כמה"ר אברהם שוכנינו כ"ע שהיה פאר הדור
 והיחיד והוא במשאר אשר מחויבי מיתה • אחרים הם והיו מצטערים עליו ובפרט הרב
 מהר"א ז' שגב"ז ז"ל שהיה לו איוה קורבה עם הגביר הכ"ר • והרה כ"ר לקח מקרא
 ועשה גודל בהוכחותיו • ויצא לו פ' והיה ראשיתך מצער ואחריתך ישגא מאד • ואמר
 להם אל תיראו שיכלל קמיתה ויצא דינו לאור • טעמו וראו הפסוק היה שהוא
 מקצתו ר"ת וכך פירושו והיה רבי אברהם שוכנינו ימים תוך כלל מצער • ואחרית
 כימים יצא שגא גביר אברהם מאד • ע"כ פי"הפ" • והן היה שאחרי ימים חמישים
 יצא דינו לאור ופדה נפשו בממון • וכיוצא בזה ראיתי איוה דפים כתובי יד ממר
 זקני כמהר"ר זנח בן הרב ססר לאברהם ז"ל שהיה כותב ר"ת כמה פסוקים ביצנין
 אחד שהיה כך וכך שפ' ידבר כך ופ' יעשה כך באורך והוא פלא • וכוראי שהיה להם
 כונה בש"ה שהיה יוצא פסוק א' והם בכח השם מכארי אותו תכף בלי ספק • ושעתי
 שגולד ילד אחד ובו בפרק מר זקני הכ"ר לקח מקרא ויצא לו הרגיה מפסוק ויצטומס
 כל הרגיה ואמר זמא • ואמר לו ה"ט קללו אמר ראו פה יצא הרגיה ר"ת הילד
 רשע גדול ימיר הדת • וכן היה שאחר כמה שנים שנפטר מר זקני ז"ל הכ"ר כשתמר
 פילגי ההוא כשהיה כמו בן עשרים שנה • כך שמעתי שהיה מספר והולך מוריניו
 הרב מהר"א זאבי ז"ל שהיה בן אחותו של מר זקני הכ"ר והיה מספר עליו בפלאות
 מתוקף ידיעתו בכמה ענינים זלחה •

טז • נגיד וזוהי מיבר מהר"א כמה ז"ל קבור מקצת בוכו' האר"ז ז"ל יודעתי כאחיה
 שכשנרפם באהשטרדם היה ברשות מוריניו הרב הגדול מהר"א יצחקי
 זלחה אשר נמצא בעת ההיא בשליחות ע"הק והוא השמיט כל תרכים עמוקים •
 ולכן אל יתמה הקורא על הרב מהר"א כמה ז"ל דקרי חדא ופרי תלת • ואחר זמן רב
 בא לירי עפר קול ברמה מהרב מהר"א כמה ז"ל וכתוב שם שחיבר כנגיד וזוהי באורך
 ואח"כ בקינור ולא הרגוהו מן השמים לחדפיו • ונראה שזה שגרפם הוא הקצר
 ואפי' זה הקצר לא הודפם כלו •

טז • רבינו כסים גאון • ציין לעיל בקונט' זה מערכת מס אות מ"ב ומה שכתבתי
 שם עתה ראיתי בס' קורא הדורות דף ו' ע"א שכתב כמו שהכתבתי
 בני הדל וכתב שמיאר רב כסים גאון ז"ל קצת מסכתות ביאור רחב ואמר שנמצא

ביאור

שם הגדולים מערכת ט' סדר

בסדר רב צמחם כ"י

ג סדר עולם וז"ל כתב חז"ל כסוף ס' יזחסינ שחיברו רבינו יוסף טוב עולם
ובצמח דוד שנת תקפ"ז לאלף ה' חולק וכתב משם מהר"ר סיני שחיברו גאון

ד סדר עולם חיבר רבינו שמואל תלמיד ראש מדינין כ"ג בקורא דף ל"א

ה סדר עולם חיבר הרמב"ם מכללי הש"ס כמ"ט גופי הלכות

ו מהר"ר סלימאן ו' אוהבא - חבורי הארץ כותב תפילין בקדושה כמ"ט חנינ
מראשית כריש תש' מהר" - ומ"ה בפירוש הכ"ר מביא הרבה חידושים מש"ו

זכ"ה מלאכת שלמה מביא מש"ו קושיות והויות - ובס' באל שבע במס' כריתות דף
ל"ד כתב הרב הגדול ראש המדברים בכל מקום דכל ר' לא אכנס מיניה החסיד
מהר"ר סלימאן - ומתרגמט שקיל וטרי בהדיא ויש בידי שאובה כל מהרב מכתביה

ידו ברין מורדת

סדר עולם חיבר הרמב"ם מכללי הש"ס כמ"ט גופי הלכות

ועד לחכמים ח"ב מערכת ס'

אביר הצעיר ח"דא ס"ט הנה התום' והראשונים מביאים ראיה מסדר תנאים

ואמוראים בכמה דוכתי ומהם התוספות בשבועות דף מ"א והרא"ש שם

כפסקיו ובתוספותיו - והתום' בסנהדרין דף כ"ט - וע"ז דף ל"ה - וחולין דף ע"ד

וכס' התרומה ס' קל"ה והנהוית אשרי פ"ק דחולין הזכירו סדר תנאים ואמוראים

דברים המצודקים ומדברי הר"ן בחידושיו לסנהדרין שם דף כ"ט שכתב וז"ל ובתום'

כתבו דמנאו כתוב בסדר תנאים ואמוראים וכו' ע"ש כראה שלא היה בידו סדר

תנאים ואמוראים והנם דיוקים - ואני הדל מצאתיו בס' קלף כ"ז ישן נושן ולזכות

הרכים הדברים עת'קים - כמות שהן רק אהלקסם כיעקב סעפ"ס שנתתי והיו

לאחור'ת ראשי פרקים - עדר עדר לכדו לתת דיוח בין הדוכים - והנה שמקומו

תו' וכר' כמ' הכללים אשר ידי תכון בעור משד' טובן שחקים - שהיוי מצוה לא משהיכן

אמרתני אעלה מדפ"ס ועולה אשר לו יקיים כמ"ד

סדר תנאים ואמוראים

- א** על סתם משנה רבי מאיר • סתם תוספתא רבי כחמיא • סתם ספרא רבי יהודה בר אלעאי • סתם ספרי ר"ש בן יוחאי וכלהו אליבא דרבי עקיבא והס היו תלמידי רבי עקיבא • ולאחר מותו כחלקו על דעתו •
- ב** אמר בן עזאי כל חכמי ישראל לפני כקליפת השום חוץ מן הקרח הזה ומנו עקיבא בן יוסף ורבי יהושע בן קרחה היה בנו של רבי עקיבא הקדח •
- ג** רבן גמליאל שהיה בימי רבי עקיבא הוא אבי אביו של רבינו הקדוש •
- ד** כל האריות אומרים הוא רבי מאיר כשהיה אומר דבר מאס רבו אלישע בן אבוהי שבקרא אחר היו אומרים עליו אחרים אומרים •
- ה** כל יש אומרים רבינתן •
- ו** כל רבי יהודה סתם במשנה ובדיתא שחולקים עם רבי מאיר ורבי יוסי ור' שמעון ורבי כחמאי ורבי אלעזר הוא רבי יהודה ברבי אלעאי • כל רבי שמעון סתם הוא רבי שמעון ׳ יוחאי • כל רבי אלעזר שבמשנה ובדיתא סתם הוא רבי אלעזר בן שמעון •
- ז** כל רבי אלעזר במשנה ובדיתא סתם הוא רבי אלעזר בן הורקנוס • כל רבי יהושע במשנה ובדיתא סתם הוא רבי יהושע ׳ חכניה שהיה בימי קיסר •
- ח** כל תקנה סתם היא תקנת עזרא •
- ט** כל מקום ששנינו בראשונה תקנו כך וכך ואין שם שם הלכה כן הלכה •
- י** כל מקום ששנינו במשנתנו כר"א אימתי בומן באמת הלכה למשה מסיני •
- יא** כל סתם משנה הלכה • ומחלקת ואח"כ סתם הלכה כסתם • סתם ואח"כ ומחלקת אין הלכה כסתם • סתם במשנה ומחלקת בבדיתא הלכה כסתם ומחלקת במשנה וסתם בבדיתא אין הלכה כסתם • הלכך כל מקום שחולקים שני חכמים בתוספתא בספרא ובספרי וסתם במתניתין כחד מיכיהו הלכה כמאן דסתם מתני' בוותיה • וכל מילתא דפליגי בה במתניתין וסתמא בבדיתא לית הלכה כאותה בדיתא •
- יב** כל מקום ששנינו חזרו ב"ה לסורות כב"ש הלכה כב"ש • אבל בכל שאר מקומי שחולקים ב"ש וב"ה הלכה כב"ה חוץ מוזבש"א ומכרין את הבית ואח"כ פוסלין לידים ובה"א נוטלין לידים ואח"כ גומדין את הבית שהלכה כב"ש • ולמי שמהך אותם ושוכה אותם אף כן הלכה כב"ה •
- יג** כל עררי שהעירו בבחירתא דבה ברוך הוא •
- יד** כל מקום ששנינו חולקים ואחד מכריע • הלכה כדברי המכריע ומכריע לאו בהדיהו הוה אלא לבתר זמן ופליגי לחד מיבייהו •

סדר תנאים ואמוראים

- טו** רבי אלעזר ורבי יהושע הלכה כרבי יהושע • רבי אליעזר ורבי עקיבא הלכה כרבי עקיבא • רבי טרפון ורבי עקיבא הלכה כרבי עקיבא • רבי שמעאל ורבי עקיבא הלכה כרבי עקיבא • רבי יוחנן בן זורי ורבי עקיבא הלכה כרבי עקיבא • כל מקום שנחלק רבי עם יחיד הלכה כמותו שהלכה כרבי מחבירו ולא מחבירו •
- טז** רבי מאיר ורבי יוסי הלכה כרבי יוסי • רבי יהודה ורבי יוסי הלכה כרבי יוסי • רבי שמעון ורבי יוסי הלכה כרבי יוסי • רבי נחמיה ורבי יוסי הלכה כרבי יוסי •
- יז** רבי שמעון ורבי יהודה הלכה כרבי יהודה • והלכה כרבי יהודה בעירובין אבל לא בחמיות • רבי יהודה ורבי נחמיה הלכה כרבי נחמיה • רבי יהודה ורבי אליעזר בן יעקב הלכה כרבי אליעזר בן יעקב והלכה כרבי בן יעקב בכל מקום דר"ל משנת ר"א בן יעקב קב וזקי •
- יח** רבי מאיר ורבי שמעון הלכה כרבי המחמיר • והלכה כרבי שאכלה שבת ואפי' בדבר שאין מתכוין כגון הוצאת דם בתולים שאינו מתכוין לחבורה אלא לבצילה • אבל במקום חממת איסור דאורייתא אין הלכה כרבי שמעון •
- יט** ר"מ ורבן גמליאל הלכה כר"ג • רבי ורשב"ג הלכה כרשב"ג • רבי ורבי אלעזר כרבי שמעון הלכה כרבי • רבי ורבי שמעאל כרבי יוסי הלכה כרבי • ואם אמר רבי ישמעאל כרבי יוסי משום אביו הלכה כמותו •
- כ** הלכה כרבי מחבירו אבל לא תחבירו ובמקום אביו אין הלכה כמותו •
- כא** כל מקום שאמר רבי שמעון בן אלעזר בלא מחלוקת הלכה כמותו • והלכה כרבי יהושע בן לוי בכל מקום •
- כב** אע"פ שכתבו חכמים כלל לומר פלוני ופלוני הלכה כפלוני • היכא דאיכא אמוראי בתראי דקיימי כחד מינייהו הלכתא כותיה •
- כג** כל היכא דפליגי תרי תנאי או תרי אמוראי בהדי הדדי ולא אתמר הלכתא לא כחד ולא כחד • אי איכא רבה בהדי תלמודא לית הלכתא בתלמודא במקום רבה עד רבא ומרבא ואילך הלכתא כבתרא •
- כד** תוספתא אינו אלא דבר קטן ולא דבר חשוב • וכן תורת כהנים שהוא ספרא דבי כב • ולא תכילתא שהוא ספר ואלה שמות מן החדש הזה לכם עד סוף ספרא • ולא ספרי שהוא ספר במדבר מן וישלחו מן המחנה עד סוף משכה תורה • ושמן של אלו מדרש • וכקראים בלשון התלמוד כריתא • יש מהם שהם הלכה ויש מהם שאין הלכה כינור כל כריתא שאין חולקים עליה בתלמוד הלכה כמותה כגון

סדר תנאים ואמוראים

זו - אדם עומד בטרה ערום ומססה עצמו בתבן ובקס ובכל דבר וקורא ק"ש אבל לא יתפלל עד שיתבסס עצמו. וזו היא הלכה כמותה שהרי אין חולקי עליה בתלמוד. ולא עוד אלא שיש לה סניע מן התלמוד דאמר רב תלמיא בר אבחימי אמר שמואל היטן בכלה ערום הרי זה עמיא ראשו חוץ לכלה וקורא ק"ש ואוקימנא בכלה שאינה גבוהה י' טפחים דכיון דפחיתא מי' טפחים דמי כמאן דכריך בגוה ומכסי ושרי ליה למיקמי ק"ש וכ"ש כשדע שאין עס בגדים שיתבסס בתבן ובקס וכיוצא בהן ואל יתבטל ממלכות שמים - וכל כריתא שחולקי עליה בתלמוד אין הלכה כמותה דהא מתניתא דיוקא טפי מכריתא. ואשכחנא בכמה דוכתין דאין הלכה כמתני' כי הא דאמר מתני' יחידאש היא או מתני' מני כ"ש היא לאפוקי מב"ש דעקרין ליה מהלכתא. וכ"ש בריתא דפליגי עליה בתלמודא כי ההיא דתמיא העושה צניעות אומר זמן רלאו הלכתא היא דלמא דרמויי להא דאמרינן העושה לולב לעצמו מברך שהחיינו וכן תמיא העושה סוכה לעצמו אומר שהחיינו דהא לא מברכי שהחיינו אלא אמאי דאתי משתא לשתא דאמר רבה כי הויא בי רב כהנא חביא לן מהו לומר זמן בר"ה ובר"ה כיון דמוזן לזמן קא אתי אמרינן. והכי הוא משכנא דמילתא דאמרינן. נמי בסוכה בסופה דשמעתא אתו לקמיה דרב יהודה אמר להו אנא אקרא חרתא נמי אמין. וזן דקרא משתא לשתא כמי קא אתיא וסוכה ולולב נמי קביע להו זמן הילכך בעו למימר שהחיינו. אבל צינית דלא קביע ליה זמן לא בעי למימר שהחיינו ולאו הלכה היא שהיא בריתא הילכך לנכא למיקם עליה דברית ותוספתא וספרא וספרי כ"א על פי אמוראים שבתלמוד. פס"ל סדר המשנה.

- זו - והו סדר התלמוד.
- בז** כל רבי אלעזר סתם בתלמוד הוא רבי אלעזר בן פדת.
- בח** כל רב יהודה סתם הוא רב יהודה בר יוחנא ורב הונא הוה בר זוגיה ושכיהם תלמידי רב היו. ורב הונא הוה בר זוגיה דשמואל.
- בט** כל מעשה בחסיד אחד או רבי יהודה בן בבא. או רבי יהודה בר אלעאי.
- ג** כל הויא דאיכא רב ספרא קאשם חר דבי ר' ומנו ר"ג בנו של רבי הוא.
- לא** כל הויא דפליגי רב ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן. רבי אלעזר ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן לבר מתלת דהלכה כרבי אלעזר. רבי שמואל ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן.
- לב** רשב"ל ורבי יוחנן הלכה כר' לבר מתלת דהלכה כרשב"ל. חדא כריש החולץ גבי החולץ למעוברת והפילה. תניינא כיש מוחלין החולק לנכסיו על פיג יביה לאחר ומיעט לחד והשוה להם הכרור. הליתאש כיש מוחלין הכותב בל ככתיו לבנו אחר מותו האם אינו יכול למכור תפמי שכתובים לכן והכן אינו יכול למכור.

סדר תנאים ואמוראים

סו

למחור מפני שהם בראות האב בהני תלת הלכה כרשב"ל.

לג רב ושמואל הלכתא כרב באיסורי וכשמואל כדריני.
לד עולא רב ולוי. אין הלכה כמותם בשבת כדריני מוקצה משום דס"ל רב יהודה. שמואל וציורי ורבי יוחנן הלכה כמותם כדריני מוקצה משום דס"ל כר"ש.

לה כל רב ורבי חינוא הלכה כרב. רב ורב הונא הלכה כרב. רב הונא ורב חסדא הלכה כרב הונא. רב הונא ורב נחמן הלכה כרב באיסורי ורב נחמן כדריני. רב נחמן ורב ששת הלכה כרב נחמן כדריני ורב ששת באיסורי.

לו רבה ורב יוסף הלכתא כרבה לבר מתלת שדה עיני ומחנה דהלכת' כרב יוסף.
לז רב אחא ורבינא. הלכתא כרבינא לבר מאומא ביעי ומדיקי שלש הלכות סג כפ' גיד הכשה.

לח רב אשי ורב דהנא הלכה כרב כהנא. רב אשי ורבינא הלכה כרב אשי.
והלכתא כמר בר רב אשי בכלה תלמודא בר ממיפך שבועה ומכתב אודיתא דאמר מד בר רב אשי כדאודיתא נמי מפנינן אסובעתא ומכתב אודיתא כי הווא דאכחין סגדי ככילתא.

לט רבין ורבא הלכתא כרבא לבר משיתא דהלכתא כותיה דרבין וסימניך זעל קנ"ס.

מ כל היכא דאיכא השתא דלא אתמר הלכתא לא כמר ולא כמר דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד. כן הלכה.

מא כל קושיא שלא הוכרעה לא כראשונה ולא באחרונה. עשה כון עשה עשה כזו עשה.

מב כל שמיעתתא דלא איפליגו בה הלכתא היא.

מג כל מהכא שמיעתתא היא כגון אלח מהכא או ותפשוט לה מהכא.

מד כל מהא כריתא היא.

מה כל היכא דאיכא תסתיים כן הלכה וסימנא דמילתא היא ואין לך מה שתחזיר בו.

מו כל אמר רחמנא הלכה למשה מסיני היא.

מז כל אפכווי יתירים הם במקרא ולא היה צריך לכחבו כמו איש פכווי שאין לו עסק ולא כתבו הכתוב אלא ללמוד מהם ואין להשיב תשובה של כלום כי פכווי הוא ללמוד ולא להשיב.

מח כל תיקו דאיסורא לחומרא דמוכא לקולא.

סדר תנאים ואמוראים

- טז כל היבא דאיבא תרי לישני בחד מילתא כדאורייתא עבדין לחומרא כדרכין עבדין לקולא
- י כל היבא דתשבת קמאי דפליגי ובתראי דפליגי נמי בההיא פלוגתא כגון אבוי ורבא או בתראי אחריו הלכתא כבתראי
- יא כל היבא דאיבא רבין קמאי ורבין בתראי כגון תלמידים שלהם שהוסיפו על דברי הראשונים הלכה כמותם
- יב כל לאפוקי גאס בן לית הלכתא
- יג כל תיובתא אינן עושים כאותה תיובתא
- יד כל מקום שנאמר קשיא דבר תלוי הוא
- יה כל היבא דאיבא תיובתא דפלוני תיובתא אינן הלכה כאותו פלוני אלא כחכמת ותיובתא לשון שבירה
- יו כל היבא דאיבא הא לאו כפי' אתמר אלא מכללא אתמר מהלכה שהיא מפרק אחר או מאותו פרק או תצנין אחר והלכה למעשה היא וזו הלכה למעשה עיין טס ותמצא אותה שמביאים אותה מוקדם אחר ותרע
- יז כל היבא דאיבא ולא שכינהו כלומר והלא כבר נשאו ונתכנו בעינין זה כפ' פלוגי והשכנו תשובה בעינין זה כבר
- יח כל היבא דאיבא ואין אשינויי ביקום וכסמוך כלומר הואיל וכשאו ונתכנו בעינין זה כפ' פלוגי והשכנו תשובה לחכמים באלה שינויי כסמוך עליהם
- יט כל היבא דאיבא אררבא תירוצא הוא ומילתא אחריתי היא כלומר שמוא כך הוא ושמוא אינו כך ומפרשים אותו בסברא
- ס וכל היבא דאיבא כל הני למ"ל דריבא חוור ואומר ודריבא כלומר הני תרוייהו חדא אינון ושויין כחדא ואין ביניהם לא קשיא ולא פלוגתא ולא באו שתייהן לא לצרש ולפסוק פלוגתא דחכמים שהפליגו למעלה שאם היה אומר דריבא ולא היה אומר ודריבא לא היה יודע מה אותה פלוגתא או הלכה נמי והיתה ספיקא גדולה ולכן כתבו שתייהן כדי שלא תוכל לטעות בהם כלל ולא תהיה לך בהם ספיקא כלל
- סא וכל היבא דאיבא הא תו למ"ל כלומר למה הוסיף ואמר והלא כבר אמרה פעם אחרת כפ' פלוגי או כפ' זה והואיל ואמרו שם מה היה צריך לומר כאן ומשיב שאם לא היה חוור ואומר אותה כאן היה לך ספיקא או טענה גדולה לטעון בה
- סב וכל היבא דאיבא קושיא בחד קושיא ולא איפסיקא הלכתא היא היבא חייב במקום שיש כאלו קושיית ריבוי דברים הסתכל שב ועיין יפה ומאותם ריבוי דברים

סדר הנאים ואמוראים סז

דברים תלמוד תאשיא הראשונה והשניה

סג וכל היבא דנסתפק לך הלכה ולא ידעת במאי קמסתפי ולא ידעת הלכתא כמאן ומאן אמרה חזיר ומסתכל למעשה של אותה הלכה שהיא ספיקא לך וממכה תלמוד

סד וכל היבא דאיבא מסורי מחסרא נהכי קתני והי שכתוב אחר מסורי מחסרא אמרו חכמים חסר מן המעשה וכך היה ראוי במעשה לומר הואיל ולא אמרה אותה המעשה תקנו החכמים בבב' *

סה וכל היבא דאיבא תבא תוספתא היא שנוספה על המעשה ומה שחסר מן המעשה הוסיפו אותו חכמים בבב' מן הבריתא * תוספתא זו שהיא תוספת על המעשה לפיכך אינה כתובה כלשון תנו רבנן אלא כל' תבא אע"פ שכל' תנו רבנן תוספתא היא *

סו וכל בריתא שאינה כל' תנו רבנן אלא כלשון תניא ממכה אותה למד שהיא בת"כ *

סז וכל היבא דאיבא ואמר מר תשובה היא מאותה בריתא שהיא תוספת' ותוספת' תנו רבנן היא *

סח וכל היבא דאיבא אחר מר ראה לאותה הלכה הכתובה למעלה ותדע טעמא נעור טעם אחר *

סט וכל היבא דאיבא פשיטא לא דריבא בא להוסיף קולא על קולא *

ע וכל היבא דאיבא מאי בינייהו אם חכם אחד הוא אומר מה יש בין טעם פלוני חכם לטעם שלו ואם שני חכמים הם אומר מה יש דבר יותר בין טעם פלוני חכם לטעם פ' חכם *

עא וכל היבא דאיבא איבעיא להו אותם חכמים שהפליגו באחת הלכה אותו פסק הוצרך להם והם שאלו זה את זה לעצמם *

עב וכל היבא דאיבא קמיפלגי חכם בישיבה היה *

עג וכל היבא דאיבא תיתי לי לשון קללה הוא *

עד וכל היבא דאיבא אידבר שמים שמתה הוא דשמותה *

עה וכל היבא דאיבא תי בדלת תעשות מלאכה קאמר *

עו וכל היבא דאיבא א"ר פלוני נאמן בה משמית דפלוני תלוקים היו כדבר לאמר כשאם אותו חכם *

עז וכל היבא דאיבא א"ר פ' א"ר פ' רבו היה *

עח וכל היבא דאיבא א"ר פ' חשופ ר"פ לא רבו היה *

עט וכל היבא דאיבא אתיב קשיא היא איתבי יחיד ליתבי רבים ליתבי *

סדר תנאים ואמוראים

- פ** וכל היכא דאיכא זהא אתמר זהא תנן זהא תניא ודמיניה קשיא ולפרוכי קא
 אתיא.
- פא** וכל אידיא קשיא היא.
- פב** וכל הויה קשיא היא כגון והוינן בה או והוי בה ר' פלוני.
- פג** וכל היכא שבכל תנאוי שלא תמצא בה אבוי או דבא או אמוראי אחריני שמע
 מיניה רב אשי ורביבא תקנום.
- פד** ופעמים שתמצא בקושיא אבוי ורבא ורב פפא ורביבא לפי שכולם דאו זה את
 זה וכדור אחד היו.
- פה** כל רבי מאירן ישראל וכל רב זמר מבבל.
- פו** רבי יוחנן ורשב"ל היו תחלת אמוראים באי.
- פז** רב ושמואל בבבל רבי יוחנן ורשב"ל כהנו שררה באי ורב ושמואל כהנו שררה
 בנהרדעא וכדור אחד היו. ואחריהם רב הונא ורב חסדא. ואחריהם רב כהנא
 ורב ששת. ואחריהם רבה ורב יוסף. ואחריהם אבוי ורבא. ואחריהם רב פפא
 ורב כהנא. ואחריהם רב אשי ורביבא.
- פח** רבי יוחנן חי' ת' שנים. רב חי' ש' שנה. רבן יוחנן בן זכאי ור' עקיבא
 והלל הזקן היו כל אחד מהם תאה ועשרים שנה.
- פט** רבי ורבי נתן סוף משנה. רב אשי ורביבא סוף הוראה.
- צ** רב גדא ורב סמונא סוף סברא. רבי יונתן סוף מעשה.

גשלם סדר תנאים ואמוראים

- א** אמר הצעיר חזרא ס"ט. נראה ברור כי זה סדר תנאים ואמוראים הוא
 מהגאונים שהם קבלו מהאמוראי והזכירו רב גדא ורב מינונא שהיו סוף סברא.
 דהיינו סוף רבנן סבוראי וכן נראה קצת מהתנ"י והרא"ש בשבועות דף פ"א דהזכירו
 בה"ג וסדר תנאים ואמוראים ור"ח עין רואה דבין בה"ג ור"ח כתבו סדר תנאים
 ואמוראים לומר שהוא מהגאונים ואין ראיה ממ"ש בת"ת דלא הקפידו על זה. וכיון
 שהוא קבלת הגאונים לזה מיייתו מיניה הראשונים ראיה לדבריהם.
- ב** ובסדר זה תנוח דעתנו דכמה מילי שאומרים הראשונים רשי וסרמב"ס וכיון
 בפשיטות בסדר זה נמצאו ומשם חפרו אובל.

ועד לחכמים מערכת ס' סח

ג • וראיתי בס' כריתות שצד ימות עולם שכתב הרבה דברים מסדר זה בסתם ולא הם דברי עצמו והנה הנס בסדר זה • אך כתב בס' כריתות כפתיחת הסדר ולא לפי כתי אחרת ההתבוננות בדברי גאונים הקדמונים אכתוב בלשון קצרה וכו' עכ"ל ועל זה סמך לכתוב כמה דברים מסדר זה אל הגאונים בסתם • אמנם ראיתי לדרכי שמואל הגדול במכתב התלמוד שכתב בסתם איזה דברים מסדר זה •

ד • ואנכי רשמתי ארבעה בא"ב שלשה גרמיים ואני אמרתי בחפזי • הנה בסדר זה לעיל אות ב' כתוב דרכי יהושע בן קרח היה בנו של רבי עקיבא • והיינו כמ"ש רש"י בכורות דף כ"ח ע"א ופ"ק דשבוט ורשב"ם פ' ערכי פסחים דף ק"כ והנה התום שם הקשו על זה קושיות חזקות והשכימו דתרי רבי יהושע הוה וקרח שם אדם • וק' ראיתי העלמינו עין בסדר תנאים ואמוראים שהוא מגאונים אל כתוב בדברי רש"י ורשב"ם ועליה סמכי ודאי • ואם הם אל הקושיות דמקום יקשו גם על הגאונים בסדר תנאים ואמוראים ודחו דבריו על דרך שצאו בשבועות דף מ"א ושאר דוכתי • הן אמת דשם נעזרו מר"ם שגם הוא מסוג הגאונים דדבריו דבריו קבלה כמ"ש התום והרה"ט ככמה דוכתי • ועיין במער"ם סוף שבועת הדיינים •

וכבר כתבתי בענייני פתח עינים בפסחים דף ק"ב דרוח ה' ריכר כס' בדכותו בעלי התום וכיוצא אל האמת דרכי יהושע בן קרח ור' יהושע בנו של רבי עקיבא תרי הוה כאשר העיר בעד רבינו האר"י ל"ל עיין סס

ה • ומ"ש באות ה' • דר"ם כשהיה אומר בשם אלישע אמרים אחרים ק"ק דהתום בסוטה דף י"ב כתבו ואמר רבי שראה בקובטרים צרפת שמועות שקבל מלישע קביעות בשם אחרים וכו' ואמאי לא כתבו דהם דברי הגאונים בסדר תנאים ואמוראים • ומה שהקשו התום שם על זה ייטבתי אני הדל בפתח עינים על כתיב דף כ"ג •

ו • ומ"ש באות ט"ו • רבי אליעזר ורבי עקיבא הלכה כרבי עקיבא • כעלם זה מהרב יבין שמועה דף מ"ד כלל ק"כ ודף פ"ו כלל רל"ב שהק' על ס' כריתות דכתב בן • ולא ידע שהם דברי הגאונים בסדר תנאים ואמוראים • וגם הוא תלמוד ערוך בכרכות דף ל"ו רבי עקיבא במקום ר' אליעזר עבדין כותיה וכמ"ש בענייני במקום אחר • ואיברא דלשון ס' תנאים ואמוראים מתוקן יותר מלשון ס' כריתות •

ז • ומ"ש באות ד' • ר"ם ור"ש הלכה כדברי המחמיר • כן כתב ס' כריתות והביאן פ"ב וזרן רחאו והרב יבין שמועה תירץ • ולא זכרו דהם דברי הגאונים בסדר תנאים ואמוראים •

ועד להכניס מערכת ס

דו' ומ"ט באות כ"ג - והלכה כרובל בכל מקום הביאורו התום כע"ז דף ל"ה -
 וק"ק דלפי הגרסה דסדר תנאים ואמוראים מסודר מהגאונים כדאמרונו כדאמרונו
 כתבו הרשב"א בתשו"ס סי' שס"ד והר"טבא בחי' לפירוכוני פ' מי שהוציא וכו' על דף
 נו"ע"כ דהגאונים סברי דרובל ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן ובסדר תנאים ואמוראים
 כתוב דהלכה כרובל בכל מקום. גם ק"ק דהרשב"א והר"טבא והר"טבא כדנדרים דף
 נ"ה והרב הנמקי שם לא הזכירו סדר תנאים ואמוראים וכן שאר ראשונים שצמחו
 בהם

ודע

דמהכא משמע דרובל הוא מכלל התנאים שהרי הובא בסדר התנאים
 והיינו כמ"ט הרמב"ם וק"ק על רש"י דכתב דאמורא הוא - ואני כענין
 במקום אחר כתבתי להשוות דעת רש"י להרמב"ם ואין כאן מקום להאריך -
 ט' ומ"ט באות כ"ו - דמכילתא הוא ס' ולא שמות מן החדש הזה לכם ע"ס ספרא
 נראה דר"ל ע"ס ס' שמות כמו שהיא בידינו המכילתא - וק"ק דהרמב"ם כתב
 בהקדמתו וז"ל ורבי ישמעאל פי' מאלה שמות ע"ס התורה והוא הנקרא מכילתא
 זכן רבי עקיבא חיבר מכילתין עכ"ל. ארי דהרמב"ם ה"ל מכילתא דרבי ישמעאל
 שהיא זו שבידינו עד סוף התורה וכן הסת"ג לאזין קצ"ד כתב תניא במכילת' וכו' וכן
 שהוא כתב הרב מגדל ע"ז דהכי תני במכילתא וספרי ע"ש. והרב דיכא דחיי שם
 כתב דהוא ט"ס בסמ"ג מ"ט במכילתא וז"ל בספרי. וכס' חטק שלמה ח"מ סי' ה'
 צמ"ט מרן כב' משם סמ"ג דאיתיה במכילתא כתב דט"ס הוא וז"ל ספרי ומטי בה
 משם הרב דיכא דחיי ע"ש.

וזה

העלם דבר דהס"ל ה"ל מכילתא עד סוף התורה וכן בדיון זה הרב מג"ע
 כתב דהכי תני במכילתא וספרי. ועל מרן ק"ק דהזכיר לומר שכתב
 סמ"ג דאיתיה במכילתא הן אמת דידע מרן דהס"ל ה"ל מכילתא ואינה
 בידינו. אבל ה"ל דאיתיה בספרי.

ואולם

הא קשיא דבסדר תנאים ואמוראים שהוא מגאונים כתוב דמכילתא
 היא עד סוף ס' שמות והרי הרמב"ם ודעמיה ה"ל מכילתא ע"ס
 התורה. ואולי מ"ש עד סוף ספרא פירושו עד סוף התורה. ולכל הדברות לא
 ידעתי מ"ש הרמב"ם דרבי עקיבא חיבר מכילתין. ומעולם לא ראיתי ולא שמעתי
 שיש מכילתא דרבי עקיבא.

יוד'

ומ"ט באות ל"ה - כל רב ורבי חנינא הלכה כרב. כ"כ הרמב"ן והרשב"א
 במידושי גיטין דרב שמואל בן חפני משם ס' מתיבות כתב דהלכה כרב.
 והרמב"ן והרשב"א כתבו דר"מ פליג כמו שהבאתי דביהם אני הרל בקונטרס
 ועיר און מערכת ה"ת אות ל"ה ואין גם אחד שיאמר דכ"כ בסדר תנאים ואמוראים
 וא

ועד להכמים מערכת ס' סט

יא * ומ"ט עוד טס הלכה כרב ששת באיקורי . הר"א ט כעירובין פ"ג סימן נ' הכי זה מתשובת הגאונים והגהות אשרי פ"ק דחולין סימן י"ו מיייתי לה מסדר תנאים ואמוראים . ועמ"ט אני הר"ל ביעיר און מערכת ה"א אות ו' .
יב * ומ"ט אות ל"ח . בר מופיך ומכתב אודיתא . התום פליגי עלה בשכועות דף ת"א ושאר דוכתי ע"ט .

יג * ומ"ט באות ת"ו . כל אמר רחמנא הלכה למשה מסיני הוא עמ"ט הרמב"ן בהשבותיו לס' המצות שרש ראשון דאמרה תורה רחמנא אמר . זמנין דרבנן . ועיין להרב חוות יאיר סי' קנ"ב :

יד * ומ"ט באות ג"ב . כל לאפוקי וכו' עמ"ט אני הר"ל ביעיר און מערכת למד אות ד' :

טו * ומ"ט באות ס"ו . דכריתא דת"כ קאמר תניא כמדומה דכנסתאאות הפ' למוד שלפנינו המנא ימנא הפך מזה .

טז * ומ"ט אות ע"ו . א"ר פ' א"ר פ' רבו הוה . כ"כ הרבה מן הראשונים הביאם הרב יד מלאכי כלל ע"ד . ושם כתב דעל הרוכ הוא בן זאינו כלל גמור ושביא כמה ראית על זה ע"ט .

טז * ומ"ט אות פ"ח . רבי יוחנן חי ת' טנה . ס' התרומה סימן קל"ב כתב דבסדר אמוראים רבי יוחנן חי יותר מש' שנה ואפשר דכך היתה גירסתו .
זי * ומ"ט רב סי' ט' טנה . כ"כ הרמב"ם הביאו שיטה מקובצת כתובות פ' האשה שנבלו דף פ"ח ע"ב ועיין יעיר און מערכת האלף אות ת"ד .

יט * ומ"ט באות ז' . רבי יונתן סוף מעשה כ"כ ס' כריתות וראיתי בגיליון שכתב הרב מהר"ר דוד קורניאלדי ז"ל וז"ל ז"ע ושואר ר"ל סוף אנשי מעשה אלא דא"כ קשה דבסוף סוטה ת"י הא ברבי הנינא ז' דוסא עכ"ל . ואפשר דלגבי מעשה התנאים תני פ"ק דסוטה דמר' הנינא בן דוסא בטלו אנשי מעשה והא חזינן דאח"ך בתנאים היו כמה אנשי מעשה וגם באמוראים זיתכן דלגבי תנאים ראשונים קאמר דמר' הנינא בן דוסא בטלו וזה ר' יונתן בראה דהיה מרכבן סבוראי או סמוך להם ושיבה ואמר סוף מעשה ולא אמר ע"ד שאמרו גבי רבי הנינא ז' דוסא להבדיל בין קדש לקדש דלגבי אמוראי ורבנן סבוראי היה סוף אנשי מעשה וגם ליטנא דסוף משנה סוף הוראה וכו' נקט .

אחרי כן כוכרתי דבס' הקנה יש כללים מן אמת חפסתי בתו"כות ומצאתי בס' הקנה שנרפס מקרוב דף פ"ג טכמעט שם יש כל סדר התנאים ואמוראים הלזם אלא שיש כמה שינויים יתיר חסיד חליף . ומשום הכי אמרתי להביא סדר תנאי ואמוראי שמצאתי בקלף ישן כזה המעין ירא' כי יש הפרש בין זל"ה הרבה .

ועד לחבנים מערכת ס

ודע כי בספר הקנה אשר הרפסו יש טעויות ובלולים אלו הן כל יקר ראתה עיני כמ' הקנה כל שבידי וראיתי טעויות ושינויים הרבה.

איברא דמחבר ס' הקנה כותב שהיה בשנת ד' אלפים כמ"ט כמ' בס' הקנה של טעמי המצות וס' קנה בינה על ק"ט. וא"כ היה בזמן רב תחילת האמוראים וסוף התנאים וא"כ יתכן להתוב על אבוי ורבא ורבנן סבוראי. האמת איש מי שכותב שמחבר ס' הפליאה היה ר"ג קרא אמנם בספרים אלו כותב שהוא קנה בן אביגדור וכו'. ולומר שכל זה אינו מדויק הם' אלא תוספת מכחזן אינו מתישב.

והנה מצאתי להרא' ש' בסחקיו פ"ק דקדושין אות לו שכתב וז"ל וכסדר תנאים ואמוראים כתב יד רבינו יוסף טוב עלם כתוב רבינוא ורב אשי הלכה כרבינוא עכ"ל. הו' למדת דסדר תנאים ואמוראי קדוש טובא ורבינו יוסף טוב עלם שהיה קרוב לזמן הר"ף העתיקו ונמצא כתוב מכתב ידו. וכאלו הדברים שהגאונים כתבוהו מקבלתם מהאמוראים ורבנן סבוראי. והנה בהא דרבינוא ורב אשי בסדר הנז' הכתוב על קלף ישן כתוב הלכה כרב אשי כמ"ל וכו' בס' כריתות. איכן כמ' סקנה כתוב הלכה כרבינוא כנסת רבינו יוסף טוב עלם:

ר' ספרי ונטא. הוא על דרך ספרי שבירינו. אך ספרי ונטא הן לא ראינו הספר בעצמו רק שהילקוט מובאן כמה פעמים וכמדומה שהראשונים חזקרים ספרי ונטא. ומה שמחשב הרב פני משה פי' ירושלמי כהריות דף ב' דספרי ונטא הוא פסיקתא כדאשאינו אמת וספרי ונטא לחוד ופסיקתא לחוד כמ"ט אבוי עיני בשם הגדולים ח"כ מערכת פ' אות כ"ג.

כא סבוראי רבנן סבוראי כמ' הקנה דף פ"א ע"ג הפליג בשבחים והיו זכאין כ"כ שלא שבחו שום דבר וכו' ע"ש.

כב סדרי משנה עמ"ש לקמן במערכת ר"ש אונג' כמ' ד'.

כג ספרים חיצונים קורין התוס' והרא"ש למס' סופרי' וכינוא על דרך כריתא שפירושה חיבוכה פי' חזן מהמשה. גם אלו ספרים חיצונים כלומר חזן מהכריתות של רבי חייל ורבי הושיעא ותוספתא א"כ חזן לתלמוד:

כד רב סמא ורב גדא סוף סבדא כ"כ ספר כריתות והוא מסדר תנאים ואמוראים דק שכתוב שם סימוכא:

כה רבינו סעדיא גאון כתבתי כמ"א כביה ועד דנראה דמלכד שחרנס בערכי המקרא עוד עשה פירוש על המקרא ע"ש וגן כסבלי הלכה שבלת.

*וראשיתו
באשרי של
כחן אשר ה
על במוטא קב
ואולי דג אבאר
כס' לעין כחבא
ובבניא אל' אשע
כעלן וכס' ל' מושא
קב קב וכס' סר
קב לכו אצילור
לע עת*

ועד לחבמים מערכת ס' ע

כ"ה סבלת רפ"ד הכיא מפירוט דכינן סעדיא גאון לספר עזרא זעין בסמוך אות
כו מהר"ר סעדיא בר' דוד זאראפה תשובתו בס' זרע אנטים כל' סי' קל"ב
 והסכמת רבני המערב הקדמונים על דבריו סס
ק"ז ספרא דכניעותא הובא בזהר הקדוש סוף פ' תרומה . פירושו דכינן האר"י
 ז"ל בימי כעוריו . ומהר"ס די לונזאנו בס' עמרמן העיר עליו .
 זכס' בן דוד השיב להערותיו והכל ככל חוץ מס' בן דוד שדפס . ועוד נדפס סוד
 מלך פי' לספרא דכניעותא :
כח רבינו סעדיא גאון היה מוצרע רבי חנינא בן דוסא מכבי' שלה בן יהודה
 והיה מעיר פיוס ממדינת מצרים . והראב"ע כשכתב גאון סתם
 אמרו דכונתו על רבינו סעדיא . והנה כריש בראשית הראב"ע מויתקי כמה זימני
 דרבי הגאון סתם . וסס כריש סי' ג' מוזכר בפירוט רב סעדיא גאון :
כט סתם משנה ר"מ . סתם כריתא רבי גמחיא . סתם ספרא רבי יהודה . סתם
 ספרי רשב"י . ובלהו תלמודי דרבי עקיבא הס איפליגו אליבא דרבי
 עקיבא ואת ר"ע לא ראו למה כו לא היו עמו בדורו אלא פליגי בדבריו על דעתו
 ע"כ לשון ס' הקנה דף פ"ג ע"כ וזה מורה שהיא תוספת שהוסיפו ואיזה תלמיד
 כתב בן כי ביבמות דף ס"ב ע"כ מבואר שהיו תלמידיו ממש ואחר שמהו כ"ד אלף
 היה העולם שמש עד שאנא להם המבואר סס . ובסנהדרין דיש דף פ"ו אמרו סתם
 תוספתא דרבי גמחיא . ובסדר תנאים ואמוראים שהבאתי לעיל כתחילתו הענין
 והלשון מתוקן . ובבבלי וירושלמי בכמה דוכתי מוכח הדי שלמדו התנאים סכו' עם
 רבי עקיבא ואין להאריך . ואיזה כותב כתב בס' הקנה ככל זה כגיליון והדפיסו
 כמו שאירע בן כמה פעמים וכמו שכתבתי אנו הרל בכמה דוכתי בס' ד'

הערה: המידע המופיע כאן הוא למטרות חינוך בלבד ואינו מהווה ייעוץ רפואלי או משפטי. אין להסתמך עליו ללא ייעוץ מקצועי.

שם הגדולים מערכת ע

א רבינו עזרא ורבינו עזריאל תלמידיו רבינו יצחק בן הראב"ד רבותיו של
 הרמב"ן בקבלה כ"כ מהרח"ו ז"ל . ורבינו עזרא הוזכר בתוס'
 שביעות דף כ"ה ס"ר עזרא הנביא .
ב פסור סופרים עיין במערכת הי"ד .

שם הגדולים מערכת ע

ב עליות רבינו יונה לבתרא - כך מכנין האחרונים חידושי רבינו יונה לבתרא ויראה לי הסדיוט דהטעם אשר קראו בשמותם עליות היינו דבכל סוגיא כתוב עלה ביריכו כך וכך ומש"ה כקראו עליות לפי שחידושויו בתם"ו החלו עולין הסלכות מכל סוגיא ועלה כתיב -

בבב ראיתי שזכרו עליות רבינו טודרוס ליכמות וגם אלם זכיתי לראותם כ"י ישן כושן ואחזה אכתי מציב לו יד בגיליון הדינים העולים במספרם כמספט ומש"ה קרו להו עליות -

ד רבינו עובדיא מפרש הלכות קדוש החדש לתרמכ"ס בשנת אחר ומאה לאלף הששי -

ה עמודי גולה הוא סמ"ק חיברו רבינו יצחק מקורביל מתנו של הר"י מפריש גיסו של רבינו המרדכי ועלה לשמים שנת ל'ושלח הספר לכל בני הגולה שיעתיקוהו בכל מקום וידעו שרש המדות והלכותיהן -

ו רבינו עובדיא מפרש המשניות תלמיד מהר"י קולון כמ"ס בשרש ע' וכתב הרדב"ה ה"א סי' ק"ח שהיה ראש רבני ירושלים תו' וכתב הרב גט פשוט דף פ"ו שהוא קבור במערת שיפולי הר שאצל מי השלוח בע"הק ירושלים תו' -

ז מהר"ר עזריה פ"ג מורכבי וינציא חיבר גדולי תרומה שנת אבק"ש וס' כינס לעתים - וחיבר טו"ת ולא נדפסו וראיתי בחד ק"כא אשר קונ"ן הרמ"א מוכיב ומאריך בשבחי הרב כלשוכו לשון הוהב וההר"ת :

ח מהר"ר עזריה יהושע תלמיד מהר"ש בר פלוגתיה דמהר"י איסקפ"א לא נדפסו חיבוריו אך יש לו קצת תשובות בספרי האחרונים וקצת חידושי מביא הרב בכה"ב -

ט ס' העתים עיין במערכת ה"ג -

שם הגדולים מערכת ע

ועד להכמים ה"ב מערכת ע

א על הכל - מוכירו מור"ם בדרכי משה א"ח סי' ס"א וכתב שחיברו תלמידי מהר"ם וציון בשם הגדולים חלק ב' אות ל"ד -

ב עט סופר ה"י חיבר הרב מהר"ר יעקב בן צור ז"ל בתחון סדרי אטרות וחיבר חיבורים שרבה כמ"ס בח"א מערכת יוד אות מ' והרבה לכתוב כהל גיליוני ספריו והיה סקני בכל עתהגי תרכני מספרד שבאים מהגדוש ולא הניח דבר

גדול

ועד לחכמים מערכת ע

גדול ודבר קטן הכל ככתב גס יש לו ס' מכל האגרו' שכתב במלצ'ה ויש בו המצאות
במדב"ר בערב"ה

ג. ערות כיהוסף שו"ת להרב המובהק ה"ק כמהר"ר יוסף ן' סאמון זלטה
כדפס תרש"י

ד. ערי והב עיין לעיל מערכת למד ובשם הגדולים ח"ב.

ה. עובר לסוחר כז' בקבלה מגורי הארץ ז"ל כך שמעתי :

ו. מהר"ר עזריה בר שמעון הוא בעל ההנה"ה שכם אסור והתר הארוך בני ליון
ובסוף הס' ואיננו מהרב המחבר ס' אסור והתר הארוך וז"כ
הרב חוות יאיר ז"ל סי' ע"ו כמ"ש בשם הגדולים ח"ב מערב"ה
אלף אות ל"ג ע"ש.

ז. עתים מכלל מאמרות הרמ"ע וכדפס לברו ואחר כך כדפס עם פירוט יר
יהודה.

ח. מהר"ר עמנואל חי ריקני זלטה חיבר משנת חסידים : אדרת אליהו .
חושב מחשבות . מעשה חושב . יוסף לכו . חזה ציון . הון
פשי . והיה כמה שנים בע"הק ירושלים תו' . ובתקדמת חוה ציון מוכיר בלבול
יטוביו . ושמעתי שהיה עשרים גמנים שנים כל ימי החול בתענית ומתכהה בחסידות
וקרשה :

ט. מהר"ר עמרם אפרתי שקיל וטרי ונאלץ מהרשב"ץ בתשובותיו ת"כ סימן
קכ"ח.

יוד. מהר"ר עזריה יהושע . כבר כתבתי בשם הגדולים ח"א אות ח' . ויש
לו הרבה תשובות בס' תורת חיים למהרש"ש רבו כג'
מלקים והרב מהרש"ש שקיל וטרי בהדיה . והרב כנ"ג הו לו בהנות על הטורים
ככז' מומכו ומייתי להו ושקיל וטרי . והיה אהוב כאמון הרב מהר"ר עזריה הכן עם
שרב מהר"ש קארול זל כנו של מרן זל כמו שכתבתי בשם הגדולים מערכת שין אות
מ"ן .

יא. מהר"ר עזריאל בכ"ר מאיר סג"ל תשובתו הובאה בתור' חיים למהרש"ש
ח"ב סימן יוד והרב מהרש"ש כותב עליו :

יב. עט"ו שמוכרים הרב ט"ו והרב ש"ך ב"ד הוא לבוש יד שנקרא עטרת וסב
ועיין בסמוך .

ועד לחכמים מערכת ע

יג * ע"ש * שכתב הסמ"ע ודעמיה בח"מ הוא לבוש ח"מ שנקרא עיר טוּסן . וז"ל
הזכרתי לאל לנערי ישראל . והגם דקונטרס זה קראתי בשם ועד
לחכמים . הם החכמים שאני מזכיר בתוכו והיו הדברים לנערים
הכאים בית ועד לחכמים .

יד * עשרת הדברות ספר שחיבר הרב העטור ז"ל כמ"ט בשם הגדולים ח"כ
ריש מערכת ד' והפוסקים קורין אותו ס' הדברות .

טו * עמק המלך נדפס משנים קדמוניות בקבלה וכתוב שם שהוא מגורי האר"י
ז"ל ושמעתי שלא באו לידו כתבים אמיתיים והרב עיר וקדוש מהר"ר

חיים הכהן ז"ל תלמיד רבינו מהר"ו ז"ל בהקדמת ספרו מקור חיים פי' לה' צינית
ותפילין מהס"ע דרך קשתו על הספר הנז' . ולכן הצנענים מושכים ידיהם מלקרות
בו ובס' כובלות חכמה להרב אשר . ועמ"ש הנו"ש באגרות אשר בדפוס דף מ"ב ע"א

שרומן ומחוי במחוב זהמ"ו . וכבר כתבתי כמה פעמים שהרובה ללמוד בכתבי רבינו
האר"י ז"ל האמיתיים יעסוק בשמחה שעדים סגידר הרב מהר"ש ויטאל בן רבינו

מהר"ו ז"ל . ובס' דרך עץ החיים למהר"ם פאפירש ז"ל שדפסם מקרוב כמה פעמי'
בפולין . וס' אוצרות חיים כ"ז מצאו הרב מהר"י כמה ז"ל מכתובת מהר"ו ז"ל וכלו

שוא כלול בדרך עץ החיים הנז' בין הפרקים גם עולת תמיד סגידר מהר"י צמח ז"ל
בכוכות העיד שהוא מה"מ מהר"ו ז"ל . וכבר כתבנו כמה פעמים שמה"מ מהר"א

אזולאי ומהר"י צמח ז"ל עשו הפסקות ויחודים עד שהרב מהר"ו ז"ל נתן להסידרות
לחפור בקברו ולסוציא משם הכתיבו שצויה הוא ז"ל לבונן והוציאם משם . ומכתבו'

אלו הם המהדורא בתרא של דרך עץ חיים וס' עולת תמיד הנז' שלא היו בידו של
הרב מהר"ש ויטאל ז"ל וכל זה כתברר לי הנצי"ב באמת אחר המיפוש בכמה ספרים

כ"ז וגם מדברי הרב מהר"ר משה ויטאל ז"ל בן הרב מהר"ש ויטאל הנז' שראיתי כתב
ידו משם שכתב בסבבון זה על איזה קונטרס זהו ממר זקני מהר"ו ז"ל ונמצא ביד

זולחנו מה"מ נר זקני ז"ל ויותר מזה כתברר לי הדבר מאד ודי בזה .
ודע שחיברו ספרים הרב ת"ה והרב מהר"י צמח ז"ל על הזהר מכתובות הנז'

שנמצאו בקבר מהר"ו ז"ל . וכראה שלא היה רצון ה' שיתגלו ונאכזרו
לבגדי הספרים הנז' . וכל האמור ידעתי לחכמה בבידור .

טז * מהר"ר עוזר אב"ד דקלמיטוב . חיבר על ד' טורים וקרא שם הספר
אבן העוזר . ובמגוני ארץ אמסטרה שדפסו שנת תק"ג

נדפסו איזה חידושים ממנו . גם כש"ע באר היוב דפוס פרוסס הזכיר איזה חידושים
מהרב ז"ל ועיר ש"י . ונדפס קצת על הש"ס ושמו אבן העוזר גם כן .

טז * שרף הקצר הוא בדפוס וראיתיו על קלף ישן כ"ז חסוב וטוב .
6

ועד לחבמים מערכת פ'

ד. פירוש דר"ק על תהלים כתבתי בשם הגדולים ח"כ שראיתי כז' יתר מאד על הכרפס. ועתה ראיתי פי' דר"ק תהלים שטרפס בכאפולי שכתב רמז' והוא יתר ארוך מפי' הכרפס באמשטרדס בקופץ קטן. וכמוזמה לי שפירש כז' הכו' אשר ראיתי הוא יתר גדול מהכרפס בכאפולי.

ה. פירת יוסף חיבר הרב המחבר פרי מגדים וכרפס בזלקווא שנת תקל"ו ועד היום לא נראה בקרב מחביו.

ו. פסיקתא דרב כהנא. ראיתי בס' ישן אחיה דפיס על הפטרות וכתב עליהם פסיקתא דרב כהנא.

ז. פירוש לה' נדדים מטור וכו' בפלפול עצום בס' כהונת עולם ובס' אמרות טהורות להרב המו' מהר"א ישראל ובס' שמלת בנימין לאחד מרכבי אשכנז על הש"ע.

ח. פירוש ה' רבית מטור וכו' בס' כהונת עולם בפלפול עצום על ראשונים ואחרונים.

ט. פירוש ה' גיטין מטור וכו' בשו"ת בני אברהם להרב המו' כנהר"א מיוחס ז"ל ובס' אמרות טהורות להרב המו' מהר"א ישראל ז"ל ושם גם על ה' קדושין וכתובות. וגם בס' כתובה בסופו על ה' כתובות מטור וכו' להגאון החסיד מהר"ר פנחס הלוי.

י. רב פלטוי בר יעקב באון מביא מתשובותיו בשערי צדק ובשכלי הלקט ושאר מחברים ובשכלי הלקט זימנין כותב רב פלטוי באון ראש ישיבה.

יא. מהר"ר פנחס הכהן הובאה תשובתו עם שאר רבני אינדירני בפני המש"ח סימן ז'.

יב. פועל צדק. קונטרס קטן מהרב שפתי כהן וכרפס פעמים והוא קצור המצות לדעת הרמב"ם בלשון הכתוב מסודר יפה ומחלק לז' ימי הטבוע. ואשרי חכם יתמיד לקרותו בכל שבווע וזאת התורה היא העולה כאלו קיים המצות שאינו יכול לקיימם במצטא וכבר הזהיר הרב ז"ל על זה וכל קדושי' עמו וכמו שכתבו בשו"ת ח"כ ריש מערכת מ"ס ובמקומות אחרים בס' ד'.

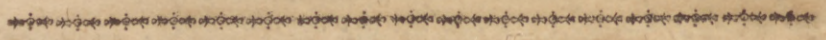
יג. פני מלך פירוש על האדרות כרפס. ומקורב כרפס קול כרמה להרב עיר וקריש מהר"ר צמח ז"ל פירוש על האדרת רבא.

יד. פענח הוא על התורה כבר כתבתי בשם הגדולים ח"כ אות ל"ד שקיצרו והביהו מהר"ר יצחק כ"ץ ויש בו הנהגותיו. והרב המחבר רבינו יצחק בר יהודה הלוי וקראו פענח הוא כי פענח גי' יצחק וגם הוא גי'מטריא יצחק. וכא' וראש תפלות תמים דעים אשר נתן בלב הרב המחבר לקרותו פענח הוא שהם

ועד לחכמים מערכת פי עג

פ' פעמים גימט' יצחק . כי הרב המחבר שמו יצחק . ואחר כמה וכמה שנים
 הדפיסו ועשה בו הדעות הרב מהר"ר יצחק ושני הרבנים המחבר והמביא דמונים
 כשם פענח רזא ב' פעמים יצחק .
 טו . פי שנים הוא פירוש סדר דרעים להרא"ש בשלימות והתכוון לדפוס הוסיף
 איזה חידושים קראו פי שנים .
 טז . פי שנים הוא ספר הקדמות מה"ל במדרש מסודר לערכין מאלף עד תין
 חיברו הרב מהר"ר עקיבא וחד רעמיה ז"ל והוא ס' מוביל לדרוש .
 טוב . פתיחות חכמה עשה הרב פרי מגדים בא"ח וז' קודם כל ההלכות
 פתיחה להלכות ההס כי שם ביאר עיקרי וראשי אותן ההלכות
 בטוב טעם ודעת כי יתן את רוחו המעיין פתח פתוח מנא
 להכין הטב עניני אותן ההלכות בנקל .

שם הגדולים מערכת צ'

*רב עמל וטען
 עין לז צבד
 לשל סא סלוליס
 אשקן וטען
 א' יצד עב*

א רב צמח גאון הראשון בנו של רב פלטין גאון משרש ריבז ורבי
 עקיבא וכו' כ"כ בס' הגבולות . והיה שנת תרל"א לאלף החמישי .
ב זכספר אלדר הדני ישן הנדפס בקונסטנדינא בשנים קדמוניות יש תשובות רב צמח
 גאון על אשר שאלוהו אם יעשו כדברי אלדר הדני כמה שחולק על התלמוד והוא
 אחר סכך מקובל לעשרה שבתים חפוי והושע חפוי משה חפוי הגבורה והשיב לשם
 בטוב טעם שיש לתלות שאכח מהרפתקי דערו עליה וכו' ע"ש .
ג רבינו דקיה בר אבהו הרופא חיבר שכלי הלקט . וראיתי שכלי הלקט כב'
 מסודר בערבות ושכלים וזה הנדפס הוא קיצור מנוכח ושינוי סדרו . ובשכלי
 הלקט הוודפס יש בו קכ"א סימנים ובשכלי הלקט כו' יש בו שצ"ב סימנים א"כ ע'
 שכלים הטובות ובסוף יש ה' אבל חילה בוצית ותפילין .
ד מהר"ר צמח בן כחו של הרשב"ץ חיבר יכין וכו'עו מס"ת ומרן והרב המכ"מ
 זכרוהו .
ה צרור החיים . צרור הכסף . חיברם רבינו חיים בר רוד תלמיד הרשב"א ורבינו
 פרץ .
ו מהר"ר צבי תלמיד הרב בית חדש חיבר כחלת צבי ועטרת צבי על ש"ע א"ח .
 וכחלת צבי על א"ה . ואל א"ח נדפס שנת ת"ו . ואל א"ה שנת תכ"א .

שם הגדולים מערכת צ

ו מהר"ר זכ"ר אב"ד דק"ק אליק חיבר עטרת זכ"י על ש"ע ה"מ וכדפס שנת תפ"ב
 וס' בית לחם יהודה על ז' -
 ז מהר"ר זכ"י אשכנזי מופת הדור הוא הגאון המפורסם בן כתו של הגאון שער
 אפרים חיבר ש"ות והגהות בטו"ה ה"מ ומיבוריו אחרים לא נדפסו -

ועד להבמים ה"ב מערכת צ

א • צידה לדרך לרכיכו מנחם נ' זרח כמ"ש בח"א אות ז' ובש"ות שכות יעקב
 ח"ג סימן ס"ו כתב ס' צידה לדרך שכתבך בכל מקום אחר הרא"ש
 שהיה אבי וקנו עכ"ל. והוא אבב שטפיה שהרב צידה לדרך היה
 תלמיד רבינו יהודה בן הרא"ש והיה צריך לכתוב שהרא"ש אבי רבו -
 ב • רב צמח מביא דבריו רבינו ירוחם ובח"א כתבתי שאחר ההתבוננות ירעתי
 שהוא הגהה שהגיהו בס' רבינו ירוחם והכניסוה בדפוס כי לו הם דבריו
 נכד הרשב"ץ בשו"ת יבין ובצו ע"ש באורך. ועתה ראיתי ברבינו ירוחם חלק אדם
 פתיב כ"ח דף רל"ה ע"ד שכתוב שם כתב הר"ש בן הרשב"ץ. והוא לשון הרשב"ש
 בתשובותיו סי' רל"ד אות ב' ורבינו ירוחם קדם הרבה שהיה תלמיד הרא"ש ז"ל -
 וזה ער ממהר כמו שאמרתי שהוא איזה הגהה והכניסוה בפנים. והואה סובר כי
 רבינו ירוחם היה אחר הרשב"ש ומביא דבריו. ואין הדבר כן -
 ג • צל"ח הוא ציון לכפוש חיה שיטת הרב הגאון מהר"ר יחזקאל סב"ל על
 פסחים ברכות ביצה וקרא ספרו על שם מרת אמו כ"ע כאשר עשה
 פשו"ת שקרא הם' כודע ביהודה לכבוד מר חביו ז"ל אמנם עדיין לא נראו בעל"ז
 לארץ הלא כי אם על פסחים ושמעתי שכבר נדפסו על ברכות וביצה ויש לו עוד
 תשו" וקצת מ"ב על כודע ביהודה ודרושים נחמדים ומתוקים -
 ד • מהר"ר צבי אשכנזי בעל התשובות ז"ל. כמו הוא הרב הגאון ז"ל עכ"ל שחיבר
 ספרים הרבה וילכד אשר הדפים הוא ז"ל עוד יש לו הרבה
 מאד לפי מ"ש בספריו. וכתי בת הגאון מהר"ר זכ"י הכו' היו הגאון מהר"ר שאול
 ז"ל אב"ד קק"א באמשטרס. והגאון מהר"ר הירש הז"ו אב"ד דק"ק ברלין ושמעתי
 שיש להם משפחה גדולה בפולין מרבנים ופקינים -
 וכל אדם חו בתשובות הגאון הכו' כי יצא בכחו משנתו סדורה כשפה ברורה
 ומברא ישרה מאד. ושמעתי מוקמי שער שהיה אומר הרב הגדול מהר"ר
 זאבי

עד לחכמים מערכת צי' ער

זאבי זל כו בהיותו הרב זל בקוסטנדינא בשליחות מצוה בשנת תמ"ה ובא הנאמן
מהר"ר זכי לקוסטנדינא והיה רך בשנים מאד והרעיש העולם אז נכדלו לפי מעוט
השנים כי גדל מאד בבקיאיות וחריפות ישר אמייתו ותא היו כמה תקיף חיליה
דאילכא.

ה' צניף מלוכה להרב מהר"ר יעקבן נעים זל בסוף ס' משכמת יעקב ברין
כבוד המלך.

ז' צבאות ה' אחד ממאורות שחיבר הרמ"ע וכרפס בעיד המוכרבו שנת
תכ"ג.

שם הגדולים מערכת ק

א רבינו קולונימוס הזקן וקנו של רבינו ישודת החסיד כ"כ בתשובה כס'
האגודה דף עק"כ.

ב' רבינו קולונימוס וקנו של רבינו אלעזר מברמינא וכתב כס' הקובא דהוא אשר
מוכיר דש' בוכה דף כ"ד.

ג' קונטרס שכותבים התוס' נודע שהוא על רש"י וכ"כ בתוס' יוסף דף ד' ע"ד
והרב יד מלאכי דף קפ"ד ע"ג הביא מתוס' שבנצות סוף דף ח' שכתבו פירוש
הקונטרס ואח"כ כתבו ורש"י מפרש וכו'.

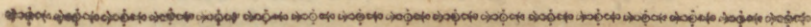
ד' קובת הרוכלים הוא ספר שחיברו רבינו יצחק בר ברוך מקורטובא ונפטר שנת
ד' אלפים תתכ"ד.

ה' קגור ס' התרומה עשה רבינו ישאכר הלוי בה יקותיאל מגדולי תלמידי הרא"ש
ובפטר שנת כ"ב לאלף השני.

ו' קבלה - פעינין קשרי קבלה כתב מהר"ו זלל בהקדמת עין החיים הארוכה
שספרי רבינו הלוי גאון וחיברוהו הם אמיתיים רק הם בהעלם כמרץ - וביאור ס'
יזרה להראב"ב אינו קראב"ד בעל השגות רק הוא מחכם אשכנזי והוא אמיתי רק
שהוא סתום ובעל - וס' ברית מכונה עמוק עמוק חי ימצאנו - וביאור שרמב"ן
על התורה אמת ויזכר למי שזכרוהו ער"ד מהר"ו זלל מר"ו מהר"ש וישאל בנו
וזכאן תשובה לק"ש קנורא הדורות שראב"ד בעל הקבלה הוא שעשה פירוש ספר
יזרה ע"ש דף יוד ע"ב.

שם הגדולים מערכת ק

לאני הצעור ראיתי כפי שטפר ברית מנוחה חיברו רב חמאי גאון ובספר לחם מן השמים למהרז' זמח זלל כל ראיתי שם ברית מנוחה הוא קדמון מרשבי וספר הקכה וכתב שם דבס' שער הכתיבות פתב שמחבר פי' ס' יצירה היה ה"ר יוסף שארונ' וראיתי בכתיבי הרב הרמז' שהוא היה נוהג לקרות שום ספר קבלה כי אם כתיבי הארז' זלל כפי אשר קבלם מרבו מהר"ב הלוי שהיה קרוב לגוריו הארז' ואף ספרי הרמז' ע לא היה קורא עב"ד הרמז' ועוד רעה חולה כי מי שהוא מוחזק לכאמון בכתיבי הארז' צריך חקירה גדולה כי ידעתי כאמנה מקובלים מוחזקים בכאמני ארץ מוסמכים ומגאוני ארץ ועד אחרן כתבלה שהם והסומכים אותם היו קורין בכתיבים אחרים וטומר כפשו ירחק עבד חקוד דבר דהספר שלגוד והחכם המלמדו כאמנה מאד וה' הטוב לא ימנע טוב להולכים בתמים ועיין מאי דכתיבכא בעכוותין לעיז במערכת שח"ת כס"ד.

ועד לחכמים ה"ב מערכת ק

- א. קצור מרדכי ראיתי כפי שקצרו מהר"ש משלינטט זל.
- ב. קונטרסים יסוד השטרות בשו"ת פני אריה חדש.
- ג. קהלת בן דוד פירוש קהלת עפ"י הפשט ועל דרך האמת מכמה הר"ר חזן זלה.
- ד. קרית ארבע למהר"א אולאי זל כל כולל ד' ספרים אור החמה פירוש כל הזהר אור הלכה הגהות על כל הזהר זהרי חמה קיצור מס' ירח יקר שחיבר הרב מהר"א גאלנטי זל תלמיד הרמ"ק זל אור הגבוה מלשונות עמוקים שבס' הזהר בס קראו קרית ארבע שהוא בניו על ד' יסודות חוקים רבינו הרמ"ק רבינו הארז' רבינו מהר"י רבינו מהר"א גאלנטי זכר כלם לחיי עבד.
- ה. קנה כרפס על בראשית קובץ גדול וטעמי המצות קובץ קטן ויקים בינה על ק"ט והל זה כרפס וגם יגלי הקדמה ארוכה כל נוס' הקכה ולפי מ"ש שם היה כוונת ד' אלפים שהוא כוונת רב תחילת המוראים והא' פלא דמיתיי דברי אבני ורכא ושאר המוראים ובמערכת סמך כתבתי דברך תמאים

ועד לחבמים מערכת ק' עה

תבאים ואמוראים בטינוי בהוב בס' הקנה הגדול ונתחבר מהגאונים . וכן מוכר
 כל רבנן סבוראי דף פ"א ע"ג . ועלה על לב דאפשר דאין זה מהס' רק תוספת
 שהוסיפו אח"ך ובהעתקת עשאוהו מדוף הספר . אמנם ממטבע הלשון נראה
 שהוא מדוף הס' . ולא ידענא מה אידון ביה דכראה דמחבר ס' הקנה הים אחר
 דבנן סבוראי . ועמ' ש' בשם הגדולים ח"ב מערכת פ"א דיש רעות במחבר ס'
 פליאה .

ו' קרן אור ומראה הכהן טו"ת וחי' דרושים ודרושים לכמהר"ר משה הכהן אב"ר
 דק"ק בעלז' ובנו מהר"ר דוד הכהן כרפס בזאלקווא שנת תקל"ו .

ז' קשורים ליעקב דרושים להרב יעבץ וכרפסו איזה דרושים כפרדים קבאים
 מוליות מהספר הכו' זיקרא להם שמות . קול בעזרה . שאגת אריות .
 תפלת יארים . פסח גדול .

ח' קונטרסים אברת בקורת להרב הכו' בענין פגוע דכא וכרפס כ' פעמים
 ובשנית יש מהדורא בתרא .

ט' קונטרסים נר תמיד להרב הכו' כמ' להם שמים מס' תמיד .

יוד' קונטרסים מוינת כוס יפה להרב הכו' כמר וקניעה א"ח סימן ק"ץ בכוס
 של ברכה .

יא' קונטרסים להם לסבע להרב הכו' שם בסימן ר"ב בשעורי ברכת האכילה .

יב' קונטרסים מנורת זהב להרב הכו' שם סימן עת"ר לה' חנוכה .

יג' קונטרסים מאמר המלך בדינא דמלכותא ואביוריה בסוף ס' בית אברהם
 להרב מהר"א ישראל וכו' ו' קונטרסים .

יד' קונטרסים גופי הלכות בפתחי נרה כמ' מרכבת המשנה ח"ב פ"ו דאסורי
 ביאה .

טו' קונטרסים תורת האהל שם ח"ג פ"ט דטומאת מת בדימי אהלנות .

טז' רבינו קלונימוס הכמור מביא בספר שכלי הלקט כתיבת יד חלק ראשון
 שכולת ק"ס .

טז' קונטרסים משפט שלום להרב יעבץ כרפס על דין אחד שפסק ברכות
 ריבות בנ' קהלות אש"כ וכתבר לריון .

יז' קטורת תמים פי' לתרבות יוסתן בן צוואל על החומש כרפס באחשט .

ועד לחכמים מערכת ק

יט. קלוריה לעין על קצת מאמרי עין יעקב להרב הגדול מהר"ש אלבאוי ז"ל
ונדפס בסוף מעולפת ספירים להרב ז"ל. ונדפס באיזמיר.
ד. קריה כאמנה למהר"ש אוטילנגו קנור מעבר יבך.

כא. קונטרס על דין מלית שרי הוא כרותה למרן ז"ל בש"ת אבקת דוכל
הנדפס מקרוב סימן רט"ו.
כב. קונטרס קשי ההכנה בלומר על לשוננו קשי ההכנה מהראשונים בש"ת
אבקת דוכל למרן ז"ל סי' ג"ל וסינינים הנמשכים ע"ש.

שם הגדולים מערכת ר

א רבינו רחביה אחד מדכותינו בעלי התוספות.

ב רבינו ראובן רבו של רבינו מנחם כה"ר מנחם כ"ז וכמ"ז.

ג רבותי כותב הרמב"ם על מהר"ל מיגש ורבו הר"ף כמ"ס פ"פ משאלה ופקדון
והרכה פקפק הרב"ם יוחסין על זה ואחריו החזיק הרב יד מלאכי דף קפ"ב
ע"כ וזמן ומכס דרשי ולפי הדר זמנים שנות דוד ודוד לא יתכן שהרמב"ם יהיה
תלמיד רבינו יוסף מיגש. והרב יד מלאכי הסכים דרך כבוד קורא אותם
רבותי.

ד רבינו הגדול. כותב הרמב"ן על הר"ף. והר"טבא כותב כן על הרמב"ן.
זמן על מהר"ל אבוהב ומהר"ל די ליאון.

ועד לחכמים ה"ב מערכת ר

א. ריקח כתבתי כה"א אות ז' דרכו הוא רבינו יהודה חסיד. וכן מובאר בספר
הריקח סימן דע"ה וסימן ט"ג. ודע בהרכה רבנים מוכיז בספר
שרקה בשם רבותינו רבו. סימן קפ"כ קבלתי ממורנו רבינו משה ב"ר. ממורנו רבינו
יהודה

ועד לחבמים מערכת ר' עו

יהודה • בחינת רפ"ג מורי ה"ר יהודה בר נחמן • סי' קצ"ט וסימן רס"ז וסי' טז"ו
 מורי רבינו אליעזר ממין • כסימן ר"ן מורי הישיש רבינו שמריאל • מורי רבינו אשל •
 סימן שצ"ח מורי רבינו שמחה • סימן רכ"ז רבתי רבינו שמריה רבינו אברהם ורבינו
 יהודה • סימן שט"ו מורי רבינו יהודה בר קולוניקמוס בר משה • סימן ת"ח מרבי
 רבינו משה • סימן ש"ן מורי ה"ר אליעזר בן רבי זב"ב ע"ש ואם אינו ע"ל דהרב
 אליעזר בר זב"ב היור היא יעקב או יצחק וכיוצא כי הרב הרקח הוא רבינו אליעזר בן
 יהודה בן קולוניקמוס ואפשר שהוא מר שניו ודוק •

ב. ראש יוסף שטיה על חולין מהבאין הרב פרי מגדים בא לירי מקרובי ובתב
 הרב זל בהקדמתו בס' פרי מגדים שיש לו חידושי הלכות על פסקים
 בינה קדושין כבא קמא •

ג. רבי אמרו בירושלמי פ' הנחנקין סוף הלכה ב' רבי הוא רבי יהודה הנשיא •
 אמר רבי אבהו הוא רבי הוא רבי יודן הנשיא הוא רבינו עכ"ל • ובמדרש
 רבה קורא לרבי רבינו תדיר • ואפשר שהטעם משום דהמדרש רבה חיברו רבי
 הושע' רבה כמ"ס ריקח ריש ספרו והוא תלמיד רבינו הקדוש ולהכי כשמוכר
 רבי קורא לו רבינו •

והרב מהר"ם חאג"מ ז"ל בעץ חיים בהקדמתו • אקר רכל הנשיאים קורין אותן
 רבן והז"ל גם לרבי רבן וכי תימא דרבי מענותנותו לא רבה שיקרא
 רבן אלא רבי א"כ גם רש"ג אכיו שהיה עניו גדול כמ"ס פ' הפועלים דאמר לו
 לרבי בכך אתה ארי בן שועל אחאי קראוהו רבן תו"ל לקרותו רבי עכ"ל • ועם הארון
 הסליחה דרבי הוא סידר המשנה וכתבה ולכן מענותנותו כתב במשנה הוא עצמו
 רבי במקום רבן • אבל בעד אכיו איכו ראוי לעשות עבודה ולקרותו רבי ולא רבן •
 ואררבה הוא מחוייב לכבדו לאכיו •

וכתב מהר"ל בלקוטיו דטעם רבי שהיה מכבד העשירים היינו שממנו יראו
 וכן יעשו הכל לכבד העשירים • והוא היה עשיר גדול וא"כ כשיכבדוהו
 במצא שמכבדו אותן בשביל שהוא עשיר • ולא מפני תורתו ע"ש •

ודע דכתב מרן בכללי הבמרא דרבי קיצר ת"ר סדרי משנה ונשאף ששה •
 ואכי כתבתי בענייני דבמחזר ויטרי ובתשובת רב שריאל גאון כתוב
 דהלל ושמאי הם שגזרו ת"ר סדרי משנה ונשאף ששה • ודברי הכריתות דסמך
 עליהו מרן יש לפרשם כן • וכן כתב בספר הקדוש קנה דף פ"א ע"ב דרש הלל
 ושמאי היו ת"ר סדרים • והלל ושמאי קצרום והעמידום על ששה סדרים ע"ש ונפת"ש
 אכי בעניי ככתח עיכס חגיגה על דף ז' בס"ד •

ד. רקיעים הוא מכלל המאמרות להרמ"ע שלא נדפסו והוא ככז' •

ועד להכמים מערכת ר'

הז' רב שמו רבי אבא והוזכר בכריתות אך קבלו הגאונים אל ועמ"ש לעיל
במערכת א' אות ז'

ז' רעיא מהימנא אשר בזהר הקדוש . ראיתי בספר חסד לאברהם למה עין
יעקב כהר ל"ב שכתב דרשב" ע"ה נכנס לעולם הנפשות אל הזכור
שהוא בסידורו ושם עסק בתורה עם נפש רעיא מהימנא וחיבר שם ס' רעיא
מהימנא למורך הדור כמ"ש בתקונים וכו' ע"ש .

ז' מהר"ר רפאל אישפיריז הרב פני משה בח"כ ס' ד' שקיל וטרי על תשובתו
והוא תלמיד הרב מהר"י חטראני . ויש לו תשובות בס' אחת
מהר"ר חנניה כמו שכתבתי בח"א מערכ' ה' אות ח' בס"ר .
ח' רבנן סבוראי עיין לעיל במערכת סוף .

ט' רבה מדרש רבה כבר כתבתי בעניותי בשם הגדולים ח"ב ובוער ח"א .
עוד זאת אדרש שראיתי בספר סדר הדורות דף ע"ג עמוד ב' שהביא
והקדמת ז"ר ב"ר מתחיל ואהיה ששופים גי' וכו' זה רבי הושעיא רבה וכו' ע"ש .
ובהקדמת זית רענן דפוס וינינא לא מלאמי . אך הוא כריש ספר רקח ויש שם ט' ס'
בס' כמ"ש בשם הגדולים ח"ב יש ט' וכו' ל' עם ז"ב אותיות רבי הושעיא רבה איברא
דהראב"ד בס' הקבלה כתב דחיברו רבה בר נחמני . אך הרמב"ם וספר הרקח
כתבו רבי הושעיא ויש פנים לדבריהם מ"ש ואהיה אללו ששופים גי' הנז' . וגם
דקורא לרבינו הקדוש רבינו סתם כמ"ש בח"א . ועוד שהוא אבדת אל' וכל זה
מזכות להרמב"ם והרקח . והרמב"ם כתב לבאר התורה לא לבאר המשנה כמ"ש
ס' יוסקין .

יוד' רבנית גדול המורים הרשב"ץ בח"ג סימן ע"ח הביא משם רבנית אחת
תירוצ לקושית התוס' . ומהר"ר יוסף בכו של הגאון סמ"ע
בהקדמתו לפרושה תביא שני דינים שהירטה הרבנית אמו . ובספר זרע בירך ח"ג
כתב דשאלה לו הרבנית פירוש מאמר ר"ל . והרב זכרון יוסף בדרושים הביא פשוט'
ופירש מן האשה הרבנית ע"ש .

ייען ראיתי להגאון רבינו שמשון בס' כריתות דף ל"ה ע"ג דפוס אמשטרדם
שכתב וז"ל מנינו אשה בזכרת בכריתא חולקת עם התנאים בתוספתא
דכלים פ"א רבכא מנינא וכו' יבאתי מהכונה אך לחרוש בעלמ' להמנא אשה בבבול
התנאים עב"ל גם אני בעניי הלכתי בעקבות הגאון לחירוש שזכרו במחברים .
כי בתוספתא זכר הגאון ז"ל באותו מקום באותו פר"ק באותה אשה שם
אתה מנא שהיא ברוריא ברתיא דרבי חנינא בן תרדיון ודכיתיהו דרבי
מאיר

שם הגדולים מערכת ש'

רש"י - ותו דאכוס דרש"י בר אוריין הוה כמדובר.

ה רש"י תלמיד רבינו יעקב בר יקר ורבינו יעקב בר יקר תלמיד רבנ"ה כ"כ בתנ"ך
 שאכן ג' שנים כל דף מ"ו והיה רש"י תלמיד רבינו יצחק הלוי כמ"ל במערכת ה' ור'
ומגדרו תלמידו רש"י רב"ם ורבינו שמעיה מפרש מדות בני כותזין ורבינו
 יצחק בר אשר הלוי ורבינו שמחה ורבינו שמריה ורבינו שמואל

כוכורק - ורבותו בעלי התוספות המוצאי חלצני - ובמגילת סתרי מהרח"ו וכל כ"ה
 מכתב ידו ממש כתב וז"ל רבא שלמה ז"ל לאמר נחתו בא בחלוס לכן כתו רבא
 שמואל והקינו ז"ל אמר לו מי אתה ח"ל אני שלמה זקן קוס ורחן כקנין כפיך
 ותלמוד מחמי קריאת סם סנבלס כי הרל למדתיך חות מזה וכן עשה וישכ אלג
 במתנות אבל לא ראהו ולמרו וכו' נאמר לו תכין הפירוש כטוב כי אין לי רשות עוד
 לעכב עכ"ל - וצ"ל ולמד קדושתו ותוקף גדולתו שלא רצה הן בעודיו חי ללמדו עד
 דשקיל רשותו וירע בעון רש"י ראו ליה ואין לתאריך -

ו רש"י עשה שלמה מהדרות בתלמוד והמהדרות שליטת היא זו שבידיו ודקדק
 מאד בלשונו שרמו כמה חידושים בשינוי אות והבאים אחריו אמרו כל פירושי
 ברפתה השלך לאשתתא חון מפרשן דתא וכן פורתא ר"ל חון מרש"י ורבינו יוסף
 טוב עלם כ"כ הרב תשה ז' דאנון מפורטובאל תלמיד הגאון מהר"ל אכוסה ככלל
 כ"ה -

ז רש"י פי' תנ"ך אך פירוש דברי הימים אינו מרש"י כדכתובכא בעניותן בספר
 הקטן שער יוסף דף ק"ד ורלא כקורא הדורות דף ח' דף ט' והתו' כיומא דף ט'
 ע"א כתבו וה"ר יעקב בש"ה ז"ל בשם רב יקותיאל הלוי מוירמזא דעודיה לא היה
 בימי שלמה וזהו מנצתי כן כפי' ר"ה שפי' תלמידו רב סעדיה עכ"ל וכן הוא כפי'
 ר"ה ח' סימן ה' שבידיו - ושמעתי מפה קדוש רב מופלג שכל מרכו דרש"י
 התענה תרין תעניות קודם שכתב פירוש התורה - והיה אומר רבינו תם ככרו מפי
 שפירש ארזי וקני הש"ס חף אני אעשה זאת אכל פירוש המקרא לית בחילי כי לא
 אוכל עשהו -

ח פירוש מסכת נדרים מדף כ"ב אינו פירוש רש"י וכדפוס כתוב שהוא מפירוש
 רבנ"ה - ואף דכדף כ"ה כתוב כדפוס ע"כ מפירוש רבנ"ה -

ט מרכי עין כב"ה בא"ח סימן ת"ו וז"ל סימן ר"ו וה"מ סימן קפ"ו דקרי ליה
 מפרש משמע דבר שאדית פי' המסרתא אינו מרש"י וכ"כ הכ"ה ח"מ סי'
 קפ"ו והרב כהנות עולם בביאורו לסי' ר"ו וה"ה הרב יד מלאכי דף קפ"ד ושם כתב
 דפירוש כזה ומעילת אינו מרש"י - וגם רש"י אשר הכי הר"ף אינו מרש"י עצמו -

שם הגדולים מערכת ש' עה

ט רש"י חיבר פי' על מדרש רבה ונרפס על ס' כראש' עם פי' אבא מהרב אברהם
 ז' אשר תלמיד מרן ב' ורש"י חיבר ס' הפרס ותשובות . והל' יד ושם בקבלה
 וכך ראיתי בכו' וכ"כ ממש"ל אות ה' . וכתון לטון הזהב כפ' בשלח שכתב יוד על
 שכ המהשבה בפסוק או ישיר משה גם ביכמות דף ס"ג ע"כ פירש' בברוד מפסיק
 בין השכינה למלאכים וכו' עיין שכ וכיון רבינו להרמת ההר"ו ז"ל הסתומה
 בעצ-החיים ומבוארת בשערי קדושה ועיין בע"ז דף ה' ופירש' ורש"י הן בעודינו
 עוסק כט"ס בתרא מכנת נתבקש כשיבה של מעלה וסימוך ויקרא כ"ס .

יוד רשכ"ס בן בתו ותלמידו של רש"י אחיו של ר"ת והיו בעיר רומרוג כמ"ס
 שראב"ד בספר הקבלה על ר"ת רבינו יעקב מרומרוג וכ"כ במפתחות תמים
 דעים סוף ה' המצ' פסקי דינין לרבינו שמואל מרומרוג הוא רשכ"ס . וכ"כ הרשב"ץ
 כתשובה הג"ס סי' רמ"ו דרשכ"ס הוא ר"ש בר מאיר מרומרוג שהיה ממקום רומרוג
 נחיבר פירוש בתלמוד . וזה נעלם ונהרב בית דוד א"ס סימן קע"ה דהשכ"ר רשכ"ס
 ור"ש מרומרוג תרי הוו .

יא רשכ"ס פירש ההורה בדרך פשט . וכתב ריש פ' וישב שאמר לרש"י מר זקנו
 לפרט פירושיך פשוט ואמר לו רש"י שהיה כדעתו לעשותו ונרפס ס' קרן
 שמואל פירוש לפירושו .

יב רבינו שמשון משא"ץ תלמיד ר"י הזקן בעל התוספות פירש זרעים וטהרות
 וחיבר תוספות שא"ץ והוא רשכ"א המוזכר בתוספות והוא ר"ז זכא . ונראה לי
 שהדיוט בו הוא רשכ"א המוזכר בהגהות אשרי ודלא כהרב מהר"ש חיון בביתאורו
 לה"ג סימן ז' אשר השכ"ר רשכ"א שהביא בהגהות אשרי הוא הרשכ"א מנכרלובש
 הידוע .

יג רבינו שמואל הסרדי תלמיד הרמב"ן חיבר ס' התרומות ומוזכר בום' הזכרונות
 שחבר ונשטח זכרו . והיה בשנת תתקפ"ה לחלף החמשי כ"כ בס' יוחסין ושם
 מוכנה רבינו שמואל הסרדי .

יד רבינו שמשון בר דרוק תלמיד מהר"ם חיבר ס' תשכ"ץ כ"כ בס' יוחסין והוא
 בדפוס איך רבינו מצוי אב"ל ראיתיו בכו' על קלף ישן וכן כתוב שם כמ"ס ס'
 יוחסין ודלא כקורא הרור' דף כ"ד שכתב שהוא רבינו שמשון בר דרוק ודלא כמור"ם
 בסוף יוחסין שכתב רבינו שמואל . וכתב שם בתשכ"ץ ג' שקבל הדין ההם
 ממהר"ם בעודו בחפיסה וכ"כ הרב המכ"ט ה"כ סימן ר"ץ שעשה ספר התשכ"ץ
 במגדל ושוב בא לידי ספר התשכ"ץ בדפוס מדפס בקרימונה וכתוב רבינו שמואל
 והעיקר כמ"ס בתשכ"ץ כ"ז וכבר ס' יוחסין .

שם הגדולים מערכת שי

טו רבינו שמעון מקינן חיבר ס' כריתות והוורר ביוחסין בזמן תלמודי מהר"ם מרוטנבורק. ומח דוד כתב שפטר שנת ע"ב לאלף השאי' אך בספר קורא הדורות דף כ"ד הוכח מתשובות הר"ם סי' ז'קן שהיה בזמן הר"ן ורבינו פרץ. ובספר כריתות דף נ"ד דפוס אמטרדס כתב דתרי דמני חיבר תוספות על התלמוד.

טז הרשב"א מברצלונה. כתב מהרמ"ן ז"ל שהיה משורש קין משרש עקביא ור"בו ור"ע וכמה נביאים תנאים ואמוראים ע"ש. והוא תלמיד הרמב"ן ורבינו יונה ורבינו יצחק בר אברהם והוא בר פלוגתיה דהרא"ה.
ומגדורי תלמידיו רבינו אברהם אסמא"ל ורבינו דוד הכהן שמוכר רבינו יוחס ורבינו חיים בר דוד בעל הגרות ורבינו בחיי המפרש והר"טבא.

טז הרשב"א חיבר חידושים על התלמוד וזאת לפנים נדפסו בוויניציא חידושי ברכות גיטין חולין להרשב"א ובתרא להרמב"ן.

וראיתי להרב מהר"ר ברוך אגנ"ל בהשכותיו סי' ט"ז שכתב דהכל חידושי בתרא גם כן הם להרשב"א ומקשי דמני מתשובות הרשב"א לחידושי בתרא. ואני בעוניי אומר דאין למדין מדברי קבלה זו כי חידושי בתרא הם להרמב"ן וכח"ש מהר"ב"ל בח"ג סימן כ"ז וכל הפוסקים קמאי ובתראי וזה דבר ברור בשמש אין צורך להביא ראיות ע"ז ותו' דיש בידיו חידושי הרשב"א לכתרא כ"י וגם רבינו יונה והרשב"א והר"טבא בחידושיהם כ"י מייתי מדברי החידושים הגו' בשם הרמב"ן. ואין להאריך בזה ונדפסו שבע שיטות הרשב"א בקושט' ובאשכנז. אך חידושי סוכה אשר באו אל קרבנה הם מהר"טבא בכתוב בדפוס בתחילתה. ובחידושים הגו' בסופה מוכר הרשב"א. וכמה לשכות מחידושי סוכה הגו' הביאם בארמות חיים משם הר"טבא וזה פשוט.

ודע כי חידושי ר"ה להרשב"א אשר שם הם קיצור מחידושי הרשב"א והם חומש מהחידושים ויש אתנו חידושי ר"ה להרשב"א כ"י במילואתם. גם נדפסו חידושי קדושין ושבויות וקצת נדה להרשב"א ובבר ראיתי חידושי הרשב"א כ"י על קצת מסכתות וככלל על מסכת מנחות ומקרוז נדפסו חידושי הרשב"א לכתובות. ח' הרשב"א חיבר תשובות לאלפים ובר נדפסו ח"א מתשובותיו וספר תולדות אדם וקורין לו האחרונים ח"כ גם נדפסו המיוחסות להרמב"ן.

ראני הצעיר ראיתי תשובות הרשב"א כתיבת יד מסודרים בסדר נאה בכללים וסימנים. ועוד ראיתי שני חובנים מתשובות הרשב"א ושפתי כי בארץ שמערכ נמצא ס' הכתים מתשובת הרשב"א גדול יתר גאד. ומרן בבל מביא הרבה

תשובות

שם הגדולים מערכת ש' עט

תשובות הרשב"א דליתנהו בדפוס. גם ידוע שרמה תשובות בח"א הם בקיצור מאד וזאת היתה לאחרוני ומיניו נכונים הם באר"ט מהגרין בתשובות הרשב"א כי לא ראו דברים כהוייתן בניכיון וכקומתן.

יט הרשב"א חיבר תורת הבית הארוך והקצר ושניהם בדפוס וחיבר ס' משמרת הבית להשיב השגות הרמ"ה שהשיגו בס' ברוך הבית על תורת הבית. ומתוך משמרת הבית חובן כי הוא לרב המקנה להרשב"א:

יז קוסטא קאי כי הרשב"א עצמו פשט בעל הבית את ידו ומועל ביתו לשומר שמירה מעליא לטור נפיש וכ"כ הרב גנח ודריך ז' כלל ד'

סוף סימן א' וז' קבלה כדרכו דס' משמרת הבית הרשב"א חיברו ע"ל. ואין בורך לדברי קבלה שהדבר מבואר בתשובת הרשב"א עצמו ח"א סי' א' וז' ומן הדומה לא ראינו מה שכתבתי במשמרת הבית וכו' עיין ש' ובמשמרת דף כ"ג ע"א והרב כנה"ג בתשובה סימן ה' ה"ד השיב בזה על מהר"ש באון. ואחר זמן רב נדפס יד מלאכי ועמד על כל זה עיין בש"ת פני יהושע ז' סימן ט"ז:

ך הרשב"א חיבר עבודת הקדש בדיוני עירובין ויט והוא בדפוס אך לא כתפישט אלא מקרוב כמ"ש מוריכו הרב המופלא בסוף בתי כהונה ח"א:

כא הרשב"א חיבר פי' על ההגרות והביא קצת ממנו הרב הכותב בעין יעקב ומחשבותיו בקצת תקומות יראה דהיה לו יד בקבלה וראיתי איוס קונטרס כ"ז מהרשב"א על דרך האמת אך בהצלח נמרץ. וכבר נודע את כל תוקף גדולת חכמת הרשב"א. וכתב מהרש"ס שרכו מהר"ז טאייטאצק היה מחשב סכרת הרשב"א נבר רוב הפוסקים:

כב הרב שמעון אשכנזי מפרנקפורט שחיבר ילקוט שמעוני על תנ"ך. כתב בצמת דוד משה ר"ע מאדומים שהעתיק מילקוט שהיה כתוב בשנת ע' לאלף הששי. ומכאן תשובה למ"ש קורא הדורות מאומד העצת שה"ר אליעזר השמעוני שנפטר שנת ר"ץ היה בן הרב מחבר הילקוט.

כג מהר"ר שמעון בר נחמ. כתב מהרמ"ו ז"ל שהיה משרש ויהרא עילאה דארס משרש חושי פארכי ורבי פנחס בן יאיר וכו'. והרשב"ץ מכניז אותו הרב דוראן וכ"כ מהרמ"ו ז"ל וכ"כ מהר"ם ז' חביב בעורת נשים דף ז'ב ודלא כהרב אדמת קדש ח"א סימן ט' דף ז'א ע"א וסוף ע"ג דחשב דהרב דוראן אינו הרשב"ץ. ועמו הסליחה וכפר אדמת'ו דהדבר ברור דמר היה הרשב"ץ וכמו שנראה מתשובת פרנ"ש בכמה תקומות דמכנה להרשב"ץ בשם הרב דוראן וכמו שכתב מהרמ"ו והרמב"ח:

שם הגדולים מערכת ש

229

היא שקשה על הרב מהר"ר אליהו קובו כתשובותיו סי' י' דף ע' ע"א שכתב
 דמלא הכר דוראן והוא הרשב"ץ וכן השיג הרב יד אהרן נר"ו בא"ס
 הכרפס מחדש סימן זך הגהלה אות פ"ט על מהר"א קובו הנו' ועל מהר"ם
 שלטון בס' בני משה סי' ל"ה

ועוד

יש להעיר על מהר"א קובו והרב בני משה שכתבו הר"ו ולא ידעתי היכן
 פגעו בהר"ו כי מהר"ו כי רב ודעמיה לא כתבו אלא הר"ר דוראן ואין הר"ו
 נואם ועיין בתשו' מהר"ם אלסקר סי' ע"ב

בר

הרשב"ץ תלמיד הקדוש רבינו אפר"י וידאל תלמיד הר"ן כמ"ס כתשב"ץ ה"ב
 סימן רכ"ו ושם סימן רפ"ג כתב הר"ן רכס של רבותי • והרשב"ץ הפליג
 בזקנה והגיע לבכורות • וכתב ספר יוחסין שבשנת קנ"א בא לאלב"י וייר כי כורח
 הוא מספר מהגרש • וכ"כ הרב בספר מגן אבות פ"ד דף נ"ח שבערי אדום הו"פ
 דופא ומפני השמד ברח וליראתו לחזור לערי אדום הו"פ ליהנות מהקהל כי מלאכ'
 הרפואה גרועה ואינה מספקת עש"ב

כה

הרשב"ץ חיבר או"ח משפט זוהר הרקיע תשב"ץ שלשה חלקים יבין שמו"ע
 מאמר חמץ פסקי ר"ה ורמזי נדה ופי' קיבין ומגן אבות וכל אלו כדפסו עוד
 חיבר חיבורים אחרים ונזכרו סוף ה"א מהתשב"ץ • והיה בקי בכל חכמה כנראה
 מספריו ועיין בתשב"ץ סימן קנ"ח ה"א והנמשך מה שהעיר על רכנות הרלב"ש
 וראיתי בקובץ כי שהכיל מתא אלב"א וייר בחכתו מיד רבים לוחמים והיה מלומד
 בנסיים

כו

מהר"ט בן הרשב"ץ חיבר שו"ת וספר תיקון סופרים ומגן והרב המב"ט
 מוכידיס ותשובותיו ומתקן סופרים • והיה ששי להרמב"ץ כמ"ס בתשובותיו
 סימן רכ"א

זך

שואן סודות כל ובו ירכ"ו סימנים שוש"ן דעבדא גימטריא וזחיברו רבינו
 משה בר יעקב ודלא כמו שכתב הרמ"ה או הרמב"ן וכא ספר זה לידו כ"ה
 ושוכתו בשב"ט אנשים במקום אחר שהרב המחבר אינו הרמ"ה או הרמב"ן •
 והרב חיבר ספר אורח ה' מועינים עמוקים וכי מטא לידיו דבר עמוק כותב אורח
 ה' יבא

כח

מהר"ר שלמה סירלייני מוצאי ספרד ומהרש"ם ז"ר סי' מ' מוכירו וגם רבינו
 כבלאל בתשובה סימן א' מוכירו לשבח מחבר פירוש לירושלמי פירוש מופלא
 פ"ל סדר זרעים ושקלים ושמו בע"הק ירושלם ת"ו כל והכאני מאד • גם ראיתי בה"ה
 שחיבר גמרא על מסכת עריות שקיבץ מדברי התלמוד דשייכי לה והוסיף כסף
 בלשון תלמוד וביאר עליה פירוש רחב וכאם לידי גמרא זו וכירכתי ברוך שחלק וכו'
 גמסד"ט

שם הגדולים מערכת ש' פ

ומהר"ש ערנו כמלאכת שלמה ר"ל מכילא תנמרא וז' פירושה • והרב שרה יחושב
 ומכירנו להרב בורשים •

כט מהר"ש שזאלן ו' סיד עיונאי שפרד תלמיד מהר"ל די ליאון חתנו של מהר"ל
 אבוהב וצמד לישראל בעת זרה במצרים מהצר הכורה זאת הנ"ס למינאו
 כתוב במגילה נקראת בפורים שלהם יום כ"ה אדר • ותריץ יתיב ק"ק סירילין
 בכה שם המפורש • כך מצאתי בקובץ ה' ומיכר כללי שזאלן אשר בספר תמת
 ישרים •

ל שצרי אורה • חיברו רבינו יוסף ג'קייטיליא וכתב ספר הקורא דף כ"ה ע"פ
 שוראי היה בזמן הרב יהודה ו' הרא"ש ותלמי וייניה שכתב ביוחסין שבאנת ק"ל
 היה הר"ל ג'קייטיליא בעל הנסים וגו' אומר שהוא חיבר שצרי אורה •

אז ראיתי בקובץ ה' שהרב מחבר שצרי אורה היה מינצאי שפרד שנת רנ"ב •
 ורפ"ו מ"ש בס' חרדים דף ח' משם הר"ל דמן עכו מצעה ברכיניו יוסף
 ג'קייטיליא וכו' אולי הוא על הראשון •

לא שלחן ערוך חיברו מרן אחר שחיבר ברק הכית • שיירי כנה"ג א"ח בכללים
 אלה ע"כ וגנת ורדים ח"ח כלל ד' סוף סימן ט' ועמ"ש גנת ורדים א"ה כלל
 ד' סי' ז' •

ואני הצעיר מתפקק קצת בזה שראיתי ש"ע שדפוס ראשונה יטן בלי הגהה
 וכתוב שם בסוף א"ח שחיברו מרן בכפר ביריא שבגליל העליון שנת
 משכ"ה ויבר כודע דמהדורא בתרא של בית יוסף לא גמרה עד סט"ו ובהקדמת
 ברק הכית כתב שבכר דפוס הכית יוסף פעמים שלש • ויש לישב •

לב מהר"ר שלמה לוריא מגזע רא"י שיכא מהתכא רבי יוחנן הסנדלר דוד ד' לר"ג
 הזקן כ"כ בשו"ת מהרש"ל שנתחדשו ברפוס • והוא היה בזמן מרן ומור"ם
 ומהר"ל בוכנין ומהר"ם פאדובה • ומיכר חיבור על התורה והשגות על הראב"ב כ"כ
 בשו"ת הכו" חרשים מקרב באו וביס ש"ש קידושין ועוד כתב שם שחיבר על הר"ף
 והרא"ש והסור • ומיכר ים של שלמה על התלמוד וכדפוס על מסכת ביצה יכמות
 קדושין קמא חולין • ואין ס"י של שלמה ש"ות כמ"ש קורא הדורות • ומיכר ש"ות
 וכדפסו זה פעמים • ומיכר ביאורים לסמ"ג ושערי דורא • ומיכר חכמת שלמה על
 הש"ס וגם בעשה לו בלילה אחת שלא הול' להדליק כי אם כר קטן לשיעור שצה
 והיה לומר ומסכיה שמועתה כמה שעות וכו' • ואיר משיך כהורים עידן ועירנין
 והוא הדבר יטמין ברמ"ז בהקדמת ים של שלמה שהדאו לנ"מן השמים בכר תורה •
 וכביאוריו לשערי דורא משיג על מור"ם כתור"ח טהרת דף ו' דף ל"ד ובתשובו
 תבואה היכות שהלל עם מור"ם •

שם הגדולים מערכת ש

ומבואר הדבר כי יש"ל מר כיהו מהר"ש לוריא ודלא כדמוכח מס' מגן שאול
סימן כ"ח דתרי הוו . ומגדולי תלמידי מהרש"ל הרב מטה משה
והרב משאת בנימין . ושמעתי שלמד חכמת האמת עם הרב מהר"ר ישראל סרוק
תלמיד רבינו האר"י ז"ל קרובו . וכתבתי מהרש"ל כישיבה של מעלה שנת של"ג
והיתה מנוחתו כבוד .

לג מהר"ש הלוי אלקבץ רבו של הרמ"ק ונמצא עם מרן בליל חג השבועות
הידועה כמ"ט בכתב שהביא הרב של"ה וחיבר מכות הלוי שנת רפ"ט . ובזמן
שמר"ש אלשיך היה בן שנים ששה עדיין היה חי מהר"ש אלקבץ כמ"ש מהר"י אריפול
בתשובה הוכחה גנת ורדים י"ד כלל ג' סי' ח' .

לד מהר"ר שמואל קלעי תלמיד מהר"ך מקורפו והיה חתנו של הרב בנימין זאב
וחיבר ש"ת משפטי שמואל .

לה מהר"ר שמואל קאמטילאץ בן מהר"ר יחיאל חיבר ש"ת ולפעמים מיייתי
הכנ"ה הג' איהו מתשובותיו כל ואני הצעיר יש לי קרוב לשמונים תשובות כ"ג
מהרב ומתשובותיו בראה שהיה בזמן הרדב"א ומצאתי בקובץ כתיבת יד שהיה
דור כ"ג לרבן יוחנן ונח כפטיה שנת ש"ח .

לו מהרשד"ס תלמיד מהרל"ח ומהר"י טויטאצאק בזמן מרן ומהר"ב כל וסיעתם
והגיע לבכורות זקן ויושב כישיבה וחיבר תשובות בסדר ארבעה טורים ויש
שני חלקים בדפוס קדום והם מעורבין בדפוס רע . וכל הפוסקים מה שרומים הם
על התשו' ובסדר ד' טורים . ואותם שני קובצים כתבטלו . וכתב מהרשד"ס כתב
הוכחה לרכני צפת ומכללם מרן כמ"ש בתשובותיו י"ד סימן פ"ו . ומגדולי חביריו
מהר"ס מאטאלון ומהר"י אדרבי ומגדולי תלמידיו הרב ל"ס משנה והרב עצמות
יוסף . וכבר מהר"ש חיי"ן .

זל מהר"ר שמואל אוזיאל מגדולי האר"י ז"ל כתב מהר"ח"ו ז"ל שהוא משרש חושי
הארכי וחיבר לחם דמועה מדרש שמואל אגרת שמואל על רות . ובס' שבחי
האר"י גם מזכירו בשני ענינים ואחר סילוק רבינו האר"י ז"ל למד עם מהר"ח"ו ררך
האמת עם שאר תלמידי האר"י ויש בידי שטר החבאים שהתנה עמם מהר"ח"ו כדי
ללמד עם חתימת ידם קרש עצמה .

לח שלטי הגבורים אשר סביב הריף חיברו מהר"ר יהושע בויצו לבית ברך מיצוי
אולטיא וזהו ס' המחלוקות וחיבר עוד ספר הפסוטים נאמי הנציר ראיתי
כפ"י . והרב יהושע בויצו הכו' הוא החל להטות בכור חיל לזכות הרב"י הור"ה גבר
מורה מקום בהר"מ והמ"ג וטור איה מקום כבוד ביוגו הס"ס וקראו עין משפט .
ונרפס שלטי הגבורים ככינויטה שנת שר"י . ובתוך השלטי הגבורים הציחק
דברו

שם הגדולים מערכת ש' פא

דרכיו ר"ל שזהו רכיבו ישעיה אחרון זל והוא רכיבו ישעיה מראשני בר ברתיה
 דרכיו ישעיה הזקן דשמעתיה לפום רבנן הרא"ש והטור ושכלי הלקט ודעמיהו.
 ותוס' ר"ד קדושין שהם מרכיבו ישעיה הראשון דרפיסס מהר"ר יוסטב בועז הנזכר
 סביב לגמרא.

רעין כי לא נדפס שלטי הגבורים עד שנת טר"ז לא שלטו בו מאורי אור עיני
 מרן כשחיבר בית יוסף ולא בעשותו המהדורא בתרא לפני הדפוס שכית
 יוסף א"ח נדפס בוויניציא שנת שלש מאות ועשר ואף מרן לא השלים מהדורא בתר'
 של כל ה"מ עד שנת ה'ש' כמ"ט בסוף ב"ה ה"מ רפ"ס וויניציא מ"מ לא בא ליד מרן
 כמטק שנה אחת או פחות. ואעיקרא אפשר ראשתהווי אשתהי עד שנדפס כל הר"ף
 ונתקן ולא נראה בעליל חוץ מהכויניטה מטק זמן:

ואנכי הוצאה לגדול הדור האחרון הרב פני משה בראשון סימן ז"א דחה
 סכרת ר"ל וכתב דאף מרן בכית יוסף שמביא כל הסכרות לא הש'
 להביא אותה הסכרא של ר"ל עב"ד.

ותימה כי מרן מעולם לא זכר שר סכרת ר"ל שהביא שלטי הגבורים כי לא
 דחה ודראמרן וז"ה ראיתי להרב החב"ב בספר שיירי כנסת הגדולה
 א"ח סימן קפ"ח הגה"ב אוח ז' רכס"ס מקום אינו מוזכר כבז' לשה"ג ואף דשה"ב
 כתבה כשם ר"ל חידושי ר"ל לא נתבלו להרב.

אלא דגם על הרב שיירי לא יבצר מהגמ"ה שהדשה שם על הרב משה משה
 דכמה כנסתק אם דחה מרן שה"ג אם לאו דודאי שה"ג שהיה בזמן מרן
 או קודם ליו העט לא כתפש' ספרו בזמנו עב"ד. וגם איני בעוניי אומר דכחאי כנסתק
 הוא הרב שיירי אם היה בזמן מרן או קודם וכו' מי לא עסקין. כבז' ה"ח הרי נדפס
 ג' או ד' שנים קודם שנדפס ס' שה"ג כמרובר.

הגם הלוח דחיתי להרב מכתב מאליהו דף ו' ע"ד תמה על מרן מדרכיו ר"ל
 ע"ש והרב כשיטת רבו הרב פני משה אמרה ולא דקו כחרא על רבא
 פתגם.

והן היום שואף זורח יד אהרן א"ה הבא מחדש וראיתי כסימן ק"ך הב"ט אות
 כ"ד הש"ג י"ט"ג על הרב המכתב דהש"ג לא בא לרפוש בימי מרן. וגם
 הוא נר"ו לא דייק בלשניה דודאי בימי מרן נדפס כי מרן היתה מכוחתו שנת של"ה
 דק דמרן חיבר הכז' ונדפס קודם ראות ס' שה"ג כדאמרן.

של מהרש"ך תלמיד מהר"ר יוסף פירמון בישראל גדול שמו עד שכתב הרב
 מהר"ר יעקב אלפ אנדראוי בתשובה שכסוף מגיד מראשי דמהר"ל כל ומרשד"ס
 ומרש"ך לנבי דירן כהר"ף והרמב"ם והר"ש בומנס. וחומר מהרש"ך ד' חלקים

שם הגדולים מערכת ש

פתיחות • והחלק הדי' כדפס' ומן רב אחרים פירתו • והוא היה בסוף ימי מלך
 כדוד מוסדר ומכיס • ולעת זקנת מהרש"ך הע' זמל"ה בבית' תהרה"ג ומהר"ש
 חיון ומהר"ס מלמד •

מ מהר"ד שמואל סאיטצאק חיבר הרבה ש"ת וחבורים ולא כדפס' כי אם מעט
 מוצר בס' שארית יהודה והיה בזמן מהרש"ך ומהר"ל ארדבי •

מא מהר"ר שמואל אידלש רב מופלא אב"ד דק"ק אושטרא שבת שצ"ו חיבר חידושי
 הלכות על רוב התלמוד ולאורו הלכו כל מציניי הגמרא ותוספות ושמעתי
 לפט רבני ותלמידהון וכפרס' בגלילות אשכנז והמערכ לא וזו מחכמו וכל עסקם
 בו וגם חיבר חידושי אגדות וממנו יקחו הדרשנים ובעלי הפרש"ם הדכי קוה לייסד
 דרושיהם וגם אני שמעתי שיש לו שו"ת •

מב מהר"ר שמואל יפה אשכנזי ח" מרבני קושני כריכ' בזמן מהרש"ך ומהרא"כ
 ומהר"טץ וחיבר יפה תואר על מדרש רבה ולא כדפס' על במדבר ודברי ונדפס
 יפה ענין יפה קול על מדרש המגיל' חוץ מקהלת יופה מראה על אגדות ירושלמי •
מב עיני דרושים • וחיבר בית דין יפה מש"ת וגם יפה לביקה ויש בספר
 האחרונים קצת חשובות מהרב גם הרב כנ"ה מביא איזה חידושים ממנו •

מג מהר"ר שמואל חיוון בר ברתיא דמהרש"ך תלמיד הרב לוח' משנה ומכר
 למתה"ש ותלמיד מהר"ש חיוון מהר"ש ברוך חיבר בני שמואל כבוד על קצת
 הלכות ח"מ וזקנת שו"ת ומהרש"ך מסכים באיזה מתשובותיו •

מד מהר"ר שבתי יוכה תלמיד סרכני תלת' מהר"א ששון ומהר"א די בוטון ומהר"ר
 ז' עזרא בזמן מהר"שח ומהר"ש חיבר על רכיני ירוחם כלו שני חיבורים
 מביד לאדם זה חלק אדם ומהו מביד משרים על חלק משרים ואכזרי ונדפס
 שי למורא להרב •

מה מהר"ר שלמה ז' חסון בזמן רבו' ונדפס בית שלמה מתשובותיו ועוד ש"ת
 בס' משפטים ישרים •

מו מהר"ש הלוי כהר מהרש"ל הזקן תלמיד מהר"ש חיבר ש"ת והיתה מנוחתו
 שנת השנ"ה בן כ"ב שנה •

מז מהר"ש גאון בזמן מהר"ש • והרב פני משה ורכני דרום חיבר חיבור על ח"ת
 כעלפול עצום והרכה להשיב תשובות למאות • ולא כדפס' אלא חלק בש"ת
 משפטים ישרים • והיה תלמיד הרב יצחק הבהן תלמיד הרב מהר"ש יוכה • ומהר"ר
 גאון הוא רבו של בעל מורה נבוכ • וחתמו הרב חנניה טאויסצאק •

מז מהר"ר שלמה אלגאזי הרב המפולפל כבוד של הרב יוסף די שיבויה תלמיד
 הרב יוסף גאנסו ערכני כדפס' • והיה חמיון על הרב כנ"ה אהרן והיה בזמן
 הרב

ש"פ הגדולים מערכת ש"פ

הרב מהר"ר יחיאל באסן ומהר"מט זקה"ס די כותון וס"כ פני משה וזה"ר מהר"ר
 אוסקאפא והרב נכסות הגדולה ורבי דורס . והלא למשמע און ששמועה כפלאות
 מהרב ז"ל והתבודדותו ובעיון . וחיבר ספרים הרבה ואזכי הנצי"ר שמוי קמון לספריו
 שמו וכינויו ז"ל כו"ר"ת ספרי הרב הוא ר"ת שמו הטוב ומשפחתו ז"ל הם בדרך זה .
ש"פ . ש"פ . שמוע שלמה . לחם סתרים . שעולפת ספירים . המון דבש .
ארגאון . ר"ת . אהבת עולם . (תאזה) לעינים . גופי הלכות .

אפריקן שלמה . זכב טיבה . יבין שמועה . ז"ר . ר"ת . זקנת
 שלמה . (קלוריה) לפין . הלירות אלי . הגמות בשמתי . ישנים . ועלה
 הרב לע"ה ירושלים וחור לאימיר להדפיס גופי הלכות וחור לע"ה ירושלים תו
 והיתה מנוחתו כבוד . וכבר הרב החסיד מופת דורנו מהר"ס אלבאזי רב בארץ
 פוזנים והאריך ימים קרוב לתשעים שנה . וכן נכדו הרב החסיד אב"ר זר"מ בעיר
 הקדש ירושלים מהר"ר אלבאזי הרב המחבר שמוע יעקב . שארית יעקב . באות יעקב .
 אמת ליעקב . ועוד לו חיבורים הרבה ז"ל הם :

כ"ט מהר"ר שמואל גארמיואן אחת מרבני ירושלים ת"ו וכבר דאיתו כתב ישן אשר
 חתמו כו"ר בכ"ן קדושי רבני ירושלים כדור שלפני פנינו וזה סדר חתימות מהר"ר
 אלבאזי הכ"ן ראשון ומהר"ס גארמיואן הכ"ן שני והרב המנ"י שלישי ומהר"ר חב"ד
 בעל עץ חיים רביעי ומהר"ר יצחק כיוון חמישי . והרב מהר"ס גארמיואן הפליא
 לעשות שיטות על כל התלמוד ויש מסכתות שנסה מהרואל בתרא ופי' לזרעים
 וטהרות . וראיתי שיטה על חס' ברכות להרב ז"ל שפירש כל הנמ' על דרך האמת
 וכל הספר מהשיטה הכוזב הכל ער"ס . ודחוקים ארבעים חמשים בכל פרשה .
 ובאזכור לר' טורים . וש"ת . גם כל ספרי הפוסקים שלו טורים ופוסקים ראשונים
 ואחרונים כל הגיליונות מלאים מכתבותיו . דבר פלא אשר פעל ונשה . וכעו"ס
 לא יצא לאור הדפוס שום ספר . וכמה דתיבות מהרב ברכו הזמן אבדורי אכרוב
 אלה משה ואלה משה . ואזכי הנצי"ר באו לירי שיטת חולין ובכורות ופי' קצת זרעים
 וטהרות ומה' הרב ז"ל וראיתי הרבה מכתבותיו . גם ראיתי ספר ש"ת פירש
 שבתו גארמיואן ואמר שהוא חמו של הרב ז"ל .

ך מהר"ל שבתו היה מק"ק וילכא בן הגאון מהר"ר מאיר תלמידי הגאון מהר"ר
 יחזקאל אב"ד מק"ק קראקאי חיבה שפתי כהן י"ד וכדפס שנת בחד"ש וחיבר ש"ך
 ס"ו וספר נקודות ההספ"ס תקפו בהן וס' גבורת אנשים . וכש"ך אומר לפעמים
 פתכתי בשפתי נר"ה שהלל חיבור על המיר והכו' ורמזכה מדברי הרב פני יחזקאל
 עבינה דק"ס ה"ע"ב וצ"ח כש"ך ז"ד סי' ט"ל ס"ק ח' וצ"ח לשמים ולא הניח לס"ס
 שנה . וכסוף ש"ך י"ד כתב המגיה טהים לו להרב חיבור גדול על התלמוד והפוסקי

שם הגדולים מערכת י"ט

ותוקף גדולת חכמת הרב שפתותיו דוככות נפלאות מתורתו :

נא מהר"ר שמואל קאיינבוך תלמיד הגאון מהר"ל העש"ל . אב"ד כפיורדה
 ובק"ק פרנקפורט דמיין ובק"ק קראקא . תלמידו הגאון מהר"ר גבריאל
 מקראקא . ובנו הרב קב הישר . ומתנו מהר"ר נחום אחי הרב ש"ך . חיבר ספר
 ברכת הזבח על סדר קדשים חיבור נפלא קב ונקי . וחיבר ברכת שמואל על התורה
 דרושים נפלאים ושם הראה ידו החזקה גם בדרך האמת וספר אמונת שמואל מש"ת
 וספר תפארת שמואל הגהות הרא"ש והמורים חיבור מופלא . ומידושי מהר"ש
 קאיינבוך הנזכר אשר הם בספר ט"ז ח"מ היחידושי אשר בספר תפארת שמואל
 פנוכר . וראיתי כתוב דהרב הזה מהדר תלמודים מחדושיו בזמן מוצר . ואת
 יקר תפארת חכמתו נודע באצרים המצוינים ועלה לשמים שנת תל"ט .

גב מהר"ר שלמה עדני חד מרכון קאישאי בע"הק חכרון ת"ו תלמיד הרב מהר"ר
 גדלאל אשכנזי והרב פרהר"ג ז"ל . ותחילתו מצייר תימן מצייר אדול שקורין
 כנעא חיבר חיבור גדול על המשניות וקראו מלאכת שלמה וכתב בהקדמתו שישגי
 תימן לא רצו לעלות לבית שבי . וחיבר הספר הנזכר שנת שפ"ט . והרב חזן נחום
 בותב בספריו מ"כ לאחר קדוש וכוננא והן הן דברי הרב הנזכר כאשר בחנתי כמה
 פעמים . ורבו עיניו אשר שמענו ונדעם מחסידותו ואקידתו בתורה מצוי :

גג מהר"ר שמוחה הכהן תלמיד מהר"ל לירמא חיבר ספר שמונת הגיטין ונדפס שנת
 ז"ת ושקיל וטרי עם הרב פני משה ומתנו מהר"ל אלמושינו .

גד מהר"ש לאכניאדו בזמן מהר"ם אלשיך ומהר"ו ומהר"מ חיבר כלי חמדה
 עה"ת כלי יקר על כ"ר כלי פז על ישיבה ונדפסו ועוד הלל כלי גולה . וכבר
 הרב מהר"ש לאכניאדו אב"ד בק"ק בא אמוז והרב מהר"ש לאכניאדו כאתריה דמר
 ראש על אר"ך .

גה מהר"ר שמואל אב"ד דק"ק פירדא בזמן הרב שכוח יעקב ושקיל וטרי עמו
 כתפ"ו הכ"ו . חיבר בית שמואל ח"ה והרפיסו ואח"כ הוסיף וגרע והרפיס
 בית שמואל מהדורא בתרא . ומהדורא קמא כתבטלה מאחר שהרב עצמו מיעט
 וריבה . ובית שמואל הנדפס באפי דברכי הוא מהדורא בתרא .

גו מהר"ר שמואל הלוי תלמיד הרב ט"ז אב"ד דק"ק בומבורג חיבר כחלת שכבה
 תיקון שטרות וחיבר מהדורא בתרא . ועוד שו"ת כחלת שכבה ח"ב ושקיל וטרי
 ומתנוכח עם הגאון ברכת הזבח . והגאון מהר"ר יאיר חיים בכרך השיב עליו
 כתשובה שבסוף חוט השני . והרב הנזכר השיב עליו במ"ב אך הגאון הגד"ה הרבה
 לשייב ולו יאלץ חדר מתניו וקרני ראש קרניו בהם ינבא להעמיד ששנתיו על תלם
 בעכנזר בריש קשרו הבסיר חנות יאיר :

שם הגדולים מערכת ש' פג

- זן** מהר"ר שמואל אבוהב אב"ד בקק"ו ויכניא הוא הקדוש בזמן הרב גדולי תרומה והרב ככ"ה ורבני דורס חיבר ש"ת דבר שמואל זמ' הזכרונות.
- נח** מהר"ר שמואל פרימו תלמיד הרב מהר"ר יהודה שארף שמו נודע בשצרים ונדפסו קצת תשובות וקצת רמזי דרשותיו בספר הנכבד של הרב חתנו הוא ס' כהכות עולם והיה אב"ד בקק"ו אדריאנופולא.
- נפ** מהר"ר שלמה אמריליו רב אחד מרבני טלנוביקי חברו של הרב החסיד מהר"ר יוסף קוב"ו חיבר שו"ת כרם שלמה וקונטרסים עוללות הכרם בש"ת ותורת חיים למורה"ש ה"ג וספר פני שלמה דרושים נחמדים וכו' הרב חיבר דבר משה ג' חלקים הלכה למשה ב' חלקים וס' יד משה.
- ס** מהר"ר שמואל אחד מדייני ק"ק קראקא חיבר עולת תמיד עולת עבת על ש"ע א"ח ונדפס באשט' עבת תמ"ה.
- סא** מהר"ר שמואל יצחק אחד מרבני טלנוביקי אביר הרועים בזמן הרב ברם שלמה חיבר ש"ת כאמון שמואל וס' ארוחת תמיד וקצת חידושיו נדפסו בס' אוריין תליתאי.

העמוד הזה הוא חלק מן הספרים הנקראים ספרים קטנים ונודעים

ועד לחכמים ה"ב מערכת ש'

- א** מהר"ר שלום שכנא גדול כדורו תלמיד מהר"ר יעקב פולאק ותלמידיו הרב מהר"ר שכנא מור"ס ומהר"ח ה"ה ויכוח מים חיים השגות על מור"ס ב"ד על תורת החטאת. וכן מהר"ר שכנא ז"ל מהר"ר ישראל שקיל וטרי עם מור"ס כמס"ל מערכת יוד.
- ב** שיר גדול מאד מהרב הא"י באון ז"ל כ"ו על הדיינין ומשפטי שבויות.
- ג** שיר גדול מאד ככ"ו מכללי הקדקוק לרבינו תם ז"ל ובתחילת ראשי החרוזים רמז שמו יעקב ברבי מאיר.
- ד** שרש ישי. פי' נחמד למוגילת רות מהרב ציר וקדיש מהב"ש בן אלקבץ הלוי ז"ל.
- ה** שושנת העמקים להרב המחבר פרי מגדים והוא על כללי התלמוד.
- ו** שפתי כהן ראיתי להרב מוסר"ר רוד ז"ל הובא בס' באר יעקב כ"ד סימן ק"ו דף ק"ג ע"ד עתה רכי פליגי הט"ו והט"ז באשכנז בתר ש"ך גריסת וכו'.

ועד לחכמים מערכת ש

זכ"כ הרב המחבר דף ס"ד ע"ב ע"א ועינין אות ג' בסמוך

ז. שלום הבית חיבר הרב מנחם קזיס על ס' תורת הבית להרשב"א וס' כרך הבית להרא"ה וס' משמרת והוא כבד וכתב בהקדמה שכתחילה לא יצא משמרת הבית חיברו הרשב"א וכמו שדע לנו ונתשו' הרשב"א עצמו חזר לראות מ"ש נכד משמרת ותקן הלשון בכבוד וס' הסכימו עליו הנאמן מהר"ר כתבאל טראכטו ושליח ארעא קדישא והשלימו ש' שז"ח

ח. שלחן ערוך עינין מה שכתבתי לעיל בעניניי מערכת ב"ת אות ט' ואות י"ד

ט. רב שמואל הנגיד חיבר מכתב למורה וחיבר הלכתא גברותא כמ"ש בשם הגדולים ח"כ מערכת ה"א וכו' עד לחכמים ח"א שם וכ"כ הסלכו ס' כ"ף דף ז"ט ע"ג וז"ל וכתב רבינו אשר ומצאתי בהלכתא גברותא שחיבר הכניד ז"ל

יוד. רבינו שמואל סיקילי. הכיאו בס' הסלכו דף כ"ב ע"ג ודף ס"ב ע"ב. והסופר שהזכיר בס' חריס דף ס"ו ע"א רפוס ויכילא אפשר שהוא מורעו

יא. שלחן שחיבר רבינו גרסום כלכו דף ס"ב ע"ג

יב. מהר"ר שאול שיורו יחיד כדורו ומי כמוהו מורה. כ"כ הרב מהר"ט צדור בתשכ"ן ח"ד סימן ח'

יג. שפתי בהן. כבר נודע שהרב ז"ל קודם שחיבר ש"ך על ס' י"ד עשה ביאור רחב על טור וכו' י"ד ואח"ך חיבר הש"ך והוא רומז עליו ואו' בספרו פתבתי. ועד אחרן נדפס ס' הארוך מהש"ך על טור וכו' י"ד ער סימן ק"י ולפי המשוער אלפי כבר כתבתי שזכו והשמיטו ואפי' זה המצב לא נדפס כדחזי. והנה שפתי בהן ח"מ נדפס ש ת"כ אחרו פטירתו ז"ל וכתב חתמו בהקדמתו שם סימן חייו מ"א טנה. ושפתי בהן י"ד שהדפים הוא ז"ל היה ש' בקד"ש. בא וחשוב שדפס ש"ך דהבטיק להרב ז"ל חמשה ונעשרים טנה וכבר היה להרב ז"ל חיבור על הטור וכו' י"ד. ועוד כתב שם המדפיס שהי"ל חיבור גדול ע"ש. וס' תקפוהו הכחמוד חיברו הרב ז"ל בחדש אחר כמ"ש הוא ז"ל שם שחיברו בחדש וש' טב"ת היא ש' הת"א והוא פלא

יד. שערים דרב אלפס הם מרבינו יצחק בן ראובן והוא בן בנו של הרי"ף כמ"ש בשם הגדולים ח"א אות ג'. ועתה מקרוב נדפס שפתי פינה ביאור לשפתי הנו' ל' מרבינו אשכנז ולא ביאר כתחילתו מי הוא בעל השפתי

ועד להבנים מערכת ש' פד

טו' מהר"ר שמואל קמחי ז"ל אחד מרבינו קאספ' בימי רבינו מהר"ר רואמיס' ויש לו איזה תשובות בס' משאת משה - ואני הכרתי בן הרב מהר"ר הכו' מהר"ר יעקב קמחי ז"ל בעיר לונדרים כלכתי בשלימות מנוה והיה חריף ובקי והדפיס ס' שושנת יעקב על בינה ותעניות

טז' רבינו שם טוב פלכו עמ"ש בח"א אות ס' ומה שהכתיי שהמרבי הרב כנ"ה ב"ר ע"ש. עתה ראיתי שכן כתב בתשובותיו ח"ה סימן א' רף ד' ע"ד ע"ס :

טז' מהר"ר שרומ שרעבי ז"ל היה אחד קרוש ברורנו מקובל מופלא ורמיעט הו"ל ס' ע"ן חיים שהוא הקדמות רבינו האר"י ז"ל בסדר הרמ"ק ז"ל על פה ובקי בהקדמות על מתכותן וברוב בקיאותו וסכמתו העמיד בזכות האר"י ז"ל על בור"ן הסדרן והלכתן יוכתב קונטרס גדול שמו רחוקות הנהר לברר ולפרש ההקדמות הטיב עומקן ורומןן נימוקן ופעמן והיה מרנין כל בזכות רבינו האר"י ז"ל וככל לילה אחר תקון חנות בסדר רבינו האר"י ז"ל תקון החל ותקון לאה כחשעט - הנה מיחד יחודים כמ"ס רבינו האר"י ז"ל בשער רוח הירוש'.

טז' מהר"ר שמואל בר דוד חלאיו היה מריץ אברוהיו ושאל וסקיל וטריעס הרשב"ץ בהמה דוכתי ומהר"ר בח"א סימן ס"ד - סי' ס"א - סימן ק"א והכמסך עד סימן ק"ד - סימן קכ"ו והכמסך - סימן קל"ה והכמסך - סימן קנ"ט - ושאר מקומות וה"ב סימן נ"ו - סימן ס"ב וסימן ז' ושאר מקומות - ובאיזה תשובות - מוכיר לכבוד רבי דוד ובתשובות הרשב"ש בהמה מקומות מוכיר כדור :

יט' מהר"ר שלמה כל"ץ הובאה תשובתו בח"ד שכתב"ן בשור ראשון סימן

ך' מהר"ר שלמה הרפתי מעיר מורקה שקיול וטרי עמו הר"ב בש"ות שלג סימן שצ"ד שצ"ה שצ"ו :

כא' רבינו שמואל בן רבינו דוד הכיאו בשבלי הלקס שכלת רע"ח :

כב' רבינו שביאור רבי יהודה ברבי סמוך ז"ל כ"כ שבלי הלקס שכלת פ"א ומביא ראיה ממנו שהוא אדם גדול :

כג' רבינו שמעון בר אברהם ז"ל הכיאו שבלי הלקס שכלת ק"ו :

כד' רבינו שמואל בר אהרן הכהן בשם סר' משה מומבנא - שבלי הלקס שכלת קמ"ט -

ועד לחכמים מערכת ש'

כה. מהר"ר שמואל בכמהר"ר ברוך. הובאה תשובתו בספר תורת חיים
למהר"ש ח"ג סימן ז"א.

כו. מהר"ר שמואל הלוי הביא תשובתו בס' פני משה ח"א סי' זא וח"ב סי'
כ"ח וסימן כ"ח וסימן כ"ט. וביין מ"ש הרב מהר"ר יוסף
קצבי על תשובת מהר"ש הלוי אשר בפ"ת ח"א סי' זא בס' רב יוסף סי' ח'. והרב
מהר"ר שמואל הלוי הנז' הוא תלמיד הרב מהר"ר מטראני ז"ל. והוא רבו של הרב
הגדול מהר"ר רוזחניס ז"ל כמ"ש הרב ז"ל במשנה למלך פ"ט דמכירה וז"ל גם מורי
הרב מהר"ש הלוי כך היה מלמדו וכו' ע"ש.

כז. מהר"ר שמואל הלוי חבירו וכן גילו של הרב מהר"ר רוזחניס הנז' כאשר
ידענו מפוס רבנן קדישי והוא שקיל וטרי עם הרב משנה
למלך בה' אישות. כנראה שהיה נכדו של הרב מהר"ש הלוי רבו הנז' ועמ"ש בח"א
מערכ' יוד אות ס"ב בס"ד.

כח. מהר"ר שמואל בכמהר"ר משה ז' ברוך תלמיד הרב מהר"ש חייין ז'
והובאה תשובתו בשו"ת מהר"ש ח"א אשר עם קובץ
עיונא סי' ח"ו.

כט. מהר"ר שמואל ערילה. תלמיד הרב הגדול מהר"ר מטראני ז"ל והזכיר
תשובותיו בס' פני משה ח"ב סי' ב' וסי' ק"ו.

ל. מהר"ר שלמה ז' מובחר הביא תשובתו בתורת חיים למהר"ש ח"א סימן
ס"ג והזכיר תשובתו בכבוד מהר"ש שם בסוף סי' ס"ה.
ויש לו הקדמה ושירים בס' אהבת עולם דפוס קושט'.

לא. מהר"ר שמריא חכים הובאה תשובתו בתורת חיים להרב מהר"ש ח"א
סי' ס"ז.

לב. מהר"ר שמואל בן כמהר"ר ינחק הובאה תשובתו בס' תורת חיים להרב
מהר"ש ח"ב סימן ט"ו וכתשובות מהר"ש לח"א סימן
כ"ד.

לג. מהר"ר שמואל ז' וילייסיד בר פלוגתיה דמהר"מט ותשובתו הובאו
בתורת חיים למהר"ש ובפני משה כב' חלקים ובשו"ת
מהר"ם די כוטון.

לד. מהר"ר שמואל חכים וקורין לו מהר"ש חקאן הלוי. בר פלוגתיה דמהר"ר
בני רב. ומהר"ר טאיטאצק. ומרן כבז' הביאו בס' מהר"ש
חכים. ויש לו תשובות בשו"ת הרב מהר"ל"ה והזכיר בשו"ת הרב ה"ב"ט. ובספר
טאריית יהודה. והוא הדעים תשובות הר"בש בקושטא דניסא ויש לו קצת הגהות שם

ועד להכמים מערכת ש' פה

כדפוס • וגם בחידושי שבת להרשב"א יש קצת הגהות ממונו • והרב כהנ"ג מביא
 השמו כמה חידושים והגהות בכמה מקומות •

וכרן • ככה ח"מ סי' ל"ו הביא דברי מהר"ל בירב"ל ומ"ש עליו הר"ש חכמים
 במחילה אין פי' דבריו הטור כן וכו' והרב המבולט ח"ב סימן ס"ז כתב
 דקושית הר"ש חכמים אינה קושיא וסיים וז"ל מה שאני תמיה הוא מבעל ס' בית יוסף
 תלמוד הרב ז"ל וכו' ועל כיוצא בזה כאמר יאמרו רבן דקרו עב"ל והרובה לעמוד
 ברכי וראש שאין תימה על מרן כמ"ש הרב כהנ"ג שס סוף סימן ל"ו ועיין מ"ש מרן
 בבדק הבית ואכ"מל •

לה • שבות יעקב ח"ג מקרוב בא לירינו כדפס בחיץ שנת תקמ"ט ועיין לעיל
 ריש מערכת למ"ר •

לו • שמות בארץ להרב הגדול מאריה ראדעא דישאל מהר"ם ז' חביב ז"ל
 והוא שיטה על פ' דאזכו ב"ד ועל פ' יום הכפורים ועל פ' לולב
 הגזול •

לז • שלמי • להרב המפורסם עיר וקדיש מהר"ל אלבאזי ז"ל דיכיס הנצרכי'
 בסדר תפלה • ויש בו הגהות מהרב החסיד בנוהר"ר אברהם חייטן
 נר"ו תוספו' רבות וחידושי דיכיס רבים ודיכי ס"ת בפרשיות סמועדות
 באורך וברוח • ונסחאות דוקניות • ושפ"ר המנהגים •

לח • מהר"ר שמואל שלום אחד מרבני צרפת הקדמונים מועיר פירשנייאיזן
 הובאו דבריו בשו"ת מהרמ"ש א"ה סימן ח' דף קכ"ו
 ע"א •

של • מהר"ר שבתאי הזכירו הרב מהר"ל וי"ל כס' תשובותיו בדיכין סימן ס' •
 ומור"ם ברכי משה בא"ח סימן כ"ג הביאו אך יש פ"ס
 שבר"מ א"ח הארוך והקצר שסכיב הבה כתוב וכ"כ מהר"ר חיים שחתי והוא ט"ס
 וז"ל וכ"כ מהר"ר שחתי כמו שהוא בדיכין מהר"ל וי"ל הכן שממנו העתיק הרב מור"ם
 ברכי משה •

מ • מהר"ר שמואל צבי הירץ בנו של האבן הרב בית חדש יש לו הרבה תשובות
 כש"ת מראביו החדשות שנדפסו מקרוב וכס' תשובות גאוני
 כתראי •

מא • מהר"ר שלמה ר' ליכט מלוכלין • הוא האבן החסיד רבו של הרב בית
 חדש כמ"ש הרב כ"ח בריש א"ה ובתשובותיו הנדפסות
 כפפד"מ סוף סי' פ' ושאר דוכתי •

שם הגדולים מערכת ת

א תרגום יונתן על התורה כדפס כמה פעמים • וראיתי למהרש"א בחידושי אגרות ריש אמר"ל כתב וז"ל ומקמיה אונקלוס הזה יונתן חלל שלח היה יונתן חש לפרש התורה או מטעמא דלקמן דמפרשא מילתא ולא היה מפרש רק ככאיש דאיכא מילי דמתתמן עד שבא אונקלוס ופי' לדורו גם התורה ע"כ • ודר הויכא טליא לא ידענא תאי קאמר דהרי יונתן פי' התורה • והתוס' בסוף חגיגה הזכירוהו שכתבו תרגום יונתן כדכונשנא וסלמנדרא • וכן הרב הנמקי סוף פ"ב דמביעא כתב סיכוויין דב יוסף בני חי תרגום יונתן וכו' •

ובן מהר"ם ריקאנסי שהיה ברור הרשב"א מוזכרו כספרו יונתן על התורה וכזה ראיתי להרב פנים מאירות בתשובה א"ה סימן ק"ד דף כ"ו ע"א שכתב על דברי האון מהר"ר גבריאל שם סימן ל"ט שהביא מתרגום יונתן גבי נחל אש"ז דשם שני עיקר אף בלא חולי' שלא כדברי מהר"ק ע"ש באורך וז"ל וגו' אמר להביא ראיה מתרגום יונתן וכו' נראה ברור דדיוקא דתרגום יונתן פ' שלח משום דק"ל דלא נזכר שאלו למקום ששמו נחל וכו' אבל בהנך פסוקים וכו' נקרא המקום ע"ש המאורע שם המקום תחילה ואח"ך שם המאורע במקום הזה ואין זה דומה לאיש ואשה שכתבו שם דהתם בעינן לידע שם המגרש עיקר שמו מה שנק' כצת נתינת הבט ובר מכל זה לדעת' אין לנו להקשות על תרגום יונתן מוכ"ל דבר זה מקרא כי הוא לא עשה פירושו כפירושו תרגום אונקלוס או פירש' רק דבריו היו ע"פ קבלה מנביאים חגי וזריה ומלאכי וביה לכו רויין דרוין מה שאין לנו שום דמו ע"כ • והרואה יראה שם בתשובת הרב פנים מאירות דברי הרב מהר"ר גבריאל הכו' ומה שהשיב עליו הרב פנים מאירות באורך כי באמת פליאה נשבעה על מהר"ר גבריאל הכו' דלא זכר כמה מקראי קרש שהביא הרב פנים מאירות דהני קראי ערו ערו עד היסוד שהביח ואביקרא בלא וס' יש לחלק בין וס' לוס' כמ"ש הרב פתא' וצור כר' דנחל אש"ז לא דמי לשם שני של איש או אשה דהכא כנחל אש"ז וסלי' המחלוקות ואלו ברות ובאר לחי רואי ודכוותיהו דמו לכינוי ע"ד נוש' פ' הבקן או חכיתת משפחה ה"כ נחל של אש"ז סלע של המחלוקות וכן אינך קנא דאש"ז ומחלוקות וכינוי הוא כינוי והוא שם וכינוי ר"ל על דרך שם וכינוי ולא דמי לשני שמות דאיש או אשה וגם כשקראו המקום סלע המחלוקות וכינוי בשצת קריאה בירפוש שביהם יחד וכך היתה הכונה לקרא המקום כך ובעת השינוי כך קראוהו להוסיף ביאור וכינוי סלע המחלוקות וכינוי ומה דמות יערוך לשם שני בלא חולי' ולא דמי כלל ואין כאן מקום לתאריך כוס רק מבואר דהרבנים הכו' קוראים התרגום שבידנו על התורה הכו' תרגום יונתן והרב פנים מאירות הוסיף לומר דהוא קבלה מהנביאים חגי וזריה ומלאכי ולא דדיוקא הוא תאי דרוין הרב מהר"ר גבריאל בתרגום נחל אש"ז

שם הגדולים מערכת ת' פו

אשרול ולא דמי לתרגום אנקלוס ופירש' וכו' .

איכרא דמריהטא דלישיה דהרב פנים מאירות משמע דתרגום אנקלוס
 לאו מפי הקבלה אלא צאטו מדעתו כפירש' מש"כ תרגום יונתן
 דהוא ע"פ קבלה מפי חגי זכריה ומלאכי ואם זה כונתו דבר קשה דכפ"א דמגילת
 מבואר דהוא מפי ר"א ורבי יהושע ומפיהם תרגום אנקלוס וכבר היה בימי עזרא
 דמפורש הוא תרגום וכן הוא פ"ג דכדרים ושם כתב המפרש דהוא מסיני וכ"כ מהר"ם
 די ליאון במגילת אסתר דף ל' . הן אמת דציקר חילוקו של הרב פנים מאירות
 היינו שאנקלוס מפרש בכתוב מש"כ יונתן דמוסיף עניני' שאין להם קצו אכל
 לשונו מורה דכחשך זה משום דזה מפי עצמו וזה מפי כביאים .

ותו הא דקאמר הרב דתרגום יונתן של תורה מפי חגי זכריה ומלאכי לא ידענ'
 מנ"ל דהרי פ"ק דמגילה לא נזכר גבי יונתן אלא תרגום כביאים וע"ז אמרו
 מפי חגי וכו' ומוכח דתרגום יונתן דתורה לאו מפי כביאים אלא מפי עצמו ובהכי
 ביחא דלא זכרו בש"ס תרגום יונתן על התורה משום דלא איירו אלא בתרגום
 שתרגמו מפי אחרים ולאו מדכפשייהו ותרגום יונתן על התורה קים ליה לש"ס
 ד' יונתן מפי עצמו אמרו ואמטו להכי כי פריך מסא דאמרו מפורש זה תרגו' לא משני
 דהוא תרגום יונתן דקיס ליה דהוא מפי עצמו ואצטריך לשינוי שכתום וכן אכל
 לדעת הרב פנים מאירות דגם תרגום יונתן של תורה מפי חגי וכו' קשה אמאי
 הש"ס לא הזכיר של תורה דיונתן ותו אמאי לא משני דמפורש זה תרגו' היינו תרגו'
 יונתן על התורה וזהו ביחא טפי דכיון דמפי חגי זכריה ומלאכי הוא הרי אמרו
 דעזרא הוא מלאכי והיינו דכתיב בעזרא מפורש והיינו תרגום .

והוזרנו לדברי מהרש"א סנו' דמוכח מדבריו דיונתן לא תרגם התורה והרי
 עינינו הרואות תרגום יונתן על התורה . ותו דהוא עצמו גם
 כמגילה בחידושי אנדו"פ הקור' עומד גבי מוצעך לא תתן להעביר למולך ובחידושי
 הלכות שם דף כ"ה הזכיר תרגום יונתן על התורה .

ואחר זמן רב דאיתי בס' קרבן מנחה למהר"ם האב"ו סי' כ"ד אכתב דתרגום
 זה שבידינו על התורה מיונתן אינו ליונתן בן עזריאל אלא הוא תרגום
 ירושלמי וכ"כ הרב גופיה בהלכו' קטנות ח"כ סי' ק"ע ומצאתי סמך לדבריו שהערוך
 ערך סלמנדרא והתום' בע"ז דף י"ד ע"כ כתבו משם הירושלמי מה שהוא תרגו' יונתן
 ומצא דהערוך מוכח לפי' יונתן שבידינו על התורה תרגום ירושלמי והתום' ומכין
 דמכין אותו יונתן וכפי הערוך זה הירושלמי שבידינו הוא כסא אחריתא מהירוש'
 ובהא ביחא דהערוך בערך גבלא כתב משם ירושלמי שעיר והתום' בע"ז דף כ"ט
 פתכו דיונתן פירש שעיר והירושלמי פארן ובתרגום יונתן שבידינו פי' שעיר כמ"ש
 התום'

שם הגרולים מערכת ת

התוס' והוא הירושלמי שכתב הערוך והירושלמי שם פי' פאלן כמ"ש התוס' ועיין
בערוך בערך חט הראשון.

ב תוספות טאכץ הס תוס' שחיבר רבינו שמשון בר אברהם משאכץ חלמיד ר"י
בעל התוספות ואחריו בא רבינו אליעזר מטוך וקיצרם והוסיף חידושים מגדולי
שהיו אחר רבינו שמשון והתוספות שבידינו הם תוספות טוך ובמתכאד מרברש
אשריקו ותה"ר כמ"ש קורא הדורות דף ח' וחידושי רבינו אליעזר מטוך עצמו כתבם
בביליין התוספות ובך קורא אותם רבינו בכלל במקובצות גיליון תוס' :

ובה הראוני בס' מכלל יופי לרד"ק הכרפס בקושטאניכא שכתוב שם שה"ס
גרסום זוננינו המרפס מקושטאניכא היה משלשלת רבינו משה שפירא א'
מכעלי תוספות טו"ך וה"ר גרסום הכן' הכיא תוס' טוך מעיר ג' יכירי ושאר ערי
צפת חרדי הורתם של התוספו' והדפיסם ומהם לקחו בוניניא והדפיסום כי מקדם
לא נראו תוספות טו"ך בעולם כן רחוב בדף ראשון של מכלל יופי.

ג תוספות חולין שבידינו הם תוספות טו"ך י' ותוספות ע"ז שבידינו הם תוספות
רבינו פרץ - כ"כ רבינו בכלל בשיטה מקובצת חולין כז' וההרש"ל ביר של
שלמה יכמות פרק ד' סימן ל"ד כתב שהוא מקיבל שתוספו' שבידינו במסכתות
גדולות הם תוספות טו"ך י'.

ד דע שרבותנו בעלי התוספות לא היו בזמן אחר ומתחילת זמן רבותנו בעלי
התוספות ועד אחרן לא נבצר מק' וממשים שנה שהרי רבינו יצחק בר אשר הלוי
שיה מכעלי התוס' כמ"ש בס' תמים דעים בכמה דוכתי והוא היה בזמן רש"י כמ"ש
התוס' בגדה דף ט"ז והוא ר"כא שמוכירים התוס' ורש"י עלה לשמים שנת תתש"ס
לאלף חמשי כמ"ש ס' יוחסין.

ה אמת דראיתי בזמני רוד שבתב תש"ל שלשלת שקבלה הפליג על זה והתב
דרש"י בזמן הרמב"ם ופליג נמי על מ"ש הרב ס' יוחסין דרבינו תם כפטר ש'
תתק"ל והוא כתב בשנת ה' אלפים ט"ל וכעת ס' שלשלת הקבלה איכנו פה צמח
אך כבר כתבתי לצייל במערכת המ"ס שמקובלני דאין לסמוך על דבריו.

ובמאי דקמון בפרטות נראה דהעיקר כמ"ש בס' יוחסין דרש"י היתה מקוחת
כבוד ש' תת"ס ה' חרא דמהרש"ל בתשובה סימן כ"ט כתב שזמנא כמרד
יש זמן וזמנא דרבוואתא קמאי וכתוב שם בדברי הרב ס' יוחסין.

וזאת שנית דאשהחן דרש"י היה בזמן רבינו נתן בעל הערוך ככתוב בתשובה
לקמאי הובאה באגודה דף עק"ב ובסימין ואב סימן רל"ב ורבינו בעל
הערוך היה ש' תשנ"ח כנראה בערוך ערך ערך זמנא והיה תלמיד רבינו חננאל כמון
ערב' ואלו הרמב"ם מלך ש' תתנ"ב כמ"ש כבוד רבינו רוד והכאתיו לצייל מערב'
הנ"ס

שם הגדולים מערכת ת' פו

הח"ס ומה מוכח דרש"י קודם להדמכ"ס. ובימי הכה אב"ד שהיה גדול מכל תלמידיו
 רבינו משה הדרשן כבר כתבנו פירושי רש"י בלתינותי ליה כמה וימני בתשובתו
 שכל תמוס דעיה ע"ש והר"ה שחיבר המאור ט' תקק"ז מיייתי לרש"י שכבר נהפסדו
 פירושו בומנו ולא מצינו שהרב אב"ד והר"ה מוכיחים הרמב"ם. ומכל זה מוכח
 דרש"י קדם להרמב"ם כדברי הרב ס' יוסטין. ואחר זמן כב מצאתי כתוב לאחד קרוב
 שהוכיח בראיות שרש"י קדם להרמב"ם כגון מאה שנה.

גם מ"ש במח דוד משם השלשלת דרבינו תם היה ש' ה' אלפים ט"ל ליתא חדת
 שהרב העיטור היה ש' תקק"ט והדיר מוכר לרבינו יעריב שהוא רבינו
 תם. ותו שהראב"ד בס' הקבלה תלמידו של רבינו בכרך בן ינחק בן אלבאלית
 תלמיד הר"ף חבר לרבינו יוסף ז' מינש וכפטר ש' תתפ"ו ט"ו שנים לפני מותו של
 הרא"ם מוכר לרבינו יעריב מראורו שהוא רבינו תם והראב"ד הכו' חיבר ספרו ש'
 תתקכ"א. הא למדת שש' תתקכ"א כבר היה מפורסם רבינו תם לרב מובהק ואינו
 מוכר הראב"ד הכו' בס' קבלתו אלא לרבינו תם ע"ש אהה הראת לרצת כי כאלהו
 מאד דברי הרב ס' יוסטין כגון זמנס של רש"י ורבינו תם.

ולפי דרכנו למדנו שתחילת חיבור התום' היה בסוף זמן רש"י כי ר"בא אחד
 מבעלי התום' כגון רש"י ולכל הפחות בס' ארבע אלפים תת"ס אור כותב
 מרבותיו בעלי התום' ורח השמש ררך כבב מעיקב רבינו תם תורה וגדולה כמ"ש
 מהר"ל שהיה מניח לפניו תל זהובי להרחוב לבו בעומק הלכה הוא ואחיו ותלמידיו
 ואחריו החזיק בר אחיהם רבינו הקדוש ר"ב בר שמואל ויורח ינחק ז"ר העורף
 בישיבה של מעלה תלמידיו לששים און לשבעים ובל אחד ה"ל מסכתא שוגר"ת
 ושוגר"ת שגורה בפיו וכלהו זה"ר באחוריו אפי פנים מסבירות בשלכת מינה ובה
 ובכוליה תלמודא אשתרבוני אשתרכוב ונחות סרובי סרוך וסלוק. ותלמידיו ר'
 רבינו שמשון השאנן ואחיו ר"בא וסיעתם חיברו תום' שאנן. ואחריהם תלמידיו
 תלמידיהם של ר"ה ור"ה העדיפו מטובם תוספ' טובה עד שבא רבינו אליעזר מטו"ך
 שוא היה תחילה לקונבלס וקיבר תום' שאנן וסוסיף מגדולים אחרי' ומיכר שתות'
 שבידינו.

ומדהתוספות כע"ז סוף דף ט' מובה דהיו כש' ז"ב לאלף הששי ואף דתום'
 ע"ה הם מרבינו פרץ כמ"ש בסמוך מ"ג גס רבינו פרץ מבעלי
 התום' תלמיד רבינו שמואל מאיברא והזוכר בתום'. וגם במח דוב כתב דש' ז"ב
 מאלף הששי היו קצת מבעלי התום'. איכו השתא פא וחסוב מסוף ימי רש"י ער ש'
 ז"ב לאלף הששי ואתה מוכח דלא בניר חק"ן שנה דבמשך זה הזמן כעשו ונבחרו התו'
 שבידינו. וכן הסמ"ג והרמב"ן שהיו בתחילת האלף הששי היו תלמידיהם של

בכותיכו

שם הגדולים מערכת ת

דכותיכו בעלי התוס'

ה רכיכו תס צן כת מלך פתו של ראז עיין לעיל במערכת ה'זוד

ו תניא כתב קורא הדורות שמהרז לבית הלוי סימן ז' מיחסו לה"ר ישעיה בר אבא מארי ועל זה השיבו כי מחברו היה בזמן הרשב"א והרא"ש וה"ר ישעיה הכו' הים בזמן הר"בש זהו תורף דבריו דף כ"א עש"ב

ואני צעוניי אומר כי מה שהשיב על הרב מהרז לבית הלוי לא עליו תלכותיו אלא על דברי הרב הפוסק אשר הובאו דבריו שם בש"ת מהרז לבית הלוי כי הרב מהרז הלוי כתב שם דס' תניא לא במצא אצלו אלא דאיתי בידים דברי הפוסק שהביא מספר תניא ופלפל בדבריו כאשר יראה הרוואה שם

ותו יש להרהיב על קורא הדורות דהו"ל להקשות דאיך כתבו דמחבר ס' התניא הוא ה"ר ישעיה והרי בס' תניא כתוב ואזכי הסופר יחיאל דמוכח דשם המחבר יחיאל וכמ"ש הוא עצמו

ותו דחזה הוית בש"ת פרז' הלוי בכמה זימני כתב רז' בר אבא מרי ולא פורט רכיכו ישעיה בר אבא מארי ח"כ אפה זו היא שקשה על קורא הדורות כי בשו"ת מהרז' הלוי סתם וכתב הרז' בין הרחובות ואיהו ניהו מכריח הרז' ופרטוי קא מפרט אחרוי פרז' אשר חזה חזון ישעיה וזו חזות קשה לאוקומי אוקמתא כי סיכוי דליעביד מנותא עמיקתא ומסתרת"א שהיה ה"ר ישעיה בזמן הר"בש ובכגון זו אמרינן קיים שטרך גס את מהרז' דפירושו ה"ר ישעיה וחות לדינא אטו הרז' עלא ה"ר ישעיה והרי כמה שמות עלתה ה'זוד שכורכה

ותו יש לתמוה עליו כי חכם מזורה ארש"ת ובחכס השיב על מהרז' הלוי כי אחר הרוואה בעיכו יראה בס' תניא סימן ו' דף ז'א ע"ב כתב ורכיכו ינחק בר אבא מארי כתב שהחזן יאמר יעמוד לוי וכו' והוא הלשון שכתב מהרז' הלוי בשם הפוסק וכונתה כמה שאמרו רז' בר אבא מארי שהתב בספר תניא היינו שבספר תניא כתב משם רז' בר אבא מארי יעמוד לוי וכו' כמו שהוא האמת שכן כתב בס' תניא משמו אבל מעולם לא כיוונו שמחבר תניא הוא רז' בר אבא מארי ונסר רז' בר אבא מארי שכתוב בשו"ת מהרז' לבית הלוי איכו רכיכו ישעיה כאשר חשב קורא הדורות אלא הוא רכיכו ינחק והוא הרב העטור כמ"ש בקורא עצמו דף ג'ג וכן תראה שם"ש עוד ס' תניא שם משם רכיכו ינחק בר אבא מארי אכהן הקורא במקו' לוי איכו מברך אלא עינא אחת כתבו בס' שכלי הלקט סימן ג'ג משם בעל הדברות שחיברו בעל העטור כידוע גס לשון זה מהתניא שהביא מהרז' הלוי הביאו מרן כז' סימן קל"ה משכלי הלקט כשם בעל הדברות

שם הגדולים מערכת ת' פה

ספר התמיד מוזכרו ספר ארחות חיים בכמה דוכתי ומהם דף ל"ו

ח מהר"ר תם ו' יחיא בן הרב מהר"ר דוד ו' יחיא שמוכירו מרן בבו"ד הל' טרפנו' כזמן הרמ"ס חיבר שו"ת וכדפסו בס' תמת יארים והאריך בשבחו ונחמוסו ספר קורא הדורות דף ל"ד -

ט תורת האדם הוא תיבור מופלא מהרמב"ן כהל' שמחות ואביורייהו והטור ל"ד מסיון של"ה ער הסוף הוא קיצורו עם חידושים אחרים כמ"ש הטור סיון הכנ' -
י תורת הבית הארוך להרשב"א לא ראהו הטור כן כתבו מרן והאחרונים -

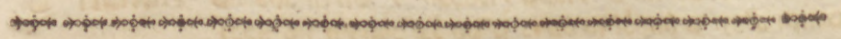
יא תורת העולה חיברו מור"ס בעל ההבה על עיני קרבות ומדות מקדש וכדפסו ש"הש"ל ובתשובותיו סוף סי' קכ"א מוזכרו לשבח -

יב תורת החטאת חיברו הגאון הכנ' בריני איסור והתר וכדפסו ש"הש"ל והוא כסדר שצרי דוכא - והרב עצמו חיבר קצור תורת חטאת וכדפסו עם פי' דמשתק אליעזר -

יג תורה האשם חיברו הרב תוספה ז"ט והוא ביאור על ספר תורת החטאת הכנ' ואמרו שהוא שלשה חלקים ולא כדפסו רק בס' סלת למנחה כפעם בפעם זכר עשה מביא אשם -

יד תורה השלמים חיברו הגאון מהר"ר יעקב רישר מפראג על הלכות נדה מהש"י וכדפסו בסוף ספרו מנחת יעקב -

טו תורה חיים - הגאון מהר"ר חיים טור חיבר שיטות על התלמוד על סדר קדשים ועל תשעה מסכתות ונקראו הס' זאן קדשים תורת חיים -

ועד לחכמים ה"ב מערכת ת

א - תוספות בס' ארחות חיים דף קל"ב ע"כ מוזכר תוס' סוכה לריבנו יהודה ובכלכו דף ט"ז ריש סיון ל"ו מוזכר תוס' רבינו יהודה לברכות ועמ"ש כח"א ובשו"ת מהר"ם ד"ק סי' ר"ה מביא תוס' רבינו יהודה לכתרא ע"ש ובתוס' דירן בע"ז דף ל"ב ע"א מוזכרים תוס' רבינו יהודה ע"ש -

ב - תורה כהנאל כדפסו מחדש להרב מהר"ר נתנאל וייל ז"ל סוף שו"ת ותיקונים על הפרשיות והוא רוב התחבר קרבן נתנאל ונתיב חיים -

ועד לחכמים מערכת ת

א * תוספות שיטה כך כתב מהר" קולון טרם ז"א . ומראה דהוא ז"ל שהיה בידו
תום שאכץ ותום' טוך ותום' רבינו יהודה חלו התום' שלא ידע
למי הם קראם תום' שיטה לומר שאינם תום' שאכץ וכיוצא ורבינו בכלאל קורא לתו'
שלא כודע מחכמים תום' הינוכיות והרב מהר"קו ז"ל קראם תום' שיטה .
ד * תוספות רבינו יחיאל מפריש הזכירם בס' הכלבו סוף סימן ק"ד . ותוספות
רבינו יוסף בשבלי הלקט שבלת קמ"ב .

ה * תלמוד העוסק בו לשמה ניצל מלילות כי תלמוד כמספר שמה להכניעה
וגם גי' במחל"ת להכניעה כמ"ש המקובלים . ומה טוב לעסוק
פתלמוד ככלי ותלמוד ירושלמי להכניעם . זה לא ימנע טוב להולכים בתמים .
תמים נימט' תלמוד ונוסף יוד על שם המחשב משך חכמ"ה .

ו * תקוני הוהר . נדפסו כמה פעמים . ועד אחרן נדפסו פה ליורנו כאשר
נדפסו בקושט' ועא באחרונה עם הגהות הרב מהר" וילנא ז"ל . ונוסף
בסוף איזה פירושים מהרמ"ז ז"ל . ונדפסו ס' כסא מלך פי' לתקונים .

ז * תוספתא בספר לחם הפנים ח"ב בסופו נדפסו הגהות הרב מנחם אברהם
על תוספתא דבבלי . ונדפסו בספר עטרת אליה פי' תוספתא
דזכאים . וספר יש ישאכר פי' על תוספתא דביצה . והרב המופלא מר מחותני
במהר"ר דוד פארוו ז"ל פירט כל שיתא סדרי משתוספתא . וכבר נדפסו על ד'
סדרים כלם .

ח * תקפו כהן להבאון הרב שפתי כהן בדיני תפיסה קצרו מהר" בס' אורים
ותומים כח"מ סי' כ"ה ועשה פירוש עליו כמ"ש בשם הגדולים ח"ב
מערכת קוף ע"ש .

ט * תבואות שור להבאון מהר"ר אלכסנדר סענדר ביאור לשמלה חדשה שלן
וכבוד שור חידושים על הש"ס נדפסו בזאלקווא ש תנ"ג והוא ס'
נפלא בבקיאיות ועיון כמו שכתתי בשם הגדולים ח"ב מערכת
האלף אות פ"א ע"ש .
יוד * תפתה צורך מליצה יפה להרמ"ז ז"ל .

יא * תמורה מדרש רז"ל וכיתי וסדפסתיו כסוף שם הגדולים ח"ב כסיעתא
דשמיא .

יב * תערובות מאמר להרב מנחת כהן ז"ל וקיברו וביארן הרב פרי מגדים
כפתיחת ה' תערובות ע"ש .

עוד לחכמים מערכת ת' פט

יג. תקנות הרשב"ץ בארגול וקבלום באשר קטלות בתשובותיו ח"כ סימן רנ"ב.

יד. חומר דבורה כתב הרב סדר הדורות מאבא בהקדמת שעריו זיון של רבי דוד טבעלא ז"ל ע"ל המד רתב כס' תומר דבורה ב"ב מדרות

מרה ד' עכ"ל הרב סדר הדורות ולא הוה צריך למחדד אפתי שעריו זיון כו הוא ס' בדפס בוניציא לרבינו מהר"ם קורדובירו ז"ל איך יתנסה האדם במדות עליונות . נמקרוכ בדפס פה ליוורנו . ומ"ה כס' חסד לאברהם ז"ל בסוף סס' הביא קצורו

וקראו בריכת אברהם :

טו. תולדות יצחק רבי יצחק קארו פי' יפה על התורה ומאמרים ט"ח וכו' תולדות יצחק פשטים במדר התורה אביו אביו של הגאון בית

יוסף עכ"ל סדר הדורות . וכראש דהכל א' אלא שדפס שני פעמים . ואינו זקנו של מרן בית יוסף א"י הוא רורו ויש לו תשובות בסוף תשובות מרן לא"ה גס כס' אבקת דוכל למרן שדפס מקרוב כס' ה"ה היא תשובתו לכנו והוא היה מותם יצחק בכמה ד' יוסף קארו . וכפ"י אינו זודק מ"ש הרב ס' הדורות אביו אביו . האמנם ס' תולדות יצחק בשני הדפוסים ה"ה בידי ואינו כותב מהרשום בזכרוני . כי הרב אפרים קארו אביו מרן והרב יצחק אחים כני כמה ד' יוסף זקנו של מרן .

טז. תוספתא שבידינו היום שהיא נרפסת אצל הר"ף כ"ל שכוללת ברייתו ר' חייה ורבי אושעיא ותוספתא דרבי נחמיה ויש לי ראיות על זה ואכ"מ ז"ל .

יז. תקנות רבינו גרשום וגזרת קדמונים בסוף תשובות מהר"ם בר כרוך בארוכות ובס' הכלבו ס' ק"ו . הוא ברחמי והמון חסדיו יתקננו בעצה טובה ויתן לנו כח ובריאות ויזכנו לעסוק בתורה ובמלות ובכמילות חסדים אנו וזו וללכת בדרכיו יתברך דרכי חיים

כל הנשמה תהלל יה הללויה *

הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו:

בילא'ו יילא'ו

ה'ו שיל בי'ע

בספר כבוד אמן ס' ל'
 ראשון יתקין מעלות על
 חסד אמת ויום בספר
 לראות כשן ס' א' ראש
 יתקין מעלות על
 וכל כשן מעלות על
 על שן יתקין ראש
 מעלות על חסד
 אמן ס' ח' ב' ו'
 בחסד בקונסוס
 זרוע יתקין וכל חסד
 יתקין מעלות על
 זרוע יתקין מעלות
 ג' חסד: ויום

בספר

חסדי אבות ראשי אבות

את

קסת' כתתי ואומר עם קנ' לא כשמי ככתב ומצ' כתיב קונס' אס
 הגדולים הכן סבור מינה כל הרונה ליטול הש"ס יבא ויטול אמרתי
 אבלה לאב לחבר ולפטרון - לא כדא בעל הש"ס חמי ידעא ביה
 אין מעון הנ"ל בעשייתו וכל ההובא את הש"ס שח ושחח אחר דכנן ובכרי הרותב
 ש"ס הוליר את חסרון - כלל חשיב לארפוסו הכל יפנה פנוס יוכא מיה דשלקי
 אנוסברון - ואלס הקיפועלי יחד אוהב וריע שחס הרהיבוכי ולקיים גורתס
 חסיקתיה הוד עוכדא ואפיקתיה חסיק ש"א חרפ"ס ועולה קורא כברון - ואירי
 דיוסר חסבתי דרכי אומר לדבק קונס' קטן אף הוא היה מתכוין לבמור את הש"ס
 חגי עשרון - והוא קונס' קטן פירוש קפת חסניות מסכת אבות אחד קראתי
חסדי אבות כח"ס רבעי למוסוי חסידא ליקיים מילי דאבות הא כנענא
 הא כפרהסיא בביתיה ובאדרון - ועוד אחרת זאת היתה לי
 כי אעבור כס"ך חסדי אבות עולו"ת מספר חידא בר זרמיה ז"ל וזריק ירון - איברא
 דוד בעזים בענמו צ'צ'ר כי בס זה כנד שח"א כתיבסיה וממו חסר וכניר דברי תורה
 עכיים כסופא הוא רעבר הן כס"ף כחשב ורתוקו' כס"ף שור"ף משנה שברון ואולם
 לא כנדכא אלא לנותח בעלמא אויל בתר שח"א ככנס אחרון - תכון הפלתי יהא
 רעוא ווכרה לי אלהי לסוכה ולברכה אתיה וכוירה זאת וברון - ווכס חסדי אבות לי
 כעוזי וכלחמי אלהים תודיעני ארח חיים השיבנו אבינו מרכ כל אל כזה קדשך
 כוכת ועני סברון - כיר - והאיברא אתוספו כיכיר ופרחים ועיר עם קונסרים קטן
ראשי אבות ובכס אכלו כיון ז' יום"ף פשוט העני את ז'ו או ירלב
 ותרון - הלא כדאש' ווסרן מילייהו הרי זה עקשני סמכ"ה
 מקריב דורון - לכערי בני ישראל הול כד"ל אמרתי יונין ופרח פרח שושן וחכללת
 שערון - ועליונו תסוף מלתי זאת לפנים את הכערים יודעתי כערת' דק אכנו
 השתא שוכן לכשרו' - בס"ד:

א' חסד

פרק ראשון

צ

א משה

קבל תורה מסיני ומסרה וכו' . כצד כתבו המפרשים
 דמסתמא זו נקראת אבות כי המוסרים אשר בה הם
 אבות לכל המוסרים אשר בעולם ומאבות יצאו תולדות
 עשר ידות מדובר בה נכבדות . ולהיות כי עיקר המדות טובות היא הענוה ואשכחן
 דמשה רבינו לא אהדרה קרא אלף בה והיא עיקר כל מעשה הטוב אי לואת מראש
 מקרמי ארש רמו התנא מדת הענוה . ונקדים מאמרם אל פני יהושע כפני לבנה וקנים
 שברור אמרים אי לה לאותה בושא אי לה לאותה כליתה ופירש הרב מהר"א האב"ן
 אל שהענוה כלפי משה דיהושע היה משמש למשה רבינו וכלל יום מתקן הספלים
 ומכבד בית המדרש וכיוצא ומש"ה ובה לירש חבר משה רבינו במש"ה כבוד תאבה
 יאכל פריה כמש"ל ומסתמא הקנים היו בואים לשמש בית אולפנא כמעשהו ממנו
 ולכך נסוגו אחרו ויש פני משה כפני חמה פני יהושע כפני לבנה שזכה יהושע לירש
 כתרו וזיו אקונין שלו בורת הלבנה איז ביום ההוא וקנים שבאותו הדור שהיו
 מתביישים לשמש למשה רבינו היהושע וראו שלא כיוונו יפה היו מצטערים ואושרים
 אי לה לאותה בושא וכליתה שהיו מתביישים לשמש למשה שאלמלא שמשוהו
 כיהושע הלא גם כן יורשים כתרו והיו מתאוונים לשעבר ע"כ דבריו :

ועב"ן

אפשר שזה רמו התנא משה כפי הכשמה העליונה שבו הרמוזה באותיות
 משה כמ"ש חכמי האמת לזה קבל תורה והיתה מסיבת הענוה מפי
 סיני שנתנה בו תורה מסיבת הענוה כמש"ל וגם מסיבת הענוה חסרה ליהושע
 שהיה ענין וטורח לשמש ולא לזקנים שלא היל ענוה ולא שמא כי היו מתביישים
 ויהושע חסרה לזקנים שהיו עם משה ומי גרם לזה הענוה של יהושע . ולזה רמו
 שתנא תחילת דיבר כי הענוה היא יסוד הכל ובתלתא הויה חזקה משה יהושע וסיני
 דזכו על ידי מדת הענוה לכל הכבוד יותר תזולתם כדבר האמור :

ומר

וקנינו הרב חסד לאברהם אל פירש דאמרו ומסרה ליהושע כלומר דאף
 יהושע לא היל מעצמו הבק שיוכל לקבל כל מושגלי התורה כלה לולי
 השתדלות משה רבינו שהשתדל בו ומסרם בידו עכ"ל :

ואפ"ר

כפי דרך זה לדרקק אמאי לא קתני ויהושע מסרה לזקנים וזקנים
 מסרה לכביאים וכביאים מסרוה לאנשי כנה"ג . ונקדים מ"ש פ"ב
 דתמורה דבמה הלכות ודרקוקי תורה נשתכחו בימי אבלו של משה רבינו והחזיר
 עתניל כפלפולו וכיון שהזקנים הם בעצמם כפלפולם וכו' להחזיר חלק מה מהתורה
 ואפשר דגם הכביאים זאת עשו להכי לא קתני ויהושע מסרה לזקנים וזקנים מסרוה
 לכביאים להורות דהזקנים בלי מסירת יהושע וכו' בחלק מה מפלפולם וזהו המשך
 שלשון תנא קבל תורה והוא השתדל למסרה ליהושע ועכ"ל יהושע לזקנים כי יהושע

לא

פרק ראשון

לא עברה כלה לזקנים כי הם כפופים החיורו אחרתם וזקנים לכבאים אך
הכבאים מסרוה כלה לחכמי כה"ג כולה כמו שהיא :

משנה קבל תורה מסיני . ראיתי בס' קדמון כי ע"ת שכתב פ' תולדות
משה קבל תורה מסיני ולא אמר כסיני רמז כי בת' יום שבמד

בסיני קבל התורה עכ"ר . ולי הדל אפשר לרמוז כי ס'ת משה קבל תורה גימט' מ'
לומר שבת' יום קבל התורה והס כנגד ד' יודין דשם ע"ב שגימט' מ' ועל זה אמרו
כש"ס תנא מיכיה מ' ומינן וזה טעם שנאצרו מ' שנה ישראל במדבר ולסוף מ' שנה
הואיל משה באר את התורה הזאת כי באלו מ' שנה היו מקבלים התורה שקבל משה
בת' יום יום לשנה והיא תורה שבע"ע . והס כנגד ד' חלקי התורה פרד"ס ומי שחינו
מודה בסוד נשאר פרד ועליו נאמר בסוס כפרד וכו' והס כנגד אב"ב וכנגד כרכ"ח .
ולרמז זה היו ד' מקבלי תורה מב"ו . יהושע . זקנים . כבאים . כנסת הגדולה .
והגם שכתב רבינו עובדיא וזקנים לזקנים ע"ש גם זקנים ח' :

ומ"ש כנסת הגדולה עמ"ש בפתח צינים שהבאתי מהירושלמי שאמרו החיורו
הגדולה ליושבה . וכן הוא במדרש שומר טוב תומור זט ע"ש :

והעמידו תלמידים הרבה . עתה בא לירי עין החיים להרכ מהר"ח חאב"ו ז"ל
וראיתי להרכ ז"ל שכתב על דברי רבינו עובדיא ז"ל אין כראש

שיהיה הכונה בפירושו דאם כן איך היה חולק רבן גמליאל על אנשי כנסת הגדולה
עכ"ר . וכבר אני עמי בתבתי בפתח צינים דרבינו עובדיא פירש לרידן קבל כר'
אלעזר בן עזריה . אמנם רבן גמליאל היה מפרש דברי אנשי כה"ג דאמרו והעמידו
תלמידים הרבה כפי שיטתו ואולי גם כונת הרכ מהר"ח חאב"ו ז"ל כן הוא ודוק :

ועשו סייג לתורה . באבות דר' נתן אמרו שאר"ר עשה סייג שהוסיף בגישה
וק"ק עמ"ש רבינו עובדיא ז"ל כפרקין על ת"ש וכל המרבה דברים מביא
חטא ועמ"ש אני בעניי כחל קדומים פ' כראשית פ' לא תאכלו ממנו ולא תבעו בו
ע"ש ובאהבת רוד דרוש ז"ב בס"ד :

ב על התורה ועל הצבורה ועל במילות חסדים . פירש מ"ה בעל חדר לאברהם
ז"ל כי ע"י מהאבה ודיבור ומינשה יתקיימו כל חלקי העולם כי על ידי הדבור
כתורה מתקיים עולם היצירה וע"י הצבורה שכלב שהיא המחשבה קדושה בעבודה
מתקיים עולם הבריאה ועל ידי המעשה דהיינו במילות חסדים מתקיים עולם
המשיכה וז"ש על שלשה דברים העולם קיים עכ"ר :

ואפ"ש כלפי מאי דכתיבנח בעניותן כספרי הקטן מדרשותי אותו קראתי
דאש דוד פ' אמור כי מקור היצר הרע הוא ס"מ וליילת גי' תר"א
ולכן כמצינו לעסוק בתורה והיא תכלין לזכור כי תנ"ה גי' תר"א והם עיקר הכל
יראת

ירא"ת שמים כי יראת גי' תרא' וגם נצטוונו במילות חסדים גי' תללא באופן
שהציקר לבטל הנו' במחשבה ודיבור ומעשה במחשבה ירא"ת השם בלבד ומחשבתו
לבטל הנו' גי' ירא"ת וגם בדבור עסק תור"ה גי' הנו' להכניעם ולעשות במילות
חסדים שהוא גי' הנו' להשכיתם במעשה . ומה חידשנו בעניותנו כמה תולדות
ופירשנו כמה כתובים ומאמרי רז"ל ע"ש באורך בס"ד. ואפשר שזה רמז שמעון הצדיק
על ג' דברים העולם עומד על התורה בדיבור תורה גי' הנו' ועל העבודה כלב
שהיא ירא"ת השם גי' הנו' ועל במילות חסדים שהוא גי' הנו' לבטלם וזהו קיום
העולם :

שמעון

הצדיק פירש רבינו עובדיא שהיה כ"ג אחר צורא ועמ"ש אגז
הלל בפתח עינים פ"ג דמס' פרה ע"ש :

ובלקוטי

רבינו מהרש"ו ז"ל ממירושונו כ"ג כתב שמעון הצדיק הוא היש
משיירי כנסת הגדולה . כל השאר היו זוגות וקושע בן פרמיה
בשיא בסוד החסדים ולכן אחר מנות עשה . עשה לך רב וקנה לך חבר הכל מ"ג
בחסדים . ונתתי הארכלי אב"ד בסוד הגבורות ולכן אמר ל"ת הרחק משכב רע ואל
תתחבר לרשע בסוד הגבורות . אבל שמעון הצדיק בסוד היסוד שהוא יחידי וסיה
משיירי כנסת הגדולה שהם קבוצ החסדים שמתקבצים שם ביוסוד והאריך בסוד
הדברים ופירש כל המחנה על דרך הסוד . ומ"ש כל השאר היו זוגות . כונתו אחר
אנטיגנוס שקבל משמעון הצדיק . ומ"ש בנשיא ואב"ד תדקדק ותמצא רובם בכלם
על דרך זה ודוק . ואח"ך ראיתי שהיבא בלקוטי הש"ס הנדפס . אך שם עירב דברי
רבינו האר"י ז"ל עם דברי מהרש"ו ז"ל . וזה שכתבנו הוא ממירושו מהרש"ו ז"ל
מדעתו הרחבה :

על

התורה ועל העבודה ועל ג"ח . כקט תורה ברישא כי תורה כוללת הג'
דהצום בתורה במקריב קרבות וכתוב תורת חסד על לשונה שעושה חסד
עם כל העולם כמ"ש מהר"ד ז"ל בצומח דוד דף כ"ב י"ג לרמז פ' כי האדם
לעמ"ל יולד ר"ת עובד מתחסד לומר :

ג' אל תהיו כעבדים והו' אפשר לפרש דיש ג' מדיניות עובד ע"מ לקבל פרס והן
ועבד שלא ע"מ לקבל פרס והנה אנטיגנוס שלל דוקא עבד ע"מ לקבל פרס
אבל אם יעבוד כפן טוב הוא אבל המדרגה המוכרת להיות נידון בעצמו בעבד
שלא ע"מ לקבל פרס . וכונת אומרו אלא הו' כעבדים המשמשים את הרב שלא ע"מ
לקבל פרס היינו שלא יהיה לקבל פרס אלא יהיו כמלאכים דעובדים ע"מ לעשות
ציווי אחר כמ"ש על פ' גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו וכאומרם ספר

מנחת תלמוד :

פרק ראשון

א"י אפטר במש' שרדוע שהעבודה צריך שתהיה בדחילו ורחימו וז"ל הו' בעבדים
 המשמשים שלא ע"מ לקבל פרס אלא מאהבה כמו שפירש רבינו עובדיא
 ויהי מורא שמים עליכם כי בזה תהיה העבודה שלימה מאהבה ומיראה :
ומז"ה פירש ויהי מורא שמים עליכם שתהיו מרכבה לשכינה הנקרא מורא
 שמים ותהיו כסא לה ועליכם תורק השפע ותהיו כמנוח להשפיע לעולם
 עב"ד . ואפטר לרמוז כי מ"ת ויהי מורא שמים עליכם גי' ג"א כמנין שם
 הו"ה אדני לרמוז שהכל יהיה לזקבה :

א"ל תהיו בעבדים וכו' אפטר דרצה לפרש בדבריו דברי שמעון הדיוק
 ועל דבריו הוסיף לקח . דהני תלתא תורה עבודה ג"ח דצ"למא קאים
 על"יהו צריך לעשותם שלא ע"מ לקבל פרס וכינראה באהבה וז"ל ויהי מורא שמים
 מורא בחי' יראה : שמים בסוד ואתה תשמע השמים ויש בו בחי' חסד כבודע וא"כ
 הוהיר על יראה וסוד אהבה . עליכם כמ"ש שמעון על ראשך אל יחסר כמ"ש בזהר .
 ורבינו האר"ז ז"ל פירש לפי פשוטו הו' בעבדים המשמשי' את הרב לעשות ב"ר לפני
 שלא ע"מ לקבל פרס שהוא החלק המובע לכם ושם תאמרו כי ח"ו צריך לנו ואנחנו
 אין כרוכים לו לז"א ויהי מורא שמים עליכם זהו בקינור ומו"הר מהר"א נחום פי'
 שצפה והכיט ענין צדוק וכיתום שפקרו לז"א ויהי מורא שמים עליכם :

ד יוסי בן יועזר וכו' כתב הרב אחד נשיא והשני אב כ"ד וכת' הרב תז"ט דלענינהם
 היה אחד לראש ואין שני לו . ואם דבריו הרב כפס"טן ק' דכמ"ק שוליה פ"ג אמרו
 על שאול זה נשיא ועל יהוסתן אב"ד ושוב ראיתי שכ"כ הרב ס' יוחנן דף י' דלעולם
 היה אב"ד אלא דלא היה ראש והביא ראיה דמ"ק ז' ע"ש .

והוי אותה כמא את דבריהם . יש לרקק דהול"ל והוי צמא לשתות
 דבריהם אך רצם לרמוז שאפי' כשישמע דבריהם יהיה צמא לשמוע
 עוד דומה למו שהוא צמא והביאו לו מעט מים שהוא אותה ולא הרוה את צמאו וז"ל
 והוי אותה כמא בעורך אותה תהיה צמא שהוא מעט לבני מה שאתה צמא
 לדבריהם :

ה יהי ביתך פתוח לרוחה ויהיו עניים בני ביתך . אפטר במש"ל הזהר בדלתו
 ביתך שלא יהיו הגורים בשעה שאתה מסב באכילה ושתייה מפני שדלתי ביתך
 מביאין אותך לדי עניים וז"ל שתדל יהי ביתך פתוח לרוחה כל' שיהא הו' ועוסד
 בפיתו וקיתה הרוחה שאין ושחקה וזה יהיה כשיהיו עניים בני ביתך שיהיו יוצאים
 וכנסים ונקיים אין בזה יהי ביתך פתוח לרוחה .

א"י אפטר כמ"ש פ"ק דבתרא רבי פתח אורחות בשני כבורת ואמר וכנסו בעלי
 חקרא וכו' ועמי הארץ אל יכנסו וכתב הרשב"א הביאו חז"ן כב"י י"ד סוף
 קו'

סי' רנ"א מסתברא כפי האי גווא שתי שני בצורת ומה שהיה אוכל ע"ה יחסר
 לת"ח אבל ודאי בל"ה חייב להחיותו וכו' ע"ש. וכו' אפשר לפרש מאל' הביאנו
 מהר"ם די לונזאנו כס' שתי ידות דף כ"ז ע"כ ר' ברכיה אמר חמוטא חד כ"כ דהוה
 אתי נפקא לבביה בדוקא ליה במקרא וכו' ולא אש-הכא ביה חמוטא הוא וכלבא
 ויכלון כהדא וכו' אמר לי ודאי מאורחוי דמאריך אתרסקת דאיהו תקין פתורא עד לא
 ייתי אדם ועד לא יפקד ליה ועד לא יבדוק ליה וכו' ע"ש. דרבי ברכיה הוא ס"ל כמו
 שהיה מנטער רבי חיי לי שכתתי פתי לע"ה כמ"ש ע"פ דבתרא ולכן הוא וכלבא
 ויכלון כהדא ע"ר מ"ש שם שאל ויכתן ו' עמרה לרבי פרנסני ככלב. אמנם האורח
 השיגו שתיין זה חלף בפני בצורת לא כשיש שבע בעולם אז עישה כן כשיש שבע
 במרחו דמאריה אתרסקת דתקין פתורא עד לא ייתי אדם וכו' ע"ה סהקב"ה יכול לזון
 ומשכני לכל חי רמון ובכס"ג כריך לזון הכל. ואפשר ש"ש יהי ביתך פתוח לרוחה
 פי' כשיש רוח בעולם ולא יש בצורת או יהיו עניים בני ביתך כל עניים במשמש
 אעילו עמי הארץ. ועתה אמת אנד כי בחידושי הריטב"א לבתרא כ"י לא ראיתי
 שכתב מ"ש מרן כ"י משמו רק כתב דהא דרבי היינו כשימצא במקומו אחרים ואפי'
 בעיר אחרת ולא ימות כרעב הא לא"ה מצווה להחיותו דרתיב וחי אחיד עמו עכ"ר
 וכראה שהו' מהדורא אחרת מהריטב"א שידוע שבעה שני מהדורות.

ל"ג אפשר כמ"ש הרב תה"ד סי' ש"ח כ"ש רבינו אפרים דהאכיל לחם ירו
 סתם חייב לשלם לו ותימיהא להו לרבנן בתראי שהרי"ף כתב בתשובה בני
 שפרנס יתום כתיב ביהו ורשהגדיל הבעל הבית יצא לטעון טעון מהיתום לשלם לו
 דמי פרנסתו והשיב הרי"ף דאין היתום חייב כלום כיון שלא פירש דלשם הלואה יהיב
 ליה. וכיחא להו לרבנן דכאשר יהיה האופ"ן שניכר שצושה לבמילות חסדים או
 לזנו חייב לשלם ובהכי הוא דעטר הרי"ף אך אי לא חזינא כי ההוא סימנא דלג"ה
 עבר משלם כמיטבא ובענין זה איירי הרב תרומת הדשן.

דמורה"א גאליקו בתשובה הובא בכס"ג ח"מ סימן קכ"ח תריין יתיב דהר"ף
 איירי במאכיל היתום על שולחנו כי זה השלחן דאתבא דבעל הבית
 סחיק מורה וכו' דלשם מתנה יהיב אבל אי שולח הפרנסה לבית חבירו או חייב וכו'
 הא אמרת הרב תרומת הדשן.

אמור מצתה הוא הדבר אשר דיברו יוסי בן יוחנן איש ירושלים יהי ביתך
 פתוח לרוחה שיהא כיכר שהוא לג"ח וישא לרוחה מורה וכו' שהוא לרומח
 למת' ועוד אכתי חנוך יהיו עניים בני ביתך שתאכילם סביב לשלחןך כי בהכי תני
 שביה פתוח לרוחה וסימנא מילתא דלשם מתנה וזאת שנית שתאכילם בביתך כו'
 כ"ע דעי' אוכלים לשוכני בלי שום מחשבה שמה אחר נתן תתבע מהם דמי מייבאו וגם

פרק ראשון

צד המוך חדל להיות חפשה ומסית לשאלו המ'הם הם כי בפשוטך אחת משתים זו
שמענו דלגס מתכה עשית זהם פטורים ועיין בתשב"ץ ח"ד בטור הראשון סי'
ת"כ מה שפירש .

אברו חכמים כל זמן שאדם מרבה שיחה עם האשה וכו'. יש להעיר דהו"ל
אמר חכמים המרבה שיחה עם האשה גורם וכו' ומהו כל זמן דכרחי
כיתר . ותו דבטל מד"ת פשיטא . ותו דגם מרבה שיחה עם האיש בטל מד"ת .
ואפשר דמרבה שיחה עם האשה הוא מתדבק בהט"א כי כלה דיכין ודעתה קלה ואם
הוא באסת חבירו עבירה היא בידו ופי' שמתדבק בהט"א לא מיבעי' כשהוא מרבה ולי
האשה אמר בודאי שהוא בטל ועובר אלא היינו רבותא דכנגד אותו שיעור שהרבה
שיחה עו' שדבק בהט"א אינו יכול ללמוד ובטל מהתורה אף שכבר אינו מדבר וז'
כל זמן שאדם מרבה שיחה עם האשה ר"ל כנגד אותו זמן גורם רעה שהיא הסט"א
זוקבת לעצמו אף שכבר אינו משיח עמה מ"מ כל אותו זמן דבקתו הרעה וזה סיבה
שהוא בטל מד"ת כי הדבוקתו הרעה . ומ"ש וסופו יורש גהינס אפשר דכיון דלא
כחשב בעיניו עבירה פי הוא סובר אם דברתי והרבותי שיחה עם האשה מה עשיתי
לזה אינו חוזר בתשובה כי הוא סובר שאין בו עון אשר חטא ולכן סופו יורש גהינס
כירושא דמיילא אתיא גס גהינס תבא לו כירושא והוא לא ידע ואשם :

יהי כיתך פתוח לרוחה וכו' אפשר דרך רמז יהי כיתך בתי הנפש פתוח
לרוחה לקבל ד"ת דבדברי תורה כתיב הרחב פיך ואחלאהו כמש"ל .
אישיו עניים בני כיתך הם אברך שתגפם במיעוט אכילה במיעוט שינה כד'
ללמוד וכמש"ל עד שאתה שאל שיכנסו כך ד"ת שאל שלא יכנסו מערכים בנוסף .
ואל תרבה שיחה וכו' כפשוטו שלא לבטל ד"ת ועמ"ש אני הדל בקונט' אהבת דוד
דרוש יוד כמ"ד . א"כ ויהיו עניים בני כיתך לפי פשוטו פי' שאם יקח משרת נו'
ישרתה ויהיה בעיניו כמדברתו שהוא משרת . אך אם יקח ישראל למשרת . תכף
יעלה בדעתו שאינו משרת ויהיה חשוב בעיניו כבן בית ולא יעשה שירותו בדקדוק
כמשרת ועכ"ל ויהיו עניים בני כיתך לשרת אף שחשובים כבני הכית כי טוב להנות
לישראל .

ר עשה לך רב וקנה לך חבר וכו'. פי' מזה דרש' כתב יש אומרים ספרים וזהו המושך
המנסה כמו שאמרו מפי סופרים ומפי ספרים והקורא כספר נריך שיגדל הרבה
להעמיד דברי הספר ולא ימנע להקשות עליו וז"ל עשה לך רב דהיינו מפי סופרים
קנה לך חבר מפי ספר וסו"דן את כל האדם לכף זכות שישתדל להעמיד דברו
ספר שיחא עסקים אל האמת עכ"ר .

ולפי

דרכו אפשר לומר במ"ט בירושלמי פ"ב דשקלים גידול אומר
 כל האומר שמועה בשם אומרה יחא רואה בעל שמועה כגבדו
 שחומר אך בצלם יתהלך איש אם עשה כן מושב ואם לאו כסיפיה דקרא
 יזכור ולא ידע מי אוסעם משכח תלמודיה. ופירש הרב מהר"ש סיריליו משם
 קראב"ר יחא רואה בעל שמועה כאלו עומר נגדו כסדר שאמרה וזוה"ל פירש שלא
 יזכרנה בקלות ראש כשאומר בשם אומרה יזכור וכו' צובר שמועות ולא ידע הסומע
 מי אמרם הקב"ה אוסעם כודתן ומסלקן ממנו עכ"ל. וזוה"ל אפשר לפרש וחקך כיון
 שטוב הולך לדודי למשרים דוכב שפתי ישנים הכונה וחקך בתורה יהיה כיון הטוב
 כחמר דתיוב ארודייה ולא תשפח אבל צריך תנאי לזה והיינו הולך לדודי למשרים
 כלומר כשתלך לדודי פי' מרא קמא בעל שמועה למשרים כסדר שאמרה וז"ל למשרים
 זהיינו כפי' הרב"ד וגם שפתייה רונתך דוכב שפתי ישנים להיות שפתייתו דוכבות
 ולא תאמר בקלות ראש כפי' מהר"ש סיריליו אז וחקך כיון הטוב שאינו מחמיץ ולא
 יארע לך תקלה. וזה אפשר שהוא כונת התנא לפי פירוש שפירשו וקנה לך חכמה
 מפנים ללא עשה לך רב תראה בעצמך כאלו בעל הספר נגדך במ"ט בירושלמי ואז
 קנה לך חכמה שתקח הספר ללמוד ותדון לכת וכות כמו שפירש מזה.

הרחק משכן רע ואל תהחבר לרשע. פירש מר זקני מהר"ר יצחק בנו של הרב
 חסד זאברהם ז"ל שהיה זהו לחדם להתרחק ממי שהוא שכן לרע לפי שאין לרשע
 שוין לשכנו צריך לעשות גדר להתרחק משכנו של רע ומוינה שאתה למד בק"ו ואל
 תהחבר לרשע עצמו:

הרחק

משכן רע מזהר כמו שפירשתי בפתח ציונים. ואל תתיאש מן
 הפורענות. כלומר אף שנתרחקת מזהר הרבה. לא תסבור
 שכבר הגעת לסלמות. כי מי יודע מה שבגמת בגלגולים הקודמים וז"ל ואל תתיאש
 מן הפורענות. וכמו שפירשתי בעניותי שא"ל ולא מחזיק טיבותא לפעולה דייקא:
 וכושיהו בעלי הדין עומדין לפניך יהיו בעיניך כרשעים וכו'. כתב הרב ש"ך
 ח"מ בסיון טו"ב ס"ק ג' משם ספר החסידים דאין להסתכל בפני שבע"ד בעת
 שטוענים דאסור להסתכל בפני אדם רשע וכשיעומדים לפני הריון צריך שיהיו
 בעיניו כרשעים. וזוה"ל אפשר לפרש פסוק לא תכירו פנים במשפט קטון כגדול
 תשמועו גידועה דהסתכלות הוא יותר מראיה דלפעמים האדם יראה לעינים מה
 שאינו צריך ומה שאינו רוצה אך להתמיד זמן מה בראיה הוא הסתכלו' וזהו שדקדקו
 ד"ל אסור להסתכל וכו' ואפשר שא"ל לא תכירו פנים דייקא כלומר לא תסתכלו בהם
 ראיה שעל ידהי' תם מכירים פניהם כי אסור להסתכל בפני רשע וז"ל במשפט
 פניהם כרין הם כרשעים והו' קטון כגדול פי' שאחד קטון לפניך כחסיבו' תורה

פרק ראשון

ומצוה ואחר גדול כתורה וכמוצות עתה יהיו שמים בעיניך

ט הוי מרכה לחקור את הערים והיו זהיר בדרכיך שמא מתוכם ילמדו לשקר אפסר בדבריו רנה לכלול ג"כ שחקירת עדים שיצעה עתה ישנה כחקירת עדים אחרים וזה בכלל מרכה לחקור שהחקירות יהיו משונות בכל עדות שאם יהיו כל החקירות באופן אחד ילמדו לשקר שכבר ידעו חקירותיו ויכיבו עצמם ודוק כי קצתני

י שמעיה ואבטליון וכו' עם הרב תוספת יט בשם מהר"ר ליווא ודברי הרמב"ם ורבינו עובדיא הפך דבריו וחאי דקשיתיה תריץ יתיב הרשב"ץ בס' מנן אבות הגדפה ממחשע ועיין מ"ש בערוך ערך דגם ובמה שהצריך הרב כה"ג ח"מ הב"י סי' ו' ובכר הארכנו בעניותנו בזה בספרי הקטן ברכי יוסף שם בח"מ סי' ו' בס"ד אהוב את המלאכה פירושו כי שכינת עווננו בשעת ימי המעשה היא מוכרת וגם אתה תאהב את המלאכה דוגמתה וזה אפשר שהוא כונת הפ' שעת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך ויום השביעי שבת לה' אלהיך לא תעשה כל מלאכה וכו' הכונה שעת ימים תעבוד לה' ויהיה עבודה כאלו ועשית כל מלאכתך כלומר שתכין בעשות מלאכה לעבוד ה' ולקיים מצוה כונת אפך תאכל לחם וכמלא דבעשות תלאכתך תעבוד את ה' וכלפי זה אמר אהוב את המלאכה כי כונת אתה עובר את ה' ומצד זה אהוב את המלאכה

יא אפשר שהכוונה שעת ימים תעבוד השכינה כב יכול לברר כיצונו הקדושה ולכן גם אתה ועשית כל מלאכתך ויום השביעי שבת לה' אלהיך ו"ן שהשכינה אינה מוכרת בשבת ולכן גם אתה לא תעשה כל מלאכה וכל עומת זה שמעיה ואמר אהוב את המלאכה מצד אהבה עושה מעין דוגמא של השכינה כב יכול

אז יאמר אהוב את המלאכה במ"ש הרשב"ץ בס' מנן אבות במשנה זו כי חכמי ישראל הגדולים היו חופרי שדות וחוטבי עצים ומתפרנסים מיוצאם והיו כוחיים המלאכות הכבדות כדי להרכיב יצורם ולא יבואו לידי הרפור וגם שאינן בריבים לימוד כרי שלא יתבללו מתלמוד תורה בלימוד האומנות עכ"ל וזה אפשר שרמו שגמיעה בדבריו אהוב את המלאכה כי כונת יונקע היצר ולא יבא לידי הרפור ומצד שעתם ואמר אהוב את המלאכה ויש בכלל מלאכה יקרת הערך שהוא חכמה ומלאכה כגון מעשה רוקח וחכמת היצור וכיוצא שיש בכללן אומנות גדולה בחכמה ובתבונה ללא ושבוא את הרכבו כל רכבו אפי' במלאכה כמ"ש פ"ק דע"ז רבן של פדסנים כלומר שתכמר לעצמך מלאכה שאין בה רכבות כמוטב עצים וכיוצא שלא תתבטל מת"ת כפי להתלמד וכו' אל תתובע לראשון ואם אתה אונן במלאכת

מחשבת

פרק ראשון

צד

מחשבת ותוצאה כלי למעשה יפה אף בעים קב ונקי לסוף מוכרח להחודע לרשות
 כי זכא שמך ולפני מלכים תתיצב לשרת למלך באומנותך הנקיה והנאה אבל אם
 תבקש מלאכה כבדה תרויח גם כן שאל תחודע לרשות מצד מלאכתך
א"נ אמר אהוב את המלאכה בה"א סיריפה לרמוז מש"ל של צולם יעמוק אדם
 באומנו אבותיו וזה המז באומרו אהוב את המלאכה הידועה לך מאבותיך
 ואל תשנה לעמוק במלאכה אחרת

שמעיה זאכטליון קבלו מהם זכו עמ"ש כעניותי בס' הקטן דברי
 יוסף ה"מ סי' ז' שלפי דברי הרשב"ץ במשנתנו אזרח לה ראיית
 הרב כנה"ג ז"ל לנחמו ע"ש. ואח"כ בדפוס ס' דעת זקנים וראיתי במנחת יעודה ריש
 משפטים משם הר"ם מקובי שכתב בהרשב"ץ וגם עתה ראיתי למסר"ח חב"ץ בע"ח
 שפירש ג"כ בהרשב"ץ וא"כ להרשב"ץ והר"ם מקובי ומסר"ח אזרח לה ראיית כנה"ג
 זכמ"ש במקום אחר :

יא שביא תחובו חובת גלות - קצת שמא דת"ח מופלג הוא כן חורין
 ואין פורענות באלא בטכיל עמי הארץ כמ"ש פ"ק דבתרא
 וכתבו רבני אשכנז דנשארן שמ"ד שנים בגלות מצרים ובזכות משה שהוא אחד יתר
 על שמד ניצולו וכל ת"ח גדול יש בו ניצוק משה רבינו ע"ה וניצול זהו ד בקצור
 במרץ - וכל זה כשלא יש לו חסד וז"ל שמא תחובו חובת גלות אף שאתם חכמים ואין
 מציל מכם החטא ותגלו וכו' -

יב דוי מתלמידיו של אהרן - כמו שפירשו באבות דר"ן שהיה מדבר
 לכל אחד ריבוי זפיוס וזהו דיבור - אהיב שלום במחשבה בלב
 ודורף שלום במעשה - וזהו משפיע לבחי' שלום שהוא יסוד ומחשבה והדיבור כרוח
 ושפעשה כפעש זש ואתה מושל בכל ד' אחיה חסד בושל אותיו שלום בכל יסוד
 וגימט' בן מ' זא"ש הה"כ ודוק כי קצתני -

יג נגד שמא אבד שמיה - לשון התנאים במכתם כולל כמה דברים
 דכיס כי רוח ה' דיבור בס' ואפשר חוץ מהפסס שכולל ג"כ אף
 דבר קטן ומדרגה קטנה על דרך ת"ש בפרק הלק' שבטכיל אשר נחמיה
 אמר זכרה לי אלהי לטובה או על שגינה שרי ישראל שלפניו לא זכה שיכתוב שמו
 על ספרו - וכדכיל באמר שס' עולם אתן לו זהו ס' דניאל כמ"ש שס' - ואפשר דבה זה
 שהוא מילתא ונותרת כולל במאמר נגד שמא אבד שמיה דמי שרופס להמטיך שמו
 ולגדלו שהוא טוב מן הראשונים אבד שמיה שלא בזכר שמו על ספרו הפך שס' עולם
 אתן לו :

פרק ראשון

דר' אם אין אני לי וכו' אפשר במ"ש חכמי האמת דאם חסא האדם חסא גדול
 שחמשת אמרו שאין לו תשובה לעולם חסאתו זהו אם יעשה תשובה בינונית
 אך אם יפליא לעשות תשובה מבחי' בינה או מתקבל בתשובה - גם אמרו שהאדם
 צריך להבדיל מעשיו ולעלות במעלות שבתחי' וזכה לנפש בחינת מ' ואח"כ חי וקם
 יתיר וזכה לרוח בחינת ז' וכן ע"ה. ואפשר שזה המז' אם אין אני לי בלומר אם
 חסאתי באופן סת' אינה מקבלת אותי בתשובה בינונית כי אני המז' למ' וז"ל אם
 אין אני בחי' מ' כי כבר החטא עבד' יש תקוה מי לי מי הרמז לבזכה שבה' ש' שצריס
 גי' מי אם אני מתגבר בתשובה כנגד בחי' הכונה מי לי דכה חירו דמיביא ומתקבל'
 תשובתי - אחר עוה וכסאפי לעצמי כנגד מי שזכה לבחי' נפש בחי' מ' שדיא אפי'
 וז"ל וכסאפי בחי' מ' לעצמי צריך להשתדל לקנות הרוח בחי' ז' מ' אני בחי' טס
 מ"ה שהוא ז' וזהו מ"ה אני שזוכה לבחינת מ"ה אני - ואם לא עכשוו אשתדל
 לתקן ולעלות אימתי כי אין מעשה וחסדון בשאלו :

א

אין אני לי וכו' שמעתי משם גדול א' דהלל סבר אין להשתמש בשמא
 ע"ה ומש"ה מוטלין ואח"ך מכבדין במ"ש בש"ס ריש פ' אלו דברים -
 והלל אומר ודאשתמש בתבא חלף - וז"ל אם אין אני לי וכו' דאין מי שימשיכי ע"ה
 אסור - שוכה הלכות אסור - א"כ צדיק אי לשתמש את עצמי וז"ל אם אין אני לי מי לי
 ע"כ שמעתי - ולא נהירא דתלמודו חייב לשתמו וכל המונע תלמודו מלשתמו למס
 מרעהו חסד - ותו ודאי בשכר שרי וכמ"ש הסמ"ג וכמ"ש בענינותו במקומו - ואי
 אמרת דאפילו בשכר אין משתמשין בשוכה הלכות אך אשר הלל להשתמש בשמש
 ע"ה - וכל העולם מה יעשו - ואפשר לקיים דרך הגדול שנה' קנת דגם הלל מודה
 דשוכה הלכות בשכר שרי - וכל העולם יכולין להשתמש בהם דע"ה אסור - אך הלל
 היה מחמיר על עצמו דאפילו בשכר לא היה רוצה להשתמש בשוכה הלכות - וגם
 מתלמודו לא היה משתמש אלא איהו תשמיש קל כדי לזכות - אך תשמיש שאינ
 קל היה הוא משמש לעצמו וז"ל אם אין אני לי וכו' - ויהי משום יגדיל תורה - אבל
 האמת שאין לפרש פירוש סג' וכבוד הגדול במקומו :

שר' שמי אומר עשה תורתך קבצ' - פירש הרב ס' מרדכי דף ס"ח עשה תורתך
 קבצ' כך פירש בהל' וס' כך הלכות בכל יום כח שצבד וכו' עכ"ד :

אמור

מעש ועשה הרבה - אפשר כי מחשבה מועלת לדברי תורה וב"ש אמרה
 וזאת היתה לי כוכת הפסוק כל זה כיסיתי בחכמה מועלת אמרתי לחכמה והיא
 בחוקה ממני הרבה כל זה כיסיתי בעיני החכמה - אמרתי לחכמה כל' אמרתי שאכי
 רוצה להתחכם ולהבין דבר מתוך דבר ומחשבה מועלת וק' אמירה שאמרתי לזו
 וביא רחוקה ואני גרמתי לעצמי וזהו ממני מסיבתי - ואני אמרתי שרוצה ללמוד
 ולשתכח

ולתחכם ואמורה זו היתה בעובדי אליל הטוב הוא להתחכם ולהכין כלי הקדמות
 אמירה ומחשבה וזו אמור מעט ועשה הרבה שאם תאמר הרבה אמירתך גרמה
 כנזיקין כי לא תוכל עשהו דמחשבה מועלת וכ"ש אמירה והמפרשים פירשו אמור
 מעט ועשה הרבה והיו מקבל וכו' הכל לענין אורחים וכחש"ל דייחים אמורים מעט
 ועושים הרבה כמו שפשה אברהם אבינו ע"ה וכו' ע"ש

ויש

לחקור מה טעם צריכי צדיקי לומר מעט ולעשות הרבה לא יאמרו שום דבר
 ויעשו מה שירצו ואפשר לתת טעם עפ"י מאי דאמרינן במציעא דף כ"ב
 אמר ומר זוטרא חקלנו לבוסתנא דמרי בר איסק אייתי אריסיה חמרי ורמוני רב
 אסי לא אכל אהא מרי בר איסק א"ל אמאי לא יהבת מהנך יפות א"ל השתא אמאי
 לא אכיל מר א"ל מחמת כיסופי אמר הכי לא אמרו כלך אבל יפות אלא לענין תרומה
 בלבד ומשמע היום האם בא בע"ה והוסיף ליבא תו משום כיסופא וכדתנן ואם
 בא בע"ה והוסיף תרומתו וכל שהוסיף אף להריוט לית ביה משום כיסופא
 כל קבל דבא זו מרת צדיקים בבא אליהם אורחיו פרחי איבא למוחא דילמא משום
 כיסופי צברי ולא מלכא ואפשר איזה אורח חייס ליה וכמו צבר בפשו כל שבהאנתו
 כמותו טעם דילמא הבע"ה משום כיסופא צביר לכן אמרים מעט בתחילה ועושים
 הרבה וכשמוסיפים על האמירה גלו דצתייהו כי באמונה הם עושים מלכ וכפשו ולא
 משום כיסופא וזו אמור מעט ועשה הרבה להורות בתוספת כי כך רצונך ולאו משום
 כיסופא והב"ה כה תעשה ומה מוכח כי בלב שלם אתה עושה יצור תוסיף לקבל
 האורח בסבר פנים יפות להראות לנו חיבה יתירה כי בזה יתישב דעת האורח :

טו

עשה לך רב והסתלק מן הספק אפשר במ"ש ביבמות דף ק"ט תוקצ עמנו
 לדבר הלכה בדיוק דאתי דינא לקמיה וגמר הלכה ומדמה מילתא למילתא
 ואית ליה רבה ולא איזיל משאיל וכתבו הרמב"ם והטור דלאו דוקא רבים אלא אם יש
 ת"ח בעיר צריך לשאול לו ולא דוקא רבו וכ"כ מהרש"ל פ"ט של שלמה שם ובתשו"ת
 סימן ל"ה וכתב רבינו ירוחם בספר משרים כתוב"א ח"ב וז"ל היין אינו ראוי לדון
 דבר מסופק אם יש ת"ח בעיר קודם שיטלנו כדי שלא להמתין דבר לדבר אלא כ"כ ברוב
 לו כבקר עכ"ל ומשמע דאם ברור לו ליתיה בשאלה ואפשר שז"ש עשה לך רב כלומר
 אף שאינו רבך כל שום חכם בעיר עשה לך רב תעשהו דכ לשאול ממנו אך זה היינו
 פשטתה מסופק וזו והסתלק מן הספק כלומר והו כשיש לך ספק או עשה לך רב
 אבל אם ברור לך הדבר יכול אתה לדון בדעתך ואין אתה צריך לשאול לחכם
 וכדמוכח מדברי רבינו ירוחם הנ"ל

א"ג

אפשר במ"ש בירושלמי פ"ק השבת ופ"ב דע"ב רפי שמלאי יתיב גדיש רבי
 וב"ד התירו השתן שמאל אכל רב לא קביל עליה מיכול א"ל שמאל אכל
 דלא

פרק ראשון

יצא בן אבא כתב עלך זקן ממרא אטרה עליו ואכל • ולכאורה יש להעיר בזה
 דמפ"ק דהוריות מוכח דבי ידע דבי דיבא טעי אינו יכול לעשות עפ"י הוראתם ויל
 דכירו שלמו הכו' איירי דירע שמואל דרבי וכו' דרין התירו השמן ורב לא פשיטא
 ליה לאיסורא דק דהוה ליה פקפוק בדבר וכבי הא אמר ליה שמואל אכול ואי לא
 בתיבא וכו' אמנם בהסוף דהוראת איירי דירע ודאי שטעו וג"ש עשה לך רב ללכת
 אחר הדלותיו והסתלק מן הספק דאם יש לך פקפוק בהוראתו הסתלק מן הספק
 ועשה כהוראתו שמוייב אתה לשמוע לו אך זהו דוקא כשלא יש לך כי אם ספק
 לאפוקי אם ברור לך שטעה אז ודאי לא תעשהו רב ולא תעשה כהוראתו כמדובר •
 טוב ולא המרש הוא העיקר לא המעשה אפשר כי המעשה לתקן העשיה ודבור
 בתורה לתקן היצירה ואיך יתכן לתקן היצירה אם לא תיקן העשיה לכן
 המעשה עיקר שמתקן העשיה ואחר שתיקן העשיה אפי"ה ליה התלמוד
 לתקן היצירה •

וכר המרבה דברים מביא חטא • אפשר במ"ש הרב ראשית חכמה מר"ל כי
 המרבה ל"הר וכונא גורם סט"מ וכנס בל"ן של קדושים צדיקים עליונים
 למעלה וכו' והוא עון שלילי שהוא ברמא כמזיקין שחסיבתו יש לו רעות לשכנס אל
 חקים הקדש פס"כ • וזה הרמז כל המרבה דברים עכ"פ בא לדברים סאטורים וזה
 גורם אשר מביא חטא רמז לס"מ שהוא עצמו החטא ומביאו אל מקום הקדש וכדי
 בזיון •

כל ימי גדלתי בין החכמים ולא מצאתי לבנוף טוב אלא שתיקה וכו' אפשר
 במ"ש ר"ל בשוחר טוב דכשארס מדבר דברים בטלים יוצאים כנגד
 דב רי תורה משל לחכמת של דבש וכו' גם כתבו המקובלים דכאשר כחטאו מסתלק
 שקדושה שבו או כלל או מקצתה תכף אליו תבא הסט"א • והנה כשארס מקיים מ"ע
 מתקן הכפשו וכשארס לומד תורה מתקן הרוח • וא"כ הבנוף אין לו כלום אך כדרך
 מציאה מצינו שהבנוף יש לו מעלה שהוא משכן לתורה דרופתקא דאורייתא וזה קדוש
 שריו כמעין והבנוף משכן לקדושה • אך אם ידבר דברים בטלים יוצאים ד"ת ונכנסה
 הסט"א וז"ש כל ימי גדלתי בין החכמים דכבר בקטנותי גמירנא גירסא אחד רבא •
 ואח"ך למסבר גדלתי בין החכמים דלמסבר חכמה רכוואתא עדיף כמ"ש פ"ק דע"א •
 ולא מצאתי דרך מציאה לבנוף טוב משתיקה דאו התורה משתמרת בקרבו ונעשה
 הבנוף משכן לתורה ולקדושה וסוב לו דמוצילין תיק הספר עם הספר • וכל המרבה
 דברים מלכד שהוא מוגיא התורה והקדושה מקרבו • עוד כמשל שיבא הסט"א וכל
 המרבה דברים מביא חטא והוא סט"א במקום הקדושה ה' יבילנו •

והרב עיר גבורים פירש ולא המדרש הוא העיקר אלא המעשה כלומר
 שהדורות ברכים כל עצמם לדרוש מאמרים תמוהים בהקדמות סוגיות
 ותוס' ופוסקים - ואין דרוש להוכיח העם ולהודיע לבני אדם מה שכתבם בעבירות
 קלות וחמורות כי זה כל פרי הדרוש להחזיר העם בתשובה - וזה ולא המדרש הוא
 העיקר שלא יעשה עיקר לדרוש ולתור כתובים ומאמרים להראות חממתו אלא
 המעשה להוכיח לעם והוא זל האריך ופירש כל המשנה כדרך זה עש"ב -

ח' דסב"ג אומר על ג' דברי' העולם וכו' . מלבד טעם הפשוט דהכי תלתא מצוקי
 ארץ וישת עליהם תבלי' . אפשר לומר כי עיקר הכל הוא השראת שביכה בישראל
 ועל הדין גורם השראת שביכה כמש"ה אלהים נצב בעדת אל - ואשר יבא את רעהו
 לפני כ"ד ותצא דיבא ויחבו שמוצ' הם תמרים לשביכת עוונתו וכופרים בתורת משה
 ולפי טעם ככהמות נדמו שמרוחין הממון שהוא ולא ידעו שהשביכה אשר לפניו יבא
 גזר דינם יכולה היא בפרו"ש פרעו"ת נזון היום משתדל אל - צדור נקוב וגם דל"ה
 דל"ה - ואולם אשר יכנס לפני כ"ד ברתת וזיע כאשר הכה זה עומד לפני האלהים
 ותייבנה אוזניו קטנות להכריז השופט גורם להשראת שביכה וכמנא כי הדין יסוד
 מוסד להשרא' שביכה - וזאת סמית באמ"ת אמרו אי ח"ו איש ישר א הם בראים כוכבים
 לכל דבריהם אברהם האמונה שביכה מה הלשון אומרת קלמי מהשמי כי דובר שקרים
 לא יכון לנגד עיני ודין ברמא סלוח שביכה ח"ו . וכאשר יאמרו דבריהם הלא טוב
 אמרנו ה' - האם הובצת זאת אומרת עיני כנאמני ארץ לשבת עמדי - ושלשיה ברכה
 כאשר האנשים האלה שלמים הם והיו לאחדים מרכים שלום בעולם - אמתא שלום
 שורה ביביה דלא תשרה אלא כשהם באחדות אחד כמ"ש מרדכי מרדכי ע"פ והוא
 כאחד דהול"ל והוא אחד אלא ר"ל שהוא יתברך אינו שורה אלא כששאל בלב אחד
 הוא אשר דבר בקדשו רסב"ג על ג' דברים העולם עומד כי באמצעות ג' אלה יש
 השראת שביכה והוא קיום העולם -

ובזה אפשר לרמוז בס"ה רועי לא אחר וכו' ומקדים דברי הרב הלבוש בריש
 ח"ו וזל זהו מה שרמזה תורה בתחל' בראית העולם התפתח מיד אחרי
 הגלות הארץ שהיתה ראויה לישוב הב"ה והאדם אמר ה' תשא ארץ דש"א וכו'
 דשא מיותר אלא רמז דשא ר"ת דין שלום אמת הוא עשב תוריש דע השלום וכו'
 עש"ב - עוד חזל שכלילת כשהשמה עולה איכה רוצה לחזור לבוף שהיא חלק אלוה
 שומעל והרמז חלף עבות-אלא כיון שרואה שהקב"ה ישלח הירח בתחתונים נושאת
 ק"ו וחוזרת וידוע מ"ש מהר"א מוכסון דכשהשביכה למטה מתגדל האדם למטה
 דכשמתיה חזי וז"ש ה' רועי כשהוא רועי ונשגח כי לא אחרת אי לזאת אשגח כבאות
 חס"א דין ש' אמת ירכיבני לקיימם באופן כמות ועיני עיני נובחות ובהלמי כאיש
 אשר

פרק ראשון

אמר אמן מנדלתו כי עז טלסה אלה יש השראת שכינה . ועז נפשי ישוב דכשי
השראת שכינה הכפט חוזרת לבוף ככו' וזש נפשי ישוב . ועוד דעז השראת שכינה
הנשמה רואה ומתיראה לחטוא וזש יכחי במעבלי דרך למען שמו דיש סיוע לעבוד
עבודת ה' עז השראת שכינה :

פרק שני

א רבי אומר איזהו דרך ישרה שיבור לו האדם וכו' . אפשר לומר עפ"י מה
שדרשו בשוחר טוב מזמור ג' ודוד ואנשיו הולכים בדרך בדרך ענוה
למדנו דרז"ל דרוש תיבת דרך לבינה . וכבר ידוע מס"ל ביומא דף כ"ג דהא דאמר
כח המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו היינו דאפייסו ליה ואפייס . גם
ידוע דאם מולולין אותו בפסול משפחה צריך למחות דף כ"ג דהא דאמר
צ" . וזש איזהו דרך ישרה כלומר איזהו דרך הענוה הישרה שיבור לו האדם ללא
כל שהיא תפארת לעושה דודאי להעביר על מדותיו היא תפארתו כמ"ש ותפארתו
עבור על פשע ורמז הזה לאפוקי פיסול שאם יחפץ צד בפסול צריך למחות אפס
לא תהיה תפארתו לשתוק וזהו כל שהיא תפארת לעושה למעט כשמחפין בפסול .
ולא תימא דיעביר על מדותיו לעולם אלא דוקא כדאפייסו ליה וזהו ותפארת לו מן
האדם כשיהיה לו תפארת מהמחפיו דאפייסו וזש מן האדם סידוע אשר חירפו או
היא דרך ענוה ישרה .

א"נ אפשר כמ"ש הרדב"ן בראשון סימן י"ב כמי שהיה חשוב וכתבו לו רשות לזאת
יום א' בשנה אין חוששין למנוה קלה או חמורה אלא כיון דק"ל אין מעבירין
על המנוות המנוה הראשונה שתבא לידו ואי אפשר לעשותה בבית האסורין יבאכה .
זתהי עלה הרב מהר"ר כמי בתשובה סימן ק"ו מהשיא בפיא דמנחות דף מ"ט צבור
שאין להם לתמידין ומוספין הי קדים ומוקי לה במוספי האינדא ותמידין דלמחר ואי
בסברת הרב אף אי תדיר עדיף מוספין קדמי וסאריך בזה ואסיק מאותה שאמרו
במ"ק פ"ק דמנוה דא"ל לעשותה עז אחרים כתיב אל תפלם אלא מנוה הכאה עשה
בין גדולה בין קטנה . ומה שפסק הרב תה"ר סימן ל"ה דיתתין לברך ברכת הלכנה
עד מונאי שבת ל"ק דהתם המנוה השיא כעשית באופן יותר משובח לכן יש להמתין
לקיימה על צד שיותר טוב וכן השיא דתמידין ומוספין מנוות הקרבנות בכללה חדא
היא וז"ל תמידין ומוספין כחד מנוה חשיבי אבל אם הם מנוות שונות אין מעבירין
קלה מפני חמורה אבל מנוה אחת שאפשר לעשותה היום שלא מן המוכח ולמחר
מן המוכח טוב להמתין לא שיש לפקפק מאותה שאמרו פ' שאשה וכן מי שהבטיחוהו
להניח

להוציא מכות האסורין אין שוחטין עליהם דבית האסורין של עכו"ם איכא מושב
 פיהם דיבר שוא עכ"ד. וכן' שארית יעקב הביא קושית הרב הכו' מסוגית מנחות
 והקשה עליו מההיא דמ"ק ובעלם ממנו דמהר"ץ גופיה מייית לה זמסין במגו' שוכות
 כהרדב"ן ומש"ל והרב לקט הקמח א"ח דף ז"א הביא קושית הכו' וחילק מצבור לשייר
 דבצבור לא חיישינן למיתה ולא אחרינן אין מעבירין :

וזה אפשר שרמז רבי איזהו דרך ישרה שיכור לו דייקא אם יעשה מצוה קלה היום
 או מחר יעשה מצוה חמורה וזה דוקא ביחיד כחילוק הרב לקט הקמח כי
 ברכים מה שירצו יקדימו או ודאי יעשו המובחרת אבל ביחיד יש להסתפק וזה שאלת
 איזהו דרך ישרה שיכור לו דייקא והוא באחד אם יעשה היום הקלה או מחר החמורה
 וכן במצוה עצמה אם יעשה היום שלא מן המובחר או ימתין למחר ויעשה מן
 המובחר כי כגון דא צריכה רבה ושאלת חכמה היא והאיכא צדדים לכאן ולכאן ד
 והיתה התשובה כל שהיא תפארת לעושה כלומר במצוה אחת הלך אחר היפה
 וימתין עד למחר לעשות המצוה מן המובחר כהוראת הרב ת"ד דימתין לכרך
 הלכנה עד מ"ס וזהו תפארת לעושה שמקיים המצוה בשלם שבפנים . אך בתנאי
 שלא יהיה יד עכו"ם באמצע אשר פיהם דיבר שוא וזיה עכ"ב וכמ"ס תהר"ץ מההיא
 דפרק האשה וז"ט ותפארת לו מן האדם שהוא גוי כמ"ס ר"ת כי אדם ישראל האדם
 גוי כידוע וז"ט ותפארת לו מן האדם הגוי ולא שייך שיצטבור וכל זה דוקא במצוה
 אחת אך במצות שונות הוי זהיר במצוה קלה כחמורה דאין מעבירין על המצות
 שאין אתה יודע וכו' :

א"נ אפשר במאו' דהו' כה רבנן בתראי דזימנין דמשכחת כמה חומרות דאחמוד
 רבוואתא קמאי ובתראי והמהמיר זה שמו אשר יקראו לו חסיד א"כ אפשר
 לא ופרנס מאי דאמרו בירושלמי כל הפטור ועושהו נקרא הדיוט .

והרב שבות יעקב ח"כ סימן מ"ד כתב דה"ד בפרהסיא אבל בצנעא מתיר
 ולית דין אתר הדיוט : ואולם ככל הרואה דברי הראשונים הלא בספרת
 כחצריהם ובטיורותם עיקר שרשי דין זה דכל הפטור מדבר ועושהו דנקרא הדיוט
 ככל מקום שהזכירו דין זה בברא חו' וק"א זה דאין חילוק בין צנעא לפרהסיא
 כמו שחילק הרב הכו' דכל אתר ואתר הוי הדיוט והוא באחד וכאשר כתבינן
 בעניינותין במקומו כס"ד .

ומרן בב"א ח"ה סימן ל"ב בדין שרטוט התפילין כתב דאם משרטט לכתוב
 ביושר פתהא הכתיבה מיושרת לא מיקרי הדיוט .

והרא"ש כתב פ"ק דשבת דכהנו הנשים להכתוב התפילה ומכהן יפה הוא
 והקשה הרב ב"ר שבע דאין כתב הרא"ש ומכהן יפה הוא כב"ד

פרק י"ג

עקיבא דק"ל כוונתו והרי ר' טרפון שקרא והטה כב"ט ונסתכן ולק"מ דהיא רבא
לחולק שפיר דמי כי הכא דגם לדבי עקיבא טוב הדבר להכהב הפתילה כדי שיאחו
האור אלא דסבר רבי עקיבא דאין כורך להכהב בכל כי הא מאן דעביד כסברת
החולק לאו הדיוט מיקרי ושפיר עביד

והן

הן דברי הראשונים ע' אלו דברים גבי מאן דאשתלי ולא בריך כאתריה דין
הוא הד"ר אל התקום אשר עמד שם בראשונה ע"ש - ועפ"י אפשר לרמוז
כמשנתנו זאת אומרת איזהו דרך ישרה שיכור לו דייקא אף כימיר ובכנעא לאפוקי
סברת הרב שבות יעקב ושאלה גדולה היא ראשכאן כמה ימני דטוביה לרזכי
ומחמיר וכל קבל דכא ימנין דמשפחת דכל הספור מן הדבר ועושהו קרא הדיוט
והכי כי תרי סתרא' כיכהו ולא אתנו יודע פשר דבר או לאת יש מקום שאלה איזהו
דרך ישרה שיכור לו הארס למוען דעת פשר דבר - ואמר כל שהיא תפארת לעושיה
דאס אינו עושה מצד הדין רק לתפארת כשרטוט תפילין או יכול להתמיר אף שאינו
מן הדין כדי שיהא הכתב יפה ותהי לו לתפארת ואינו הדיוט כמ"ס מרן - וגם
יכול להתמיר אם תפארת לזמן הארס שגם החולק מודה דבכנון זה נאמר בו כי
טוב כהיה דהדר לאתריה וברוך ומסכהב הפתילה דבכל כינא כזה הגם דמריכא
לית כסון כרוך שפיר עביד איהו דאחמיר והדיוט ליתיה

א"ן

אפשר קרוב לאמור ונקרים מ"ט כב"ט א"ת סימן רל"ה משם המדרש
שהחמיר לקרות ק"ט ומתפלל בלילה מיוחד כיוצא שכל העושה דבר
שאינו צריך לעשות קרא הדיוט אא"כ הורגל כפרישות שאר דברים ומהו יש קצת
דאיה למאי דהסירכא דהתב הרב חוות יאיר בהשוכה סימן ר"ה דאס הורגל
בחסידות ופרישות ופקיע שמה שרי ליה להחילול קצת בדבר מצוה ע"ש כי כעת
ליתיה גבאי ספר הכהיר הנז' - וז"ש כל שהיא תפארת לעושיה דהיינו בדבר שגם
לחולק הוא מנהג יפה כהכתוב הפתילה וכיוצא והיינו שהוא עושה הדבר ליפוי
ולתפארת ולא שבושה ומכאן שהדין כך דוה ודאי הדיוט אלא שיודע שא"כ מן הדין
אכל מהיות טוב מחמיר על עצמו בכי האי גוונא שרי וז"ש כל שהיא תפארת לעושיה
שהוא עושה לכבוד ולתפארת ולא מן הדין - וגם יש חילוק אחר ותפארת לו מן
הארס כשהו כבר מושבח ועומד וכו' ע' שבה כותבים לו כי היא מושב בשאר דברים
כפרישות וסדר קדושה או שרי ליה להחמיר וזה רמז באומרו ותפארת לזמן הארס
כמ"ס המדרש דבאופן זה כל דפריש בשאר מילי אינו הדיוט :

א"ן

יתכן כהיה דפ"ק דר"ה דהאומר סלע או לזרקה כשכיל שימיה בני וכו'
הרי זה צדיק במור ומקשו הקום' דהתנן אל תהי כעבדים המשמשים את
הרב ע"מ לקבל פת - והר"ן תירץ דהיה משנת חסידים אכל הך בביתא דסלע ות
לזרקה

לנדקה בשביל שיחיה קתני הן דריק במור ואינו חסיד :

ומהר"ש

פרימו תירץ דמשכתנו במצות שהוא חייב בהן וכדבר שבחובה כפי
למעבר שלא ע"מ לקבל פרס האמנם גבי סלע זו לנדקה דתני תבא
דכריתא הן דריק במור איירי שכבר גלה דקרתו ויצא ידי חובתו ממצות הנדקה לפי
שיעורו והוא סול"ע סלע זה לתוספת על חיובו אז כהא דאוסף קמוסיף לסלע ככזן
אז עבד ע"מ לקבל פרס הן דריק :

ומהרי"ט

תירץ דבמצות שבין אדם לחבירו שהוא טוב לשמים ולבריות
בחלק הכוגע לבני אדם יכול לעשות ע"מ לקבל פרס וכבי הא
איירי הכריתא זה חלק אדם - כדם בחלק גבוה שבמצות אלו וכן כל המצוה אשר היא
עולה לה' לגבוה סלקא בזה אמרו דאיכעני ליה לאיניש לקיים המצות לשם פעולן
שלא ע"מ לקבל פרס - וזש איזהו דרך ישרה שיכור לו לעצמו האדם כלומר דשרי
לעשות ע"מ לקבל פרס וזהו שיכור לו לגרמיה הוא דעבד וסייכו דלא כתיב דה"ל
דיש חלק בין דריק לחסיד אלא דהא שלא ע"מ לקבל פרס שזה בכל כדריק כחסיד
ולזה שאל איזהו דרך ישרה שיכור לו לעצמו הנמצא בזה חילוק על כן בא דברו כל
שהיא תפארת לענושיה רמז בזה חילוק מהר"ש פרימו דהא דשלא ע"מ לקבל פרס
ה"ל במצוות שהוא חייב בהן אך אם מוסיף על חיובו בתוספת שהוא שרי לאיניש
למעבר ע"מ לקבל פרס וזש כל שהיא תפארת לעושיה שהדבר שהוא עושה אינו
לחיוב כי כבר זאת לפניו יצא ידי חובתו לעבוד עבודתו כעבר ישאף את פני אהרן
לשרתו כהאכתו אותה אך זאת הפעם כה יוסיף לתוספת מצוה והוא תפארת לעושיה
דאוסופי קמוסיף ולאן בר חיובא הוא אז מצי למעבר ע"מ לקבל פרס - ועוד רמז
לחילוק מהרי"ט ואמר ותפארת לו מן האדם דמוטובים אוטיב לגבוה אז זה חלק אדם יכור לו
פנדקה וב"ח ותפארת לו מן האדם דמוטובים אוטיב לגבוה אז זה חלק אדם יכור לו
לעצמו ושרי לעשות ע"מ לקבל פרס והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה כלומר בלאו
מציאות אלו הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה לעשותה שלא ע"מ לקבל פרס ולא
תימא זו מצוה קלה מאד בזה הקלה אעשה לקבל פרס לפחות - ל"א והוי זהיר וכו'
שאין אתה יודע מתן שכרן של מצוות וקרי ליה מתן שכרן כי היא מתנה דכעני ליה
לאיניש למעבר שלא ע"מ לקבל פרס - ותו דלפי האמת מה יתרון לאדם בכל המצות
שיבשה והוא חייב מן הדין לעשות לפי רוב חסדי ה' אשר קרמנו וכמ"ש מי הקדימני
ואשלם לא שהוא כרחמיו מתנה הוא דיהיב לתת שכר לעושה מצוה ומאוס הכי נקרא
מתן שכר כי היא מתנה ומאחר שכן קושטא קאי לעשות שלא ע"מ לקבל פרס כי כך
חוכתך :

פרק שני

א"י אפשר דמשתכו בתורה איירי ע"ר שכתב הרב כלני יקר מלפניו סי' זא ע"פ
וימלא אותו אחיה שלוכי בדרך דכדרך הוא התורה כמו הדרך אשר ילכו בה
ונקדים מ"ט רבינו האר"י ז"ל דבחלק הלימוד אשר נפש אדם רוצה בו ומחמדתו בו
ידבק וזה חלקו אשר עתה בא לתקן דלא להשאנה . והרב חובת הלבבות כתב
שבתחילה ילמוד הדינים הנריכים למעשה וז"ש איזהו דרך ישרה כלומר הלימוד
בתורה הנקראת דרך באיזה חלק יביר לו לז"א כל שהיא תפארת לעושה שיש לו נחת
רוח מהלימוד ההוא הוא סיכון יחזיק בו דלא להשאנה כי אות היא שבא לתקן עתה
חלק הלימוד ההוא וגם תפארת לו מן האדם שיהיה לימודו בדינים שהכל בדינים
לתורות למעשה בסדר היום ובמאכלות ובזה תפארת לו מן האדם :

א"י אפשר לפי שיש שני מיני לימוד האחד ללימוד הדרכה בהכנה פשוטה צורתא
דשמעתא ויכול ללימוד הדרכה כל יום חלק גדול בתורה והשני הוא להיות
מתן להבין הדברים על ברינין ברכ היקפן ועובדין לחקור בטעמן ונימוקן
ותולדותן וחלקיהם למיניהם ובאופן לימוד זה משתקו קב ונתייב כפיט בפרחא ויטר
בשעורא ולא ידע אנוש איזה הדרך ישכון ואיזה יבשר ותומכיה חושב להגיד כי ישר
וזה היא שאל איזה דרך ישרה הלימוד ההגון לקבוצ בו . ואמר כל שהיא תפארת
לעושה לומר דהטוב והישר להבין טעם הדין וההלכה הפוך בה והפוך בה כי בזה
תהיה ערוכה בכל ושמורה ואינו שוכחה כמ"ס בעירובין דף כ"ה בני ישורה דגלן
מסתא בתקיימם תורתן בירן ופירש"י לחד פירושא שמתקיימם לידע טעם הדבר
וא"כ לימוד זה הוא תפארת לעושה שאינו שוכח ובו יתפאר דשמחה לאיש במעשה
פיו ותפארת לומן האדם דהשואל דין מומנו משיב כהלכה והיא תפארתו :

וה"י והיר במזנה קלה כבחמורה וכו' פירש מו"ה חסד לאברהם ז"לה . שבא
להזהיר על מצות ל"ת דיש בהם חייבי כריתות ומיתות ב"ד ויש מהם
מלקות ולפי שידון האדם שחצונט העבירה ממנו נקח שבר הפורט ממנה וא"כ חייבי
כריתות ומיתות ב"ד יגדל שבר הפורט מהם ויקל שבר הפורט מעבירות שצונטם
מלקות לז"א הוי והיר באזהרות שהם מל"ת במזנה קלה כבחמורה שאין אתה יודע
מתן שברן של מצות ששבר מל"ת שלא עשה מצנה אלא שכל מעבירה הוא מתנה
וזהו מתן שברן ואמר שאין אהה יודע מתן שברן של מצות כלומר שכל מעבירות
דאפשר שזה יהיה השבר לפי גודל חיוב צונט העביר . כן תגדל שבר הפורט ממנה
ואפשר דארכא שהעבירה דעונטה גדול שבר הפורט ממנה מצט לפי שפורט גם
כן מיראת גודל הצונט ועבירה שצונטה קל תגדל שבר הפורט ממנה שצונטה קל ולא
פירש כי אם מאהבת ה' וא"כ יש לרון חרי והסי לוח הוי והיר במצוח קלה כבחמורה
וכו' :

רבי אומר. הקשה הרב מהר"ם חאב"ו ז"ל בעצ חיים בהקדמתו דאמ"ם
 במשנה קתני על רבינו הקדוש רבי ולא רבן כי כן הנשיא קורין לו
 רבן ואי משום ענוה הרי רשב"ג שהיה עניו וקראוהו רבן עב"ד ולק"מ דרבינו
 הקדוש כתב המשנה ומשום ענוה קרי אנפשיה רבי. אבל הוא לא קול לעשות ענוה
 בשביל אביו ולקריתו רבי דהגם שהוא היה עניו. אין לאחר וכ"ש לבכו לעשות
 ענוה ולקריתו רבי במקום רבן. ומש"ה כדיריה דוקא כתב רבי דרשאי ארס לעצמו
 לעשות ענוה. וכתב על עצמו רבי סתם. משום שהיה לו תלמידים הרבה וקרו ליה
 רבי סתם שלא להזכיר שמו שאסור לתלמיד לקרוא לרבו בשמו והוא לא הכיחם לקריתו
 רבן ולכן היו אומרים רבי ומש"ה כתב רבי סתם כמו שהיו קורין לו רבי סתם.
 ואע"ג דכתב רש"י פ' חלק דמוחר לומר רבי פ' כמו ארומי נוטה וא"כ היו יכולים
 לומר רבי יהודה ומה גס אם היה שלא בפניו מ"מ התלמידים הכהו סלסול בעצמן
 לקריתו רבי סתם. והנה הרב ש"ך ב"ר סי' רמ"ב. כתב דשלא בפניו דוקא שרי
 והרב פר"ח הקשה עליו דיהושע אמר למשה רבינו ע"ה בפניו ארומי משה ורש"י
 מהתם יליף. ודרך דרש ורמו אפשר לקיים דברי הרב ש"ך במ"ש תוס' ישנים בחוף
 יומא רב הו"א תלמיד רב קאמר חייל אבא לקטולי גברא ורב שון אבא והטעם
 דגם אבא מורה חשיבות ושרי ע"ה. וה"ה בימא דרש משה גימט' אל שרי ויתר סודות
 ולומר משה היה חשיבות ויקר תפארת לכן א"ל יהושע משה כי תיבת משה הוא
 גדולה וכבוד. והא"כ דאחר אינו יוכל לומר בפניו ארומי פ'. ומיהו לביני דוכא כראש
 דלא כהש"ך וכפשט התוב דכתיב ארומי משה ודברי רש"י ז"ל. וציד אפשר דקבעו
 לומר רבי סתם. דאם יאמרו רבי יהודה כמשוב שהוא ר' יהודה בר אלעאי לכן ז"ל
 ר' יהודה נשיאם לדעת מי הוא ולהיות שהיו מוכירים אותו תמיד רבו לקריתו סתם
 רבי לקצר וגם הוא כבוד יותר:

אזהרו דרך ישרה שיבור לו האדם אפשר לרמוז דבררך ארץ מיירי וטודע מ"ש
 בזהר הקדוש דיהיה בעת זיווגא דמטרוניתא אור שבת וכתבו הפוס'
 דאי ארצויי ארצא קמיה חייב לפוקדה אף בחול. וז"א איזוהו דר"ך ישרה שיבור לו
 האדם. ר"ת דרך ישרה שיבור. שרי. ירמונו ליסוד. לז"א כל שהיא תפארת כל יסוד
 שהיא מ'. ת"ת לעושיה לנ' בחי' נפש עשיה ותפארת לו מן האדם היא האשה והרמוז
 שהיא מחכו עצם מצממיו והו מן האדם דאי ארצויי פוקדה. והו זהיר במנוה קלת
 עשה הבא מכלל לאו. ככחמורה שהוא עשה פשוט. דגם שציקרו לאו יש לו שבר גס
 על העשה כמו אם מקיים עשה פשוט כחמורה. ובזרי הארץ ז"ל כתבו דרבי היה
 כיוצא יעקב אבי"ה ויעקב אהו בתפארת לכך אמר כל שהיא תפארת עב"ד. ואפשר
 לרמוז כי יעקב אבי"ה היה לגבול ארצה ד"ר בת"ש בזהר ושאר"ה ז"ל ז"א כל שהיא בחינת

פרק י"ג

ע"פ תפארת • ותפארת לזמן האדם רמז אדם הראשון והיו זהיר במצוה קלה שלא להוסיף כמו אדה"ר שאמר לחוה הנביעה ולא אמר לה שהיא גדר וכו' כנשלה במש"ל כבחמורה שהיא עיקר המצוה :

א"ג אפשר במ"ש הרמב"ן קדושים תהיו שאחר שזויה ה' על העריות ועל המאכלות • עדיין אפשר שזויה הולך אחר האכילה בסותר ויהיה לו נשים בכתובה וקידושין ואז יהיה בכל ברשות התורה • לכן צוה ה' קדושים תהיו קדש עצמך כמותך לך ע"ש באורך • ושיעור הקדושה הוא תלויה בכחירתו ועל זה אמר איזהו דרך ישרה שיבור לו האדם בענין הפרשות והקדושה לז"א כל שישא תפארת לעושים שלא יעשה כבודת שיאמרו חסיד שוטה אל"א יהיה פרישות וחמירות שיהיה תפארת לעושים • ותפארת לו מן האדם שיישב בעיניהם שהוא מכלכל דבריו במשפט • אבל בענין המצו' היו זהיר במצוה קלה כבחמורה ואין להשגיח במלעני' דרוקא כמה שהוא קדושה לקדש עצמו כמותך לו אין אמרינן כל שישא תפארת וכו' אבל למצות עצמם היו זהיר וכו' •

א"ג אפשר במ"ש רבינו הארי' ז"ל דכשנאמנע מעבירה כגון שיבט לב"ח יכוין לקיים לא תקיפו פאת ראשכם ולא תשחית את פאת זקנד וכמ"ש רז"ל ישב אדם ולא עבר עבירה כותבין לו שכר בעושה מצוה והא קרי מצוה קלה שהיא בכונס לכד • והחמורה היא קיום מצות עשה • ועל זה אמר והיו זהיר במצוה קלה כבחמורה וכו' •

ב יפה ת"ת עם דרך ארץ וכו' הנמ"י פ"ג דתלמוד תורה ותוספות ישנים בסוף יומא כתבו משם ר"ת דדרך ארץ עיקר דכל מקום שאוכה עם הוא העיקר ומייתי' שהיה לדבריו ע"ש ולכאורה לפי דברי ר"ת הוא דבר זר דקרי לדרך ארץ עיקר והתורה טפלה • ואפשר לומר דרך דרש במ"ש חכמי המוסר דאף כשאדם עסוק במלאכתו יזהרר בתורה דאבוי מנבא ואבולי מנלא בעידנא דעסיק בה וז"ל יפה ת"ת עם דרך ארץ כלומר אף בשעת המלאכה שקבעת להתפרנס שבאותה שעה דדרך ארץ היא עיקר דבהנה מיניעו וכל תורה שאין עמה מלאכה וכו' ובאותה שעה דקביע לך לדרך ארץ אף שאינו חיוב בעת שהיה לעסוק בתורה שכבר יצאת יח כיום שהוא ואתה טעם בתורה והן צתה עת קבוע למלאכה • מ"מ יפה תלמוד תורה ויפה לך אף כדרךך ארץ עיק' בשעה שהיא יפה אף נעים כי לא תעזוב התורה שאף אם עסקת בדרך ארץ לחיות נפש יפה הוא שתהרהר בתורה ולא תאוס שאתה שייב לעסוק גם בעת שהיא בתורה לא כי אל"א יפה הוא לכד והטעם שגיב' שניהם משכחת עון כלומר אני ירא אחר התורה בעידנא דלא עסיק בה לא מנלא מזהיר כראשית דבא פ' שיה כוונת א"כ שמה כעשותך מלאכה דוח יעלה עליך ויעשה ברעתך

פרק שני

ק

כדעתך הרכוח רעות לטעתא ולעתיד לכן התחכם ואף כשעת מלאכה תהרהר
 בתורה שיביעת שניהם בכת אחת הנוף במלאכה והמחשבה בתורה משכחת עון וכי
 תימא אם כל כך יש תקום לזכור חניח המלאכה לגמרי ותדיר לעסוק בתורה ללא
 וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וכנ"ר אחר מזה המלאכה וגם מזה ת"ת
 אל תכה ידך לגמרי רק תהרהר בתורה והוא יפה לך -

וכל

העמלים עם הזכור יהיו עמלים עמהם לש"ש וכו' - לפי פירוש רבינו
 עובדיש שפירש עוסקים עם הזכור לתת צדקה אפשר לפרש כמ"ש הטור
 דשכר המעשה כעושה ומקשים דפ"ק דכתרא אמרו גדול המעשה יותר מן העושה
 ויש מתרצים דהוא כשהמעשה הוא עושה מצד משלו ומעשה אחרים או שגרו גדול
 יותר מהעושה אבל הטור איירי כשהוא מעשה לכד וכספו לא כתן וז"ל וכל העמלים
 עם הזכור לעשות שיתנו צדקה יהיו עמלים עמהם כלומר גם הם יתנו חלקם וזהו
 עמלים עמהם - וכי תימא הרי יש בידינו שר המעשה שהוא יותר גדול מן העושה
 ולמה צריכי' גם אנו לתת לז"א תדעו ואתם על הצטוי מעלה אני בלוי עשיתם דהיינו
 שכר המעשה כעושה כמ"ש הטור לכך אכתי מצוה אתכם שתתנו משלכם ועתה יגדל
 כא כח שכרכם יותר מן העושה -

ולפי

מה שפירש הרמב"ם דאם כתבולו מעשי' איזה מצוה וכו' אפשר להרחיב
 הענין כמ"ש הרב פרישה כ"ד סימן שט"א דהעוסק בצרכי צבור כשעת
 תפלה ועבר זמן תפלה לא יתפלל תשלומין והגם שהרב ט"ז שם ובא"ח סי' ק"ח סבר
 עליה השלם ומש"ל ע"אייאש כמ" לחס יהודים ספ"ג דתפלה מסכים הולך עם הרב
 ט"ז - הרואה יראה שדברי הרב פרישה עיקר וכ"כ הש"ך בנקודות הכסף - וז"ל וכל
 העמלים וכו' ושמו תפקק כי אתה מאבד תפלה וליתיש בתשלומין כסדרת הרב
 פרישה והרב נקודות הכסף לז"א אל תחשו ואתם מעלה אני עליכם כאלו עשיתם
 אותה מצוה ותפלה שאכתתם כמ"ש הרמב"ם -

ויפה

ת"ת עם דרך ארץ פירשתי בענינותי בחסדי אבות דהכונה להרהר
 בתורה בעוסקו במלאכה ושם פירשתי כרכא פ"ה היה נוטל ואפשר
 לפרש כדעת רב יוסף דתורה גם בעידנא דלא עסיק אזולי מצלא מוצהר ומצאתי
 בילקוט כל דנקיט כרב יוסף ושם כאתר דרואב ואחיתופל עסקי שלא לשמה דהיינו
 מה שהקשה לו רכא ובהכי כתושב - וכפ"ז יש לפרש יפה ת"ת יפה דייקא דין הוא
 הד"ר לכד כי אפילו בעידנא דלא עסיק אזולי מצלא מוצהר אלא שהוא יפה דאע"ג
 דמצהר לא מצי להכשילו ת"מ מעלה על לבו הרהורים אבל יביעת שניהם משכחת
 עון וליכא תרהורים -

פרק שני

הו זהירין ברשות וכו' משום שהפליג בעמולים עם הצבור שזכות אבותם וכו' לזה הוצרך לומר הו זהירין ברשות כלומר אף שזכות אבות עמכם אין סומכים על הכס עם הרשות והו זהירין היטב לכל תלכדו מפני שמדת הרשות היא שאין מקרבין וכו' וא"כ זהו הטבע וקרוב הוא לשכיח הוקא ומאחר שכן נרכיב אתם להזהר ולא תסמכו אזכותא דרכים ולעשות כס.

ד עשה רצונו כרצונך וכו' פירש מ"ה אלהה לפי שיש מצות שהשכל מחייבם ל"א שגם בעשותו אחת מהנה אל יעשה כי אם לקיים גזרתו יתברך ו"ש עשה רצונו כלומר עשה המצוות לפי שהם רצונו ואף אם הוא כרצונך שהשכל מחייבם וכוה יהיה לך כשכליות שכר כחקים והוא אומרו כדי שיעשה רצונך שיעלה עליך המצות שהם רצונך והשכל מחייבם כרצונו כאלו הם חקים שהם רצונו דוקא וזה כמ"ע . וגם במצות ל"ת בטל רצונך וכו' כלומר אם תמנע מלרצוה ולגנוב אל תא תמנע ותבטל מהם מצד שהוא רצונך לבטלם שהשכל מחייבם רק תבטלם מפני רצונו לקיים גזרתו כדי שיבטל רצון אחרים שרצונם להרע לך לעשות רצונך.

ואל תאמן בעצמך עד יום מותך אפשר דהכונה כלפי שא"ל ביומא דך ל"ת כיון שעברו רוב שנותיו של אדם ולא חטא טוב אינו חוטא ל"א אל תאמן בעצמך אף אם עברו רוב שנים והגעית לזקנה ולא חטאת אכתי אל תאמן כי כמה תשובות ברבר . חדא דהא דאמרינן כיון שעברו ברוב בני אדם מיירי ואם כן חיישינן למיעושא ודילמא אתה תהיה מן המיעוט . ותו מן זה אמר שלא חטאת זאת לפנים כמה זמני ונעלם דבר . והכנה חובי הן הכה בעוכריך ותכשל בסוף ימך . ותו דהא רביון שעברו רוב שנותיו יתכן דאיירי כי לא חטא מצד עצמו אך אי מה שלא חטא הוא מסיבת אכיו או רבו או חביריו וכיוצא ליתיה בכלל . ושלישה אלה רמוזים באומרו ואל תאמן בעצמך פי' ל תאמן שלא חטאת כי דילמא חטאת . ועוד בעצמך מן יודע אם זה שלא חטאת היה מפאת עצמך או מאחרים . ועוד בעצמך דילמא אין אתה מן הרוב .

ה ובמקום שאין אנשים השתדל להיות איש פירש בס' בכין יהושע בהקדמתו משם רבו הרכ החסיד כמהר"ר משה זרח איירלין זל שהכונה שתעשה איזה מעשה שיעל כך יהיה אחר איש ולכן דקרק ואמר להיות איש פועל יוצא ולא אמר השתדל שתהיה אתה איש אלא הכונה שיעל מעשיך יקראו אחרים ומתוך זה יבא להיות איש חכם והביא משל על זה יב' ש באורך .

והנה ראיתי בס' סדר הרורות דף קמ"ג ע"ד דאסהיא דאמרינן בס"פ הרויאה דאמר כר קפרא באתרא דלית גבר תמן הוי גבר ואמר אבוי ש"מ באתר' ראיתי גבר תמן לא תיהו גבר הקשה דאמאי לא דיין אבוי ממשתכנו דתכן ובמקום שאין

שאין אנשים השתדל להיות איש ולימא אמר אביו ש"מ וכו' וס' טנ"ה שהזכיר סס
 אין עמדי. ולי הדל ל"ק דאפשר לומר דאי ממהכ"י הוה אמינא דבמקום שאין אנשי
 השתדל אבל במקום שיש אנשים לא תשתדל אך כלי השתדלות יכול אבל מבר קפרא
 משמע דבאפרא דרית גבר תמן לא תיהוי גבר בשום אופן. וגם יש לרחות דבמקום
 אנשים תרי לא אבל מבר קפרא מוכח שפיר דבאפרא דרית גבר אפי' אחד לא תיהוי
 גבר. והגם דיט לחד ולטעון בזה מ"מ מבר קפרא יליף שפיר תוכח"ת מבלה.
 ועיין מאי דכתיבנא בעניותן בקונטרס פ"ח עינים סס. ועוד יש לומר לקושיא
 הכו' דאי ממשנתנו הו"א משנת הסוידים היא אבל בר קפרא משמע ליה לאבוי דרינא
 קמשתעי ודוק.

ו **ראף** הוא ראה גלגלת אחת שרפה על פני המים וכו'. הרב יצחק ז"ל במ'
 עץ אבות בפירושו פירשה בסוד הגלגול עיין דבריו בספרו באור'
 וכפתח עינים הבאתי מה שפירשו מה רבינו הארי ז"ל ע"ש והוא בשער מאמרי
 רז"ל.

ו מרבה תורה מרבה חיים וכו'. אפשר לחד לישנא דרש"י בשבת דף ס"ג במש"ל
 למימינים בה אורח ימים איכא וכ"ש עושר וכבוד דלמימינים בה עוסקים בתורה
 לשמה ואף שאין יגיעם בלימודם ולפ"י היגיעים בלימודם וטורחים בעיניהם להוליד
 קושי והוי ושינוי מעלי והינא פשיטא דאין הקב"ה מקפח שיהיה ויש להם יתרון
 הכשר. וז"ל מרבה תורה בלימוד בעלמא גרסה נפשו לתאבה מרבה חיים האורך ימים
 בימינה לעוסק לשמה. ואם מרבה חכמה שמוסיף על רוב הלימוד ביגיעה רבה
 מאהבה אשר אהבה וזה למעלה אחרת דמרבה ישיבה וזה בגירסת רבינו עובדיה -
אמנם יש גירסא אחרת והביאה רבינו עובדיה כמי מרבה ישיבה מרבה חכמה
 וצריך להבין במאי פליגי בעלי הגירסאות הללו דמר גרים הכי ומר
 גרים הכי.

ו **אפ"ש** לומר דפליגי בשני פירושי רש"י בעירובין דף כ"ד בני יהודה דגלו
 מסכתא בתקיימת תורתן בידן ופ"רשי דגלו מסכתא שמדקדקים
 בשמועתם ואומרים טעמם אי כמי שמלמדים לאחרים. וגירסת מרבה חכמה מרבה
 ישיבה אתיא כפירוש דגלו מסכתא שמדקדקים ויגיעים הבין שמועה בטוב טעם ועזר
 מחקיימת תורתן וז"ל מרבה חכמה שנותן טעם לדבריו ועזר מתקיימת בידו מרבה
 ישיבה שבאים אליו תלמידים מרובע כגפות והיו לטוטפות בעלי אסופות למען
 ספות פ"ה יפות מסבירות בהלכה.

ו **מאן** דגרים מרבה ישיבה מרבה חכמה מפרש כאורך פירושא דתקיימת
 תורתן על שלמדו לאחרים וז"ל מרבה ישיבה ללמד אחרים ועל ידי זה
ב **א** **י** **26** **מ** **ר**

פרק י"ג

מרכה חכמה שתקיים כידו וכשארית החכמה אצלו אמון ובמקום שאם לא למד
לאחרים מתמעטת וכשכחת חכמתו ע"י שלמד ומרכה ישיבה לא די שמתקיימת אלא
מרכה חכמה וכו' ש"ג. רבי דשכחי רבין גביה ומש"ה הלכה כמותו.

מרכה תורה מרכה חיים - אפשר במ"ש רבינו מהר"ח ז"ל והבאתיו
אני הד"ץ בדרשותי ובקובטרים פתח עינים בכדרי' דמדבר רבתי'

כטלים גורע חיוו כי כל הבל מפסיד חלק מחיוו - והתבנו בעניותנו דון מעלת
התורה כי בלמודו התורה לא סגי כי אין נברע מחיוו אלא אדרבא מוסיף ימיו ע"ש
ואפשר דהטעם כי הנשמה אשר נפחה בו יתברך כב יכול כמ"ה ויפה באפי"ן בה
נתן כח הדברי להודות לו ולשבתו ולעסוק בתורה כמ"ש מהר"מט וא"כ בשלמוד
התורה מתקיימת כונתו יתברך בנשמה שגפח באדם ולכן מצמצח הנפש ואין נברע
אלא תוסיף ימים כי לכך נוצר - לא כן בדברים בטלים עושה נגד רצונו יתברך
ביצירת הנפש ולכן נוטל חיוו - וז"ש מרכה תורה לא תימא דנברעה הנפש בהבל
אלא מרכה חיים הוא מתקן הנפש ומשלים כונתו יתברך -

ח אם למדת תורה הרבה וכו' אפשר במה שחילק מהר"ש פרימו לקושיה תוס'
גבי האומר שלע וז' ללדקה דהתנן אל תהיו כעבדים וכו' דמשנתנו בעושה
מצוה חובת גברא דכיון דבר חיובא הוא בעי ליה למעבר שלא ע"מ לקבל פרס אך
בריתא דשלע וז' ללדקה לגברא אשר דרכו להוסיף על שיעורו וכבר יצא ידי חובתו -
אינו השתא רוח נדיבה מסלקת את הדמיון של"ע המחלוקות' אמטו להבי שרי ליה
כתוספת על מנת לקבל פרס וכמ"ל בריש פרקין - והיינו דוקא כמנות זימנין
דמשכחת תוספת אבל בתורה כל מה שילמוד הוא בכלל החיוב דכתיב והיית בו
יונה ולילה ואף אם ילמוד הרבה לא שרי ע"מ לקבל פרס וז"ש אם למדת תורה הרבה
לא תימא שהוא כמנות דבתוספת שרי ע"מ לקבל פרס וכן בשלמוד הרבה תסבור
שיש תוספת ובאיוה שיעור הכראש לך תוספת הילמוד ע"מ לקבל פרס - לא כן
הדבר אלא אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך דייקא שתלמוד איוה
חלק ע"מ לקבל פרס כתוספת מצוה חדש דתלמוד תורה שאל ושאל כי לכך נוצרת
וחיובך הוא ללמוד הרבה ולא שרי ע"מ לקבל פרס ואל תחזיק טובה לעצמך -

וראיתי לכתוב כאן אשר מצאתי במכתב לכהמ"ר חיים סאראבוסי מכבי בנין
של הגאון הקדוש מהר"ר יוסף סאראבוסי בעל הסם מגרוס סיסיליא
דכו של הרבה ז"ל פירשו הרשונים דמ"ש אם למדת תורה הרבה וכו' שר"ל אל
תחזיק טובה לעצמך באומדן שלכך נוצרת וכבר יצאת ידי חובתך במה שבייב
היגידה האלהית בביראתך אל תאמר כן כי דיע לך שעבודת ה' יתברך לא ידע אנוש
ערכה ואין לה תכלית ושעמתי מפי הרב הגדול מרן מהר"ר אברהם סכנדרי ששמע

חפזי סופרים איש חפזי איש חפזי הרמב"ם שאדם גדול לא היה רוצה לקרות וירוי יום
 הרפורים כי יודע בעצמו שלא עשה דבר עבירה ולמה ידבר שקרים לפניו יתברך
 והוא חותמו אמת והשיבו הרמב"ם אליו ידעת אתה הנלכב כמה חומר עבודת ה'
 יתעלה וכמה צריך לעבוד האלוה הזה והיית מקיף העבודה הראויה והמזכרת
 לארון הזה היית יודע כדאי שאין כל יום שאין אתה עושה כל האמור בוידוי ועוד
 כוסף כהנה וכהנה וכל אדם כדון לפי גודל חכמתו שהרי מצינו שדוד המלך ע"ה
 ככתב עליו עון א"א וסיא היתה מגורסת מאוריה ועון שהינתו ואף כי היה חייב
 מיתה ועון ביצית של המלך שאול אף כי היה רודפו והיה חייב מדין מתורת וכן כל
 כיוצא בזה לפי מה שהוא האדם כן משפטו ושאלתו ואף על דבר זה מדברת עתיד
 אתה ליתן את הדין עכ"ל. ומאד יחרד האיש וילפת וכמסתרים תבכה נפשו בהגלות
 בגלות אמרי קדוש אבי התעורר הרמב"ם הללו כי אש יבאש מחשבו"ן נפש אדם אז
 יכנע לכבו וכמדינות יאכה לבקש רחמי שמים הרחמים והסליחות כי אל רחום הוא.
 וכענין הוידוים כבר בודע מ"ש גורי האר"ז ז"ל.

אם יהיו כל חממי ישראל בכף מאזנים וכו' אבא שאול וכו' אפשר דפליגי
 כפולגתא או סיני עדיף או עוקר הרים עדיף ות"ק סבר סיני עדיף דהכל
 צריכינן למארי חיטוי ולכך אמר דרבי אליעזר בן הורקנוס דהוה סיני וכו' מ"ש פ' ד'
 מיתות שהרבה תורה למד מדכותיו ולא אמר דבר שלא שופי חפז רבו מעולם והוא
 בוד סיד שאינו מאכר טיפה הוא מכריע לכלהו דבכין דסיני עדיף - ואבא שאול סבר
 דעוקר הרים עדיף מסיני ורבי אלעזר בן ערך הוא מעיין הגמ' גבר שהוא מפולג
 ועוקר הרים ולכך הוא מכריע - טוב ראיתי סגן פירש בס' ישרש יעקב דף קל"ט
 ע"כ.

ורבינו עובדיה כתב ששניהם אמת ולא כחלק אבא שאול על ת"ק דלענין
 הבקיות והזכרון רבי אליעזר מכריע ולענין החריפות והשלפול רבי
 אלעזר בן ערך מכריע ולפי זה אפשר לומר במ"ס בסוף הוריות דיתבי אמוראי
 ואמרי כל מאן דאמר מילתא ולא מפריך ליהוי רישא ודק' הרב באר שבע בתוספות
 דהא קול סיני עדיף ולק"מ דכבר כתבו הרמ"ה והר"ש דהיו צריכים למנות ראש
 לאותה שנה לבר דרי שיטתה להם זיסדר להם משניות ובריותיהם והם יקשו לנו הוא
 יתרו וז"ל לעולם דסיני עדיף למנותו ראש על ארץ לעולם - ואולם הני אמוראי
 קברחי דבכין ולהסיא שעתא קאמרי ות"מ מצינו דבגמא דלפעמים עוקר הרים יגדל
 מעלתו בעת מן השמים ולזה ר'בז קאמר תרתייהו כי יש שעה שגדלה מעלת עוקר
 הרים ובזה למעלה לעילא קול מעין דבגמא דהסיא אמוראי הני' דאמרי מאן דאמר
 שילתא ולא מפריך ליהוי רישא ולפעמים מי שהוא סיני הוה מסדר מערכה גדולה

פרק י"ג

מכמה הלכות ושמועיה ובא רעהו עוקר הרים ומקשה ומתריץ ומקוי אוחמתות ותפיל
 דינא נבר אשר חשב מי שהוא סיני וכיוצא וכלפי זה כתן השבח לר"א בן ערך .
 אבל להיות שדבר זה הוא אקראי ודרך עראי לכן ת"ק לא נקט אלא מ"ש ריב"ז על
 רבי אליעזר שהיה סיני דזה שבח מתמיד וסיני עדיף למנותו ראש בקביעות והגם
 דר"בן גופיה אמרה לר"א ז' ערך כמו אינו בקביעות כמוכר .

ואפ"ר דכותת ת"ק בשם ריב"ז דשיבח לר"א אליעזר היינו משום דכלהו רבנן
 אמרי מפי השמועה ואמרי כמו מדכפשייהו אבל ר' אליעזר כל דבריו
 הם מפי השמועה ואינו מאבד טיפה ויש לו זכרון גדול ולכן הוא תכריע כי דבריו
 הם דבריו רבו על כן גדל על כל חכמי ישראל .

א"נ אפשר בסדרת הגאון דהביא הרמב"ן פרק זה כורר רחא גדול הדור זירף
 עמו שנים ברין אחד ונחלקו עליו הגדול יכול לעשות כדעתו כי חכמתו
 גדולה תכריע לדעות השנים אחרים ולא אמרו כן אחרים רבים אלא היבא רבי הדני
 כינהו וז"ש ריב"ז אם ישו כל חכמי ישראל בכף מאזנים ור' אליעזר בן הורקנוס בכף
 שניה והוא חולק עליהם הוא מכריע והלכה כמותו דיריעתו משויא ליה רבים והם
 כטיילי גביה . וכיוצא אחר אבא שאלו לבבי ר"א ז' ערך . ואפשר דמשו"ה ר' אליעזר
 כחלק עם רבים בתכורו של עכנאי דגם בזה ארביה סתף כי הוא אמר שהוא מכריע
 ולא חשיבי גביה . ואפשר שום כזאת הבת קול שאמר דהלכה כרבי אליעזר בכל
 מקום דייקא כלומר בין איבא בהדיה רבנן ואינו יחיד בין שכלם חולקים עליו והוא
 באחר הלכה כמותו כי רבה חכמתו והוא מכריע .

והוא היה מוכה שבתן וכו' . כתבתי בענייני כפתח עינים דכיון דמוכח
 שבתן בפניהם לכך אמר תקצת שבתח . והקשו לי דאם הוא בפניהם
 אמאי הוצרך הסמ"ג לומר שלא היו שם שוכאיה ת"ל דבפניהם ליבא למיחש שירבד
 בגנותו ומותר לשבחן אפילו בפני שוכאיו עכ"ד . ואני בעניי אחרתי דהיא הנח"ה
 שזכרת דגם בפניו אין לספר בשבחן בפני שוכאיו דיכול לבא לידי גנותו וכן מתבאר
 מדברי הרב מופת הדור מהר"ם אלפאנדראי ז"ל כס' הבהיר אש דת פ' יתרו דף כ"ג
 סוף ע"א .

ט שירבך בה האדם . פירש מזה חסד לאברהם ז"לה לפי שהאדם כאמר על השכל
 ועל החומר ירד ואם ילך הרוד אחר העיון יחרב החומר ואם ילך אחר תאוות
 ובפניות יחרב השכל אלא צריך לברר הדרך הטובה לשניהם וכו' ידבק האדם פי'
 שירבךו חלקי האדם השכל והחומר שיעל שם שניהם נק' אדם .
הלוח ואינו מטלם והו' פירש חז"ה הכו' שמעיה שלוח כונתו שלא ישלם וז"ש
 לוח רשע בשכונתו לא ישלם ולזה הוא רשע . וא"ת אסור ללוות
 למכיר

לחכירו לפי משום ולפני עור לזא וזריק חונן וכותן משעת הלואה יתן לו בתורת מתנה :

וכל דבריהם כגחלי אש . אפשר לומר דאפילו שיחת חכמים ומשליהם והרחבת העניינים אשר ממתקים דבריהם להכניסם בלב הסמוך הישראלני הכל חשוב כתורה עצמה וזש וכל דבריהם כגחלי אש הכל לאתויי מיה שזראה לכאורה שהם כמילי דעלמא דרך שיחה או שמדברים בחכמות העולם שמענה ואתה דע לך כי כל דבריהם כגחלי אש כלומר כגופי הלכות שהם עיקר התורה שמשלה לאש וגחלי אש הם עיקר האש וזש שכל דבריהם כגופי התורה .

א עין הרע וכו' יש להבין מ"ט דלל בכל מקום שדיברו בעין הרע נקטי בלשונם לשון הזהב עין הרע ולא אמרו עינים רעות ומנאתי להגאון מאר"ר כפתלי כ"ץ בשיטתו לברכות דף מ"ז ע"ג שכתב דהנותן עין הרע לא יתכן אם לא שיסבור עין אחד ויכוין להטיל עין הרע באחד כי בהיותו כשני עינים הוא צלם אלהים ואינו שולט אך כשאומר עין אחת מתלבש בסט"א ושולט עין הרע והת"ר . ובהכי ניחא לשון רבותינו ז"ל דנקטי עין הרע כי לא יחול עין הרע כי אם בעין אחד שמתלבש בסט"א ולכן קפדי רז"ל לומר עין הרע צינא ביטא וקרא הכי כתיב בן פורת עלי עין . משום דעין הרע מוכרח שיהיה בעין אחד ונקטי גם לענין הטובה עין טובה ולישנא דקרא בני טוב עין הוא יבורך וגם א"ל כל הנותן בעין יפה הוא כותן ויש טעם בדבר עד"ה . וכן הקדמה הנו"א אפשר דזה רמז התבא עין הרע וכוונן דמתלבש בסט"א כדי שיפול פעולת עין הרע מזה כמשך דמתלבש בו ינה"ר שהוא שסט"א שהוא בעצמו השתדל בזה שלא להיות בצלם אלהים ולהתלבש בסט"א ומוזה כמשך שגאת הבריות שהם בצלם אלהים וסטררא דקדושה כי הוא אין לו צלם אלהים וע"כ כמשך השגחה לבריות שהם בצלם אלהים ותחת שלש אלה יבא מן העולם . וגם שכל אחת דאפיק משמע מוציא אותו מן העולם . מ"מ הנה נכון סדר התבא דעין הרע אב הטומאה ושתיים אלה תולדותיו והם בסדרן .

א"ן אפשר כמ"ש חכמי המוסר דכאת' ברית בעינים וברית המעור וברית הלשון והפגום בהם עון פלילי וסימניד נפש כי תמצול מע"ל . וזש עין הרע דפגום בעינים רעות ומפר ברית העינים ומוזה כמשך ז"הר לפגום ברית המעור כמ"ש בסוטה דף ח' גמירי אין ז"הר שולט אלא כמה שציניו רואות ומוזה כמשך לפגום ברית הלשון ושגאת הבריות על לשון הרע וכיוצא דברית הלשון וברית המעור מכוונים ותלויים זה בזה וע"ז מוציאין אותו מן העולם .

יב התקן עצמוך ללמוד תורה . אפשר דהסוכה על דרך הבון לקראת אלסוך ישראל אלא ילמוד בקלות ראש ערום ויחף שלא בדרך כבוד כי התורה היא קדש ולומד לעשות

פרק שני

לפנות כ"ר ליוצרו ל"א התקן עצמך פי' התקן גופך ובגדיך ללמוד תורה כצורך
לפני המלך ועוסק בכסויו

א"נ אפשר התקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך הכונה כי כל חכם קבל
חלקו מסיני ולכן אף חכם גדול צריך ללמוד מחכמים אחרים שיש דברים
שזכו בהם אותם החכמים כי הם חלקם שקבלו מסיני וז"ל התקן וכו' ללמוד מאחרים
אף שאתה חכם גדול שאינה ירושה לך לברך כי כל אחד קבל חלקו וצריך אתה
ללמוד ממנו :

ו **וכל** מעשיך יהיו לשם שמים כימי נעוריי פירשתי לשם מלכות כבוד ויעש
דוד שם שמים כבוד ואתה תשמע השמים והכונה ליחד קב"ה
ושכינותיה וזהו לשם שמים קודשא בריך הוא ושכינותיה ועתה ראיתי שאמרו באבות
דר' נתן פי' וכל מעשיך יהיו לשם שמים לשם תורה כד"א בכל דרכיך דעהו ואפשר
שזה המכוון ומפרש לשם תורה ליחד לשם ה' עם תורה ז"ל ומייתי קרא בכל דרכיך
דעהו שיכוין לימוד כבוד וידע אדם וזהו ד"ע ה"ו והרי הוא כמבוא"ר ואפשר לרמוז
דע הוא אותיות ער והוא ת"ת ה"ו מלכות יסוד :

יג א תעש תפלתך קבע וכו'. פירש מ"ה שהזכיר שתמיד יעשה נסח חדש בתפלה
ולא יעשה נסח קבוע בתפלה שבזה תהיה שגורה בפיו ואומרה בלא כונה
אלא רחמים ותחנונים לפני המקום שכל יום יעשה נסח חדש מתחנונים וכו'
יעורר הכונה בתפלה עכ"ר. וכו' ראיתי בספרי המוסר שהזכירו על זה שכל יום
יוסיף בשומע תפלה לשאול ברכיו בכל יום בנסח מחדש לעורר הכונה וכדברי מ"ה
ז"לה :

ולפי זה אפשר לפרש משנתנו באופן זה הוי זהיר בק"ש ותפלה של חובה
ובשאתה מתפלל דייקא פי' בשאתה מתפלל על ענייך א תעשה תפלתך
דייקא כלומר תפלתך הפרטית שאתה מתפלל לצורךך והיינו תפלתך הכובעת לך
לכרך אל תעשהו קבוע בנסח קבוע כל יום וכו' כמו שפירש מ"ה ז"לה :

יד **ר'** אלעזר אומר הוי שקוד ללמוד תורה יש לדקדק דהו"ל הוי שקוד
בתורה אי כתי הוי שקוד בתלמוד הוראי ואפשר דרמוז שיהיה מהיר
ויהיה בעיניו צדיק לא למד ועשה הוא רוצה ללמוד תורה וזהו שאמר ללמוד תורה
שיהיה בעיניו לא ועשה רוצה ללמוד ובחשק זה בודיות יצליח בלימודו. ולפי האמת
ארוכה מאד ומה ומה שהרבה ללמוד כלפי מה שיש ללמוד צדיק הוי כאילו לא
למד. ואמר ודע מה שתשיב לאפיקורוס כי צריך גי' עשה פרטית בהשיבו לאפיקורוס
שיטעים הדברים שיבטלו באזניו. ויהיה נסח בדבורו שלא יהיה נסח דפקד טפי
ואמר ודע לפני מי אתה עמל לומר שיהיה כבוד לעול וכחומר למשאי בכל כחו ומי

פרק שני

קד

הוא בעל מלאכתך • המכיר במחשבותיך ותנועתך ומשאלך ועמלך כי כוחן לכות
 וכלית הוא • ומענותותו אעפ"י כי הוא עשך ויכוונך מבטן לעבד לו ישלם לך
 טהרך כאלו הוא חייב כמ"ש פ' הירוע דישלם משמע מן הדין וכל זה מוכח רחמיו •
 טו ר' טרפון אומר היום קצר וכו' אפשר כמ"ש המפרשים דהעדרה ע"י
 הדחק יש מי שאומר דהוי לעצמה • וכתב הרמ"ש דעל ידי הדחק
 היינו שנוטה כלילה • וגם איכא למ"ד דאם עשתה שנים ג' מלאכות בבת אחת אף
 למ"ד דהעדרה ע"י הדחק לבעל כב' מלאכות הוי לעצמה • ואחכמו יש לנו עמו
 יתברך כב' יכול כדון אשה לבעלה ויש ס"ד דהעדרה ע"י הדחק לעצמינו וכ"ש אם
 עשתה כ' או ג' מלאכות וכמו שכתבנו בקונטרס ראש דור פ' בראשית בראשון •
 ולאפקי זה בא ר' טרפון ואמר היום קצר והמלאכה מרובה והפועלים עצלים וליכא
 העדרה כי לא יצאו ידי חובתם לפי מהות המלאכה וקוצר הזמן וליכא העדרה • ואף
 שיעשה כ' וג' מלאכות בבת א' הורא אמי עליהם והפועלים עצלים • ועבד' ממדת
 רחמיו והשבר הרבה אף דליכא העדרה הנה שברו אהו • וכי תימא על כל פנים
 לימוד הלילה הוא העדרה לז"א ובעל הכית דוחק וקבית בו יומם ולילה כמ"ש רבינו
 עובדיה • וה"ל אין כאן העדרה • והשבר הרבה כאלו הדין הוא שהוא לעצמה •
 טז אם למדת תורה הרבה כותבין לך שבר הרבה וכו' ודע מתן שרין של דריקים
 וכו' • אפשר לפרש על דרך שאמרו בכרכות דף ה' מדת' בשר ודם מוכר עובד
 ולוקח שמח אבל הקב"ה נתן הנורה לישראל ושמח ופירש מהרש"א בחידושי אגדות
 דהקב"ה משוי' להו לישראל לוקח דלוקח שמח ולגבי דידים שוייה כפשיה כותן דכותן
 בעין יפה הוא כותן ע"ש • ואפשר דכיוצא בזה לעבין שאבר ללדריקי שוי' אנפשיהו
 כפועל דפועל שמח דנהנה מיגיעו ולגבי דידים כותן דבעין יפה הוא כותן וז"ש
 אם למדת תורה הרבה בחשק כמותן כלוקח שהוא שמח דלגבי דידך לוקח אתה •
 כותבין לך שבר הרבה דהקב"ה כב' יכול שוייה כפשיה כותן בעין יפה וזהו כותבין לך
 שבר הרבה • וכי תימא איכא טיבותא בכותן אבל המקבל אינו שמח במתנה כמו
 ששמח הפועל בשכר פעולתו לז"א ונאמן בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך כי
 הוא אל אמוכס משלם לך כפועל שיהיה שמח כפועל המקבל שכרו • רק שהשכר
 הוא כמותן בעין יפה וז"ש ודע מתן שכרן של דריקים דהשכר כקרא מתן שכר דלגבי
 דידים שוייה כמותן בעין יפה וזהו מתן • וכרי שתהיה שמח שוייה שבר כפועל
 השמח כקבלת שכרו וזהו מתן שכרן תרתי לטיבותא מצדן רובמת התורה כי אמר
 אלתים שתהיה לקיחה לדין וכתובה לדידה כמ"ש מהרש"א כן הדבר הזה שכר
 לגבי דידך ומתנה לגבי דידים כי כן דרכו לעשות חסד :

פרק שלישי

א הסתכל

בנ"דברים וכו'. המפרשים פירשו לישב מאי דתנא והדר מפרש
 שכיוון התנא על שלשה דברים אחרים המנוגעים לכמה וכו' וכו'
 להסתכל בהם והם הם המי מילי עצמם מאין באת בשמתך אלהים חכ"ה המכסה
 שכבוד ואין ראוי לחלק אלוה כי יחטא ואשם. ולאן אתה הולך אל המקום אשר היה
 אם אל"ו בהלוננו ונטה את שפיריו לאור באור החיים ואין למנוע חזרת השמחה
 אל בית אביה א הקדש ענימה בכללך חטא. ולפני מי אתה עתיד ליתן דין ומשכון
 כי להעלות הכשמה מעלה רמה ונשגבה היא שנותנת דינא רבא ודינא זוטא אפי'
 על הקלות כי הקב"ה מדרקק עם חסידיו. ועוד שלשה לזר הגוף לבדיעותא מאין
 באת מטפה סרוחה וכו' אלו דבריהם:

ואפי"ר

להרחיב הענין במש"ל שאדם נכבד אחרון למעשה בראשית אדם
 תזוז דעתו אומרים לו יתוש קדמך ואם אינו מזיח דעתו אומרים לו
 אתה קדמת למעשה בראשית שנסמתו נכבדת ביום ראשון שנאמר ורוח אלהים
 מרחפת. ופירשו המפרשים כי הן האדם בעוסקו בתורה ובמדות יכול לצעות
 החומר כורה זה חומר"ר בקדש ואז גופו טהור כפשו הוא וקדם להכל. ואם נטה
 להכלי העולם יכול לצעות כורה שרלה קב"ק ומתוך חומר"ו מקלקלת את הכורה כי
 נפש הוא חוכל מטיילין אותו לחומר"ו ואז אל יתוש קדמך כי גם ככל הש"ן איכא
 נפש הבחמית וקדמוך זהו עיקר כונת דבריהם. וזאת תיתה לי כונת אומרך אל ואותי
 השלכת אחרי גויך א תקרי גויך לא באיך לאחר שנתבאה זה מקבל עליו עול מלכות
 שמים. ויש לדרקק מאי אולמיה לומר א תקרי אמו מקרא כתוב אי אפשר לאומרו זיל
 קרי בי רב קורין ומקריין דברים ככתבן קראו אם אחרי גויך וזו חקירה כוללת בכל
 אל תקרי שאמרו אל. וכבר רבות יכו המפרשים איש איש מקומו רוח חמיה כוחה חן
 הבא בירו לקוטב דרוש אל המקום אשר עמד שם עומד עליו ומבאר"ו והכיחן
 יתם. אף אכן בעמיותן אימא מילתא בתאי דקמן. כי הנה האדם שכיחי גביה
 הני כי תרי זיבורא ועקרבה הא גופא קשיא לנפש חיה ושתי דרכים לפניו אי בעי
 נפשו חביבה עליו וכל מעייניו הוא כושא את נפשו והשביע בהצחחות חומר"ר שבו עדי
 עשותו החומר כורה והבש"ם חלף הליך ואי בעי נפשו עליו תהב"ל הואיל הליך אחר
 הש"ם ונורם לבלות היה להם לחומר"ר. והא גברא דאזיל לחומר"א וכל יצר
 מחשבו בתאוות גופניו לכו גם בו כי באה גאה כמשפט לאוהבי עיני הגוף הנגוף
 דאלו שפיל ואזיל ואדם לו זכר הימות גבר ותקות הכוש רמה לא היה עיקרו בתאוות
 גופניות והשתא קרא דכתוב אחרי גויך היינו כי הולך הוא אחרי הגוף ואין יתכן
 ללכת אחרי הגוף אם לא שהוא מתבאה ואינו חושב סוף אדם והוא שאמר אל תקרי
 גויך אלא באיך כלומר אין אתה יכול לקרות גויך שהולך אחר הגוף עדי אשר תקרא

פרק שלישי

קה

באיך שהוא גאה ובאזן ואחר זה ואל קרי גויך כי זה מבחן הולך אחר הגוף מלא
גאון התאווה תאוות בופניות ורא היא תברתיה אחר שנתגאה זה באכילה ושתייה
והלך אחר הגוף מקבל מלכות שמים שהוא לפעולת אדם הולך אחר הנשמה והוא
תרתיו דסתרו ורוח שטות :

וכל

קבל דנא כיוון התנא עקבוא בן מהללאל והן בפיו תוכחות מוסר הסתכל
בשלושה דברים ואי אתה בא לידי עבירה מאין באת ולאן אתה הולך וכו'
כלומר אם זכית ועשית החומר צורה היאמר חומ"ר ליוצר"ו בעל כפס אמי צורה כתוך
צורה קורא אמי עליוך דרך נסתר בכל עינוי נפשך הנזכרים והנסתרים מפניך מאין
באת ולאן אתה הולך וכו' בהעלם והכונת מאין באת מוסא הכבוד ולאן אתה הולך
בצדור החיים ולפני מ"ה אתה עתיד ליתן דין וחשבון מי דייקא כהלכת בודרין בני
העולם הבא עלמא דהתי תדיר כי זכית וגם גופך כנפשך שבעך האונס אם לא
זכית ועשית הצורה חומר אומרים לך בפרהסיא וואין באת מפני סרוחה וכו' שיוהר
על פי מדותיו ללכת אחר תראה עינוי ויקבר שם בקברות התאווה וזאת העצם
היעוזה כי ממך הכל ובירך להרע או להטיב לעשות הצורה חומר או החומר צורה
וכיון שכן השתכונן והשתכונן עמוד והשתכונן מה יתאונן באשר קוין"ג כבוד מתרונן
הסתכל בשלושה דברים יפה ופה ואי אתה בא לידי עבירה ובחמת בחיים :

והסתכל

בשלושה דברים ואי אתה בא לידי עבירה פי' שלא יבא אפי'
לסרטורי עבירה וירחיק עצמו שלא לבא אפי' לדבר אשר
ממנו יושך העבירה ויפחד תאר וז"ש לידי עבירה ומכ"ש שלא יבא לעבירה עצמה
וצריך להסתכל בג' אלה כאחד במעמד שלשתן תמיד מאין באת ולאן אתה הולך
ולפני מי אתה עתיד וכו' ולהכי נקטינהו בקצרה שיהיו חמי' תלת בגד עינוי תמיד
מאין ולאן ולפני וכו' והדר מפרש טע"ס כעיקר טיפה עפר מלך :

ולפי

דרך הראשונים שהבאתי אי עניי בחסדי אבות דנקט ברישא ב' לה בסתם
בגד הנשמה : ושוב מפרש הב' בגד הגוף אפשר עוד להרחיב הדברים
דלכך אמר דע מאין באת כלשון ידיעה כי בדור העלבים הפריד הקב"ה כל הנשמות
הטהורות כאוור אחד כמ"ש במ"א משם מזה"ל ומחכב הנשמות אבל מחכב האורות
כמ"ש מהרמ"ו ז"ל וז"ש דע מאין באת שים לכך לדעת מאין באת ממחכב הנשמות
ומאוור המיוחד לטהורות ולאן אתה הולך שאם זכית תהיה במדרגת גוהרקא
דר' חייא דמנפשי סליק זכית כמ"ש פ' הפועלים דף פ"ה ע"ב והוא אתה הולך
מעצמך ולפני מי אתה וכו' דאפשר שתזכה למדרגת חיי העוה"ב כמ"ש רבינו
האר"י ז"ל והוא לפני מ"ע ד שכתב רבינו האר"י ז"ל בסוד לפני מ"ה אתה מתפללים
והדר מפרש לאן אתה הולך למקום עפר כי מיום הולדו נכב כדרך ללכת וכו"ש כי

פרק שלישי

הח

הולך האדם אל בית עולמו הולך בהוה : אשר יעשה

ב שנים שיושכין ואין ביניהם דברי תורה וכו' יש להעיר על שניו לשון התפארה
דברי תרי קטט ואין ביניהם דברי תורה • ובאחד קטט יושב ועוסק בתורה •
ותו אם אין ביניהם דברי תורה ואינם מדברים דיבור אסור או שתקו יחריו למה שני
כפשיהו מושב לנים • ותו כפל הכתוב ויקשב ה' וישמע ותיסגי בהדר ויקשב או
וישמע

ואפשר בהקדים מה שפירש הרב מהר"ר יהודה שארף משם מהר"א סכנדרני
אל במ"ש פ' קנין תורה או להם לבריות מעלכונה של תורה שכל מי
שאינו עוסק בתורה קרא כוון ריש להעיר דח"ו נראה שהתורה עלכת לבני אדם
שכל מי שאינו עוסק בה קרא כוון ואין הבריות עלובין התורה דקחמי מעלכונה
של תורה ופירש הרב הנ"ל כי עלבון גדול לתורה לפי שכך היא המדה שכל מי שאינו
עוסק בתורה קרא כוון וזה כוח לו להיות כוון ושלא לעסוק בתורה וז"ל או להם
לבריות מעלכונה של תורה כי באמת יש לה עלבון גדול תדע שכל מי שהינו עוסק
בתורה קרא כוון וזה כוח ליה להיות כוון ולא לעסוק בה • היש עלבון יותר מזה
אלו דברי הרב ז"ל • ועל דרך זה אפשר לפרש במשנתנו דכיון רשנים שיושכין ויש
ביניהם דברי תורה שכינה שרונה ביניהם ותרי מכתבן מילייהו א"כ כי יתבין ואין
איש שם על לב לדברי תורה הא ודאי הם מתלוצצים בשאר גדול דהשגאת שכינה
ואשר דבריהם בספר נכתבים ולא חשיב כל זה כביניהם או מינות נזרקה בהם
להתלוצץ על החכמים שאמרו כן ואין מושב לנים גדול מזה •

ואולם באשר שרי לא מנאכונה שביא כח ווימנין דמשכחת תרי או תלת ואפי'
טובא רחשי מרחשן בעיניו פרכסתם וסחורתם וישוב ביתם ומדינתם
לכלכל את שיבתם כי היא חיותם שבתם וקיימתם בחציהם ובטירותם וכל דבריהם
נצרכים ואין דברים בטלים אלא לפכוחי צערייהו ומוסו יתובי דעתייהו אבב
ארעיהו הנה בכל כי הני מילי אם הם לפי שיעורן ולית בהו מוסו ליטכא בישא
וכיוצא אין זה מושב לנים וקרוב זה לעוסק במלאכתו ולדברים שיש בהם חיי כפש •
אזכנס אם תדקק במושב זה שהם נזהרים מכל דברים האסורים ומבקשים תיקון
בפש וביתם ומדינתם תמצא שרובו ככלו דברי תורה ויראה ומוסר ומעשיהם לשם
שמים והן הן גופי תורה אי לואת דקדק התכא בלשונו ואמר שנים שיושבים ואין
ביניהם דברי תורה ולא שנים שיושבים ואין עוסקי בתורה דלא מני למי' רשנים שאין
עוסקים בתורה הרי זה מושב לנים דהאיכא מושבות דכתב דחמלא שאין עוסקים
בתורה והן הן חיי כפש ככל אשר דברנו וכיוצא בהם • לכן דק בלשניהם ואמר ואין
ביניהם דברי תורה כלומר שכל המושב דברים בטלים שאינם נצרכים כהלכות

תלכים

כלים ומלחמותיהם איננה ואכזרייהו דאין שום תועלת ושום לתא דמנוה או תורה
 בידיהו הרי זה מושב לגים . אבל שנים שושבים בדברי העולם חיותם או שאם
 ומתנם והנהגת ביתם עירם ושאר מקומם לישר הדורים ולתקנה ההנהגת להעמיד
 הדת אף שאינם עוסקים בתורה בפרטות מ"מ יש ביניהם דברי תורה מיקרי כי כל
 הדברים לקיים מצות וגמולו חסדים עם בני ביתם וכפי עירם ולתעמידם על האמת
 ודמו למ"ש פ"ק דברכות דף ו' מהו דתימא דוכא שלמא בעלמא הוא קמ"ל דריבא
 כמי היינו תורה וה"כ כל דבריהם בהנהגת העיר ודרכי ביתם על דבר אמת היינו
 תורה ולכן דקרק ואמר יש ביניהם דברי תורה . ומייתי ראיה מהכתוב אז נדברנו
 יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ר"ל ויקשב כל הדברים ומתוכ' וישמע הסוגע
 על הדין ועל האמת ויכתב וכו' .

ענינים שיושבין ואין ביניהם דברי תורה הרי זה מושב לגים . פירושו
 הגם שאינם לגים בפועל . הוא מושב לגים וכמ"ש אוי להם לבריות
 מעלכונה של תורה שכל מי שאינו עוסק בה אפילו בשאף יחידי בקרא כזוף וכ"ש
 אם הם שנים וז"ש אוי להם לבריו' מיעוט רבים שנים שאין ביניהם דברי תורה וזהו
 עלכון לתורה . ואמר לבריות כלומר שלכך נבראו לעסוק בתורה .

ג ר"ש אומר ג' שאכלו על שלחן אחר וכו' אפשר לפרש בחקירה אחת דהוה בה
 קמאי דמינו רז"ל שיעקב ועשו חלקו העולמות עשו בטל העה"ז ויעקב העה"ב
 וכיון שיעקב נתן לעשו העה"ז וסילק עצמו מהעה"ז . א"כ אפשר מי התיר לנו זרע
 יעקב אבינו ליהנות בעה"ז אוכלים למעדנים ומרובי בגדים ודו זהב ומרביות כל
 הון יקר ונענים כי יש ויש בישראל עתיר כספין עתיר פומבי מטלטלי אגב וקרקעי
 וסבולת מלכים אז יאמרו בעכו"ם כל העושר לנו הוא חלק עשו ואתם אין לכם אלא
 עני כרי חיותכם ותו לא . ופריך לה הרב מהר"ש פרימו דק"ל המניל מזוטו של ים
 ושלילותו של נהר הרי אלו שלו דוכה מן הספקר . וכן הדבר הזה כל העולמות היו
 תלויים ועומדים אם מקבלי ישראל התורה מוטב ואם לאו חוזרי' לתהו ובהו והעכו"ם
 לא רנו לקבל התורה וישראל קבלה וקיימו העולם והיוח עלמא והו"ל ישראל
 כמניל מזוטו של ים וכו' דהרי הוא שלו וכן ישראל כל העולם כלו כדאי הוא להם
 עכ"ד. ובהו אפשר דרך רשע לתת טעם לדבר דברי תורה על השלחן דאם יש בנו דין
 חלוקה חלוקת יעקב אבינו עם עשו אחיו כל אשר נאכל וכשתה יתר על כרי חיותנו
 ג' כדמינו לזה כריך לדבר דברי תורה על השלחן רמו הרמוז כי ע"ז התורה וכינו
 לשלחן תלמים דקיינו מן הספקר הארץ וכל אשר בה כאמור וז"ש שלשה שאכלו
 דמסתמא בתלתא ודאי נאכלו יותר מכרי חיותן אם לא אמרו ד"ת כאלו אכלו מזבתי
 פתים עה"ס עכו"ם וג' בידם אבל באמרו דברי תורה כאלו אכלו משלחנו של מקום

פרק שלישי

אקנו העולם באמצעות התורה ומשלחן בבוה יזכו
ד הנעור כלילה ומהלך כדרך יחידי ומפכה וכו' אפשר במשאל אל תפכו אל
 מדעתכם שצריך תדיר אף בעוסקו בצרכי גופו שיהיו מעשיו לש"ש שזה שהוא
 עושה הוא רבך הגדול לעבודתו וכו' המפנה לבו לבטלה בידו עון וכאשר הוא
 כלילה זמן מדת הדין הגדולה בעולם שולט הדין בו וכן בהיותו בדרך כי כל
 הדרכים בחזקת סכנה מסתכן כי מפנה לבו לבטלה בזמן שלטת הדין או במקום
 סכנה והרי זה מתחייב בנפשו

ה כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות וכו' אפשר לומר דרך
 דרש כמ"ש בס' דרוש שמואל פרשת לך לך דישאל משועבדי תחת עשו לכבדו
 לקיים זאת אהך לרבות אחיך הגדול משא"כ כשעוסקין בתורה או תחמת התורה
 ישראל חשובין יותר ואף דרשינן את ה' אלהיך תירא לרבות ת"ח ואין חייבין לכבדו
 עכ"ל וזה טוב טעם אף לשעבוד ישראל תחת ישמעאל כי נודע דישמעאל ידו בכל
 והוא פרולא מערב בחסף דינא וכמה נלכדי עכו"ם ושל טובים הם בני ארומיות והכל
 חוזר לזרע עשו והנה כתב הרא"ש בתשובה כלל ס"ו סימן ז' דאח גדול שחירף
 וביום אחיו הקטן והוא ת"ח וכרהו הקטן ריפה עשה שררהו דכיון שאינו מושא פנים
 בתורה אינו עושה מעשה עמך זמן הדין אינו חייב לכבדו ואפשר שזהו הטעם דרך
 דרש למסכתנו כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות דכיון דטעם
 השעבוד הוא לכבד עשו לקיים זאת אהך לרבות אחיך הגדול אם זה ת"ח ומקבל
 עליו עול תורה א"כ צריך עשו לישא פנים לתורה כי זה ת"ח ואיכא את ה' אלהיך
 תירא לרבות ת"ח ולכך מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ דהכל מחויבים
 לכבדו הת"ח ואפשר שזה כונת עשו באומרו ליעקב אבינו מי לך כל הממכה וכו'
 ויאמר עשו יש לי רב אחי והי לך אשר לך ויאמר יעקב וכו' ולקחת מנחתי מירי כי
 ע"כ ראיתי פניך כראות פני אלהים ותרצני הכונה שאמר עשו אמת שאתה חייב
 לכבדני שאני גדול ואתה מוזהר וזו יתירה לרבות אחיך הגדול אמנם אתה רב ואני
 מוזהר את ה' אלהיך תירא לרבות ת"ח ומשמע מהפוסקי' דשינוי כשהוא רב מופלג
 וז"ש יש לי רב אחי כלומר אחי הוא רב וכיון שכן גם אני מחויב לכבדו ולכן יהי לך
 אשר לך ויאמר יעקב אף לפי דבריך ת"ח בא מריבוי את ואתה גדול בעיני
 כראות פני אלהים

ו **כל** המקבל עליו עול תורה אפשר כמ"ש המקובלים דכחטא ארה"ר באו
 אהם"ה דור אנוש מכול סדום הפלגה ולכבוד הכי' סיה גלות מנצח
 וד' גלויות וכמ"ש באורך בקונטרס שפה אחת על ההגדה בראשו עש"ב וידוע
 דהת"ח הוא בן חורין מהגלות וכת"ש בפתח צינים במאגס וזו והנה עול ג' ג' מ' ואל
 אהמ"ה

פרק שלישי

קז

אח"כ וכתב על עול תורה מצבירין ממנו עול מלכות גי' אח"כ וצול דרך ארץ
 דכהתא ארה"ר כגזר כזעת אפך תאכל לחם . ומקבל עול תורה כאמר עליו כזעת
 אפך תאכל לחם שהיא התורה לברר התורה מהקל' וכה הפלפול משבר הקלופות
 ומתקיים בו כזעת אפך תאכל לחם התורה וניצול מצול דרך ארץ ודוק בי קצתני .
ו עשרה שושבין וכו' המספרים דנקט האי תנא עשרה חמשה ג' ב'
 אחד הם ביממ' זהו כמספר אהיה . והאי קרא דנקט בסוף

דכתיב בכל מקום אשר אזכיר את שמי ר"ת ביממ' אל שדי כמספר משה . רמז דת"ת
 מופלג שצוסק בתורה יש בו ניצון משה רבינו ע"ה כמ"ש רבינו האר"י ז"ל . ובגופיה
 דקרא פירש רבינו הרמ"ק ז"ל דהשם המפורש מעצמו זרין וכו' וזכר והיכו דתכן וכשהיו
 שומעים שם המפורש יוצא מפי כ"ג יוצא דייקא מעצמו וז"ה בכל המקום אשר אזכיר
 אח שמי אזכיר דייקא ולא אמר בכל מקום אשר תזכיר את שמי .

ז תן לו משלנו וכו' . אפשר לומר במש"ל שלשה שותפין באדם אביו ואמו והקב"ה
 וכל החיות והנפש הוא משל הקב"ה . והמסתכל בזה מטהר רעיוניו ולכו דכיון
 דהמחשבה והחיות הוא כח אלהי . והוא חלק ה' באותפות האדם ראוי שלא לפגום
 בחלק ה' לטמא רעיוניו וחשב מחשבות פגול הרהורי עבירה . ושלא לתת צדקה כי
 עזר עזר בעד כל רח"ס אין חונן ואין מרחם כי ה"ל משתמש בחלק ה' להכעיסו
 במחבתו אשר נתן לו וכמה יחדר ויבוש אשר עיני שכל לו להעמיק בזה . וז"ה תן לו
 להקב"ה משלנו מהכח אשר נתן לך מוח חיות ולב תיחדם לעבודתו . שלפי האמת
 אתה ושלך שלו גם חלק אביך ואמך שבהשקפה ראשונה נראה שהם שלך לקושטא
 דמיילתא שלו הם כי גם הנוף והיצממות שהם חלק אב ואם ממנו הם . וכן כדוד הוא
 אומר כי מוך הכל דיקא .

א"נ אפשר כמה שפסק הרמב"ם פ"י דשבבות דהבעל חייב להביא קרובות
 אשתו ומ"ש מרן דכהא ליכא פלוגתא דבריו קאים להולמם ויפגלם ממנו
 בבלי וירושלמי וספרי דאיכא פלוגתא והגם שמדברי הר"ן כדברים משתע לכאורה
 כדברי מרן המתישב יפה יראה דברי הר"ן ככוונים והרמב"ם שפסק כרבי יהודה
 פועמו ונימוקו עמו מוכח שמוצתא דבריו ודברי הפסיקתא והגם דהרא"ש הביאו
 במקובעת פסק דלא כרבי יהודה מהתום' והמרדכי והגהות אשרי וזה"ל משמע
 דפסקו כר' יהודה וכדעת הרמב"ם וכאשר כתיבא בעניותין בקונטרס חיים שא"ל
 ח"א סימן ס"ט בס"ד . וכבר הנה שמענוה מר"ל דכב יכול ישראל עם ה' יתברך
 יש לנו דין אשה ובעלה . והצדקה היא להצילנו מחטאינו כמ"ש פ"ק דכתרא . ונאמח
 טכן אף דל' הארץ ומלוואה יכול לתת צדקה מומון גבוה כי בכ יכול תקב"ה צריך
 לתת כל דבר שהוא לתיקון וכפרת ישראל כמו שהבעל חייב להביא כפרות אשתו

פרק ירשי

ואם תן לו בעשיית המצות ובצדקה משלנו אף כי ממון גבוה הוא וזה הארץ ומלואם
 לפי שאתה ושלך שלו דמה שקנתה אשה קנתה בעלה ואשתו כגופו כדאמרי בעלמא
 ובכמשל אתה ושלך שלו. וכן הסעל צריך להביא קרבן עשיר בסביל אשתו כמ"ט
 הרמב"ם בפירושו. וכן ברוד הוא אומר כי ממך הכל ומידך ממון גבוה נתנו לך
 בעשיית מצות וצדקה וג"ח כי לך יאתה לכפר בעדינו כב יכול כדן הסעל כמדובר.
 וכבר בהקדמה זו פירשנו בעניותנו כמה כתובים ומאמרי ר"ל בספרי הקטן ראש
 דוד מדרשותי בס"ד:

ח כל הסוזה דבר א' ממשנתו וכו'. אפשר לומר דמה שידוע כי כל אחד קבל חלקו
 בתורה בסוכי ואם הוא ירא שמים הוא המוציא לאור אשר קבלה נשמתו והחידוש
 ההוא אין אחד יכול לחדשו כי הוא חלקו. ואם זכה וחידש החידוש ההוא אשר קבלה
 נשמתו והוציאו לאור ואחר זה שכחו מעיקרו זו רעה חולה שהחידוש ההוא אין חכם
 אחר יכול לחדשו וז"ל כל הסוכה דבר א' ממשנתו דייקא מהשייך לשרש נשמתו ושכחו
 מתחייב בכפשו.

ט כל שיראת הטאו קודמת לחכמתו וכו'. דיקק הרב הגדול מהר"ל זצ"ל
 אמאי לא קטט כל שיראה קודמת לחכמה חכמה מתקיימת כלשנא דקרא ראשי
 חכמה יראת ה' וכיחא ליה דמשכחת לה לפוס חורפא אף שאינו ירא ה' לקלוט
 מהאוויר החכמה שחידשו אחרי כדואב ואחיתופל אבל להוצי' לאור חלקו שקבל מסיני
 לא אפשר אלא א"כ קדם לו יראת ה' וז"ל קודמו לחכמתו דייקא דשייך לשרש נשמתו
 אז כיון שקדמה יראת הטאו חכמתו שלו הכוגעת לשרש נשמתו מתקיימת זהה ד'
 גבוה אפשר לומר שהוא כוכת אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו תלמודו דייקא השייך
 לשרש נשמתו כי זה כל פרי להוצי' לאור חלקו בתורה ומוכרח שקדמה לו יראת הטאו
 ולכן אשריו ופתחי באשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו.

י כל שרוח הבריות כוחה הימנו רוח המקום כוחה הימנו. אפשר לומר
 ונקדים כי ראשונים שאלו חקור דבר מה טעם אשר יצר את האדם
 בעה"ז כי הנה קודם שגולד הכשמה היתה כיוונת מויו השכינה מלחם אביה תאכל.
 ואחר שכברא אם יזכה לקיו' טובני עליה ועסק בתורה ומצות לשמן והוא בן העה"ב
 מופ דבר יזכה ליהנות מויו השכינה. ומאחר שכן מה בצע ליכנס בסכנס גדולה
 לבא לעה"ז דבארבעה מצינו שמתו בעטיו של נחש ורובא דרוב' לא יבצר איזה חטאי
 מרן הקדוש ז"ל יישב לזה דמאן דאכיל דלאו דילניה בהיל לאסתכולי באפיה וקודם
 שגולד איברא דנוון מויו השכינה ואולם בן פניו למטה אחוה בחבל' בהיל לאסתכולי
 דאכיל דלאו דילניה אלו דברי מרן הקדוש ז"ל והתמיד אמר לו יישר.

פרק שלישי

קח

ואולם

אכתי עפר ישתני בהקדמה שכתב מזה זל מהזהר הקדוש והמקובל
 כי הנפש רוח נשמה קודם בואם בעה"ל כל אחת מהן היתה מנוחתה
 בפני עצמה הנפש בעולם העשיה והרוח ביצירה והנשמה בכריאה וקודם בואם
 בעה"ל לא היתה שום אחת מהן יכולה לבאת ממקום אחד לא הנפש לעלו' ביצירה
 ולא הרוח לעלות לכריאה וזה לא היה קשור לעולמו ולא היה דרך לחיות העולמו'
 שחיות העולמות הוא על ידי האור הנשפע להם מעולמות העליונים ואין דרך לירד
 אלא על ידי קשור העולמו' ולכן גזרה חכמתו יתברך לברוא האדם המצורב ומורכב
 מכל עולמות אלו ועל ידי התקבצות כל ר' חלקי העולמות יתקשרו העולמות יחד
 ויתקיימו ועל ידי שימושך האדם שפע להחיות נשמתו ע"י התורה והעבודה שהן
 סיבה להתשיך עליו השכינה שהיא חיות הנפש והרוח והנשמה בזה ימושך חיות
 לכל העולמות גם כמשיך תועלת לבר"ן שצ"י התורה והמצוה כעש"ג מלבוסים לבר"ן
 כי על ידי המלבוש ישיגו מהתורה והמצוה יוכלו לעלות למעלה ממקום מצבם
 להתענג באור העליון ולא יזקו ותכלי' ירדת הנפש והרוח בעה"ל שיוכלו להתקשר
 בעולם הנשמות אחר המות ותתקשר הנפש ברוח והרוח כנשמה והנשמה בהקב"ה

וממילא

והוא הקוץ כל העולמות והו תורף דבריו בקצור
 כתייבה החקירה האמורה כי תועלת גדול בכריאת האדם לתקון
 וקשור העולמות ולתקון וקשור כר"ן שלו . ובמקום אחר כתבתי
 בעניותי בזה על פי דברי רבינו האר"י זל .

וזה

אפשר רמו משנתנו כל שרונ הכריות כוחה הימנו שהוא עושה צדקה ורב
 חסד לכל הכריות ומניח רוחן של בריות ומכ"ש שהוא טוב לשמים . אז רות
 המקום כלומר רוחו אשר בקרבו שהיא רוח המקום כוחה הימנו שתתחזק ותתקשר
 כנפשו ותלכנה שתיהן להתקשר כנשמה וכנשמה בשכינה .

יא

אעפ"י שיש בידו תורה ומעשים טובים אין לו חלק לעה"ב . כלומר שהתורה
 והמעשים טובים שלו הקב"ה משלם לו בעולם הזה כדרכיב ומשלם לשוכניו
 אל פניו . אי כתיב כתבים לאחר בשקול אל דעות כדאשכחן ביוחנן כ"ג שמש"פ
 שנה ככהונה גדולה וכסוף כעשה צדוקי והיה הטוב שהוא של פ' שנה כיתן לר'
 אלעזרן דורדיא כמ"ש גורי האר"י זל וזה מופלאות תמים דעים :

יב

הוי קל לראש וכו' לפי פשוטו פירש הרב זעבן זל שיהיה קל לשרת
 ולשמור מצות המלך כי מה' היתה לו . וכוח לתשחורת לעברי המלך .
 וגם כל האדם יקבל בשמחה . והו תורף דבריו בקצור כמר"ן . וכזה יש לפרש הוי קל
 לראש לרב שבעירו דמושיא אוקמוה והוי קל כנשר לקיים גזרותיו . וכוח לתשחורת
 סס תלמידיו כי כל מלאכות שהעבד עושה לרבו תלמיד עושה לרבו . וכר"ך להיוט

רנ"ג

פרק שלישי

ישנו להם לכבוד הרב - ולא מוכביא תלמידי הרב אלא הוי מקבל את כל האדם
בשמה לקיים מצות ואהבת לרעהו כמוך וכעס שהאדם יש לו נחת רוח כשיראו לו
פנים זהובות כן יעשה הוא לרעהו וייתרבה השלום בעולם :

יג שחוק וקלות ראש מרבילים את האדם לערוה : כלומר השחוק וקלות ראש
יסירו המסוה מעל פניו ומתחילה במוותר לו לא יזהר בכניעות וקדושה
שנכרכת לירא אלהים - ומההתפרוץ גדרו ויבא לאיסור וזה דרכו של הזבחה מעט
מעט להפילו בשוחה עמוקה ועבירה גוררת עבירה ומן הסתם יביאנו לאיסור וזה
אפשר כונת הכתוב וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום בתחילה רק שהוא מיעוט
מתחיל במיעוט התרשלות בעבודה - ומזה יבא רע : עבירה ממש ואח"ך כל היום
שיטנה וישלש בעבירות - וזה פירש הרב מהרמ"ו ז"ל החכם עיניו כראשו כי בתחילתו
ישים עיני השגחתו שלא ישמע לעצות היצה"ר וז"ש הוא יסופך ראש - ולכן הודיענו
שחוק וקלות ראש אל יקלו בעיניך כי הם התחלת גידוי הזכר ומשם לתרגיל לסלק
מורא שמים במותר ואח"ך לאיסור רחמכא ליצלן. ודרך צחות אפשר וקלות ראש שהוא
מקל כמ"ס הוא יסופך ראש ולא ידע כי כלת"ו היא :

וב"ש סיבב לחכמה שתיקה - יש לדקדק דהול"ל שתיקה סיבב לחכמה כאיך -
ויש מי שפירש דלאיך יש דברים אחרים מועלים בר מהני אך לחכמה
ליכא אלא שתיקה דאם יעשה דברים אחרים וידבר לא עשה כלום עב"ד - ואפשר
דאיך מועילים להבא כגון מעשרות סיבב לעושר שיתעשר - כדדים סיבב לפרישות
שיפרוש מכלן ולהבא מסודת סיבב לתורה שיזכה לרמוז ולדרוש עפי' המסורת - אבל
השתיקה היא סיבב לחכמה שיש בו שלא תנא כמ"ס בשומר טוב וכמ"ס במ"א בס"ד :
יד חביב אדם שכברא בעלם וכו'. אפשר לפרש במ"ס כנדרש דף ל"ד בעי רב פפא
שז"ל ישראל במעני נכרית מהו וכתבו שם התוס' דבעי אש נכרית ואף בתוך
שלש טהור דאכלי שקצים ורמשים וחביל גופיהו או"ר ישראלית אחר ג' טהורה
דרייבי במצות וחביל גופיהו ונכרית טמאה ע"ס. נמצא דיש צד רעכו"ס חביל גופיה
דאכלה שקצים ורמשים ומש"ה נכרית הש"י - ואחרו בוהר ח"א דף קצ"א דהנוהר
במחלות אסורות יש לו צלם אלהים והאוכלם מסלק הצלם ועוד אמרו בוהר ח"ג דף
קט"ט ע"ב כנים אתם לה' אלהיכם ואיכון בעלם אלהים וכו' ע"ש. וז"ש חביב אדם
שכברא בעלם והיינו השומר לבתי התבאל במחלות אסורות נשאר לו הצלם כמ"ס
בוהר - ומזה נמשך חביבין ישראל שנקראו כנים דמי שיש להם צלם הם כנים - וכי
תימא א"כ לא חביל גופיהו דישאל כיון דלא אכלי שקצים ורמשים ומ"ט הפולטת
אחר ג' טהורה דבשלמא עכו"ס חביל גופיהו לז"א חביבין ישראל שניתן להם בלי
טהרה וכו' וא"כ האף אתם דלא חביל גופיהו אצד שקצים ורמשים חביל גופיהו

פרק שלישי

קט

דרייני בתורה וכמוצות :

א"נ אפשר במאמרם ז"ל שמה"ש אמרו תנה הודך על השמים וכתבו המפרשים
 שבאו בטענת דינא דבר מוצרא והמלאכים היו רוגזים חלק הסוד כי חלק
 הפשט לא שייך בהו ולא זכו בדינם דכיון דישאל שייכי בפשט ובסוד לא ברע מזווי
 טבי ותקולוי דליכא טענת דרב"מ כל דאיכא אפי' כל דהו פסידא דמוכר ואיכא
 המלאכים לא מצו למקום בתורה לא בחלק הסוד ועוד כתבו ז"ל דלכך כתן הקב"ה
 התורה במתנה דמתנה ליכא דרב"מ ועוד אפשר לומר דכיון דישאל הס בני לא חי
 לגבי בניס ליכא טענת דרב"מ וז"ש חביבין ישראל שנקראו בניס וכיון שנקראו בניס
 אודא לה טענת המלאכים מרב"מ וכי תימא הס לא זכו למצלת בניס דק בבבלם
 התורה ואכתי יש מקום למלאכים לומר תנה הודך ונהיה אנחנו בניס מאמר דקריאת
 שם בניס תלוי בקבלת התורה וכומו שכראס מהזהר דמאן דעסיק באוריתא איקרי בן
 להקב"ה לזא חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה שניתן במתנה ומכר זה אינן
 דרב"מ במתנה ומשו"ה ניתן להם רוקא ולא למלאכים וכי תימא כהי דהשתא
 דאמר שהתורה נתנה במתנה אנחת לן חדא דמתנה לא שייך דרב"מ והיו הקרובי
 פורשי כנפים תלמידי רוס לא מצו אתו עלה בטענת דרב"מ אך חקשת לן חדא דח"ו
 תרעומת איכא דמוס ראה הקב"ה לעשות המצאות לבטל טענת המלאכים וכמר
 בישראל לזא חיבה יתירה נודעת להם שניתן להם כלי חמדה שכו נכרא העולם
 דהיינו חלק הסוד שהם צורף שמתיו הקרואים שבהם נכרא העולם וזהו חיבה
 יתירה שמלבד חלק הפשט אשר רמז מקודם באומרו שניתן להם כלי חמדה עוד זאת
 יתירה שניתן להם כלי חמדה שכו נכרא העולם דהיינו חלק הסוד כאמור וכיון
 דישאל בשתיס יתחתנו חלק הסוד והפשט דינא הוא שזכו ישראל ובטלה טענת
 המלאכים מרב"מ כיון דליכא טענת דרב"מ כי איכא פסידא דמוכר אפילו זוזי
 טבי ותקולוי וכ"ש הכא דחלק הפשט כלו לא שייך בהו ואחרי כותבי ראיתי להרב
 שארית יעקב פ' במדבר שכתב קצת מזה ואמר זמן רב שמעתי שהרב גדול דורנו
 מהר"ה הכהן בסוף בתי כהוסה ח"ב הביא שה"ך עלם וכסתפ"ק אי לגבי בן שייך
 דרב"מ והרב הכו' הביא מדברי אסיפת זקנים במציעא בפירוט דגבי בן ליכא
 דרב"מ וכוס פירש משנתנו חביב ארס שנכרא בכלם חיבה יתירה נודעת שנכרא
 בכלם ראית ליה בכואה דבכואה חביבין ישראל שנקראו בניס ועזו ניתן להם כלי
 חמדה שחמדו לה המלאכים ומכר שהם בניס ליכא דרב"מ ע"כ שמעתי ואין הס'
 הכו' מצוי בודי כעת

א"נ אפשר לומר ונקרום מ"ש רב שארית יעקב פ' במדבר שם במ"ש פ"ק דע"ו
 דטעמי עכו"ם כלום כפית עלינו הר כגיגית והיה טעמו יתברך דרוקא
 בה א א 28 לישראל

פרק ישישי

לישראל כפה ההר לא עשה כן לכל בני ע"ד שכתב הדמכ"ס פ"ב דגירושין דאם איש
ישראל יכפו אותו עד כי יאמר בא ישראל רוצה אני לא מיקרי אנוס אם כפו אותו כדין
שמאחר שהוא רוצה להיות מישראל א"כ יצרו הוא שתקפו וכיון שהודה עד שתשט
יצרו ואמר רוצה אני ודאי ברט לרצונו עב"ד - וכיוצא בזה יש לתת טעם למה שכפה
ההר לישראל דכיון דישראל שרשם קדוש ורע אברהם יצחק וישראל והם נוטים אל
פקדושה אלא שהיזר מעבד לכן כפה עליהם ההר כנגיית להתיש כח יצדם הרע
וזכי אמור רוצים אנו הוא רצון גמור וליכא טענת אונס לא כן הרשעים העכו"ם
שרשם פורה רשע ולענה אם היה כופה אותם עד שאמרו רוצים אנו לעולם חשיבי
אנוסים עב"ד - וז"ש חביבין ישראל שנקראו בנים שנשמתי חלק אלוה ממעל לאפוקי
העכו"ם דנשמתי מאובד אחר כמ"ש התוס' פ"ק דע"ז חיבה יתירה כודעת להם
שנקראו בנים למקום שנאמר אתם וזהו חיבה יתירה דכתיב אתך למעוטי מלאכי
רום שאינם בנים כי מחצב הנשמות סמוך למחצב האורות ואח"כ מחצב המלאכים
כמ"ש מהרח"ו ז"ל וזהו בנים אתם למעוטי מלאכים וזהו חיבה יתירה תוספת טובה
על האמור - ואחר זה בין תבין חביבין ישראל שניתן להם ולא לעכו"ם כלי חמדה
שיבה יתירה כודעת להם שניתן להם וכו' כלומר על כרחן שרפה עליהם ההר להם
דוקא ולא לעכו"ם והטעם דכיון שנקראו בנים שרשם קדוש וכשאמרו רוצים אנו לא
תיישבין תו לטענת אונס משא"כ העכו"ם דאם כפה עליהם ההר אף שכפיהם יצרו
לכם לא ככון ואנוסים הוו - ואם העכו"ם היו רוצים בתורה הרי ככתבה בע' לשון
והיו יכולים לקבלה וז"ש הכל צפוי כל התורה צופיה הליכות על אם הדרך והרשות
כתובה להצתיק כל התורה ומכלל הדברים אדרא לה טענת מודיעא רבא לאורייתא כי
לבני ישראל אם אמרו מתוך כפיה רוצים אנו תו לא חשיב אונס והוא רצון גמור לכן
פענאו ומרב הבית וז"ש ובטוב העולם כדון ומוה כשכיל שהכל דין אמת מה שלקו
ישראל כי לא היו אנוסים כמדובר -

א"נ אפשר כמ"ש אין משגיחין בבת קול וכתבו משה רבני צרפת שהקב"ה הראה
למשה רבינו ע"ה מ"ט פנים טהור ומ"ט פנים טמא ומסר הדבר לחכמי
הדור שהן ראשין לפסוק ההלכה כטוב בעיניהם וז"ש חביבין ישראל שניתן להם כלי
חמדה שהרשות ביד חכמי ישראל שבדור לפסוק הלכה כאחד מהרדעות ואם מן השמי'
מוכיחו אין משגיחין שניתן להם כח גדול וזו חיבה יתירה שהדבר מסוד כידם ואמרו
לא בשמים היא -

ואני שמעתי מפה קדוש הרב המופלא ח"ק כמהר"ת ז' עטר ז"לה שהיה מפרש
מלוקת בנים כמש"ל אומרים תקפת שבוש של אדם בפניו וכלו שלא בפניו
וז"ש חביבין ישראל שנקראו בנים למקום וזו מעלה דמה קראו בשמותם כמי אל תי
לא

פרק שלישי

ק

לא זו אף זו חיבה יתירה נודעת להם שאלוהים אמר ה' שהם בניס וזה חיבה יתירה
 וזה שנאמר בפניהם וזה ריבך להם בניס אתם וזה מקצת שבחיהם הנאמר בפניהם
 וגדלה מעלתם יותר מזה דרך היא המדה דאומרים מקצת שבחו של אדם בפניו וזש
 חיבה יתירה נודעת להם על היותם בניס שנאמר בניס אתם הרי שבפניהם אמר
 שהם בניס ולהורו לתן כי גדלה מאד מעלתם ותקטן זאת מעלת בניס שהוא מקצת
 שבחם ודפח"ח

טו הכל צפוי וכו'. אפשר במ"ט הר"מ פ"א דגזילה דזקן ואינו לפי כבודו להחזיר
 אכידה אם רצה להחזיר והולך בדרך הטוב והישר מחזיר אכידה בכל מקום
 והרא"ש פ"ב דמציעא פליגי עליה דר"ן לו לזלזל בכבוד התורה וכתב מרן בכ"ח ח"מ
 סי' רס"ב דס"ל להר"מ דר"ן זה מזלזל בכבוד התורה דאדרבה הוא כבוד שמים
 לעשו' לפנים משורת הדין. עוד כתב שם הרמב"ם דאם מצא בהמה והכניסה כתחייב
 להחזיר אף שאינה לפי כבודו הואיל והתחיל במצוה וכתב מרן בכ"ז שם דה"ל לכלים
 חדישים טעמא הואיל וכתחייב במצוה. ואחרו רז"ל שהקב"ה מקיים המצות. וכתבו
 ז"ל דמצות השבת אכידה מקיים ה' יחברך דע"ז העובד' כיצונו הקדושה והתורה נדרו
 הלכו לרשות הרבי' מקום תהו הסט"א והוא משיבנו בתשובה וישובו כיצונו הקדושה
 שאכדו אל מקום קדושה. אמנם לפום דיכא דזקן ואינו לפי כבודו פטור א"כ כביכול
 אין זה כבודו ליטפל באכידה זו להחזירה מאחר שהיא בבית הקברות וכתהו
 לז"ל ישימוזן. אבל שתי תשובות בדבר חדא שהרי כתב הרמב"ם שההולך בדרך
 הטוב והישר עושה לפנים משורת הדין ומחזיר בכל מקום ואינו שבשמים חסיד בכל
 מעשיו ואף שאין זה כבודו עושה לפנים משורת הדין. ולדעת הרא"ש דפליגי יש
 לומר דהיסורין שמיסר אותנו הו"ל כהכניסה במקל שהיסורין ער"ו ער"ו לאדם
 לפשטו במעשיו וא"כ נמצ' שהתחיל במצוה ולכך מחזירנו בתשובה אף שאינו כבודו
 וזש הכל צפוי והרשות נתונה כמו שפי' הרמב"ם שהבחירה ביד האדם לעשות.
 וכי תימ' מאחר שיצר לב האדם רע והרשו' נתונה א"כ לא תהיה תקומה לז"א ובטו"כ
 שעולם כדון כלומר לפנים משורת הדין וכדברי הר"מ שאף זקן ואינו לפי כבודו
 מחזיר אכידה והטעם כמ"ש מרן דהכל לפי רוב המעשה וזה כבוד שמים שיעשה
 לפנים משורת הדין וכיון שהדין כך בזמן מזה תבין שכל יכול מחזירנו בתשובה כי
 חסיד הוא ועושה לפנים משורת הדין. וכי תימא הניחא לדעת הרמב"ם אבל
 הרא"ש שסובר שמזלזל בכבוד התורה מאי איכא למימר לז"א הכל נתון בערכו
 ומצוה פרושה על כל החיים שכלם מתיסרין כיסורין והו"ל כהכניסה במקל דכיון
 דהתחיל במצוה נומר לטובה.

פרק שלישי

טז הכל נתון בערבון וכו'. אפשר במ"ש פ' הזהב דף נו"ח ערבון רב אמר כנגדו
הוא קונה ר' יוחנן אמר כנגד כלו הוא קונה ואמר בירושלמי שם פ' הזהב דמ"ד
כנגדו מורה בפרה וטלת דליתנהו בחלוקה דכנגד כלו הוא קונה. והנה ה' יתברך
מכר לנו התורה דכתיב כי לקח טוב נתתי לכם ופירש הרב מהר"ש אלבאזי דאע"ב
דע"ל וכפיק אזווי שהם המצות אפ"ה תורתא לא תעובדו זהו תנודף דברי הרב. כמזכר
דהמצות הם המצות וכשעת מתן תורה שם קבלו אלהותו יתברך וקיימו כמה מצות
והם בערבון. ולכאורה באנו למחלוקת דלמ"ד ערבון כנגדו הוא קונה הם יכולים
לחזור ה"ו אמנם לפי האמת אף לרב דאמר כנגדו הוא קונה מורה דמידי דליתיה
בחלוקה כנגד כלו הוא קונה והכא התורה כלה כשלהבת קשורה משפט חרוץ
מרגליות שאילו האחד שיפול ישלו כלם ולית בה חלוקה דהאומר שאינו מאמין
בדקדוק אחד אין לו חלק לע"ה ובזה נמצא דאלבאזי רכ"ע כנגד כלו הוא קונה
ו"ש הכל נתון בערבון דבתורה הכל דייקא נתון בערבון דכנגד כלו הוא קונה
וליתנהו בחזרה ולזה ומזורה פרוסה על כל החיים להענישם דאינם יכולים לחזור.

א"ג אפשר כמש"ל דהנדיקים הם ערבים על הדור. ויש לחקור דק"ל דלא יפרע
מן הערב תחילה ומ"ט קדישי עליונין כפטרם מידי כריתתן ברין עירובא
והנה לא רעצים שלוי ועולם והם הלויים. ויש לפתור על פי תשובת הרשב"א סי' א' ק'
בראובן שהשאל חפץ לשמרון והתנה עמו תנאי שהוא אסמכתא ונתן לו ערב
דאף דאינו תובע מהשאל מטעם אסמכתא תובע מהערב למדנו מדבריו של גדול
דכשערב ידע דהלוה פטור הוא חייב ומוה למד הרב משנה למלך פכ"ג דמלוה דין
ג' דה"ה כשידע שערב דהמלוה לעולם יכול להתפרע מהלוה ואפ"ה בקש ערב
דוראי כונתו לפרע מהערב תחילה וכה פירש מא"ל בכינו ערבים עלינו עש"ב. אף
אנן בעניותן אמינא דכיון דמודעת זו כי בידו נפש כל חי ויכול להתפרע מכל בריה
הן בעורכו חי ואף כי אחרי מותו ועכ"ל לקח הנדיקים לערבים ודאי כונתו לפרע
מהם תחילה. ו"ש הכל נתון בערבון שגדולי הדור מער"ב אכולא מתא וכי תימא מה
הגיע לגדולי ישראל על ערבים בתוכם הרי הקב"ה יכול להפרע תמיד מן הלוח
וכינר נפרע מן הערב תחלה ל"א ומזורה פרוסה על כל החיים כלומר כלומר הקב"ה
מלכותו בכל משלה ומזורתו פרוסה על כל החיים וירעי דדיקי שתדיר יכול להתפרע
מהלויים ועכ"ל יבאו ערבים ודאי שהכונה לפרע מהם תחילה:

א"ד אפשר במ"ש הרב הלך"ט ח"א סי' קל"ב דאף דאין ערבות גרים על ישראל
ת"מ נענשים עליהם כשכירם למחות ו"ש הכל נתון בערבון דעל כל
המצות ישראל ערבים זה לזה ולא תימא דלא מערבי אגרים ונשים כדכתבו רבינו
יגה ושרא"ש פ"ג דברכות דנשים ליתנהו בכלל ערבות ל"א ומזורה פרוסה על כל
החיים

פרק שלישי

קיא

א"נ החיים להענישם אף דאינן ערכים כל שבידם למחות כמ"ס הרב הכו' : אפשר במ"ס הרב מהר"ם ז' חביב בתשובה כי באה כמ' גנת ורדים א"ת כלל א' סימן י"ג דערבות אף במידי דרכן וכן העליתי בעניותי בספר הקטן ברבי יוסף א"ח סי' קכ"ד בס"ד . וגם נירד מורינו הרב זרע אברהם א"ח סי' י"ב דהני נשים ובריהו איתנהו בערכות וז"ש הכל אף מידי דרכן נתון בערבון ומורה פרוסה על כל החיים בין נשים בין גרים דעל כלל איתיה לערכות :

א"נ הכונה הכל נתון בערבון מ"ע ומורה ל"ת וחזן מערכות מורה פרוסה על כל החיים מדין תוכחת על מצות ל"ת כמ"ס הרב גנת ורדים א"ח כלל ג' סי' ט"ו . א"כ מורה פרוסה על כל החיים אפי' תלמיד לרב ועמ"ס הרב שער אפרים סי' ס"ה :

והנבאין מחזירין תדיר וכו' . אפשר לפרש במ"ס בריש ע"ז אקרא רק אתכם ידעתי וכו' ע"כ אפקוד וכו' במשל דכפרע מהאזהב מעט מעט . גם א"ל כל האומר הקב"ה ויתרו מעוהי ומקשים דמצינו כי אל רחום הוא וכתוב וחכתי אשר אחון וא"ל אעפ"י שאינו הנון . והתירוץ לזה דאינו מותר רק הרחמנות הוא דכפרע מעט מעט וכיוצא דמאריך אפיה או אם עתיד לעשות מצוה נכפיק מיניה זרעא מעליא וכיוצא והכל הוא ברין . וז"ש והנבאין מחזירין תדיר בכל יום וכפרעין וזה רחמים גדולים ליפרע מעט מעט ויש להם על מה שיסמוכו דהכי הלכתא כמ"ס במציעא דף ע"ז ופסקה בט"ע סי' ע"ר דין ד' דהוי פרעון . ואמר תדיר בכל יום כלומר מקומו דמטי זמן הפרעון דבהגיע הזמן כתב המדרשי והביאו מור"ם שם דבהגיע הזמן יכול המלוה למאן לקבל מעט מעט וכדי שלא יהא מקום למרה"ד למאן כפרוטרוט אמטו להכי מקמי זמנו בכל יום כפרעים דאף צריך לקבל פרוטרוט . ומשום דיש חולקין וכמ"ס מרן בב"ש דהר"ף השמיט שומרת רבא וכיאר דעתו בכדק שבית דה"ד אם בדיעבד קבל אבל לכתחילה יכול לומר לא אקבל כי אם בכת אחת וכ"כ הרב ש"ך ס"ק י"ז והעלה דכך הוא דעת הרמב"ם והסמ"ג . ל"א ויש להם על מה שיסמוכו כי הדין הוא כמ"ס העטור והרמב"ן ובע"הת דצריך לקבל פרוטרוט ומרה"ד אינה יכולה לקטרם וממילא ידענו הכי כי תרי דכל האומר הקב"ה ויתרו וכו' ומצינו דהקב"ה מרחם רח"ם רחמתי"ם לראש גבר דתרווייהו איתנהו כי רחום הוא למעבר טנדקי עפ"י הדין וז"ש והדין דין אמת :

א"נ אפשר לפרש באופן זה דשיעור דברי התנא כך הם דעל ידי שהנבאין מחזירין תדיר להכפרע ביסורין זה טובה גדולה להלנון בעומדם לדין המקטרג יוצא לטעון על כל דבר פשע וכו' וה' כרחמיו מעריך כנגדו היסורין שכלל

פרק ישרישי

סתכלו ויצאו אליו כאלו כמסלול בילקוט מזמור ל"ב וז"ש ויש להם לכני ארץ הלוי
 פ"מ שיסמכו דיה סמך גדול להנצל ביום הדין . ועל דרך זה פירש ראב"ן בסוף סי'
 ר"ד דף מ"ז ע"ב וז"ל ויש להם לכריות לסמוך על זה שכשנפרע מהן שיכריקו דינו
 יאמרו שהוא דין אחת עכ"ל וממנו נקח לפרשו ע"פ דרכנו וכדי שלא תאמר שאין
 זה פרעון ל"א והדין דין אחת כי פרע כפרוטרטו פרעון במור היו וכמ"ל :
ו טוב כל שחמתו מרובה ממעשיו וכו' . לכאורה יש להעיר על מ"ש הרמב"ם
 בפירושו המשנה סוף מכות וז"ל מעיקרי האמונה בתורה כי כשיקיים
 האדם מצוה מתר"ב מצות כראוי וכהוגן ולא ישתף עמה מכות העולם בשום פנים
 אלא שיבטח אותה לשמה מאהבה הנה זכה בה לחיי העה"ב וכו' וממה שזורה על
 העיקר הזה מה ששאל ר' חנינא בן תרדיון מה אני לחיי העה"ב והשיבו המשיב
 בלום בא מעשה לירך כלומר כזדמן לך לעשות מצוה כהוגן השיבו כי כזדמנה לו
 מצות נדקה על דרך שלמות בכל מה שאפשר וזכה לחיי העה"ב עכ"ל והרי במצוה
 אחת לבד וזכה לחיי העה"ב . וכמשנתנו קאמר דאם חמתו מרובה ממעשיו דומה
 גבו והרוח בא וצוקרתו וכו' . ואפשר לומר דמשנתנו קאמר דהוא מסוכן דומה לאילן
 וכו' דהרוח בא וצוקרתו וכו' אך זמנין דניכול האילן . והיכא שלא פגעו בו מקרי
 העולם אם עשה מצוה א' זכה לחיי העה"ב . א"כ דמ"ש הרמב"ם היינו חוץ מכל
 המצות ההגובות תדיריות בכל יום ושבתות וימים טובים כי רבות הנה המצות
 שמקיים האדם בכל יום כידוע וכן בשבתות וימים טובים . וכשנעריך כל אלו המצות
 תדיריות מכל יום ובסדר זמנים החלו עולין מרובים מחמתו . גם כשיזדמן מכל
 הלאוין וימנע מהעבירות לקיים גזרותיו או נותנין לו שכר כעושה מצוה כמש"ל
 ישב אדם ולא עבר עבירה נותנין לו שכר כעושה מצוה . וא"כ אלו הן הנזרפין עם
 המעשים . ומ"ש לו ר' יוסי בן קיסמא פ"ק דע"ז לר' חנינא בן תרדיון כלום מעשה
 בא לירך . היינו מעשה מחדש שאינו תדירי וכהוג' . ולזה השיבו דנתחלפו לו וכו' .
 וא"כ מצוה מחודשת זו כתקנה אנוכי מנבא לזכות לעוה"ב . וכפי האי גוונא הוא
 מ"ש הרמב"ם ז"ל דבמצוה א' זוכה לעה"ב היינו חוץ מהמצוות התדיריות הטהורות
 בכל יום ובסדר זמנים . דאם ח"ו מבטלם ענש יענש מאד כמ"ש הרמב"ן דחמור
 מאד עונש מבטל עשה מעובר על ל"ת וכמדומה לי שכן כתב בס' הקדוש קנה . לא
 נראי דהרמב"ם תיירי במצוה אחת שאינה נהוגה ותדירית . א"כ יש לומר למ"ש ר'
 יוסי בן קיסמא לר' חנינא בן תרדיון . דר' חנינא תורתו אומנותו והיה פטור מכל
 מצות . וגם שהעסק בתורה כדיני המצות חשוב כאלו קיים . ולזה של אדם בא מעשה
 לידו . כי כזה בכירוף תורתו יזכה לעה"ב . וא"כ מאי דתנן במשנתנו לא איירי
 בתורתו אומנותו ולהכי נקט חמתו מרובם ממעשיו ולא אמר תורתו מרובה ממעשיו

פרק שלישי

קיב

ובכי האי גופא צריך מצות רבות מחמתו :

ולפי

האמור כתפקקה ראית הרמב"ם מרבי חנינא בן תרדיון כמבואר . והרב האר"י ז"ל גל ה סודו רעל כל המצו' שהיה יכול לקיימן בא בגלגול לקיימן .

ומה שלא היה בידו לקיימן בא בעיבור לפי שעה והדברים עתיקים .

וה' תי רבי

אלעזר בן חסמא אומר קינין ופתחי כרה הן הן גופי הלכות . רבינו האר"י ז"ל פירש דאמר גופי הלכות וגם אמרו הן הן גופי

סתורה . כי הדינין וההלכות למצות לפי פשטן הן כמו הגוף והנשמה הוא סוד המצות . והסוד רמוז גם בהלכות .

ומה

שאמר גימטריאות פרפראות לחמה עם ש"ס בקונטרס ועד לחמנים חלק כ' בס"ר .

פרק רביעי

א איזהו

חכם תלמד מכל אדם . שמעתי כמ"ש פ"ק דע"ז דלמאמר אחד רבא בנירסא עדיף אך בסברא חכמה רבואתא עדיף וז"ל איזהו

חכם שכבר שלם בנירסא כשהוא למד מכל אדם ש"מ דמאי דחסריה הוא סברא וגמידי מכלהו רבואתא וז"ל מכל מלמדי השכלתי סברא כי ערותיך שיחה לי כבר ברסא כפשי .

איזהו

גבור הכובש את יצרו שנאמר טוב ארך אפים מגבור . אפשר בחקירת הרמב"ם בשמחה ערקיו אם מי שטבעו טוב ובקבל חקיים המצות הוא

מוטבח או מי שטבעו רע וכובש את יצרו הרי זה משוכח והסכים דטבעו טוב חשיב טפי דכפש רע אותה רע וחילק בין שמציות לשכליות עם"כ . וז"ל טוב ארך אפים שטבעו להאריך אפו ואיכו כועס מוד טבעו יותר מגבור שטורח לכבוש יצרו ולהאריך אפו ולמדנו מיהא דגבור הוא הכובש את יצרו והיינו הראיה דמיייתי .

וה' איזהו

חכם וכו' . כתב רבינו האר"י ז"ל פה נרמז יחוד הש"ת בר' אותיות שהויה איזהו חכם כנגד אות יוד שבחכמה . איזהו גבור כנגד אות

הא שבבינה שנקרא' גבורה בסוד אני בינה לי גבורה . איזהו עשיר כנגד אות זא"ן שהוא בת"ת הנק' עשיר כנו' בר"מ פ' תשא כפ' העשיר לא ירבה . איזהו מוכר כנגד

ה"א תתאה הנק' כבוד וחקורא משנה זו יכוין ביחוד זה עכ"ל בשער מאמרי ד"ז . ועפ"י אפשר שזה טע' רבי שהיה מוכרד העשירים ליחד כבוד מ' עם העשיר ז"א ודוק .

וזה טעם מה שצויה ה' לכבוד החכמים כי באבא יסד כרתא והוא לנרף ת' שהיא פגור לחכמה וכבוד גי' ל"כ ואם הם תלמידי חכמים הם רומזים לנו"ה לחכר כבוד

ויסוד

פרק רביעי

ויסוד בעלם ואפשר דזה רמז מ"ט כנדרים דף ל"ח אין הקב"ה תארה שכינתו לא על
גבור חכם ועשיר ועניו שיהיה גבור בחי' בינה וחכם בחי' חכמה ועשיר בחי'
תפארת ועניו בחי' לאה ואז משרה שכינתו מ' והכבואה מ"ה ויסוד בעלם והוא יסוד
שלם ודוק כי קצתי .

איזהו תכבוד וכו' שאמר כי מכבדי אכבד וכו'. כתב רבינו עובדיה ז"ל למדנו
ענותמותו של הקב"ה לא אחר זכויו אלא יקלו מעצמו וכו' והם דברי
רז"ל כבדאשי' רבה פ' ט"ל ע"ט ולפי דברי הרב פרשת דרכים ז"ל מיסוד רז"ל דשעונם
על ידו יתברך הוא חמור מאד נכרת יותר ענותמותו יתברך דכלפי מעלה אמר יקלו
והעונם אינו חזק . והחמיר בכבודו של צדיק .

ב שאמר תצוה מצוה פירש מזה שכר מצוה היא המצוה עצמה שנעשה ממנה מלאך
רחמים ילון בערו ולשרת נשמתו היא בעצמה השכר שלה וכן בעבירה נעשה
ממנה מלאך חללה להענישו ז"ש ושכר עבירה העבירה עצמה .

ג אל תהי בז לכל אדם ואל תהי מפליג לכל דבר וכו'. אפשר לפרש אל תהי מפליג
לעשות גדולות יותר הג"ם והפלבגת הפחד כי יצר לב האדם ותקצר נפשו מהפחד
כי האף חמס אשר אנכי מצוך א תהי בז לכל אדם והחכם עיניו בראשו מרחוק ירחיק
כי אפשר לזה האדם לחזיק ושמירתו עליך . הנה כבד דוא"ג הגיע עדיך ותלא לא
תפחד הרבה לחשוב רע ויראה בעיניך כל דבר קטן מופלג כי זו מר"ה כחכ"ל
לכלה עין ולהדאיב נפש ולמעט בלימוד וסדר עבודה כי הגם שאין לך אדם שאין לו
שעה ולכן אל תבזהו . כל קבל דנא אין לך דבר קשה שאין לו מקום ריוח והנלה
ולה' הישועה לכן אל תהי מפליג במחשבהך ודמיוןך לכל דבר כאלו הוא הר גבוה
ותלול .

ד רבי לויטס איש יבנה אומר מאד מאד הוי ספל רוח . אפשר לומר דק"ל דחמץ
כפסח במשהו כמ"ט בא"ח סי' תמ"ו ולדעת הרא"ם טעמוא רהוי במשהו חפסי
אשר איסורין היינו מטום דלא בדילי אינשי מיניה . וגם שהחמירה בו תורה טפי
אשר איסורין . ופליגי רבנן בתראי בתרי משעו והרב ט"ז ב"ר סי' צ"ב מקל בתרי
משהו אבל הרב ש"ך בנקודות הכסף כתב דפסחה הוראה לאסור בתרי משעו . ולפ"ז
בענין הגאווה יש להחמיר כדן חמץ דתרי טעמי דחמץ שהחמירה בו תורה וגם לא
בדילי אינשי מיניה שתיס רעות ישנם בגאווה שהתורה החמירה בו ביותר וקראו
תועבה כע"ז . וגם לא בדילי אינשי מיניה . והשתא כובין וכדון דנריך להחמיר
בגאווה במשהו כדן חמץ דטעמי דחמץ ישנם בגאווה . ולא עוד אלא אפי' בתערוכ'
שכי' לדעת הש"ך וסיבתו מחמירין בחמץ בתרי משעו ומשעו כלמוד לישור מהגאווה
להחמיר בה ביותר אפילו ברבר מועט ורפוק רחוק על דרך דחמירין בתרי משעו
בחמץ

כחמץ וז"ש מאד מאד תרי יומי מאד לרמוז לתרי משהו הוי שפל רוח דזרניק להחמיר
מאד כחמץ בתרי משהו. ואפשר שא"ש כסוטה דף ה' אמר ר"כ לא מיכה ולא מקנתה מי
זוטר דכתיב בה תועבת ה' כל גבה לב כלומר גם לת"ח לא שרי אחר משמיה
בשמיני' דהוי פחות מששים אלא לא מיכה ולא תקנתה דהא החמירה בו תורה וקרייה
תועבה וכיון דהחמירה בו תורה הוי כחמץ דמטעם חומרתו הוי במשהו וה"כ לא
מיכה ולא מקנתה ויש לחוש אפילו כמשהו כחמץ.

רבי

לויטס איש יבנה אומר מאד מאד הוי שפל רוח וכו'. אפשר מאד מאד
פירוש חבית ומחוז בין בשו"ה קירלתים קירות לבו בין מבחון.
ויהיה נראה מבפנים ושהו מבחון. ח"כ שיהיה שפל רוח ולא יחזיק טיבותא לנפשים
שהוא שפל רוח וזהו מאד בין בשעתו בין לעתיד שלא יחשוב שהוא שפל רוח. רח
יהיה בין עיניו כי כך ראוי לו באמת. א"כ מאד מאד הוי שפל רוח בין עב אבשי
ביתך בין עם בני העיר. א"כ אפשר דר"ל דרשו בכל מאדך בכל ממונך ור"ל בתנחומי'
פ' חיי ארה דף כ"ט ע"ב דפוס אמטרדם אמרו אין מאד אלא זקנה ע"ש. ואפשר
שז"ש רמוז מאד מאד כלומר אף אם אתה זקן הקהל ועשיר גדול וז"ש מאד מאד עם רל
זה הוי שפל רוח. שתקות אנוש רמה ואם אתה זקן קרוב אתה לזה והפוסר כי לא
כמותו יקח ואחריתו רמה וזהו עושרו ומי יודע למי יהיה העושר לכך אל תתבאם
אלא הוי שפל רוח. ומכ"ש הנפש שהיא סובלת כל הצער ודוק.

ה אל תעשם עטרה וכו'. אפשר לפרש במה שהקשו התוספות דאמרו העוסק
בתורה שלא לשמה נח לו שלא נכרא ואמרו לעולם יעסוק אדם בתורה ובמדות
אפילו שלא לשמה וכו' והירץ מהר"ט פרימו דכונת חומרים יעסוק שלא לשמה שמתוך
וכו' היינו דהעוסק יהיה לו כונה זו דעתה עוסק שלא לשמה כדי שמתוך שלא לשמה
בא לשמה וזה יהיה כונתו בתחילה לבא לסוף לשמה וזה הוה אכל מי שיעוסק שלא
לשמה להוד ואין כונתו כי אם שלא לשמה ולית ליה מתוך נח לו שלא נכרא. ועוד
תירץ הרב הכו' רע"ב מנעשה המדות אדם זוכה ליראה פנימית והגם שהוא שלא לשמה
המעשה מנר עצמו טוב ומכזה עושה משא"כ בלימוד התורה שאם היא שלא לשמה
ליכא מעשה טוב כלל וז"ש העוסק בתורה שלא לשמה נח וכו' היינו כשעוסק בתורה
לבד דליכא טוב כלל כי אין מעשה והלימוד הוא שלא לשמה. ומ"ש העוסק בתורה
ובמדות אפילו שלא לשמה היינו דליכא מדות בהדי תורה ומזכך החומר אז מתוך
אלא לשמה בא לשמה זהו תורף דרבי הרב. והכא קאמר רבי זדוק אל תעשם עטרה
וכו' ולשון זה סובל שני פירושים אחד שיעושה שלא לשמה ואינו מרוץ הוא עצמו
דמתוך שלא לשמה בא לשמה אלא הוא שלא לשמה גמור. כתירוצ ראשון הכו' ולכך
הוא דאמר אל תעשם וכו' דלא הוה אלא אם כונתו עצמו שיבא לשמה כמדובר.

פרק רביעי

והשני יכול להשתמש כתירוף אני והבא קאי בלמוד תורה לחוד שלא לשמה דליבא
מזות דאין נח לו שלא ככרם . ואמטו להכי גמר אומר וכך היה הלל אומר ודאשתמש
בתבא חלף בלמוד דמדברי הלל יש ליל אנוש דהפירוש ראשון אינו אמת לפירוש
ראשון יכול להשתמש בתורה רק שיהיה כונתו דאח"כ יבא לשמה והלל סבר הפתח
וסתם ואמר ודאשתמש בתבא חלף ומוכח כי אין מציאות להשתמש בתבא וזוהי יש
להכריע דהפירוש והתירוף שני עיקר דלא הותר אלא כי איכא מזות . בהדי תורה
אבל תורה לחוד בכל גוונא לא וכו' וזש הא למדת כל הנהגה מד"ת וכו' כלו' דמאמר
רבי צדוק היה אפשר לפרש כפירוש ותירוף ראשון דכונת מתוך וכו' שרי אבל מדברי
הלל הוכרע הפירוש שני וזש הא למדת כל הנהגה מד"ת וכו' דבתורה לחוד ליכא
שריותא כלל וכך הו' דברי רבי צדוק כמי . ולכך דקדק רבי צדוק לומר אל תעשה
עטרה לרמוז דכשלמא במזות יש מעשה ומחשבה והמעשה טוב ולכך הותר אבל
בתורה ליכא אלא לימוד והוא המעשה והוא רע שהוא שלא לשמה לא כן במזות
דמעשה המזות טוב רק המחשבה רעה אבל התורה ליכא מעשה טוב :

א

תעשה עטרה להתגדל בהם וכו' . הכה תתום' בכרכות דף י"ז ע"א
אמאי דאמרינן כל הנושה שלא לשמה כוח לו שלא ככרא כתבו וז"ל
וא"ת האמר רבי יהודה אמר רב לעולם יעסוק אדם בתורה ובמזות אפי' שלא לשמה
שמתוך שלא לשמה בא לשמה וז"ל דהא מיירי שאינו לומד אלא לקנטר חביריו והתם
איירי שלומד ע"מ שיכבדוהו עכ"ל וכו' בכזיר ותעניות . ולכאורה קשה דנראין
דבריהם הפך משנתנו דהרי קאמר אל תעשה עטרה להתגדל בהם ולא קרדו וכו'
אלמא אפי' להתכבד או לפרנסה אסור ומסיים וכך היה הלל אומר ודאשתמש בתבא
חלף וכו' ואיך אמרו דיעסוק שלא לשמה דמתוך וכו' ולדעת התום' היינו בלמוד על
מנת שיכבדוהו . ותו התום' אמאי לא הקשו עלה דיעסוק שלא לשמה ממשתכחו ואי
הוו מקשו מינה לא היה תירוץ עולה יפה . ואפשר לומר דיש לדחות דמשתכחו
משנת חסידים ואיכא מאן דמתרגם לה הכי כמ"ש הרב מהר"ש אוזירא ז"ל במדרש
שמואל ע"ג וכונא כזה משני הר"ן בחי' פ"ק דפסחים בענין אחר והביא דבריו
בס' עין יעקב . ותו דהתום' מקשים מיניה וכיה דרב אדרב :

והרמב"ם

פ"ג דתלמוד תורה כתב אין תחילת דינו של אדם אלא על דברי
תורה לפי אמרו ליבולס יצאח אדם בהורה אפי' שלא לשמה שמחוך
שלא לשמה בא לשמה : וראיתי להרב מופת הדור מהרמ"א ז"ל בס' יארש יעקב פ"ד
דכזיר דף ג"א ע"ב מהספר דמייתי גושם הרב הגדול מהר"ש אלבאזי ז"ל בס' צדוק
אברהם שה"ך על דברי הרמב"ם דמי תלה הדין בעסק שלא לשמה מזות יוכיחו דאין
תחילת דינו עליהם ועם כל זה התיירו לעסוק שלא לשמה וכי תימא דלא גרים
הרמב"ם

פרק רביעי

קיד

הרמב"ם וכוונות ליתא דלקמן אמרין בשכר מ"כ קרבות שהקריב כלק וזאת ממנו
 דות. ויראה דק"ל להרמב"ם למה התירו לעסוק בתורה שלא לשמה מאלח דחמיר
 דנעשה לו סם המות וכוו שלא ככרא תינח התעסקו במצות שלא לשמן שאם לא יבא
 להתעסק לשמה אף שיפסיד המצות אין לו עונש משא"כ המתעסק בתורה שלא
 לשמה קרוב להפסד ורחוק לשכר הוי משו"ה כ"ט דמאח' דעונשו חמור דתחילת דינו
 על ד"ת התירו ואמרו דמתוך שלא לשמה בא לשמה עה"ל הרב ישרא יעקב ז"ל.

ועם הארון הסליחה דנקיט דסוד דהתורה נעשית לו סם המות התירו להתעסק
 ובקום עשה אמר רב יהודה אמר רב לעולם יעסוק וכו' וזה לא יעלה על לב
 וכוו מהתוס' בכמה דוכתי הקאו הא דיעסוק שלא לשמה בההיא דנעשית לו סם
 המות ותיירנו דהס' סוגים כאמור. ותו לא זכר שר דמהרמב"ם פ' עשירי מה'
 תשובה מוכח דשלא לשמה דהתירו אינו לקנטר ח"ו ע"ש ודוק בדבריו וכו"ש בדרכי
 יוסף ז"ל סי' רמ"ו ויש לזדר עוד באופן אחר ממ"ש בבר' דכוו' הרמב"ם דשלא לשמה
 דשרי דוקא לשכר או מיראת העונש וכן מוכח מהש"ס בסוטה דף כ"ב דקאמר ל"ז
 ליתני פרוש מיראה וכ"כ התוס' אס' ודוק הטב בדרכי הרמב"ם. ואחר זמן בא לירי
 ספר שכות יעקב להרב ז"ל וראיתי פ"ר דכוזיר דף כ"א ע"א מהספר שכתב תירוץ
 לקושית הרב מהר"ש אלבאזי הנו' בסגנון אחר דמייתי מהתוס' בברכות דף ז' דתרי
 שלא לשמה הוו ומה שהתירו שלא לשמה היינו שיכבדוהו וישי' ומ"ש מוטב שיהפכו
 שליתו היינו לקנטר והיה ראוי לאסור ללמוד שלא לשמה שישי' וכבדוהו שלא
 יבא לקנטר ואפ"ה מאחר שהחילת דינו על ד"ת התירו זהו תורף דבריו בקצור
 ויש להרביש דמייתי מהתוס' בברכות ויראה דיליה ממרחק תביא לחמה ולא היס צריך
 כי כן כתבו התוס' אס' ככוזיר. ומ"ש מהס' ההוס' שישי' ליתיה לא בתוס'
 בדרכות ולא בתו' דכוזיר:

ולא אכמד דעדיין אינו מתישב דהא דתחילת דינו של אדם על דברי תורה הוא
 מימרת רב המנוכא פ"ק דסנהדרין והא דיעסוק שלא לשמה דמתוך וכו'
 הוא מימרת רב. וידוע דתרי רב המנוכא הוו אחר הוא תלמיד רב ואחר הוא
 תלמיד רב חסדא וא"כ איך רב יאמר יעסוק אדם בתורה שלא לשמה וסמך אדרב
 המנוכא תלמידו או תלמיד תלמידו. ותו הרמב"ם אחאי השמיט דיעסוק במצות
 אפילו שלא לשמן ומימרת רב. פטמה להצאין.

נחזור לדרכי התוס' דקשיא ממשנתנו כמש"ל. ואפשר לומר דמשנתנו מירי
 בלמוד שלא לשמה הדי שיכבדוהו וכשאר בזה ולא חזר ללמוד נשמה י'
 הוא דאמר הלל וראשתמש בתבא חלף. אבל מי שעסק בתחילה שלא לשמה וזכר זך
 כך בא לשמה וכן הוא על הרוב או סופו אכפר על תחילתו. ומ"ל לא רצו התוס'

פרק רביעי

לאוקומי הדיא דנעשית לו סס המות ומוטב שסעפרה שלייתו בלמד ע"מ שיכבדוהו
וכשאר בזה ולא חזר בו . דמשמע להו דאין זה מראי לומר דנעשית לו סס המות
וכו' ומש"ה אוקומה שלומד לקתור וכו' וא"ש דבכל אופן כנשי' לו סס המות ומילת'
פסיחה קאמר .

והנה ראיתי בתוספות כי ברכות סוף פ' היה קורא שהרחיבו תירוץ הכו' וז"ל
ז"ל דהבא איירי שאינו למד דרי לקיים אלא כדי לקתור את חבריו אבל

התם שמקיים מצות ואוכה דרי שיכבדוהו ואמרינן בירושלמי דפ"ק ולא מודה ר"ש
שמפסיקין לעשות סבה ולולב ולית ליה לר"ש הלמד שלא לשמה כוח לו שלא ככרא
א"ר ינחק הלמד על מנת שלא לעשות כוח לו כאלו כהפ"ה שלייתו על פניו ולא ינא
לאויר הצולם וככה"ג מיירי בשמיעתין ע"ל . ואפשר כפ"ד דמסתמו איירי בלומד על
מנת שיכבדוהו וכו' ואינו מקיים . והתוס' דאנטריכו לאוקומי הכחו בלומד על מנת
לקתור אורחא דמילתא קטני דלמוד על מנת שיכבדוהו מקיים ולומד לקתור אינו
מקיים והתוס' בפסחים דף ק' ע"כ כתוב בסגנון אחר וכדכריהם כתב הר"ן בחי'
לפסחים כ"ג ומה כאלו דכרי הר"ן שם שכתב איכא ביומי טובא שלא לשמה ועיין
בהגהת דרישה י"ד סי' רמ"ו ועיין מ"ש התוס' בטוטה דף כ"ב ע"ב ודמזתים לעיל .
ועמ"ש הרב באר שבע פ"ג דהוריות ודוק הטב ועיין מ"ש מהר"ש יפה לישב הא
דנעשית לו סס המות ע"ש בס' יפה ענף כריש מדרש איכה דנראה שלא ראה דברי
התוס' בטוטה ועמ"ש מהר"ש יפה שם בתחילה ומ"ש במדרש אמרל ולעת כזאת
היתה לי שצת הקוב"ר ואכמ"ל .

ו כל המכבד את התורה גופו מכובד על חבריו . שמעתי ממוריני הרב בתי
כהונה ז"לה במעשה ההוא מוכס וארס גדול אשר הן חליפו' למו מטתו ולמוכס'
קברוהו בכבוד גדול ולארס גדול ככיוון והיה זה שארס גדול פ"ג א' שמוע בנות
ת"ח ולא מיחה והמורס עבר ארסטון לפני שר ולא אתא אך בחלקו"ת ישית לעניים
כמ"ש רש"י סנהדרין דף מ"ד . והוא כל המכבד הכל לאתווי במעשה המוכס כי לא
מלכו רק מטעם שלא בא השר לטעור והיה ש"הו גופו דייקא מכובד על חבריו
גבופו נקבר בכבוד . וכל המחלל וכו' הכל לאתווי ארס חסיד שאין כוונתו לחלל רק
שצו ולזול ת"ח ולא מיחה אף שצטער גופו דייקא מחולל על חבריו שזכרוהו
ככיווי . וכל זה בגופן שלהם אך בצעם המוכס ענש יענש ככל אשר יושע עליו
והחסיד אל הימחה ואל המחלה ע"ד :

ואפי"ש לפרש כמ"ש פ"ק דשבת דהוא תלמוד שמת בחמי ימיו ושאלה אשה
בכתי כנסיות ומדרשות וכטעל לה אליהו ז"ל וכו' ברור המקום שהרבו
שלא נשא פנים בתורה שהים ישן עמה בימי לבונה ופירש מהרש"א שלא נשא פנים
בתורה

פרק רביעי

קטו

כתורה שלא החשיב התורה לדרוש מרבו דתהיה בנדתה לאיסור בימי לבונה עכ"ד.
 וז"ל כל המחלל את התורה שאינו מחשיב ולא רק האותיות אשר תבאנה ותיבות
 התורה כשהוא תלמידא שלא החשיב התורה לדרוש תהיה גופו מחולל שאומרי עליו
 כבוד המקום שהרגו מלבד עגשו וכן לענין הטובה המושג פנים כתורה ושימש
 בתיבה והיה לאות ומרקק בהם חקור דבר על מה ארניה הוטבעו הוא מכבד
 התורה גופו מכובד וכמושכ זקנים יהללוהו מלבד אשר בא בשכרו ורכ טוב.

רבי יוסי אומר כל המכבד את התורה שמכבד ספריה ולומדיה שהם
 דרופתק. אוריתא ומדה כנגד מדה גופו מכובד על הכריות ולא
 אחר מכבדין אותו הכריות. אלא גדולה תו כי שלא בפניו ובחזרתי לבס הוא מכובד
 וסתם ואמר גופו מכובד לומר בין בפניו בין שלא בפניו בין בפניהם בין בקרבה
 ויריעת שהפכים אחת היא.

החושך עצמו מן הדין וכו' והגם לבו וכו' אפשר לפרש כמ"ש רבינו ירוחם ז"ל
 במשלים כתיב א' ח"כ דיין אינו ראוי לרון דבר מסופק אם יש ת"ח בעיר קודם
 שישראלנו כדי שלא לרמות דבר לרבר אה"כ ברור לו כבקר עכ"ל. ומשמע ראש ברור
 לו הדבר ליתיה בשאלה לה"ס ויכול לרונו וז"ל החושך עצמו מן הדין כלומר אף
 שהדין ברור בעיניו וא"כ שישראל להסם עכ"ל חושך עצמו מן הדין שהוא ברור בעיניו
 הרי זה מסובך ופורק ממנו איכה וגזל וכו' והגם לבו כהוראס דאף שאינו ברור לו
 הדבר ואית ליה רכה במתא וגם לבו ולא שאיל לרביה שוטה רשע וגם רוח וכמ"ש
 ביבמות דף ק"ט רעה אחר רעה תבא לתוקע עצמו כדבר הלכה ראית ליה דינא
 ראתי לקמיה וכו' ואית ליה רכה ולא איזל משאיל.

החושך עצמו מן הדין וכו'. פירש רבינו עובדיה ז"ל במקום שיש גדול
 ממנו א"כ אומר לבעלי דין שיתפשרו. כלומר דבלא"ה לא
 טוב עשה להסתלק מן הדין. ואחרו בתכחומא פ' משפטים מינשה רבינו יוסי השהיה
 הסתלק מן העולם כהגם בן אחותו אבלו מצאו בוכה אחר לו רבינו מפני מה אתה
 בוכה יש תורה שלא למדת ולמדת הרי תלמידך יושבים לפניך יש גמילות חסדים
 שלא עשית ועל כל מדות שהיו בך היית מתרחק מן הדינין ולא כתת דשות על עצמך
 להתמכות על צרכי צבור א"ל בני עליה אני בוכה שלא נתן דין וחשבון על שהיית
 יכול לעשות דיניהם של ישראל הוי ואיש תרומות יתרסקה. ולעיל מיה דריש ואיש
 הרומות יתרסקה אם משיס אדם עצמו כתרומה הו שמואלה בזוית הבית ואומר מה
 לי בתרחת צבור מה לי כריניהם מה לי לשמוע קולם שלום עליך כפשי הרי זה מחריב
 את העולם הוי ואיש תרומות יתרסקה עכ"ל. וכראש דרשה זו היינו כשהוא גדול
 בעירו או דכתורה יש מי שאוה לן אבל בהסנהדה מדינית וכונא הוא יותר מכלם.
 אבל.

פרק רביעי

אבל בלא"ה היינו משנתנו דשבו לחסוך עצמו מן הדין • ורבי אסי אפשר דהוא לא היה גדול מכלם והיה מי ששוא לו ומשו"ה קיים בעצמו החושך עצמו מן הדין ולבסוף כבר דהגם דכתורה היה מי ששוא לו • מ"מ שיח ושיג לו בהנהגה מדינית וכיובא ומשו"ה בני העיר היו רוצים למכותו ולא קבל והיה חושש שיתן את הדין ודוק • ואפשר דמשנתנו איירי כשיש דיינים שמיכוס הנכבד עליהם שופטים בארץ • אלא שבדין אחד פרטי כזה כורך לו אחד וכו' רוצים שיהיה הוא דיון ככה"ל הוא דטוב לחסוך עצמו מן הדין הזה כפרטות דייקא נמי דקתני מן הדין הפרטי • ורבי אסי היו רוצים למכותו דיון כולל קבוע שהנכבד ראו שראוי לכך והוא לא רצה ומשו"ה בסוף היה חושש שיתן הדין על שלא רצה להיות דיון ודוק •

ח אל תהי דן יחידי וכו' אפשר במ"ש הרמב"ן בחידושו פ' זה כורך דרכ האוי גאון כתב דאם מופלא שבכ"ד נחלק עם אחרי' הלכה כמותו כי רב הוא בחכמה והרמב"ן חלק עליו דהיה דאמר פ"ק דיבמות דעשו ב"ש כדבריהם למ"ד ולא חיישי לרובא דב"ה משום דאינהו מחדרי טפי לא כאמר זה ביחיד כגד רבים אלא במועטים כגד מרובים ע"ש באורך • וז"ל אל תהי דן יחידי אף דפקיע את שם כבודך ואם נחלקת עם חכמי דורך אל תאמר קבלו דעתי כי גדלה חכמתי וכדעת רב האוי גאון דהעיקר כהרמב"ן דלא אתמר אלא במועטים כגד מרובים לא ביחיד ורבים • וז"ל שהן ראשון כלומר אף דמחדרי טפי שקולים כגד רבים ה"ט שהן ראשון כלומר התם דעות ניכרו שהן ראשון הן דייקא ויבין הם סיעת ספריא אף דמועטים הם כגד בעלי מחלקותם מ"מ חכמתם תכריע אבל אתה לא כן כי יחיד אתה וככי הא הלכה כבעלי מחלוקתך :

אל תהי דן יחידי שאין דן יחידי לא אחד • ק' דכביכול כתיב וה' לקח ואמרן ד"ל הוא ובית דינו • ואפשר דה"ק שאין דן יחידי אלא אחד כלומר שהוא דוקא יכול לדון יחידי ועם כל זה לענין שאינו טוב הוא ובית דינו וק"ו אלפי דבכות פעמים לאדם כי יסתמר כשרו לדון יחידי • טוב ראיתי להרב זעב"ן בס' עץ אבות שפירש כן • והמפרשים פירשו ז"ל אל תהי דן יחידי אפי' ביחיד מומחה ומדת חסידות שבו כאן דלפוס דינא יחיד מומחה ר"ן ידון עמו • וזה אפשר דכיון דהוא יחיד מומחה ומצד שנים עמו ממדת חסידות הוה ס"ד שיוכל לומר קבלו דעתי ללא זל תאמר קבלו דעתי שהגם שהוא יחיד מומחה כיון שבכר צירפן צריך לבטל דעתו ולילך אחר הרוב :

ט כל המקיים את התורה וצויה וכו' אפשר דמחזיק לתופסי התורה ומשום הכי מוכרח להתנהג כעני בכיתו כרי שספיק אשר כירו להחזיק ולמצוה לו וז"ל כל המקיים את התורה דמקיימו להספיק ללומדיה מעצמי תסיבת עובי אשר מתנהג כן בכיתו

פרק רביעי

קטז

כביתו סוף לקיימה מעושר יפתח ה' את אוזרו באופן שיכול להספיק לתופס התורה ויכול להכניח ביתו בעושר וכל המבטל את התורה מסיבת עושר שרובה להכניח ביתו בעושר ומש"ה לא אייתר ליה ממון להספיק לת"ה סופו לבטלה מעוני :

כל המקיים את התורה מעוני וכו'. הרמב"ם ז"ל בחלקו"ת ישי"ת כ"ד שעות ה' לתורה ח' לשינה ח' למשא ומתן . ואפשר דזהו מקיים התורה מעוני דיש שהוא עמי ותלו ביה מפלי ועבד"ה מה' שעות שהם לבקשת פרנסתו מצמצם עצמו בשעה שעות למכוא טרף ועשרה שעות ללימוד וזהו דמקיים התורה מעוני . סופו לקיימה מעושר שיהיה לו משא ומתן גדול ורוחק עצמו ששעה שעות יספיקו לו למשא ומתן ומוסיקי הכ' שעות ללימוד וכל מבטל התורה מעושר דלא סגי ליה כח' שעות משא ומתן ועוסק ג' שעות הן חסר הן יתר גם משעות הלימוד . סופו לבטלה מעוני שכרוב עניותו מוכרח לצורך מזונותיו עוד ג' שעות יותר על ח' של משא ומתן . וכנזארי שלל דף חל"ק ע"ג כתבתי מפי השמועה בסגנון אחר ע"ש :

וכבר ידוע דרכרי סופרים כדכרי תורה שהם כללים כוללים כמה מובנים וכדכרים קצרים נטעו ארזי הלבנון הרמים . ומהו תשכיל למעט גם כח' שעות השינה לקום באשמורת לעסוק בתורה וחלוקות אחרות הן לטוב או למוטב . וכמה עונש המבטלים תורה בשעות הלימוד במקצתן וק"ו למבטלים מכל וכל כי אם קברו בקברות התאוה אם יצבור כעפר כסף ודי זהב כי כל היום במשא ומתן ויתמלפו להם ספרי סחורתם בספרי תורה גם הלילה משמר לסדר הפנקסאות גדולים וקטנים ולזנות למשרתיו וסופריו . ובין הפרקים הלך הלכו האזנים ומזיז אפיקים במספר הימים עסוקים וחשוקים בטיול ומשתאות חזקים במסכ"ת משקיים לרכות את השחקים שחוקים וזחוקים וזנזקים . אוי ואבוי כי תורה שתומה נתנה ומשתפקים בחומש קרוב ואלדור שני גזרי . ואין מציר ואין תקין כי כל הרעה שלא תבא הכל בצון ביטול תורה וכמ"ש בתנא רבי אליהו כי השתי חרכבות וכל הרעות הבאות לישראל על הכלל ועל הפרט הכל בצון ביטול תורה שנאמר בפס' יעקב כל זאת . והרב החסיד כמהר"ר יוסף יעבץ ז"ל כתב כי ג' פתחים לבהינס א' למינס ולחפוקורוסים והב' לעוברי עבירה והג' למבטלי תורה . ופתח הראשון יבואו בו מעט מוצר . והכ' יש ויש . אך הנה רבו רבו הבאים בתורה כי רובם מבטלי התורה וטח מראות עיניהם . הוא ברחמי יוסף חלקנו בתורתו וכוכה לעשות רבנו כרזנו ולעובדו בלב שלם כ"ר :

ר"מ אומר הוי ממעט בעבקה וצסוק בתורה והוי שפל רוח כפני כל אדם . פי' דהצטק מוכרח כמ"ש בספרי וכרכך יכול יהא יושב ובטל ת"ל בכל מעשה ירך ול"כ מוכרח לתעסק באיזה דבר שאין הכרחה שורה במקום רק אבל מיון שכבר מתעסק

פרק רביעי

מתעסק איזה עסק בחסד ה' הכרכה שורה כו' ועל כן צוה ר"מ למעט בעסק
שתכלית העסק הוא שיהא דבר לשרות בו ברכה והן רב הן מעט יספיק ויפנה
לעסוק בתורה. וכיון שאפילו בעמק שהוא לצורך מחייתו צוה למעט בעסק ממילא
שלא יעסוק בשיחה בטילה והכלי העה"ז והוא אומרו ועסוק בתורה כי אין למעט
בעסק אלא לעסוק בתורה ובלערה לא ימעט בעסק. ואמר והוי שפל רוח בפני כל
אדם כי בזה לא יהיה טרדת העולם משנאת הכריות גם קנאתם שכל זה יטרירוהו
מלימודו ועוד שצ"ע הענוה יהיה מרכבה לשכינה כמ"ס אבי את רכא ותורתו רכויה
ואמיתית כמ"ס הרב ראשית חכמה משם מהר"י ג"ק יטויליא כי המקבל עליו להיות
שפל ועניו רוח אלהים תלמדנו. וזה טעם אומרו ז"ל פ"ק דעירובין שזכו כ"ה לקבוצ
הלכה כמותם שהיו ענותנין והכונה דמאחר שהיו ענותנין רוח אלהים תלמדנו וכמ"ס
מין בכללי הגמ' שהענוה תזכר לכוין האמת וז"ש וה' עמו שהלכה כמותו דכאשר
ה' עמו והוא מרכבה לשכינה מוכרח שהוא עניו וא"כ רוח אלהים תלמדנו ומכוין אל
האמת. ולמדנו כי לעסק התורה נזרכת מאד הענוה:

ואם עמלת בתורה. כתב מ"ה זלטה בשם מהר"י יוסף אשכנזי ז"ל כ"ל
שהגירסא הכבוהה אם עמלת בתורה יש לי שכר הרבה ליתן לך כי כן דרך
החכמים לדבר הדברים כאלו נאמרו מפי הקב"ה וכן יש כחם סנהדרין אר"ש אם
עושה דין בעיר הנדחת מעלה אני עליך כאלו מעלה עולה כליל לפני עכ"ל. ובנסחא
דקמן גרסינן התם אמר הקב"ה אם עשית דין בעיר הנדחת וכו':

ד"ה ממעט בעסק ועסוק בתורה והוי שפל רוח בפני כל אדם. אפשר
לרמוז ונקדים מ"ס במוציעא סוף דף כ"ג דעבידי רבנן דמשנו
במסכתא ופירשו ר"ח ורס"ו ותוס' שאם שואלין אותנו אם ידע מסכת' אחת הוא אומר
כי לא ידעה הגם דביודעה ומכירה שאלוהו. והרמב"ם פ"ד דאבירה מפ' ראש
עוסק במס' נדה אומר במקואות כדי שלא ישאלוהו בנדה כלומר שהוא בטוח שלא
ישאלוהו במקואות. ועל דרך האמת העוסק בתורה הוא מתקן הרוח. וכבר
בסמוך כתבנו כי שמנה טעות בכל כ"ד יכול לעסוק בעסקי בחורה כדי לעשות
כלכו"ל ועל זה בא התנ"י והזהיר הוי ממעט בעסק הידוע דהיינו שמנה טעות ומהם
יקח להוסיף על ח' טעות הלימוד. ואחר שהוא לומר עשרה טעות בכל יום מעלה
חטה הכה כי כן רביר מצאה ידו בתורה ועכ"ז יעשה עצמו כלא יודע לא מוכיעיא
לשואלים אשר רח בהם לשאול שאלות כריבין שיאמר להם שלא קרא כמ"ס הרמב"ם
אלא אפילו בהדיוטות לא יאמר להם שהוא בקי במסכתא או מסכתות אלא שאינו
יודע כדעת ר"ח ורס"ו ותוס' וז"ש והוי שפל רוח כלומר כאלו רוחו שפל שלא למד
בתורה. בפני כל אדם כל דייקא אפילו בפני מי שלא למד כי אין חשש שיאחלהו
פשיקות

פרק רביעי

ק"י

ספיקות

רמ"ט ואם עמלת וכו'. פירש רבינו עובדיה שפכיכול בעצמו ושלם וכו'. והרב
 יעבץ צרער עליו בחזקת היר. ואכזי הצעיר בפתח עינים כתבתי שמ"ט
 רבינו עובדיה אינו מוכרח. ובריש פרקין עמ"ט איזוהו מכובד פירש רבינו עובדיה
 כינזא בזה ואת בעמי מלתוי אדבריו סס הם דבריו ר"ל ככ"ר פ"ט ל"ע פ"ט :

יא העושה מצוה א' וכו'. אפשר לומר כמאי דהוינן בה בדרוש שבת תשובה
 דמנינו דאם הרהר תשובה בלבו מיד הרי הוא נדיק גמור כמ"ט פ"ב
 דקידושין ע"מ שאני נדיק מקודשת ואף דכתבו הפוסקים שהיא שפך מקודשת היינו
 משום דלא קים לן בגויה אם הרהר תשובה אבל אי הוה אפשר למיקם דגמר בלבו
 לשב ודאי הו' נדיק גמור ומקודש' ודאי. וכל קבל דכא ספרי מוסר קמאי ובתראי אתו
 ממולאי תוכחות וסייגופים דברי הנומות וזיצקתם על כל דבר פשע. ואפשר דההור
 תשובה וחרטה כידוי מוציל להעביר הקטיבור מלקטרה כמ"ט בזהר אבל למחות
 הקטיבור נדיק תעניות וסייגופים כדאשכחן בענין כ"ט כי באחריו הטאתי כחה
 הקטיבור דכתיב גם ה' העביר מטאתך כמ"ט בזהר. ואחר זה רוח הקדש העירה
 ברכי כשלו מצום וכו'. גם ידוע דכל מעשים טובים שעושה האדם בעומרו כמרדו
 ורשעו ח"ו משפיע לט"א. והיינו דקאמר העושה מצוה וכו' דכעשיית המצוה ככרא
 מלאך א' והוא מוכן לסייגור וז"ש קובה לו סייגור כ"ה כאלו קבלו חמומו לשרתו
 ולכרך בשמו וזהו קובה לו שהוה קנינו. והעובר עבירה א' קובה לו קטיבור אחר
 שקובה לעצמו קטיבור הוא עשהו ויכוננהו לקטרה עליו. תשובה דהיינו וידוי חרטה
 ומעשים טובים אשר יעשה אחר התשובה הם תרים בפני הפורענות אותו קטיבור
 שלא יוכל לקטרה על דרך שאחרו בזהר על פסוק גם ה' העביר מטאתך וזהו תרים
 חגן כבד הקטיבור אבל למחותו צריך סייגופים ותעניות :

העושה מצוה אחת קובה לו פרקליט אחר. פי' כי בקיימו מצוה ככרא
 מלאך א' טוב. ואם עשה המצוה בשלימות ככרא המלאך שלם
 ואם חיסר כוכה או קדדוק מהמצוה גם המלאך ככרא חסר פגום וכרי בזיון ואם לא
 גמר המצוה גם המלאך לא ככמר. וזה טעם משלל כי המתחיל במצוה ולא גמרה
 כעגס כי המלאך הככרא צר לו מאד מכיר בחסרונו וזועק עליו ומבקש דין עד שגבור
 עליו עוכס רחמנא ליצלן וכדרושים הארכנו בזה בס"ד.

יבוכבד חבירך כמורה רבך. פירש רבינו עובדיה דאמר אהרן למשה
 בי אדוני. וכן הוא באבות דרבי נתן. ומקשים דמהיכא
 עיף שאני התם דאהרן ומרים אמרו הרק אך במשה דיבר ה' הלא גם כנו. וה'
 סוכים דאין יחס לככרא' משה רבינו ע"ה עם ככואת' ולכן בו בפרק אחר בי אדוני

פרק רביעי

ואין לימוד מכאן לחבר פשוט דעלמא ובפתח עינים הבאתי הקושיא ולא תירצת
ע"ט

ועתה

נראה לדעתי הקצרה לתרץ דמאחר בי אדוני יש לו שני פירושים און
כא ללמד שיכבד חבירו פשוט כרבו או שאמר כן אהרן דוקא באלו פ'
משום שאמר הלא גם בנו והשתא אי אמרת דהאמת דא"כ לכבד לחבירו על מי
סמך הכתוב שלא כפרש דאמר בי אדוני משום דצריך לכבד לחבירו כרבו והו"ל לכתוב
לרמוז דאומרו בי אדוני היה כלפי שאמר הלא גם בנו וה' הודיענו וכיון שהיה רומז
הכתוב זה הוה ידעינן דלא מילף מינה לעלמא ומדסתם הכתוב ילפינן דזאת
תורת חבר פשוט דצריך לכבדו כרבו וכינא בזה היה רביל הרב המופלא ח"ק
במהר"ח עטר ז"ל לתרץ כמה קושיות ורואה אני הדל רכן היא שיטת התלמוד
דאמרינן בעלמא הי מינייהו חפפת

א"י

אפשר דעיקר הדבר שרמזו דלמה פירש משה רבינו ע"ה מרע אך ח"ט
הלא גם בנו ומה שהודיעם ה' דכבוא' משה רבינו ע"ה גדלה מאד זה דבר
פעלם כי ה' הפריך אהרן ומרים ממשה ודיבר להם ביחוד שלא בפני משה רבינו
ע"ה לא כן עבדי משה וא"כ אהרן לא היה מגלה מה שסתם הקב"ה ומוכרח דמ"ט
בי אדוני הוא דצריך לכבד חבירו פשוט כרבו והוקי הטב

יג

ששגבת תלמוד עולה זדון אפשר לפרש כמ"ט רבני אשכנז דשני שגבות הם
כמוזר אחד ואסמכות אהיה דע"כ דכינה בההוא סמיא הלא עירב תרי זמני
ואמר ליה שמואל פושע את ולפי דבריהם אפשר לומר דהחוטא כשגבל שלא למד
אותו דין שגבטל בו הם שתי שגבות בבת אחת אחת שגבטל ולא למד הדין ההוא
ואחת מה שגבטל בפועל וז"ש ששגבת תלמוד פירוש שחטא מחס שגבטל ולא למד
עולה זדון דהו' מוזר ששתי שגבות בידו מניעת תלמוד שמכיל לירי מעשה רע ושתי
שגבות הם כמוזר והו' עולה זדון

א"י

כי על ידי העונות נתן כח לט"ו וז"ש ששגבת תלמוד עולה זדון הוא
ס"מ מעלכ"א אית ליה

א"י

אפשר כי ע"י לימוד תלמוד הקדוש חכיע לילית גי"ה ס"מ כמזין תלמוד
וכאשר בטל מעסק תלמוד לא הי' ש ינו מרכיעה ובעו"הר מתבכרת אלא
שמוסיף כח עולה עמו בעלייתו של בעל ס"ו והו' עולה זדון ס"מ ח"ו

א"י

כשחוטאים מתבכר לעלות לקטרב הוא כי הוא רוחני יותר וז"ש ששגבת
תלמוד עולה זדון ס"ו לשמים לקטרב כמ"ט כשאין הקול קול יעקב און
שידים ירי עשו שנותן לו יד ומקום ח"ו

בתרים וכו' פירש מה' זלזה מניח אתי דלא תימא שאינא אלא בתר
אחד לפי שכתר תורה היא סיבה לכלם כתר כהונה כתיב ביה יודו
משפטיך ובמלכות כתיב בני מלכים ימלכו :

יד הוי גולה למקום תורה וכו' . אפשר שידוע שהקושיה אשר בעלכה הם מכת
הקליפות והעונות הם מן מן מדיל בין שרלו לאור תורה לכן נזוה הוי גולה
שבנות מכפרת עון למקום תורה שאז תבין התורה מאחר שאתם סובל יסורין
ומתכפרים עונותיך הכול לבוין לאמיתה של תורה ומה גם כי היסורין בעבורה :

א"נ אפשר רמז למ"ש בזהר ארץ ארצא למיזל לצרסא ואפי' מליא אבנין וכו'
ז"ל הוי גולה למקום תורה . וכי תימא כיון שהתורה כמשלת לאשה וכמ"ש

מורשה קהלת יעקב אל תקרי מורשה אלא מאורסה והת"ח נקרא בעל תורה א"ב
הדין כות' שהאשה תבא לצידי בעלה שלא יש סיבה שלא תבא וא"כ זו תורה אשה
היא ואמאי אמי אלך אחרי אשה ומכוח ע"ה היה . לז"ל אל תאמר שהיא תבא אחריך .

זכוח אמי אפשר דרך צחות אמי אהבי אהב ומאשרי ומאזוני עושר וכבוד אתי הון
עתק ונדקה . והוא דלכאורה יש לחקר דהאשה חייבת לכבוד בעלה כמלך ולשרת
אותו ולשכב דעתו ולדמוי לבו כמ"ש הרמב"ם פט"ו מאישות . והתורה היא אשת

החכם כבודה בת מלך ומדוע אינה עושה מעין נשים ונריך שבעלה החכם ימית
עמו עליה ויהיה רל ימיו מאובד ליה וכתוב במגילה אם יום תצו כני ימים אעזבך
במ"ש בירושלמי פ"ט דברכות ומדוע אשת חיל התורה לא תעשה לבעלה החכם

כדין אשה הגשמית המחוייבת בהכבוד ואם הוא השתיר פניו ממנה אשתו זאת ארצווי
ארצה קמיה ומחוייבת לפייסו וכיוצא ככל דיני סדר נשים נדקיות . וסתי תשובות

בדבר כי גבהו דרכי אשה הרוחנית קדושה ראשונה תורה שלימה מדרכי האשה
החסידה החומרית . אחת היא דזאת האשה החומרית זה בעלה והוא באחד דאתתא

לבי תרי לא הויא וזה חלקה חיובא דמיא עלה להכנינו כמלך ולישב דעתו שהרי אם
מלכה אין בה תשאר האשה בלמודה בחולה רא באשה שהלך בעלה למדינת הים
ולכן שורת הדין לשרתו לעשות כ"ר לפניו והיא תבקש אהבתו כי אין בלעדו בולא .

משא"כ האשה הרוחנית הקדושה רבו כמו רבו בעליה המבקשים פניה ומבקשים
אהבתה יום וליילה לא יאבתו לכן אם אחד מבצליה יתן כתף סודרת הומיה היא

נזרר וכלא חשיב זמי הוא זה ואיזה הוא אשר מלאו לבו להסתדל על בת מלך בהיות
לה רובי רבבות מלכי רבנן בעלים רבים וטובים ממנו ואי לזאת חיובא דמיא עליה

לחזור ולעבוד אהבתה וזאת אונורת מאן אמריך דאחריות ומאן פייסך דאפייסת
ועם כל זה מרוב קדושתה מעט מעט אליו תבא כאשר היתה באמנה אתו ומעברת
על פשעיו . וזאת שנית כי הנק הבעל חייב לאשתו החומרית שאר כסות ועונה ותחת

פרק רביעי

אלש היא משועבדת לו בכל - משא"כ אשת חיל הרוחנית אינו חייב כי אם בעבודה
 לקבוע עתים לתורה - אך שאר וכסות מלבד שאינו עושה לה אלא ותהי להפך היא
 הנותנת שאר וכסות לבעל וממרחק תביא לחמה ולכן הוא החכם משובבך לאשתו
 הרוחנית זו תורה כי היא עושה לו שמים כהלכתן שאר וכסות והוא באלה - ואש אני
 אוהבי אהב כלומר אני לאפוקי ההומרית שהיא מוכקת אהבת בעלה אני לא כן
 אלא אוהבי אהב צריך שהם יקרימו לאהוב אותי ואז אהב ומשחרי שמשחורים עצמם
 עלי או ימנאוני הפך החומרית החסירה שהיא משחרת פני בעלה - ובתוך דבריה
 דמוה ההפך שכינה ובין החומרית דהאשה החומרית אין לה כי אם בעל איש אחר
 היה ואין שני וזאת התורה אין הן למספר בעליה רבבות אלפי ישראל. ואש אני אוהבי
 כי יש לי הרבה אוהבים בעלי תורה זאת היתה לי כי אני אינו בחומרית אלא אוהבי
 שהם מראים לי אהבה ומיכה או אהב וכו' - ומלבד זה כדון אני עושה דאינו
 בחומרית שבעלה חייב בשארה ורבותה ואני להפך עושר לזון וכבוד וכסות כמ"ש
 קארי למאניה מכבדותיה אתי אדרבה היבשר והכבוד אני נותנת לבעלי ועוד שהוא
 הון עתק כמ"ש ונדרקה פירות בעה"ו ואחר שהן כדון אני עושה ואינו חייב לפיכך
 ולאסכו אם הוא הסתיר פניו. ואש במשחיתו ואל תאמר שהיא תבא אחר כך רדון אשה
 לבעלה דהגם כי אשתך היא אל תאמר כן כי גבהו דרכיה כמדובר :

רבי כהוראי אומר הוי גולה למקום תורה - פ"ק דעירובין אמרו שנקרא
 רבי כהוראי שנקסיר פני חכמים בהלכה והוא שהיה מנהיג עם כל
 זה לימד דעת הוי גולה וכו' ואל כינתך אל תשגן כמ"ש רבי חנינא בפ' הפועלים
 אי משתכחת תורה מהדרכת לה מפלפולי והכי אשכחן בתמורה דההלכות דנשתכחו
 החורין עתמאל בפלפולו עם כל זה אל כינתך אל תשגן דלאו כל שעתא מתרחיש
 ביסא א"כ כיון שהוא אומר כן ונשגן על בינתו - היא לא תגלה - ומאשבה מועלת
 לדברי תורה

טו אין בדינו משלות הרשעים וכו'. יש להרגיש דבריה התבא ר' ינאי כאלו
 מתאזון על שאין בדינו משלות הרשעים וכלהו תנאי ואמוראי כלם קדושים
 וכל מעיינם בעבודתו יתברך ולא בתאוות גופניות והנאות הבלי העה"ו והנה אלה
 רשעים ושלוי עולם כקונים היו בעיניהם - ואפשר דמצינו דכשארם מנטער שריכה
 מה הלשון אומרת קלמי וכו' וזרה טובה מרובה כשארם כנחת ותעל השלזו בשלום
 ובמשמתי מדינה יבא עת רבון היא והשכינה כב יכול מוגדלת השמחה - וכתבנו
 בעמיתנו בררוש וישב דהא דאמרינן כשארם מנטער שכינה וכו' ה"ר כשארם
 מנטער בתוכחות על עון אבל ביסורי הדריקים שהם להדכות שבר אין למעלה בער
 פ"ו ואש אין בדינו משלות הרשעים שאם היל שלום ואנו עוסקים בתורה ובתננות

פרק רביעי

ק"ט

היה כ"ר לשכינה בשלוחתו ואם הכניס שמה וגם אליו יסורי הדריקים שהם להרבות שחר לא היה צער לשכינה אבל אכן כדירן אין לנו לא משלוח ולא מיסורי הדריקים רק שיסורין שלנו כפרר"ע פרעו"ת בישראל לחטאתם וכוה יש צער לשכינה וזהו שהיה מתאונן רבי ינאי על צער השכינה וזה צע"ר השמים .

טו התקן עצמך בפרודור וכו'. פירש מזה ולה שכל להודיענו מהות שחר המצות הנעשות בעה"ז והוא מ"ש בזהר שמעשה המצות נעשה לכו"ץ מלבוש כדי שתוכל לעלות וליכנס לפניו יתברך כמו שא"ל ליכנס לעשר המלך מלבוש שק וצריך לתקן מלבושים הבונים כפי כבוד המלך כן האדם בעה"ז כל מעשהו כדי לתקן עצמו וליפות גופו כדי שיוכנס לטרקלין להראות לפני המלך כי הנשמה ח"א לה לעלות וליראות לפני מלכו של עולם אלא בהתקין לה מלבוש כמו שהארכנו בספר חסד לאברהם .

טז יפה טעה אחת בתשובה ומעשים טובים וכו'. דקדק לומר בתשובה ומעשים טובים כי המעשים טובים כלי תשובה כלא חשיבי ואדרב"י מוסיף כח לסט"א ולכן בבא האיש ישראלי לעשות מצוה צריך להרהר בתשובה כדי שאותה מצוה תעלה לרצון לפני ה' .

א"ג אפשר על פי מה שכתוב בס' חסידים דהרישו עלינו כע"ה הם מוקיימין מצות כרבי דהיה מקדש קדוש שבת וכו' ע"ש. ל"א בתשובה ומעשים טובים דהם דמעשים טובים אפשר לאחד בריבוא לקיים אף כי אחריו הותו מ"מ לא יצדק שם תשובה דכיון שמת תו לא מהני ליה תשובה וא"כ תשובה ומעשים טובים לא יצדקו כלל כי אם בעה"ז .

ח' אל תראה את חבירך בשעת כעסו . פי' אף שהוא חבירך ורגיל אתה עמו ותמיד הוא מקבל דבריך וענתך עם כל זה אל תרצהו בשעת כעסו כי באותה שעה לכו כל עמו . ואל תשאל לו בשעת כדורו . יש מי שפירש ואל תשאל לו דרקה לאיזה עמי בשעת כדורו שהוא כדור לדקה . ואל תשתדל לראותו בשעת קלקלתו וזהו דבר כללי ובכלל שלא ילך אליו בכרך והוא ידע שעתה קם משכנו ועדיין לא התפלל ואם ילך באותה שעה יצטער ויחשבך לאויב שבאת לביישו . אך אם אתה רוצה להוכיחו . תראה שעה שהוא מיושב ובדרך ארץ וכבוד הוכח טוביח ולא תשא עליו חטא כלומר שהתוכחה תהיה בזמן שתשא עליו חטא שישבור שכונתך לביישו ויחטא להיות לך שונא ולא יקבל התוכחת ונמצא שבמקום שיחזור מחטאו מוסיף על חטאו פשע ואתה הגורם .

י"ג שמואל הקטן אומר וכו' חרון אפו לא נאמר אלא אפו . הכי גרים הרמ"ה בפי' כן וכן הביא גירסא זו הרב תי"ט וכתב וגירסא זו כראוי בעיני דהר"ת לן השתא

פרק רביעי

דיקא דקרא ע"א. וכתום' כתובות דף ק"ה ע"כ מצינו לרעת רשב"ם בריתא שאין
בה אלא פסוק אחד כלכד כמבאר גם וכשיטה מקובצת.

ו ד אר' תסתכל בקנקן אלא כמה שיש בו. פירש דרך נחות הרב מהר"ם
אויזירא ז"ל במדרש שמואל ראע"ג דכתיב ונקם לא ינקם הנקם

בתיבות ונקם ינקם בתוכן יש אותיות קן קן וז"ל תסתכל בקנקן שיש בתיבות
ונקם לא ינקם אלא כמה שיש בו גם הו"ה ב"ה ו"ה בתיבת ונקם י"ה בתיבת ינקם
זהו גם הרשמים בתוך הקנקן והוא ירחם כי הוא בעל הרמיו' ומשם רבינו מהר"ו
ז"ל פירש כי שם הו"ה באלפין עולה מ"ה וזהו אל תסתכל בקנקן אלא במ"ה שם מ"ה
שיש בו עכ"ד. ומזה תראה שהמדרש לקוטי הש"ס הסדרפס לא ידע מארה דשמעתא
באמת כי זה כתב משם הרב ז"ל ומהר"ם אוזירא היה בזמן הרב ז"ל ומחברי מהר"ו
ז"ל כאשר יש ברי שטר תנאים על החכרים שרצו ללמוד עם מהר"ו עם הסתימות
עצמם וא' מהם הוא מהר"ם אוזירא ז"ל וכתב רמז ראשון בשמו ושוכ כתב בשם
מהר"ו ז"ל ע"ש. ואפשר לרמזו כי היצר יש בו איזה בחינות טוב וצריך האדם
להבכיר החלק הטוב שבו עד שישיטה כלו טוב כנודע וז"ל אל תסתכל בקנקן גימט'
זכר שהוא רע אלא כמה שיש בו בחינת טוב כאמור.

ו בא רבי אלעזר הקפיר אומר הקנאה והתאוה והכבוד וכו'. הטיב אשר
דיבר המאורר שלש עולם תבדיל לך הקנאה והתאוה והכבוד

שלפניך. ומהפירוש פירשו כי ב' אלה אפילו בתורה נאסרו הקנאה במ"ש קנאת
שופרים תרבה חכמה דכל מעייניו אינו לא להרמות לחכמים ולא לשמוית' ולשמה של
תורה. והתאוה שבעלי בתים יטילו מלאי לכיסו. והכבוד שיקראוהו רבי. גם
אלה מוציאים את האדם מן העולם וכמ"ש הלל וראשתמש בתבא חלף ולמדו כי
הכהנה מדברי תורה כוטל חייו מן העולם כרתכן לעיל עד כאן דבריהם. והיינו
מאי דאתא רבי אלעזר הקפיר לומר הנס שיראה בעיניך שיש בכללן שהם מדות
טובות שיש בהם כבוד גדל גדל לומר שמענה ואתה דע כי הקנאה והתאוה והכבוד
מוציאים את האדם מן העולם. אמנם יש בהם שהם מותרות מי שהו מקנא לה'
במו פנחס בלי תעורבות שמן מעניני העה"ז. ותאוה לעבוד עבודת ה' לעשות רצונם
יתברך. והכבוד כי רצונו להיותו ככבוד כדי שישמעו מוסרו ותוכחתו דיקא בלי שום
פניה אחרת כלל אלו הם מדות קדושות ואינם נמצאות כתקנן. ולכן דקדק ואמר
הקנאה והתאוה והכבוד בהא הדעת כלומר השלשה הנקבות והנודעות אלו מוציאים
למעט אותם שאינן כמעט נמצאות דהנהו שריותא ומעליותא ואשרינו הנוכח בהם
בשלימות כונתו אליו יתברך :

כב הילודים למות וכו'. אפשר במ"ט כשבת דף כ"ה דרבי אחי סבר אין מיתה בלא חטא ואין יסורין בלא עון ואתותב רבי אחי מאותה שאמרו ד' מתו בעטיו של פחש. ויש מן הראשונים דסבר דלא אתותב מחלוקת אין יסורין בלא עון וכדכתיב כעניותין בספרי הקטן פתח עינים ע"ט. וז"ל הילודים למות לאפוקי רבי אחי דסבר אין מיתה בלא חטא ולז"ל לא כן הדבר אלא הילודים למות כל הילודים למות והטעם והמתים להחיות טעם מיתתן חיים לאור באור החיים או כפטייה שיצמדו בתחיית המתים כי אחר המיתה בעטיו של נחש למי שלא חטא מתמרקת הזוהמא וכתקן ויכול להחיות אח"כ ועכ"ל דאמרי לך הילודים למות הפך רבי אחי דיש מיתה בלא חטא דע שהחיים לידון ביסורין עפ"י הדין לידון דייקא דאין יסורין בלא עון :

א"י אפשר במש"ל הרוצה שיחיה ימות ואמרנו בזהר ושבה אני את המתים שכבר מתו בחיותם לזכור ה' יתברך. ז"ל הילודים למות לידתם היא למות בעה"ז על דרך אומדן הרוצה שיחיה ימות לבלתי לכת אחרי הכלי הטהור ותיצבוגו. והמתים הללו שכבר מתו בעה"ז להחיות חיים טובים בע"הב אך עכ"ל להצלותם ממדרגה למדרגה והחיים בע"הכלידון שה' יתברך מדרקק עם חסידיו כמ"ש רבינו הארי"ז ז"ל שאחר כמה שנים בג"ע לצלותם מעלה עליונה מדרקקים עמהם כחוט השערה לזככם לצלות מעל דמעל. וזאת היתה לי כונת הכתוב הן נדיק בארץ ישולם אף כי רשע וחוטא כלומר אין נדיק בארץ ארץ החיים ע"הב אף שהוא נדיק שהוא בארץ בע"הב אפ"ה ישולם ומדרקקים עמו כחוט השערה ומשלים. וזוה"ל נשכיל מה מתוקן לרשעים עובדין קשים ומרים וז"ל אף כי רשע וחוטא :

א"י רמז התבא סוד הגלגול וז"ל הילודים למות והמתים לחיות לבא בגלגול וה"ט והחיים לידון אלו שחינו אחר מיתתן לידון ליריע שהוא אל וכו' והכל לפי חשבון ואינו מוותר כלום. ואלו יבטיחך יערך שהאול בית מכוס לך ותשאר בקבר שע"כ אתה כוזר פעם אחרת ובה בגלגול כמו שפירשו סיפא זו. ולפעמים תבא בגלגול בהמה שהוא נקרא חי כי האדם נקרא מדבר וז"ל ועל כרחך אתה חי תבא בגלגול חי ועל כרחך אתה מת פעם אחרת ועל כרחך אתה עתיד ליתן דין וחשבון :

א"י אפשר במ"ט בספר ארבע חרשים דף מ"ו שנסתפק מהר"א גאליקוואס הנאמה שנתן לנו הקב"ה היא בחירת מתכה או בתורת פקדון ופשיט ליה דשפיר מצינו למימר שהיא מרבה לזמן ע"מ להחזיר בהשלים הזמן וגם אפשר דהיא פקדון בתנאי שושתמש בו דוקא לעבודתו ואם עבר על מצותיו נתחייב כדן שולת יד כפקדון עש"כ. ואכן בעניותין בהבהותינו לח"מ סימן ר"ב כתבנו דהר"א פ' והרמב"א וסיעתם ס"ל דמקנה לחכמו קרקע לזמן גוף ופירות כיון שבת דוקן נשאת קבעלים

פרק רביעי

הכעל' קנה המקבל לעול' והרמב"ם וסייעתו פליגי וסברי דאחר זמן חוזר הקרקע
 למאריה קמא . והנה לדעת הרא"ה וסייעתו לכאורה יש מקום לומר דגוף ונשמה
 שנתן הקב"ה לאדם לזמן ע' שנים קנאם לעולם כדון הכותן קרקע גוף ופירו' לזמן
 שנתרון רשותו . והרמב"ם יפרקו עול התורה והמנות בטענה זו . ולאכזקי זה
 אמר התנא הוא הדיין הוא עד וכו' שהכל שלו פי' הנשמה והגוף שלו ואין טענה
 שנתרון רשותו ח"ו והטעם ודע שהכל לפי חשבון מציקרא הנשמה היא פקדון
 להשתמש לעבודתו ואם שינה נתייבב וכל חשבון . ואל יבטיחך יצרך שהשאל בית
 מנוס לך ואינה פקדון אלא כמותן לזמן ואין כאן חשבון דנתרון רשותו ח"ו כדעת
 הרא"ה וסייעתו שכל כרמך אתה נוצר ועל כרמך אתה חי ועל כרמך אתה מת וא"כ
 הוי מתכה ע"מ להחזיר וכבר כתב הרב בני אהרן בבואורו לסי' רמ"א דמורו סיבא
 הוא מתנה ע"מ להחזיר ולא פסק קנינו וא"כ כיון שע"כ אתה מת הוא על מנת
 להחזיר ועוד רמו ע"כ אתה מת דהכא אפי' בחצי ימיו ע"כ מת אם נוצר עליו כרמ
 נמצא ולא נתרון רשותו ח"ו וא"כ ע"כ אתה עתיד ליתן דין וחשבון ולא שייך בזה
 דין כותן לזמן . ואומרו הוא הדיין הוא העד יבא על ככון במ"ש הכנה"ב סי' ו' בשם
 שריב"ש דאף דאין עד כעשה דיון ת"מ דיון כעשה עד . א"כ ע"פ מ"ש הטור שם
 שאם שדיינים עצמן ראו יכולין לרון וז"ל הוא המכין הוא הדיין הוא העד ורוק
 והאריך :

פרק חמישי

א בעשרה מאמרות נכרא העולם וכו' . אפשר במאי דקולל בח"מ סי' רצ"א
 דין כ"ז שאם התנה ש"ח שמתחייב באונסין חייב ונכרא דה"ה
 אם הפקיד בידו דינר כסף והתנה עמו שאם יאבד יתפרע של זהב ונאבד דחייב של
 זהב וז"ל ומה ת"ל אם הוא דברא בעשרה מאמרות העולם היינו ליפרע מהרשנים
 שיהיו כענשים שאברו עולם שנכרא בעשרה מאמרות והלא במאמר א' יכול לבראותו
 והם אינן חייבין אלא עונש דבר שיכול להכראות במאמר אחד הא למה זה דומה
 דשכר פועל לעשות מלאכה שנעשית ביום אחד והפועל עשאה בעשרה ימים דאינו
 חייב בע"הב לא שכר פעולה כפי מה שעושים אותה רוב הפועלים והיינו דקשיתים
 והלא במאמר אחד יכול ליבראות דמה בצע שנכרא בעשרה מאמרות כיון דלפי
 האמת במאמר אחד יברא הכל . ותיירץ אלא ליפרע מן הרשעים שנאבדים את העול'
 שנכרא בעשרה מאמרות כלומר הכא הוי כהתנה מקודם שאם יאברו יתחייבו כאלו
 אברו דבר שנכרא בעשרה מאמרות ולהכי נכרא בעשרה מאמרו' להודיע לכחי אדם
 שיתחייב

מיתחייבו בשמירת העולם שבכרא בעשרה מאמרות זהו"ל כאומר הרי דינך כסף
והתחייב בשל זהם וקבל דחייב :

ואתיא כי הא דאמרינן במנחות דף נ"ט ע"ב כל המשמר תורתו נשמרו
משתמרת וכו' תנא רבי רבי ישמעאל משל לאדם שמר צפור רחוק
לעבדו אמר כמדומה אתה שאם אתה מאכילה שאני נוטל ממך איסר בדמיה נשמתיך
אני נוטל ממך ע"כ דכל שהתנה בתחילה הכל לפי תנאו כדאמרן ועמ"ש מהר"ל בד
דוד כדרשותיו דף כ"ג ע"ב :

א"נ אפשר במ"ש הרב הפיקרים דמזד רחמיו יתברך אינו מצניש החוטא כאלו
חטא למלך מלכי המלכים הקב"ה כי אם פירוש כך אפי' חטא כחוט השערה
היה יענשו כליזן חרוץ ואלום גבר חסרו להעניש החוטא כאלו חטא לחבירו . ועפ"י
יובן מאמר התנא במשנתנו כי יש לדקדק אומרו אלא ליפרע מן הרשעים וכו' וליתן
שכר טוב וכו' דאיפכא הו"ל ליתן שכר טוב וכו' ואיפרע וכו' דמפי העליון לא תנא
הרעות ותכלית הכוונה לתת שכר טוב לנדיקים אלא דממילא נמשך לתת לרשע
כרשעתו כי אין כוונתו יתברך להעניש אלא לתת שכר וה' חפץ לנדק בריותיו ובזמן
שארס מצטער שכינה מה השלשון אומרת וכו' ותכלית הכוונה לתת שכר אלא דממילא
יש עונשו כי המשפט לאלהים הוא וא"כ הו"ל להקדים ליתן שכר טוב דזהו התכלית
ז"ל לאקדמוי פורענותא. אמנם התנא בחכמה יסד אר"ש ובהקדים ליפרע וכו' בלא
סודו כי גם זה הוא רחמים פשוטים ואם היה אומר לתת שכר טוב וכו' וליפרע וכו'
לא היינו מרגישים בחסד עליון גם כפרעון הרשעים ולכן שינה והקדים ליפרע
וכו' להורות דטיבותא היא לנביהו שבכרא העולם בעשרה מאמרות וכו' ליפרע וכו'
להורות רחמים גדולים גם על ראש רשעים יחול שאם היו נדונים כחוטאים לתוך
הכבוד אפי' ברבר קל שבקלים חל עליהם חובת בליעור בכל תוקף ריבוי העונשין
עד תומם אמנם מזד רחמיו יתברך לא יענשו כי אם בערך חוטא עם חבירו ולזה
כרא העולם בעשרה מאמרות להורות כי לא יענשו החוטאים למת"ה הקב"ה אלא
לפי ערך מה שאבדו עולם שבכרא בעשרה מאמרות ולא כחוטאים לו יתברך והיינו
דהקדים התנא ליפרע וכו' להגיד לאדם רחמיו יתברך עליהם . וכי תימא השתא
דאמרת כי אלהינו מרחם אף על הרשעים יהי לו מושך חסד ולא יפרע מן הרשעים
אלא כמאכרים עולם הככרא כמאמר אחד . ל"א וליתן שכר טוב לנדיקים וכו' כלומר
דבשביל ליתן שכר טוב וכו' מוכרח הדבר ליפרע וכו' האי לא הא לא קיימא הא :

א"נ אפשר במ"ש פ' הכונס דמכריח ארי מנכסי חבירו פטור מלשלם וכתבו
התו' בשם ר"ד דאי בריא הניקא ואריא הוא דרביעי חייב לשלם . ויפשר דלהכי
הקדים במשנתנו ליפרע מן הרשעים להגדיל שכר הנדיקים דלא תימא צדיק מה

פרק חמישי

פעל דהגם דאזנהא זכותיה ואזולי מכלא אכולא כרכא אינו כי אם מכריח ארי ולאו
 בר משלם הוא ללא ליפרע מן הרשעים דהכא כריא הזקא דכמעשה הרשעים כאכר
 העולם ומכא הצדיק בתורתו ומזותיו מכריח אריא דרביע וכדין הוא שיטול שכרו
 ותו דהכא השבח בעין כמ"ש התום באחרון מכתובות והה"מ פ"ב דגזילה דאם
 השבח בעין נוטל שכרו גבי. הריא דאכר מעותיו דאזני יורד לשדה חבירו דשמין לו
 בארס דהתם השב"ח השב"ח וניכר לעין וה"כ הצדיקים בזכותם יורדים בשמים
 וקיימן זמחי צמחי וכל העול' כיוון בזכותם ע"ד שאמרו כל העולם כוון בשביל חניכה
 בכי וכו' והשבח בעין טובה בעולם והשקט ובטח ולזה יקחו חלקם שכר טוב
 גזש ליתן שכר טוב לצדיקים שמקיימן העולם וכו' והשבח בעין הנס זה עומד על
 העין וכוה נשבעין ומטילין שכרן :

בנייה

מאמרות כבדא העולם ומה תלמוד לומר וכו' . כחסי אבות

דמותי דברי הרב המופלא מהר"ר יצחק בכר דוד ז"ל בספרו
 המשוכח דברי אמת . ועתה באתי לפרש שיחותי בס"ד . הנה הרב ז"ל בדרשותיו
 דקרא כפ' כי לקח טוב נתתי לכם תירתי אל תעזבו דהו"ל כל כי לקח טוב מאד
 נתתי לכם דיש הפרש כשאומר מאד בדכתיב עד מאד . וכן כי אמר מאד מאד כגון
 שאמרו רז"ל והביא הוא ז"ל כמה תאמרי רז"ל . ופירש בו"ש פ' הכנסה אמר דבא הכותף
 דינר לאשה והוא של זהב ואמר לה הזהרי בו של כסף הוא הזיקתה משלם דינר זהב
 וכו' פשעה בו משלמת כסף דאמרה ליה כטירותא דכספא קבילית עלי וכו' ולכך
 הקב"ה ברוב רחמינו נתן לנו תורתו לשומרה והפליא חסדיו כאומר ונתן דינר זהב
 לשמור ואומר לו של כסף הוא דלא קביל עליה כטירותא דהכא דאי קביל איך לו
 לפרוע וכו' יתחייבו ישראל כליה לכן אמר כי לקח טוב נתתי ויותר גדולה וטובה
 מאד מאד אלא שאני לא אחרתי אלא כי לקח טוב והו"ל כאומר הזהרי של כסף הוא
 והאריך הרב ז"ל בזה ע"ש באורך :

ועם

הארוך הסליחה שכנה בנין גדול על נקלה ודקדוקו יש לישב דלפי רוב
 ענותנותו יתברך אמר לקח טוב לחוד . ועוד דבכר אמר לעיל יקרה היא
 מפנינים וכל הפניך לא ישו בה אורך ימים בימינה וכו' דרכיה דרכי נועם וכו' וכהנסי
 רבות . והא תו למה לי . ואעיקרא דדינא האי קרא אינו כיווי בעת שנתן התורה
 לישראל . הן אמת שהוא רוח הקדש אבל אינו בזמן ולא בסוב להקל בעונש המצות .
 והספק מצינו דכתיב אתה צוית פודיך לשמור מאד . ובהנה דבוס . ודרך דרש יש
 לומר בפסוק לקח טוב כי התורה שניתנה לנו היא כלי מהחמדה שהיא הסוד . וכן
 לקח טוב פירושו תורה שבה כלקח הטוב שהיא הסוד ומכאן שהתורה שנתן לנו היא
 לקח הטוב ובכי האי גונא לא שייך לומר לקח טוב מאד מאד דלא בא לתאר התורה

רק לומר שהיא דבר שלקח בה הטוב שהיא הסוד . וכיוצא בזה לפי הפשט אפשר
 דמסר לנו מדות שהתורה נדרשת ובהם מציא לאור כל העולם וזש כי לקח טוב נתתי
 כלומר מסרתי אליכם איך תקחו הטוב שהיא התורה והם מדות שהתורה נדרשת
 תורתו אל תעזבו שכבר יש לכם הסמכים לדרוש ולתור בחכמה . ובהכי לא שייך
 לומר מאד כי לא בא לשבח התורה רק שנתן לנו כללי התורה להבין סתריה וזה
 נקרא לקח טוב . זה נראה לפום דהטא . וכמה פנים לפנינו יש :

אמנם מה שפירש הרב הנו' במטו מיניה דמר לא נהירא דמשנתנו מכרות
 ואונות שאדרבא בעשרה מאמרות נכרא העולם ליערע מהרשעים
 שמאכדין העולם שנכרא בעשרה מאמרות הגם כי במאמר אחד יכול להבראות .
 וכמנחו' דף כ"ט המטילו שמירת התורה למי שמסר צפור דרור לעבדו אמר כמדומה
 אתה שאם אתה מאבדה שאני נוטל מורך איסר נשנתך אני נוטל וכו' ע"ש וכן אמרו
 באבות דרבי נתן פכ"ד ובמחזה אברהם לא הזכיר סוגיות מנחות הנו' ע"ש . ואמרו
 עוד באבות דרבי נתן פ' ל"א כל העובר עבירה אחת כאלו אבד עולם מלא . ומכל
 זה נראה הפך הרב הנזכר . ועוד יש כמה מאמרי רז"ל דלא בהרב הנזכר ואין
 להאריך :

ב שכל הדורות היו מכעיסין ובאין וכו' אפשר כח"ש המפרשים דכל הנשמות של
 ט' דורות באו בגלגול כדור העשירי וזש היו מכעיסין ובאין בגלגול וסירכיייהו
 נקטי להכעיס :

עשרה דורות מאדם ועד נח להודיע וכו' . כמשך למאי דסליק שנכרא
 העולם בעשרה מאמרות להפרע מן הרשעים וכו' ונקט ברישא
 להפרע מן הרשעים דהכי הוה נשכנרא העולם דעשרה דורות ראשונים דובס היו
 רשעים וכיתנה פרזעה לרשעים . והנה הרב תי"ט הקשה בח"ש עשרה דורות מנח
 עד אברהם עד שבא אברהם וכו' דאמאי לא תני עד שבא אברהם אבינו כדתני בתר
 הכי עשרה נסיונו' נתנסה אברהם אבינו . ואפשר לפי גירסתו בח"ש ת"ז מהמקובלי'
 דעד דור הפלגה היו כל הנשמות באונו' אחד עד דור הפלגה שהפריד הנשמות
 הטהורות שהיו לבדם באונר אחד כח"ש בכמה מקומות ובה פי' בעניותי פי'
 בהנחל עליון בוים בהפרידו בני אדם דייקא כח"ש במקומו ולכך לא אמר אבינו
 בתחילה אך מדור הפלגה ואילך שהיו הנשמות קדושו' באונר כפ"ע ואברהם הוליד
 את יצחק אז אמר אברהם אבינו וזש אין קורין אבות אלא לשלשה לאפוקי אדם נח
 שם ודוק :

ג עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו ע"ה וכו' . כתבו המקובלים
 שהנסיונות הללו היו כדי לכפר עונות תרח אביו עד שבא
 תרח

פרק חמישי

מרח עצמו בלבנו איוב וסבל הוא עצמו יסורין על עונותיו כמ"ט בענינותו
הקדמה זו באורך בכמה מקומות בס"ד. ואפשר לרמוז בפסוק ואברהם וקן בא בימי'
זה' בירך את אברהם בכל - והנה בזה הקדוש אמרו כי טעם נסיונות אלו וכינוא
בהם הגם כי גלו לפניו יתברך שהוא יכול לעמוד בסיון - הוא להורות לכל זבא
השמים כי אברהם אע"ה והדומים אליו ראויים לכל הכבוד והענוה ולא יהא שום
קטרו - וז"ל להודיע כמה חבתו של אע"ה הכונה להודיע למקטרגים והארים -
ועתה שכבר נגזר על איוב כל יסורין - ואברהם אע"ה נתבסה בעשר נסיונות -
אך כתיב ואברהם וקן בא בימים וה' אפי' מדת הדין כמ"ט ר"ל ע"פ זה' לקח הוא
ובית דינו - כ"כ נתפרסם ענינו של אברהם אע"ה דכתיב זה' בירך את אברהם
הוא ובית דינו שגם במדה"ד נתברך בכל - ויש לרמוז וקן בא בימים זה' בירך ר"ת
ביקט' אביו והוא אותיות איוב - כלומר שכבר אביו בא באיוב - והוא נתפרסם
וכורע גודל דרקותיו לכן זה' בירך הוא ובית דינו ודוק :

ד עשרה נסים נעשו לאבותינו במצרים ועשרה על הים עשר מכות הביא הקב"ה
על המצרים וכו'. פירש רבינו עובדיה נעשו לאבותינו במצרים שניצולו מן
המכות ויש לדרקק דאי הכי ה"ל ברישא עשר מכות הביא על המצרים וכו' והדר
לימא עשר נסים נעשו לאבותינו - ואפשר במש"ל שכל המכות בתחילה היה מביא
על ישראל רבע אחד כדי להודיעם טעמן וכו' ומקן וזרת מצרים בהם ותכף היו
הולכים מעל ישראל למצרים ובוה פירשו כת הקודמין פ' והסיר ה' ממך כל חולי
וכל מדה מצרים הרעים אשר ידעת לא ישמם בך ונתנם בכל שבאריך ויש לדרקק
דפתח והסיר משמך שתחילה ישים ואח"כ אחר לא ישמם ועוד אומרו מדה מצרים
דמשמע הא אשר ישים והוא סותר הקודם שאמר כל חולי ועוד להבין אשר ידעת ופי'
ז"ל עפ"י הכו' דלעת"ל שיביא הקב"ה על העכו"ם מכות נוראות ישלח רבע על
ישראל אבל מכות מצרים שידעו א"כ לשלוח על ישראל כלל וז"ל והסיר ה' ממך כל
חולי מכות שאינם ידועים דישימם כמו רבע ויסירם וכל מדה מצרים אשר ידעת
כבר לא ישמם מפיקרא שחם ידועים והטעם דשאר מכות ישימם ויסירם ה"ט ונתנם
בכל שבאריך וברי שתדע נצר העכו"ם בהם ז"ת ד' :

ובוה א"ש משנתנו דקתני עשרה נסים נעשו לאבותינו במצרים שניצולו
מהמכו' אחר שכבר באו אליהם כרבע ואחר שכבר באו על ישראל וניצולו
מהם שמשו כל צרכן במצרים וא"ש דתבא קמך כחרד עשרה נסים והדר עשר מכות
דכרישא באו על ישראל ונעשה להם כס וניצולו ואח"כ הוכו בהם מצרים :

נסו אבותנו את המקום במדבר - פי' אף כי אותם הימים שהיו במדבר חסד ה'
סופף עליהם וגילוי שכינה וענני כבוד ואוכלי המן עב"ה הן בעון כ"ט
ישראל

ישראל עשר נסיונות : א"כ אפשר לומר לשבח ישראל כי טעם נסותם היה לנסותם
 במדבר וזה תוקף שליטת הסט"א כמ"ס בזהר לזה גבר זכרם וזכאו לירי מדה זו :
 ה לא כראה זכוב בבית המטבחיים - פירש מזה זלזה דבוקן שאין מתהיים
 הזכובים אומרים הטבעיים שהאור מתעפש אז נדבר"ו מדבר באופל וזה חסד
 אלוה שמעופוש האור תולדים הזכובים ולא יהיה דבר זכאן בבית המקדש אף
 שלא כראה זכוב לא היה מתעפש האור והיה גם בתוך כס :

ולא

אירע קרי לכ"ג ב"הודך . פירש רא"ז ומה שמתקנין כהן אחר היינו מחמת
 פסול אחר וכו' . והוא הפך פ"ש רא"ז עצמו פ"ק דיומא דיינו משום קרי
 וכבר כתיבנא בעניותין בזה בספרי הקטן שער יוסף דף ק"ו ובקובטרין
 הקטן אליו פי קראתי אחורי תרעא בס"ד :

ולא

הזיק נחש ועקרב בירושלים מעולם - כתב הרב ה"ט בשם מדרש שמואל
 לאתויי אף בזמן שאין בית המקדש קיים ע"ש . ומאי דשכיבו בירושלמי פ"ח
 דתרומות ג'לו כוהן בארץ ובח"ל אפשר דבארץ היינו חוזק בירושלים - והרב פר"ת
 זר סימן ק"ו פרוק לה באנפי אחריני וכבר כתיבנא בעניותין בזה בספרי הקטן
 פתח עינים ביומא דף כ"א בס"ד :

ועשרה

דברים נבראו ע"ש בין השמשות וכו' . פירשו המפרשים כי
 אחד שחטא אר"ר ונתקלקלו כל העולמות - אמרו ר"ל כי
 קדושת שבת הגין על אדה"ר . ובין השמשות שעתידין ישראל להוסיף מחול על
 הקדש וכבר לימדנו ר"ל דמדת רחמיו לדון באשר הוא שם על העבירות ולראות
 הטובה שעתידין ישראל לעשות ולרחם עליהם כמ"ס בהוציאך את העם ממצרים
 תעבדון את האלים על ההר הזה וכו' שהאריך הרב פרשת ררכים ז"ל מוסר ר"ל וכן
 אמרו בזה הקדוש ח"א דף קכ"א ע"ב . כן בין השמשות של ששת ימי בראשית
 ברחמיו המרוכים נפה והביט שעתידין ישראל לעשות טעה זו שבת ולזה כרא עשרה
 דברים אליו לתועלת ישראל ולהגין בעדם כי כל א" מהם היה תועלת לישראל וגם
 פי הארץ שבלעה קרחה היה תועלת גדול שנתאמתה כבואתו של קשה רבינו יש
 תורה מן השמים . וכן בכלם יש תועלות לישראל כאשר ביאר הרב מהר"ש אווידה
 ז"ל במדרש שמואל . והר"טבא במידושו לע"ז על דף כ"ד הקשה דאמאי לא מני מה
 שהפרות ששאו הארון אמרו שירה כמ"ס שם בש"ס . ותיירן שכבר הזכירו פי האתון
 שזכר בפירוש בתורה והוא אכ לכל כינא בו עב"ד . ולפי מה שכתבנו דכל כי עשרה
 דתני נבראו בין השמשות לתועלת ישראל אפשר לומר דו של נשרכת הפרות אין
 בשירתם זו תועלת ישראל ומשו"ה לא נשנית . א"כ דו היתה מכת הארון אשר עליהן
 ולא רמיא לחיך ומשו"ה לא נשנית :

פרק חמישי

ז שבעה דברים בגולם וכו' ק"ק דהול"ל שבעה דברים בחכם אינו מדבר וכו' וחילופיהן בגולם ותו לא ואמאי אנטריך לומר ברישא ז' דברים בגולם ושבעה צחכם חכם אינו מדבר וכו' דמאחר דאלו השבעה בחכם וחילופיהן בגולם הול"ל בקצרה כח"ט ואמאי פתח בגולם והדר מפרש שבעה דחכם וכסוף אמר וחילופיהן ומאחר דלא נקט דברי הגולם לא לימא ברישא שבעה דברים בגולם . ואפשר דרייך תנא לומר הכי לאשמועינן דלא אתא אלא לאשמועינן מילי דגולם אלא דמשום אתבחר לשון ערומים נקטיננהו בחכם אמנם עוד מעלות ומדות אשר נהגו החכמים אלא הכי לא ככה יסודו התנא בחכם להורות דעיקרו לאשמועינן מלי דגולם ומאן דלית ביה הכי ז' יקרא גולם אבל שאר מדות חכמים בהערך לא יקרא גולם והכי ז' סגוי לשלא יהיה גולם ויכנס בכלל חכם אבל עוד יש מעלות לחכמים :

ח' שבעה מינו פורעניות באין לעולם על שבעה גופי עבירה . אפשר במש"ל עשה עבירה אחת קנה לו קטיגור אחד . ואמרן המקובלים כי זה הקטיגור עולה ומקטרב לנקום נקמת העובר עבירה . והמקטרב עצמו נעשה שליח להביא עליו הרעה כח"ט ותמוגבו ביד עוביו וז"ל ז' מינו פורעניות באין לעולם על שבעה גופי עבירה דייקא אשר נכדראו מן העבירות מקטרב' וזהו גופי עבירה כלומר על שבעה השחיתים שהם מועקים ומבקשים נקמה יעמד על העוכרים ונגזר הדין ופורעניות שהם בעולם באים ודוק הטב . וככל עבירה נכדראים כמה משחיתים כי כל העובר העבירה הריא בורא משחית אחד אך הם שבעה כל מיין עבירה נעשה חיל משחית' שכדראו מאותה עבירה וכן מאחרות ונעשו שבעה חילות שונות וזה רמז שבעה גופי עבירה כלומר שבעה מינו חילות משחיתים כנגד ז' תחתונות דקליפה אשר גברו בגדל פשעם :

ט' חיה רעה באה לעולם על שבע' שוא וכו' . הטיב אשר דיבר הרב בינה לעתים ז' וכה אמר אם מורע הפרתמים כולד איש רש דל והלך ואהניא ליה קמרא דאבוהא ויתן חיבו בעיני המלך וקרבו על יד על יד ועד אחרן להודיע כמה חיבתו נתן לו מרב מלוטש גזרת יהלום ויאמר לו חמוד מרכך על ירך והיה להו"ר כי לא הרשה לאחר ישא כוי חרב . מי לא ירע כי גדל חיוב האיש הזה שלא להשתמש בחרב כי אם במוה שיודמן לעבודת מלך . ואם לכשו רוח טומאה משלף החרב כגד המלך ולזול בכבודו במתנה גדולה עצמה שנתן לו . האם יצוייר שיספיק כל מינו עונשין לאיש הזה הלא זה הדבר יקרה לאיש הישראלי לפני אלמים חיים ומלך עולם כי מחומר קורננו . ומחסרו הגדול יתברך נתן לנו מתנה כח הדברי להגדילנו על כל הנבראים . ואם ח"ו ככה הדבור הכיתן לו במתנה מהאל יתברך יתפקד נגדו במה יזכר העון הזה שיש מספר לגדודי העונשים הראויים

ונרק

פרק חמישי

קבר

וצדק מאד התנא שאמר חיה רעה באה לעולם על שבועת שוא וכו'. ובה המשפט
 מכוון כי כיון שאין יתרוכנו מן החיה אלא הרבוב אם מקור דבריו משתת שיה לחיה
 ולכן שולטת בו כאשר ישלטו על ארץ בעלי חיים זהו תורף דבריו בקצור ועמ"ש
 בעניותנו בס' הקטן ראש דוד פ' שלח בס"ד. ואפשר להרחיב יותר דכתיב
 ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ כי האדם בכלם אלהים והחיות ראות כלם
 אלהים ויראות ליבב בו. ועון שבועת שוא אגורם לסלק השם הקדוש הנתון על
 התהום וז"ש לא תשא את שם ה' אלהיך כלומר לא תבזיה השם אשר על התהום לשוא
 בעבור שבועת שוא ורוצה התהום לעלו' ולשטוף העולם עד שהקב"ה רומז למלאך
 וחוקק שם אחר ונותן על התהום כמ"ש בזהר הקדוש ה"ב דף ז"א ואם לאו נחרב
 העולם. ואב"ב אומר חידוש רוח המלאך שמו יעזריאל דממלא על ע' מפתח ואמר
 בירושלמי פ' כיצד מברכין רהאומר ברכה לבטלה יאמר בשכמ"ל ופירש הבאוז
 החסיד בס' מעשה רקה מסכת שבועות הטעם כי בשכמ"ל ו' גימטריא יעזריאל ע'
 דממלא על ע' מפתח כי הוא המלאך החוקק שם על פני תהום ודברי פי חכם חן
 וברוך שם כבודו ח"ן יתן לידיו. וזה חומר השבועה שגפרעין מכל העולם וכדאי
 בסתלק הכלם וחיה רעה באה ומושלת דתו ליכא ומוראכם וחתכם. וכן על חילול ה'
 דהוא עון חמור שאינו מתקפר בתשו' ויהי ויסורין עד ימותו ודאי מסתלק הכלם וכני
 אדם דמיון באפי החיות כי חיות הנה ובהמות שכלם מתאימות עלי אדמות.

י' ישרי שלי ושלק שלך זו מדה בינונית ויא זו מדת סדום. אפשר דת"ק
 מייירי שהוא אומר שלי שלי שמחזיק בשלו שלא יחסר אבל אם
 חבירו נהנה והוא אינו חסר מתרצה שיהנה חבירו מאחר שהוא אינו חסר. וא"כ זו
 מדה בינונית. ויש אומרים מייירי דהאומר שלי שלי הוא שאינו רוצה שאחרים יהנו
 ממונו אעפ"י שהוא אינו חסר וא"כ זו מדת סדום ולא פליגי. אלא דאיכא דתני זו
 מדה בינונית לפי שאינו כולל זה נהנה והוא אינו חסר. ואיכא דתני זו מדה סדום
 לפי שכולל דאינו רוצה שאחרים יהנו אפי' אינו חסר ומ"מ אינם חמשה מדות כי זה
 שאינו רוצה שאחר נהנה והוא אינו חסר אינו מדה אחרת רק הוא ענין מחלוקת של
 שלי ושלק שלך. ולהכי תני ארבעה מדות דלא תימא שהם חמשה ודוק.

יא נוח לכעוס וכוח לרעות יבא שברו בהפסדו. פי' דהנס דהוא נוח
 לרעות הפסד גדול הוא במה שהוא נוח לכעוס דמשרה בקרבן
 אל זר והוא טורף נפשו באפו שיעושה נפשו טריפה כמו שפירש רבינו האר"י ז"ל
 והנס נוח לרעות כבר תימא הנפש ואם יבשה תשובה. אח"ך נח לכעוס פעם
 אחרת והוא הפסד תדיר. וכמו שביאר רבינו האר"י ז"ל כי בעלי הכעס אין להם
 תקון כמעט. עד שיקבע בלבו ויתנהג שלא יכעוס כלל ואז יקוור בתשובה על

פרק חמישי

זה טעבר וא"כ שפיר קאמר יצא שצרו בהפסדו - ואר"ל בג' ארס ניכר כתיבו ככוס
בכעסו ושמצתי דרמוז בפ' משלי סי' כ"ג הכי תלתא כי יתן בכוס (ככוס) עיבו כתיב
כיס הרי כיסו - וקרי כוס הרי כוסו - כי יתן עין בכוס הרי כעסו - וזה רמז יתן
עזבו שיתן אות עין בכוס וכעסה ככעסו -

יב ארבע מדות בתלמידים מהר לשמוע וכו' תני תנא ד' מדות הללן
לרמוז דלאו המדות הם לפי טבעו של כל אחד והגם שמדת

כל א' היא מתכונת גופו והערות שבו תלידה ומכטן - מ"מ אם בעל כפס הוא ישפוך
שיחו וינעק אל ה' שיתן בו כח לשמוע כנקל ושלא לאכזר כי הכל בידו יתברך ולא
ימונע טוב להולכים בתמים וישנה טבעו לטוב - וגם הוא בן חיל יוהר שיחזור על
לימודו ביראה וזההה ושקחה כי זה כל האדם וסימניך איש ר"ת זההה יראה שמחה
ובתורתו יהנה יומם ולילה ור"ת יהנה יומם ולילה שם המיוחד מדת רחמים - ויושע
לו כח הזכר כי לא כלו רחמים - ואלו הם סגולות אמיתיות - ולא ילך אחר השכחות
כי הוא עון פלילי וגם לא יסתכן לקחת איזה סמים חדים דאפשר יאכזר דעתו ר"ל
ואין תרופה ביראת ה' ואין סגולה כתפלה בלב נשבר -

יג ארבע מדות כנותני דקה הרוצה שיתן ולא יתנו אחרים וכו'
קחשיב רצון הנותנים ומחשבתם והכי קתני כהדיא הרוצה

שיתן אלמא ברצון קמשתבי - אבל לענין נתיבה גם שרצונו שלא ליתן הוא כותן
מפני הכוונה או מפני הכבוד או קצת בעיטו - ואתא תנא לאשמועינן דב' מדות
דנכויות אלו חוץ מיתן ויתנו אחרים הם רעות כי המעלים עיבו מהזדקקה כע"ז
כמ"ש ר"ל פ"ק דבתרא ויליף מקרא פן יהיה דבר עם לבבך זבליעל - אלמא הוא
כעצו וקרא כתיב עם לבבך אלמא אפי' ברצון בדברים שכלב הוא איסור - והגם
שאמר שאינו בסוב ע"ז דמחשבה מצטרפת למעשה סרך איסור איכא ולכן בא
ללמד התנא להרחיק מלבנו אליו הרעות - ובהכי ניחא מאי דנקט כותני דקה על
כל החלוקות שכלם כותנים - אך על הרצון מדבר - וקצת מזה ראיתי במפרשים ז"ל
ובחלוקת לא יתן ולא יתנו אחרים נקט רשע דהוי כמחשבת ע"ז לאיסור מיהא וזה
גם דכיון דזה טבעו ורצונו ומעט שיעשה הוא מפני הכוונה והחסד ועיטו נקרא
רשע דעל הרוב יוציא מחשבתו הרעה לפועל ולא יתן - וגם השתים אחרות רמוז
דהוא איסור נמי אבל לא בחלוקה אחרונה ודוק -

יד ארבע מדות בהולכי לכה"מ וכו' - גם זו אפשר לפרש דהתנא
איירי ברצון כתי ארס ומ"ה נקט בהולכי אפי' דיש בכללן

פי רצונו הוא להיות לא הולך ולא עושה - מ"מ איזה פעם הולך ילך אבל רצונו הוא
שלא ילך ולא יעשה ומש"ה נקטיה בכלל הולכי לכה"מ - ומיהו ודאי שעל הרוב לא

פרק חמישי

קבה

ילך ולא יעשה ולכן קראו התנא דשע. והרב זעבן זל פירש לא הולך ולא עושה
 דמקום קמתה היה הולך לבית המדרש ופירש. ומלוקת עושה ואינו הולך פירשה
 הוא זל במשתדל שילכו ויעשו הת"ע ע"ש באורך.

טו ספוג וכו'. פירש רבינו מנחם לבית מאיר זל ספוג במיר ולא סביר
 משפך לא במיר ולא סביר משמרת הם התלמידים שמקבלים
 פסולת כגון פשטיס וקנת הגדות דרך שעשוע וכו' ע"ש. ולי הדל יותר כגון לפרש
 דהרב יביא מעשה אחד לפעמים למשל או לתוכסה או למתק הרברים וזה לוקח
 המעשה או איזה דיבור כדירותא ותורה מוכחת. אבל פשטיס והגדות לאו פסולת
 כינהו אלא חלק מחלקי התורה :

טז זן אהבת דוד ויהונתן. כתב מזה זלחה כשם מהר"ר יוסף אשכנזי
 שפיקר הגירסא זו אהב יהונתן ודוד כי יונתן היה עיקר האהבה
 וכן הזכיר למעלה אמנון ואח"כ תמר וכן למטה גבי מחלוקת שמאי והלל עכ"ל ולי
 ההירוש נראה דגירסתנו עיקר דכלפי ת"ש שאינה בטלה לעולם זה למדנו מדוד
 ה"ה שאחר כמה שנים שנפטר יסותן עשה חסד עם זרעו. וכס' מלאכת שלמה
 כז' למהר"ש עדנו כתב זו אהב אמנון בתמר ברסיון דאמנון לחוד הוא שאהב לתמר
 אבל תמר לא אהבתו כך שמעתי מפי החכם החסיד מהר"ר מסעוד אזולאי עכ"ל :
טז זן מחלוקת שמאי והלל. הכי גרים מהר"ר יוסף אשכנזי שכו' :

זן מחלוקת קרח וכל עדתו. שמעתי דהתנא נקט במחלוקת אחד ומש שמה
 שהוא לשם שמים מתקיים ואשר אינו לשם שמים אינו מתקיים דאמרו פ"ק
 דיבמות דפלוגתא דב"ש וב"ה היה בפירוש מאי דכתיב אחרי רבים להטות דב"ה
 סבירי כל שהם רבים הלכה כמותם וב"ש סבירי ה"מ היבא דכי הדרי כינהו אבל ב"ש
 מחדרי טפי ולא נאמר בזה הלכה כרבים וזה עמנו מחלוקת קרח שקבץ ר"ן ראש
 סנהדריות וסבר שהם שקולים ככל ישראל אשר עם משה ואהרן וז"ש רב לכם פי'
 דיבוי הכמות הוא שיש לכם כי כל הצדה כלם קרושים אבל לא רבים יחבמו אבל
 עדת קרח כלם חכמים והם ובריעו. וכמנא דמחלוקת שמאי והלל הוא מחלוקת
 קרח דאחרי רבים אם הוא בכמות דוקא או באיכות. ואף דרא ורא חדא היא זו
 לש"ש וסופה להתקיים וזו שלא לש"ש וכו' :

אזדו מחלוקת שהיה לשם שמים זו מחלוקת הלל ושמאי וכו'. המפרשים
 דקרקו דכי היכי דנקט הלל ושמאי ה"לל זו מחלקת קרח עם
 משה. ושמעתי מעשרת ראשי אבא אחרי זלחה משם מודינו הרב הגדול קרובינו
 אהרי וכו' זלחה בשום שכל במשנה דלא נקט מחלקת בית הלל ובית שמאי אלא

פרק חמישי

החזק

הלל ושמואל - אמרם ידוע דמחלקת ראשונה שמחלקו הלל ושמואל היה לענין סמיכה -
 וכן ברש"י דהוה כל הכשרי דין שעתן ומכ"א לא כדברי זה ולא כדברי זה לא מפיקדה
 לפיקדה וכו' כמחצא דפליגי הלל ושמואל עם חכמים והלכה כחכמים - וכן אפ"לנו
 ברש"י ערוות שמואל אומר מקב לחלה והלל אומר מקבשים ומכ"א לא כדברי זה ולא
 כדברי זה אלא קב ומחצה וכו' וכן פליגי לענין מיס שאובים ע"ש - ויש התבא זו
 מחלקת הלל ושמואל כונתו מאי דפליגי שניהם עם חכמים והלכתא כרבנן - א"כ
 רישא וסיפא באופן אחד דלא וכו' אלא כת אחת מהסולקים ודוק הסב - ומ"ש הרב
 ת"ט לדוגמא דאי לא קשיא רישא אסיפא וכ"כ בסמוך - הרבה פירושים כאמרו לקרות
 וליכתוב והיותר פשוט ואמיתי הוא רשי"ל ברישא כל מחלקת כל אהבה והוא כולל
 שרבה ובסוף תני איהו וכו' כאלו ליכא אלא חלוקה זו ותו לא והוא סותר הקודם
 להכי קאמר דכונת איהו היינו להורות דוגמא בצלמא זה"ה דכולל כמה חלוקות
 ענין זו וכדכתבי רישא כל מחלקת כל אהבה ודוק -

ו יח כל

המוכה את הרבים אין חטא בא על ידו - בראה דהכי קאמר
 המוכה בהוה שרגיל לזכות את הרבים אין חטא בא על ידו וקטע
 כל המוכה הכל לאתוי הגם שהוא כדבר א' או כדבר מועט המוכה את הרבים
 מיקרי א"כ כל המוכה מרבה בין שמוכה ללמוד או לקיים מצות בין שמוכה למונעם
 מן החטא ואם מונעם מן החטא - א"ש רבא בשכרו דאין חטא בא על ידו מדה
 כנגד מדה ואם מוכה אותם לקיים מצוה - מלבד דברול המצוה יש לו חלק במצוה
 ומצוה גוררת מצוה וכל זה ידוע - כוסף עוד דאין חטא בא על ידו - דמוכה את
 הרבים סגולתו ליכנל מן החטא :

ואפ"ש

לומר במ"ש התוס' בעירובין דף ל"ב דאע"ג דאין אומרים לארס
 חטא בשביל שיזכה חבירך אם הוא לזכות את הרבים שרי - והנה
 מהר"מט פ' בראשית כתב בשם רבו דהגם דאמרינן דעבירה לשמה כמורה שלא
 לשמה - ככ"ר סדר דמצוה שלא לשמה עדיפא משום דעבירה לשמה אפשר דעבירה
 גוררת עבירה אבל מצוה שלא לשמה גוררת מצוה וכו' ע"ש ויש כל המוכה
 את הרבים כלומר אפילו שחוטא לזכות את הרבים לא תיתא כמהר"מט דסדר כ"ר
 דיש לחוש דעבירה גוררת עבירה דע דאין חטא בא על ידו כי אינה גוררת עבירה
 אחרת כיון שעשה לזכות את הרבים ודוק :

יש עין טובה ורוח כמורה וכפש שפלה מתלמידיו של אברהם אבינו - אפשר דהני
 תלתא הם כבד הקבאה והתאווה והכבוד אשר מוציאין האדם מן העול דמי שיש
 לו עין טובה שמה בחלקו ואין לו קבאה ורוח כמורה אינו מוכש כבוד וכפש שפלה
 שחינו התאווה תאוות גופניות - א"כ עין טובה כנגד הנשמה ורוח כמורה כנגד רוח

פרק חמישי

בבב

שכר דהוי לעמכו כדון אשה דהלכה כר"ע אבל אי און צעה בהעדפה הוי לכעל
ולא ככון ליקרא בשם אברא:

פרק הששי

א' שנו חכמים כלשון המשנה ברוך שכח בהם ובמשנתם: אפשר דרך נחות
במ"ש פ' המפלת חכמים היינו ת"ק ומשני דאתא למסתם כת"ק משום
דהוה מסתבר טעמיה דחולק והו"א דאין הלכה כת"ק לזה תני להמשם חכמים לן
דהלכה כת"ק וכ"כ התוס' ספ"ק דמנחות: ואפשר ש"ש שנו חכמים דתנן וכן"א
וזהו כלשון המשנה השנויה כבר בשם ת"ק והיינו למסתם כת"ק דכאשר יורא הרואה
דחכמים סכרי כת"ק ידע דהלכתא כותיהו אפילו אם החולק מסתבר טעמיה: ברוך
שכח בהם דהלכה כחכמים כאשר באמת הם רבים וגם בחר במשנת' השנויה כלשון
חכמים לפסוק כמותם כמדובר:

והנה הרב מדרש שמואל פירש ברוך האיש שכח בהם ובמשנתם ע"ש: אמנם
פשטן של דברים משמע דברוך שכח בהם לחד עילאה ימלל: ויראה
לפי פשוטו במש"ל חביבם דברי סופרים יותר מיינה של תורה וז"ש ברוך שכח בהם
בחכמים ובמשנתם דייקא שהם דברי סופרים וחיביבין לו כיינה של תורה:

א"נ אפשר במ"ש משם רבכני צרפת במאמרם ל' אלגוואלו דברי אלהים חיים
שהקב"ה הראה למושה רבינו מ"ט פנים טמא מ"ט פנים טהור וא"ל הפסק
דהלכה מסור לחכמי הדור וזו שפרא שבחא תפארת ונדולה דכב יכול מסר הדבר
לחכמים לפסוק הלכה ואשר יאמרו כי הוא זה הוא יתברך מסכי' הולך וזאת התורה
וז"ש ברוך שכח בהם ובמשנתם דהדבר מסור בידם לעשות משפט כאשר יראה
בעיניהם וחיבה יתירה נודעת להם וזה רמז ובמשנתם כלומר דהאי שינון אשר
יגזרו אומר בחר לו יי:

א"נ אפשר במ"ש מהר"ם אלשיך במא"ל כשעלה משה למרום מצאו להקב"ם
או' אליעזר בני אומר עגלה בת שנתה וכו' עתיד דייק אחד וכו' דהכונה
דע"ז דהקב"ם כב יכול מזכיר שמו יושפע שפע קדוש ורוחני על כשמתו וע"ז יורה
כשיבא לעולם לומר החידוש והדין הוא עש"כ. וזהו שאמר ברוך שכח בהם להזכיר
שם דע"ז יקבלו אור גדול ושפע רב בנשמתם ויזכו לומר הדין לעת"ל וזהו
ובמשנתם וגם הוא אותיות ובנשמתם דע"ז דבחר בהם ובמשנתם ע"ז משנתם תנא
לאור ויזכו לומר דהלכה היא כמדובר:

שנך והחכמים בלשון המשנה ברוך שבחר בהם ובחשבתם אפסר במשול
 דבשעלה משה רבינו ע"ה למרום ונאלו להקב"ה שהיה או לעיור כני
 או ענלה בת שנתה וכו'. ונפ' אח"ך בעודם בעה"ן אשכחן דאומר הלכה משתם כמ"ס
 פ"ק דביטין אביתר בני אומר וכו'. וז"ל ברוך שבחר בהם עד שלא יבואו בעה"ן
 ובמשתם אמר שבאו לומר משתם שמועה וקנת בסניכן אחר כתבתי בחסדי אבות

א"נ אפסר לומר במשול כל שאומרים שמועה מפני שפתותיו רובבות בקבר
 וכתבו החפשי' דלאו רוקא האומר הראשון לא בס מי שאמר משמו שפתותיו
 רובבות וזה רמז שמו חכמים בלשון המשנה שהיתה שגורה בפיהם משה התנאים
 הקוראים ברוך שבחר בהם שבאשר יאמרו משנה וזממם שאמרו מהתנאים כחר
 בהם ששפתותיהם יהיו רובבות ובמשתם גם מארי מתפיתין שפתותיהם רובבות
 ועד"ה כבר נודע שיצ"ת ת"ת חוקרים קבה"ו וזה רמז שמו על לימודם מעוררים
 חכמים הרומזים לכו"ה בלשון יסוד ודבוק עם המשנה מלכות כידוע ובא הרמז משנה
 ת' סנה שהוא כינוי לת' וגי' נחשבה ברוך שבחר בהם דהם מעלין מן ועיז בא
 ההתעוררות ובמשתם מ' וז"ל ה"ה"ב :

ב ר' מאיר אומר כל הידוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה אפסר לומר לפי
 פשוטו שהתורה כמשלת לאשה בת"ש ביבמות דף ס"ב וכמו שדרשו ר"ל במדרש
 אשת חיל על התורה וזאת מצאנו כשהוא מצוי אבל אשתו כתוב בא"ח סימן ר"ת
 שלא יכוין להכאתו אלא באדם שגורע חובו שהוא חייב בעונתה ולקיים מצות פריה
 ורביה ושתים זו לפי הפשט נדוך לכיון כשהוא מצוי אבל אשתו הרומנית קדושה
 לאשונה זו תורה אחת היא בפרו"צ פרעו"ת חוב"ת גברא כי הוא חייב בעונתה
 לקבוע עתים בתורה וזאה שנית לקיים פריה ורביה בתורה לחדש בה חידושים
 כמ"ס בזה"ה ואפסר דה"פ רבי בת"ק דף לו רבזר שלא ישנו לתלמידים בשוק דמה
 ירך בסתר אף ר"ת בסתר דכל כמה דמניכן לרמות עונת התורה להאיך מדמינן לא
 דנריך כרבוק חכמים ובשמוס תלמידים ומיהו בשוק מיהא אחר לכבי וכסס שמי
 שהוא זקן ואלו יבול להוליד אפ"ה חייב בעונת אשתו ה"ה כמו לבעלי בתים שאין
 בהם כח להוליד ולחדש חידושים בתורה דחייבים בעונתה לקבוע עתים לתורה
 ואף שאינו מוליד בתורה הנה שברו אתו על דרך שראיתי בתשובות בזו להרב הגדול
 מהר"ר אליעזר דן ארחא ז"לה סנין יוד ששאל על יבם טובס אשת אחיו זה עשרים
 שנה ואין לו ממנה ורצו פירש הימכה ויבמה תבקשת תפקידה והשיב הרב הגו'
 דחייב לפוקחם ואף שלא יולד אין כאן פקטוק והחכים עמו הרב המוסמך מהר"ס
 גחלנטי הזקן ובכלל קביא הרב המוסמך מהוסר כל ואמרת כלבכך מי ילד לי את

אלה א"ר שמעון לעולם יקיים אדם מצות צונו בוגנתו לש"ש שכל אותם וכו' אף
 שהיא עקרה וזקנה אינם הולכים לאיבוד אלא ה' מצוה לחלאך הממונה שימחרם
 לעת"ל ויהיה לכל אחד גוף ויהיו לו בנים רבים ומה שהיה חושב האדם שהיו הולכים
 לאיבוד שלא היתה אשתו מתעברת כלם יהיו לו בנים ובנות ויכיר כל אחד אביו ואף
 תאמר כי כלכך מי ילד לי את אלה ואני אכולה ובלמורה שהייתי חושב שהולכים
 לאיבוד ואלה מי גדל יתברך שמו יש מדור שהתגדלים טיפות קדושות שלא נעשו
 באיבוד כלם הם נגזרות בהיכל חד המלכא עכ"ל הוזהר בו שהביא הרב המוסמך
 מהר"ם גאלנטו בתשובה כו' הנו' :

ובזה

אפשר לפרש פ' אשר פריו יתן בעתו ועלהו לא יכול כי הנה רז"ל דרשו
 אשר פריו יתן בעתו לעבות ת"ח . ולפ' אפשר לפרש ועלהו לא יכול
 דהכוונה בהם שלא יהיה עיבוד וזקן וזקנה מכהן עכו' ועלהו לא יכול אף שלמראה
 פנים אין כאן פרי לא יכול ולא יגע לריוק אלא וכל אשר יעשה ינליח לעתיד והכל
 יהיו בנים ובנות ככו' :

ולפי

קוטב דרושנו גתה כן הדבר לאשר אין בו כח להוליד בתורה עכו' חייב
 לקיים צונו של תורה ואף שאינו מוליד עו' קריאתו בתורה לחדש
 מידושים בפועל הנדמים לעין הא קיהא עו' קריאתו מוליד מלאכים קדושים . ולפ'
 אפשר לפרש פ' הנו' בתורה כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהנה יומם וילילה וכו'
 והיה כעץ שתול וכו' והנה א"ל דכתחילת למודו של אדם היא תורת ה' ואחר שזכר
 להיות נכבד רבא תורה דיליה היא וז"ל בתורת ה' חפצו לחלק אישי ישראל שאינם
 יכולים לחדש בתורה ואין להם כח להוליד בתורה . ובתורתו יהנה יומם וילילה
 לחלק חכמים היורעים המולידים כחם . והיה כעץ שתול על העוסק בתורה בכלל
 אשר פריו יתן בעתו לחלק חכמים המולידים ועיין בס' קנה חכמה דף מ"ה ע"ב .
 ועלהו לא יכול כנגד מי שאינו מוליד ומחדש בתורה רק גרסה נפשו לתאבה לא יכול
 הנה שכרו אתו וכל אשר יעשה ינליח כזקן המקיים צונו אשתו ואינו מוליד וק"ו
 דעסקו בתורה ינליח אף שאינו מוליד האין חבי' :

חזרנו

לענין ראשון רכשם רכבשמית אין לכזין להנאתו גם בעסקו בתורה
 אין לכזין להנאתו . וכאס דא"ל פ' עשרה יוחסין כל הכווא אשה לשם
 חמון הוין ליה בנים שאינם מהוגנים והחמון אבד כן העוסק בתורה כדי לקנות
 חמון חירוטיו בתורה אינם מהוגנים ולא סליק שמעתתא אליבא דהלכתא והחמון
 סערויין עו' התורה ונהנה בכבוד תורה אבד . וכמו שא"ל בשילהי תעניות דאסור
 לישא אשה לשם יופי כך אסור ללמוד על תנית ליקרא רבי וכאס שהכווא אשה וזכה
 לשמחה וברכה ושלוס כמ"ט ביבמות דף ס"ב . ומאירה עיניו ומעמידתו על דגליה
 וכת"ש

פרק ישי

קכה

וכתובם דף ס"ב כך העוסק בתורה לשמה שאז נקרא בעל תורה וזכה ככתב מעלות :

הוא

אשר דיבר ר"מ רל העוסק בתורה לשמה לפרוע חובו ולסרות ולרכות בתורה וזכה לדברים הרבה דכשה שבאשתו בגשמית וזכה בן התורה אשתו רוחנית מוכנה לדברים הרבה ודייק לומר לדברים הרבה כלומר יותר ויותר מאשר וזכה באשתו הגשמית וזהו הרבה וזכה בדברים ודיקים וא"ל בין אשה ובעלה עיסק שייכי בין התורה בחון בהם ומקור מהם או תבין כמה מקראי קדש ומאמרי ר"ל ואין להאריך .

ואחר

זמן רב מצאתי בספר חרדים דף ס"א ע"א שכתב כיון שהתורה נקראת אשת חיל וא"ל אל תקרי גורשה אלא מאורשה וכל שיר השירים רמז לזיווג זה א"כ ע"ד דבקיותו כה יוליד מצוה ומלאכי חסד וכו' עיין שם באורך .

ולא

עוד אלא שכל העולם כלו כדאי הוא לו כלומר בתחילת לימודו וזכה באשה דברים אבל העוסק לשמה ונעשה בעל תורה ומתכהנ כשהוא מצוי אלנה בקדושה ובטהרה ככל אזהרות ר"ל בגשמית וזכה ככל מעלות התורה . על דרך שאמרו בש"ר פט"ו דעתה יש לנו דין ארוסה ומסר לנו הלככה אבל כשנאמין חוסר הכל . ועל דרך זה היא התורה בת מלך כשיודעת שבעלה החכם מתנהג עמה כדאי ועוסק בה לשמה מבלה סתדיה וכל ככסיה לבעלה .

א"נ

אפשר בת"ש כת הקודמתין דא"ל יעקב ועשו חלקו העולמות והעו"ל לעשו וחקרו חקירת חכם דאיך אפשר לנו ליהנות מהעו"ל יותר מכרי מיתנו והרי הוא ג"ל בידיו מעשו . ומחא להו דמכח דישאל וכו בתורה וכו בכל דאלמלא שקבלו ישראל התורה כמובים ארץ וכל יושבים וא"כ ע"ד קבלתנו התורה כתקנים העולם והרי זה כמציל גזוטו של ים ושלינותו של נהר דהרי אלו שלו . וז"ש ולא עוד אלא שכל העולם כלו כדאי הוא לו דכיון דעוסק בתורה לשמה שהוא צינר עסק התורה מקיים העולם כוכותו והבס שיעקב כתן לעשו העו"ל לא וזכה בו רק ישראל וכו בעה"ג גם כן דהכל הולך אחר המעמיד . והשלים סוה העוסק בתורה לשמה על ידו מתקיים העולם וזוכה בעה"ג וז"ש כל העולם כלו כדאי הוא לו .

א"נ

אפשר דהעוסק בתורה לשמה דוקא היינו שלא ע"מ לקבל פרס כשום ביד כת"ש מהרה"ו א"ל אף שככותו לעשות כ"ר לינדרו דוקא ת"מ וזכה לדברים הרבה יותר ממה שזוכה הלומד לקבל פרס ולא עוד אלא שכל העולם כלו כדאי הוא לו והרחיה היא שנקרא ריע להקב"ה ככ יכול וכיון שכן הקב"ה מקיים המצוה ככיוול וכתוב ואהבת לרעך ומאמר שכן כל העולם כלו כדאי הוא לו כדאי .

נקרא

נקרא ריע אהוב אוהב את המקום אוהב את הכריות • אפשר לומר ריע הפרס

בין אהוב לאהוב דכשיאמרו פ' אהוב לפ' הוא שבה שהגדול אוהבו •
בשהגדול אומר זה אהובי שבה הוא לו לאותו אדם שהגדול אוהבו • ויותר שבה אם
הגדול יאמר זה אהובי שמתכבד הגדול שאותו אדם אוהבו • ובתחילה העוסק
בתורה לשמה נקרא ריע אהוב כביכול ריע להשגת כמ"ט למען אחי ורעי ואהוב
לכריות • ולכסוף וכה שכן יכול מענותנותו יתברך משתבח שהוא אוהב את המקום.
וכיוצא בזה שמעתי מהרב המופלא ח"ק מהר"ח ז"ל עטר זלתי שיהיה מדקדק קרא
דכתיב אברהם אוהבי הוא היה אומר שמענותנותו יתברך כי רבה היא קאמר אוהבי
דכביכול משתבח שאברהם אוהב אותו עכ"ד. וכן העוסק בתורה לשמה וכה נקרא
אהוב את המקום דכך יכול כיוצא ליה לפי רוב ענותנותו יתברך שיאמרו אזה אוהבו
וכן הכריות משתבחים שאהובם •

ומלכתו ענוה ויראה • אפשר שהוא על דרך ותלבש אסתר מלכו"ת
וכודע דענוה ויראה הם לאה ורחל בסוד משול מה שצטתה
ענוה וכו' כמ"ט הרב מהר"ח ז"ל. גם כונת תורה לשמה כתב הרב שהוא לבנות
פרצוף לאה עש"ב. גם על ידי עסק התורה גור' ויווג' זון ולזא מלכתו ענוה ויראה
שהם לאה ורחל ע"ד והלבש אסתר מלכות :

ומכשרתו להיות צדיק חסיד ישר ונאמן יש להבינ' ומכשרתו להיות צדיק
דהו' לל' ומלכתו ענוה ויראה ודקיות וחסידות לפי הפשט
דמלכתו ענוה ויראה היינו שיהיה עביו וירא ה' •

ואפשר כמ"ט מהר"ח ז"ל בשערי קדושה הוא היה אומר קשה ענשן של
מדו"ת רעות וא"א להיות צדיק וב"ש חסיד עד שיסיר ממנו המדות
רעות שהם גאוה ודבור אסור ותאוה ועצבות ותולדותיהן עש"ב. זא"ש ומלכתו
ענוה ויראה דכשני מעלות הללו ענוה ויראה אין יסיר כל המדות רעות הכו' דכלן
תלויות בשתיים זו ואחר שיזכה לענוה ויראה אשר הם תכלין וסמכים יפים לדמות
ולגדש מעלין המדות הרעות אוהו ואפיוריהו וכל שצבוריהו או יתכן שיהיה צדיק
ואח"כ חסיד ואח"כ ישר כמו שפי' המפרשים דכ"כ הטביע בעצמו החסידות עה
אשר הורבל כ"כ שיווד עפ"י מדותיו וחייו תובלותיו שגראה בעיניו שהחסידות הוא
זא"ש עכ"ד. ובזה אפשר שזהו כונת הכתוב למען תלך בדרך טובים וארחות צדיקים
תשמור הכונה למען תלך בדרך טובים דהיינו לפניו מוסרת הדין וברוך זו תלך עד
אשר יאה נראה בעיניך כי אינו חסידות לפניו מוסרת הדין רק וארחות צדיקים
תשמור כי כל כך כעשה טבע החסידות בקרבך קדוש שגראה בעיניך כי זהו דקיות
מרום ההרגל בדרך הטוב • וז"ש ומכשרתו להיות צדיק וכו' דמאמר שוכה לענוה
ויראה

יוראש כי בוס תקן כל המדות רעות מעתה הוכשר ליקרא דקים וחסיד אבל קודם
סיסיר המדות הרעות גברא לא חזי.

ומרחקתו מן החטא ומקרבתו לדי זכות . כמ"ס הגיב לפרשת דרכים

גבול מכולם והיינו דמסיק שמצתא אליכא דהלכתא כידוע
שאינו חוטא לפי שתמיד מהרהר בדרכי תורה כמ"ס התוס' וז"ל ומרחקתו וכו' דכיון
דפוסק בתורה לשמה ודאי זוכה לכון לאמיתה של תורה דהוא בעל תורה ואשת
חיל מגלה סתריה והוא בקי בה על אמיתתה וגיב לפרש' דרכים זא"כ מרחקתו מן
החטא וכו' וז"ל וכהנין ממנו עצה ותושיה וכו' דכיון דבא למדרגה זו ה' עמו והלכה
כמותו גם הוא יורה הוראות בישראל וכהנין ממנו העולם ומשפטיו עם ישראל .

או כלך לדרך זה ריש מקום לומר דהא דקתני ומרחקתו מן החטא ומקרבתו לדי

זכות אף שלא הגיע לפרשת דרכים איירי כי העוסק בתורה לשמה יום יום
הוא מרויח מעלות ומדות טובות וזה קודם שהגיע אל כל המדות והמעלות רמות
דתכן בטר הכי וצב"ז תני תבא מרחקתו מן החטא ומקרבתו לדי זכות והצנין דבש'
היה נוטל אמר רב יוסף תורה בין בערבא דעסיק בה בין בצדא דלא עסיק בה
אבוני מגבא ואצולי מכלא ופריך עליה אלח מעתה דואג ואחיתופל מי לא עסקי
בתורה אמאי לא אבוניא עליהו ומכא האי אתקפתא חסיק רבא דתורה בעד דבא
דעסיק בה אבוני מגבא ואצולי מכלא ובעירכא דלא עסיק בה אבוני מגבא אצולי לא
ענלא . והרב המופלא ה"ק מהר"ח ז' עטר ז"לה בספרו הסהיר אור החיים פ'
בחוקותי תריץ יתיב הא דפריך לרב יוסף דמעולם לא אמרינן דתורה אבוני מגבא
ואצולי מכלא אלח בעוסק בה לשמה אך דואג ואחיתופל לא עסקי בה לשמה ואמטו
להכי לא הנינה עלייהו וזהו תורף דכרי הרב ע"ש ריש פ' בחוקותי . ולפי דעת זה
א"ש מאי דקתני מרחקתו מן החטא ומקרבתו לדי זכות דאף בתמיל' עסקו בתורה
אם העוסק"ק אשר עסק"ק בתורה הוא לשמה אף דאכתי לא מוטא למעלות עיקריות
מרחקתו מן החטא ומקרבתו לדי זכות דתורה לשמה בין בערבא דעסיק בין בצדא
דלא עסיק אבוני מגבא ואצולי מכלא כדעת רב יוסף וכשיטת הרב הכוזב .

ונעשה כמעין המתגבר וככהר שאינו פוסק והולך . אפשר שהכוונה ש"ס

לשתי גדולות וכדלאות להיות סיני וצוקר הרים . ומעין המתגבר
שיינו שהוא חריף ומאודר מותיב ומפרק קושי והויי וכדעת חדרים מדרי חכמה
מתגבר והולך כמעין . ומרוב השקידה לתורה ולתעודה מואסבה אשר אסבה וצלן
בה יהיה ככהר שאינו פוסק ואין סכמה לפניו והוא מביט סיני . ואיתא כי הא
דאמרינן בעירובין דף כ"ד בני ישראל דגלו מסכתא בתקיעת תורתן בידן ועורש'
שהיו יגיעים לדינת טעמי שמצתם וכיון שהוא מעין המתגבר ומוליד חידושים

פרק שישי

וטעמי ה' זרה זוכה כי לא תשכח מפניו והוא מכלל מצלת סיני . ומאי דאמרי' בעלמ' סיני ועוקר הרים היינו שמי שהוא סיני יש לו בחיאות גדול ומי שהוא עוקר הרים מריד בפלפוליה ולא קרא הרבה . אבל מאי דאמר השתא שיש לו מצלת עוקר הרים ומצלת סיני שאינו שוכח תלמודו וקולו ככה"ר שאינו פוסק .

והוי זכוב וחרך רוח ומוחל על עלבוכו . פירוש כי על ידי הצננה להאריך אפו ולהיות מוחל על עלבוכו יזכה שיקבעו הלכה כמותו כמ"ש פ"ק דעירובין גבי כ"ה .

ומהל על עלבוכו ומרוממתו על כל המעשים . אפשר במ"ש הרב חוות יאיר בתשובה סימן ר"ה דאף דאסור לת"ה למחול על בזיונו אם הוא מפורסם בחסידות שרי כמ"ש פ"ב דכתובות ברכ שמחול בר יצחק דהיה מרקד לפני הכלה ואפסיק עמודא רכורא ונמצא דמילתא דאסיירא לת"ה שיזינו מפורסם בחסידו' שלא יבזה תורתו ח"ו . אם הוחזק לקדש ואתמחי גברא ומתכהג בחסידות שרי . ואחר שפיר כל המעלות שזכה העוסק בתורה לשמה מלכות וממשלה וחיבור דין ומגלין לו רוי תורה וכו' א"כ הא גברא רבא מפורסם וקדוש יאמר לו ואז יכול להיות מוחל על עלבוכו . ולא עוד אלא שמרוממתו ומגדלתו על כל המעשים כלומר אף שזכה עצמו במצות היא תפארתו כמו שזכה לעמודא רכורא רב שמחול בר יצחק . וכן היא שנויה אחר כל השבחים דרוקא למי שזכה בכל המעלות שרי לזלזל עצמו במצוה ומרומם ומשוכח על זה אף דלאחר אסור .

רבי מאיר כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה וכו' . הנה עוסק לשמה הפשט היינו שלא על מנת לקבל פרס כשום צד לא בעה"ז ולא בע"ה כי זהו פשט כונת לשמה כמ"ש רבינו מהרש"ו ז"ל . והרמז שכלומדו לשמה מאיר בו כיצוץ משה רבינו ע"ה אותיות למשה . והדרש שצריך מחשבה דיבור ומעשה כגד כר"ן והיינו מחשבה טהורה וזכה בעריכת שפתים דיבור והצסק ככל כמו שיהיה עושה רבינו האר"י ז"ל כשלומד הלכה שטורח ויגיע בנפשו וזהו בחינת מעשה ז"ש עוסק ומעשה כגד כפש בתורה דיבור שהוא רוח בחינת תורה . לשמה' במחשבה . ועל דרך הסוד ביאר רבינו האר"י ז"ל שהכונה לשם ה' כמבואר באורך בכתבי הקדש .

הנה כי כן מאחר שכונתו שלא על מנת לקבל פרס כשום צד לכן מלבד שריו . עוד זוכה לדברים הרבה ומעלות רבות גם בעולם הזה . נקרא ריע וכו' ובשתדקת תמונה שמוכה והולך כ"ב מעלות או זך כנגד אותיות התורה הקדושה אשר עסק בה לשמה . מלבד שרד ע"ה עין לא ראתה והו' . וכתב רבינו מהרש"ו ז"ל בהקדמת עין חיים הארוכה אם יאמרו חכמי דורנו שיעסקים בתורה לשמה התנא' **הגדול**

הגדול רבי מאיר מכמישם שאמר כל הצום בתורה לשמה זוכה לרכים הרבה ומן
ואמר כל הצום בתורה לשמה כל לרכות כל הצומקים וכל חכם יראה שלא זכה אף
לקצת מעלות האלו שאמר רבי מאיר וזה ערות שלא עסק לשמה והאריך הרבה בזה
ומי שיש לו לב יטוב ויזדרז ללמוד לשמה לעשות כ"ר ליוצרו וז"ל רבי יהודה אשרי מי
שעמלו בתורה ועושה כ"ר ליוצרו ודוק

ג ארזבל וכו' אוי להם לבריות מעלבוכה של תורה וכו' אפשר במ"ש מור"ס א"ה
ריש סי' קכ"ד מי שהוא רועה זונות ואשתו קובלת עליו אם יש עדים וכו' יש
אומרים דכופין אותו להוציא וכיון שהתורה נמשלה לאשה ומייב בעונתה וכתב"ל
א"כ אם הוא עוסק בדרכי בטלה וספרים חיובים הוי כרועה זונות וכופין אותו
להוציא והתורה מתברשת ממנו. בה הל' בה"ה סי' ע"ז דהמורד על אשתו שאינו רוצה
לכא עליה אם היא רוצה כופין להוציא אותה מירו. ואפשר שזה כונת מ"ש אוי להם
לבריות מעלבוכה של תורה רלפי הפורש מן התורה ועוסק בספרים חיובים שהוא
עלכון גדול להורה שחמקום לעסוק בתורה הקדושה בת מלך שאינו רדאי לה רועה
זונות ומבטל עובתה וז"ל אוי להם לבריות מעלבוכה של תורה שהוא רועה זונות
ועוסק בספרי חיובים אוי ואכזי לו תדע שכל מי שאינו עוסק וכו' כלומר אתיא בק"ו
תמי שאינו עוסק בתורה והוא כרוי מורד שאינו רוצה לקיים עובתה דדינ' הוא דכופין
אותו להוציא וכן זה נקרא כוץ שהתורה מתברשתו ואף שהוא בטל ואינו רועה זונות
וסדכרים ק"ו אם עושה עלכון לתורה ורועה זונות ומבטל עובתה אויה לו לוקה
ככפלים ועיין בס' חרדים דף ס"א ע"א.

אריב"ל

בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ומכרזת ואומרת אוי
להם לבריות מעלבוכה של תורה וכו' אפשר כלפי הסוברים
שהם בריות חריפים וסוברים שיש להתעסק במ"א שהם מחכימים. אבל בתורה אין
להתחכם וכיוצא לז"ל אוי להם לבריות מעלבוכה של תורה שסוברים שהצומקים בה
ישארו טפשים. אוי להם שעושים עלכון לתורה ואין להם כפרה. וכמעט הוא
חרפה להשיבם דק לקוין עליהם אוי ואכזי. שכל מי שאינו עוסק בה נקרא כוץ
לא אמר הוא כוץ דק נקרא כוץ כי כל יום מחזיין עליו בפרט נזיף דמאריה שבקא
דמאריה וכו' וכל זבא השמים ועוף יבוסף קראוהו בסמוך כוץ וז"ל נקרא כוץ. ואני
בעיני הארצתי במאניות אלו בדרושי שבת כלה בס"ד כאשר יראה אנוש עד דכ"א
(דברים כסא אהבת) ודע כי בדברי אהדים דף ד' ע"א שיטה ז' כתוב ובסוף ברכות
במ"ש בן עזאי אני בריה וחברי בריה עירטו התום יש לו לב ככון ומריף עכ"ל. וכל
זה טעות ומתחזק וכו' ובסוף פ' היה קורא דף לו בת"ש אני בריה וחברי בריה פי'
שתוק יש לו לב להכחין כין טוב לרע. וז"ל אוי להם לבריות שהם חריפים להכחין

פרק ישי

בין טוב לרע מעלכוכה כ"ל :

ואפשר לומר אוי להם לבריות מעלכוכה של תורה כמ"ש בקהלת רבה על פסוק והארץ לעולם עומדת שהתורה נכראת כשכיל ישראל וז"ל אוי להם לבריוח מעלכוכה של תורה שהיא נכראת כשכילם והם אינם עוסקים בה וזה עלבון גדול לתורה ועוד דכשכיל התורה יצאו ממערים וכזכות התורה לא נשכחו בים סוף כמס"ל ע"פ והמים לים חומה . וכמעמד הר סיני יצאה נשמתם וכעבור התורה חורה נשמתם כמ"ש בזהר הקדוש . ואחרי כל אלו ההצלות . אינם עוסקים בה ודאי עלבון גדול לתורה דאחר שקבלו ממנה כמה טובות והם אינם עוסקים מוכרח שמאוסה ח"ו בעיניהם והוא עלבון גדול .

והרב הגדול מהר"א סכנררי ז"ל פירש שהעלבונו הוא שמי שאינו עוסק בקרא כוונן וזה כוח לו להיות כוונן תלעסוק בה והוא עלבון הרבה ע"ר. ולפי דרכו אפשר לתמשיך כל המשנה דלכאורה מאי דתני ואומר והלוחות וכו' שאין לך בן חורין וכו' דבק למה שלמעלה אינו מתישב דהו"ל למתנייה לחלוקה בפני עצמה וליתן ריוח ביניהם ומה זו שמירה אומר לרבך בלי הפסק . אמנם יש להרחיב דרך הרב הכו' באופן זה והכי פירושא אוי להם לבריות מעלכוכה של תורה וכי תימא מהו העלבונו לז"א שכל מי שאינו עוסק כוונן והצוסק בן חורין ומתעלה וצ"ל אינם עוסקים ומתרחים להיות מפסידים כל הטובות וליקרא כווננים . ולא לעסוק זה עלבון ודאי .

א"י כמ"ש בסוף נדרים על עובס את תורתני שלא ברכו בתורה תחילה וכתב הר"ן משם רבינו יונה ז"ל דהיו עוסקים בתורה ולכן נעלה דבר על מה אברהם הארץ עד שפירש הקב"ה שלא היו מברכין להיות שלא היתה חסוכה לברך וזה לא ידע כי אם בוחן לבות ז'התר . ואני כעניי בדרושים הארכתי ואכתוב בקצרה עתה בתוספת טובה בס"ד . כי להיות פשעם בנצנעא ומראים טלפים . לכן בקריאת ס"ת היו מברכין ברכים לגבו לב ישראל . אך בתחילה השקמים קודם לימודם לא היו מברכין שאינה כדאי לברך עליה וז"ל שלא היו מברכין בתורה בתחילה לפני לימודם וזה עלבון גדול לתורה .

רמ"ט שאין לך בן חורין וכו' . היינו כי העוסק לשמה דוקא מתכוון אור משה רבינו צ"ה וכיכול משמד גי' משה וא' יותר . וכל הצוסק מתעלה וכו' שהמנות הם חלק הכפשו ות"ת הוא ברוח . ומתעלה לתקן הרוח וזהו ומנחליאל כמות תרתי ודוק כי קצרתה הרבה .

ד והלך דרכים ק"ו ומה דוד מלך ישראל שלא למד מאחיותופל דהו' . אפשר במאי דק"ל דמלך שעל על כבודו אין כבודו מחול ופסק הרמב"ם פ"ב דמלכים דלא חולץ

מולץ ולא חולצין לאשתו דכוין הוא לו . ורכ שחל על כבודו ק"ל דכבודו מחול
 וחולץ וחולצין לאשתו דכוין בכרך מצוה כי הא שרי לחכם וז"ל ומה דוד מלך ישראל
 שאין כבודו מחול וכמעט מצוה משום דכוין הוא לו אפ"ה קרא ל"חיתופל רבו אף
 שהמלך קורא לכל אדם בשמו כמו"ש הרמב"ם כ"ש לחכם הלמד מחברו . וצמין לימוד
 אות אחד מדוד המלך שלמד שני דברים עיין בספר מעשה רחם להגאון הסג"ש
 מהר"ר אלעזר מקראקא ז"לה דפריק שפיר .

כבוד

חכמים ינחלו ותמימים ינחלו טוב ואין טוב אלא תורה . וכו' אפשר לפי
 שהבעל זוכה בירושת אשתו ל"א כבוד חכמים ינחלו וז"ל להחיל
 אוהבי יש למי שזכה לעסוק בתורה לשמה שיקרא אוהב כדתי לעיל אני מכללת
 ומורשה אותו ז"ש עולמות וזה כלפי אשר זוכה בירושת אשתו החומרית . ותמימים
 ינחלו טוב כלפי המחזיק לת"ח כשמעון אחי עזריה וכתוב בספר שבחת הלקט
 דבב"ה מלמדוין למחזיק תורה וקורא ושוכה עם הת"ח וזהו ינחלו טוב שזוכים
 בתורה משא . ואפשר שז"ל כי לקח טוב נתתי לכם דגם התורה כמקח שזוכה בה
 על מצות ומיהו תורתי אל תעזובו ותלמדו אתם בעצמכם וז"ל ואין טוב אלא תורה
 שכאמר כי לקח טוב וכו' דרריש ותמימים ינחלו טוב על המחזיקים כדאמרן ומיתי
 ראיה מקרא דלקח טוב שזוכה בתורה כמקח שקונהו בממוכו .

ומה

דוד מלך ישראל שלא למד מאחיתופל וכו' . מקשים איך הוא ק"ו
 ללמד אות אחת . ושמעתי דאחיתופל רב שאינו הבון ואין ללמוד
 ממנו ול"א כ' דברים בלבד ועכ"ל קראו רבו ק"ו למי שלמד מחכירו דריק שאפי' באות
 אחת משפיע עליו קדושה כנינון שהוא מדליק הרבה עכ"ל . ויש להרחיב קצת דבב"ה
 פ"כ דחגיגה פריך ור"מ היכי גמיר מאחר ומשני הא בדדול הא בקטן ומשו"ה אחר
 דוד מלך ישראל שלהיותו גדול מלך ישראל ולב מלכים אין חקר לזה למד מאחיתופל
 אבל בלא"ה כי איכנו גדול אין ללמוד :

ה

כך היא דרכה של תורה וכו' . אפשר לפי מאי דק"ל דבשני רעבון אסור בעונה
 וגם אם הוא חולה ימתין שעה חרשים כמו"ש בא"ה סי' ע"ו וכתב הרב שלטי
 פנבורים אם הוא חולה הראוי לרפואה צריכה להמתין עד שיתרפא וגם מי שאינו
 בריא אינו חייב אלא לפי מה שאומדין אותו כמבואר שם . כל קבל דכא שכה ופז"ש
 לנו דהבס דרך גבר בעלמא יש בו מקום פטור בכמה דדין האומרים מ"מ עובת
 התורה ודרך אשה חסוכה כבודה בת מלך שכל ושכל מאשתו החומרית וז"ל כך היא
 דרכה של תורה דעובת התורה הרמוז באומרו דרכה של תורה כמ"ש דרך גבר איכס
 כאשתו הנשמית אלא כך היא דרכה ועובתה של תורה ואף בשבת רעבון אשר
 במסקנות תאכל בה לחם לבדו פת במלח וכו' ומיני בער וכו' שאתה חולה ותש בה

פרק שישי

כפי איך נברע מעונתה ובתורה אתה עמל כמ"ס ב"ד סי' רמ"ו אפי' עמי המחור על הפתחים ובעל יסודין חייב לקבוצ עתים לתורה :

א"נ אפשר כמ"ס באבות דר' נתן דר"ע היה מביא חבילה של קאים חציה מוכר ומתפרנס וחציה מתקשט בה חברו עליו ש"כיו וכו' הרבה סיפוקים אני מסתפק בהם אחת שאני טובה בהם ואחת שאני מתחמ' כנגדן ואחת שאני יכול לישן במנא שהיה ר"ע מכוין להיות מעלה עשן כנגדו שלא יוכל לישן כדי לעסוק בתורה וא"ש ועל הארץ תישן כדי שלא תמנא מנוחה בכרים וכסתות כדי שתקום ללמוד ואני צער תחיה כר"ע שהיה עושה המנאות שלא היה יכול לישן ומאז ש"כיה על כ"ר נרחב דמיסך הפוכי וש"כיה חוטפתו ומאכד תורה ותפלה וא"ש ומי צער תחיה ובתורה אתה עמל :

ו אל תבקש גדולה לעצמך וכו'. אפשר בהקדים מ"ס חכמי המוסר דבעניני הגוף מאכל ומשתה ובגדים איך לאדם להסתכל במדרגה עליונה לגדולי הדור יחד עשירים שאננו דע"ז יאכר עולמו ולא ישבע ותדיר התאוה תאוה כל היום דום לעלות במעלות שאינן כדאי לו וכמ"ס הקבאה והתאוה והכבוד וכו' והעניני בשר לו יאביח כמה שהוא למטה ממנו וכמ"ס בכדרים דף ק' דאמר ר"ע לרביתו חזי נברא דאפילו תבנא לא חית ליה וע"ז יהיה שש ושמת רואה ואוכח שוקם ובוטח : ואולם לענין המעלות הרוחניות עסק התורה ויראת חטא ורוב הענוה וכיוצא בהן ישא את עיניו וכל מעיניו ורעיניו לגדולים ממנו להיות עולה יום יום במצול"ת אחז' וכזה פירשו כת הקודמין כונת הכתוב אורח חיים למצלה למשכיל למען סוד משאול מטה הכונה לענין אורח חיים שהוא רמז לתורה ומצוות ומדו"ת שהתורה נדרשת בהן בענוה וע"ז טובה וכיוצא המשכיל יסתכל למצלה הימנו בגדולי ישראל לקנות מהם יום יום תוספת טובה על שלימות נפשו : אמנם למען סוד משאול בעניני העה"ז מטה יסתכל תמיד למטה ממנו ויהיה שחח בחלקו : וגם אני שמעתי סימן לדבר בשמים מומעל ועל הארץ מתחת דבר הכובע לשמים מומעל ישתדל לעלות יום יום ועל הארץ דבר הכובע לארץ מירי דמיון וכסו למלכש אינהו ואביזרייהו מתחת יראה למעט הכאותיו ויסתכל כמה שלמה מתחת : וא"ש אל תבקש גדולה לעצמך פי' לבזוף כי בזה לך טרדן מן אבסא : אמנם גדולה לכפוף לעלות במעלות נפשיות בקש וחפש חפש מחושב להשתדל בתורה ומצוות ומדות טובות : והדר מפרש הא דאמרן אל תבקש גדולה לעצמך לא זו בלבד שלא תבקש בפועל וטירחא אלא אפי' להתאוות בלב לכבוד המדומה אל תחמוד כבוד כי תאוה זו שרש פורה ראש ולבנה מנת כוסה : אך בענין גדולת הנפש בתורה ומצוות ומדות טובות הוא להפך כי לא די להתאוות לבד להוסיף על תה שיש לך אלא יותר תלימודך עשה בפועל כי התאוה לא

תספיק

תספיק אלץ צריך להודרו לעשות מעשה ולהוסיף תוספת טובה נראית לעין והוא אומרו יותר מלמודך עשה :

ז כמיעוט שחוק במיעוט תעבוב במיעוט דרך ארץ. אית דמפרטי במיעוט דרך ארץ דרך בכר. ואפשר כלפי מאי דק"ל דאי ארצוי מרצה קמיה חייב לפוקרה אף אם הוא ת"ח לזה קאמר במיעוט שחוק במיעוט תעבוב דע"י שלא ישחק עמה ולא יתענגו במאכל ומסתה לא תבא למחוי במחוב ורז יהיה במיעוט דרך ארץ :

המחכים את רבו והמכוין את שמועתו והאומר דבר בשם אומרו. אפשר במ"ט הרב פנים מאירות כח"א בהקדמתו דמי שהוא תלמיד

נמור א"צ שיאמר ההלכה משם רבו דכ"ע ידעי שכל תורתו מרבו אמנם מי שהוא תלמיד חבר דכבר וזה כי שיח וכי טוב לו לחדש בתורה אז אם יאמר בסתם יסברו שאותו הרין הוא המוליד ולא רבו לזה צריך במה ששמע מרבו יאמר על סם רבו ובוה פירש מאמר הירושלמי פ"ב דברכות ע"ט באורך. וז"ל המחכים את רבו. שכבר הוא תלמיד חבר ושק"ל וטרי בהרי רביה והוא מחכים את רבו זה שיכוין את שמועתו מה ששמע מרבו ברקרוק ויאמר דבר בשם אומרו דאם אומר סתם סוברים שהוא שלו כיון שהוא תלמיד חבר ואם נראה לו להוסיף על דברי רבו יזהר שאותו תוספת לא יאמרו בשם רבו רק צריך לכונן את שמועתו ולומר דבר בשם אומרו. ומה שהוא מוסיף יאמר סתם אבל דברי רבו יסיו מבוררים :

ה גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושים בעה"ז ובעה"ב. אפשר במאי דאמרינן פ' הבא על יבמתו אשה יפה אשרי בעלה מספר ימיו כפלים וכל קבל דכא אחר

גדולה תורה כלומר גדולה מן האשה חומרית דאלו בגשמית ימיו הקצובים מתעבה בהם ונראה באלו מספר ימיו כפלים וכמה מעלות לתורה עליה שהיא נותנת חיים ממש תוספת חיים בעה"ז וע"הב והרי כמה כפלים. ולכל בשרו מרפא כנגד מה שזוכה לשלום בגשמית כה"ט שם בגמ' על התורה לכל בשרו מרפא וש' בעצמו.

וכנגד ח"ט פ' הוהב אוקירו לכשיכו כי היכי דתתעברו בשמאלה עושר וכבוד ואומר אורך ימים ושנות חיים ושלום יוסיפו לך לא כמו החומרית שהיא מעמדת החיים והשלום אבל הרוחנית התורה הקדושה מוספא ואולא החיים והשלום. וכלפי ח"ט פ' הבא על יבמתו שצורתו ומאירה את עיניו ומעמידתו על רגליו תנו לקמן

בהתהלך תכחה אותך בע"הו ומעמידתו על רגליו. בשכך תשמור עליך בקבר כנגד לא טוב היות האדם לבדו הרוחנית הקדושה אשתו משמרתו בקבר. והקצות היא תשיחך לעה"ב כנגד השל תשמרה אחרונה אשה מספרת עם בעלה גם הרוחנית לע"הכ היא תשיחך.

פרק שישי

ומן שאמור אפשר שאכה כי בי ירכו ימיך ויוסיפו לך שנות חיים. הכונה כי בני
 לאפוקי המורית ירכו ימיך שתתעורר בתורה וימיך הקצובים ירכו שיהיו
 צדאים כפלים וזה כמו הנשמי אך כי יוסיפו לך שנות חיים תוספת תמש שנות חיים.
 ולדעת רבי עקיבא דזכה משלימין לו איכא הוכחה משנות הקצובים בעולם כגון
 שהיה דפ"ק רחביה גבי נספה בלא משפט דהנהו שני יהכי לצורבא מרבנן דמעבי
 אמילי ואתיא גס לר"ע דהנהו שני כבר היו בעולם כמ"ס התוספות וז"ל ויוסיפו לך
 שנות חיים דכבר היו בעולם וזהו שנות היום.

ט הנני והכח וכו'. אפשר כמ"ס בתעניות דף ו' חכמה מופארה בכלי
 מכוער חשל לין שמתקיים בכלי חרס ופריך והאיכא שפירו
 דגמירי ומשני אי הוּ סנו הוּ גמירי טפי וכתבו התוס' אי הוּ סנו אה היו שונאים
 היופי היו חכמים יותר ונמצא לדעת התוס' משבחת לה חכמים גדולים יפיה מאד
 אלא שאנאים היופי ולכך נתחכמו הרבה. וז"ל רבני דהוה ס"ד דהנו לא יהיה כאה
 לצדיקים שאינם יכולים להשיג החכמה כהוגן ואם היו מכוערים היו יותר חכמים
 אלא הכו' לומר דהפירוש כמו התוס' אם היו שונאים היופי וא"כ כאה הכו' לחכמים
 אלא שצריך שיטבאו היופי. וגם לפירוש שפירש שם בתעניות וז"ל אי הוּ סנו אותם
 גאים שהם חכמים טפי הוּ גמירי שאי אפשר לנאה להשפיל דעתו ובא לידי שכיחה
 צכ"ל. א"ש דקבא מיירי בגדולי הרוד כגון רבי שהם ענוים וכדלוי משפילים דעתם
 ולכן תחילה קצט הכו' דהו"א שאיכו נאה לצדיקים ובא ללמד דנאה ויאה דודאי יהיו
 ענוים הזוכים לכל המעלות שקדושות הלא וכמו שמנינו דרכי הוה ענוותן סג' כמ"ס
 בירושלמי ורשב"ג אביו היה ענוו גדול כמ"ס פ' הפועלים:

וראיתי להרב המופלא מר מחותניו ז"לה בספר הכהיר חסדי דוד על
 התוספתא פ"ח דסנהדרין שהקשה דאיך חשיב כו' דנראה להפך פ"ק
 דתעניות דאמר אי הוּ סנו גמירי טפי והביא פירשו ותיירך דכו' דקאמר הכא הוא
 ענין אחר כלומר שאין בו מוס עכ"ל. ועם הארון הסליחה טבא לשנות את הירוש
 וזה שהקשה לך"מ כמו שכתבנו בעניותנו וק"ק על הרב ז"ל שלא זכר פירוש התוס'.
 ואם כדבריו ה"ל להתוס' להביא פירשו ולהקשות עליו מהכריתא דידן ובפירוש
 שבאונים למס' תעניות כ"י פירשו דאי הוּ סנו גמירי טפי כפשוטו שאם היו מכוערי'
 היו חכמים יותר מעכשיו שהם באים. ויש לפרש ע"ד מ"ש על פירשו דהצדיקים
 כובשים יצרו ואינם הולכים אחר היופי כלל כאלו לא היה וא"כ כאה להם הכו' מאד
 שכובשים יצרו ועוד לא זכר פירשו דמכילתין דפי' בכריתא שלמו עטרת זה העושר
 תפארת זה הכו' וצ"ל בעניותין בקונטרס שער יוסף דף פ"ו.

והכח ודאי הוא כחה לזדיוקי' אשר כח בהם לעבוד את הבורא ולעסוק בתורה
וכמ"ש הפועלים חילך לאוריתא כי צריך כח למעט באכילה ושינה
לעסוק בתורה וכמוא וזו כמו לאלוהו .

והעושר מילתא דפשיטא כי הפארת חכמים עושרם שיוכלו לעסוק בתורה
כמו שירנו . והנה ראיתי בלקוטי מהר"ל ז"ל דטעם רבי דקיה
מכבר העשירים היינו כי כאשר יתפשט מנהג זה כי כלם יכבדו העשירים .
כשיכבדוהו לרבי יהיה מחמת עושרו דהקורויהם דרבי עתיד משכור מלכא . וכמוא
שאינו נהנה בכבוד תורה כי מה שמכבדו אותו הוא בשביל עושרו עכ"ד . ולמרנו
דעושר לחכמים נאם מאד אי מנד טיכבדוהו העם מנד העושר ואי משום דיתקבלו
דבריו מנד חכמתו ועושרו ועל הכל שיוכל לעסוק בתורה ולתבונת דקיה ואי מנד
טלא יהנה מהפה' כמו שהיה עושה רבי וכוה יגדיל לעשות כ"ר לה' . ושמיצו פי'
הפ' תפארת חכמים עושרם ואולת כסילים אולת . כי הן בעון הם החכמים עניים .
עמי הארץ העשירים מתנשאים וסוברים שהטפשות שלהם הוא חכמה . והחכמים
בדלותם סובלים כי חמת המסכן בזויה . אבל כאשר תפארת חכמים עושרם אז
אולת כסילים היא אולת שניכר סבלותם וקראת אולת כמו שהיא האמת אבל הם
החכמים הם עניים אולת הסבילים נחשב לחמה שהם נושת בחיים באולתם וסוברים
שהיא חמה .

והחכמה היא יסוד מוסד לחכמים ולזדיוקים שניכרת חמתו בכל יודע
להשיב לכל שאל בד"ת ובמילי דעלמא . ויעשה בחמתו הנהגת
כיתו באמונה וברך ככונה והנהגת המדינה ותקונה בלי שררה והרמא . וכלם
יכומו עצמם לקבל דבריו לעבודתו יתברך וכהנים מחמתו . כי המוכיח צריך שיהיה
חכם וכמו שפי' מהר"ם אלשיך ז"ל בפ' אך איש אל ירב .

והזקנה והשיבה גם הם עיקרים גדולים כי בהיותם חכמים יוסיפו
ישב הדעה בוקנת כדכתי' ביאשי' חכמה וזקני תורה
כל זמן שמזקנים דעתם מתוספת עליהם ויולדו חמה לישר הדורים ולקרב ישראל
לאבינו שבטמים . ובתוספתא דסנהדרין פ"א ובירושלמי פ' הנחנקין הלכה ב' ז"ל
הזקנה ונראה דנירסא או עיקר דהס' ז' ולגירסתנו ז"ל דזקנה ושיבה לחדא השיב
ובתוספת' הגירס' והתפאר במקום והכבוד ונראה ס"ס וקצין כנסתנו והירושלמי .
והבנים בתורתא עדיפא כל דואיקם וכירום כי הם זרע ברך ה' ויהיה מודע
בשערים גדול חמתו ודקומו כי ברבו ה' ויעא מעליא כח' עליה
ואתוה מכינייא כי כל העם ילמדו להיות דזקנים וטובים . בראות שהם שלמים בכל
ווכו לכנים דזקנים .

ר"ש כן מנסיא אומר אלנו שבצ מדות שמו חכמים לדריקים כלם תקיימו ברכי
 וכמו - בירושלמי דמנהדרין פ' הכחקין הלכה ב' גרסינן וז"ל ר"ש כן
 מנסיא אומר הכו והכח והעושר וכו' תני רשב"ג אומר אלנו ד' מדות שמו חכמים
 לדריקים כלן תקיימו ברכי וכמו. ר' יוחנן אומר כל ד' מדות שאמרו חכמים בדריקים
 היו ברכי עכ"ל. ופירש הרב יפה מראה דמ"ש כלן תקיימו ברכי וכמו ר"ל מקסתן
 ברכי ומקסתן בכמו ורכי יוחנן אומר כלן תקיימו ברכי עכמו.

האמנם לדעתי הקצרה מ"ש בירושלמי רשב"ג אומר לו ד' מדות וכו' תקיימו
 ברכי וכמו וכו' הוא ט"ס דרשב"ג הוא אכיו של רבי ואיך יאמר על
 כנו תקיימו ברכי וכמו. ועוד שהוא אומר תקיימו כבר. לכן כראש דגרסינן בירוש'
 ר"ש כן מנסיא אומר אלנו ד' מדות וכו' תקיימו וכו' והוי כגירסאנו בכריתא דירן
 וכן הוא בתוספתא פ"א דמנהדרין - גם מ"ש בירושלמי בחילת ר"ש כן מנסיא
 אומר הכו והכח וכו' הוא ט"ס וכו' ר"ש כן יהודה משום רבי שמעון וכן הוא
 בתוספתא הנו וכן הביא הנסחא בכריתא דירן כס' עץ אבוד וכו' כראית נסחא
 דווקאית ודלא כנסחא אחרת בכריתא שלנו דגרים ר"ש כן מנסיא משום רשב"ג. ויש
 להעיר על הרב יפה מראה והרב קרבן העדה והרב פני משה איך לא הגיהו בירוש'
 דגרים תני רשב"ג.

ואם אתה כותן לי כל כסף וזהב וכו'. בתנכותי הקשה לי מורי הרב
 ז"ל דכפ' בלק פ"רשי עמ"ש אם יתן לי בלק מלא ביתו וכו' למדנו
 שגפשו רחבה וא"כ איך רבי יוסי אמר אם אתה כותן לי כל כסף וזהב - ואני בעמי
 השבתי רכלעם אחר לא אוכל לבעור אבל אם היה יכול לבעור היה לוקח ממון
 שרבה - והכא רבי יוסי אמר אם אתה כותן לי כל כסף וזהב איני דר וכו' ומכא
 המחפזו ורצונו אינו פונה לכסף וזהב - ואחר זמן רב ראיתי שזרב כחלת יעקב פ'
 בלק הקשה קושיא זו ותירץ רכלעם שאל רב שיוכל לקיימו - ורכי יוסי בן קיסמא
 אמר רב שחי אפשר לקיימו ואין ספק שדרך בוואי קאמר ע"ש.

ואחר זמן כדפס ספר כהכות עולם וראיתי בדרכי הרב היה"ש פרימו פ' בהר
 שצמד על זה והירץ השני תירוץ הנו' - ועוד תירץ תירץ אחר
 והאריך ודרש בכריתא זו ע"ש - ועוד אפשר לירץ לפי הגרסא בכריתא שאמר לו
 אתן לך אלף אלפי דיכרי זהב וכסף וזרר לו בהפלגה רבה אם כן על פי מדותיו
 שאיכו לו אם אתה כותן לי כל כסף וזהב שבעולם - דהן הדרך לומר דאם כותן הרבה
 ממה שאמר איכו מתרצה וכלפי שהוא אחר אלף אלפי דיכרין הוכרח לומר בסגנון
 קוץ משא"כ בלעם דכפי חמדתו השיב.

וכן כתוב בס' תהלים על ידי דוד מלך ישראל . כלומר שאינם דברי דוד הע"ה
עצמו רק הם דברי רוח הקדש כמש"ה רוח ה' דיבר בי ומלתו על לשוני . ואש
על ידי דוד מלך ישראל כי רוח הקדש הופיעה ללמד דצת על ידי דוד מלך
ישראל .

טוב לי תורת פיך מאלמי זהב וכסף . זה שנים רבות ספירשתי בענייניי במ"ש
הזהב קונה את הכסף דהכסף חריף ויש לו דין מעות ואינו קונה הזהב
והזהב יש לו דין מטלטלין וקונה הכסף . ולמדנו מזה דהזהב יש לו מעלה שהוא
חשוב הרבה מן הכסף . והכסף יש לו חשיבות שהוא חריף ומועיל להוציא לקנות
להקיות את כפאו . ולכן אמר טוב לי תורת פיך מאלמי זהב שהוא חשוב ומועיל
והתורה יותר חשובה וגדולה אלי וכסף שהוא חריף גם התורה חשובה יותר שהיא
חריפה ומועלת יותר . ועתה ראיתי שכך פירש הארון מהר"ר צבי סביאו הרב בנו
בענין אבות קצת בסגנון אחר .

ולהבין מ"ש תורת פיך אבשר במש"ל דלבעתיד כובה לשמוע תורה מפני
הקב"ה ותתקיים בנו . ולא יהיה שכחה וכמש"ה וכל בניך לימודי ה'
ורב שלום בניך שלא יהיה מחלוקת שלא יש שכחה ולזה ורב שלום בניך . וכתבו ז"ל
שבנות מצרים היה להכניע החומר כדי לזכרו כדי לקבל התורה . וכן גלות זה
הארוך כדי להכניע החומר כדי שכלמוד תורה מפיו יתברך ולכן גלות זה מר וארוך
בערך התורה שהיא מפי ה' . וזהו תורף דבריהם ז"ל . ואש טוב לי כי עונתי בגלות זה
למען אלמד חקיד שלעתיד כדע טעם החקים וכת' גלות מצרים היו פ"ו שנה קושי
השעבוד או ק"ז משתחיל הגלות כמ"ש בדרך עולם ולמה עתה נתארך הגלות כל
כן ל"א טוב לי תורת פיך שלעתיד כובה ללמוד תורה מפיו יתברך ולזה נר"ך גלות
ארוך לזכות לזה .

יא המשה קנינון קנה לו הקב"ה בעולמו וכו' . אמרו ר"ל בראשית
ברא אלמים את השמים ואת הארץ בראשית בוזות התורה
שנקראת ראשית ובעבור ישראל שנקראו ראשית ז"ל . בהכרחם אל תקרי אלא
באברהם . וא"כ בעבור התורה ככראו שמים וארץ ונתקיימו על ידי אברהם אבינו
שהיה מרת הסוד וכתוב אמת יעולם חסד ויכנה . ונסתיים בישראל שגבלו התורה
שאל לאו היה חוזר העולם לתהו ובהו . ובאמצעותם היתה השראת שכינה בבית
המקדש . וזהו חפצו ורצונו יתברך שישראל ילמדו ויקיימו התורה ותשרה שכינה
בבית המקדש וזה ארוקים זה בזה וכל אחד נקרא קנין ואפשר לומר דע"ה התורה
כורא שמים וארץ חדשים כמ"ש כוזה הקדוש ולכן תורה ואש"כ שמים וארץ לרמוז
שמים וארץ הנעשים בחידושי תורה . ואמר אברהם קנין א' כי או נעשה אוצר נשמו'

פרק ששי

הקדושה בפני עצמו כמ"ס הקדמה זו בכמה דוכתי וזוה פירשתי בעניותי מ"ס איך
 קורין אבות אלל לב' וזה ידמו אברהם קנין א' שאז הוכברו וכפרו כשמו הקדוש
 וגם ע"י התורה הנקראת תורת חסד והיא בניין יכול לאחוז במדת חסד לאברהם
 ואז יהיה ישראל קנין א' מי זוכה לתורה וכבראים שמים וארץ חדשים ומושך חסד אז
 הוא תכלל ישראל קנין א' ונריך שיעשה עצמו בית המקדש כמ"ס באורך כס' פני
 רוד פ' תרומה וכסוף צפורן שמיר ויהיה לו חלח כמו בית המקדש שהוא קנין א' שהס
 ה' קנינים שקפה הקב"ה והעובד ה' זוכה בכלם והס חמשה כגד ה' עילאה בינה
 זכמי צאתנו תארץ מצרים ע"ן ש' שצרי בינה כן יראנו כפלאות ויבאלנו על ידי כלן
 שצרי בינה כמש"ל ובא לבנין בואל ויהיה ה' לחלך על כל הארץ ביום ה' יהיה ה'
 אחד ושמו אחד במהרה בימינו וזוכה ונחיה לאור באור ה' החיים

כל הנישמה תהלל יה הללויה
 הקם לעבדך אמרתך אשר ליראתך
 תחי נפשי ותהללך ומישפטך יעזרוני

ר"ת כל הנשמה תהלל עם קדוש מע"ב והוא טוב לשמירה . וזה ראיתי בכל לאחד
 קדוש הרב ישראל הכהן הוקן זל מעה"ק חברון ה"ו שזה רחוק יעקב אע"ה כדבר הזה
 תדברון ר"ת עם זה אל עשו במצאכס אותו כלומר תכוונו עם זה כשתמצאו לעשו
 במצאכס ב' טעמיה עם המנן עכ"ד גם עם כה"ת הכו' הוא גימט' משיח בן דוד
 עם הסולל והוא ר"ת ה' פסוקים גם הקם הוא עם מע"ב שמות העוד לנו אינם
 פרפרת כס"ד ואכת"ל

תיו שיל ביע

שולחן (ר"ת שם ועד לחכמים חסדי נתקנים) במד"ב

הגהות והשמטות

מערכת אלף

א. לפני דף א' עמוד א' . רב אחא משכחא עמ"ש כועד לחכמים ח"א בס"ד

ב. ו. א. כב. לקפוטקיא ויבא לביבשה והניחו כל אשר להם כספיה ותקף קם רוח סערה וכשברה הספיה וכטבע הכל והיתה כפשה לשלל ולזכור כס זה שכינולו עשה חתימתו דמות ספיה וראיתי חתימתו זל :

ג. ח. ב. יא. וחתימתו וכו' כמ"ש בשם הגדולים אות ת"ה :

ד. ט. א. כח. סדר העולם ודרך בני אדם ככ"ל .

ה. ב. יו. ומת"א מפראב חבירו של מהר"ם מכרונא .

ו. אור ורוע . היה בזמן הרמב"ן כי רבינו יצחק מווינא אור ורוע היה בתני"ן האלף השמי והרמב"ן בשנת זך לאלף הו' עלה לכה"ק ירושלם ת"ו חלא

שוראי רחוק שיכתוב אף על דברי הרמב"ן . ודלא כהרב מהר"ר עזריה יהושע וגם

הרב כנה"ג מסתפק אם היו בזמן אחד כמ"ש ב"ד סימן ת"כ ע"ש ודוק . וירוצ

דתלמיד רבינו יצחק אור ורוע הוא מהר"ם מרוטנבורק ובמרדכי בסוף מ"ק מכיל

דכתב מהר"ם אחר לי הרמב"ן מפי רבינו יונה וכן הרמ"ם תלמיד רבינו יצחק אור

ורוע וכתב כתב להרמב"ן והוא באגרות הרמב"ם הראת לדעת שהיה הרמב"ן בזמן

אור ורוע אמנם ודאי שאף לא יכתוב על דברי הרמב"ן ואפשר דאף קשיש מהרמב"ן .

ז. רבינו אלעזר אלנף גאון דמן אספמיא תשובותיו הובאו בשו"ת שיערי דקק

שנ"ת הבאונים הנדפסות מחדש .

ח. מהר"ר אברהם כלח הכיל תשובתו מהר"ש ח"ג סימן זכ .

ט. מהר"ר אליהו ככ"ר מחסם הובאה תשובתו בתורת חיים למהר"ש ח"ג

סימן פ"ו .

י. מהר"ר אברהם ככ"ר ברוך שם .

י"א מהר"ר אריה אב"י הזכירו הרב פני משה ח"כ סי' כ"ו וחתם על תשובתו

הרב פני משה שם סי' ק"ז .

שולחן במדבר

החזק

יא' מהר"ר אברהם שרכיט הוסיף כתשוכת פ"מ ח"ב סי' פ"ה

יב' מהר"ר אריה יהודה בן הרב בית חדש תשוכותיו בשו"ת הרב ב"ח מר
אביו בשני חלקים ובשו"ת גאוני בתראי

יג' מהר"ר אברהם ׀ נחמיאס הסכמה על תשוכת מהר"ש חיוון כספרו בני
שמואל בתשוכותיו סי' ט

יד' מהר"ר אבא תשוכותיו בשו"ת ב"ח ח"ב סי' יד וסי' ט"ו וסי' ס"ז

טו' אגרת שום להרב יעבץ הזכירה כעץ אבות ריש פ"ד ראבות

טז' מהר"ר אברהם מוטאל תשוכותיו במהרש"ח סי' כ"ט ומהרש"ט ח"א סי'
כ"ג ובמהרש"ח בסו"ל"ח וחיבר ס' חגן אברהם על גיטין

והכילאו הרב כנה"ב והוא רבו של הרב בני אהרן זלפניס במערכת מ"ס דף ס' יש
עירכות וט"ם וכראה שכנו הוא הרב בנימין מוטאל אשירד ס' תמת ישרים כמבואר
בהקדמתו שם ושקצתי שהיה מדרקק עצום וחיבר כמה ס' בחכמת הדקדוק

טז' טוב' אבך סופרים דרושים למהר"א קונקי אס הילד ואס לבינה ועובת רצפי
כיניסה ומודיעו הרב הגדול אהרן זאכי ז"ל תתנו

מהר"ר קונקי רבו של מו"ה בתי כסוכה בן אחיו והיה מליץ גדול אר"ש טובה
ורחבה ויתר ממה שזכר מספרו ראיתי כתביו וס' דברי הימים כו' מכלל הקור"ס

בשתי שליחיות ומכת קבאות כו' עט"ס ממללו באר"ש נכוחות והאריך ימים ושנים
בעה"ק חכרון תו'

ח"י אבך דרכים כו' דרושים לו ז"ל

מערכת בית

יט' לפנים יב' ב' עו' והרב נידה לדרך מוכיר ח' בניס שהיו להרא"ש ומזכיר
שמות בלס ולא הוזכר רבינו בחיי

ך' לפנים יג' ב' יג' יזה סהדותא רפ"ס בדת"א ותכן בהחזרתא כנ"ל

בא' מהר"ר ברוך ׀ חיים יש לו תמו' כס' פני משה חלק שני סי' ס' וחתומה
בס' לחם סתרים

שולחן במדבר קרו

מערכת גימל

כב. גאונים - סיפר בשבחה רב שירא באון בתשובה כי דבריהם הוא הדבר אשר צוה ה' אל משה וכו' הבאה מהר"ם אלשקר בתשו' סימן כ"ד והרי תשובה זו כמילואה בריש ס' שיערי צדק מתשובו' הגאונים הנדפס מקרוב ורכיבו הארז וזל כתב כי כל דבריהם בקבלה אמיתיים דק שהם קצרים מאד והם עמוקים - ורכיבו הרמ"ק זל מבוא מדברי הגאונים בקבלה וראיתי בספרים ושמעתי דברי סופרים כי כלה לקצת גאונים אליהו זכור לטוב -

כג. גבורות ארץ ישראל ומזכירו בספר סדר הדורות תדיר בר"ת בא"י

כד. גדול מומרות ה"ל שאומרו גדול או גדולה או גדולים נקבצו באו בחופת אליהו רבא שהביא הרב הקדוש בראשית חכמה בסוף ספרו הקדוש

מערכת דלית

כה. לפנים יו. א. ה. דרישה ופרישה אבן העזר עתה נדפס שנית מחדש בכית יוסף כ"ל -

כו. דינין ממהר"ל וי"ל כתובים בתשובותיו -

קד. מהר"ר דוד סימלית מקראתא הובא בעטרת זקנים על א"ח סי' קל"ו וסי' קל"ח

כח. מהר"ר דוד ו' נחמיאש תשובתו בשו"ת תורת חיים למהר"ש ח"ג סי' מ"ה

כט. מהר"ר דוד אבנ"י מרכבי קושט' הובאה תשובתו שם בת"ח ח"ג סי' מ"ט

ל. מהר"ר דוד בכמה"ר פנחס הכהן בפ"ת ח"כ סי' ק"ד

מערכת הא

לא. רבינו היראי באון תשובותיו בס' שיערי צדק תשובות הגאונים שנדפס מקרוב :

לב. הגהות על ס' והרי חמה מהרב עיר וקדיש מהר"ר יעקב צמח זל ככ"א :

שולחין במדבר

לג • הגהות טו כ"ד שכתב הרב נקודות הכסף שכתב בדף אחרון וכתב
הפ"ח סי' ס"ט שלא הגיע לידו דף זה • ואני הדל מצאתיו בט"ו
ד' מדפוס ישן והעתקתיו וכמ"ש בס"א מערכת פ"ת ע"ש :

מערכת ו"ו

לד • ויכוח כנסח א"א אמר החכם על הקפאה מה' מהר"א קונקיי כס' מנחת
קבאות :

לה • מהר"ר ולק כ"ץ הוא הרב דרישה ופרישה יש לו כמה תשובות בשו"ת
בית חדש ב' חלקים ובשו"ת גאוני בתראי וכדפס קונטרס
מהרב ז"ל אזהרות על דיני שבת ורבית וכיוצא וחזרו
והדפיסוהו בסוף ס' מוכח ארמה :

מערכת ז"ז

לו • לפנים • כב • ב • יא • כבר נזכר בשם הנ"ח א"א בתוך הדברים :
לז • זכרונות חיבר הרב בעל התרומות ולא נמצא :

לח • זהר ראיתי מכו' מהר"ו ז"ל ספר א' גדול מחקריות שיש בוהר •
וכתומה שיש חיזה חידוש כוסף על החסרוכות שנדפסו בוסר
קושט' :

מערכת ח"ח

לט • לפנים • וך • ב • יב • ופלאות שנעשו לו כקושט' יצא כנ"ל ושם
בשורה זך • אחר שהז"ל קרוב לעשרים שנה
כנ"ל :

מ • מהר"ר חיים פיזארו תשובתו כס' כפי שמואל למהרש"ח סימן ד' :

מא • מהר"ר חיים כרוך תשובו' כס' כפי שמואל למהרש"ח סי' מ"ג עד סי'
מ"ו :

מב • חרב פיפיות פי' שם מ"ב ושמות ע"ב איך רמזים באותיות ותיבות
ק"ש מהרב המקובל מהר"ר ישעיה הלוי עכ"ל :
מערכת

שולחן במדבר

מערכת ט"ת

מג • לפני • כה • א • כב • ושמו נאה לו כי הגאון כנ"ל • ושם בארז
 כ"ד • ושמות על דרך פסיקתא הכרפס
 כנ"ל וכבר כתבתי בשם הג' דבעה"ק כבר
 ראיתי פסיקתא מבראשית שמות כ"ז :

מד • טעמי המצות כתב סדר הדורות מהר"ר משה חאג"ו ברעם שנית מה
 שהוסיף ש"תפ"ו. וזה שנים רבות שראיתי לה המצות שהרפים הרב
 משה חאג"ו ז"ל לשון המצוה באשורית ולפעמים איוה דין או הערה בלתי נראית
 וזה כרפס באמט"ט ש' תע"ג ואוב הדפוסו באלטנא או ב"כ והוסיף בו תוספות
 ועל זה כיוון הרב סדר הדורות • ולפי הרשום בזכרוני אין עיקרו לטעמי המצות רק
 כותב המצוה ולפעמים איוה פירוש ומורד :

מערכת יו"ד

מה לפני • ז • א • ב • שפירש סוף הם' בכורים הוא ליטנא קייטא
 דהוא ז"ל ודאי פירש כל המסכתא וכל הסדר אך
 מה שראינו בעינינו אשר הוא ברפוס הוא
 פירושן לסוף בכורים :

מו • זכ • א • ב • דק"ז ככית הלל משום בת קול ולא משום דהווי רובא
 שלא כנ"ל. ושם שיטה זו. והיה דיבמות שאני כמבואר
 ועמ"ש בחסדי אבו' על משנה זו והרב תורת חסד כנ"ל :

מז • ז"ג • ב • כו • ועמ"ש בעניותי בפני דוד פ' בסלח בס"ד :

מח • לו • כ • כח • וכשם הגדולים ח"כ מערכת יוד אות מ"ז הוכחתי דהרב
 חגיגת אסתר הוא אחר ע"ש :

מט • לח • א • יא • לשון שיחה נאה חבל כנ"ל :

ן • תה • א • יב • ובס' השק שלמה בסתייע מתשו' הרב בנת ורדים ח"ת
 כלל ג' סו' ב"ט • וכעת לא מצאתי בגו"ר • אך
 ממהרש"ח בסו"ת סו' ל"ו וסו' ל"ז משמע שני :

נא • מהר"ר יוסף גאלייבו כוכב בתשובות מהרש"ט א"ה סו' ת"ח :

נב • יסוד • עולם מהרב יצחק ישראלי • בתכונה כי היה תוכ"ן הרבה והיה גבוה
 לה א 25

שולחן במדבר

אזל יחירי סבולה מקרוכ כדפס בכללין ועסאו הרב הכו' לכבוד הרא"ש ז"ל :
 גן מהר"ר יעקב מלכה ז"ל רב מובהק במערכ הפנימי בר פלוגתיה דהרב
 מהר"ר יעקב ז' נור וסאזענו מהפלבט בקיאותו והעלנו
 כזקתה :
 דין מהר"ר יצחק בכמהר"ר דריקן' לכ הוכא בתשו' אכקת רוכל למרן סי'
 קס"ה :

מערכת ב"ף

נה י אן א כב וניכר לשזנו בס' אלפסי זוטא זכה שזכותיו ובמאמרות
 נר י א ב א בוד שכם לקונים כ"ל ראיתי תמה יצמינס משם כז"ל :
 נו י א ב א בודל תשוקתם לסדרו לפניהם אפילו כז"ל : יו א ב א
 נז י בררים כקבלת מגורי האר"ל ז"ל כדפסו בסוף ס' התקונים דפוס קושט'
 ועוד ראיתי כללים בכ"י :
 חן י כרי רועים על הילקוט הכיאו סדר הדורות :

מערכת למ"ד

נט י לקוטי פרס מרש' כדפס באמסת' וראיתי ס' הפרס לרש"י כ"י דינין *
 הלכות ותשובות ובשכלי הלקט כ"י חלק ב' מכיאה' כד' לרש"י
 וישנם שס בס' הפרס כ"י :
 ס י לקוטי אורות כ"י מהרב דיל ויקיוו כתוב בשם הגדולים ח"ב :

סא י רב שמח תשובות הרב מהר"ר אברהם אליגרי שמעתי אדפס מחדש
 בשלונקי :

מערכת מ"ם

סב י כד י י ותראה בבית יוסף א"ח סוף סי' שפ"ב כז"ל :
 סג י כט י א י ועתה בא לירי מאורי אור ח"ב בטליות וח"ג על הש"ס :
 סס י כ י י והם מאה סימנים :
 סז י א י טז ובמדרש רבה והוהר כז"ל ובתחילת ע"ב יש עירכוב
 וט"ס ומתוקן לעיל אות טז :

שולחן במדבר קרה

סד • מנהיר • קורין לתשובות מהר"ם מלובלין תשובות המנהיר:
סה • מאור • עינים עמ"ט כס' הקטן מחזיק ברכה בקונטרס אחרון סי' ס"ז:
סח • ז • רבינו • מאיר המעילי הזכירו הרב"ז בתשו' דפוס ויניציא סי' קס"ה

מערכת נו"ן

סו • נמקי • יוסף למס' ע"ז הזכירו הרב מהר"ט חיון בתשובותיו סי' כל' שהיה
סז • נהגות • זיון דרוסים מדפס קבילו סדר הדורות:
סח • נבואת • הילד אמרו מתבסס הרב ד' אברהם הלוי ואפשר שהיה בסוף
סט • מהר"ר גפתלי • הירץ בן נתן של הרב ימות חדש הזכירו בשו"ת ב"ח
 ח"כ סי' י':

מערכת סמ"ך

סא • סמ"ך • יוסף לוי יצחק ז"ל יחושב סמ"ך:
סב • סמ"ך • יוסף לוי יצחק ז"ל יחושב סמ"ך:
סג • סמ"ך • יוסף לוי יצחק ז"ל יחושב סמ"ך:
סד • סמ"ך • יוסף לוי יצחק ז"ל יחושב סמ"ך:
סה • סמ"ך • יוסף לוי יצחק ז"ל יחושב סמ"ך:
סו • סמ"ך • יוסף לוי יצחק ז"ל יחושב סמ"ך:
סז • סמ"ך • יוסף לוי יצחק ז"ל יחושב סמ"ך:
סח • סמ"ך • יוסף לוי יצחק ז"ל יחושב סמ"ך:
סט • סמ"ך • יוסף לוי יצחק ז"ל יחושב סמ"ך:

שולחן במדבר

במי שחילאי אבב טרדאי חגו דאתקנאי הא בופאי חגואי ומדראי דוחנין לחשא
 מכניתא רישאי עד טופרא דכרעאי לא מניכא למיקס ולא זילא דעתאי ותקולא לני
 כוליה תלמודאי בתווכי דלכאי ברה חזו דאתאי הא בדבר"א מילי קטני אבב דהטאי
 ודינא דאקראי גמירי דלא עבר כסל"א לך ה' הוחלתי לך קראי לך תנאי רפאני ה'
 והאר עיני בתורתך ר"ב כהורא' כ"ר :

עב • סדר תקון תפלה לרכיבו אלחנן הוכירוהו התוס' ככרות סוף דף ס' :

מערכת ע"ן

עג • עמודי גולה הוא סמ"ק וכבר כתבתי בשם הגדולים שהרב המחבר שלחו
 לקהלות ישראל שיצתיקוהו וכמ"ש בהקדמת הספר • ודין גרמא
 שבאשכנז יש הרכה סמ"ק על קלף וככל סמ"ק יש הנהגות מתחלפות לא ראי זה
 פראי זה דככל פיר גדולי הדורות כתבו הנהגות כפי דעתם וראיתי כמה סמ"ק כל
 א' בהנהגות שונות :

עד • מהר"ר עוזר השלעבייא הוא רבו של הרב תרומת הרשן ז"ל :

עה • פ"א • א • ו • עובר לסוחר כל כקבלה ועתה ראיתי בסדר הדורות
 שהוא ספר ללמוד חכמת סופרים השכונות רבות
 וכדפס :

מערכת פ"א

עו • פכ • כ • ככ • שפתי כהן וכדפס ג' פעמים והוא קצור ככ"ל :
 עז • פרק שירה נדפס עם ב' פירושים שיה יצחק שער שמואל • והובא פ' פירש
 כס' בית אלהים להרב המב"ט בסוף הס' וכתב פירוש עליו ע"ש •
 והרב יצבן עשה פירוש כס' עמודי שמים שהוא סדר תפלה שלו • וראיתי בס'
 שלקוטנים כל המש רכיבו הארז ז"ל סו' ת"ב כי מ"ש שהאומר פרק שירה זוכה לכוהן
 מעלות היינו כי בגלם אלהים עשה את האדם וכל הנבראים התחתונים הם כאלוהים
 כשעור קומת האדם ועו' מתברכים כלם ולכן האדם האומר פרק שירה וידע לכוין
 כל אליו הנבראים היכן רמוזים בו ויאמר אותם השירות הוא גורם שפע אל כל
 הנבראים כלם עכ"ל בקצור :

קלמ

ישולהץ במדב"ר

מערכת צ"י

עח • מהר"ר צמח ומהר"ר שמעון בני מהר"ש בן הרשב"ץ חיברו יכון ובעין כנ"ל לפניהם בשם הגדולים אות ג' • ועיין בשם הגדולים ח"ב מערכת יוד אות מ"ט :

עט • ס' צרורות הוכח בס' בית יוסף בן כתב סדר הדורות: אמנם לא יש"ס צרורות כי אם צרור החיים וצרור הכסף לרבינו חיים בר דוד תלמיד הרשב"א ועליו כתב מרן שכתוב בס' הצרורות או בעל הצרורות :

פ • צמח נדיק לגורי הארץ זל והגהות מהר"ר צמח זל במסוקי אליהו ואלישע ושאר ענינים כדפס בפולין בעיר קארעץ שנת תקמ"ה •

פא • צרי סיגון להרשב"ט פאלקירא בעל ס' המכשף עם הגהות מהר"ש כדפס בהענף שנת תע"ו •

פב • רבינו נדיק חיבר חידושים על התלמוד הזכירו הדדל בתשובות דפוס ויניציא סימן קס"ה •

מערכת קוף

פג • כ' קערת כסף לה"ר יוסף האזוכי שירים ומוסר ומוכירה הרמז"ל בשתי ידות •

פד • קרבן מנחה כתב סדר הדורות שהזכירו עמק יהושע וכני חיי ע"ש. והס' שהזכיר הרב בני חיי הוא קרבן מנחה למחרת חגגו כמ"ש בשם הגדולים ח"ב אות ז' אך עמק יהושע אין עמדי •

פד • קצור מרדכי לפנים בועד ח"ב כתבתי שקצרו מהר"ש משלוצט. דפ שראיתי קצור המרדכי ככה וכתוב עליו שקצרו מהר"ש זכו' ועתה ראיתי בסדר הדורות שכתב קצור מרדכי נקצר על יהושע בעו מכרוך. שון • עכ"ל • וזהו כדפוס במדומה שראיתיו וכפי דברי הרב סנו' כתוב שם מי המקצר כמ"ש הרב סנו' • ונראה דהוא הרב המחבר שלטי הנכורים • וזה שכתפוס אינו מכו' • ועל סנו' כדפוס שם שראיתי ככה הוא ענין אחר ואין לנ יחס עם זה שכתפוס :

שולחן במדבר

ק' נט' ה' בא' . רבי יהודה הנשיא לדעת כנ"ל ויותר נראה דרבינו הקדוש
לא רצה שיאמרו רבי יהודה הנשיא מאחר שאבותינו לא נזכרו
בשם נשיא בהדיא אלא בשם רבן והוא לא רצה שיאמרו רבן ומכ"ש נשיא . ומה
שישג תי בעד הרב ש"ך כונתי שהגם שהרב ודאי לא כיוון לזה מכמה טעמי אך אכן
ברידן אפשר לקיים דבריו . וגם זה הוא דרך דרש . אך חינו דמוק שרוב ישראל
ידעו כי שם משה הוא נשגב מאד וזו תפארתו לקרות שם משה ומה גם למ"ש רבני
שאכנו דש"ך שנים נשארו מת"ל וכינולו בשביל משה בזכותו שהוא א' יותר על שמד
א"כ ידעו מה יקר שם משה והוא נימט' אל שדי .

קא' טס' כה' . עיין בהלך ט"ט סוף ח"א דף כ"ח סוף ע"כ .

קב' קא' ב' יא' . ואמרו ל"ל הובעתם ה' בדרכיכם רכב יכול יש לו יגיעם
בדברים בטלים . והחיותן אל לבו .

קג' קו' ב' כה' . אושמע מהפוסקים כמו שתראה להרב תרומת הדשן סימן
הל"ק ובמקומו כתבתי בזה בענייניו כס"ד .

קו' ה' די' . ואפשר לרמוז כל המקבל עול תורה פורק ממנו עול דרך
ארץ כמ"ש הר"ן דלהכי לא תכן עונת ת"ח דזמנין דליל שבת
אצטריכא ליה לעינני בדיוני ופטור וז"ש פורק ממנו עול דרך
ארץ דאף בליל שבת פטור דנריך לעסוק בתורה .

קד' קח' ב' יד' . מקל בכתוב הוא יסופך ראש כנ"ל .

קט' כ' יא' . דכתיב אתם למעוטי וכמ"ש הפוסקים בלשון אתה הכתוב
בשטר דהוי למעט .

קי' ה' ו' . ואפשר דמעלה הנעלמת הוא שאקראו אחים . דכתיב למען
אחי ורעי פכ יכול והוא מעלה עליונה כידוע לחכמי המדע .

קס' טס' לא' . והרב כלי חמדה ז"ל פירש כמותן טעם למה שהקב"ה
משלם מיעוט זכויות של הרשע בעה"ז כי יקשה שה"ל להניח
לו לע"הב . אתנם הטעם לפי שדרון אחר רובו והיינו דתכן והכל לפי רוב המעשה
עב"ד . וכדבריו אמרו בירוש' הביאו צ"ס חסידים סי' תר"ה ז"ל רובו עבירות
ומיעוטו זכויות מתניין לו שכר מצות קלות שיש לו בעה"ז וכו' רוב זכויות יורש ג"ע
ודוב עבירות יורש ג"הינס עכ"ל . והרי הוא כמבוא"ר . גם רמזו בלשון הירושלמי
מ"ש מו"ה בהקד' לאברהם שמוצת שעושה הרשע יש בהם מעט אור וחיות וכו' וז"ש
שכר מצות קלות וקרייכהו קלות שיש בהם מעט אור וחיות אבל מצות שעושים
הצדיקים אינם קלות שפועלים למעלה והיו למאורות רבות כי חיות הנה ודוק .
ואפשר לפרש וכטוב העולם כרון כמ"ש ביבמות דף ק"ט האומר אין לו תורה אפילו
תורה

שולחין במדבר קמ"א

תורה אין לו ע"ש וא"ש ובטוב העולם כדון כגון אפילו תורה אין לוכי הכל לפי רוב
 המצעה וא"ש אין מצעה אפילו תורה אין לו
ק"ה קיב • א • כט • ליחד כבוד בחי' מלכות לעשיר בחי' א' וכו' וא"ש ה"ת ח"ה הם
 דומים לכו"ה לחכר כבוד מ' לכה"ו ויסוד נעלם ואפשר ככ"ל
ק"ו ק"ס • ב • ככ • רבי לויטס איש יבנה אומר מאר מאר הוי שפל רוח וכו'
 אפשר לרמוז דהעניו נעשה מרכבה לשכינה וכן ר"ת מאר
 מאר הוי שפל ב'י שכינה • וידוע דא"ש ה"ה הוא לעזר ולהעביל לעניו וזה רמז הוי ב'י
 אהיה שהוא רמוז לה' עילאה כינה שפל גימט' קדוש וכחינת קדש בידו כלומר דא"ש
 י"ה עזרו ומגיבו •

א"ג אפשר דמצינו דארז"ל דהעניו מעלה עליו הכתוב כלו הקריב כל הקרבות
 למדנו שצ"ה העניו מיחד יחוד עליון מעין דובמא לקרבו' והוא שצ"ה העניו
 לכו לב בשבר ומחו מיוחד עם לכו במחשבות קדושות ודיבורו וקולו בגחתי וגם כל
 אבריו מראים ענותנותו שייף עניו שייף נפשו וידוע ככ יכול כי הכל רמוז למדת
 העליונות וכזה מיחד יחוד גדול ומשפיע שפע רב בכל העולמות וזה טעם שנעשה
 בתפלתו וזה טעם שאין יבצר שולט בו כמ"ס מהר"א הלוי ברוכים דכל גופו נעשה
 בית המקדש ותדיר מיוחד יחודים גדולים וממילא קא רבי שפע עליון וקדוש ואפילו
 מדת הדון נהפכת לרחמים כמ"ס לכו בשבר ונדרה אלהים לא תבוה אלהים דיוקא
 מדת הדון וא"ש ויהי דוד לכל דרכיו משכיל וה' עמו וא"ל ב'י' וה' לקח הוא ובית דינו
 וע"ה העניו וה' הוא ובית דינו עמו בני מדת הדון נעשית מדת רחמים ומכוין אל
 האמת כי מיחד מדת אמת עם אילת ב'י אמת ולכן תפלת העניו נשמע' כי מתתקי'
 הדיכים ובברו הרחמים • וכלל זה רמוז בכריו הקדושים אל רבי לויטס מאר גימט'
 מ"ה רמוז לשם מ"ה ת"ת ויתייחד עם מ' ויאשיע משם מ"ה למ' וזהו מאר השני הוי
 ב'י אהיה רמוז לבינה שפל ב'י קדוש רמוז לבחינת קדש חכמה שכשפע לרוח א' ונקר'
 קדוש וא"ש שפל רוח ואז הזיווג הקדוש המ"ס רש"י וגם אמנה אחותי בת אבי ותהי
 לי לאשה וח"ש הקיב •

ק"ו קיב • ב • ח • הגם דהלשון אינו מדויק דהנה מובארת וקל להבין •
ק"ס ק"ס • כד • ואיכא מאן דמתרגם וכו' הגם שהפירוש הזה דחוק כאשר יראה
 הרוחה • מ"מ דחיה בעלמא איכא • וליכא למימר דהתום' לא
 הקשו ממשנתנו משום דרב תנא הוא ופליג • וזה באמר אפילו שלא מדויק כדמוכח
 מ"ק דכתובות דף מ' ובכראה מדברי התוספות שם • מ"מ הכא שאני דפליג על הלל
 והגם שגם כזה ול דרב פליג שאין כות הלל כך • ת"מ כל כי הא ה"ל להקשות'
 לאודועי • ודע דיש מן הראשונים דמ"ל דרב תנא הוא ופליג לא באמר אלא מדויק

ישולח'ן במדבר

ומיטבים חובית כתובות . ומה גם לדעת הר"ם והרשב"א דסברי דרב הוה כמצינייה
 דרכי כשעתם המטות ואי אפשר לחלוק על סתם משנה . הגב דהכא לל שהכל הם
 דברי רבי דרוק ומר כיהו דאמר וכך היה הלל וכו' הא למדת וכו' . אבל תירוק שרתבנו
 דהיא משנת חסידים הוא פשוט וידוע . הגם שהתוס' פ"ק דר"ח גבי סלע זו למדקה
 לא רנו לומר דהיא משנת חסידים ופ"ק דסנהדרין דף ה' אפקוה בסגנון אחד ענה
 טובה קמ"ל ע"ש ורוק . אמנם חובית נדרים דף ס"ב נראה דלא אפשר לפרש
 דמשנתנו משנת חסידים וכמו שנבאר בסמוך כס"ד :

קח . קיד . כ . יט . טוב אשכ לישב דברי הרמב"ם ז"ל הכו' . ואפשר
 דהרמב"ם היה גורם לעולם יעסוק ארס בתורה
 ובמנות אפי' שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה כנסחת הש"ס כפסחים דף ק'
 ובהוריות דף ק"ד וכן נראה שהיא גירסת התוס' בברכות דף ל"ו ופסחים שם ותעניות
 דף ו' וכו"ר דף כ"ג וסוטה דף כ"ב . אף הוא ראה דבמדרש ריש איכה אמרו רב הובא
 אמר לומר תורה אבי' שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה . וסבר דלא התירו
 לכתחילה אלא ללמוד תורה שלא לשמה אבל לא לעשות מצות שלא לשמן והגם רב
 עצמו מיייתי ממ"ב קרבנות רכלק היינו דהקב"ה פורע שכר מצות אפי' שלא לשמן
 אבל לא הותר לנו לכתחילה לעשות מצות שלא לשמן והוא סובר שלא לשמה היינו
 מיראת העונש או מאהבת שכר כרמזכא בהדיא מסוגית חוטה וכמ"ש התוס' שם וכן
 הוא דעת הרמב"ם והוה כותפו פ"י דתשובה כמו שנדרנו לעיל . וסבר כי להורות ז"ה
 קטט רב יעסוק בתורה ובמנות אפי' שלא לשמה וקטט מצות לומר שאין שלא לשמה
 להתכבד ולהתיהר אלא מאהבה ומיראה ולכן הוא מקיים מצות אבל דוקא תורה
 הותרה שלא לשמה ולא מצות והכי דייקי דברי רב דאמר בתורה ובמנות ואח"ך אמר
 אפי' שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה גילה דעתו שלא הותר לא תורה לחוד
 ולא מצות . ומיייתי ממ"ב קרבנות רכלק שהקב"ה מגדל פר"ע גם לקיים מצות
 שלא לשמן אבל לנו לא הותר לכתחילה לעשו' מצות שלא לשמן וכן רב הובא במדרש
 איכה לא קטט אלא תורה שלא לשמה לחוד . והוא מפרש שלא לשמה מאהבה ומיראה
 וזה כותפו ע"ל מתשובה ולא כמ"ש בברכי יוסף הכו' והוכרח לזה מנחם חובית סוטה .
 ומנחם משנתנו דרכי דרוק אמר אל תעשם עטרה וכו' הא למדת וכו' דפשטן של
 דברים ויושרן היינו דלא שרי להתכבד ומכ"ש לקנטר והכי מוכח פ' קונס יין .
 ומ"ש ר"ל במדרש איכה שאמר הקב"ה הלואי אותי עובד ותורת שמרו שהמאור שבה
 וכו' . היינו שאם היו עוסקים בה וכו' הגם דלא שרי ליחיד לכתחילה לעסוק
 להתייזר ולהתכבד בהיותם רבים אליהם וכותייהו והמאור שבה היה מחזירם למוטב .
 אבל ליחיד לא הותר . וסבר הרמב"ם דטעם שהותר בתורה דוקא שלא לשמה היינו

שולחין במדבר קמב

וקבלה היתה ביד רב וכלהו תנאי ואמוראי דתחלת דינו של ארס על ד"ת אלא דרב
 המוכח אסמכיה אקרא רבוט מים אבל כבר ירצו רבנן וקבלה בידם דתחלת דינו
 של ארס על ד"ת ומש"ה התירו לעסוק בתורה שלא לשמה ולא במנות ובהכי ניחא
 מאי ללא נקט הרמב"ם מנות כלל . ומה שתלה הרמב"ם הא דיעסוק בתורה שלא
 לשמה בהא דתחילת דינו . והוכרר כונתו בפ"י דתשובה וסמך על זה ולא הוכרך
 לפרש פ"ג דת"ת . ועמ"ש הרשב"ן בפירושו דאוסר להסתכרר ומייתי סוגיית פירק
 קובס י"ן . ובראה שהוא מפרש שלא לשמה מאהבה ומיראה כמ"ג התוספות בסופם
 וכמ"ש ברצת הרמב"ם . ובאמת סוגיית פ' קובס י"ן דף ס"ב זו היא שקשה על
 התוספות דברכו וכיזר וא"ר דרתי דשרו לעסוק להסתכרר וא"ל לומר משבת חסידו
 כאשר יראה היראה וכמ"ל . והתירוק האחר שהתבנו לפניו דזהו כשנשאר כך ולא
 בא לשמה אפשר לומר והוא דוחק לפי סוגיית פ' קובס י"ן ודוק הי קצתו .

קח שש . שש . כא . במעשה ההוא מוכס וכו' וכיוצא בזה יש לפרש כמ"ס ש'
 חסידים סימן נ"ג מעשה בחסיד אחד שלא היה זהיר לתקן
 דמים בלויית וקרעו מהתורה והוציאוהו מקברו והכחו ע"ש . וז"ש כל המחלל התורה
 גופו מחולל ממש . ולפירוש מורינו הרב הסוכר מוכרר ומחולל בלי כונה כמעשה
 המוכס אבל הכא מחולל בכונה לבפול לא דהרס מפרשה דהכל לאתויי כמ"ס בפנים
 ומ"ש אבן הדל בכרית עולם סוף דף כ"ב וזה ענמו פירש מורינו הרב לאו דוקא ע"ש

וירוק

קט . קיט . ב . כה . שיש בהם בצד מה תלמוד תורה שמענה ואתה דע לך כנ"ל
קכ . כ . טו . כשאומ' מאד להיבא דכתי' עד מאד וכן כשאומ' מאד מאד כנ"ל
קכב . ב . ז . בעשר נסיונות לכך כתיב ואברהם כנ"ל .

קי . קכ . א . ג . לא הוילת אשה מרים בשר הקדש . פירשי מרים אברים של
 מערכת שאילו הריחה ובאת לטעום שאין שומעים לה וכו' .
 ובס' עץ אבות חרה אפן שהוא הפך הש"ס ריגמא דף פ"ב דכותבין לה וז"ל אומר
 דפירשי דאבות אינו מרש' ע"ש . ובכר בתבתי בעינותי בפתח עינים דכוון דהתום
 והטור חומרים שהוא פירשי וכמה גדולי עולם החזיקוהו לפירשי אין להסתפק בו
 אמנם לא יבצר מטעיות המציתיקים . והאי דקמן תרוץ יתיב הרב הגדול מהר"ם
 ח"כוב בסיטתו סג דבאברים שגל המערכת ההכנים סמכי אנוסא ובגמ' דיומא
 חיירי בכשר קדש חלק ההכנים מהטאת ואסא ואפילו לרבה דפסקהו דף ס"ד הכא
 מעשה ע"ש באורך .

ולא נכחה הרוח את עמוד העשו . פירש הרמב"ם ולא היה מפגז הרוח את
 עמוד העשו העולה מן הקרבות אבל בעת ההקרבה היה האויר נת

שולחן במדב"ר

עכ"ל - וכס' עץ אבות כתב על הרמב"ם תורות וכשתומתני על המראה מה אצורה
ומה אומר והוא רחום יכפר - ולכאורה נראה לשניה במקום אבל כלו וכונת הרמב"ם
שהרוח לא היה עושה בעמוד העשן שום רושם כאלו לא היה רוח כעולם וז"ל ולא היה
מפור הרוח את עמוד העשן העולה מן הקרבתות כאלו בעת ההקרבה היה האויר
בז' - ומ"ש ביומא דהוה אויל דקלא ואברורי לא הוה מכדר היינו דוקא במוצאי ז"ט
האחרון של חג באותו יום דוקא ולהורות פתן ענין השנה כמ"ש נטה כלפי מורת
וכו' - אבל בכל השנה כל רוחות שבעולם לא יעשו בו רושם וכן כתב הרשב"ץ
בפירושו והרמב"ם מיידי בכל השנה ולא חש לאפוקי היום ההוא וכבר ידוע
שהרמב"ם כתב פירושו בלשון הגרי והעתיקהו ללשון הקדש ואינו רחוק לתלות
במ"ס ודוק כי קצתו ותימא על הרב ת"ט שהביא הלשון כמות שהוא ולא יעיד כלל.
ולא הויק נחש ועקרב בירושלם. כס' עץ אבות השיג על הרב מהר"ש אונידא
במדרש שמואל שנראה מדבריו שזה היה בכל ארץ ישראל ע"ש. ואני בענין
אומר שהרב מהר"ש הכו' כונתו על ירושלם דוקא וכמ"ס בפירושו ומ"ש אפילו בזמן
שאין בה"מ דקדושת הארץ וכו' כונתו על ירושלם ריש בה קדושה יותר משאר א"י
דלא וזה שכינה מכתל המערבי וקדושה ראשונה קדושה לעת"ל ולא הונרך לפרש
בירושלם קיימין.

והרב מהר"ש הכו' סה במדרש שמואל כתב דאמר נעשו לאבותינו דמכל נס
מעשרה אלו כלמוד מוסר השכל לעבודת ה'. כגון מנס ולא נכחה הרוח
כלמוד כי הכה הרוח חוק מפרק הרים ומשבר סלעים והעשן הוא חלש שבחלשים
וכמעט אין בו תמעות ועם כל זה לא נכחה הרוח את עמוד העשן מפני שהיה קדש
א"כ האדם שיקדש עצמו בתורה ובמצוות אף אם הוא חלש שבעולם יאמר גבור אני
ואפילו כל רוחות שבעולם באות ונושבו' בו אין מויזין אותו מחקומו ואין אדם גבור
בעולם שיוכל לעמוד כגדרו. וכנס לא נמצא פסול בעמוד בכלל דבריו כתב שיוהר
במאכלו שלא יהיה בו פיסול וכו' ויומתק זה במ"ש רכיבו הארז ז"ל כס' בכל דרכיך
דעהו והוא יאמר ארמתך כי דרך הוא פתוח וארה הוא סתום ואם כמה שגלוי לאדם
הוא כוהר שלא יהיה בו איסור הוא יתברך ישמרהו ממה שהוא בעלם ממונו ולא יבא
לאיסור וכמו שלא נמצא פיסול בעומר כן לא ימצא בו אף שהוא דבר בעלם. ודרך
הרב מהר"ש הכו' יתישב יותר במה שפירטנו בענינותינו כס' ועשו לי מקדש ושכנתי
בתוכם ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכן העשו
שרחו שהאדם יעשה עצמו מקדש ומעין דומא מכל כלי המקדש יעשה בעצמו והוא
את תבנית המשכן וכו' וכן העשו בעצמכם ואז ושרכתי בתוכם ממש כי כל אחד הוא
מקדש ע"ש באורך רמז לכל כלי המקדש. וכזה אתי שפיר דילמוד מעשרה כמ"ס

אלו בעצמו שהוא עצמו מקדש ועיין במדרש שמואל כל כי עשרה נסים לקחת חוסר
השכל ללמד דעת לאדם הבא ליטהר ולהיות קדוש שרוי בתוך מעוין ע"ש ויארזו
עייניך ודוק כי קברתי וק"ל

ודע דבאבות דרכי כתיב פ' ל"ה אמרו לא היתה מפולת בירושלם מפולס. וזה
נסים רבות ששמעתי בעה"ק ירושלם תוב"כ כי מהר"ט ב"ס מן אבות
כ"ז פי' אבות דר"ץ פירש שלא היתה מפולת מרעש עד כאן שמעתי. וכן ראינו
כשנת התק"ך שבעה"ר בליל ט' חסון היה רעש בעה"ק נפת ת"ו ומתו ברעש כמה
כפשות מישראל וכמדומה כמו קס"ה נפשות ובלילה עצמה היה הרעש חזק בעה"ק
ירושלם תובכ"א והתמידו הרעשים כמעט כל החורף. וברוך ה' שלא אירע שום
מפולת אף שהיו רעשים רבים וחזקים ואיש לא נערר כרוך האל המושיע.

שם . ב . כו . לא הרעה לאחר כי ישא גוי מרב כנ"ל .

קיא . קבר . ב . יא . יומם ולילה גימטריא שם המיוחד כנ"ל .

קיב . קצט . א . יט . תרין יתיב וכו' וכדבריו מצאתי לר"ל בילקוט כ"ז והבאתי

לעיל דף ק' ע"א ועיין מ"ש באהבת רוד ררוש ט"ז בס"ד

קיג . קל . א . ה . ועושה כ"ר לנצרו כלומר שיה כונתו דוקא ולא לשום הכאה לנפשו

וק"ו לבופו בזה באמר אשרי אלשור כולל ואלשור מוסיף .

קלא . א . ז . כבוד חכמים ינחלו ותמימים וכו'. הם תרו קראי כמ"ש במדרש

שמואל וריהטא דפרקין נקייטנא כדברים אחרים דף ק' ע"ב

כמ"ש שם בהנהות דף קפ"ד ע"ב סוף סימן ו' ע"ש .

קל . ב . ו' . ומעין דוגמא היה עושה הרב הגדול מהר"י סאייטאצק ז"ל

שמ' שכה לא ישן במיטה אלא על גבי תיבה אחת לקום

במזות וזה סיפרה הרכנית אחר פטירתו כמ"ש הרב עיר וקריש בראשית חכמה

והרב מהר"ט הנו' בתשובה הובאה בשארית יהודה כתב דהיה חי חיי צער כי לכל

צרכי גופו לא הול' מכל כ"ר שעות כי אם ו' שעות ומאלו הו' שעות היה צריך למעט

להטיב תשובות לכל שאל ז"עא . והרי בדור אחרון נמצא בזה . וכמה חסידים שעשו

כדורו וגם כדורותיו כזו וכזה כנמצא כי לא למן ישראל זכות יגן עלינו וע"כ ישראל

קיד . קלב . א . יב . והוא מחכים את רכו זה צריך שיכוין כנ"ל .

קל"ג . ב . כא . ממון הרבה וכו' ונמצא מחפצו כנ"ל .

ש' ברחמי ימלא מטאלות לבנו לעבודתו ויראתו מלך חפז כחיים

ת"ו ש"ל ביע

מפתחות

חאן דכעזי חיוס בגביר פנימי וחיוון . יטוח"ר (שם ועבר חסדי ראשי) טוב
 יבקש רצון .

תורה

קד . א	שם זא הן צדיק בארץ	זו . א	תדא הארץ דשא
א . א	שם זר אולת כסילים	קח . ב	זכל יצר
קלז . ב	שם ט"ו למעלה למשכיל	קכב . ב	ואברהם זקן
קכד . ב	שם כ"ב בכום עינו	קו . ב	יש לי רב
קכד . א	איוב . טורף נפשו	קלר . ב	בדבר הזה תדברון
נב . א	שיר השירים . וחך	נב . ב	שאת ימים תעבוד
נד . ב	קטלת . אמרתי אחכמה	קו . א	אזכיר את שמי
		נב . א	לא תכירו פנים
		קכב . ב	והסיר ה' מן
		קכב . א	ההנהל עליון

תלמוד ירושלמי

ומפרשים

בא . ב	ברכות פ"ב
קכד . א	שם פ"ו בשבת"לו
יא . א	פסחים פ' ע"פ שדה יהושע
נב . א	שקלים פ"ב
ס . א	פ"ז קרבן העדה
קלב	סנהדרין פ' הנחנקין
נו . ב	ע"פ"ק
סט . ב	גוריות פני משה

נביאים

א . א	שמואל א' ו' . וישרנה הפרות קב
ב . ב	שם ב' . בממכדי
ב . ב	ישעיה' מ"ט . מי ילד לי
נד . א	שם נו . שם עולם

כתובים

קכו . ב	תהלים מזמור א'
זו . א	שם מז' כ"ב
ז . ב	שם מז' ל"ב
מ . א	שם מז' מ'
קלד . א	שוכ לי תורת פיך
קכח . ב	משלי . ב' בדרך . טובים
קכא . קלא	שם ד' לקח טוב
קיא . א	שם ח' אהבי אהב
קלכ . ב	שם ט' כי בירכו ימך

תלמוד בבלי

קד . ב	ברכות דף זור א' תבויך
ט . א	דף זו אבות לשלם
ב . ב	דף זו תו' ש"ל לקטר קינ . ב
קיד . א	תום' כז שם
ק . ב	דף ס"ג תמן גבר
ג . ב	שבת דף ל' כעשה חפשי
סח . ב	עירובין דף מז' הר' טובא
קיא . א	דף פ"ה ד' תכבד

מפתחות

קמ"ד

טור וש"ע ומפרשים

א"ח

ל . א	טור סימן תמ"ו
טס	שיירו ופר"ח טס
כו . א	אליה דכה סימן קל"ה
כב . א	סימן קס"ה יד אהרן
לו . ב	ככה"ג סימן רכ"ה
יב . ב	טס סימן רכ"ו
יט . א	שיירו כללים
עת . א	בית דוד א"ח סימן קע"ה
נח . כט . ב	משכנות והכ"ח דף ל'

י"ד

לה . א	ברך הכית סימן זמן
ק . א	פרישה סימן שט"א
לכ . ב	בית יוסף סימן שע"ב
נט . א	ט"ך סימן רמ"ב
קלה . א	ככה"ג סימן ת"כ

אבן העזר

טל . א	סימן קז"ט גט פאט
כג . ב	יד אהרן סימן ק
פא . א	טס סימן ק"ד

ה"ט

נד . א	ככה"ג סימן ו'
עח . ב	מהרש"ח סימן זכ
לו . ב	ט"ך סימן רע"ו

יש"ת

לא . ב	רכינו האי בתאוכה
--------	------------------

תאוכת

נו . ב	ר"ה דף ו' ע"ת שיחיה
כ . א	תעניות דף כ"ד רט"ו
פה . ב	מגילה דף ג' ח"א
קו . ב	מ"ק דף כ"ח
כא . א	יבמות דף כ"ז
קיכ . ב	בדרים דף ל"ח נבואה טורה
לכ . ב	ביטול דף ו' תוס' כ"ו
סח . א	סוטה דף י"ב
ק . קבט	דף כ"ח
פג . ב	קמ"א דף ו'
ג . א	מביע"א דף כ"ג
קכ . ב	דף כ"ט
צה . א	דף פ"ו
יא . א	מכות דף ה' ורט"ל
זו . ב	הוריות דף ב'
לכ . ב	מנחות דף מ"ה הרשב"א כ"ז
לא . לב	חולין דף קכ"ד
סח . א	בכורות דף כ"ח

הרמב"ם ומפרשיו

לא . לב	יסודי התורה כ"ט ופר"ח
ק"ג קוד	ת"ת פ"ג ק"ג קוד ובהשמות
טס	תאוכה פ"ז
יד . א	סוטה פ"א מט"ל
מב . א	בכורים פ"ט מט"ל
קו . א	שבת פ"ו וכו'
לכ . ב	אבל פ"ג הנמו'
יט . ב	הר"ם בהקדמת פי' הת'
לא . א	טס
קיא . ב	סוף מכות

מפתחות

קסז

מחברים ומפרשים

סס . טס

כפתור ופירש פ' ה' ודף ס"ט יא . א
 דינא רחמי לאוין זר"ק חכ . ב
 הרמב"ח ת"ש חכ"ג לב . ב
 מהר"ח בע"ח בהקדמה עו . א
 זפת ב"ר פ' ס"ה לה . א
 ישראל יעקב כו"ר קיד . א
 עץ החיים דף ק"ט לא . א
 קלורית לעין דף ח' לא . א
 כמוקו שמואל דף נ"ב לא . א
 כפות תמרים דף ז"ב א . א
 גוגן אכוח להרשב"ן דף ח' זא . א
 שס פ"ד לב . א
 דברי אמת ריש קונט' ה' לו . א
 שס דף ס"ד נו . ב
 שס דרושים דף כ"ג קכא . ב
 באר שבע על הרא"ש פ' ב"ח נו . ב
 שס סוף הוריות קכ . א
 שארית יעקב פ' לו זא . א
 חסדי דוד פ"א סנהדרין קלכ . ב
 סדר אליהו קונט' דף כ"ט לח . ב
 מכתב תאליהו דף ז' פא . א

מאמרי רו"ל

זקנים שבאותו הדור ז . א
 ר' ברכיה ברוך לאורח זכ . א
 למדנו שפשו רחבה קלג . ב

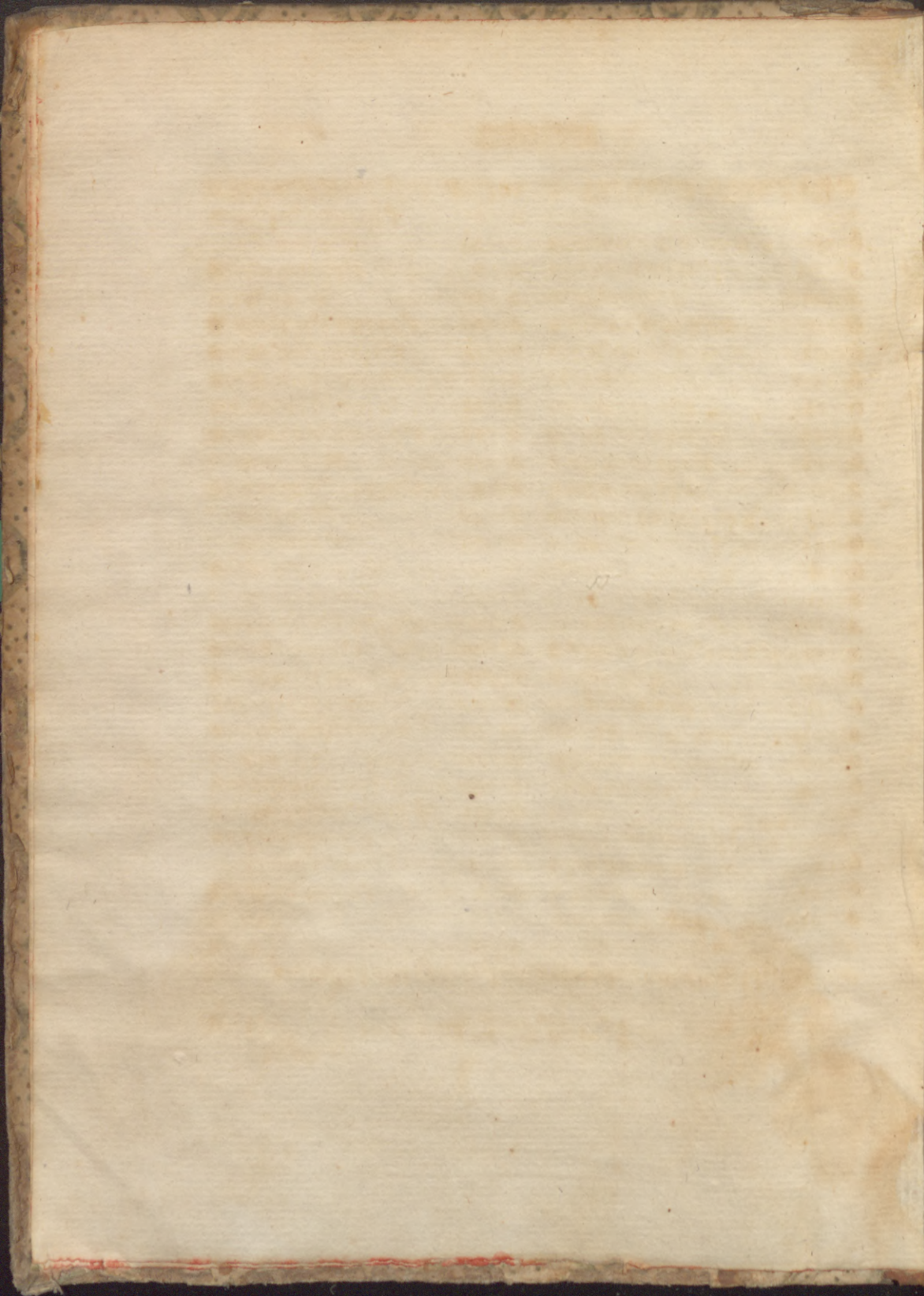
גשוחת הראב"ד כו
 הרשב"ץ ח"א סימן קל"ו
 ח"ג סימן שכ"ב
 הרמב"ח סימן קכ"א
 הרדב"ז תש"ו כו
 ה"ה סוכוט ח"א סימן רע"ו
 מהרש"ד ח"א סימן ל"ה
 מהר"ם מלוכלין סימן ק"ח
 זרע אברהם ז"ר סימן ג'
 שכות יעקב ח"ב סימן ק"א
 שס סימן ק"ב
 שכות יעקב ח"ג סימן ס"ה
 שס סימן ס"ו
 שס סימן ע"ד
 שלק"ט ח"ב סימן ש"א
 שס בקונטרס גיטין
 שכות יעקב ח"ב סימן מ"ד
 פ"מ ח"א סימן ג"א
 מהר"ב אב"ל סימן ט"ו
 גת ורדים ז"ר ריש כלל ד'
 פנים תאירות ח"א בראשו
 שס סימן ד'
 אדמת קרש ח"א סימן ט'
 פרי הארץ ח"א ח"מ סימן ז'
 חוות יאיר סימן ק"ח
 שס סימן כ"ה
 דבר שמואל סימן כ"ו

זוא ברחמינו יוכנו לתקן כר"ן כמ"ט ולעסוק בתורתו תורת ה"ים

ת"ו של ב"ע

B
849. I.

